RI K'AK' TESTAMENTO PA TZIJOB'AL K'ICHE'

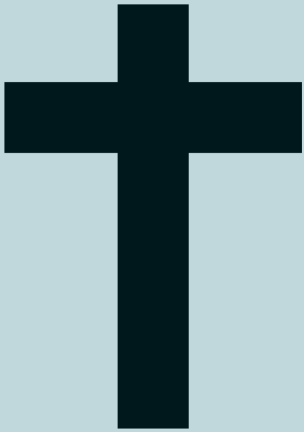

The New Testament in the K’iche’ ofTotonicapan language of Guatemala

RI K'AK' TESTAMENTO PA TZIJOB'AL K'ICHE'

The New Testament in the K’iche’ ofTotonicapan language of Guatemala

Nuevo Testamento K'iche' de Totonicapan

copyright © 2022 Pioneer Bible Translators

Language: Qach’abel (K'iche')

Dialect: Totonicapan

Contributor: Pioneer Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.
Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2023-04-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jul 2024 from source files dated 14 Apr 2023
80589b2e-3159-52d6-a29f-253eca70f2bd

Contents

MATEO 1
MARCOS 55
LUCAS 87
JUAN 141
HECHOS 181
ROMANOS 232
1 CORINTIOS 253
2 CORINTIOS 274
GÁLATAS 287
Efesios 295
FILIPENSES 302
COLOSENSES 307
1 TESALONICENSES 312
2 TESALONICENSES 317
1 TIMOTEO 320
2 TIMOTEO 326
TITO 331
FILEMÓN 334
HEBREOS 336
SANTIAGO 352
1 PEDRO 358
2 PEDRO 364
1 JUAN 368
2 JUAN 374
3 JUAN 375
JUDAS 377
APOCALIPSIS 379

RI UTZ LAJ TZIJ RE RI JESÚS RI XUTZ'IB'AJ RI MATEO

Majib'al re

Mateo ub'i'nam we wuj ri' rumal cher are ri taqo'n Mateo xtz'ib'anik. We wuj ri' xtz'ib'ax pa ri junab' 60 are alaxinaq chi ri Cristo. Ri jun ub'i' chi ri Mateo are Leví. We wuj ri' xtz'ib'axik pa ri tinimit Palestina. Kajib' ciento junab' uxo'l we wuj ri' ruk' ri k'isb'al wuj ri xutz'ib'aj ri Malaquías pa ri ojer wuj.

We nab'e wuj ri' re we k'ak' Testamento kutzijoj chaqe ri xub'an ri Jesús are xk'oji'k cho ri uwachulew xuquje' kuq'alajisaj chi ri Jesús are nim Taqanel.

Pa we wuj ri' tz'ib'atal wi ri xk'ulmataj ruk' ri Jesús, ri Cristo, ri tzujtal loq chike ri winaq jacha ri kub'ij ri ojer wuj. We utz laj taq tzij ri' man xaq xwi ta xpe chike ri winaq ri a'j Israel, jawje' ri xulk'ol wi ri Jesús xane xpe chike konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew.

We utz laj taq tzij ri' kub'ij chaqe chi xwi ri Cristo Jesús kakwinik kuya qakoltajem we kujkojon che.

Pa we wuj ri' k'o job' jaljoj taq uwach k'utu'n ri uya'om ri Dios chaqe.

Kachaple'taj b'ik pa ri q'at job' are wa' ri katzijon chirij ri k'utu'n ri xuya ri Jesús pu'wi' ri juyub' kato'taj pa ri q'at wuqub'. We k'utu'n ri' kuya ub'ixik chaqe jas je' kaqab'an chuk'asleb'exik ri qak'aslemal chiqajujunal xuquje' chi ronojel ri k'o quk' k'o pa uq'ab' ri Dios. Pa ri q'at lajuj kutzijoj jas xkib'an ri tijoxelab' chutzijoxik ri tzij re kolotajem xuquje' jas kakib'an ri winaq rech ku'x re ri Dios.

Pa ri q'at 13 kub'ij jas kuya na ri Dios chaqe chiqajujunal.

Ri q'at 18 kutzijoj ri karaj ri Dios kakib'an ri utijoxelab'.

K'isb'al re kachaple'taj b'ik pa ri q'at 24 kato'taj pa ri q'at 28 kutzijoj chaqe ri k'isb'al taq q'ij ri xk'oji'k ri Jesús cho ri uwachulew, xuquje' kub'ij jas xb'an che are xchapik, are xb'an k'ax che, are xekeb'ax cho ri ripb'al xuquje' kuya ub'ixik chaqe are xk'astaj uwach.

Kib'i' ri e rati't umam ri Jesucristo

1 Are wa' ri kib'i' ri e rati't umam ri Jesús rija'l ri David, rija'l ri Abraham.
2 Ri Abraham are utat ri Isaac, ri Isaac are utat ri Jacob, ri Jacob are utat ri Judá xuquje' are kitat ri e rachalal. 3 Ri Judá are utat ri Fares xuquje' ri Zera (are kinan ri Tamar), ri Fares are utat ri Ezrón, ri Ezrón are utat ri Ram. 4 Ri Ram are utat ri Aminadab, ri Aminadab are utat ri Naasón, ri Naasón are utat ri Salmón. 5 Ri Salmón are utat ri Booz (are unan ri Rahab), ri Booz are utat ri Obed (are unan ri Rut), ri Obed are utat ri Isaí. 6 Ri Isaí are utat ri taqanel David, ri David are utat ri Salomón (are unan ri Betsabé, rixoqil kan ri Urías).
7 Ri Salomón are utat ri Roboám, ri Roboám are utat ri Abdías, ri Abdías are utat ri Asá. 8 Ri Asá are utat ri Josafat, ri Josafat are utat ri Jorán, ri Jorán are utat ri Uzías. 9 Ri Uzías are utat ri Jotán, ri Jotán are utat ri Acaz, ri Acaz are utat ri Ezequías. 10 Ri Ezequías are utat ri Manasés, ri Manasés are utat ri Amón, ri Amón are utat ri Josías. 11 Xuquje' ri Josías are utat ri Jeconías xuquje' are kitat ri e rachalal che taq ri' are xek'am b'ik ri winaq a'j Israel pa ri tinimit Babilonia.

12 Are ik'owinaq chi ri q'otaj are xetzalij ri winaq a'j Israel pa Babilonia,
ri Jeconías xutik ri Salatiel, ri Salatiel are utat ri Zorobabel. 13 Ri Zorobabel
are utat ri Abiud, ri Abiud are utat ri Eliaquín, ri Eliaquín are utat ri Azor.
14 Ri Azor are utat ri Sadoc, ri Sadoc are utat ri Aquín, ri Aquín are utat ri
Eliud. 15 Ri Eliud are utat ri Eleazar, ri Eleazar are utat ri Matán, ri Matán
are utat ri Jacob. 16 Xuquje' ri Jacob are utat ri José, rachajil ri María, ri
unan ri Jesús, ri kab'ix Mesías che.
17 Xaq jeri' e kajlajuj puq winaq ati't mam kiterene'lom kib' xchaple'taj
loq ruk' ri Abraham xultoq'ol ruk' ri David, k'a te ri' e kajlajuj puq winaq
chik ati't mam kiterene'lom kib' xchaple'taj loq ruk' ri David xopan k'a pa
ri q'ij are xek'am b'ik ri winaq a'j Israel pa ri tinimit Babilonia, xuquje'
kajlajuj puq winaq ati't mam kiterene'lo'm kib' xchaple'taj loq pa ri q'ij ri
xek'am b'ik pa ri tinimit Babilonia k'a pa taq ri q'ij are xalax ri Cristo.

Alaxib'al rech ri Jesucristo
(Lucas 2:1-7)

18 Are wa' ri xk'ulmatajik are xalax ri Jesús, ri Cristo. Ri María unan ri
Jesús jub'iq' karaj kak'uli' ruk' ri José, majo'q k'u kak'uli'k are xkanaj
yawab' winaq rumal ri ukwinem ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 19 Ri José ri
rachajil ri María, rumal cher suk' ranima', man xraj taj xuya ri rixoqil
pa uk'ixib'al, xuchomaj kuq'at rib' che ri rixoqil, maj jachin che xutzijoj
wi. 20 Tajin k'u kuchomaj ub'anik we ri' are xuk'ut rib' jun ángel rech ri
Ajawxel choch pa ri uwaram, xub'ij che: José, rija'l ri David, man kaxi'j ta
awib' kak'am che awixoqil ri María, rumal cher are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel
xtiko'nij che. 21 Kak'oji' k'u na jun ral ala, kakoj na Jesús che ub'i', rumal
cher are' kakolow na ri utinimit che ri kimak.*
22 Ronojel we jastaq ri' xb'antajik rech kak'ulmataj ronojel ri ub'im loq
ri Ajawxel chuchi' ri q'alajisal rech ri utzij, are xub'ij:
23 *Ri q'apoj ali kux na yawab' winaq.*
Kak'oji' na jun ral ala, ri kab'ix na Emanuel che, ri kel kub'ij: Are ri Dios k'o
quk'.✡
24 Are xk'astaj ri José che ri uwaram, xunimaj ri xb'ix che rumal ri ángel,
xuk'am ri María che rixoqil. 25 Man xq'oyi' ta k'u na ruk' ri María k'a
xk'oji' na ri nab'yal ral, Jesús xukoj che ub'i'.

2

Kasolix ri Jesús kumal ri achyab' ri k'o keta'mab'al

1 Alaxinaq chi ri Jesús pa ri tinimit Belén rech Judea, pa taq ri q'ij
are kataqan ri taqanel Herodes. Xo'pan pa Jerusalén nik'aj achyab' k'o
keta'mab'al, kipetik pa ri relib'al q'ij.*
2 Xkitatab'ela' xkib'ij: ¿Jawje' xalax wi ri kirey ri winaq a'j Israel? Xqil
ri uch'umil rumal ri' xujpe chuq'ijila'xik.
3 Ri taqanel Herodes are xutab'ej rech we ri', xk'axir ranima', xk'axir
xuquje' kanima' ri winaq rech ri tinimit Jerusalén. 4 Xaq jeri' xtaqan che
kisik'ixik konojel ri e k'amal taq b'e ke ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi'
ri winaq, xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik, xuta chike jas le'aj kalax wi ri
Cristo.

---

* **1:21** 1:21 Jesús kel kub'ij *Kolonel.* ✡ **1:23** 1:23 Isaías 7:14. * **2:1** 2:1 We winaq ri' i'lol taq ch'umil kib'i', ri jun kib'i' chik are a'jq'ijab'. We winaq ri' i'lol taq ch'umil xuquje' kekwinik kakil ri uwo kaj rech jeri' kakib'ij jas ri kak'ulmataj pa ri q'ij junab' ri petinaq.

5 Pa ri tinimit Belén rech Judea, xecha che, rumal cher jeri' utz'ib'am loq
ri q'alajisal utzij ri Dios:
6 *Ri at tinimit Belén, ri at k'o pa ri rulew ri Judea,*
Pune nitz' aq'ij chikiwach ri e nik'aj le'aj chik rech ri Judea,
Chawe k'ut kak'iy wi na loq jun q'atal tzij,
Ri ku'yuq'uj na ri nutinimit Israel.✡
7 K'a te ri' ri Herodes cheleq'al xu'sik'ij ri achyab' ri k'o keta'mab'al, xuta
chike jampa' xuk'ut rib' ri ch'umil. 8 K'a te ri' xu'taq b'ik pa Belén, xub'ij
chike: Jix chitatab'ela' jawje' xalax wi ri ak'al. Are kiriqo, jilib'ij chwe jeri'
kine' xuquje' in chuq'ijila'xik.
9 Are xtataj ri xub'ij ri taqanel chike, xkitaqej ri kib'e, k'a te xkilo xnab'ej
ri ch'umil chkiwach, te xe'tak'al pu'wi' ri le'aj ri k'o wi ri ak'al. 10 Are xkil
ri ch'umil, sib'alaj xeki'kotik. 11 Xo'k b'ik pa ri ja, xkil ri ak'al k'o ruk' ri
unan María, xexuki'k xkiq'ijila'j ri Jesús. K'a te ri' xkijaq ri kik'olib'al,
xkisipaj q'ana pwaq che, uq'olal che',† xuquje' k'ok' taq kunab'al ub'i'
mirra.‡ 12 Xech'ab'ex k'u we achyab' ri' pa ri kiwaram xb'ix chike chi
man ketzalij ta chi ruk' ri Herodes, rumal ri' pa jun b'e chik xetzalij wi.

Ri José karawaj ri nitz' Jesús pa Egipto

13 E b'enaq chi ri achyab' ri k'o keta'mab'al, are xaq k'a te' xuk'ut rib'
jun ángel rech ri Ajawxel pa uwaram ri José, xub'ij che: Chatwa'jiloq,
chak'ama b'ik ri ak'al rachi'l ri unan, chatanimaj b'ik. Jat pa Egipto,
chatkanaj kan chila' k'a jampa' na k'u kinb'ij chawe, rumal cher ri Herodes
kutzukuj na ri ak'al rech kukamisaj.
14 Xaq jeri' k'a chaq'ab' na are xwa'jil b'i ri José, xe' pa Egipto, xuk'am
b'ik ri ak'al rachi'l ri unan ri ak'al. 15 Chila' xk'oji' wi k'a xkam na ri
Herodes. Jeri' xk'ulmataj ri ub'im loq ri Ajawxel chuchi' ri q'alajisal rech
ri utzij, are xub'ij: *Pa Egipto k'o wi ri nuk'ojol are xinsik'ij apanoq.*✡
16 Are xunab'ej ri Herodes chi man xnimax ta ri utzij kumal ri achyab' ri
k'o keta'mab'al, xch'u'jar che royawal. Xtaqan chikikamisaxik ri ak'alab'
ri maja' katz'aqat kakab' kijunab' ri e k'o pa ri tinimit Belén xuquje' pa
nik'aj taq le'aj chik ri e k'o apan chikixukut, are xuterene'j ri q'otaj ri xb'ix
kan che kumal ri achyab' ri k'o keta'mab'al. 17 Jeri' xk'ulmataj ri xub'ij loq
ri q'alajisal utzij ri Dios Jeremías are xub'ij: 18 *Xtataj jun raqoj chi'*
pa ri tinimit Ramá,
oq'ej xuquje' nimalaj b'is.
Are Raquel keroq'ej ri ral.
Man karaj ta k'ut kakub'isax uk'u'x,
rumal cher e maj chi ral.✡

Katzalij ri José pa Egipto

19 Are kaminaq chi ri Herodes, jun ángel rech ri Ajawxel xuk'ut rib' cho
ri José pa ri uwaram, are k'o na pa Egipto. 20 Xub'ij che: Chatwa'jiloq,
chak'ama b'ik ri ak'al rachi'l ri unan, chattzalij pa Israel. Xekam ri' ri
winaq ri kakirayij ukamisaxik ri ak'al.
21 Xwa'jil ri José, xuk'am b'ik ri ak'al rachi'l ri rixoqil, xetzalij pa ri
tinimit Israel. 22 Are xutab'ej rech chi ri Arquelao are tajin kataqan pa
Judea che uk'ex wach ri utat Herodes, xuxi'j rib' xe' je la'. Xya k'u uno'j

---

✡ **2:6** 2:6 Miqueas 5:2. † **2:11** 2:11 Ri uq'olal che' are wa' ri kaporox pa ri templo, jun sipanik cho ri Dios. ‡ **2:11** 2:11 Ri mirra jun q'ayes, are kachaqi'jarik kakoj che jun k'ok' laj kok kunab'al. ✡ **2:15** 2:15 Oseas 11:1. ✡ **2:18** 2:18 Jeremías 31:15.

rumal ri Dios pa ri uwaram rumal ri' xetzalij pa Galilea. 23 Xk'oji' pa jun
le'aj ub'i' Nazaret, jeri' xk'ulmataj ri xkib'ij loq ri e q'alajisal taq utzij ri
Dios are xkib'ij: Kab'ix na Jesús aj Nazaret che.

3

Ri Juan B'anal qasana' kutzijoj ri utzij ri Dios
(Marcos 1:1-8; Lucas 3:1-9, 15-17; Juan 1:19-28)

1 Pa taq ri q'ij ri' xopan ri Juan B'anal qasana' chutzijoxik ri utzij ri Dios
pa taq ri katz'inow ulew rech ri tinimit Judea. 2 Jewa' xub'ij: Chik'exa
ik'u'x rumal xqet loq ri ajawarem rech ri kaj.

3 Ri Juan are wa' ri achi ri xtz'ib'ax loq rij rumal ri q'alajisal rech ri utzij
ri Dios Isaías, are xub'ij:
Uch'ab'al jun winaq ri kasik'inik pa ri katz'inow ulew, kub'ij:
"Chisuk'umaj ri ub'e ri Ajawxel, suk'um chib'ana che ri ub'e."✡

4 Ri ratz'yaq ri Juan che rismal kamey b'antal wi. Ujat'im ri upam ruk'
jun tz'u'm jat'ib'al xuquje' ku'tij sak' xuquje' juyub'il kab' che uwa. 5 Ri
winaq a'j Jerusalén, a'j Judea, xuquje' ri ke'l je la' pa Jordán xo'pan ruk' ri
Juan. 6 Are katzujutaj kib' che ri kimak kab'an kan kiqasana' pa ri nima'
Jordán.

7 Are xril ri Juan chi xo'pan sib'alaj e k'i fariseos xuquje' e k'i saduceos pa
ri le'aj jawje' ri tajin kub'an wi ri qasana', xub'ij chike: Kija'l taq kumatz,
¿jachin xb'in chi'we chi kixkwinik kixanimaj choch ri k'axk'olal ri kape
na pa iwi'? 8 Qas utz chixno'jinoq rech qas kaq'alajinik chi qas xik'ex
ik'u'x. 9 Man kixkwin ta k'ut kib'ij: "Are qatat ri Abraham." Rumal kinb'ij
chi'we chi ri Dios kakwinik kub'ano chi kek'iy ralk'wa'l ri Abraham chike
we ab'aj ri'. 10 Ri ikaj xaq ya'tal chik ruk' ri uk'a'malil ri che'. Ronojel k'u
che' ri man kuya ta uwach kaqasax na, xuquje' kak'yaq na b'ik pa ri q'aq'.
11 In kinb'an iqasana' ruk' ja' rech kik'ex ik'u'x. K'o k'u jun ri kape na,
sib'alaj k'o ukwinem chinuwach in, man taqal ta chwe xa ta ne kinwuk'aj
ri uxajab'. Are' kub'an na iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje' ruk'
q'aq'. 12 K'o ri ucha'b'al pu'q'ab', kuch'ajch'ob'ej na ri rulew. Kuyak na ri
tiriko ri k'o pa ri uk'olib'al, are k'u ri pajo kuporoj na pa ri q'aq' ri maj
uk'isik.

Kab'an uqasana' ri Jesús
(Marcos 1:9-11; Lucas 3:21-22)

13 Jun q'ijal ri Jesús xel b'ik pa Galilea, xe' pa ri nima' Jordán rech kab'an
kan uqasana' rumal ri Juan. 14 Ri Juan are xraj xuk'ex ri uchomanik ri
Jesús, xub'ij che: ¿La are k'u kaj la in kinb'anow ri qasana' la? In ri' ri
rajawaxik kab'an la nuqasana'.

15 Ri Jesús xub'ij che: Qab'ana jetaq ri kinb'ij chawe, rumal kumajo are
kaqab'an ri karaj ri Dios.

Ri Juan xunimaj ri xub'ij ri Jesús che. 16 Are xb'antaj uqasana' ri Jesús,
xel loq pa ri ja'. Pa ri q'otaj ri', xjaqajob' ri kaj, k'a te ri' xril ri Uxlab'ixel
rech ri Dios xqaj loq pu'wi' jacha jun palomax. 17 Xtataj k'u jun ch'ab'al
rech chila' chikaj xub'ij: Are wa' ri Loq'alaj nuK'ojol, sib'alaj kaki'kot
wanima' rumal rech.

✡ **3:3** 3:3 Isaías 40:3.

4

Ri Itzel kutaqchi'j ri Jesús katzaq pa mak
(Marcos 1:12-13; Lucas 4:1-13)

1 Te k'u ri' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuk'am b'ik ri Jesús pa ri ulew ri
katz'inowik rech kataqchi'xik pa mak rumal ri Itzel.
2 Ri Jesús are xto'taj chub'anik kawinaq aq'ab' xuquje' kawinaq q'ij re
q'ipoj wa'im, xuna' numik. 3 Xpe k'u ri Itzel xqet ruk', xub'ij che: We qas
at uK'ojol ri Dios, chab'ij chike we ab'aj ri' ku'x kaxlan wa.
4 Ri Jesús xub'ij che: Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Man xaq xwi ta ri kaxlan wa*
kak'asb'an ri achi, xane are ri utzij Dios kayo'w k'aslemal.✡
5 K'a te ri' ri Itzel xuk'am b'ik ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, xutak'ab'a
k'a pu'wi' ri unimal ri Templo, xub'ij che: 6 We qas at uK'ojol ri Dios,
chak'yaqa b'ik awib' ikim. Rumal cher ri tz'ib'atalik kub'ij: *Ku'taq ri*
rangelib' katkitelej pa kiq'ab', rech man katopij ta awaqan ruk' ab'aj.✡
7 Ri Jesús xub'ij che: Tz'ib'atal xuquje': *Man kakoj ta k'a'mab'al pa ub'e*
ri awajaw ri aDios.✡
8 Junmul chik ri Itzel xuk'am b'ik ri Jesús pu'wi' jun nimalaj juyub', k'a te
ri' xuk'ut choch ronojel ri ajawarem rech ri uwachulew xuquje' ri uje'lal.
9 K'a te ri' xub'ij che: Ronojel we ri' kinya chawe we katxuki' chinuwach
kinaq'ijila'j.
10 Ri Jesús xub'ij che: Jat Itzel, ri tz'ib'atalik kub'ij: *Chaq'ijila'j ri Ajawxel*
ri aDios, xuquje' xaq xwi are' chapatanij.✡
11 Xel k'u b'ik ri Itzel ruk' ri Jesús, k'a te ri' xepe k'u jujun angelib'
chupatanixik.

Ri Jesús kuchaple'j utzijoxik ri utzij ri Dios

12 Ri Jesús are xutab'ej re chi ri Juan xkoj pa che', xtzalij pa Galilea.
13 Xel b'ik pa Nazaret, xe'k'ol pa ri tinimit Capernaúm, ri k'o chuxukut ri
cho ri k'o pa Zabulón xuquje' Neftalí. 14 Rech kak'ulmataj ri xub'ij loq ri
q'alajisal utzij ri Dios Isaías, are xub'ij:
15 *Zabulón, Neftalí,**
B'e ri ke' pa ri cho, ri k'o apanoq cho ri Jordán,
Galilea kech ri winaq ri man a'j Israel taj.
16 *Ri winaq ri e k'o kanoq pa ri q'equ'mal xkil jun nimalaj tunal.*
Xtunan jun nimalaj tunal pa kiwi' ri winaq ri e k'o kanoq pa ri nimalaj
q'equ'mal.✡
17 Che ri q'ij ri', ri Jesús xuchaple'j utzijoxik ri utzij ri Dios, xub'ij:
Chik'exa ik'u'x, rumal xqet loq ri ajawarem rech ri kaj.

Ri Jesús ku'sik'ij ri e nab'e taq utijoxelab'
(Marcos 1:16-20; Lucas 5:1-11)

18 Are tajin kab'in ri Jesús chuxukut ri plo ri k'o pa Galilea, xe'ril keb'
alaxik, tajin kakik'yaq ri k'at pa ri cho, rumal e chapal taq kar, ri jun are
Simón ri kab'ix Pedro che, ri jun chik are Andrés. 19 Ri Jesús xub'ij chike:
Chixanloq, chiniterene'j. Kinb'an na chi'we chi ki'k'am la achyab' wuk'.
20 Aninaq xkiya kan ri kik'at, xkiterene'j ri Jesús.

✡ **4:4** 4:4 Deuteronomio 8:3. ✡ **4:6** 4:6 Salmos 91:11-12. ✡ **4:7** 4:7 Deuteronomio 6:16. ✡ **4:10** 4:10 Deuteronomio 6:13. * **4:15** 4:15 Ri Zabulón xuquje' ri Neftalí e keb' tinimit ri e k'o chuchi' ri cho Galilea. Are wa' ri tinimit ri xetukix kumal ri e taqanelab' ri ke'l pa uxukut kaj, rumal wa' kab'ix chike chi kaminaq ri kanima'. ✡ **4:16** 4:16 Isaías 9:1-2.

21 Are e b'ininaq chi apanoq jub'iq', xe'ril chi keb' alaxik. Ri Jacobo
rachi'l ri Juan e ralk'wa'l ri Zebedeo e k'o pa jun jukub' b'inib'al pu'wi'
ri ja', tajin kakit'is ri kik'at, xu'sik'ij apanoq. 22 Xkiya k'u kan ri kijukub'
xuquje' xkiya kan ri kitat, xkiterene'j ri Jesús.

Ri Jesús ku'kunaj ri yawab'ib'
(Lucas 6:17-19)

23 Ri Jesús xb'inilob' pa ronojel Galilea, xuya taq k'utu'n pa taq ri
Sinagoga, xutzijoj ri utz laj tzij rech ri ajawarem, xuquje' xu'kunaj ronojel
uwach yab'ilal xuquje' k'axal ri k'o winaq. 24 Xtukin utzijoxik ri xub'ano pa
ronojel ri tinimit Siria. Ri winaq xe'kik'am b'ik ruk', konojel ri yawab'ib'
xuquje' ri sib'alaj k'o nimaq taq q'oxom chike, ri okinaq itzel taq uxlab'al
chike, ri k'o yab'il chike ri ku'tonti'risaj, xuquje' ri kaminaq kityo'jal, ri
Jesús xu'kunaj konojel. 25 Sib'alaj k'i winaq a'j Galilea, a'j Decápolis,† a'j
Jerusalén, a'j Judea xuquje' a'j pa taq ri tinimit ri k'o apanoq cho ri Jordán
xkiterene'j ri Jesús.

5

Ri Jesús kutzijoj ri utzij ri Dios pu'wi' ri juyub'
(Lucas 6:20-23)

1 Are xril ri Jesús ri kik'iyal ri winaq, xpaqi' cho ri juyub', k'a te ri'
xt'uyi'k, xkimulij k'u kib' ri utijoxelab' chirij. 2 Ri Jesús xuchaple'j ub'ixik
we tzij ri':

3 E tewchi'tal ri meb'aib' pa kanima', rumal cher a're' a'jchoq'e ri
ajawarem rech ri Dios.

4 E tewchi'tal ri ko'q'ik rumal cher kakub'isax na kik'u'x.

5 E tewchi'tal ri kakimoch' kib' rumal cher kakik'amawa'j na ri ulew che
kechab'al.

6 E tewchi'tal ri kenumik, xuquje' kachaqi'j kichi' chub'anik ri suk'al
rumal cher kaya'taj na chike ri urayib'al kik'u'x.

7 E tewchi'tal ri kakitoq'ob'isaj kiwach nik'aj winaq chik rumal cher
katoq'ob'isax na kiwach a're'.

8 E tewchi'tal ri ch'ajch'oj kanima' rumal cher kakil na uwach ri Dios.

9 E tewchi'tal ri kechakunik chuya'ik ja'maril rumal cher kab'ix na
ralk'wa'l ri Dios chike.

10 E tewchi'tal ri kab'an k'ax chike rumal ub'anik ri suk'al, rumal cher
kech na ri ajawarem rech ri Dios.

11 Chixki'kotoq are kab'ix itzel taq jastaq chi'we, xuquje' kixtzukuxik
rech kab'an k'ax chi'we, xuquje' kab'an ronojel uwach b'anoj tzij chi'wij
xa rumal we in. 12 Chixki'kotoq, xuquje' noj ri iwanima' che ki'kotemal,
rumal cher kaya'taj na jun nimalaj tojb'al iwe pa ri kaj. Jeri' xb'an chike
ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios ri xepe kan chi'wach ix nab'e.

Ri atz'am xuquje' ri tunal
(Marcos 9:50; Lucas 14:34-35)

13 Ri ix ix atz'am rech ri uwachulew. We man katzayin chi ri atz'am
¿jas kub'an k'ut rech katzayin chi na? Maj chi kutayij, xane kak'yaq b'i ri'
kumal ri winaq, ketzelax uwach xuquje' katak'ale'xik.

14 Ix kixtunan ri uwachulew. Ri tinimit ri k'o pu'wi' ri juyub' man
kakwin taj karawaj rib'. 15 Xuquje' man katzij ta jun q'aq' tunab'al k'a
te ri' kach'uq ruk' jun kaxon. Xane kaya pu'wi' jun k'olib'al jastaq rech

† **4:25** 4:25 Decápolis kel kub'ij *E laluj tinimit.*

ku'tunaj konojel ri e k'o pa ri ja. 16 Xaq jeri' tunan ri itunal chkiwach ri winaq rech kakil ri utz taq chak ri kib'ano, xuquje' kakiq'ijila'j ri Tataxel ri k'o pa ri kaj.

Ri unimaxik ri taqanik

17 Michomaj chi xinpe che uchupik ri taqanik xuquje' ri xkib'ij ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios, man je ta ri', xane in petinaq che unimaxik. 18 Qas tzij kinb'ij chi'we chi are k'a k'o na ri kaj rachi'l ri uwachulew, maj jun tz'ib', maj xa ta ne jun tz'ut rech ri taqanik kasach uwach, ronojel kak'ulmataj na. 19 Xapachin ri man kunimaj ta jun chike we taqanik ri', pune are ri sib'alaj nitz' chike xuquje' ku'taqchi'j chi nik'aj je kakib'ano, nitz' kab'an na chi rilik pa ri ajawarem rech chila' chikaj. Xapachin k'u ri kunimaj xuquje' ku'taqchi'j chi nik'aj chunimaxik ri taqanik, nim na kil pa ri ajawarem rech chila' chikaj. 20 Qas kinb'ij chi'we chi man kixok taj pa ri ajawarem rech ri kaj we man kik'ow na ri isuk'al chikiwach ri e fariseos xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik.

Ri k'utu'n chirij ri oyawal
(Lucas 12:57-59)

21 Ri ix itom chi xb'ix chike ri qamam ojer: *Matkamisanik,* xuquje' *Xapachin ri kakamisanik, kaq'at na tzij pu'wi'.* 22 Ri in k'ut kinb'ij chi'we, xapachin ri kayojtaj ruk' ri rachalal, kaq'at na tzij pu'wi'. Xapachin ri kutzukuj ch'o'j ruk' ri rachalal kaq'at na tzij pu'wi' cho ri q'atb'al tzij. Xuquje' xapachin ri karetzelaj ri rachachal kaq'at na tzij pu'wi' pa ri tyo'nel q'aq' ri maj uk'isik. 23 Xaq jeri', we tajin kaya ri asipanik cho ri tzujb'al sipanik k'a te ri' kana'taj chawe chi ri awachalal yojtajinaq awuk'. 24 Chaya kan ri asipanik cho tzujb'al sipanik. Jat nab'e ruk' ri awachalal, ja'ta toq'ob' che, k'a te ri' chattzalij loq chutzujik ri asipanik.

25 We k'o jun ak'ulel ri raj katu'tzujuj cho ri q'atb'al tzij, chattzijon ruk' aninaq are b'enaq pa ri b'e, rech man katujach ta che ri q'atal tzij, rumal we xatujach che ri q'atal tzij, ri q'atal tzij katujach chi che jun ri katk'amow b'ik pa ri che'. 26 Qas tzij kinb'ij chawe chi man katel ta k'u loq chila' we man katoj kan ri k'isb'al centaw ak'as.

Ri mak ri kakib'an ri k'ulanik taq winaq

27 Ri ix itom b'i'tal loq: Mab'an mak ruk' ri k'ulanik winaq.

28 Kinb'ij in chi'we xapachin ri kuka'yej jun ixoq xuquje' kurayij kamakun ruk', xmakun ri' ruk' pa ranima'.

29 Xaq jeri', we ri ab'oq'och ri k'o pa awiqiq'ab' katutaqchi'j pa mak, chawesaj, chak'yaqa b'ik. Are katanik katzaq jub'iq' che ri atyo'jal, cho ri ronojel ri atyo'jal kak'yaq b'ik pa ri tyo'nel q'aq' ri maj uk'isik. 30 We ri aq'ab' ri wiqiq'ab' katutaqchi'j pa mak, chasak'ij, chak'yaqa b'ik. Are katanik katzaq jub'iq' che ri atyo'jal cho ri kak'yaq b'ik ronojel pa ri tyo'nel q'aq' ri maj uk'isik.

Ri jachoj ib' ke ri k'ulanik taq winaq
(Mateo 19:9; Marcos 10:11-12; Lucas 16:18)

31 B'i'tal loq: Ri karetzelaj uwach ri rixoqil chuya jun uwuj jawje' kub'ij wi chi xkijach kib'. 32 Ri in k'ut kinb'ij chi'we, ri kujach rixoqil man xa ta rumal chi xriqitaj chi ruk' jun achi, tajin kutaqchi'j ri rixoqil pa mak, je xuquje' ri winaq ri kak'uli' ruk' ri jachtalik, kamakun xuquje'.

Ri ch'ekom taq tzij

33 Xuquje' itom ri' xb'ix chike ri iwati't imam ojer: Chab'ana ri ch'ekom
tzij, ri xab'ij kab'ano, chab'ana ri xatzuj ub'anik cho ri Dios. 34 Ri in
k'ut kinb'ij chi'we, man kib'an ta ch'ekoj tzij cho ri kaj, rumal cher
are ut'uyulib'al ri Dios. 35 Man kib'an ta ch'ekoj tzij cho ri uwachulew,
rumal cher are utak'alib'al ri Dios. Man kib'an ta ch'ekom tzij cho ri
tinimit Jerusalén, rumal cher are utinimit ri nimalaj Taqanel. 36 Xuquje'
man kib'an ta ch'ekoj tzij pu'wi' ri ijolom, rumal cher man kixkwin taj
kisaqirisaj o kiq'eq'arisaj ri iwi'. 37 Are kib'ij "je'" o "jeri'", qas je b'a ri'
chib'ana'; xuquje' are kib'ij "man je ta ri'", je xuqub'a ri' chib'ana'. Rumal
tzi che ri itzel kape wi we xaq b'anoj tzij kib'ano.

We k'ax kub'an jun winaq k'ax kab'an na che

38 Ri ix itom ri xb'ixik: *We k'o jun winaq karesaj jun b'oq'ochaj, kesax
xuquje' na jun ub'oq'och ri winaq ri', xuquje' we k'o jun winaq karesaj jun
wareaj kesax xuquje' na jun uware we winaq ri'.* ✡ 39 Ri in kinb'ij chi'we:
Man kib'an ta ch'o'j ruk' ri kub'an k'ax chi'we. We k'o jun winaq kixuch'ay
che ri ipalaj ri k'o pa iwiqiq'ab', chiya chi ri jun ipalaj che. 40 We k'o jun
kumaj kan ri akami'x, chaya xuquje' kan ri achake't che. 41 We k'o jun
katutaqchi'j che uk'amik b'ik jun eqa'n jun kilómetro, chak'ama b'ik at
keb'.* 42 Ri winaq ri kuta jastaq chawe, chaya che. Ri kuta uqajanik chawe,
man kak'ek'ej ta uya'ik che.

Ri loq'anik chike ri e k'ulel (Lucas 6:27-28, 32-36)

43 Itom xuquje' ri b'i'tal loq: Chaloq'aj ri ajil tz'aqat xuquje' chawetzelaj
ri ak'ulel. 44 Kinb'ij k'u in chi'we: Chi'loq'aj ri i'k'ulel xuquje' chib'ana
ch'awem pa kiwi' ri kixkitzukuj rech kakib'an k'ax chi'we. 45 Rech jeri' qas
kixux ralk'wa'l ri iTat ri k'o pa ri kaj. Are' kab'anowik chi kel loq le q'ij pa
kiwi' ri itzel taq winaq xuquje' pa kiwi' ri e utz taq winaq, xuquje' kub'an
jab' pa kiwi' ri e suk' taq winaq xuquje' ri man e suk' taj. 46 We xaq xwi
ki'loq'aj ri winaq ri kixloq'anik, ¿jas ta k'u ri' ri tojb'al iwe kik'amawa'j?
¿La man k'u jewa' keno'jin xuquje' le toq'il taq alkabal? 47 Xuquje' we xaq
xwi kiya rutzil uwach ri iwachalal ¿jas k'u ri' ri k'ak' jastaq ri kib'ano?
¿La man k'u jewa' keno'jin ri winaq ri man a'j Israel, taj? 48 Xaq jeri', qas
tz'aqat chixno'jinoq jetaq ri iTat ri k'o chila' chikaj, tz'aqat kano'jinik.

6

Chiya' rech kaya'taj chi'we

1 Mitzijoj chike nik'aj winaq chik are kib'an jun utz laj jastaq, rumal cher
we kitzijoj, ri iTat ri k'o chila' chikaj man kuya ta tojb'al iwe. 2 We k'o jun
chi'we ku'to' ri meb'aib', muchaple'j utzijoxik pa taq ri Sinagoga xuquje'
mutzijoj chikiwach ri winaq. Ri kawach taq winaq jewa' keno'jinik, rumal
cher kakaj keq'ijila'x kumal ri winaq. Qas tzij kinb'ij chi'we chi we jeri'
kib'an ix xk'amtaj ri' ri tojb'al iwe. 3 We k'o jun chi'we kuto' jun meb'a',
mutzijoj chike nik'aj winaq chik. 4 Xaq jeri' maj jun chike ri winaq
keta'man ri tob'anik ri xaya'o, xwi ri iTat ri kaka'y pa ri awal kuya na
chi'we ri tojb'al rech.

✡ **5:38** 5:38 Éxodo 21:24; Levítico 24:20; Deuteronomio 19:21. * **5:41** 5:41 Ri ajch'o'jab' chajil tinimit a'j Roma ke'kitaqchi'j ri winaq a'j Israel chi reqaxik b'ik ri keqa'n. Rumal chi ri winaq a'j Israel e k'o chuxe' raqan uq'ab' ri tinimit Roma.

Ri Jesús kuk'utu jas kab'an che ri ch'awem
(Lucas 11:2-4)

5 Are kib'an ch'awem, man je ta kixno'jinik jetaq ri kawach taq winaq,
a're' utz kakina'o ki'l kumal ri winaq are kakib'an ch'awem pa taq ri
Sinagoga xuquje' pa taq ri k'olib'al jawje' ri ki'k'ow wi e sib'alaj k'i winaq.
Qas tzij kinb'ij chi'we chi xk'amtaj ri tojb'al ke. 6 Ri at k'ut are kab'an
ch'awem, chab'ana pa atukel wi, chatz'apíj awib' pa ri awachoch, chab'ana
ch'awem pa awal ruk' ri aTat. We jewa' kab'ano, ri Dios kuya na chawe
ri kata che pa awal.
7 Are kib'an ch'awem, mib'ij sib'alaj k'i tzij, man kiwesaj ta kiwach ri
man keta'm ta uwach ri Dios, rumal cher pa kik'u'x a're' chi xa rumal ri
uk'iyal ri kitzij ketataj rumal ri Dios. 8 Man kiwesaj ta kiwach we winaq
ri', rumal cher ri Dios ri qaTat reta'm jas ri kajawataj chi'we, pune maja'
kita che. 9 Ri ix k'ut are kib'an ch'awem jewa' chib'ij:
Qatat ri lal k'o pa ri kaj,
tyoxirisatal ri b'i' la. 10 Peta ri ajawarem e la,
are b'anoq ri kaj lal cho ri uwachulew
jetaq ri kab'an pa ri kaj. 11 Ya la ri qawa ri kajawataj kamik. 12 Kuyu la ri
etzelal ri kaqab'ano,
jacha ri kaqab'an uj chikikuyik
ri kakib'an etzelal chaqe. 13 Man kaya ta la b'e kujtzaq pa ri etzelal,
man kaya ta la b'e kujtzaq pa uq'ab' ri itzel.
14 We kikuy ix ri etzelal ri kib'anom chi nik'aj winaq chi'we, ri iTat ri
k'o pa ri kaj kixukuy xuquje' na. 15 Are k'u we man ki'kuy nik'aj winaq
chik, ri iTat man kukuy ta xuquje' ri imak ix.

Ri Jesús kuya k'utu'n chrij ri q'ipoj wa'im

16 Are kib'an q'ipoj wa'im makik'ut ta ri ib'is chi'palaj, jacha ri kakib'an
ri e kawach taq winaq. Ri e winaq ri' kakaj ke'ta'maxik are tajin
kakiq'ip kib' che kiwa'im. Qas tzij kinb'ij chi'we chi xwi ri', tojb'al ke
kakik'amawa'j. 17 Are kib'an q'ipoj wa'im, chixiya ri iwi', xuquje' chich'aja
ri ipalaj, 18 rech man kakich'ob' ta ri winaq chi tajin kiq'ip iwib' che iwa'im.
Xaq xwi ri Dios ri kaka'y pa ri awal are' kayo'w na ri tojb'al iwe.

Ri q'inomal rech chikajil
(Lucas 12:33-34)

19 Man kimulij ta q'inomal waral cho ri uwachulew. We jastaq ri' xaq
ketukinik xuquje' ki'xjutirik. Xuquje' xaq kelaq'ax kumal ri eleq'omab'.
20 Are utz na we kimulij iq'inomal pa ri kaj, chila' man katukin ta wi
xuquje' man kixjutir taj, man ko'k ta xuquje' eleq'omab' chila'. 21 Na'taj
chi'we chi jawje' k'o wi ri iq'inomal, chila' kak'oji' wi na ri iwanima'.
(Lucas 11:34-36)
22 We are kaka'yej xuquje' kachomaj rij utz taq jastaq, ronojel ri atyo'jal
nojinaq ri' che tunal. 23 We are kaka'yej xuquje' kachomaj rij itzel taq
jastaq, ronojel ri atyo'jal ri' nojinaq che q'equ'mal. We kab'ij tunal che ri
q'equ'mal ri at k'o wi, at k'o ri' pa jun nimalaj q'equ'mal.

Ri pwaq
(Lucas 16:13; 12:22-31)

24 Maj jun ajchak kakwinik kachakun kuk' e keb' patrón, rumal cher k'o
jun ri' kuloq'oq'ej na cho ri jun chik. Man kixkwin taj kipatanij ri Dios
xuquje' ri q'inomal pa junamam.

Ri k'axk'ob'em k'u'x

25 Man xaq xwi ta kichomaj rij jawje' kape wi ri kitijo, jawje' kape
wi ri kiqumuj, o jawje' kape wi ri kiwatz'yaqib'ej. ¿La man k'u are
nim ri k'aslemal cho ri tijowik rij, xuquje' cho ri karatz'yaqib'ej jun?
26 Chi'wilampe ri e chochi' ri kerapap pa ri kyaqiq', man ke'tiko'nij taj,
xuquje' man kakiyak ta kitiko'n, xuquje' man kakiyak ta ri ija' pa ri
kik'olib'al. Ri Dios k'ut, ri Tataxel ri k'o pa ri kaj kuya ronojel ri kajawataj
chike. ¿La man k'u are nim iq'ij ix chikiwach le a'waj le'? 27 ¿Te'q pa
ik'u'x chi ruk' ri kak'axk'ob' iwanima' kixk'asi' chi na jun q'ij? 28 ¿Jas
che kak'axir ik'u'x che ri iwatz'yaq? Chiweta'maj iwe kuk' ri kotz'i'j ri e
k'o cho ri saq. Man are' taj keb'anow ri katz'yaq. 29 Kinb'ij k'u chi'we,
chi ri taqanel Salomón pune xk'oji' nimalaj uq'inomal man xkwin taj wi
je xatz'yaqinik jetaq ri e kotz'i'j. 30 We sib'alaj je'l kub'an ri Dios chike
ri e kotz'i'j ri man naj ta q'otaj kek'asi'k ¿la man k'u k'o na ri kub'an
iwuk' ix? Qas tzij kinwilo chi maja' kakub'i' ik'u'x chirij ri Dios. 31 Man
kak'axir ta chi ik'u'x rumal ri kitijo, xuquje' rumal ri kiqumuj, xuquje'
rumal ri kiwatz'yaqib'ej. 32 Xaq xwi ri winaq ri man keta'm ta uwach
ri Dios kak'axir kanima' che we jastaq ri'. Are iTat ix ri k'o pa ri kaj,
are' reta'm jas kajawataj chi'we. 33 Chitzukuj nab'e ri Ajawarem rech ri
Dios, xuquje' ri usuk'al, ri are' k'ut kuya na ronojel ri kajawataj chi'we.
34 Xaq jeri' mak'axk'ob' iwanima' rumal ri kak'ulmataj chwe'q. Ka k'o na
q'otaj chuchomaxik jas kib'ano. Na'taj chi'we chi xaqare' kub'an chaqe ri
kak'ulmataj pa jun q'ij.

7

Man kiq'at ta tzij pa kiwi' nik'aj winaq chik
(Lucas 6:37-38, 41-42)

1 Miq'at tzij pa kiwi' nik'aj winaq chik, rech man kuq'at ta tzij ri Dios
pi'wi' ix. 2 We sib'alaj k'ax kib'an chuq'atik tzij pa kiwi' nik'aj winaq chik,
k'ax xuquje' kub'an na ri Dios chuq'atik tzij pi'wi' ix. Ri Dios je kano'jin
na iwuk' jetaq ri kixno'jin ix kuk' nik'aj chik. 3 ¿Jas che kab'ij tzij chike
nik'aj winaq chik are kakib'an etzelal, man kawil ta k'u ri itzel taq jastaq
ri kab'an at? Kaka'yej jun laj nitz' mes ri k'o pu'b'oq'och ri jun winaq
chik, man kawil ta k'ut chi k'o jun uq'ab' che' pa ri ab'oq'och at. 4 ¿Jas
che kab'ij che jun winaq chik: "Chaya b'e chwe kinwesaj ri jun laj nitz'
mes ri k'o pa'b'oq'och," man kana' ta k'ut at chi k'o jun uq'ab' che' pa ri
ab'oq'och? 5 ¡Kawach! Nab'e chawesaj ri uq'ab' che' ri k'o pa ri ab'oq'och
at rech qas kawilo are kawesaj ri nitz' mes ri k'o pu'b'oq'och ri jun winaq
chik.

6 Man kiya ta chike ri tz'i' ri jastaq rech ri Dios, xuquje' man kiya ta
chike ri aq ri jastaq ri paqal rajil rech man xaq taq kakitak'ale'la xuquje'
rech man ketzalij ta chi'wij chi pa'q'ik.

Chita', chitzukuj xuquje' chixch'aw apanoq
(Lucas 11:9-13; 6:31)

7 Chita' rech kaya'taj chi'we, chitzukuj rech kiriqo, chixch'awoq rech
kajaqataj ri uchi' ja chi'wach. 8 Rumal cher ri winaq ri kuto, kuk'amawa'j,
ri kutzukuj, kuriq na, xuquje' we kach'awik, kajaqataj na choch ri uchi' ja.

9 Maj jun tataxel kuya jun ab'aj che ri uk'ojol we kaxlan wa kata che.
10 Xuquje' we jun kar ri kata che, man jun kumatz ta kuya'o. 11 Ri ix pune
ix itzel taq winaq iweta'm kiya utz laj taq jastaq chike ri i'walk'wa'l, are
ta k'u mat kuya utz laj taq jastaq, ri iTat ri k'o pa ri kaj chike ri kakita che.

12 Je chixno'jin kuk' ri winaq jetaq ri kiwaj ix keno'jin iwuk'. Jeri' kakik'ut chiqawach ri taqanik xuquje' ri q'alajisal taq utzij ri Dios pa ri Tyoxalaj Wuj.

Ri nitz' uchi' ja
(Lucas 13:24)

13 Chixok pa ri nitz' uchi' ja, rumal cher nim ri uchi' ja xuquje' nim uwach ri b'e ri kak'amow b'ik ri winaq pa ri k'axk'olal. E k'i k'ut keb'e chila'. 14 Are k'ax b'enam pa ri b'e ri kak'aman b'ik pa ri k'aslemal, rumal cher k'in laj nitz' uwach, xaq a'jilatal ri winaq ri ko'k chila'.

Ri uwachinik jun che'
(Lucas 6:43-44)

15 Chichajij iwib' chike ri kakijaluj chi e q'alajisal taq utzij ri Dios, rumal cher xaq e b'anal taq tzij. Kakib'ij chi utzij ri Dios kakib'ij, jer keka'y chij are ko'pan iwuk', xa k'u qas e xib'ib'al wi jetaq ri kayo't, e tijonelab'. 16 Iweta'm kiwach wa' we winaq ri', rumal cher man kekwin ta chub'anik jun utza jastaq, xaq jer e k'o k'ix ri kesokonik. 17 Kajunumataj ruk' ri che'. Ronojel utz che', utz uwach kuya'o, are k'u ri itzel che', itzel uwach kuya'o. Maj jun utz che' ri kuya itzel uwach xuquje' maj jun itzel che' ri kuya utz uwach. 18 Maj jun utz che' kuya itzel taq uwach xuquje' man jun itzel che' kuya utz taq uwach. 19 Ronojel che' ri man utz ta uwach kuya'o, kaqasaxik xuquje' kaporoxik. 20 Xaq jeri' kiweta'maj kiwach ri e b'anal taq tzij rumal ri etzelal ri kakib'ano.

Ri qas utijoxelab' ri Jesús

21 Man konojel ta ri kakib'ij chi in Kajaw xuquje' in kajchoq'e ko'k pa ri ajawarem rech ri Dios. Xaq xwi ko'k pa ri ajawarem rech ri Dios ri kakinimaj ri utaqanik ri nuTat ri k'o pa ri kaj. 22 Are kopan ri q'ij ri kuq'at tzij ri Dios pa kiwi' kojonel ri winaq rech uwachulew, e k'i na kakib'ij chwe: "Ajawxel xuquje' qajchoq'e, xqatzijoj ri tzij la chike nik'aj winaq chik, xuquje' xqesaj ri itzel taq uxlab'al je xuquje' xqab'an mayijab'al taq jastaq pa ri b'i' la." 23 Kinb'ij na chike: "Chixel chinuwach, itzel taq winaq. Maj we chi'we."

Keb' kiwach winaq
(Lucas 6:47-49; Marcos 1:22)

24 Ri kutatab'ej xuquje' kunimaj ri nuk'utu'n, xuquje' kuchakub'ej, xaq junam ruk' ri achi ri xuyak rachoch pu'wi' ri ab'aj. 25 Xqaj ri jab', xek'iy taq ri nima', xpe ri kyaqiq', xupuyij ri ja ruk' chuq'ab'. Man xtzaq ta k'u ri ja, rumal k'o pu'wi' ri ab'aj. 26 Xapachin ri kutatab'ej ri nuk'utu'n, man kub'an ta k'u ri kinb'ij. Je ri k'o jun achi ri maj reta'mab'al ri xuyak rachoch pu'wi' ri sanyob'. 27 Xqaj ri jab', xek'iy taq ri nima', xpe ri kyaqiq' xupuyij ri ja ruk' chuq'ab'. Xtzaq ri ja, xuquje' xtukin ronojel.

28 Are xto'taj ri Jesús che tzijonem, konojel ri winaq xemayijanik rumal ri uk'utu'n. 29 Rumal cher ri Jesús xuya taqanik ruk' chuq'ab', man je ta k'u ri' kakib'an ri a'jtijab' rech ri taqanik.

8

Ri Jesús kukunaj jun ch'a'k achi
(Marcos 1:40-45; Lucas 5:12-16)

1 Are xqaj loq ri Jesús pu'wi' ri juyub', e k'i winaq xeteri' chirij. 2 Xaq k'a te xqet jun ch'a'k achi ruk', xuki' choch, xub'ij che: Ajawxel, weta'm chi kakwin la chinukunaxik, ¿la kaj la kinkunaj la?

3 Ri Jesús xuya ri uq'ab' pu'wi' ri achi, k'a te ri' xub'ij che: Kawaj,
chatutziroq.
Aninaq xutzir ri achi.
4 K'a te ri', ri Jesús xub'ij che: Qas chatatab'ej we ri', man katzijoj ta chi
che jun winaq chik ri xk'ulmatajik. Xaq xwi jat jawje' ri k'o wi ri ch'awenel
pa kiwi' ri winaq, chak'ama b'ik ri sipanik ri xtaqan ri Moisés chub'anik,
rech kakil ri e ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq chi xatutzir che ri yab'il.

Ri ukojob'al ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit aj Roma
(Lucas 7:1-10)

5 Are xok b'i ri Jesús pa ri tinimit Capernaúm, jun kinima'qil ri ajch'o'jab'
chajil tinimit aj Roma xqet ruk', xuta tob'anik che, 6 xub'ij: Ajawxel Jesús,
ri patanil we k'o cho ja, yawab', sib'alaj kuna' q'oxom, man kakwin taj
kusalab'aj rib'.
7 Ri Jesús xub'ij che: Kine'ek ri', ke'nkunaj kanoq.
8 Ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit xub'ij: Ajawxel, man taqal
ta chwe kok la pa ri wachoch. Kub'ano we kab'ij la jun tzij rech jeri'
kakunataj ri patanil we. 9 Weta'm in jas je' ri yo'j taqanik xuquje' ri
nimanik. We kinb'ij che jun ajch'o'j, "ke' pa jun le'aj", ke'ek. We kinsik'ij
xuquje' apanoq jun chike kapetik. We kintaq jun patanil we chub'anik jun
jastaq, kub'ano.
10 Ri Jesús xmayijanik are xuta ri xub'ij ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil
tinimit. Rumal ri' xub'ij chike ri winaq ri e teren chirij: Qas tzij kinb'ij
chi'we chi man nuriqom ta jun winaq waral pa ri tinimit Israel ri qas k'o
ukojob'al jetaq we achi ri'. 11 Qas chitatab'ej we kinb'ij ri': Kepe na winaq
pa taq jaljoj taq tinimit kewa' na ruk' ri Dios pa ri rajawarem, ket'uyi' na*
kuk' ri e kimam ri Abraham, ri Isaac xuquje' ri Jacob. 12 Are k'u ri e k'o
apan nab'e pa ri ajawarem rech ri Dios, ke'sax na b'ik, kek'yaq b'ik pa ri
q'equ'mal. † Chila' ko'q' wi na rumal ri k'ax, xuquje' kakiqut'ut'ej wi na
ri kiware.
13 K'a te ri' xub'ij che ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit: Chattzalij
cho awachoch, k'ulmataj awuk' jacha ri xakojo.
Qas che ri q'otaj ri', xutzir ri patanil rech ri achi.

Ri Jesús ku'kunaj e k'i winaq
(Marcos 1:29-31; Lucas 4:38-39)

14 Ri Jesús xe' cho rachoch ri Pedro, are xrilo chi ri uji' ixoq ri Pedro
yawab', uriqom jun nimalaj q'aq'. 15 Ri Jesús xuchap ri uq'ab' ri ixoq,
aninaq xel b'ik ri q'aq' che. Ri ixoq xwa'jilik, xuya uwa ri Jesús.
(Marcos 1:32-34; Lucas 4:40-41)
16 Are xok aq'ab', sib'alaj e k'i winaq xe'kik'am b'ik ri e k'o itzel taq
uxlab'al chike, ri Jesús xe'resaj b'ik ri itzel taq uxlab'al xa ruk' jun tzij
xuquje' xu'kunaj konojel ri e yawab'ib' ri e k'o chila'. 17 Jeri' xk'ulmataj ri
uchi'm loq ri Dios, ri utzijom loq pa ri uwuj ri q'alajisal utzij Dios Isaías:
Are' xk'amow b'ik ri qayab'ilal, xuquje' xuq'i' ri qak'axal.

Ri winaq ri kakaj kakiterene'j ri Jesús
(Lucas 9:57-62)

18 Ri Jesús xrilo chi sib'alaj e k'i winaq e mulan chirij. Rumal ri', xub'ij
chike ri utijoxelab' chi keb'e ruk' ch'aqa'p che ri cho ri k'o pa Galilea.

---

* **8:11** 8:11 Ket'uyi' na kewa' ruk' ri Abraham kel kub'ij chi kek'oji' na xe' ri utaqanik ri Dios.
† **8:12** 8:12 Pa ri q'equ'mal kel kub'ij chi kek'oji' na pa ri k'axk'olal xuquje' pa q'oxom.

19 Are xo'pan je la', jun ajtij rech ri taqanik xqet ruk' ri Jesús, xub'ij che:
Ajtij, kine' uk' la japawje' ke' wi la.
20 Ri Jesús xub'ij che: Ri e par k'o kijul xuquje' ri a'waj ri kerapinik k'o
kisok. In, ri in uK'ojol ri Achi man k'o ta k'olib'al jawje' kinuxlan wi.
21 K'a te ri' jun chike ri utijoxelab' xub'ij che: Ajawxel, ya la b'e chwe
nab'e kinmuq na kan ri nutat, k'a te ri' kinteri' chij la.
22 Ri Jesús xub'ij che: Chaya b'e chike ri e kaminaqib' ke'kimuq ri e
kachi'l kikaminaqib', are k'u ri at, chinaterene'j.

Ri Jesús kutanab'a' ri kyaqiq' pu'wi' ri plo
(Marcos 4:35-41; Lucas 8:22-25)

23 Ri Jesús xaq'an b'ik pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' e rachi'l ri
utijoxelab'. 24 Are e b'enaq chi pu'wi' ri ja', xaq k'a te', xwa'jil jun nimalaj
kyaqiq' xuchaple'j ukojik b'ik ri ja' pa ri jukub' b'inib'al. Are k'u ri Jesús
tajin kawarik. 25 Ri utijoxelab' xeb'e chuk'asuxik, xkib'ij che: Ajawxel,
tajin kujqaj xe' le ja', chujto' la.
26 Ri Jesús xub'ij chike: ¿Jas che sib'alaj kixi'j iwib'? Ix man ku'l ta ik'u'x
chirij ri Dios. Xwa'jil ri Jesús, xuyaj ri kyaqiq' xuquje' ri ja', ronojel k'ut
xjori'k. 27 Ri e tijoxelab' xemayijanik, kakib'ila chib'il taq kib': ¿Jachin wa'
we achi ri', ri kyaqiq' xuquje' ri ja' keniman che?

E keb' achyab' ri k'o itzel uxlab'al chike
(Marcos 5:1-20; Lucas 8:26-39)

28 Are xopan ri Jesús pa Gadara, ri k'o chuchi' ri plo, xe'l loq keb' achyab'
chuxo'l ri muqb'al taq kaminaqib'. Sib'alaj e xib'ib'al rumal ri' maj jun
winaq kakwinik kik'ow pa ri b'e ri'. Are xeqet ri keb' achyab' ruk' ri
Jesús, 29 ri itzel taq uxlab'al xkiraq kichi' xkib'ij: Jesús, Ralk'wa'l ri Dios,
¿jas kaj la chaqe, la kaq'at k'u la tzij pa qawi' k'a majo'q ku'riqa ri k'isb'al
q'atoj tzij?
30 E k'o k'u apanoq sib'alaj e k'i aq chikinaqaj. 31 Ri itzel taq uxlab'al
xkita toq'ob' che ri Jesús, xkib'ij: We kujesaj la b'ik chike we achyab' ri',
ya la b'e chaqe kujok chike le aq le'.
32 Ri Jesús xub'ij: Chixok chike.
Ri itzel taq uxlab'al xe'l b'ik chike ri achyab', xo'k chike ri aq. Ri aq
kexik'anik xeb'ek, man xetak'i' taj, xetzaq b'ik pa ri plo, chila' xejiq' wi.
33 Ri a'jyuq'ab' ke ri aq xa'nimaj b'ik, xeb'e pa ri tinimit. Chila' xkitzijoj
wi ronojel ri xk'ulmataj kuk' ri aq xuquje' kuk' ri achyab' ri xe'l itzel taq
uxlab'al chike. 34 Konojel ri winaq xe'kila ri Jesús, xkita toq'ob' che rech
kel b'ik pa ri tinimit.

9

Ri Jesús kukunaj jun achi ri makakwin taj kusalab'aj rib'
(Marcos 2:1-12; Lucas 5:17-26)

1 Are xto'taj ri Jesús chub'ixik we ri', xaq'an pa jun jukub' b'inib'al pu'wi'
ri ja', xe' ch'aqa'p che ri k'o wi, pa ri tinimit ub'i'nam Capernaúm, jawje'
ri kel wi. 2 Are k'o chila' e nik'aj winaq xkik'am b'ik jun achi ri q'oyol pa
ri uch'at, ri man kakwin taj kusalab'aj rib'. Ri Jesús are xril ri kikojob'al ri
winaq xub'ij che ri achi: Achi, chab'ana achuq'ab'. In katinkuy che ronojel
ri amak.
3 E k'o k'u jujun a'jtijab' rech ri taqanik chila', xkichomaj: Jachin jun
je' kuna' we achi ri', we puk'u'x chi are Dios, awas ri' ri kuchomaj. 4 Ri
Jesús reta'm ri tajin kakichomaj, rumal ri' xuta chike: ¿Jas che sib'alaj

itzel kixchoman chwij? 5 ¿Jas ri man k'ax ta ub'ixik? ¿Xkuyutaj ri amak,
o chatwa'jiloq chatb'inoq? 6 Rech k'u kiwilo chi in in uK'ojol ri Achi, k'o
nukwinem chukuyik makaj choch ri uwachulew, xub'ij ri Jesús che ri achi
ri man kakwin taj kab'inik: Chatwa'jiloq, chak'ama b'ik ri ach'at, jat cho
awachoch.
7 Xwa'jil k'u b'ik ri achi, xe' cho rachoch. 8 Are xkil ri winaq ri
xk'ulmatajik, xemayijanik, xkiq'ijila'j ri Dios rumal cher uya'om ri kwinem
ri' chike ri e winaq.

Ri Jesús kusik'ij ri Mateo
(Marcos 2:13-17; Lucas 5:27-32)

9 Are xel b'ik ri Jesús chila', xril jun achi ub'i' Mateo, t'uyulik tajin
kutoq'ij alkabal rech ri nim taqanel pa Roma. Xpe ri Jesús xub'ij che:
Chinaterene'j.
Ri Mateo xwa'jil b'ik, xuterene'j ri Jesús.
10 Pa ri q'ij ri', ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' xub'e'woq cho rachoch ri
Mateo. E k'i toq'il taq alkabal xuquje' a'jmakib' xub'e'woq kuk'. 11 Ri
fariseos are xe'kil we winaq ri', xkita chike ri utijoxelab' ri Jesús, xkib'ij:
¿Jas che kawa' le iwajtij kuk' toq'il taq alkabal xuquje' kuk' a'jmakib'?
12 Are xuta ri Jesús ri xkib'ij ri fariseos xub'ij chike: Man kajawataj taj
ajkun chike ri utz kiwach, xane are kajawataj ajkun chike ri e yawab'ib'.
13 Are katanik, jix chitatab'ela' jas kel ri xub'ij ri Dios are xub'ij we tzij
ri': *Are kawaj in utz kixno'jin kuk' ri winaq, man are ta kawaj kik'am
la ri isipanik chinuwach.*✡ Xinpe in chikisik'ixik ri a'jmakib' rech ku'x
nutijoxelab', man are ta in petinaq chikisik'ixik ri sib'alaj e utz taq winaq
kakina'o.

Ri Jesús kuya k'utu'n chirij q'ipoj wa'im

14 Jun q'ijal, ri utijoxelab' ri Juan xeqet ruk' ri Jesús, xkita che: ¿Jas che
ri uj xuquje' le fariseos kaqab'an q'ipoj wa'im, man je ta k'u la' kakib'an
le atijoxelab'?
15 Ri Jesús xub'ij chike: Ri winaq ri e sik'ital pa jun k'ulanem man
keb'ison taj, rumal cher k'o ri ji'atz kuk'. Ku'riqa k'u na q'ij are kak'am
b'ik ri ji'atz chikiwach. K'a te ri' ri' kakib'an q'ipoj wa'im.
(Marcos 2:18-22; Lucas 5:33-39)
16 We xt'oqopin jun q'e'l atz'yaq, man kak'ojox taj ruk' jun ch'aqa'p k'ak'
atz'yaq. Rumal cher are kach'aj ri q'e'l atz'yaq, kujik' rib' ri k'ak' atz'yaq
k'ojob'al, xuquje' kut'oqopij ronojel ri q'e'l atz'yaq, jeri' kanimataj ri teq'.
17 Xuquje' man kaya ta ri k'ak' vino pa q'e'l taq k'olib'al, rumal cher ri
k'ak' vino kut'oqopij ri' ri q'e'l taq k'olib'al, xaq jeri' katix ri k'ak' vino,
xuquje' kat'oqopin ri k'olib'al. Rumal ri' are utz na we kaya ri k'ak' vino
pa ri k'ak' taq k'olib'al,* jeri' man kat'oqopin ta ri k'olib'al xuquje' man
katix ta ri vino.

Kak'astajisax jun laj ali, xuquje' kakunax jun ixoq ri uriqom yab'il
(Marcos 5:21-43; Lucas 8:40-56)

18 Tajin katzijon ri Jesús, are xopan jun k'amal kib'e ri winaq a'j Israel,
xuki' choch k'a te ri' xub'ij che: Xkam ri numi'al, we k'u ke'ya ri q'ab' la
pu'wi', kak'astaj na ri'.

✡ **9:13** 9:13 Oseas 6:6. * **9:17** 9:17 Ri vino kaya pa ri alaj taq k'olib'al b'antal che utz'u'mal awaj. Ri vino we kaya pa k'ak' k'olib'al kanimar ri vino, are k'u we kaya pa ri q'e'l k'olib'al man kanimar taj.

19 Xwa'jil ri Jesús, xe' ruk' ri achi, e rachi'l ri utijoxelab'. 20 Are e b'enaq
pa ri b'e, xi'k'ow b'ik jawje' ri k'o wi jun ixoq yawab' kab'lajuj junab'.
Ri yab'il ri' kub'ano chi ri ixoq kutzaq ri ukik'el. Are xril ri ixoq chi tajin
ki'k'ow b'ik ri Jesús, 21 xuchomaj: we ta k'o b'anom wi' nuchapom apanoq
ri umanta ri Jesús, ruk' ri' kinutzirik. Xqet k'ut chirij ri Jesús, xuchap ri
umanta. 22 Ri Jesús xtzalq'omijik xuka'yej ri ixoq, xub'ij che: Man kak'axir
ta chi awanima', are ri aku'lib'al ku'x chirij ri Dios, xatkunanik.
Qas che ri q'otaj ri' xkunataj ri ixoq.
23 Ri Jesús xutaqej ri ub'e, xopan cho rachoch ri k'amal kib'e ri winaq
a'j Israel. Are xopanik, xe'ril ri ajq'ojomab' tajin kakib'an ri q'ojom rech
muqb'al, xuquje' sib'alaj e k'i winaq kakiraqaqej kichi' ko'q'ik. 24 Ri Jesús
xub'ij chike: Chixel b'ik waral. Ri ali man kaminaq taj, xaq kawarik.
Konojel k'u ri winaq ri e k'o chila' xetze'n che ri Jesús. 25 Ri Jesús xe'resaj
b'ik ri winaq pa ri ja, te k'u ri' xok b'ik. Xuchap ri ali che ri uq'ab'. Ri ali
xwa'jilik. 26 Konojel ri winaq ri ke'l pa ri tinimit xketa'maj ri xk'ulmatajik.

Ri Jesús ku'kunaj e keb' moyab'

27 Are xel b'ik ri Jesús chila' xepe keb' moyab'. Xkiterene'j xkichaple'j
uraqik kichi' xkib'ij: ¡Jesús, Ralk'wa'l ri David, toq'ob'isaj la qawach!
28 Ri e moyab' xkiterene'j b'ik ri Jesús xok pa ri ja. Are e k'o chi pa ri
ja, ri Jesús xuta chike: ¿La kikojo chi kinkwinik kixinkunaj? Ri e moyab'
xkib'ij: Je', Ajawxel, kaqakojo.
29 Ri Jesús xuchap ri kib'oq'och k'a te ri' xub'ij: K'ulmataj iwuk' ri kikojo.
30 Aninaq xekwinik xeka'y chi junmul. Ri Jesús xub'ij chike: Man kitzijoj
ta chi chike nik'aj ri xk'ulmatajik.
31 Ri achyab' are xe'l loq xkitzijoj ri xub'an ri Jesús chike konojel ri winaq
pa ri tinimit.

Ri Jesús kukunaj jun mem achi

32 Are tajin ke'l b'ik ri achyab' pa ri ja, e nik'aj winaq xkik'am loq ruk'
ri Jesús jun achi ri man kakwin taj kach'awik rumal cher k'o jun itzel
uxlab'al che. 33 Ri Jesús xresaj b'ik ri itzel uxlab'al ri k'o che ri achi, are
xesataj b'ik ri itzel uxlab'al che, ri achi xch'awik. Ri winaq ri e k'o chila'
xemayijanik, xkib'ij: Man ilom ta wi pa Israel jun k'ulmatajem jetaq we
ri'.
34 Ri fariseos xkib'ij: We Jesús karesaj itzel taq uxlab'al, rumal cher ya'tal
kwinem che rumal ri k'amal kib'e ri itzel taq uxlab'al.

Ri Jesús kel uk'u'x chike ri winaq

35 Ri Jesús xik'ow pa taq ri nima'q xuquje' nitz' taq tinimit. Xuya k'utu'n
pa taq ri Sinagoga, xutzijoj ri utz laj taq tzij rech ri ajawarem rech ri Dios,
xu'kunaj ri winaq ri k'o k'axal xuquje' yab'ilal chike. 36 Are xril ri kik'yal
ri winaq ri e teren chirij, xutoq'ob'isaj kiwach, rumal xrilo chi sib'alaj
e sachinaq pa ri kichomanik xuquje' maj jachin keto'wik, jacha ta ne ri
chij ri maj kajyuq'. 37 Ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab': Sib'alaj e k'i ri
kajawataj chike ko'k pa ri ajawarem rech ri Dios, man e k'i ta k'ut tijoxelab'
ketzijon ri utz laj taq tzij chike we winaq ri'. 38 Rumal ri', chita che ri Dios,
ri ajchoq'e ri chak chu'taqa loq nik'aj ajchakib' chik pa ri uchak.

10

Ri e kab'lajuj tijoxelab'
(Marcos 3:13-19; Lucas 6:12-16)

1 Ri Jesús xu'mulij ri e kab'lajuj utijoxelab'. Xuya kwinem chike chi
resaxik itzel taq uxlab'al xuquje' chukunaxik ronojel uwach yab'ilal.
2 Are wa' ri kib'i' ri e kab'lajuj tijoxelab', ri xb'ix taqo'n chike rumal ri
Jesús: Simón ri xub'ina'j Pedro, ri rachalal ub'i' Andrés; ri Jacobo xuquje'
ri rachalal Juan, e ralk'wa'l ri Zebedeo; 3 ri Felipe, ri Bartolomé, ri Tomás,
ri Mateo ri toq'il alkabal, ri Jacobo uk'ojol ri Alfeo, ri Tadeo, 4 ri Simón ri
kachi'l ri Cananeos,* xuquje' ri Judas Iscariote ri xk'ayin ri Jesús.

Ri Jesús ku'taq b'ik ri e kab'lajuj utijoxelab'
(Marcos 6:7-13; Lucas 9:1-6)

5 Ri Jesús xu'taq b'ik ri e kab'lajuj utijoxelab', xub'ij chike: Man kixe'
taj pa ri tinimit jawje' ri e k'o wi ri winaq ri man a'j Israel taj. Xuquje'
man kixe' taj pa taq ri tinimit rech Samaria. 6 Xane jix kuk' taq ri winaq
ri a'j Israel rumal jer e k'o ri tinimit ri kejunumataj kuk' ri chij ri e
sachinaq. 7 Are chixe'ek chitzijoj we tzij ri': Xqeb' loq ri ajawarem rech ri
Dios. 8 Chi'kunaj ri e yawab'ib'. Chi'k'astajisaj kaminaqib'. Chi'kunaj ri e
ch'a'kib', chi'wesaj ri itzel taq uxlab'al ri e k'o chike ri winaq. Maj pwaq
kitoq'ij rumal ub'anik taq we jastaq ri', rumal cher maj pwaq xuta ri Dios
are xuya ri ukwinem chi'we.
9 Mik'am b'ik q'ana pwaq xuquje' saqa pwaq pa ri ximb'al ipam.
10 Xuquje' mik'am b'ik ijastaq rech pa b'e, mik'am b'ik ich'ami'y, mik'am
b'ik juk'ulaj ixajab' chik, xuquje' mik'am b'ik jun wok iwatz'yaq chik.
Rumal cher ya'talik katzuq ri ajchak.
11 Are kixopan pa ri tinimit o pa ri le'aj, chitzukuj jachinaq ri kuya
ku'lib'al k'u'x chi'we, chixk'ol ruk' pa ri rachoch, k'a kixel na b'ik pa ri le'aj.
12 Are kixok b'ik pa ri ja, chiya rutzil kiwach ri e k'o chila', chitzuju ja'maril
chike ri e k'o pa ri ja k'olib'al. 13 We kataqi'k kakik'amawa'j ja'maril ri
winaq ri e k'o pa ri ja, kaya'taj na ri' chike. We k'u man kataqi'k chike,
man kakik'amawa'j ta ri'. 14 We man kixk'amawa'x pa jun ja o jun tinimit
xuquje' man kakaj ta ri winaq kixkitatab'ej, chitota kan ri ulew ri k'o che
ri iwaqan, k'utb'al rech chi man xixk'amawa'x taj. K'a te ri' chixel b'ik
chila'. 15 Qas tzij kinb'ij chi'we chi pa ri q'ij ri kab'an ri k'isb'al q'atoj tzij,
k'o na ri k'ax ri kakiriq ri tinimit ri', ri jeri' keno'jinik, choch ri xkiriq ri e
tinimit Sodoma xuquje' ri Gomorra.

Ri jastaq ri xib'ib'al ri kepe na

16 ¡Qas xib'ib'al wi ub'anik ri chak ri kixintaq b'ik chub'anik! Je ta ne
ri ke'ntaq b'ik chij chikixo'l ri e kayo't. Rumal ri' chikojo ri iweta'mab'al,
xuquje' qas chichomaj na rij ri jastaq je' jas ri kub'an ri kumatz, xuquje'
rajawaxik kimoch' iwib' jetaq ri kub'an ri palomax. 17 Chichajij iwib'
rumal cher kixjach na chkiwach ri e q'atal taq tzij, xuquje' kixch'ay na
pa taq ri Sinagoga. 18 Xuquje' kixk'am na b'ik chikiwach ri e nimaq taq
taqanelab' xuquje' kixch'aw na chikiwach ri winaq ri man a'j Israel taj, xa
rumal cher ix nutijoxelab'. 19 Are kixjach cho ri q'atb'al tzij, man kak'axir
taj iwanima' chuchomaxik ri kib'ij, xuquje' jas kib'an che ub'ixik, rumal
cher are ri Dios kab'in na chi'we pa ri q'otaj, ri rajawaxik kib'ij. 20 Man ix
taj ri' ri kixch'awik, are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kach'aw na chi'we.
21 Ri a'laxik pa kachoch kakijach taq na kib' pa kamikal. Ri e tat
nan ke'kijach na pa kamikal ri e kalk'wa'l, xuquje' ri alk'wa'laxelab'
ke'kich'ey na ri kitat kinan xuquje' ke'kikamisaj na. 22 Konojel ri winaq

* **10:4** 10:4 Cananeos kib'i' ri jun wokaj winaq kik'ulel ri nim taqanel pa ri tinimit Roma, are kakaj kakiq'at kib', ke'l xe' ri taqanik ri k'o pa kiwi'.

rech uwachulew kixketzelaj na rumal cher ix nutijoxelab'. We k'u qas kajeqi' ik'u'x chwij k'a pa ri k'isb'al rech ri q'otaj, kixin kol na. 23 Are kixkoqataj ri winaq rech jun tinimit rech kixkimamisaj, jix chi apanoq pa jun tinimit chik. Qas tzij kinb'ij chi'we, in, ri in uK'ojol ri Achi, kintzalij na loq ruk' ronojel ri ukwinem ri Dios, are maja' kak'is chusolixik ronojel ri tinimit rech Israel iwumal.

24 Man are taj ri tijoxel nim uq'ij choch ri rajtij, man are taj ri ajchak nim uq'ij choch ri upatrón. 25 Ri tijoxel xaq xwi kakwinik kux junam ruk' ri rajtij, xuquje' ri ajchak kux na junam ruk' ri upatrón. We kakib'ij ri winaq chi in ri in Itzel, ¿jas ta k'u mat kab'ix na chi'we ix?

No'jib'al
(Lucas 12:2-9)

26 Man kixi'j ta iwib' choch jun winaq chik, rumal cher ronojel ri awatalik, kilitaj na uwach, xuquje' ronojel ri xaq pa awal b'i'tal wi, keta'mataj na. 27 We kinb'ij jun jastaq chi'we pa ri q'equ'm, chib'ij ix cho ri utunal ri q'ij, we kinb'ij jun jastaq chi'we pa awal, chitzijoj ix chike konojel ri winaq rech ri uwachulew. 28 Man kixi'j ta iwib' chikiwach ri winaq ri kakikamisaj ri ityo'jal, are chixi'j iwib' choch ri k'o ukwinem chuk'isik tzij pi'wi' pa ri tyo'nel q'aq'.

29 Man sib'alaj ta paqal kajil ri e keb' chochi', maj k'u jun kakam chike, we man are ri iTat kayo'w b'e che. 30 Ri Dios reta'm janipa iwi' ix k'o pa ijolom. 31 Rumal ri' man kixi'j ta iwib', rumal cher ix paqal iwajil chikiwach ri e chochi'.

Rajawaxik katzijox ri Jesús
(Lucas 12:8-9)

32 We kib'ij chike nik'aj winaq chik chi ix ix nutijoxelab', kinb'ij xuquje' na in che ri nuTat ri k'o pa ri kaj chi qas tzij wi. 33 We k'u kib'ij chike ri winaq chi man ixterene'l taq we taj, kinb'ij xuquje' na in che ri nuTat chi qas man ixterene'l taq we taj.

Ri Jesús kutzijoj chike ri utijoxelab' ri kape na
(Lucas 12:51-53; 14:26-27)

34 Michomaj chi in petinaq chuya'ik ja'maril choch we uwachulew ri'. Man ja'maril ta ri nuk'amom loq xane ch'o'j xuquje' k'axal. 35 In petinaq chukojik *Ch'o'j chikixo'l ri alk'wa'laxel xuquje' ri utat, xuquje' ch'o'j chikixo'l ri ali xuquje' ri unan, ri alib'atz ruk' ri ralib' ixoq.* 36 *Ri ik'ulel pa ri iwachoch na kel wi.* ✡ 37 Ri are nim karil ri utat o ri unan chinuwach in, o are ne nim karil ri uk'ojol xuquje' ri umi'al chinuwach in, man kataqi' ta ri kixux we in. 38 Ri man kareqaj ta ri uche' ripb'al xuquje' kinuterene'j man kataqi' che kux we in. 39 Ri xaq xwi kak'axir ranima' che ri uk'aslemal, katzaqmaj na ri'. Are k'u we kuya ri uk'aslemal rumal we in, qas tzij kinb'ij chi'we, chi kach'eken na.

Ri tojb'al
(Marcos 9:41)

40 Ri winaq ri kixuk'amawa'j, kinuk'amawa'j xuquje' in. Ri winaq ri kinuk'amawa'j in, kuk'amawa'j xuquje' ri Dios, are xintaqow loq. 41 Ri Dios kuya na tojb'al chike ri winaq ri kakik'amawa'j jun q'alajisal utzij ri Dios cho ri kachoch, rumal chi ri q'alajisal tzij, utzij ri Dios kub'ij. Ri tojb'al junam ri' ruk' ri kuya ri Dios chike ri e q'alajisal taq tzij. 42 Qas tzij

✡ **10:36** 10:36 Miqueas 7:6.

kinb'ij chi'we, man kasachan ta che ri Dios kutoj uk'axel juqub' joron, ri kasipax chike ri e terene'l taq re, pune man nim taj kaka'yik.†

11

Ri Jesús rachi'l ri Juan B'anal qasana'
(Lucas 7:18-35)

1 Are xto'taj ri Jesús chub'ixik we jastaq ri' chike ri kab'lajuj utijoxelab',
xe' pa taq nik'aj tinimit chik chutzijoxik xuquje' chuk'utik ri utz laj tzij.
2 Ri Juan B'anal qasana', are xutab'ej ronojel ri tajin kub'an ri Jesús,
xu'taq b'ik e jujun utijoxelab' rech ke'kita che ri Jesús: 3 ¿La lal ri' ri
Mesías ri xub'ij kan ri Dios chaqe chi kutaq na loq, o kaqaye'j na jun chik?
4 Ri Jesús xub'ij: Chixtzalijoq, chitzijoj che ri Juan ronojel ri tajin kito
xuquje' kiwilo. 5 Ri moyab' keka'yik, ri ch'oke'r keb'inik, ku'tzir ri e
ch'a'kib', xuquje' ri t'o'yab' kakita chik, kek'astaj ri kaminaqib' xuquje'
katzijox ri utz laj tzij rech kolotajem chike ri e meb'aib'. ✡ 6 Utz re ri
winaq ri man kutopij ta raqan rumal we.
7 Are xeb'e ri utijoxelab' ri Juan, ri Jesús xuchaple'j utzijoxik rij ri Juan
chike ri winaq, xub'ij: ¿Jas uwach achi xi'wila, are xixe' pa ri ulew ri
katz'inowik? ¿La xi'wila jun achi ri kumejejej rib' jetaq ri kub'an ri
patz'an ri kamejejex rumal ri kyaqiq'? 8 ¿La xi'wila jun achi ri ukojom
atz'yaq ri sib'alaj paqal rajil? Na'taj chi'we chi ri winaq ri paqal taq
ka'tzyaqinik, pa taq ri nima'q taq t'uyulib'al kech ri taqanelab' xuquje'
pa taq ri kit'uyulib'al ri e taqanelab' e t'uyul wi. 9 ¿Jachin k'u xi'wila? ¿La
xi'wila jun q'alajisal utzij ri Dios? Je' jeri', ri Juan sib'alaj nim na uq'ij
choch jun q'alajisal utzij ri Dios. 10 Are wa' ri taqo'n, ri ub'im loq ri Dios
pa ri utzij, are xub'ij: *Kintaq na b'ik ri nutaqo'n, kanab'ej chawach, rech*
kusuk'umaj apanoq ri ab'e.✡ 11 Qas tzij kinb'ij chi'we maja' kalax jun achi
ri sib'alaj nim na uq'ij choch ri Juan ri b'anal qasana'. Pa ri rajawarem
k'u ri Dios, ri winaq ri sib'alaj nitz' uq'ij are nim na uq'ij cho ri Juan.
12 Pa ri q'ij ri xuchaple'j loq Juan B'anal qasana' utzijoxik ri utzij ri Dios
ri Juan B'anal qasana', k'a pa taq we q'ij ri', tajin kanimar ri ajawarem
rech ri Dios, pune e k'o u'k'ulel. Xaq xwi ri e winaq ri kakib'an kichuq'ab'
xuquje' kuchap kik'u'x, xaq xwi wa' ko'k pa ri ajawarem rech ri Dios.
13 Ri Dios xutzijoj loq pa ri utzij ri kak'ulmataj na are kape ri Juan B'anal
qasana'. 14 We kikojo o man kikoj taj, ri Dios are xub'ij chi kutaq loq ri
q'alajisal utzij ri Dios, Elías, are xutzijoj loq rij ri Juan B'anal qasana'. 15 Ri
k'o uxikin chutatab'exik, qas chutatab'ej.
16 Ix winaq ri ix k'o kamik, jer ix k'o ri ak'alab' ri kixt'uyi' pa taq
ri k'ayib'al kixetz'anik, xuquje' kiraq ichi' kib'ij chike nik'aj ak'alab'
chik: 17 Xqoq'isaj ri chirimi'y rech ri k'ulanem, man xixxojow taj xuquje'
xqab'ixoj b'isob'al taq b'ix, rech kamikal man xixoq' taj. 18 Rumal ri' ri
Juan B'anal qasana' are man xwa' taj, xib'ij che chi xa k'o jun itzel uxlab'al
che. 19 K'a te ri' xinpe in, ri in uK'ojol ri Achi, kinwa'ik xuquje' kinqumun
iwuk', kib'ij chi xaq kinpaq' nupam, in jun q'ab'arel, xuquje' are e wech
ch'ab'em ri itzel taq winaq ri man keniman taj che ri Dios. Xa k'u na'taj
chi'we chi ri eta'mab'al rech ri Dios kilitajik rumal ri kab'anik.

---

† **10:42** 10:42 Je la' Israel sib'alaj q'aq' xuquje' sib'alaj chaqi'j ri ulew, rumal ri' we sib'alaj jun nimalaj tewchib'al we kasipax juqub' ja che ri winaq ri kik'ow b'ik pa ri tinimit. ✡ **11:5** 11:5 Isaías 35:4-6. ✡ **11:10** 11:10 Isaías 40:3.

Ri winaq ri man kekojon taj
(Lucas 10:13-15)

20 Ri Jesús xyojtaj kuk' ri winaq ri ke'l pa taq ri tinimit ri xub'an wi
sib'alaj k'i mayijab'al taq jastaq, rumal cher ri winaq man xkik'ex ta wi ri
kino'jib'al xuquje' man kakaj taj kakinimaj ri Dios, rumal ri xub'ij chike:
21 ¡Winaq rech ri tinimit Corazín, qas kiriq wi na ri k'ax! ¡Je xuquje' ix
winaq ri kixel pa ri tinimit Betsaida! We ta xb'an ri mayijab'al taq jastaq
ri xb'an chi'xo'l ix je la' pa taq ri tinimit Tiro xuquje' Sidón, najtir ta
ri' xkik'ex kik'u'x ri e winaq ri ke'l chila'. Xkikoj ta koxtar taq katz'yaq
ri', xuquje' xkiya ta chaj ri' pa taq kijolom chuk'utik chi kakik'ex kik'u'x.
22 Qas tzij kinb'ij chi'we chi ri k'isb'al q'atoj tzij ri kape na pa iwi', nim na
choch ri kape pa kiwi' we winaq ri'. 23 Ri ix winaq ri kixel pa ri tinimit
Capernaúm, ¿te'q pa ik'u'x chi ix k'o chik pa ri kaj? Kinb'ij k'u chi'we chi
kixk'yaq na b'ik qas pa ri uk'u'x ri tyo'nel q'aq'. We ta xb'an ri mayijab'al
taq jastaq ri xb'an iwuk' ix, kuk' ri winaq ri xek'oji' pa ri tinimit Sodoma,
xkik'ex ta kib' ri' ri winaq ri', xuquje' k'a k'o ta na ri tinimit ri' kamik.
24 Qas tzij kinb'ij chi'we chi ri k'isb'al q'atoj tzij ri kape na pi'wi', nim na
choch ri q'atoj tzij ri xpe pa kiwi' a're'.

Ri Jesús kuq'ijila'j ri Dios
(Lucas 10:21-22)

25 Pa ri q'otaj ri', ri Jesús xub'ij che ri Dios: Tataxel, ri kab'an e la pu'wi'
ri kaj xuquje' pu'wi' ri uwachulew, tyox che la rumal cher man xk'ut ta
la we jastaq ri' chikiwach ri achyab' ri sib'alaj k'o keta'mab'al, xane are
xk'ut la chikiwach ri winaq ri jer e k'o ak'alab'. 26 Jeri' xb'an la rumal,
cher jeri' xqaj choch la.

27 Ri Jesús xub'ij chike ri winaq ri e k'o chila': Ri nuTat uya'om chwe
ronojel ri jastaq rumal cher xaq xwi are' reta'm nuwach. Maj chi jun qas
eta'maninaq uwach ri nuTat, xaq xwi ri in. Rumal la' kintzijoj ri nuTat
chike nik'aj winaq chik, rech kaketa'maj uwach. 28 Chixpeta wuk' ri ix
ri ronojel q'ij kixb'isonik xuquje' kak'axir iwanima' rech kinb'an chi'we
kixuxlanik. 29 Chinimaj ri nutaqanik, xuquje' chiweta'maj iwe wuk', rumal
cher in kinjororik xuquje' qas kinmoch' wanima'. Wuk' in utz kixuxlanik.
30 Man k'ax taj ri kintaqan in chub'anik, xuquje' man al taj ri eqa'n ri
kixintaq b'ik chuk'amik.

12

Ri Jesús katzijon chirij ri q'ij re uxlanem
(Marcos 2:23-28; Lucas 6:1-5)

1 Pa jun q'ij rech uxlanem, ri Jesús rachi'l ri utijoxelab' tajin keb'in pa jun
ulew jawje' ri tiktal wi tiriko. Ri tijoxelab' xenumik, rumal ri' xkichaple'j
utzukuxik ri ujolom tiriko xuquje' xkichaple'j utijik. 2 Ri fariseos are xkilo
chi ri tijoxelab' tajin kakitzukuj ri ujolom ri tiriko, xkib'ij che ri Jesús:
Chawilampe ri tajin kakib'an ri atijoxelab', ri taqanik kub'ij chi man ya'tal
taj kab'an le jastaq le' pa ri q'ij rech uxlanem.*

3 Ri Jesús xub'ij chike: ¿Man isik'im ta k'u ri kub'ij ri utzij ri Dios, jawje'
kub'ij wi ri xub'an ri David xuquje' ri e rachi'l are xenumik? 4 Xo'k b'ik
pa ri rachoch ri Dios, xkitij ri kaxlan wa ri tyoxirisatalik. Man ya'tal ta
che ri David xuquje' ri e rachi'l kakitij we kaxlan wa ri', xane xwi ya'tal

* **12:2** 12:2 Are kach'up ri ujolom ri tiriko xuquje' kesax kan ri tiriko che ri pajo kajunumataj ruk'
ri q'atoj, ri taqanik k'ut kub'ij chi man kuya taj kab'an chak pa ri q'ij re uxlanem, jetaq ri kub'ij pa
Éxodo 20:8-11.

chike ri e ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq.† 5 ¿Man isik'im ta k'ut ri wuj
rech taqanik rech ri Moisés, man iweta'm ta k'ut chi ri e ch'awenelab'
pa kiwi' ri winaq ri kechakun pa ri Templo kekwinik kechakun pa ri q'ij
rech uxlanem, xuquje' maj jun winaq kakwinik kamolow kimak? 6 Qas tzij
kinb'ij chi'we chi waral k'o wi jun ri nim uq'ij cho ri Templo. 7 Man kich'ob'
ta ri' ri xub'ij ri Dios are xub'ij: *Man kawaj taj ki'tzuj a'waj chinuwach, are*
kawaj ki'loq'aj ri winaq, xuquje' ki'to'o. 8 Rumal k'u cher in ri in uK'ojol ri
Achi, in kab'an we pu'wi' ri q'ij rech uxlanem, in kinb'inik jas ri ya'talik
kab'anik xuquje' jas ri man ya'tal taj.

Ri Jesús kukunaj jun achi pa ri q'ij rech uxlanem (Marcos 3:1-6; Lucas 6:6-11)

9 Ri Jesús xok b'ik pa ri Sinagoga rech ri le'aj. 10 Chila' k'o wi jun achi ri
man kakwin taj kusalab'aj jun uq'ab'. Ri fariseos rumal cher kakaj kakimol
umak ri Jesús xkib'ij: ¿La kuya b'e ri taqanik kakunax jun winaq pa ri q'ij
rech uxlanem?
11 Ri Jesús xub'ij: We k'o jun chi'we katzaq b'ik jun uchij pa jun jul pa
jun q'ij rech uxlanem, ¿la ke'resaj loq chila'? Jas mat ke'resaj wi. 12 Jun
winaq k'ut are nim uq'ij choch jun chij. Rumal la' ya'talik kab'an ri utzilal
pa ri q'ij rech uxlanem.
13 K'a te ri', ri Jesús xub'ij che ri achi ri man kakwin taj kusalab'aj ri
uq'ab': Chayuqu ri aq'ab'.
Ri achi xuyuq ri uq'ab', aninaq xutzirik, je xkanajik jetaq ri jun uq'ab'
chik ri utz. 14 Ri fariseos xe'l b'ik pa ri Sinagoga, xkichaple'j uchomaxik
jas kakib'an chukamisaxik ri Jesús.

Ri Jesús are patanil rech ri Dios

15 Ri Jesús k'ut reta'm ri tajin kakichomaj ri fariseos, rumal ri' xe'l
b'ik chila', e k'i winaq xeteri' b'ik chirij. Ri Jesús xu'kunaj konojel ri e
yawab'ib'. 16 Xuchilib'ej chike ri winaq chi man kakitzijoj taj jachin ri
are'.
17 *Jeri' xk'ulmatajik ri tz'ib'atal pa ri utzij ri Dios ri xub'ij loq ri q'alajisal*
tzij rech ri Dios, Isaías, are xub'ij:
18 *Chiwilampe', ri patanil we ri xincha'o.*
Sib'alaj nuloq', xuquje' kunojisaj ri wanima' che ki'kotemal.
In kinya na ri uxlab'ixel we che,
Are' katzijon na ri nusuk'al chikixo'l konojel ri winaq pa ronojel tinimit.
19 *Man kutij ta chuq'ab' pa tzij ruk' jachinaq,*
Xuquje' man kuraq ta uchi'.
Maj jun katow ri uch'ab'al pa taq ri b'e.
20 *Man kub'an ta k'ax chike ri kiriqom k'ax,*
Xuquje' man ku'kamisaj ta ri xa jub'iq' kakaj kekamik,
Xane kuya kichuq'ab' ri maj kichuq'ab',
Xuquje' kub'an na chi are kach'eken che ri suk'al.
21 *Konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew kakub'i' na kik'u'x chirij.*✡

Ri Jesús xuquje' ri k'amal kib'e ri itzel taq uxlab'al (Marcos 3:19-30; Lucas 11:14-23; 12:10)

22 E nik'aj winaq xkik'am b'ik jun achi ruk' ri Jesús rech kakunax loq.
Ri achi moy xuquje' man kach'aw taj rumal cher k'o jun itzel uxlab'al

† **12:4** 12:4 We ri' kariqitaj pa 1 Samuel 21:1-6. ✡ **12:21** 12:21 Isaías 42:1-4.

che. Ri achi xkunax loq rumal ri Jesús, xkwinik xch'awik xuquje' xka'yik.
23 Xemayijan ri winaq rumal ri xub'an ri Jesús, xuquje' kakitatab'ela chib'il
taq kib': ¿La are wa' ri Jesús ri Mesías, ri Ralk'wa'l ri David, ri xutzuj
kanoq ri Dios chi kape chqakolik?

24 E k'o jujun chike ri fariseos are xkita ri xkib'ij ri winaq, xkib'ij: Ri Jesús
ke'resaj ri itzel taq uxlab'al chike ri winaq, rumal cher are ri Beelzebú ri
kinima'qil ri itzel taq uxlab'al kayo'w kwinem che.

25 Ri Jesús reta'm ri tajin kakib'ij, rumal ri' xub'ij chike: We kech'o'jin
jun tinimit kuk' ri e kiwinaqil, katukin ri' ri tinimit. We kech'o'jin jun
laj tinimit kuk' ri kiwinaqil, katukin ri' ri laj tinimit. We kech'o'jin jun ja
winaq kuk' taq ri e kachalal, xaq a're' ri kakitukij kib'. 26 We kach'o'jin
ri Itzel ruk' ri Itzel, xaq ruk' are' ri' kach'o'jin wi, katukin k'u na ri'
ri rajawarem. 27 Kib'ij ix chi ke'nwesaj ri itzel taq uxlab'al rumal cher
are ri Itzel kayo'w ri kwinem chwe. We ta qas tzij ri' ¿jachin kayo'w ri
kwinem chike ri i'tijoxelab' ix rech kakesaj ri itzel taq uxlab'al? We kib'ij
chwe chi are ri Dios kayo'w ri kwinem chike, qas kaq'alajin na chi ix,
ix sachinaq. 28 We ke'nwesaj in ri itzel taq uxlab'al ruk' ri ukwinem ri
Tyoxalaj Uxlab'ixel, ruk' ri' kink'utu chi ri ajawarem rech ri Dios k'o chi
waral.

29 We k'o jun achi karaj kareleq'aj ri k'o pa rachoch jun achi ri sib'alaj
k'o uchuq'ab', nab'e ri' kujat'ij na kan ri achi ri k'o uchuq'ab'. K'a te ri'
kakwin ri' kareleq'aj b'ik ronojel ri jastaq.

30 Ri man wachi'l taj, nuk'ulel ri'. Ri man kinuto' taj chi kik'amik loq e
winaq wuk' rech kinkiterene'j, xa tajin ku'tukij b'i ri' ri winaq.

31 Rumal la' kinb'ij chi'we chi kakuyutaj na ronojel uwach makaj, xuquje'
xapakux yoq'oj ri kab'anik, are k'u ri winaq ri kaketzelaj uwach ri Tyoxalaj
Uxlab'ixel man kakuyutaj ta wi. 32 Xapachin ri kub'ij k'ax taq tzij chwe in,
ri in uK'ojol ri Achi, kakuyutaj na umak, are k'u ri karetzelaj ri Tyoxalaj
Uxlab'ixel, man kakuyutaj ta wi umak choch ri uwachulew, xuquje' man
kakuyutaj taj pa ri k'aslemal ri kape na.

Ri utz uwach che' xuquje' ri itzel uwach che'
(Lucas 6:43-45)

33 Jun utz che' utz taq uwach kuya'o. Jun itzel che' itzel taq uwach
kuya'o. We kajawaxik keta'maxik we utz ri che' o man utz taj, xaq
xwi rajawaxik kil ri uwach. Je xuquje' kak'ulmataj kuk' ri winaq. We
rajawaxik keta'max kiwach we e utz o man e utz taj, xaq xwi rajawaxik
kil ri jastaq ri kakib'ano. 34 Kija'l taq kumatz, ¿jamo ri' kib'ij utz taq jastaq
we ix itzel taq winaq? Jun utz winaq, utz taq jastaq ri' kub'ij, jun itzel
winaq itzel taq jastaq ri' kub'ij. 35 Ri utz laj winaq, are karesaj loq ri utzilal
ri uyakom pa ranima', are k'u ri itzel winaq, are karesaj loq ri etzelal ri
k'o pa ranima'. 36 Qas kinb'ij chi'we, pa ri k'isb'al q'atoj tzij ri kab'an na,
iwonojel kib'ij na jas rumal xib'ij k'ax taq tzij chub'anik k'ax chike nik'aj
winaq chik. 37 Ri Dios kuq'at na tzij pa iwi' chi ijujunal rumal ri tzij ri
xib'ij. We xib'ij utz taq tzij kixkolotaj na, we are xib'ij itzel taq jastaq,
kaq'at na tzij pa iwi'.

Jun k'ulmatajem sib'alaj mayijab'al
(Marcos 8:12; Lucas 11:29-32)

38 E k'o jujun fariseos xuquje' a'jtijab' rech ri taqanik xkib'ij che ri Jesús:
Ajtij, kaqaj kab'an la jun jastaq ri kak'utuwik chi are ri Dios taqowinaq la
loq.

39 Ri Jesús xub'ij chike: Ix sib'alaj ix itzel taq winaq, man kakub'i' ta
ik'u'x chirij ri Dios, are kiwaj kink'ut jun mayijab'al jastaq chi'wach. Ri
jastaq ri kink'ut chi'wach are ri xk'ulmataj ruk' ri q'alajisal utzij ri Dios
Jonás. 40 Jacha ri Jonás xk'oji' oxib' q'ij xuquje' oxib' aq'ab' chupam ri
nimalaj kar, je xuquje' ri in ri uK'ojol ri Achi kink'oji' na oxib' q'ij xuquje'
oxib' aq'ab' xe' ri ulew. ✡ 41 Pa ri k'isb'al q'atoj tzij, ri winaq ri xek'oji'
pa ri tinimit Nínive kewa'jil na, kakib'ij na tzij chi'we rech kaq'at na tzij
pa iwi', rumal ri Dios. Ri winaq ri' xkik'ex ri kik'aslemal are xkita ri tzij
ri xutzijoj ri Jonás chike. Ri ix k'ut pune kita ri nutzij, man kik'ex ta k'u
iwib', pune in nim nuq'ij cho ri Jonás. 42 Xuquje' ri nimalaj taqanel ixoq
ri xk'oji' chuxukut ulew kawa'jil na pa ri q'ij rech q'atoj tzij, kub'ij na
tzij chi'we. Are' sib'alaj naj xpe wi chutatab'exik ri eta'mab'al ri xuk'ut ri
Salomón. Ri ix k'ut man kitatab'ej ta ri nuk'utu'n pune in nim nuq'ij cho
ri Salomón.

Katzalij loq ri itzel uxlab'al
(Lucas 11:24-26)

43 Are kel b'ik jun itzel uxlab'al che jun winaq, ke' pa taq ri k'olib'al jawje'
e maj wi ja, kutzukuj jun k'olib'al jawje' kuxlan wi. 44 Are man kuriq ta
jun k'olib'al jawje' kuxlan wi, kub'ij: Kintzalij na pa ri najtir wachoch,
kine k'ol chi na junmul chila'.

Are kopanik, ri k'olib'al maj k'o chupam, ch'ajch'oj xuquje' suk'umatalik.
45 Ke' chi junmul kub'u'tzukuj chi e wuqub' uxlab'al chik, konojel ri e
wuqub' ko'k che we winaq ri' rumal ri' sib'alaj nim ri k'ax kuriq ri
winaq ri' cho ri xuriq kan nab'e are xa jun ri itzel uxlab'al k'o che. Jeri'
kak'ulmataj na iwuk' ix rumal cher sib'alaj ix itzel taq winaq.

Ri unan ri Jesús xuquje' ri e rachalal
(Marcos 3:31-35; Lucas 8:19-21)

46 Tajin katzijon na ri Jesús kuk' ri winaq, are xopan ri unan xuquje' ri
e rachalal chila' jawje' ri k'o wi', are kakaj ketzijon ruk', xkaye'j apanoq
cho ri ja, 47 k'o k'u jun xub'ij che ri Jesús: Ri anan xuquje' ri a'wachalal e
k'o cho ja, kakaj ketzijon awuk'.

48 Ri Jesús xuta chike: ¿Jachin ri' ri qas nunan xuquje' ri qas e wachalal?
49 Ri Jesús xu'k'ut konojel ri utijoxelab' k'a te ri' xub'ij chike: A're' wa'
ri e nunan xuquje' e wachalal. 50 Xapachin ri kunimaj ri utaqanik ri nuTat
ri k'o pa ri kaj, are ri' nunan xuquje' wanab' xuquje' wachalal.

13

Ri k'amb'ejab'al no'j chirij ri ija'
(Marcos 4:1-9; Lucas 8:4-8)

1 Che ri q'ij ri', xel b'ik ri Jesús pa ri ja ri k'o wi, xe' chuchi' ri plo, xt'uyi'k
chila' chuya'ik k'utu'n. 2 Rumal k'u cher sib'alaj e k'i ri winaq, rumal
ri' xaq'an pa ri jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xt'uyi' chila' chuya'ik
ri k'utu'n. Konojel ri winaq xek'oji' chuchi' ri ja'. 3 Ri Jesús xuk'ut
sib'alaj k'i jastaq ruk' taq k'amb'ejab'al no'j jetaq we ri': K'o jun ajchak,
xe' pa tiko'nijik. 4 Are tajin katiko'nijik, nik'aj ija' xqaj pa ri b'e, xepe
nik'aj chochi', xkitij b'ik. 5 Nik'aj ija' chik xqaj pa jun ulew jawje' k'o wi
ab'aj. Aninaq xk'iy loq ri tiriko, rumal cher man nim taj qajinaq ri ulew.
6 Ri tiko'n naj taj xuq'i'o rumal cher maj uk'a'malil, are xel loq ri q'ij,
xchaqi'jarik. 7 Ri nik'aj taq ija' chik xqaj chikixo'l ri k'ix. Are xek'iy loq

✡ **12:40** 12:40 Jonás 1:17.

ri k'ix, xkijiq'isaj kan ri tiko'n man xkiya ta b'e che xk'iyik. 8 E k'o chi
nik'aj ija' ri xeqaj pa ri utz laj ulew, we ija' ri' xewachinik, k'o xkiya jun
ciento, k'o xkiya oxk'al, k'o xkiya juwinaq lajuj kiwach. 9 We qas k'o ixikin,
chitatab'ej ri kab'ix chi'we.

Ri Jesús kuya k'utu'n ruk' k'amb'ejab'al no'j (Marcos 4:1-9; Lucas 8:4-8)

10 Ri tijoxelab' xeqet ruk' ri Jesús, xkita che: ¿Jas che kakoj la
k'amb'ejab'al no'j are kaya la k'utu'n?
11 Ri Jesús xub'ij: Ri ix ya'talik kiweta'maj ri awatalik pa ri ajawarem
rech ri Dios, man je ta k'u ri nik'aj winaq chik. 12 Ri winaq ri keta'm
jas ub'anik ri jastaq pa ri ajawarem rech ri Dios, ya'tal chike kanimar ri
keta'mab'al. Are k'u ri man keta'm taj jas ub'anik ri jastaq pa ri ajawarem
rech ri Dios, ri Dios kub'an na chi kasachan chike ri nitz' jastaq ri keta'm.
13 Ri in kinya k'utu'n chike ri winaq ruk' k'amb'ejab'al no'j, rech pune
keka'yik, man kakil taj, pune kakito, man kakich'ob' ta ri kab'ix chike.
14 Jeri' kak'ulmataj kuk' ri xub'ij loq ri Dios chuchi' ri q'alajisal tzij Isaías:
We winaq ri', pune kakito, man kakich'ob' taj,
Pune keka'yik, man kakil ta wi.
15 *Rumal cher we tinimit ri' xkowir ri kanima',*
xuquje' man kechoman taj kitz'apim ri kib'oq'och rech man kakil taj,
xuquje' kitz'apim ri kixikin rech man kakita taj,
we ta kakik'ex kik'u'x kakich'ob' ri' ri nutzij,
xuquje' kakik'ex ri' ri kik'aslemal,
ri in xuquje' ke'nkunaj na.✡
16 Are k'u ri ix, sib'alaj utz iwe, rumal cher kiwilo xuquje' kita ri nutzij.
17 Sib'alaj e k'i winaq xuquje' e q'alajisal taq utzij ri Dios xkaj xkil ri tajin
kiwil ix xuquje' xkita ri kita ix, man xekwin ta k'ut.

Ri Jesús kub'ij jas kel ri k'amb'ejab'al no'j rech ri ija' (Marcos 4:13-20; Lucas 8:11-15)

18 Chanim chitatab'ej, kinb'ij chi'we ri kel kub'ij ri k'amb'ejab'al no'j
rech ri ajtikolob'. 19 E k'o jujun winaq ri kakitatab'ej ri utzij ri Dios, man
kakich'ob' ta k'ut jas kel kub'ij, rumal ri' kape ri itzel kub'ano chi kasachan
chike. Are wa' ri kel kub'ij ri ija' ri xtzaq pa ri b'e. 20 Ri ija' ri xtzaq
chikixo'l ri ab'aj are kel kub'ij ri kakitatab'ej ri tzij rech ri ajawarem rech
ri Dios, xuquje' aninaq kakik'amawa'j ruk' ki'kotem. 21 Rumal chi maj
kik'a'mal, naj taj kakiq'i'o. Are kakiriq k'ax, o kab'an ne k'ax chike rumal
keniman che ri Dios, kasachan ri tzij chike. 22 K'a te ri' e k'o ri ija' ri
xetzaq chikixo'l ri k'ix. We ija' ri' kel kub'ij ri e winaq ri kakitatab'ej ri
tzij, man kakiya ta k'u b'e kak'exk'ob' ri kik'aslemal xaq xwi kakichomaj
rij ri kajawataj chike, xuquje' jas kakib'ano rech ku'x q'inomab', rumal
ri' man kekwin taj kewachinik. 23 K'isb'al rech, ri ija' ri xetzaq pa ri utz
ulew, are wa' ri winaq ri kakitatab'ej ri tzij xuquje' kakich'ob'o. Are wa'
ri winaq ri kakik'ex kik'aslemal xuquje' kakib'an ri utzilal. Jer e k'o ri ija'
ri xewachinik xkiya jun ciento, xkiya oxk'al, xuquje' xkiya juwinaq lajuj
ija'.

Ri itzel q'ayes rachi'l ri tiriko

24 Ri Jesús xutzijoj chi we jun k'amb'ejab'al no'j ri': Pa ri ajawarem rech
ri Dios je kak'ulmataj na jetaq ri xk'ulmataj ruk' jun winaq ri xutik je'l
laj ija' rech tiriko pa ri rulew. 25 Che ri chaq'ab' ri' konojel ri winaq tajin

✡ **13:15** 13:15 Isaías 6:9, 10.

kewarik, are xopan ri k'ulel, xu'tika' kanoq ri jun itzel q'ayes chuxo'l ri
tiriko, k'a te ri' xel b'ik chila'. 26 Ri tiriko are xk'iy loq, xk'iy xuquje' loq
ri itzel q'ayes. 27 Ri a'jchakib' xeb'e ruk' ri ajchoq'e ri ulew, xkib'ij che:
Ajawxel, ¿la man utz taq ija' rech tiriko xtik lal? ¿Jas k'u che xk'iy loq
itzel q'ayes chuxo'l?
28 Ri ajchoq'e ri ulew xub'ij chike: Are wa' ri xub'an ri k'ulel.
Ri ajchakib' xkib'ij: ¿La kaj la ke'qab'oqo kanoq ri itzel q'ayes?
29 Ri ajchoq'e xub'ij chike: Man kawaj taj, ri tiriko xuquje' ri itzel q'ayes
xaq raj junam keka'yik, ruk' ta ne jub'iq' are kib'oq kan ri tiriko. 30 Are
katan ri', chiya b'e kek'iy loq kikob'chal. Are kuriq ri q'otaj rech yakoj,
k'a che ri' keqilo jachin chike ri itzel q'ayes xuquje' jachin chike ri tiriko.
Ke'ntaq na b'ik ajchakib' ri' rech nab'e kakib'oq ri itzel q'ayes, kakimulij,
k'a te ri' kakiporoj. Xuquje' kakik'am b'ik ri tiriko, ke'kiya kanoq pa ri
nuk'olib'al.

Ri uwach ri moxtansia (Marcos 4:30-32; Lucas 13:18-19)

31 Ri Jesús xutzijoj chi jun k'amb'ejab'al no'j, xub'ij: Ri ajawarem rech
ri Dios kajunumataj ruk' ri jun achi ri xutik jun ija' rech moxtansia pa ri
rulew. 32 Pune ri ija' rech moxtansia sib'alaj nitz' chikiwach ronojel uwach
ija', are kak'iy loq, sib'alaj nim chikiwach konojel ri e q'ayes ri e tiktalik.
Kux na jetaq jun che' jawje' kakib'an wi ri kisok ri chochi'.

Ri ch'am

33 Ri Jesús xukoj chi jun k'amb'ejab'al no'j, xub'ij: Ri ajawarem rech ri
Dios kajunumataj ruk' ri k'aj. Ri ixoq are kuya nitz' ch'am ruk' ri k'aj,
kasipoj ri k'aj rumal ri nitz' ch'am ri kaya ruk'.

Kak'ulmataj ruk' ri Jesús ri xb'ix loq rumal jun q'alajisal utzij ri Dios (Marcos 4:33-34)

34 Ri Jesús xuya k'utu'n chike ri winaq ruk' k'amb'ejab'al taq no'j,
xuquje' xujunamaj taq ri jastaq ruk' nik'aj chik. 35 Jeri' xk'ulmataj ri xub'ij
loq ri Dios chuchi' ri q'alajisal rech ri utzij are xub'ij: Ke'nch'ab'ej na we
winaq ri' ruk' k'amb'ejab'al no'j, xuquje' kinb'ij na jas kel ri jastaq ri xaq
xwi ri Dios eta'maninaq are xutik loq ri uwachulew.

Ri Jesús kuya uch'ob'ik ri k'amb'ejab'al no'j chirij ri itzel q'ayes ✡

36 Ri Jesús xtzalij cho ri ja, xu'ya kan ri winaq chila', ri tijoxelab' xe'kib'ij
che: B'ij la chaqe jas kel kub'ij ri k'amb'ejab'al no'j chirij ri itzel q'ayes ri
xtik pa ri ulew.
37 Ri Jesús xub'ij: Ri uK'ojol ri Achi are ri' ri katikow ri utz ija'. 38 Ri ulew
are ri uwachulew, ri utz laj ija' rech tiriko, a're' ri winaq ri kakinimaj ri
taqanik rech ri ajawarem rech ri Dios. Ri ija' rech ri itzel q'ayes a're'
ri winaq ri kakinimaj ri Itzel. 39 Ri Itzel are xtikow loq ri etzelal cho ri
uwachulew. Ri q'otaj rech yakoj are ri k'isb'al q'atoj tzij, ri ajchakib' ri
keyakow ri tiko'n a're' ri rangelib'. 40 Are kab'oq ri itzel q'ayes xuquje'
kaporoxik are kel kub'ij ri q'atoj tzij ri kub'an na ri Dios pa kiwi' konojel
ri winaq. 41 In ri in uK'ojol ri Achi, ke'ntaq na b'ik ri e wangelib' rech
ke'kesaj na b'ik pa ri ajawarem we konojel ri kakib'an etzelal xuquje' ri
ke'kitaqchi'j nik'aj winaq chik chub'anik mak. 42 We winaq ri' kek'yaq na
b'ik kumal ri angelib' pa ri tyo'nel q'aq', chila' kakixi'j k'u na kib', ko'q
na, xuquje' kakiqut'ut'ej na kiware. 43 Are k'u ri winaq ri keniman che ri

✡ **13:35** 13:36 Salmos 78:2.

Dios, kechuplin na pa ri ajawarem rech ri Tataxel jacha ri kub'an ri q'ij are kachuplinik. We qas k'o ixikin chutatab'exik, qas chitatab'ej.

Ri q'inomal ri awatalik

44 Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj ruk' ri q'inomal ri muqtal kan pa jun ulew, are kariqitaj rumal jun winaq, ri winaq karawaj chi kan junmul. K'a te ri' kaki'kotik ke' chuk'ayixik ronojel ri rulew rech kakwinik kuloq' kan ri ulew rech kakanaj kan ruk' ri q'inomal ri k'o pa we ulew ri'.

Ri Perla

45 Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj ruk' ri jun ajk'ay ri kuloq' ri ab'aj ri paqal rajil. 46 Are kuriq jun ab'aj ri paqal rajil, kuk'ayij kan ronojel ri k'o ruk' rech kuloq' ri paqal rajil.

Ri k'at chapb'al kar

47 Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj ruk' ri jun k'at chapb'al kar. Ri e chapal taq kar kakik'yaq b'ik ri k'at pa ri cho, ke'kimol ronojel uwach kar. 48 Are kanoj ri k'at, kakesaj la chuchi' ri ja', ket'uyi' chuq'atik ri utz taq kar xuquje' ri itzel taq kar. Ri utz taq kar ke'kiyak pa jun chakach, ri itzel taq kar ke'kik'yaq b'ik. 49 Jeri' kak'ulmatajik are kopan ri k'isb'al q'ij rech ri uwachulew: Ri angelib' ke'kiq'at na ri utz taq winaq chike ri itzel taq winaq. 50 Ri itzel taq winaq kek'yaq na b'ik pa ri tyo'nel q'aq', chila' kakixi'j wi na kib', rumal ri' koq' na xuquje' kakiqut'ut'ej na ri kiware.

K'ak' xuquje' q'e'l taq jastaq

51 Ri Jesús xuta chike ri utijoxelab': ¿La kich'ob' ix ronojel we k'utu'n ri'?

Ri tijoxelab' xkib'ij: Je', kaqach'ob'o.

52 Ri Jesús xub'ij chike: Ri ajtij rech ri taqanik ri kux utijoxel ri rawajarem ri Dios, je k'o ri winaq ajchoq'e jun ja ri ke' jawje' ri kuyak wi ri ujastaq, chila' karesaj wi loq k'ak' xuquje' q'e'l taq jastaq.

Ri Jesús ke' pa ri tinimit Nazaret
(Marcos 6:1-6; Lucas 4:16-30)

53 Are xto'taj ri Jesús chuya'ik ri k'utu'n ruk' ri k'amb'ejab'al taq no'j, xel b'ik chila'. 54 Xopan pa ri utinimit, xuchaple'j uya'ik k'utu'n pa ri Sinagoga. Ri winaq xemayijanik, e k'o k'u jujun chike xkib'ij: ¿Jawje' xreta'maj wi we achi ri' ronojel we jastaq ri'?

E nik'aj winaq chik xkib'ij: 55 Are wa' ri Jesús, uk'ojol ri José ri qolol che', are unan ri María, are e rachalal ri Jacobo, ri José, ri Simón xuquje' ri Judas. 56 Ri e ranab' e k'o na waral ¿jas che la' reta'm sib'alaj k'i jastaq, xuquje' kakwinik kub'an mayijab'al taq jastaq?

57 Maj k'u jun chike ri winaq ri ke'l chila' xraj xuk'amawa'j ri uk'utu'n ri Jesús. Rumal ri', ri Jesús xub'ij: Jun q'alajisal utzij ri Dios kanimax pa ronojel taq ri tinimit, xwi pa ri utinimit xuquje' pa ri rachoch man kanimax ta wi.

58 E k'i winaq man xekojon ta che, rumal ri' man k'i taj mayijab'al taq jastaq xub'an pa ri le'aj ri'.

14

Ri ukamikal ri Juan B'anal qasana'
(Marcos 6:14-29; Lucas 9:7-9)

1 Pa taq ri q'ij ri', ri Herodes are taqanel pa Galilea. Are xreta'maj ri kakitzijoj ri winaq che ri Jesús 2 xub'ij chike ri e patanil rech: Qas tzij

kinb'ij chi'we, ri Jesús are Juan B'anal qasana', xa xk'astaj loq. Rumal ri' kakwinik kub'an mayijab'al taq jastaq.

3 Ri Herodes are xkojow ri Juan pa che' rumal cher xyojtajik rumal cher xb'ix che: Man utz taj ri xab'ano, xaweleq'aj ri Herodías rixoqil ri awachalal, Felipe, xatk'uli' ruk'. 4 Ri Juan k'i mul xub'ij che: Man kuya ta b'e ri taqanik chawe kak'am ri Herodías che awixoqil.

5 Ri Herodes are xraj kukamisaj ri Juan, man xkwin ta k'ut rumal cher kuxi'j rib' chikiwach ri winaq, rumal cher ri winaq keta'm chi ri Juan jun q'alajisal utzij ri Dios. 6 Are xtza'qat chik jun ujunab' ri Herodes, xub'an jun nimaq'ij, ri ral ali ri Herodías xojow chikiwach konojel ri winaq ri e sik'italik. 7 Sib'alaj xqaj choch ri Herodes ri xojowem ri xub'an ri ali, rumal ri' xub'ij che ri ali chi kuya che xapakux ri karaj. 8 Ri Herodías ri unan ri ali are xutab'ej re we ri', xukoj uk'u'x ri ral rech kuta che ri Herodes chi kaya loq pa jun pala't ri ujolom ri Juan B'anal qasana'.

9 Sib'alaj xb'ison ri Herodes are xuta ri xb'ix che, xa k'u rumal cher xutzuj che ri ali, xapakux ri kata che. Man xraj ta uk'u'x mat xtak'i' pa ri utzij chikiwach ri e winaq ri e sik'ital pa ri nimaq'ij. Xaq jeri' maj chi xkwinik xub'ano, xu'taq ri e patanil rech chuya'ik ri xutoq'ij ri ali. 10 Ri e patanil rech ri Herodes xeb'e pa ri che', xe'kikutij loq ri ujolom ri Juan. 11 Xkiya pa jun pala't, xe'kiya che ri ali. Ri ali xu'ya che ri unan.

12 Ri utijoxelab' ri Juan xe'kik'ama loq ri utyo'jal ri kajtij Juan, xe'kimuqu kanoq. K'a te ri', xe'kitzijoj che ri Jesús ri xk'ulmatajik.

Ri Jesús ku'tzuq job' mil winaq
(Marcos 6:30-44; Lucas 9:10-17; Juan 6:1-14)

13 Are xuta ri Jesús ri xb'an che ri Juan B'anal qasana', xaq'an b'ik pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xe' pa jun k'olib'al jawje' ri utz kak'oji' wi utukel. Ri winaq ri ke'l pa taq ri tinimit are xketa'maj jawje' ke' wi ri Jesús, xkiterene'j b'ik chikaqan. 14 Are xqaj ri Jesús pa ri jukub' b'inib'al, xe'ril sib'alaj e k'i winaq. Xel uk'u'x chike xu'kunaj konojel ri e yawab'ib'. 15 Are xuchaple'j uqajem ri q'ij, ri e tijoxelab' xeqet ruk' ri Jesús xkib'ij che: Wa' we k'olib'al ri' naj k'o wi che ri tinimit, xuquje' tajin kaqaj le q'ij. B'ij la chike ri winaq cheb'o'j pa taq ri tinimit, je'kiloq'o kiwa.

16 Ri Jesús xub'ij chike: Man rajawaxik ta la' keb'ek. Chi'tzuqu ix.

17 Ri tijoxelab' xkib'ij che: Xaq xwi k'o job' kaxlan wa quk' xuquje' keb' kar.

18 Ri Jesús xub'ij chike: Chik'ama loq waral.

19 Are xe'taqtaj ri winaq rech ket'uyi' cho ri saq, ri Jesús xuk'am ri job' kaxlan wa rachi'l ri keb' kar, xka'y chikaj, xtyoxin che ri Dios, k'a te ri' xupirij ri kaxlan wa xuya chike ri utijoxelab', rech kakijach chike ri winaq. 20 Konojel ri winaq xewa'ik, sib'alaj xenojik, ri tijoxelab' xkimulij ronojel ri ch'aqa'p ri xkanajik, chi ronojel xkiriq na kab'lajuj chakach. 21 Karaj e job' mil achyab' ri xewa'ik, man xa'jilax ta ri ixoqib' rachi'l ri ak'alab'.

Kab'in ri Jesús pu'wi' ri ja'
(Marcos 6:45-52; Juan 6:16-21)

22 K'a te ri' ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab': Chixaq'an pa le jukub' b'inib'al pu'wi' le ja', jix ch'aqa'p che le cho. In kinkanaj na kanoq waral Ke'nch'ab'ej na kan le winaq, k'a te kixe'n riqa'. 23 Are xeb'e konojel ri winaq, ri Jesús xpaqi' utukel pu'wi' jun laj juyub', xub'an ch'awem. Tajin kub'an ch'awem are xok ri aq'ab'. 24 Are k'u ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' naj chi k'o wi apanoq, kapuyilo'x ruk' chuq'ab' rumal ri kyaqiq' xuquje'

rumal ri ja'. 25 K'a chaq'ab' na are xuchaple'j b'inem ri Jesús pu'wi' ri ja' xqeb' chuxukut ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja'. 26 Are xkil ri tijoxelab' chi tajin kab'in pu'wi' ri ja', man xkich'ob' taj chi are Jesús, sib'alaj xkixi'j kib', xkiraq kichi' xkib'ij: ¡Jun sub'unel!

27 Ri Jesús aninaq xub'ij chike: In wa', k'ol ichuq'ab'. Man kixi'j ta iwib'.

28 Ri Pedro xub'ij che: Ajawxel, we qas lal, b'ana la chwe chi kinb'in xuquje' in pu'wi' le ja, rech kine' apanoq jawje' le k'o wi la.

29 Ri Jesús xub'ij che: Chatan loq.

Aninaq xqaj ri Pedro pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xb'in pu'wi' ri ja' xe' ruk' ri Jesús. 30 Are xuna' ri uchuq'ab' ri kyaqiq', xuxi'j rib'. Xuchaple'j qajem xe' ri ja', xub'ij: ¡Wajaw, chinto' la!

31 Ri Jesús xuchap apanoq ri Pedro, xub'ij che: Pedro man qas ta ku'l ak'u'x chwij, ¿jas che xub'an keb' ak'u'x?

32 Are xepaqi' kikob'chal pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xtani' ri kyaqiq'. 33 Konojel ri e k'o pa ri jukub' b'inib'al, xexuki' choch ri Jesús xkib'ij che: Qas tzij wi, lal, lal Ralk'wa'l ri Dios.

Ri Jesús ku'kunaj ri yawab'ib' pa ri tinimit Genesaret (Marcos 6:53-56)

34 Are xeq'ax ch'aqa'p che ri cho, xo'pan pa ri tinimit Genesaret. 35 Ri winaq ri ke'l pa ri tinimit are xkil uwach ri Jesús, xkitzijoj chike konojel ri winaq. Ri winaq xe'kik'am b'ik ri e kiyawab'ib' jawje' ri k'o wi ri Jesús. 36 Xkita toq'ob' che ri Jesús, rech kakichap ri uchi' ri umanta. Ri e yawab'ib' ri xkichap ri uchi' ri umanta ri Jesús, xu'tzirik.

15

Ri kik'utu'n ri e kimam ri winaq a'j Israel (Marcos 7:1-23)

1 E k'o k'u jujun chike ri fariseos xuquje' jujun a'jtijab' rech ri Taqanik, ri e petinaq pa Jerusalén, xkita che ri Jesús: 2 ¿Jas che ri atijoxelab' man kakinimaj taj ri naq'atajib'al ri kib'anom kan ri e qamam ojer? ¿Jas che man kakich'aj taj ri kiq'ab' are kewa'ik?

3 Ri Jesús xub'ij chike: ¿Jas che man kinimaj ta ix ri utaqanik ri Dios rumal unimaxik ri inaq'atajib'al? 4 Ri Dios xub'ij: *Nim cha'wila ri atat rachi'l ri anan,* ✡ xuquje' *ri karetzelaj uwach ri utat rachi'l ri unan, taqal che kakamisaxik.* Ri Dios xuquje' xub'ij: *xapachin ri man nim ta keril ri utat unan ya'tal che kakamisaxik.* ✡✡ 5 Ri ix k'ut kib'ij chi jun alk'wa'laxel utz we kub'ij che ri utat xuquje' ri unan: Man kinkwin taj kintob'an uk' alaq, rumal cher xintzuj uya'ik che ri Dios ronojel ri nujastaq rachi'l ri nurajil. 6 We jeri' kub'an ri alk'wa'laxel, man tajin ta kunimaj ri' ri utat. Ri ix man tajin ta kich'ob' ri utaqanik ri Dios, rumal are tajin kinimaj ri inaq'atajib'al. 7 Kawach taq winaq, k'o rumal xutzijoj loq iwij ri Isaías are xub'ij:

8 *We winaq ri ke'l pa we tinimit ri', kakib'ij chi kinkinimaj,*
qas tzij k'ut kinb'ij xa ta ne junmul kakichomaj wij.
9 *Maj kutayij kiniq'ijila'j, rumal cher ri ik'utu'n xaq ke achyab'.*✡

10 Ri Jesús xu'sik'ij ri winaq xub'ij chike: Qas chita na, xuquje' utz chib'ana che uch'ob'ik ri kinb'ij chi'we: 11 Man are ta ri rikil ri kitijo

✡ **15:4** 15:4 Éxodo 20:12; Deuteronomio 5:16. ✡ **15:4** 15:4 Éxodo 21:17; Levítico 20:9. ✡ **15:4** 15:4 Éxodo 21:17; Levítico 20:9. ✡ **15:9** 15:9 Isaías 29:13.

kab'anow ch'uluj chi'we cho ri Dios, xane are kab'anow ch'uluj chi'we ri tzukun taq ch'o'j ruk' taq tzij, xuquje' ri itzel taq tzij ri kib'ij.

12 Ri tijoxelab' xeqet ruk' ri Jesús, xkib'ij che: Man utz taj xkita le fariseos ri xb'ij la.

13 Ri Jesús xub'ij: Ronojel q'ayes ri man are ta ri nuTat tikowinaq kab'oq na b'ik ri k'a te ri' kak'yaq na b'ik. 14 Chi'ya chila' rumal cher jer e k'o ri moy ri kakik'am kib'e nik'aj moyab' chik, we jun moy kuk'am ub'e jun moy chik, kikob'chal ri' ketzaq b'ik pa jun jul.

15 Ri Pedro xuta che ri Jesús: B'ij la chaqe jas ub'anik ri k'amb'ejab'al no'j ri xtzijoj la are xb'ij la ri jastaq ri kub'an ch'uluj chaqe cho ri Dios.

16 Ri Jesús xub'ij che: ¿Man kich'ob' ta xuquje' ix? 17 Ronojel ri kaqatijo xuquje' ri kaqaqumuj ke' chiqapam, k'a te ri' ke'qachuluj kanoq. 18 Are k'u ri kape pa qanima' kel loq pa qachi' are ri' kuch'ulujij ri winaq. 19 Pa ri anima'aj kape wi ri itzel taq chomanik, ri kamisanik, ri tzukun kakab' ixoqib', xuquje' kakab' achyab', ri mak kuk' taq ixoqib' xuquje' mak kuk' taq achyab', b'anoj taq tzij chikij nik'aj winaq chik, ri elaq', ri itzel taq no'jib'al chikiwach ri winaq. 20 Man are ta kab'anow ch'uluj che jun winaq we man kuch'aj uq'ab', are kab'anow ch'uluj che ri winaq ri itzel taq jastaq.

Ri ukojob'al jun ixoq ri man aj Israel taj (Marcos 7:24-30)

21 Are xel b'ik ri Jesús chila', xe' pa ri tinimit Tiro xuquje' Sidón. 22 K'o jun ixoq chila' kachi'l ri kab'ix kananeos chike kumal ri winaq a'j Israel, xuraq uchi' xqeb' ruk' ri Jesús, xub'ij che: Ajawxel, lal ri' ri Ralk'wa'l ri David, toq'ob'isaj la nuwach, chinto' la. K'o jun itzel uxlab'al che ri wal ali, sib'alaj kub'an k'ax che.

23 Ri Jesús xa ta ne jun tzij xub'ij che. Ri e tijoxelab' xeqet ruk' ri Jesús xkib'ij che: B'ij la che le ixoq chi man kujuterene'j taj xuquje' chuxlanoq.

24 Ri Jesús xub'ij: Ri Dios xinutaq loq xaq xwi chikito'ik ri winaq ri a'j Israel, rumal jer e k'o chij ri e sachinaq kanoq.

25 Ri ixoq xqet ruk' ri Jesús, xuki' choch, xub'ij che: Ajawxel, chinto' la.

26 Ri Jesús xub'ij che: Man utz taj kaqaya ri kiwa ri alk'wa'laxelab' chike ri tz'i'.*

27 Ri ixoq xub'ij che: Qas tzij wi, Ajawxel. Pune jeri', ri tz'i' kakitij ri uxe'r taq kiwa ri e kajaw ri katzaq chuxe' ri mexa.

28 Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Ixoq, at qas ku'l wi ak'u'x chirij ri Dios. Kab'antaj na awuk' ri xata chwe. Qas che ri q'otaj ri' xutzir ri ral ri ixoq.

Ri Jesús ku'kunaj e k'i yawab'ib'

29 Ri Jesús xel b'ik chila', xe' chuchi' ri cho Galilea. Xpaqi' pu'wi' jun juyub', k'a te ri' xt'uyi'k. 30 Sib'alaj e k'i winaq xe'kik'am b'ik e yawab'ib' ruk' ri Jesús. Chikixo'l ri yawab'ib' e k'o ch'oke'r, moyab', maj kiq'ab', e memab'. Ri Jesús xu'kunaj konojel. 31 Ri winaq sib'alaj xemayijanik are xe'kil ri yawab'ib' ri xu'tzirik, ri memab' xkichaple'j ch'awem, ri e ch'oke'r xkichaple'j b'inem, xuquje' ri e moyab' xkichaple'j ka'yem. Ri winaq xkichaple'j uq'ijila'xik ri kiDios ri a'j Israel.

---

* **15:26** 15:26 Ri Jesús xtaq loq kuk' ri winaq a'j Israel, ri u'winaq ri Dios. Ri winaq ri a'j Sirofenicia, ri winaq a'j Canaán, man a'j Israel taj. Ri a'j Israel kakib'ij tz'i' chike ri man a'j Israel taj, rumal ri' jeri' xub'an ri Jesús chuch'ab'exik we ixoq ri, pune cho ri Dios e junam konojel ri winaq.

Ri Jesús ku'tzuq kajib' mil winaq
(Marcos 8:1-10)

32 Ri Jesús xu'sik'ij ri utijoxelab', xub'ij chike: Kintoq'ob'isaj kiwach konojel we winaq ri'. Xe' oxib' q'ij e k'o wuk', man k'o ta kiwa kitijom. Man kawaj ta k'ut ketzalij cho kachoch we man kewa' b'ik, ruk' jub'iq' kekam che numik pa ri b'e.

33 Ri tijoxelab' xkib'ij che: Naj uj k'o wi che ri tinimit, ¿jawje' ke' qa man wi loq kiwa konojel we winaq ri'?

34 Ri Jesús xuta chike: ¿Janipa kaxlan wa k'o iwuk'?

Ri tijoxelab' xkib'ij: Wuqub' kaxlan wa, rachi'l keb' oxib' alaj taq kar.

35 Ri Jesús xu'taq ri winaq che t'uyulem pa ri ulew. 36 K'a te ri' xuk'am ri wuqub' kaxlan wa xuquje' ri kar, xutyoxij che ri Dios. K'a te ri' xupirij ri kaxlan wa xuquje' ri kar, xuya chike ri utijoxelab', rech kakijach chike ri winaq. 37 Konojel ri winaq xewa'ik, xuquje' xenojik. Are xkimol ri ch'aqa'p ri xkanajik, xkiriq na, wuqub' chakach. 38 E kajib' mil achyab' ri xewa'ik, man xa'jilax ta ri ixoqib' xuquje' ri ak'alab'. 39 K'a te ri' ri Jesús xu'ch'ab'ej kan ri winaq, xpaqi' pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xe' pa ri tinimit Magadán.

16

Kakita jun mayijab'al k'utb'al che ri Jesús
(Marcos 8:11-13; Lucas 12:54-56)

1 Ri fariseos xuquje' ri saduceos xeqet ruk' ri Jesús, are xkaj xub'ij jun jastaq ri man je ta ub'anik, xkita che chi kub'an jun k'utb'al rech chikaj. 2 Ri Jesús xub'ij chike: Are kok aq'ab' ri ix kib'ij chi je'l ri q'otaj ri kape na, rumal cher kyaqarinaq le kaj. 3 Xuquje' aq'ab'il are kiwilo chi kyaq xuquje' q'eqmuj le uwach le kaj kib'ij chi kub'an na jab', rumal cher kaxib'in le ub'anik le uwo kaj. Ix iweta'm kich'ob' rij ri kuk'ut ri kaj, man iweta'm ta k'ut ri kak'ulmataj pa taq ri q'otaj ri kape na. 4 Ri itzel xuquje' kawach taq winaq are kakaj jun mayijab'al k'utb'al, man kaya'taj ta chi k'u jun k'utb'al chike, xaq xwi jun jacha ri rech ri Jonás. Are xb'i'taj we tzij ri' rumal ri Jesús, xel b'ik chila'.

Ri kilevadura ri fariseos xuquje' ri saduceos
(Marcos 8:14-21)

5 Are xeb'e pu'wi' ri plo rech keq'ax ch'aqa'p, man xna'taj ta b'ik uk'amik ri kaxlan wa chike ri tijoxelab'. 6 Ri Jesús xub'ij chike: Chichajij iwib' che ri levadura ke ri fariseos xuquje' ke ri Saduceos.

7 Ri tijoxelab' xkib'ij chib'il taq kib': Jeri' la' kub'ij le Jesús rumal man xna'taj ta loq uk'amik ri kaxlan wa chaqe.

8 Are xreta'maj ri Jesús ri kakib'ij, xub'ij chike: ¿Jas che kib'ij chi maj kaxlan wa iwuk'? 9 ¿Man kich'ob' ta k'ut? ¿Man kana'taj ta k'u chi'we ri job' kaxlan wa ri xqaya chike ri job' mil winaq, janipa chakach ch'aqa'p ximulij? 10 Xuquje' ¿la man kana'taj ri wuqub' kaxlan wa ri xu'tzuq kajib' mil winaq, janipa chakach ch'aqa'p ximulij? 11 ¿Jas che man kich'ob' taj chi man are ta tajin kintzijoj rij ri kaxlan wa, xane are tajin kintzijoj rij ri kilevadura ri fariseos xuquje' ri saduceos?

12 K'a te ri' xkich'ob'o chi man are ta tajin kub'ij chike chi rajawaxik kakichajij kib' che ri levadura ri k'o pa ri kaxlan wa, xane are ri kik'utu'n ri fariseos xuquje' ri saduceos.

Ri Pedro kuq'alajisaj chi ri Jesús are ri Cristo
(Marcos 8:27-30; Lucas 9:18-21)

13 Are xopan ri Jesús pa ri tinimit Cesarea rech Filipo, xuta chike ri utijoxelab': ¿Jachin ri in kakib'ij ri winaq? Ri tijoxelab' xkib'ij che:

14 E jujun kakib'ij chi lal lal Juan ri b'anal qasana', e jujun chik kakib'ij lal lal Elías, e nik'aj chik kakib'ij chi lal lal Jeremías o wine jun chike ri q'alajisal taq tzij.

15 Ri Jesús xub'ij: E k'u ri ix, ¿in jachin ri in kib'ij ix?

16 Ri Simón xub'ij: Lal lal Cristo, Ralk'wa'l ri k'aslik Dios.

17 Ri Jesús xub'ij: Utz awe, Simón, ralk'wa'l ri Jonás, rumal man jun winaq taj xk'utuw chawach, xane are ri nuTat ri k'o pa ri kaj. 18 Ri in kinb'ij chawe chi ri at, at Pedro. Pu'wi' k'u we nimalaj ab'aj ri' kinyak wi na ri nukomontyox, ri uchi' ja rech ri tyo'nel q'aq' man kach'eken ta che. 19 Kinya na chawe ri lawe rech ri ajawarem rech ri kaj. Ronojel ri kajat'ij choch ri uwachulew, kajat'ix na pa ri kaj, ronojel ri kakir choch ri uwachulew, kakiritaj na pa ri kaj.

20 K'a te ri' xub'ij chike ri utijoxelab' chi man kakib'ij ta chi che jun winaq chik chi ri Jesús are' Cristo.

Ri Jesús kutzijoj ri ukamikal
(Marcos 8:31; Lucas 9:22-27)

21 Che ri q'ij ri', ri Jesús xuchaple'j utzijoxik chike ri utijoxelab' chi ke' na pa ri tinimit Jerusalén, xuquje' kab'an na k'ax che kumal ri k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel, ri k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik, xuquje' choq'aq' kakamisax na, churox q'ij k'ut kak'astaj na uwach. 22 Ri Pedro xuk'am b'ik ri Jesús utukel, xuchaple'j uyajik xub'ij che: ¡Ajawxel, man kuya taj jewa' kak'ulmatajik! ¡Wa' we ri' man kak'ulmataj ta wi!

23 Ri Jesús xtzolq'omijik, xub'ij che ri Pedro: ¡Chatel b'ik wuk' Itzel! Xaq at q'atel we, man are ta achomanik at ri jastaq rech ri Dios, xane kichomanik achyab' k'o awuk'.

24 K'a te ri' xub'ij ri Jesús chike ri utijoxelab' we k'o jun karaj kuxik nutijoxel, choq'aq', kuk'ek'ej rib' chib'il rib', karuk'a'j ri che' rech ripb'al, xuquje' kateri' chwij. 25 Jeri', rumal ri winaq ri karaj kukol ri uk'aslemal, kutzaq na ri', are k'u ri kutzaq ri uk'aslemal xa rumal we, kuriq na ri'. 26 ¿Jas kutayij che jun winaq kuch'ek ronojel ri uwachulew, we kutzaq ri uk'aslemal? O ¿jas kakwin jun winaq kuya che uk'axel ri uk'aslemal? 27 In ri uK'ojol ri Achi, kinpe na ruk' ri nujuluwem xuquje' ri e wangelib', kuluya na tojb'al ke pa kijujunal, jas na k'u ri kataqi' chike. 28 Qas tzij kinb'ij chi'we, e k'o jujun chike ri e k'o waral, man kekam ta na, kakil na kopan ri uK'ojol ri Achi pa ri rajawarem.

17

Kak'exetaj ri uka'yeb'al ri Jesús
(Marcos 9:2-13; Lucas 9:28-36)

1 Are ik'owinaq chi waqib' q'ij, ri Jesús xusik'ij b'ik ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, ri rachalal ri Jacobo, xepaqi' b'ik pu'wi' ri jun nimalaj juyub'. 2 Chila' xk'exk'ob' wi ri uka'yeb'al chikiwach ri utijoxelab', ri upalaj xrepq'unik jacha ri q'ij, ri ratz'yaq xrepq'unik jacha ri tunal. 3 K'a te ri' xkik'ut kib' ri Moisés rachi'l ri Elías, tajin ketzijon ruk' ri Jesús. 4 Ri Pedro xub'ij che ri

Jesús: Ajawxel, utz we kujkanaj kanoq waral. We kaj la kinb'an oxib' alaj
taq ja, jun e la, jun rech le Moisés xuquje' jun rech le Elías.
5 Tajin katzijon na ri Pedro, are xaq k'a te' xpe jun nimalaj sutz' xu'ch'uq
konojel, k'a te ri' xpe jun ch'ab'al pa ri sutz' kub'ij: Are wa' ri loq'alaj
nuk'ojol, sib'alaj kaki'kot wanima' rumal rech. Chinimaj ri kub'ij are'.
6 Are xkita ri tijoxelab' ri xb'ixik, sib'alaj xkixi'j kib', xexuki'k xkiya ri
kipalaj pa ri ulew. 7 Ri Jesús xqeb' kuk', xu'chapo, k'a te ri' xub'ij chike:
Man kixi'j ta iwib', chixwa'jiloq.
8 Are xeka'yilob'ik, maj chi jun xkil uwach, xwi ri Jesús.
9 Tajin keqaj loq pu'wi' ri juyub' are xub'ij ri Jesús chike: Man kitzijoj
ta chi che jun winaq ri xiwilo, k'a chink'astaj na, in ri uK'ojol ri Achi, k'a
te ri' utz kitzijoj.
10 Ri tijoxelab' xkita che ri Jesús: ¿Jas che kakib'ij ri a'jtijab' rech ri
taqanik chi nab'e na kape na ri Elías?
11 Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij, ri Elías kape chusuk'umaxik
ronojel ri jastaq. 12 Kinb'ij k'u chi'we chi ri Elías xpe kanoq, man xkich'ob'
ta uwach, xane xkib'an che ri xraj kik'u'x. Je xuquje' kakib'an na chwe in
ri in uK'ojol ri Achi. Kakib'an na k'ax chwe.
13 K'a te ri' xkich'ob' ri tijoxelab' chi are tajin kutzijoj rij ri Juan B'anal
qasana'.

Ri Jesús kukunaj jun ala ri k'o jun itzel uxlab'al che
(Marcos 9:14-29; Lucas 9:37-43)

14 Are xo'pan kuk' ri winaq, xqeb' jun achi ruk' ri Jesús, xuki'k choch
xub'ij che: 15 Ajawxel, toq'ob'isaj la uwach le nuk'ojol. Kab'an k'ax che, k'i
mul katzaq pa q'aq' xuquje' pa ja'. 16 Xink'am loq chikiwach le tijoxelab'
la, man xekwin taj xkikunaj.
17 Ri Jesús xub'ij: ¡Ri ix, ix itzel taq winaq, maj ikojob'al! ¿La ronojel
mul in k'o iwuk' qaj iwuk'? ¿La ronojel mul kinkoch' ri kib'ano? K'a te ri'
xub'ij: Chik'ama loq ri ala.
18 Ri Jesús xresaj b'ik ri itzel uxlab'al ri k'o che ri ala, qas che ri q'otaj
ri' ri ala xkunatajik.
19 K'a te ri' ri tijoxelab' xaq kitukel xeqet ruk' ri Jesús, xkita che: ¿Jas
che man xujkwin ta uj xqesaj b'ik ri itzel uxlab'al?
20 Ri Jesús xub'ij chike: Rumal cher xa nitz' ri ikojob'al. Qas tzij kinb'ij
chi'we, we ta k'o ikojob'al jetaq ri ija' rech ri moxtansia, kixkwin ri' kib'ij
che we juyub' ri': “¡Chatel b'ik waral, jat je la'!” Ke' ri' jawje' ri kitaq
wi b'ik. Maj jun jastaq ri' ri mat kixkwin chub'anik. 21 /We itzel uxlab'al
ri' man kel ta b'ik we man kib'an ch'awem xuquje' we man kib'an q'ipoj
wa'im./

(Marcos 9:30-32; Lucas 9:43-45)

22 Are kimulim kib' pa Galilea, ri Jesús xub'ij chike: In ri uK'ojol ri
Achi, kinjach na pa kiq'ab' ri achyab'. 23 Kinkamisax na, churox q'ij k'ut
kink'astajik. Are xkita ri tijoxelab' ri xb'ix chike, sib'alaj xeb'isonik.

Ri alkabal rech ri Templo

24 Are xopan ri Jesús pa ri tinimit Capernaúm, ri e toq'il taq alkabal rech
ri Templo xeqet ruk' ri Pedro, xkita che: ¿La kutoj k'u le iwajtij alkabal
rech le Templo?
25 Je', kutojo, xub'ij ri Pedro.

Are xok b'ik ri Pedro pa ri ja, ri Jesús xnab'ej chutayik che: Simón, ¿jas kab'ij at? Ri e nima'q taq taqanelab' ¿jachin chike kakitoq'ij wi ri alkabal, chike ri e kalk'wa'l o chike konojel ri winaq?

26 Chike konojel ri winaq, xcha ri Pedro.

Ri Jesús xub'ij che: Kawilo ri e kalk'wa'l man kakitoj taj. 27 Man kawaj ta k'ut kinkoj ch'o'j chikixo'l we winaq ri'. Jat pa le plo, chak'yaqa ri chapb'al kar. Ri nab'e kar ri kachapo, k'o jun pwaq pa uchi'. Chawesaj ri pwaq, ruk' ri' chatojo ri alkabal we in xuquje' awe at.

18

Ri sib'alaj nim uq'ij pa ri ajawarem rech ri Dios
(Marcos 9:33-37; Lucas 9:46-48)

1 Qas pa ri q'otaj ri', ri tijoxelab' xeqet ruk' ri Jesús, xkita che: ¿Jachin ri qas sib'alaj nim uq'ij pa ri ajawarem rech ri kaj?

2 Ri Jesús xusik'ij jun ak'al, xuya chikixo'l. 3 K'a te ri' xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we, we man kik'ex iwib', rech je kixux ak'alab', man kixkwin taj kixok pa ri ajawarem rech ri kaj. 4 Jeri', ri kumoch' rib' jacha we kub'an we ak'al ri', sib'alaj nim na uq'ij pa ri ajawarem rech ri kaj. 5 Xuquje' ri kuk'amawa'j jun ak'al pa ri nub'i', in ri' kinuk'amawa'j.

(Marcos 9:42-48; Lucas 17:1-2)

6 We k'o jun ku'taqchi'j pa mak we alaj taq nitz' ri e kojoninaq chwe. Are katan ri' we kaxekeb'ax b'ik jun ab'aj rech ke'b'al chuqul, k'a te ri' kak'yaq b'ik k'a pa ri uk'u'x ri cho. 7 ¡K'ax ke ri winaq ri ke'kitaqchi'j nik'aj winaq chik pa mak! Rajawaxik k'u wi chi kak'ulmataj na we ri', xa k'u k'ax rech ri winaq ri ku'taqchi'j chi nik'aj pa mak.

8 We are ri aq'ab' o ri awaqan kab'anow chawe katmakunik, chakutij, k'a te ri' chak'yaqa b'ik. Are katanik katok pa ri jun alik k'aslemal, maj jun aq'ab' o maj jun awaqan cho ri ruk' ukob'chal aq'ab' xuquje' ruk' ukob'chal ri awaqan katk'yaq b'ik pa ri q'aq' ri maj uk'isik. 9 We are ri ab'oq'och kab'anow chawe katmakunik, chawesaj, chak'yaqa b'ik. Are katanik xa ruk' jun ab'oq'och katok pa ri jun alik k'aslemal cho ri ruk' ukob'chal ri ab'oq'och katk'yaq b'ik pa ri q'aq'.

K'amb'ejab'al no'j chrij ri chij ri xsachik
(Lucas 15:3-7)

10 Qas chiwila na, miwetzelaj jun chike we alaj taq e nitz' ri'. Rumal qas kinb'ij chi'we chi ri kiángel, amaq'el ketzijon ruk' ri nuTat ri k'o chila' chikaj. 11 /Ri uK'ojol ri Achi xpetik che kikolik ri e sachinaq kanoq./

12 ¿Jas kichomaj ix chrij ri achi, ri kasach kan jun chike ri jun ciento uchij? ¿La man k'u ku'ya kan ri junmuch' b'elej lajuj pa ri juyub' rech ke' chutzukuxik ri uchij ri xsach kanoq? 13 Qas tzij kinb'ij chi'we, sib'alaj k'o na ri uki'kotemal ri ajyuq' are kuriq ri jun uchij, cho ri e junmuch' b'elej lajuj chij ri man xesach taj. 14 Je xuquje' ri iTat ri k'o pa ri kaj, man karaj taj katzaq jun chike we alaj taq nitz' ri'.

Ri kuyunik
(Lucas 17:3)

15 We k'o jun awachalal pa Cristo, kub'an jun k'ax chawe, jat ruk' atukel, chab'ij che ri xub'an chawe. We kutatab'ej ri kab'ij che xatch'eken ri' che. 16 We man kutatab'ej ri awachalal ri kab'ij che, jat chi junmul ruk', cha'k'ama b'ik keb' o oxib' winaq awuk', rech kakilo jas kib'an

chusuk'umaxik ri xk'ulmatajik.✡ 17 We man kuta wi ri kab'ix che, chab'ij chike ri komontyox, we man kuta wi tzij, chab'ana che chi jer k'o jun winaq ri man kojonel taj o jun itzel winaq.

18 Qas tzij kinb'ij chi'we ronojel ri man kaya ta b'e che cho ri uwachulew, man kaya ta b'e che chila' chikaj, xuquje' ronojel ri kaya b'e che cho ri uwachulew, kaya na b'e che pa ri kaj.

19 Xuquje' kinb'ij chi'we we e k'o keb' chi'we kakijunamaj kik'u'x chutayik jun jastaq, kaya'taj na chike rumal ri nuTat ri k'o pa ri kaj. 20 Jeri' rumal cher jawje' ri kakimulij wi kib' keb' o'xib' winaq pa ri nub'i', kink'oji' ri' chikixo'l.

21 Ri Pedro xqeb' chuxukut ri Jesús xub'ij che: ¿Awaj janipa mul rajawaxik kikuy umak ri wachalal ri kub'an k'ax chwe? ¿La xaqare' wuqub' mul?

22 Ri Jesús xub'ij: Man tajin ta kinb'ij chawe chi xa wuqub' mul xane wuqub' mul oxk'al lajuj.*

23 Rumal ri', ri ajawarem rech ri kaj kajunumataj ruk' ri jun taqanel ri xuta chike ri rajchakib' chi kakijach ri kwenta rech ri pwaq ri kik'as ruk'. 24 Are xuchaple'j kitoq'ixik, xopan ri jun rajchak ri uk'as lajuj mil q'ana pwaq ruk'.† 25 Maj urajil chutojik ri uk'as, rumal ri' ri patrón xtaqan chuk'ayixik ri achi, ri rixoqil, xuquje' ri ralk'wa'l, xuquje' ronojel ri ujastaq ri k'olik rech katojtaj ri k'asaj.‡ 26 Ri ajchak xuki'k choch ri upatrón xuta toq'ob' che xub'ij: Toq'ob'isaj la nuwach, kintoj na che la ronojel ri nuk'as.

27 Ri patrón xutoq'ob'isaj uwach ri rajchak, xub'ij che chi maj chi uk'as, k'a te ri' xutzoqopij b'ik. 28 Are xel b'ik ri ajchak ruk' ri patrón, xuriq jun chike ri rachi'l ri uk'as jun ciento saq pwaq ruk', xuchap che ri uqul are xraj xujitz'aj, k'a te ri' xub'ij che: Chatojo ri ak'as wuk'.§ 29 Ri rech ajchak xuki'k choch, xuta toq'ob' che xub'ij: Chatoq'ob'isaj nuwach, kintoj na chawe ronojel ri nuk'as. 30 Ri achi man xutoq'ob'isaj ta uwach ri rech ajchak, xyojtajik k'a te ri' xu'kojo kan pa che', k'a chutojo na ri uk'as. 31 Are xkil konojel ri ajchakib' ri xk'ulmatajik, sib'alaj xeb'isonik, k'a te ri' xe'kitzijoj che ri kipatrón ri xk'ulmatajik. 32 Ri patrón xusik'ij ri ajchak ri je xub'an we ri', xub'ij che: "¡At Itzel laj ajchak! Xinkuy ri ak'as, rumal xata toq'ob' chwe. 33 ¿La man k'u xatoq'ob'isaj uwach ri awachi'l jacha ri xinb'an in chawe?" 34 Ri patrón xyojtajik, k'a te ri' xujach b'ik ri achi chike ri ajchakib' pa ri che', rech kab'an k'ax che k'a chutojo na ronojel ri uk'as.

35 Ri Jesús xub'ij: Jeri' kub'an na ri nuTat ri k'o chila' chikaj chi'we, we man ki'kuy ri iwachalal ruk' ronojel ik'u'x.

19

Ri winaq ri kakijach kik'ulaj
(Marcos 10:1-12; Lucas 16:18)

✡ **18:16** 18:16 Deuteronomio 19:15. * **18:22** 18:22 Ri ajilab'al 7 chikiwach ri a'j Israel kuk'utwachij jun jastaq ri tz'aqat, rumal ri' ri Jesús are kub'ij 7 mul 70. Man k'o ta jun kakwinik karajilaj janipa mul kasach jun ruk' jun chik xuquje' janipa mul rajawaxik kakuyunik. † **18:24** 18:24 Ri Jesús xub'ij "10,000 talentos." Jun talento k'o na choch jun lajuj mil pwaq re kamik. ‡ **18:25** 18:25 Pa taq ri q'ij, ri jun winaq ri k'o uk'as ri man kakwin taj kutojo kuk'ayij b'i rib' rech jeri' katojtaj ri uk'as. § **18:28** 18:28 Ri Jesús xub'ij 100 denario, che ri q'otaj ri' jun denario tojb'al re jun uq'ij jun ajchak.

1 Are xto'taj ri Jesús chub'ixik ronojel we jastaq ri', xel b'ik pa ri Galilea,
xe' pa jun tinimit rech Judea, ch'aqa'p che ri Jordán. 2 Sib'alaj e k'i winaq
xeteri' chirij, xu'kunaj konojel ri e yawab'ib' ri e k'o chila'.
3 E jujun fariseos xeqet ruk' ri Jesús are kakaj kakikoj jun k'a'mab'al che,
xkita che: ¿La ya'tal che jun achi kujach ri rixoqil rumal xapakux jastaq
ri xk'ulmatajik?
4 Ri Jesús xub'ij: ¿La man isik'im ri tz'ib'atalik, pa ri majib'al re ronojel,
ri Tikol kaj xuquje' ulew, xutik ri achi xuquje' ri ixoq?✡ 5 Xuquje' xub'ij:
Rumal wa' ri achi ku'tzaq kan ri utat unan, ke' ruk' ri rixoqil rech ku'x xa
jun winaq.✡ 6 Xaq jeri' man e keb' ta chik, xane xa e jun chik. Rumal cher
ri xunuk' ri Dios, man kakwin ta ri achi ku'jacho.
7 Ri fariseos xkib'ij che: ¿Jas k'u che ri Moisés pa ri taqanik ri xuya
kanoq kub'ij chi ri achi kakwinik kujach rib' che ri rixoqil we kuya ri wuj
che jawje' kub'ij wi chi kakijach kib'?✡
8 Ri Jesús xub'ij: Ri Moisés xuya b'e chi'we ki'jach ri iwixoqilal rumal
cher sib'alaj ab'aj ri iwanima', man je ta k'u ri' ub'anik pa ri majib'al loq
rech ronojel. 9 Kinb'ij chi'we, we k'o jun kujach ri rixoqil, man xa ta rumal
xmakun chik ruk' jun achi, k'a te ri' kak'uli' ruk' jun ixoq chik, kamakunik,
rumal e keb' chi ri' ri rixoqil.
10 Ri tijoxelab' xkib'ij: We jeri' kak'ulmataj chikixo'l ri achi rachi'l ri
rixoqil, are katan ri' man kak'uli' ta jun.
11 Ri Jesús xub'ij: Man konojel taj kakik'amawa'j we jastaq ri' xane xwi
ri winaq ri ya'tal chike kakik'amawa'j. 12 Jeri' rumal cher e k'o winaq
eunuco, kech wi pa ri kik'oji'kal, e k'o chi nik'aj xa xb'an eunuco chike
kumal ri achyab', e k'o chi nik'aj eunuco rumal cher a're' xkicha' ri
ajawarem rech chila' chikaj. Ri karaj kuk'amawa'j we ri' chuk'amawa'j.

Ri Jesús ku'tewechi'j ri ak'alab'
(Marcos 10:13-16; Lucas 18:15-17)

13 Ri winaq xe'kik'am b'ik ak'alab' ruk' ri Jesús rech kuya ri uq'ab'
xuquje' kub'an ch'awem pa kiwi'. Ri tijoxelab' k'ut xkichaple'j kiyajik ri
e k'amowinaq b'ik ri ak'alab'. 14 Ri Jesús xub'ij chike: Chiya b'e chike ri
ak'alab' kepe wuk', man ki'q'atej taj, rumal cher ri winaq ri je keno'jin
ak'alab' are ri ajawarem rech ri kaj.
15 Are xto'taj chuya'ik ri uq'ab' pa kiwi' ri ak'alab' xel b'ik chila'.

Ri q'inom ala
(Marcos 10:17-31; Lucas 18:18-30)

16 K'a te ri' jun achi xqeb' ruk' ri Jesús xub'ij che: Ajtij, ¿jas ri utzilal ri
rajawaxik kinb'ano rech kinok pa ri jun alik k'aslemal?
17 Ri Jesús xub'ij che: ¿Jas che kata chwe jas ri' ri utzilal? Xa jun ri' ri
utz. Chanimaj ri taqanik, we kawaj katok pa ri jun alik k'aslemal.
18 Ri achi xuta che ri Jesús: ¿Jachin chike taq ri' ri taqanik ri kab'ij la?
Ri Jesús xub'ij che: Man katkamisan taj, man kek'oji' ta keb' awixoqil,
man katelaq' taj, man kab'an ta b'anoj tzij chirij jun winaq chik. 19 ✡
Nim cha'wila ri atat anan, xuquje' chaloq'aj ri ajil tz'aqat jacha ri kab'an
chuloq'axik awib' at.✡
20 Ri ala xub'ij: Ronojel wa' we ri' nub'anom. ¿Jas chi jun kajawataj na?

✡ **19:4** 19:4 Génesis 1:27. ✡ **19:5** 19:5 Génesis 2:24. ✡ **19:7** 19:7 Deuteronomio 24:1. ✡ **19:19** 19:19 Éxodo 20:12-16; Deuteronomio 5:16-20. ✡ **19:19** 19:19 Levítico 19:18.

21 Ri Jesús xub'ij che: We kawaj qas at tz'aqat, jat ja'k'ayij kanoq ronojel
ri k'o awuk', k'a te ri' chaya ri pwaq chike ri e meb'aib', kaya'taj k'u na
aq'inomal pa ri kaj. K'a te ri' chatan loq, chinaterene'j.
22 Are xuta ri ala ri xb'ix che, kab'isonik xe'ek, rumal sib'alaj nim
uq'inomal ri k'olik.
23 Ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab', qas tzij kinb'ij chi'we sib'alaj k'ax
rokem jun q'inom pa ri ajawarem rech ri kaj. 24 Are man k'ax taj rokem
jun kameypa ri ujolom ri b'aq cho ri rokik ri q'inom pa ri ajawarem rech
ri Dios.
25 Ri tijoxelab' xemayijanik are xkita ri xb'ix chike, xkib'ij: We jeri'
¿jachin k'u ri' ri kakwinik kukol rib'?
26 Ri Jesús ko xu'ka'yej k'a te ri' xub'ij chike: Ri Dios kakwinik kub'ano
ri man kakwin ta ri achi chub'anik.
27 Ri Pedro xub'ij che ri Jesús: Chilampe la, uj qatzaqom kanoq ronojel
rumal terene'xik la. ¿Jas k'u kaqach'ek uj ruk' we ri'?
28 Ri Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'wech are kab'an k'ak' che ri jastaq,
are kint'uyi' na In ri in uK'ojol ri Achi pa ri t'uyulib'al ri kajuluwik, kixt'uyi'
xuquje' na ix pa ri kab'lajuj t'uyulib'al, rech kiq'at tzij pa kiwi' ri e kab'lajuj
wok winaq a'j Israel. 29 Ri winaq ri xa rumal we, xutzaq kan rachoch, e
rachalal, e ranab', utat unan, e ralk'wa'l xuquje' rulew, kuk'amawa'j na
ciento mul uk'axelal xuquje' ri jun alik k'aslemal. 30 E k'i chike ri e nab'e,
ku'x na e k'isb'al, xuquje' e k'i chike ri e k'isb'al ku'x na e nab'e.

20

Ri k'amb'ejab'al no'j chikij ri tikol taq uvas

1 Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj xuquje' ruk' ri jun patrón ri
sib'alaj aq'ab' xwa'jil b'ik, xe' chikitzukuxik rajchakib' rech ke'chakun
ruk'. 2 Are xu'riq jujun ajchakib', xu'taq b'ik pa ri uchak, xub'ij chike
chikutoj jun denario ri kiq'ij. 3 Pa ri b'elejeb' q'otaj rech ri q'ij ri patrón
xe' chi junmul chikitzukuxik ri ajchakib', are xe'ril chi nik'aj winaq ri maj
kakichakuj. 4 Xub'ij chike: "Jix xuquje' ix, jix e chakun pa ri wulew. Kintoj
na ri qas xaqare' chi'we."
5 Ja'e, xecha'. Xeb'e pa ri chak. Ri patrón xel b'ik pa ri nik'aj q'ij, xuquje'
pa ri nik'aj b'enaq q'ij, xub'utzukuj chi na nik'aj ajchakib', je xub'ij chike
jetaq ri xub'ij chike ri nik'aj winaq, aq'ab'il. 6 Pa ri uro' q'otaj rech ri
b'enaq q'ij xel chi na b'ik ri patrón, xu'riq chi na nik'aj winaq ri maj
kichak, xuta chike: "¿Jas che xaq ix k'o waral maj kichakuj?" 7 Ri winaq
xkib'ij che: "Maj jachin tzujuwinaq qachak." Ri patrón xub'ij chike: "Jix
xuquje' ix, jix e chakun pa ri wulew." 8 Are xqaj ri q'ij, ri ajchoq'e ri ulew
xub'ij che ri yakol urajil: "Cha'sik'ij ri ajchakib', chatojo b'ik ri kiq'ij, are
nab'e ka'toj ri k'isb'al xu'lik, k'a te ri' ka'toj ri nab'e xu'lik." 9 Xo'pan ri
ajchakib' ri xe'mok pa ri uro' rech ri b'enaq q'ij, xya b'ik ri kirajil rech
ri jun q'ij kichak. 10 Are xo'pan ri winaq ri xemok nab'e pa ri chak, pa
kik'u'x chi nim kirajil kaya chikiwach ri nik'aj chik. Xaq k'u junam ri
xya chike, xa rech jun q'ij chak. 11 Are xk'amtaj ri tojb'al ke xkichaple'j
utzijoxik rij ri Patrón. 12 Xkib'ij: "We ajchakib' ri xetoj la nab'e, xa jun hora
xechakunik, junam xb'an la chikitojik quk', uj naj xujchakunik xqakoch'
ri chak xuquje' ri q'ij." 13 Ri patrón xub'ij che jun chike ri ajchakib': "Ala
maj k'axal tajin kinb'an chawe ¿Man xak'am ta k'ut uq'ab' ri tojb'al awe
xintzuju are xatinmoko? 14 Jat, chak'ama b'ik ri tojb'al awe, kawaj kintoj
chi na ri k'isb'al ajchak, jetaq ri xinb'an che atojik at. 15 ¿Man k'u ya'tal

chwe kinb'an ruk' ri nurajil jacha ri kawaj in? ¿O xa k'ax chawe chi sib'alaj
in utz winaq?" 16 Jeri', ri e nab'e ku'x na k'isb'al, xuquje' ri e k'isb'al ku'x
na e nab'e.

Ri Jesús junmul chik kutzijoj ri ukamikal
(Marcos 10:32-34; Lucas 18:31-34)

17 Are xpaqi' ri Jesús pa Jerusalén, xu'ka'm b'ik ri e kab'lajuj utijoxelab',
xub'ij chike: 18 Chanim kuje' pa ri tinimit Jerusalén, chila' ri in ri uK'ojol ri
Achi kinjach na pa kiq'ab' ri e k'amal taq b'e kech ri e ch'awenelab' cho ri
Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik. A're' kakiq'at na
tzij pa nuwi' xuquje' kinkikamisaj na. 19 Xuquje' kinkijach na pa kiq'ab'
ri winaq ri man a'j Israel taj rech kakitz'e'j na nuwach, kinkirapuj na,
xuquje' kinkirip na. Churox q'ij k'ut kink'astaj na.

Ri kinan ri nik'aj tijoxelab' kuta jun toq'ob' che ri Jesús
(Marcos 10:35-45)

20 Ri unan ri Jacobo xuquje' ri Juan e rachi'l ri ral xqeb' ruk' ri Jesús,
xuki' choch, k'a te ri' xuta jun toq'ob' che. 21 Ri Jesús xuta che: ¿Jas kawaj?
Ri chuchu' xub'ij: Taqan la chi pa ri ajawarem la jun chike we wal ri'
kat'uyi' pa ri wiqiq'ab' la, ri jun chik kat'uyi' pa ri mox la.

22 Ri Jesús xub'ij che: Man iweta'm ta ri tajin kitoq'ij. ¿La kixkwin ix
kiwik'owisaj ri k'axk'olal ri kak'ulmataj na wuk' in? Ri tijoxelab' xkib'ij:
Kujkwinik.

23 Ri Jesús xub'ij chike: Qas kixkwin wi ri' kiriq ri k'ax ri kinriq in,
man in ta k'ut kab'an we kinya it'uyulib'al pa ri nuwiqiq'ab' xuquje' pa ri
numox. Are ri nuTat ri' eta'maninaq e jachinaq.

24 Are xkita ri lajuj tijoxelab' ri xkib'an ri e keb' kachi'l xeyojtaj kuk'. 25 Ri
Jesús xu'sik'ij xub'ij chike: Ix iweta'm ri e q'atal taq tzij pa taq ri tinimit
kakib'an k'ax chike ri winaq xuquje' ri e kipatanijelab', ruk' che ri k'o
kikwinem. 26 Man ya'tal ta k'ut jewa' kak'ulmataj iwuk' ix. Xane ri karaj
kux nim uq'ij chi'xo'l ix rajawaxik kux patanil iwe. 27 Xuquje' xapachin
ri karaj kux nab'e chi'we ix, rajawaxik kux kajchak konojel. 28 Je' jetaq
ri uK'ojol ri Achi man xpe taj rech kapatanixik, xane xpe chikipatanixik
xuquje' chuya'ik ri uk'aslemal kumal ke e k'i winaq.

Kekunax keb' moyab'
(Marcos 10:46-52; Lucas 18:35-43)

29 Are xel b'ik ri Jesús pa ri tinimit Jericó e rachi'l ri utijoxelab', sib'alaj
k'i winaq e teren b'ik chirij. 30 E k'o k'u keb' achyab' e t'uyul chuchi' ri b'e,
are xkito chi tajin kik'ow b'ik ri Jesús chila' xkiraq kichi', xkib'ij: Ajawxel,
ralk'wa'l ri David, toq'ob'isaj la qawach.

31 Ri winaq xe'kiyajo rech ku'xlanik, man xkita ta k'ut ri xb'ix chike xane
ruk' chuq'ab' xkiraq kichi' xkib'ij: Ajawxel, Ralk'wa'l ri David, toq'ob'isaj
la qawach.

32 Xtak'i' ri Jesús, xu'sik'ij, xuta chike: ¿Jas kiwaj kinb'an chi'we?

33 Ri moyab' xkib'ij: Ajawxel, kaqaj kujka'yik.

34 Ri Jesús xutoq'ob'isaj kiwach, xuchap ri kib'oq'och, aninaq xekwinik
xeka'yik, k'a te ri' xkiterene'j ri Jesús.

21

Kok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén
(Marcos 11:1-11; Lucas 18:28-40; Juan 12:12-19)

1 Are xenaqajin che ri tinimit Jerusalén, xo'pan pa ri le'aj Betfagé pu'wi'
ri juyub' Olivos, ri Jesús xu'taq b'ik e keb' utijoxelab', 2 xub'ij b'ik chike:
Jix pa ri alaj tinimit ri k'o apanoq chi'wach, chila' ki'riqa wi jun ati't b'ur
xuquje' jun laj b'ur, e jat'italik, chikira loq chi'k'ama loq. 3 We k'o ne jachin
k'o kub'ij chi'we, chib'ij che xa kajawataj che ri Ajawxel, k'a te kutzalij
chi'we.
4 Je' ri' rech kak'ulmataj ri xub'ij loq ri q'alajisal utzij Dios are xub'ij:
5 *Chib'ij chike ri winaq a'j Jerusalén:*
Chiwilampe', ri ataqanel petinaq, sib'alaj utz ranima'
Kejeninaq chirij jun laj b'ur, ral jun awaj ri kub'an eqa'n.✡
6 Xeb'e ri tijoxelab' je xkib'ano jetaq ri xub'ij ri Jesús chike. 7 Xe'kik'ama
loq ri ati't b'ur xuquje' ri alaj b'ur, xkilik' ri kimanta chirij, k'a te ri' xt'uyi'
ri Jesús chirij. 8 Sib'alaj e k'i winaq xkilik' ri kimanta pa ri b'e, e k'o chi
nik'aj xkitzukuj uq'ab' taq che' xkiya pa ri b'e.* 9 Ri winaq ri e nab'e
cho ri Jesús xuquje' ri e teren chirij, xkiraq kichi' xkib'ij: Juluwem che ri
Ralk'wa'l ri David. *Tewchi'tal ri petinaq pa ri ub'i' ri Ajawxel.*✡ B'ana la
toq'ob', chujkolo la nimalaj Dios.
10 Are xok b'i ri Jesús pa Jerusalén, salab'ataj ri kanima' konojel ri winaq,
kakitatab'ela chib'il taq kib' ¿jachin wa' we achi ri'?
11 E k'o winaq xkib'ij: Are wa' ri Jesús, ri q'alajisal utzij ri Dios ri kel pa
ri tinimit Nazaret rech Galilea.

Ri Jesús ke'resaj loq ri a'jk'ayib' pa ri Templo (Marcos 11:15-19; Lucas 19:45-48; Juan 2:13-22)

12 Ri Jesús xok b'ik pa ri Templo, xe'resaj loq konojel ri winaq ri tajin
kakik'ayij xuquje' tajin kakiloq' a'waj rech ri sipanik. Xuwolqotij b'ik ri
kimexa ri k'exol taq pwaq, xuquje' ri tajin ke'kik'ayij palomax.† 13 K'a te
ri' xub'ij chike: Tz'ib'atalik chi ri wachoch *Ja rech b'anb'al ch'awem,*✡ ri ix
k'ut tajin kib'an kijul eleq'omab' che.
14 Xepe k'u moyab' xuquje' ch'oke'r taq winaq, xeqet ruk' ri Jesús pa ri
Templo, ri Jesús k'ut xu'kunaj. 15 Ri e k'amal taq b'e ke ri ch'awenelab'
cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik are xkil
ri mayijab'al taq jastaq ri xub'an ri Jesús xuquje' are xe'kita ri ak'alab'
ri e k'o pa ri Templo kakiraq kichi' kakib'ij "juluwem che ri Ralk'wa'l ri
David", sib'alaj xyakataj koyawal. 16 Xkib'ij che ri Jesús: ¿La kata ri tajin
kakib'ij?
Ri Jesús xub'ij chike: Qas kinta wi, ¿man isik'im ta k'u ri tz'ib'atalik
kib'ij: *Chi kichi' ri alaj taq nitz' taq ak'alab' xuquje' ri ketu'n na, ya'tal wi
ri je'l laj b'ixonem?*✡
17 K'a te ri' xel b'ik ri Jesús pa ri tinimit, xe'k'ol kanoq jun aq'ab' pa ri
tinimit Betania.

Ri Jesús kuchaqi'jarisaj jun higuera (Marcos 11:12-14, 20-26)

18 Sib'alaj aq'ab'il are tzalijem loq rech ri Jesús pa ri tinimit, xnumik.
19 Are xril jun higuera ri k'o chuchi' ri b'e, xqeb' ruk', xraj xutzukuj jun

---

✡ **21:5** 21:5 Zacarías 9:9. * **21:8** 21:8 Ri winaq ojer kakiya ri uq'ab' taq che' pa ri b'e, rachi'l ri manta rech jeri' kakik'utu chi keki'kotik kaye'm apanoq che ri nim taqanel ri petinaq. ✡ **21:9** 21:9 Salmos 118:26. † **21:12** 21:12 Ri a'waj ri kek'ayix pa ri templo are wa' ri ketzuj cho ri Dios. Ri pwaq ri kak'ex pa ri templo are wa' ri pwaq ri xwi pa ri templo kariqitaj wi. E k'i man xtz'aqatisax ta ri kirajil rumal man suk' ta keno'jin ri e k'exol taq re. ✡ **21:13** 21:13 Isaías 56:7. ✡ **21:16** 21:16 Salmos 8:2.

uwach, xa ta ne k'u ne jun xuriqo. Xub'ij che ri che': Xa ta ne junmul chik katwachinik.

Tzi che ri' ri higuera xchaqi'jarik. 20 Ri tijoxelab' xemayijanik are xkil ri xk'ulmatajik.

¿Jas che la' aninaq xchaqi'jar ri higuera? xecha'.

21 Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, we qas k'o ikojob'al, man kakab'alaj ta ik'u'x, man xwi ta kixkwinik la' kib'ano jetaq le xinb'an in che le higuera, xane kixkwinik kib'ij che le juyub' le', chatel b'ik chila' jat pa le cho, jeri' k'ut kak'ulmataj na. 22 We qas kikojonik, kik'amawa'j na ronojel ri kita pa ri ich'awem.

Ri winaq kakita che ri Jesús jawje' kape wi ri ukwinem (Marcos 11:27-33; Lucas 20:1-8)

23 Ri Jesús xok b'ik pa ri Templo, are tajin kuya ri k'utu'n, xeqet ruk' ri e k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, e kachi'l ri e k'amal taq b'e rech ri tinimit xkita che: ¿Jas kwinem kakoj chub'anik we ri'? ¿Jachin xyo'w we kwinem ri' chawe?

24 Ri Jesús xub'ij chike: Ri in xuquje' kinta jun k'otb'al chi' chi'we, we kib'ij ri kinta chi'we, kinb'ij chi'we jachin yo'winaq kwinem chwe kinb'an we jastaq ri'. 25 Ri kwinem ri xya che ri Juan rech kub'an qasana' ¿jawje' upetik wi, chikaj o choch ri uwachulew?

Ri achyab' xkichaple'j utzijoxik rij, xkib'ij: We kaqab'ij chi chikaj upetik wi, kub'ij la' chaqe ¿jas k'u che man xikoj taj? 26 We kaqab'ij chi choch uwachulew xpe wi, kaqaxi'j qib' chikiwach le winaq pa le tinimit, rumal a're' kikojom chi ri Juan are jun q'alajisal utzij ri Dios. Jeri' xe'kib'ij che ri Jesús.

27 Man qeta'm taj. Ri Jesús xub'ij chike: In xuquje' man kinb'ij taj chi'we jawje' kape wi ri kwinem ri kinkoj chub'anik we kinb'ano.

K'amb'ejab'al no'j chikij ri keb' alk'wa'laxelab'

28 Ri Jesús xub'ij: Jas kich'ob' chirij we ri: K'o jun achi e k'o keb' ralk'wa'l. Xub'ij che ri nab'e: “Nuk'ojol, jate' chakun pa ri wulew kamik.” 29 Ri ala xub'ij: “Man kawaj taj.”

K'a te ri' xuk'ex uk'u'x, xe' pa ri chak. 30 K'a te ri' ri tataxel xub'ij chik che ri jun uk'ojol jacha ri xub'ij che ri jun, ri ala xub'ij: “Je' tat, kine'ek.” Man xe' ta k'ut.

31 ¿Jachin chike ri keb' alab'om xub'an ri karaj ri utat kub'ano?

Ri nab'e, xecha ri winaq.

Ri Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we ri e toq'il taq alkabal xuquje' ri ixoqib' ri sib'alaj e k'i kachajil, e nab'ejinaq chi'wach che ri kokem pa ri ajawarem rech ri Dios. 32 Jeri', rumal ri Juan xtaq loq iwuk' chuk'utik ri ub'eal ri suk'al man xikoj ta k'ut xuquje' man xik'ex ta ik'u'x. Are k'u ri e toq'il taq alkabal xuquje' ri ixoqib' ri sib'alaj e k'i kachajil xekojon che ri xub'ij, pune xiwil ix wa' we ri, man xik'ex ta wi ik'u'x.

K'amb'ejab'al no'j chikij ri itzel taq ajchakib' (Marcos 12:1-12; Lucas 20:9-19)

33 Chitatab'ej chi we jun k'amb'ejab'al no'j ri': K'o jun achi, ajchoq'e jun ulew, xutik nik'aj uvas. Xutz'apij, xuk'ot jun nimalaj jul, xuyak jun nimalaj ja jawje' kek'oji' wi chajil taq rech ri tiko'n, xuya kanoq pa qajik chike nik'aj winaq, k'a te ri' xe' chub'anik jun utaqkil pa jun tinimit chik. 34 Are xopan ri q'ij rech yakoj, ri ajchoq'e ri ulew xu'taq b'ik ri e rajchakib' chuk'amik ri uch'ekoj. 35 Ri ajchakib' xe'kichap ri e patanijelab'. Xkich'ay ri jun, xkikamisaj ri jun chik, ri urox xkib'an che ab'aj. 36 K'a te ri'

xu'taq chi b'ik sib'alaj e k'i patanijelab', choch ri xu'taq b'ik nab'e mul. Ri ajchakib' xkib'an xuquje' k'ax chike.

37 K'isb'al rech, xutaq b'ik ri uk'ojol, xuchomaj: Kakinimaj wa' we
nuk'ojol xcha'. 38 Ri ajchakib' are xkil ri alk'wa'laxel, xkib'ij chib'il taq
kib': “Are wa' ri kech'ab'en kan ri ulew. Qakamisaj rech kaqechab'ej kan
uj ri ulew.” 39 Jeri' xkichapo, xkesaj b'ik pa ri ulew, k'a te ri' xkikamisaj.

40 Ri Jesús xuta chike ri winaq: ¿Jas kib'ij ix kub'an na chike ri ajchakib'
ri'?

41 Ri winaq xkib'ij: Ku'kamisaj na ri ajchakib', xuquje' kuya na kan ri
rulew chike nik'aj ajchakib' chik rech jeri' kaya rech ri uwach ri ulew are
kuriq ri q'ij rech yakoj.

42 Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man isik'im ri tz'ib'atalik ri kub'ij: *Ri ab'aj
ri xketzelaj uwach ri ajchakib' xuxik ri ab'aj ri qas k'o kutayij. Wa' we ri'
are uchak ri Ajawxel ri kub'an chaqe kujmayijanik*?✡ 43 Rumal ri' kinb'ij
chi'we chi ri ajawarem kamaj na chi'we, kaya na chike jun tinimit chik ri
qas kawachinik. 44 Ri katzaq pu'wi' ri ab'aj, katukin na, are k'u we are ri
ab'aj katzaq pu'wi' ri winaq kasach na uwach ri winaq.

45 Are xkita ri e kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri
fariseos ronojel ri k'amb'ejab'al no'j ri xub'ij ri Jesús, xkich'ob'o chi a're'
keb'ixik. 46 Xkichaple'j k'u utzukuxik jas kakib'an chub'anik k'ax che ri
Jesús, kakixi'j k'u kib' chikiwach ri e winaq rumal keta'm chi ri Jesús are
jun q'alajisal utzij ri Dios.

22

K'amb'ejab'al no'j chirij ri k'ulanem

1 Junmul chik ri Jesús xuchaple'j tzijonem kuk' ri winaq xukoj
k'amb'ejab'al no'j, xub'ij: 2 Ri ajawarem rech ri kaj kajunumataj ruk'
ri jun taqanel ri xub'an jun nimaq'ij rumal ri k'ulanem rech ri uk'ojol.
3 Xu'taq b'ik ri e patanil taq rech chikisik'ixik ri winaq ri e sik'ital pa
ri nimaq'ij, we winaq ri' man xkaj taj xeb'ek pa ri nimaq'ij. 4 K'a te ri'
xu'taq chi b'ik nik'aj e rajchakib' xub'ij chike: Chib'ij chike ri e qasik'im
chi xutzir le wa. Xinkamisaj ri e nuwakax, ronojel xutzirik. Chixpetoq
pa we nimaq'ij ri'. 5 Ri winaq man xkilij ta ri sik'inik ri xya chike xane
ri jun xe' pa ri uchak pa ri rulew, ri jun chik xe' pa ri uk'ay. 6 Ri nik'aj
chik xe'kichap ri ajchakib', xkib'an k'ax chike k'a te ri' xe'kikamisaj. 7 Ri
taqanel xyakataj royawal. Xu'taq b'ik ri e rajch'o'jab' chikikamisaxik ri
e kamisanelab' xuquje' chuporoxik ri kitinimit. 8 K'a te ri' xub'ij chike ri
e rajchakib': “Xutzir ri wa rech nimaq'ij, are k'u ri xe'nsik'ij man taqal
ta chike xe'nsik'ij. 9 Jix pa taq ri uch'u'k ri b'e, jib'isik'ij loq ri winaq
ri ki'riqo.” 10 Jeri' xeb'e ri patanijelab' pa taq ri b'e xeb'e chikimulixik
konojel ri winaq ri xe'kiriqo, e k'o utz taq winaq chike xuquje' e k'o itzel
taq winaq, xaq jeri' xnoj ri ja pa ri nimaq'ij rech k'ulanem.

11 Are xok b'ik ri nim taqanel chikilik ri e sik'ital pa ri nimaq'ij, xril jun
achi ri man ukojom taj ri atz'yaq rech nimaq'ij rech k'ulanem.* 12 Xub'ij
che: “Ala, ¿jas che xatok la at waral man akojom taj awatz'yaq rech ri
nimaq'ij rech k'ulanem?” Ri achi xaq xuta ri xb'ix che. 13 Ri nim taqanel
xub'ij chike ri e patanil re: “Chijat'ij le uq'ab' xuquje' le raqan, chiwesaj

---

✡ **21:42** 21:42 Salmos 118:22, 23. * **22:11** 22:11Pa taq ri q'ij junab' are xk'ulmataj we jastaq ri', ri e sik'ital pa jun nimaq'ij kaya jun taq katz'yaq rumal ri e sik'ininaq.

b'ik, chik'yaqa b'ik pa ri q'equ'mal, chila' k'o wi na oq'ej xuquje' qut'ut'em ware.” 14 Jeri' rumal sib'alaj e k'i e sik'italik, xa k'u xaq e jujun e cha'talik.

Ri alkabal ri katoj che ri César ri taqanel pa Roma (Marcos 12:13-17; Lucas 20:20-26)

15 Xeb'e k'u ri fariseos, xkitzukuj jas kib'an che ukojik jun k'a'mab'al che ri Jesús ruk' ri kub'ij chike. 16 Xe'kitaq b'ik e jujun kitijoxelab' e kachi'l ri herodianos,† xe'kib'ij che ri Jesús: Ajtij, qeta'm chi lal jun achi tz'aqat, xuquje' saq kab'an la chuk'utik ri ub'e ri Dios man are ta kab'an la ri kakib'ij ri winaq, rumal cher man are ta kil la ri keka'y ri winaq. 17 B'ij b'a la chaqe: ¿La taqalik kaqatoj ri alkabal che ri César ri taqanel pa Roma o man taqal taj?

18 Ri Jesús reta'm ri itzel taq kichomanik rumal ri' xub'ij chike: Kawach taq winaq, ¿jas che kiwaj kikoj k'a'mab'al pa ri nub'e? 19 Chik'utumpe jun pwaq tojb'al rech ri alkabal.

Ri winaq xkik'ut jun pwaq choch. 20 Ri Jesús xuta chike: ¿Jachin ajchoq'e we palajaj xuquje' we tz'ib' ri'?

21 Ri winaq xkib'ij: Rech ri César. Ri Jesús xub'ij chike: Chiya che ri César ri rech ri César, xuquje' chiya che ri Dios ri rech ri Dios.

22 Are xkita ri xb'ix chike: Sib'alaj xemayijanik, xkitzaq kanoq ri Jesús, xeb'ek.

Maj k'ulanem pa ri k'astajib'al wach (Marcos 12:18-27; Lucas 20:27-40)

23 Che ri q'ij ri' ri Saduceos, ri kakib'ij chi maj k'astajib'al wach, xeqet ruk' ri Jesús, xkita jun k'otb'al chi' che, xkib'ij: 24 Ajtij, ri Moisés xuk'ut kanoq chiqawach, we k'o jun achi kak'uli'k, k'a te ri' kakamik maj k'u kan e ralk'wa'l ruk' ri rixoqil, ri rachalal ri achi ri xkamik kak'uli'k kan ruk' ri rixoqil ri rachalal, rech kek'oji' rija'l ri rachalal.✡ 25 Chiqaxo'l uj xek'oji' e wuqub' alaxik. Ri nab'yal xk'uli'k, k'a te ri' xkamik, maj e ralk'wa'l xekanaj kanoq ruk' ri rixoqil, rumal ri' xk'uli' kanoq ri rachalal ruk' ri rixoqil. 26 Je' xk'ulmataj ruk' ri ukab', ri urox, k'a xto'taj ruk' ri wuqub' alaxik. Konojel xek'uli' ruk' ri ixoq, xekam k'u b'ik maj jun xuya kanoq ralk'wa'l ruk' ri ixoq. 27 K'isb'al rech xkam b'ik ri ixoq. 28 Are kuriq ri q'ij rech k'astajib'al wach ¿jachin chike we wuqub' achyab' ri' rachajil we ixoq, rumal cher konojel xek'uli' ruk'?

29 Ri Jesús xub'ij chike: Ri ix ix sachinaq rumal man iweta'm taj ri tz'ib'atalik xuquje' ri ukwinem ri Dios. 30 Pa ri k'astajib'al wach man kek'uli' taj chi ri winaq, xuquje' man keya ta xuquje' pa k'ulanem, xane jer ku'x angelib' ri e k'o pa ri kaj. 31 Are k'u ri k'astajib'al wach ke ri kaminaqib', ¿la man isik'im ri xub'ij ri Dios chi'we ojer? 32 *In ri', ri in uDios ri Abraham, ri Isaac, xuquje' ri Jacob.*✡ Ri Dios man kiDios taj kaminaqib' xane kiDios e k'aslik taq winaq.

33 Are xkita ri winaq ri xub'ij ri Jesús, xemayijanik che ri uk'utu'n.

Ri Jesús kutzijoj ri taqanik ri nim uq'ij (Marcos 12:28-34)

34 Ri fariseos are xkita ri xub'ij ri Jesús chike ri e saduceos, xkimulij kib' rech kakikoj chi jun k'a'mab'al che ri Jesús. 35 Jun chike ri fariseos

† **22:16** 22:16 Ri winaq ri kito'om ri Herodes xuquje' ri e ralk'wa'l are kakaj ketaqan pa kiwi' ri winaq a'j Israel, are k'u ri kiwinaq ri e fariseos man kakaj taj. ✡ **22:24** 22:24 Deuteronomio 25:5. ✡ **22:32** 22:32 Éxodo 3:6.

ri qas reta'm ri taqanik xub'an jun k'otb'al chi' che ri Jesús, rech kukoj jun k'a'mab'al che xub'ij: 36 Ajtij, ¿pa ri utaqanik ri Moisés, jachin chike ri taqanik ri sib'alaj nim uq'ij?

37 Ri Jesús xub'ij che: *Chaloq'aj ri Ajawxel ri aDios ruk' ronojel awanima', ruk' ronojel ak'u'x, xuquje' ruk' ronojel achomanik.*✡ 38 Are wa' ri nab'e taqanik xuquje' nim uq'ij chikiwach ronojel ri nik'aj chik. 39 Ri ukab' taqanik xaq raj junam ruk' we nab'e: *Chaloq'aj ri ajil tz'aqat, jacha ri kab'an chuloq'axik awib' at.*✡ 40 Pa ukob'chal we taqanik ri' k'o wi ronojel ri kub'ij ri taqanik xuquje' ronojel ri kitzijom loq ri e q'alajisal taq utzij ri Dios.

¿Jachin utat ri Cristo?
(Marcos 12:35-37; Lucas 20:41-44)

41 Ri fariseos kimulim kib' are xuta ri Jesús chike: 42 ¿Jas kichomaj ix chirij ri Cristo? ¿Ralk'wa'l jachinaq?

Ri fariseos xkib'ij che: Ralk'wa'l ri David.

43 ¿Jas k'u che ri David nojinaq che ri Uxlab'ixel xub'ij Ajawxel che? Are xub'ij:

44 *Xub'ij ri Ajawxel che ri wajaw: chatt'uyul pa ri nuwiqiq'ab' k'a ke'nya na konojel ri ak'ulel pa awaqan.*✡ 45 Ri David we kub'ij "wajaw" che ri Mesías ¿jas ta k'u che ri' uk'ojol?

46 Xa ta ne jun xkwinik xutzalij uwach ri xub'ij ri Jesús, xa ta ne jun tzij xkib'ij che, tzi che ri q'ij ri' maj chi jun karaj kub'an k'otb'al chi' che ri Jesús.

23

Ri Jesús kutzijoj kij ri fariseos xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik
(Marcos 12:38-40; Lucas 11:37-54; 20:45-47)

1 Are xb'antaj we ri', ri Jesús xub'ij chike ri winaq xuquje' ri utijoxelab': 2 Rajawaxik chi ri a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' ri fariseos kakiya uch'ob'ik chi'we jas kub'ij ri taqanik rech ri Moisés. 3 Rajawaxik kinimaj xuquje' kib'ano ronojel ri kakib'ij chi'we. Are makib'an taj ri kakib'an a're', rumal man kakib'an taj ri kakitzijoj. 4 Kakiya nima'q taq eqa'n cho kachaq nik'aj chik, man kakaj ta k'u a're' kakisalab'aj ruk' jun uwi' kiq'ab'. 5 Are kakaj keka'yex kumal ri winaq, rumal cher kakikoj ri nima'q taq filacterias xuquje' kakiwiqiqej ri katz'yaq.* 6 Kekam xuquje' che ri k'olib'al ri nim uq'ij xuquje' ri nab'e taq tem pa taq ri Sinagoga. 7 Are kakaj kaya rutzil kiwach pa taq ri k'ayib'al, utz kakito kab'ix ajtij, chike.

8 Man kiya ta k'u b'e kab'ix ajtij chi'we ix, rumal xa jun iwajtij k'olik, iwonojel iwachalal iwib'. 9 Xuquje' mib'ij itat che jun winaq chik ajuwachulew, rumal xa jun iTat ix k'olik, are ri k'o pa ri kaj. 10 Miya b'e xuquje' kab'ix ajtij chi'we, rumal xa jun iwajtij k'olik, are ri Cristo. 11 Ri sib'alaj nim uq'ij chi'xo'l ix, kux na patanijel ke nik'aj chik. 12 Jeri' rumal cher ri kunimarisaj rib', kanitz'arisax na, are k'u ri kunitz'arisaj rib', kanimarisax na uq'ij.

✡ **22:37** 22:37 Deuteronomio 6:5. ✡ **22:39** 22:39 Levítico 19:18. ✡ **22:44** 22:44 Salmos 110:1.

* **23:5** 23:5 K'o alaj taq nitz' kaxa b'antal che tz'u'm ub'i'nam filacteria. Pa taq ri' ri alaj taq kaxa ri' k'o jujun paj tzij rech ri utaqanik ri Moisés. We alaj taq kaxa ri' kajat'ix chikipalaj ri fariseos o che ri kimox q'ab' jeri' kakik'utu chi tajin kakichomaj rij ri utzij ri Dios xuquje' kakixim alaj taq chixchi'y che ri atz'yaq ri kajat'in ri kijolom kaqaj loq chikipalaj rech jeri' kakik'utu chi qas e tyoxalaj taq winaq.

13 ¡K'ax iwe a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' fariseos, ix kawach! Kitz'apij
ri kaj chikiwach nik'aj winaq chik, man kixok ta ix, xuquje' man kiya ta
b'e chike ri kakaj ko'kik.
14 /¡K'ax iwe fariseos xuquje' a'jtijab' rech ri taqanik! Kimaj ri kachoch ri
malka'nib', xuquje' kijaluj chi kib'an ch'awem cho ri Dios, kib'an tuqutaq
taq ich'awem rech kixkil ri winaq. Rumal k'u wa' k'ax na kab'an chuq'atik
tzij pa iwi'./
15 ¡K'ax iwe a'jtijab' rech ri taqanik, xuquje' ri ix fariseos, ix kawach!
Kiq'axaj tinimit xuquje' cho chuch'ekik jun terene'l iwe, are kixkwin
chuch'ekik ri terene'l iwe ri', tajin kib'an che chi kux keb' mul chi'wech ix
taqal che ke' pa ri tyo'nel q'aq'.
16 ¡K'ax iwe moy taq k'amal b'e! We k'o jun kuna'taj jun jastaq pa ri ub'i'
ri Templo, maj kel ri' che, we k'u kuna'taj jun jastaq pa ri ub'i' ri q'ana
pwaq ri k'o pa ri Templo, kajat'itaj kan ri' ruk' ri utzij. 17 ¡Moy taq winaq,
maj iweta'mab'al! ¿Jachin nim uq'ij, la are ri q'ana pwaq, o are ri Templo
ri kutyoxirisaj ri q'ana pwaq? 18 Ix xuquje' kib'ij: "We k'o jun winaq kub'ij
jun jastaq pa ub'i' ri tzujb'al sipanik, maj kel ri', we k'u k'o jun kub'ij jun
jastaq pa ub'i' ri sipanik ri kuya choch ri tzujb'al sipanik, kajat'itaj na ri'
ruk' ri utzij." 19 ¡Ix moy! ¿Jachin nim uq'ij, ri sipanik o are ri tzujb'al
sipanik ri katyoxirisan ri sipanik? 20 Jeri' xapachin ri kub'ij jun jastaq pa
ri ub'i' ri tzujb'al sipanik, man xaq xwi ta kub'ij pa ub'i' ri tzujb'al, xane
pa ub'i' ronojel ri k'o pu'wi' ri tzujb'al sipanik. 21 Ri winaq ri kub'ij jun
jastaq pa ri ub'i' ri Templo, man xaq xwi ta kub'ij pa ri ub'i' ri Templo,
xane tajin kub'ij pa ub'i' ri Dios, rumal cher are ri Dios k'o pa ri Templo.
22 Ri kub'ij jun jastaq pa ub'i' ri kaj, tajin kub'ij pa ub'i' ri ut'uyulib'al ri
Dios, xuquje' pa ri ub'i' ri Dios rumal cher Are' t'uyul chila'.
23 ¡K'ax iwe ix a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' fariseos, ix kawach! Kiya
ri ulajujil ri menta, ri anis, xuquje' ri comino. Itzaqom k'u kanoq ri taqanik
ri nim uq'ij jetaq ri suk'al, ri b'anoj toq'ob', ri utzilal. Choq'aq' wi ub'anik
wa' we nik'aj ri' jacha we nik'aj chik ri'. 24 Moy taq k'amal taq b'e. Kicha'
na ri nitz' us, kib'iq' k'u b'ik ri kamey.
25 ¡K'ax iwe ix a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' fariseos, ix kawach!
Kich'ajch'ob'ej ri rij ri qumub'al xuquje' ri ipala't, are k'u ri upam nojinaq
che elaq' xuquje' etzelal. 26 Moy laj fariseo, nab'e chach'ajch'ob'ej ri upam
ri aqumub'al xuquje' ri apala't, jeri' kach'ajch'ojir ri' ri upam xuquje' ri
rij.
27 ¡K'ax iwe ix a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' fariseos, ix kawach! Jer ix
k'o muqb'al taq kaminaqib', saq iwij. Je'l kaka'y ri iwij, ri ipam nojinaq che
q'ayinaq taq kib'aqil kaminaqib'. 28 Ix suk' kixka'y chi'wij, pa iwanima'
ixnojinaq che kawachil xuquje' etzelal.
29 ¡K'ax iwe ix a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' fariseos, ix kawach!
Kiyak tz'aq na'tab'al ke ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, xuquje' kiwiqiqej ri
tz'ib'atal wi ri kib'i' ri e suk' taq winaq. 30 Xuquje' kib'ij we ta uj k'o uj
che ri q'ij ri xek'oji' ri e qatat qanan, ri' man uj jun ta chikikamisaxik ri e
q'alajisal taq utzij ri Dios. 31 Ix kachi'l k'ut ri winaq ri' rumal kib'ij chi ix
kija'l ri winaq ri xekamisan ri e q'alajisal taq utzij ri Dios. 32 ¡Xa junmul
chitz'aqatisaj ri xkib'an ri itat inan ojer!
33 ¡Ix kumatz, ix kalk'wa'l taq kumatz! ¿Jachin kato'w iwi' rech man
kixe' taj pa ri q'aq'? 34 Rumal ri' ke'ntaq na loq q'alajisal taq utzij ri Dios,
achyab' ri k'o keta'mab'al xuquje' a'jtijab'. E k'o ki'kamisaj na chike e
nik'aj chik ki'rip na, e nik'aj chik kerapux na pa taq ri Sinagoga, xuquje'
ko'qotax na pa taq ri tinimit. 35 Jeri' ix kixux na a'jmakib' rumal cher

kikamisaxik winaq ri maj kimak, wa' xchaple'taj loq ruk' ri ukamikal ri Abel, xtoq'i' ruk' ri ukamikal ri Zacarías uk'ojol ri Berequías, ri xikamisaj pa ri Templo chuxo'l ri Tyoxalaj k'olib'al xuquje' ri tzujb'al rech ri tzujb'al sipanik.† 36 Qas tzij kinb'ij chi'we chi ix kixtojow na ri k'axal ri xkib'an kanoq ri itat inan.

(Lucas 13:34-35)

37 ¡Winaq a'j Jerusalén, winaq a'j Jerusalén, ix ri ki'kamisaj ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, xuquje' kib'an che ab'aj ri winaq ri ketaq loq iwuk'! Sib'alaj k'i mul xwaj xe'nmulij ri' iwalk'wa'l jetaq kub'an jun ati't ak' are ku'mulij ri ral pa ri uxik', man xawaj ta k'ut. 38 Rumal ri' maj jun winaq kakanaj na kanoq pa ri iwachoch.‡ 39 Xuquje' kinb'ij chi'we chi man kiwil ta chi na nuwach k'a kuriq na ri q'ij are kib'ij: *Tewchi'tal ub'i' ri petinaq pa ri ub'i' ri Ajawxel.*✡

24

Ri kak'ulmatajik are kape ri k'isb'al taq q'ij
(Marcos 13:1-2; Lucas 21:5-6)

1 Ri Jesús xel loq pa ri Templo, are tajin kab'inik, ri utijoxelab' xeqet ruk' xkik'ut choch ronojel ri ja ri wokowinaq ri Templo. 2 Ri Jesús xub'ij chike: ¿La kiwil ronojel we ri'? Qas tzij kinb'ij chi'we, maj jun ab'aj kakanaj kanoq pu'wi' jun chik, jeri' rumal cher ronojel katukix na.

(Marcos 13:3-23; Lucas 21:7-24; 17:22-24)

3 Are xe' ri q'ij, ri Jesús xt'uyi' pu'wi' ri juyub' Olivos, ri utijoxelab' xo'pan ruk' xaq pa utukel xkita che: ¿Jampa' kak'ulmataj we ri' xuquje' jas retal ri petib'al la, xuquje' jas retal ri k'isb'al rech ri uwachulew?

4 Ri Jesús xub'ij chike: Chichajij iwib' rech maj jachin kixsub'uwik. 5 E k'i kepe na kakikoj ri nub'i' kakib'ij chi a're' e Cristo,* sib'alaj e k'i winaq ke'kisub' na. 6 Ri ix kita na ri ch'o'j ri kab'anik xuquje' ri ch'o'j ri kachomax ub'anik, man kixi'j ta k'u iwib', rumal cher choq'aq' wi chi kak'ulmataj we ri', xa k'u man are ta wa' ri k'isb'al rech ri uwachulew. 7 Kach'o'jin na jun tinimit ruk' jun tinimit chik, xuquje' jun wokaj tinimit ruk' jun wokaj tinimit chik. Kape na kab'raqan xuquje' numik pa ronojel ri uwachulew. 8 Are wa' ri majib'al rech ri q'oxom.

9 Kixkijach na rech kab'an k'ax chi'we, xuquje' rech kixkamisaxik, konojel ri kaketzelaj na iwach ri tinimit, xa rumal we in. 10 Pa taq ri q'ij ri' e k'i kakitzaq na kanoq ri kojonik, e k'o chi nik'aj ke'kik'ayij na ri e kachi'l, xuquje' kaketzelaj na kiwach. 11 E k'i kakijaluj na chi e q'alajisal taq utzij ri Dios, kekwin k'u na ke'kiq'ol nik'aj winaq chik. 12 Sib'alaj nim ri etzelal kab'an na rumal ri' e k'i na man keloq'an ta chik. 13 Are k'u ri ko kak'oji'k, kakolotaj na pa ri k'isb'al q'ij. 14 Katzijox na we utz laj taq tzij ri' pa taq ronojel ri tinimit rech ri uwachulew, k'a te ri' kape ri k'isb'al rech ri uwachulew.

15 Xaq jeri' are kiwil ri xa'wib'al taq jastaq ri kak'ulmataj pa ri Tyoxalaj k'olib'al, ri xutzijoj loq ri q'alajisal utzij ri Dios, Daniel, are xub'ij: (Ri kusik'ij ri uwach ri wuj chuch'ob'o rij we ri').✡ 16 Ri winaq ri ke'l pa ri

† **23:35** 23:35 Ri nab'e achi ri xkamisaxik ub'i'nam Abel, are ri rachalal xkamisanik. We k'ulmatajik ri' tz'ib'atal pa ri wuj re Génesis 4:1-8. Are k'u ri xk'ulmataj ruk' ri Zacarías, tz'ib'atal pa 2 Crónicas 24:21. Are wa' ri k'isb'al winaq ri xkamisaxik ri katzijox rij pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj. ‡ **23:38** 23:38 Are kub'ij, "ri awachoch waral" are tajin kub'ij ri tinimit Jerusalén. ✡ **23:39** 23:39 Salmos 118:26. * **24:5** 24:5 Ri Mesías kab'ix che pa tzijob'al hebreo, Cristo kab'ix che pa tzijob'al griego. ✡ **24:15** 24:15 Daniel 9:27; 11:31; 12:11.

tinimit Judea cha'nimaj b'ik cheb'o'j pa taq ri juyub'. 17 Ri k'o pa ri ja ri
k'o pu'wi' ri rachoch, maqaj chi na b'i chuk'amik jun jastaq pa ri rachoch.
18 Ri tajin kachakun cho ri saq, matzalij chuk'amik ri ratz'yaq. 19 Cher ri q'ij
ri' sib'alaj k'ax kakiriq na ri' yawab' taq ixoqib' xuquje' ri ke'kitub'isaj kal.
20 Chib'ana ch'awem rech ri iwelik b'ik waral man kak'ulmataj taj pa taq
ri q'alaj, xuquje' man paq'ij taj rech uxlanem. 21 Jeri' rumal cher kape na
jun nimalaj k'axk'olal ri man k'ulmatajinaq ta wi pa ri uchaple'tajib'al ri
uwachulew, xuquje' man k'ulmatajinaq ta wi pa taq we q'ij kamik, maj chi
jun k'ulmatajik kajunumataj ruk' ri kape na. 22 Maj jun winaq ri' kak'asi'k
che ri' we ta mat kak'opix ri q'ij ri', xa k'u kumal ke ri e cha'talik kak'opix
na.

23 We k'o jun kub'ij chi'we: "Chiwilampe', chi ri' k'o wi ri Cristo," o "je
la' k'o wi," man kikoj taj re. 24 Jeri' rumal kepe na e k'i kakijaluj chi a're'
e Cristo xuquje' kakijaluj chi a're' e q'alajisal taq utzij ri Dios, kakib'an na
nima'q taq etal xuquje' mayijab'al taq jastaq rech ke'kisub' ri winaq pune
are ri e cha'talik. 25 Qas chich'ob'o' chi nub'im chik we jastaq ri' chi'we,
pune maja' kak'ulmatajik. 26 Rumal ri', we kab'ix chi'we: "Chiwilampe',
k'o pa ri le'aj jawje' ri maj wi ja," o wine kab'ix chi'we "chiwilampe', k'o
pa we jun ja ri'." Man ki'wila taj xuquje' man kikoj taj. 27 Jeri' rumal jetaq
ri kub'an ri kayapa' ri karepq'un chirelib'al q'ij kaqaj pa ri uqajib'al q'ij,
jeri' kub'an na ri upetib'al, ri uK'ojol ri Achi. 28 Jawje' k'o wi ri kaminaq
chila' kerapap wi na ri k'uch, are wa' kak'utuwik chi are k'isb'al rech ri
uwachulew.

(Marcos 13:24-37; Lucas 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

29 Are kik'ow ri nimalaj k'axk'olal, kachup na ri q'ij, man kaka'y ta chi ri
ik', ketzaq na loq ri ch'umil xuquje' kachup na ronojel ri k'o cho ri kaj. ✡
30 Ri retal ri uK'ojol ri Achi kaq'alajin na cho ri kaj, kak'axir k'u na kanima'
konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew. Kakil na ri uK'ojol ri Achi kape
ruk' kwinem xuquje' juluwem pa ri sutz' ri k'o cho ri kaj. 31 Ku'taq k'u
na b'ik ri rangelib' pa ronojel ri uwachulew rech ruk' ri roq'ib'al ri su'
ke'kimulij na konojel ri e cha'talik pa ronojel ri uwachulew.

32 Chik'ama jun ino'j chirij ri kub'an ri higuera: Are karexar ri uq'ab'
xuquje' kak'iy la ri uxaq, iweta'm chi xqeb' loq ri q'alaj. † 33 Je xuquje' are
kiwil we jastaq ri', chiweta'maj chi naqajin loq ri upetib'al ri ajawarem
rech ri Dios. 34 Qas tzij kinb'ij chi'we chi maja' kixkamik are, kak'ulmataj
ronojel we jastaq ri'. 35 Kasach na uwach ri kaj xuquje' ri uwachulew, are
k'u ri nutzij man kasach ta wi uwach.

36 Are k'u ri q'ij xuquje' ri q'otaj, maj jun eta'maninaq man ne keta'm
taj ri angelib' xuquje' ri uK'ojol ri Achi, xane xwi ri Tataxel eta'maninaq
we jastaq ri'.

37 Ri upetib'al ri uK'ojol ri Achi kajunumataj ruk' ri xk'ulmataj ruk'
ri Noé. 38 Rumal cher are maja' kuriq ri q'ij rech ri nimalaj jab' ri
winaq kewa'ik, kequmunik, kek'uli' xuquje' kakiya kib' pa taq k'ulanem
k'a xopan na ri q'ij are xok ri pa ri arca.‡ 39 Man xketa'maj ta wi ri
kak'ulmatajik k'a xopan na ri q'ij ri xqaj ri nimalaj jab' xuk'am b'ik konojel
ri winaq. Jeri' kak'ulmataj na pa ri upetib'al ri uK'ojol ri Achi. 40 Kechakun
na keb' achyab' cho ri saq, ri jun kak'am na b'ik, ri jun katzaq na kanoq.

✡ **24:29** 24:29 Isaías 13:10; 34:4. † **24:32** 24:32 Pa kaxla'n tzij ri tzij verano are ri saq'ij man kajunumataj ta k'u ruk' ri kitzijob'al ri a'j Israel rumal chi ri verano are ri q'alaj. ‡ **24:38** 24:38 Ri arca jun nimalaj jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' ri xub'an ri Noé rech jeri' ku'kol ri rixoqil, ri ralk'wa'l xuquje' ri a'waj cho ri jun nimalaj jab' ri xpe ojer. Kaqil we k'ulmatajik ri' pa Génesis 6:13-22.

41 E keb' ixoqib' keke'n na junam, ri jun kak'am na b'ik, ri jun chik katzaq
na kanoq.
42 Rumal b'a ri', chisuk'umaj iwib', rumal man iweta'm taj jampa' ri
upetib'al ri Ajawxel. 43 Chichomaj we ri': We ri ajchoq'e ri ja reta'm jas
q'otaj kok ri elaq'om pa ri ja, kak'ask'at ri' rech man kuya ta b'e che ri
elaq'om kok pa ri ja. 44 Rumal ri' rajawaxik kikowij, rumal cher ri uK'ojol
ri Achi kapetik are man iwaye'm ta apanoq.
(Lucas 12:41-48)
45 Ri ajchak ri suk' ranima', k'o reta'mab'al, are wa' ri ya'tal kan b'e
che karil ronojel ri jastaq xuquje' kuya kiwa ri ajchakib' pa ri q'otaj rech
wa'im. 46 Utz rech we kulriqitaj rumal ri rajaw tajin kub'an apanoq ri
uchak. 47 Qas tzij kinb'ij chi'we chi ri patrón kukoj na ri patanijel ri' che
chajil rech ronojel ri ujastaq. 48 Jas kak'ulmataj ri' we ri ajchak kub'ij
pa ranima': "Kab'eyetaj ri' ri wajaw," 49 k'a te ri' kuchaple'j kich'ayik ri
e rachi'l xuquje' kuchaple'j wa'im xuquje' q'ab'arik kuk' ri q'ab'arelab'.
50 Pa ri q'ij ri man uchomam ta apanoq, pa ri q'otaj ri man uchomam ta
apanoq, katzalij loq ri rajaw. 51 Ri patrón kub'an na k'ax che ri ajchak
xuquje' kuq'at na tzij pu'wi' kuk' e kawach taq winaq. Chila' k'o wi na
oq'ej xuquje' qut'ut'em ware.

25

K'amb'ejab'al no'j chikij ri lajuj alitomab'

1 Ri ajawarem rech ri kaj kajunumataj kuk' ri e lajuj alitomab' ri man
e k'ulan taj, xkik'am b'ik ri kilampara, xeb'e chuk'ulaxik ri ji'atz.* 2 E
job' chike ri alitomab' maj keta'mab'al, ri e job' chik k'o keta'mab'al. 3 Ri
alitomab' ri maj keta'mab'al xkik'am b'ik ri kilampara, man nim ta k'ut
ri kaceite xkik'am b'ik. 4 Xuquje' ri alitomab' ri k'o keta'mab'al xkik'am
b'ik ri kilampara rachi'l ri kaceite. 5 Ri ji'atz xb'eyetaj b'ik rumal ri' xewar
konojel ri alitomab'. 6 Nik'aj aq'ab' xtataj jun ch'ab'al kub'ij: "¡Xpe le
ji'atz, chixel loq chuk'amawa'xik!" 7 Jeri' konojel ri alitomab' xek'astajik,
xo'k chusuk'umaxik ri kilamparas. 8 Ri alitomab' ri maj keta'mab'al xkib'ij
chike ri alitomab' ri k'o keta'mab'al: "Chiya jub'iq' qe ri iwaceite rech
man kechup ta ri qalámparas." 9 Ri alitomab' ri k'o keta'mab'al xkib'ij:
"Man kaqaya taj, we kaqaya iwe man kub'an ta chila' chaqe uj, are utz
we ki'loq'o iwe pa ri k'ayib'al aceite." 10 Are e b'enaq chuloq'ik ri aceite,
xopan ri ji'atz. Ri alitomab' ri kaye'm apanoq xok ruk' pa ri nimaq'ij
rech k'ulanem, k'a te ri' xtz'api'k ri uchi' ja. 11 K'a te ri' xuquje' ri nik'aj
alitomab' chik, xkib'ij: "¡Ajawxel, Ajawxel, jaqa la ri uchi' ja chiqawach!"
12 Ri Ajawxel xub'ij: "Man kinjaq taj, man weta'm taj iwach."
13 Rumal ri' chixk'asloq rumal man iweta'm taj ri q'otaj xuquje' ri q'ij
are jewa' kak'ulmatajik.

K'amb'ejab'al no'j chirij ri q'ana pwaq
(Lucas 19:11-27)
14 Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj ruk' jun achi, are xe' pa ri
utaqkil xu'sik'ij ri e patanil rech xuchilib'ej kanoq ri urajil chike.

---

* **25:1** 25:1 Ri naq'atajib'al re ri ji'atz are chi ke' cho rachoch ri alib'atz, k'a te ri' kepe cho rachoch ri achi. Ri e kech ch'ab'e'n kakaye'j rech jeri' keb'e junam pa ri nimaq'ij.

15 Che ri jun xuya job' mil q'ana pwaq, che ri jun chik xuya keb' mil,
che ri jun chik xuya jun mil,† jaljoj xub'an chuya'ik ri pwaq chike rumal
cher are xrilo ri keta'mab'al chuchajixik, k'a te ri' xe' pa ri utaqkil. 16 Ri
patanijel ri xuk'amawa'j job' mil xchakun ruk' ri pwaq, xuch'ek chi jun
job' mil chirij. 17 Je xuquje' ri xuk'amawa'j keb' mil xuch'ek chik jun keb'
mil chik chirij. 18 Are k'u ri achi ri xuk'amawa'j jun mil xuk'ot jun jul pa
ri ulew, k'a te ri' xrawaj kanoq ri urajil ri rajaw.
19 Are xik'ow sib'alaj k'i q'ij, ri patrón xtzalij loq, xuta ri kwenta chike ri
e patanijel taq rech. 20 Ri patanijel ri xuk'amawa'j job' mil pwaq, xuk'am
chi b'ik ri jun mil ri xuch'eko, xub'ij che ri patrón, Ajawxel lal xya la
kanoq job' mil pwaq chwe, chilampe la xinch'ek chi lajuj mil chirij le xya
la kanoq chwe. 21 Ri upatrón xub'ij che: Utz ri xab'ano, utz laj ajchak,
suk' ri awanima'. Utz xab'ano ruk' ri nitz' ri xinya chawe rumal ri' kib'an
chawe chi kachajij na nima taq jastaq. Chatan loq chatki'kotoq ruk' ri
awajaw. 22 Xopan xuquje' ri achi ri xuk'amawa'j keb' mil pwaq xub'ij
che ri patrón. Ajawxel lal xya la kanoq keb' mil pwaq chwe, chilampe la
xinch'ek chi keb' mil pwaq chirij le xya la kanoq chwe. 23 Ri patrón xub'ij
che: "Utz ri xab'ano, utz laj ajchak, suk' awanima', utz xab'ano ruk' ri
nitz' ri xinya chawe, kinb'an na chi kab'an awe pu'wi' nim jastaq. Chatan
loq, chatki'kot pa ri ki'kotemal rech ri awajaw." 24 K'a te ri' xopan ri achi
ri xuk'amawa'j mil pwaq. Xub'ij: "Ajawxel, in weta'm chi sib'alaj ko ri
anima' la, are kaj la kab'an la yakoj cho ri ulew jawje' ri man xtiko'nij ta wi
la, xuquje' are kaj la kak'amawa'j la uwach ri tiko'n jawje' ri man xtiko'nij
ta wi la. 25 Rumal ri' xinxi'j wib', xinmuq ri rajil la pa ri ulew. Ri' xink'am
loq, are wa' ri rajil la." 26 Ri upatrón xub'ij che: "At jun itzel ajchak, at
saq'or. Xaq jeri' aweta'm chi kinyako'nijik jawje' ri man xintiko'nij ta wi,
xuquje' kik'amawa'j we ri uwach ri tiko'n jawje' ri man xintiko'nij ta wi.
27 Are utz we ta xaya ri nurajil jawje' kayak wi ri pwaq rech kuch'ek ral,
rech are xintzalij loq xaya ta apanoq ri ch'ekoj chwe." 28 Ri patrón xub'ij
chike ri nik'aj ajchakib' chik: "Chimaja ri jun mil pwaq che, chiya che ri
k'o lajuj mil ruk'. 29 Jeri', rumal cher ri nim k'o ruk' kaya'taj na nim che,
rech sib'alaj nim kak'oji' na ruk'. Are k'u ri maj k'o ruk' kamaj na che ri
k'isb'al jastaq ri k'o ruk'. 30 We itzel ajchak ri', chiwesaj b'ik, chik'yaqa
b'ik pa ri q'equ'mal, jawje' k'o wi na oq'ej xuquje' qut'ut'em ware."

Ri chij xuquje' ri k'isik'

31 Ri uK'ojol ri Achi are kape pa ri ujuluwem, rachi'l ri angelib', kat'uyi'
na pa ri utem ri kajuluwik. 32 Konojel ri winaq rech ri uwachulew
kakimulij na kib' choch, ri uK'ojol ri Achi ku'q'at na nik'aj chike ri nik'aj
chik, jacha ri kub'an ri jun ajyuq' ku'q'at ri chij chike ri e k'isik'. 33 Ku'ya
na ri chij pa ri uwiqiq'ab' xuquje' ri k'isik' pa ri umox. 34 Ri Taqanel
kub'ij na chike ri e k'o pa ri uwiqiq'ab': "Chixpetoq, ri ix ri ixutewechi'm
ri nuTat, chik'amawa'j ri iwechab'al, are wa' ri ajawarem ri chi'tal loq
chi'we are maja' katiktaj loq ri uwachulew. 35 Jeri' rumal are xinnumik,
xiya nuwa, are xchaqi'j nuchi', xiya nujoron, are xinwa'katik xiya kanoq
nuk'olib'al jawje' kinkanaj wi. 36 Are xajawataj watz'yaq, xiya watz'yaq,
are xinyawajik, xinichajij, are xintz'api'k pa che' xinisolij." 37 Ri suk' taq
winaq kakib'ij na: "Ajawxel, ¿jampa' xqaya wa la are xnum la? ¿Jampa'
xqaya joron la are xchaqi'j chi' la? 38 ¿Jampa' xqaya k'olib'al la are xwa'kat

† **25:15** 25:15 Ri Jesús xub'ij: "job' talento, keb' talento, jun talento." Ri jun talento k'o na cho jun mil pwaq rech we q'ij kamik.

la o jampa' xqaya atz'yaq la are xajawataj che la? 39 ¿Jampa' xqasolij la
are lal yawab' o are xtz'api'k la pa che'?" 40 Ri Taqanel kub'ij na chike:
"Qas tzij kinb'ij chi'we, ronojel ri xib'ano chike ri e wachalal pune are ri
k'in laj nitz', chwe in xib'an wi."
41 K'a te ri' kub'ij na chike ri e k'o pa ri umox: "Chixel wuk' itzel
taq winaq, jix pa ri tyo'nel q'aq' ri maj uk'isik, are ri' uk'olib'al ri Itzel
xuquje' ri u'taqo'n. 42 Jeri' rumal cher man xiya ta nuwa are xinnumik,
man xiya ta nujoron are xchaqi'j nuchi'. 43 Are xinwa'katik man xiya ta
nuk'olib'al jawje' kinkanaj wi, man xiya ta watz'yaq are xajawataj chwe,
are xinyawajik xuquje' xintz'api'k pa che man xinisolij taj." 44 Ri winaq
ri' kakib'ij na che: "Ajawxel, ¿jampa' man xqato'ta la are xnum la, jampa'
xchaqi'j chi' la, jampa' xwa'kat la, jampa' xajawataj atz'yaq la, jampa'
xyawaj la o xtz'api' la pa che'?" 45 Ri Ajawxel kub'ij na: "Qas tzij kinb'ij
ronojel ri man xib'an taj kuk' ri e wachalal pune a're' alaj taq e nitz', chwe
in ri' xib'an wi. 46 Ri itzel taq winaq keb'e na pa ri jun alik k'axk'olal are
k'u ri suk' taq winaq keb'e na pa ri jun alik k'aslemal."

26

Ri winaq kakichomaj ukamisaxik ri Jesús
(Marcos 14:1-2; Lucas 22:1-2; Juan 11:45-53)

1 Are xto'taj ri Jesús chub'ixik ronojel we jastaq ri', xub'ij chike ri
utijoxelab': 2 Iweta'm chi xa keb' q'ij chik karaj kuriq ri nimaq'ij Pascua,
che ri q'ij ri' ri uK'ojol ri Achi kajach na pa kiq'ab' ri achyab' rech karipik.
3 Are k'u ri e k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri
winaq, ri a'jtijab' rech ri taqanik, xuquje' ri e k'amal taq b'e pa ri tinimit
xkimulij kib' cho rachoch ri Caifás, kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri
Dios. 4 Xkitzukuj jas je' kakib'an chuchapik ri Jesús rech jeri' kakikamisaj.
5 Man kakaj ta k'ut kakib'an ri k'ax ri' pa ri nimaq'ij rumal cher xkichomaj,
xkib'ij: Kakimulij kib' la' le winaq chaqij.

Jun ixoq kutix k'ok' kunab'al chirij ri Jesús pa ri tinimit Betania
(Marcos 14:1-2; Lucas 22:1-2; Juan 11:45-53)

6 Are k'o ri Jesús pa ri tinimit Betania, cho rachoch ri Simón, ri ch'a'k
achi. 7 Xqeb' jun ixoq ruk' ruk'a'm jun k'olib'al b'antal che alabastro
nojinaq che k'ok'alaj kunab'al paqal rajil. Xutix k'u pu' jolom ri Jesús
are t'uyul pu'wi' ri mexa. 8 Are xkil ri tijoxelab' ri xk'ulmatajik, xeyojtajik.
Xkib'ij: ¿Jas che xaq xtix we kunab'al ri'? 9 Jas che man xk'ayix ta we
kunab'al ri' rech jeri' kach'ek nimalaj pwaq chirij kaya chike ri e meb'aib'.
10 Ri Jesús reta'm ri xkib'ij: rumal ri' xub'ij chike: ¿Jas che kib'ij tzij che
we ixoq ri'? Jun utz laj chak ri xub'an wuk' in. 11 Ri e meb'a e k'o wi la'
chi'xo'l, man je ta k'u in. 12 We kunab'al ri' xutix chwij na'tab'al rech chi
kinmuqi' na. 13 Qas tzij kinb'ij chi'we chi pa ronojel ri uwachulew jawje'
katzijox wi na ri utz laj taq tzij, katzijox xuquje' na ri xub'an we ixoq ri'.

Ri Judas kuchomaj uk'ayixik ri Jesús
(Marcos 14:10-11; Lucas 22:3-6)

14 Ri Judas Iscariote, jun chike ri kab'lajuj tijoxelab', xe' kuk' ri e k'amal
taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. 15 Ri Judas xub'ij
chike: ¿Janipa kiya chwe, we kinjach ri Jesús chi'we?

Ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xkib'ij che: Kaqaya juwinaq
laluj saq pwaq chawe. 16 Che ri q'ij ri', ri Judas xuchaple'j utzukuxik ri
q'otaj rech kujach ri Jesús chike.

Wa'im rech b'enaq q'ij ruk' ri Ajawxel
(Marcos 14:12-25; Lucas 22:7-23; Juan 13:21-30; 1 Corintios 11:23-26)

17 Pa ri nab'e q'ij rech ri nimaq'ij are katij ri kaxlan wa ri maj ch'am
ruk' ri tijoxelab' xeqet ruk' ri Jesús xkib'ij che: ¿Jawje' kaj wi la kaqab'an
wi ri wa'im rech Pascua?
18 Ri Jesús xub'ij chike: Jix pa ri tinimit cho rachoch ri jun achi chib'ij
che chi ri ajtij kub'ij: "Naj ta chik in k'o waral. Kawaj k'ut kinwik'owisaj
ri nimaq'ij rech pascua waral kuk' ri nutijoxelab'."
19 Ri tijoxelab' xkib'ano jetaq ri xub'ij ri Jesús chike, xkib'an apanoq ri
wa rech ri nimaq'ij Pascua.
20 Are xok aq'ab', ri Jesús xt'uyi'k kuk' ri kab'lajuj utijoxelab' pu'wi' ri
mexa. 21 Are tajin kewa'ik xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, jun chi'we
kinuk'ayij na.
22 Ri tijoxelab' xeb'isonik are xkita ri xb'ix chike, xkichaple'j
utatab'elo'xik che ri Jesús: ¿Te'q in ri' Ajawxel?
23 Ri Jesús xub'ij: Are kink'ayin na ri winaq ri kuk'am uwa wuk' pa ri
pala't. 24 Qas tzij, ri ralk'wa'l ri' achi kakam na jetaq ri tz'ib'atalik, k'ax
k'u rech ri winaq ri kak'ayinik. Are katanik we ta mat xalaxik.
25 Ri Judas ri k'ayinel xub'ij che ri Jesús: Ajtij, ¿te'q in ri'?
Ri Jesús xub'ij che: At xatb'inik.
26 Are tajin kewa'ik, ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, xutewechi'j k'a te ri'
xupa'ij, xuya chike ri utijoxelab' xub'ij: Chik'amawa'j, chitija', are wa' ri
nutyo'jal.
27 K'a te ri' xuk'am ri qumub'al, xutyoxij che ri Dios k'a te ri' xutzuj
chike xub'ij: Chixqumunoq iwonojel. 28 Are wa' ri nukik'el rech ri k'ak'
ch'ekom tzij, ri katixtob' na che kikuyik kimak sib'alaj e k'i winaq. 29 Qas
tzij kinb'ij chi'we chi man kinqumuj ta chi na we vino ri' kachaple'taj b'ik
kamik k'a te kinqumuj chi ri' ri k'ak' vino pa ri ajawarem rech ri nuTat.
(Marcos 14:26-31; Lucas 22:31-34; Juan 13:36-38)

30 Are xeto'taj chub'ixoxik jun Salmo, xeb'ek pu'wi* ri juyub' Olivos.
31 Ri Jesús xub'ij chike: Iwonojel kinitzaq na kanoq, jeri' rumal tz'ib'atalik:
Kinb'an na k'ax che ri ajyuq', ri chij ka'nimaj na b'ik.✡ 32 Are kink'astajik,
kinnab'ej na chi'wech kine' je la' pa Galilea.
33 Ri Pedro xub'ij: Pune konojel kakitzaq la kanoq, in man je ta ri
kinb'ano.
34 Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe, chaq'ab' kamik oxmul ab'im
chi man aweta'm ta nuwach are koq' ri ama' ak'.
35 Ri Pedro xub'ij che ri Jesús: Pune choq'aq' kinkam uk' la, man kinb'ij
ta k'u wi chi mat weta'm wach la. Konojel ri tijoxelab' je xuquje' xkib'ij.

Ri Jesús kub'an ch'awem pa Getsemaní
(Marcos 14:32-42; Lucas 22:39-46)

36 K'a te ri' xe' ri Jesús, xuk'am b'ik ri utijoxelab', xe' pa jun le'aj ub'i'nam
Getsemaní, xub'ij chike ri utijoxelab': Chixt'uyul kanoq waral ke'nb'ana
na ch'awem je la' apanoq.

---

* **26:30** 26:30 Ri b'ix ri xkib'ixoj pa ri Pascua wine are ri kub'ij pa Salmos 115:1-118:29. ✡ **26:31** 26:31 Zacarías 13:7.

37 Xu'sik'ij b'ik ri Pedro rachi'l ri e keb' uk'ojol ri Zebedeo, k'a te ri' xuchaple'j b'isonem xuquje' xk'axir ranima'. 38 Ri Jesús xub'ij chike: Sib'alaj kaq'oxow ri wanima' jer kinna'o chi kinkamik, chixkanaj kanoq waral, chixk'asloq wuk'.

39 Xb'in chi na apanoq jub'iq', k'a te ri' xuki'k, xuya ri upalaj pa ri ulew, xub'an ch'awem xub'ij: Tat, k'o ta b'a ne wi, mat kinriq we k'ax ri', man in ta k'ut kab'an we, xane are b'anoq ri kaj lal.

40 Are xtzalij loq jawje' e k'o wi kan ri utijoxelab' tajin kewarik are xulu'riqa'. Xub'ij che ri Pedro: ¿Man xixkwin taj xixk'asi'k jun hora wuk'? 41 Chixk'asloq rech man kixtaqchi'x taj pa mak. Ri uxlab'al qas tzij k'olik xa k'u are ri tyo'jal man k'o taj uchuq'ab'.

42 Ri Jesús xtzalij chik junmul chub'anik ch'awem, xub'ij: Tat, we rajawaxik wi kinkamik, b'anoq ri kaj la.

43 Are xtzalij loq, junmul chik xulu'riqa ri utijoxelab' tajin kewarik, rumal cher sib'alaj k'ax kiwaram. 44 Xu'ya kanoq kitukel, xtzalij chub'anik ch'awem churox mul, pa ri uch'awem je xub'ij jetaq ri xub'ij nab'e. 45 Xtzalij chi loq junmul kuk' ri utijoxelab' xub'ij chike: K'a tajin kixwarik, xuquje' kixuxlan ix. Chiwilampe', xopan ri q'otaj, ri uK'ojol ri Achi kajach na pa kiq'ab' ri a'jmakib'. 46 Chixwa'jiloq, ¡jo'! ¡Xul le k'ayil we!

Kachap ri Jesús
(Marcos 14:43-50; Lucas 22:47-53; Juan 18:2-11)

47 Tajin katzijon na ri Jesús are xopan ri Judas, jun chike ri e kab'lajuj tijoxelab'. E rachi'l b'ik sib'alaj e k'i winaq, ri e taqtal b'ik kumal ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' ri e k'amal taq b'e rech ri tinimit, kuk'a'm taq b'ik sak'ib'al xuquje' che'. 48 Ri Judas ub'im chike ri winaq: Ri achi ri kintz'umaj are ri', chichapa b'ik.

49 Xqeb' k'u ri Judas ruk' ri Jesús, xuya rutzil uwach, xutz'umaj k'a te ri' xub'ij: ¡Ajtij!

K'a te ri' xutz'umaj.† 50 Ri Jesús xub'ij che: Ala, ¿jas rumal at petinaq?

K'a te ri' konojel ri winaq xeqet ruk' ri Jesús, xkichapo.

51 Are jeri' xk'ulmatajik, jun chike ri utijoxelab' ri Jesús xuk'am jun sak'ib'al, xusak'ij ri uxikin ri jun patanijel rech ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios. 52 Ri Jesús xub'ij che: Chayaka ri asak'ib'al, rumal cher ri' ruk' sak'ib'al kakamisanik ruk' sak'ib'al kakamisax na. 53 ¿Xa k'u pa ak'u'x chi man kinkwin taj kinta tob'anik che ri nuTat, aninaq ri' kuya e kab'lajuj wokaj angelib' chinuto'ik? 54 We k'u jeri' kib'ano, man kak'ulmataj ta ri' ri tz'ib'atalik ri kub'ij chi jeri' kak'ulmataj na.

55 K'a te ri' xub'ij chike ri winaq: ¿La xa k'u in jun elaq'om rech rumal ri' kixpe chwij ruk' taq sak'ib'al xuquje' che'? Ronojel q'ij xint'uyi'k pa ri Templo xinya k'utu'n, man xinichap ta k'ut. 56 Xk'ulmataj k'u ronojel we jastaq ri' rech jeri' kak'ulmataj ronojel ri xkitz'ib'aj loq ri e q'alajisal taq utzij ri Dios.

Are k'u ri tijoxelab' xa'nimaj b'ik konojel, xkitzaq kanoq ri Jesús.

Ri Jesús kopan chikiwach ri e k'amal taq b'e rech ri tinimit
(Marcos 14:53-65; Lucas 22:54-55, 63-71; Juan 18:12-14, 19-24)

57 Ri winaq xkik'am b'ik ri Jesús choch ri Caifás k'amal kib'e ri ch'awenelab', chila' kimulim wi kib' konojel ri a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' ri e k'amal taq b'e. 58 Are k'u ri Pedro naj k'o wi apanoq che ri

† **26:49** 26:49 Chakolo awib'. Jun rutzil wach kajunumataj ruk' are kab'ix: "xokaq'ab'."

Jesús uterene'm b'ik, xok b'ik cho rachoch ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios. Are xok b'ik, xt'uyi'k kuk' ri ajch'o'jab' chajinelab' rech karilo jas ri kak'ulmatajik.

59 Ri e kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri e k'amal taq b'e
rech ri tinimit xkitzukuj jun b'anoj tzij ri kuq'alajisaj chi ri Jesús ajmak
rech jeri' kakikamisaj. 60 Man xkiriq ta k'ut umak, pune sib'alaj e k'i winaq
xo'panik xkib'an ri b'anoj tzij chirij. K'isb'al rech xo'pan e keb', 61 we keb'
achyab' ri xkib'ij: We achi ri' xub'ij: "Ri in kinkwinïk kintukij ri Templo
rech ri Dios, k'a te ri' pa oxib' q'ij kinyak uk'axel."
62 Ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, xtak'i'k xuta che ri Jesús:
¿La maj jas kab'ij at? ¿Jas kel kub'ij we jastaq we kakicha' we winaq ri'
chawe?
63 Ri Jesús xa ta ne jun tzij xub'ij. Ri kinima'qil ri k'amal taq b'e xub'ij:
Pa ri ub'i' ri k'aslik Dios kinta chawe: Chab'ij chaqe we at ri at Cristo,
uK'ojol ri Dios.
64 Ri Jesús xub'ij: Are la' le xab'ij. Chanim kinb'ij chi'we iwonojel,
kachaple'taj b'ik chanim, kiwil na ri uK'ojol ri Achi t'uyul pa ri uwiqiq'ab'
ri kakwin chub'anik ronojel ri jastaq, xuquje' kape na pa ri sutz' ri k'o pa
ri kaj.
65 Ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios xut'oqopij ri ratz'yaq,‡ xub'ij:
We achi ri' xub'ij ri awas ub'ixik cho ri Dios, man ka'jawataj ta chik e nik'aj
q'alajisanelab' chik. Qas ix xixtow ruk' ixikin ri xub'ij. 66 ¿Jas kichomaj
kaqab'an che we achi ri'?
Are' xkib'ij: Taqal che kakamik.
67 E k'o jujun xkichub'aj ri upalaj ri Jesús k'a te ri' xkich'ey ruk' t'oyom
q'ab'. E nik'aj chik xkich'ey chupalaj. 68 K'a te ri' xkib'ij che: Cristo,
chariqampe' jachin xatch'ayowik.

Ri Pedro kub'ij chi man reta'm ta uwach ri Jesús
(Marcos 14:66-72; Lucas 22:56-62; Juan 18:15-18, 25-27)

69 Are k'u ri Pedro t'uyul apanoq cho ri ja. Jun aj ik' xqeb' ruk', xub'ij
che: At xuquje' at rachi'l ri Jesús aj Galilea.
70 Ri Pedro chikiwach konojel xub'ij: Man weta'm taj jas ri tajin kab'ij.
71 K'a te ri' xe' chuchi' ri uchi' ja', xqeb' chi jun aj ik' ruk' xub'ij chike ri
winaq ri e k'o chila'. We achi ri' rachi'l ri Jesús aj Nazaret.
72 Ri Pedro junmul chik xub'ij: Man weta'm ta wi uwach le achi le'.
73 Man naj taj ik'owinaq are xeqet ri winaq ri e k'o chila' ruk' ri Pedro,
xkib'ij che: At at kachi'l, q'alaj le katzijonik.
74 Ri Pedro xuchaple'j ub'ixik k'axal chib'il rib' xub'ij: Qas karilomaj ri
Dios, man weta'm ta uwach le achi le'. Qas pa ri q'otaj ri' xoq' ri ama'
ak'. 75 Xna'taj k'u che ri Pedro ri xub'ij ri Jesús che: Qas tzij kinb'ij chawe,
chaq'ab' kamik oxmul ab'im chi man aweta'm ta nuwach are koq' ri ama'
ak'.
Ri Pedro xel b'ik chila' xoq'ik ruk' nimalaj b'is.

27

Kujitz'aj rib' ri Judas
(Marcos 15:1; Lucas 23:1-2; Juan 18:28-32)

‡ **26:65** 26:65 Kakit'oqopij ri katz'yaq chuk'utik chi itzel xkita ri xb'ixik o are ne ri tajin kab'anik. Xkib'ij we ri' rumal xkito chi awas taq tzij ri xb'ixik.

1 Ri e k'amal taq kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri e k'amal taq
b'e rech ri tinimit sib'alaj aq'ab'il xkichomaj ukamisaxik ri Jesús. 2 Xkiyut
b'ik, xkik'am b'ik, xekijacha choch ri Pilato ri taqanel.
3 Are xril ri Judas ri xjachow ri Jesús, chi xq'at tzij pu'wi' ri Jesús rech
kakamisaxik, xk'axir ranima' rumal ri xub'ano, xe'ek xu'tzalij kanoq ri
juwinaq laluj saq pwaq chike ri e k'amal taq kib'e ri ch'awenelab' cho
ri Dios xuquje' ri e k'amal taq b'e rech ri tinimit. 4 Ri Judas xub'ij:
Xinmakunik, xinjach ri jun winaq ri maj umak.
Ri achyab' xkib'ij che: Maj qe uj la' che. At la' at eta'maninaq.
5 Ri Judas k'ut xuk'yaq kanoq ri pwaq pa ri Templo k'a te ri' xel b'ik,
xu'jitz'aj rib'.
6 Ri e kinima'qil ri ch'awenelab' xkisik' ri pwaq xkib'ij: Ri taqanik man
kuya ta b'e chaqe kaqayak we pwaq ri' pa ri k'olib'al rech pa ri Templo,
rumal cher we pwaq ri' tojb'al rech kik'.
7 Xaq jeri' xkichomaj uloq'ik jun ulew ub'i' uk'olib'al ri b'anal b'o'j ruk'
ri pwaq ri', rech ke'kimuq ri winaq ri man a'j pa ri tinimit taj. 8 Rumal
ri' ri ulew ub'i'nam k'a pa taq ri q'ij kamik *Kik' ulew*. 9 Jeri' xk'ulmajik
ri xub'ij loq ri q'alajisal utzij ri Dios, Jeremías: Xkik'amawa'j ri winaq
juwinaq lajuj saq pwaq jetaq ri xkichomaj loq ri winaq a'j Israel. 10 Ruk'
ri' xkiloq' ri ulew rech ri b'anal b'o'j, jewa' xub'ij ri Ajawxel chwe.

Ri Jesús kopan choch ri Pilato
(Marcos 15:2-5; Lucas 23:3-5; Juan 18:33-38)

11 Are xopan ri Jesús choch ri Pilato, xuta che: ¿La at ri' ri at nim taqanel
kech ri winaq a'j Israel?
Ri Jesús xub'ij che: Are la' le xab'ij.
12 Xa ta ne jun tzij xub'ij ri Jesús are xtzujux kumal ri e k'amal taq kib'e
ri e ch'awenelab' choch ri Dios e kachi'l ri e k'amal taq b'e rech ri tinimit.
13 Ri Pilato xub'ij che: ¿La man kata ri tajin kakib'ij chawe?
14 Ri Jesús xa ta ne jun tzij xub'ij, xuquje' man xutzalij ta uwach ri xb'ix
che. Rumal ri' sib'alaj xmayijanik ri q'atal tzij.

(Marcos 15:6-20; Lucas 23:13-25; Juan 18:38; 19:16)

15 Pa ri nimaq'ij, naq'atal che ri Pilato kutzoqopij jun winaq ri tz'apital
pa che', xapachin ri kakita ri winaq. 16 K'o k'u jun achi sib'alaj eta'matal
uwach ub'i' Barrabás, tz'apital pa che. 17 Ri Pilato xuta chike wi winaq:
¿Jachin kiwaj kintzoqopij, la are ri Jesús, ri kab'ix Cristo che o are ri
Barrabás?
18 Ri Pilato reta'm chi ri e k'amal taq b'e rumal koyawal xkijach ri Jesús.
19 Are t'uyul ri Pilato pa ri utem rech q'atb'al tzij, ri rixoqil xutaq ub'ixik
che: Maj jas kab'an che ri suk' achi ri', rumal rech xinriq k'ax pa ri
nuwaram.
20 Ri kinima'qil ri ch'awenelab' choch ri Dios pa kiwi' ri winaq e kachi'l
ri e k'amal ta b'e kech ri tinimit xe'kimenk'etij ri winaq rech are kakita
katzoqopix ri Barrabás. Are k'u ri Jesús kamisaxoq. 21 Ri Pilato xuta chike
ri winaq: ¿Jachin chike we keb' achyab' ri' kiwaj kintzoqopij?
Ri winaq xkib'ij: Are ri Barrabás.
22 Ri Pilato xub'ij: ¿Jas k'u kinb'an che le Jesús, ri kab'ix Cristo che?
Konojel ri winaq xkib'ij: ¡Ripoq!
23 Ri Pilato xub'ij: ¿Jas rumal? ¿Jas k'ax ub'anom?
Konojel ri winaq ruk' chuq'ab' xkib'ij: ¡Ripoq!

24 Are xril ri Pilato chi maj kub'ij kik'u'x ri winaq chutzoqopixik ri Jesús,
xane xa tajin kech'u'jarik, xtaqanik rech kak'am loq uja', xuch'aj k'u uq'ab'
chikiwach konojel ri winaq, k'a te ri' xub'ij: Man numak ta in we kakam
we achi ri', imak ix la'.*
25 Ri winaq xkib'ij: Uj, xuquje' ri e qija'l uj a'jmakib' che ri ukamikal we
achi ri'.
26 Ri Pilato xutzoqopij ri Barrabás xuquje' xtaqan chuch'ayik ri Jesús,
k'a te ri' xujach b'ik chike ri winaq rech karipik.
27 Ri e rajch'o'jab' ri Pilato xkik'am b'ik ri Jesús cho ri nimalaj ja q'atb'al
tzij k'a te ri' xkimulij kib' chirij. 28 Xkesaj ri ratz'yaq k'a te ri' xkikoj jun
mora't manta chirij. 29 Xkikem jun k'ix korona, xkikoj pa ujolom, k'a te ri'
xkiya jun aj pa ri uq'ab', xkichaple'j uyoq'ik, xexuki'k choch xkib'ij: Nim
aq'ij taqanel kech ri winaq ri a'j Israel.†
30 Xkichub'aj ri upalaj, k'a te ri' xkich'ey pa ujolom ruk' ri aj. 31 Are
xeto'taj chuyakik kitze' che ri Jesús, xkesaj ri manta chrij, xkitzalij ri
ratz'yaq chirij, k'a te ri' xkik'am b'ik pa ripik.

Karip ri Jesús
(Marcos 15:21-32; Lucas 23:26-43; Juan 19:17-27)

32 Are e b'enaq pa ri b'e, xkiriq jun achi ub'i' Simón, aj Cirene, xkikoj
kichuq'ab' xkib'ij che chi kuk'am b'ik ri ripb'al.
33 K'a te ri' xo'pan pa ri jun le'aj ub'i' Gólgota (ri kel kub'ij *K'olib'al rech*
ri b'aqilaj). 34 Chila' xkiya wi vino rachi'l hiel che ri Jesús. Ri Jesús are
xuna' jub'iq', man xraj taj xuqumuj.‡
35 K'a te ri' xkiripo xuquje' xo'k pa etz'anem rech kakilo jachin
kach'ekow b'ik ri ratz'yaq.✡
36 Xuquje' xet'uyi'k chuchajixik. 37 Pa uwi' ri ujolom ri Jesús xkitz'ib'aj
jas ri xumakuj, ri kub'ij: ARE WA' RI JESÚS, RI NIM TAQANEL PA KIWI' RI
WINAQ A'J ISRAEL.
38 Pa uxukut ri Jesús xe'kirip xuquje' e keb' eleq'omab', jun pa ri umox,
jun pa ri uwiqiq'ab'. 39 Ri winaq ri ki'k'ow b'ik chila', kakisutusa ri kijolom,
kakiyoq' kanoq, kakib'ij: 40 At, ri katukij ri Templo k'a te ri' pa oxib' q'ij
kayak uk'axel, chakolo awib', we qas at ri at uK'ojol ri Dios, chatqaj loq
cho le ripb'al.
41 Xkitze'j xuquje' uwach ri Jesús ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri
Dios pa kiwi' ri winaq e kachi'l ri a'jtijab' rech ri taqanik, xuquje' ri e
k'amal taq b'e ke ri tinimit. 42 Xkib'ij: Man kakwin taj kukol rib' pune
xu'kol chi nik'aj, kub'ij k'ut chi are nimalaj taqanel pa Israel. Qaj loq cho
le ripb'al rech kujkojon che. 43 We qas ku'l uk'u'x chirij ri Dios, To'q b'a
rumal ri Dios, we qas kaloq'axik. ¿La man k'u xub'ij: In in uK'ojol ri Dios?
44 Ri eleq'omab' xuquje' ri xerip chuxukut ri Jesús kakib'ij apanoq itzel
taq tzij che.

Ri ukamikal ri Jesús
(Marcos 15:33-41; Lucas 23:44-49; Juan 19:28-30)

---

* **27:24** 27:24 Ri Pilato are xuch'aj uq'ab', xuk'utu chi tajin karesaj rib' chupam ri chomanik ri xb'anik chirij ri Jesús. Ruk' we ri' ri Pilato xuk'utu chi man ajmak ta che ri xb'anik. † **27:29** 27:29 Ri mora't atz'yaq xwi ri nim taqanelab' kekojowik, xuquje' xwi ri taqanelab' kekojow ri korona. Ri winaq ri je katz'yaqin we ri' kuk'utu chi k'o ukwinem. Ronojel we ri xb'anik rech ketzelax uwach ri Jesús xuquje' rech kayak tze' chirij. ‡ **27:34** 27:34 Xya we k'a ri' chike ri winaq ri kexekeb'ax cho ri ripb'al rech jeri' man qas ta kakina' ri k'ax. ✡ **27:35** 27:35 Salmos 22:18.

45 Pa ri nik'aj q'ij xq'equ'mataj ronojel ri uwachulew k'a te xtani'k pa ri
urox hora b'enaq q'ij. 46 Teq' qas pa ri urox hora rech b'enaq q'ij, ri Jesús
xuraq uchi' ruk' chuq'ab' xub'ij: Eli, Eli ¿lama sabactani? Ri kel kub'ij
NuDios, nuDios, ¿jas che xintzaq la kanoq nutukel?
47 E jujun chike ri e k'o chila' xkib'ij: Xa tajin kusik'ij apanoq ri Elías.
48 Aninaq jun chike ri winaq xu'tzukuj loq jun q'ux, xumub'a pa vinagre
k'a te ri' xuxekeb'a' che jun aj, xuya apanoq pa uchi' ri Jesús. 49 E nik'aj
chik xkib'ij: Chiwaye'j na, qilampe' we qas kape ri Elías chuto'ik.
50 Junmul chik ri Jesús xuraq uchi' ruk' chuq'ab', k'a te ri' xkamik. 51 Qas
pa ri q'otaj ri', ri tasb'al pa ri Tyoxalaj k'olib'al ri k'o pa ri Templo xraqin
pa keb', xuchaple'j loq pu'wi' xulk'is chuxe'. K'a te ri' xub'an jun nimalaj
kab'raqan, ri a'b'aj xepaq'inik. 52 Xejaqataj loq ri muqb'al taq kaminaqib',
e k'i e ralk'wa'l ri Dios ri e kaminaq, xek'astajik. 53 Xe'l loq pa taq ri
muqb'al are k'astajinaq chi ri Jesús, xo'k b'ik pa Jerusalén ri utinimit ri
Dios, e k'i winaq xi'lowik.
54 Are xkil ri kinima'qil ri ajch'o'jab' xuquje' konojel ri e chajininaq
ri Jesús, ri kab'raqan xuquje' ronojel ri xk'ulmatajik, sib'alaj xkixi'j kib',
xkib'ij: Qas tzij wi, we achi ri' qas uK'ojol ri Dios wi.
55 Ri ixoqib' ri xkiterene'j loq ri Jesús are xel loq pa Galilea, naj e k'o wi
keka'y apanoq. 56 Chkixo'l ri ixoqib' ri' e k'o ri María Magdalena, ri María
ri unan ri Jacobo rachi'l ri José, xuquje' ri kinan ri e ralk'wa'l ri Zebedeo.

Kamuq ri Jesús
(Marcos 15:42-47; Lucas 23:50-56; Juan 19:38-42)

57 Okem kub'an ri aq'ab', xpe jun q'inom achi, ub'i' José, kel pa ri tinimit
Arimatea, xub'an na utijoxel ri Jesús. 58 Xopan ruk' ri Pilato, xu'ta ri
utyo'jal ri Jesús, ri Pilato xtaqanik kaya loq che. 59 Ri José xub'olq'otij
ri utyo'jal ri Jesús pa jun saq atz'yaq. 60 Xuya kanoq pa jun k'ak' muqb'al
ri k'ottal pa jun ab'aj ri k'o pa ri rulew. Xuwolqotij jun nimalaj ab'aj
xutz'apib'ej kanoq ri uchi' ri jul. K'a te ri' xel b'ik chila'. 61 Choch ri
muqb'al e t'uyul apanoq ri María Magdalena xuquje' ri jun María chik.

Ri ajch'o'jab' ri e chajil taq rech ri muqb'al

62 Jun q'ij ik'owinaq ri suk'umam q'ij rech uxlanem, ri e kinima'qil ri
e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq e kachi'l ri fariseos, xo'pan
ruk' ri Pilato. 63 Xkib'ij che: Ajawxel, kana'taj chaqe are k'as na ri jun
achi ri b'anal tzij xub'ij: "Kink'astaj na pa oxib' q'ij." 64 Rumal ri, taqan la
katz'apix ri uchi' ri jul, tz'aqat na oxib' q'ij, rech man kepe ta ri utijoxelab'
kulkeleq'aj ri utyo'jal k'a te ri' kakib'ij na chike ri winaq chi xa xk'astajik.
Ri b'anoj tzij ri' sib'alaj nim na cho ri nab'e.
65 Ri Pilato xub'ij chike: Chik'ama b'ik jun wok ajch'o'jab' rech kakichajij
ri uchi' ri jul.
66 Jeri' xeb'ek, xe'kikojo kanoq jun ab'aj chutz'apixik ri jul, xkikoj kanoq
retal, xuquje' xe'kiya kanoq ri e chajil taq rech.

28

Ri k'astajib'al uwach ri Jesús
(Marcos 16:1-8; Lucas 24:1-12; Juan 20:1-10)

1 Ik'owinaq chi ri q'ij rech uxlanem, qas pa ri usaqirib'al ri nab'e q'ij
rech ri wuqub' q'ij, ri María Magdalena rachi'l ri jun María chik xeb'ek
chi rilik ri muqb'al. 2 Xaq k'a te' xub'an jun nimalaj kab'raqan, jeri' rumal

cher jun ángel rech pa ri kaj xqaj loq, xqeb' chuxukut ri muqb'al, xresaj ri
ab'aj k'a te ri' xut'uyulej. 3 Ri ángel sib'alaj karepq'unik jetaq ri kayapa',
sib'alaj saq ri ratz'yaq jetaq ri saq tew. 4 Ri ajch'o'jab' chajinelab' sib'alaj
xkixi'j kib', xkichaple'j b'irib'atem, kekam che ri kixib'in ib'. 5 Ri ángel
xub'ij chike ri ixoqib': Man kixi'j ta iwib', weta'm chi are kitzukuj ri
Jesús ri xripik. 6 Man k'o taj waral, xk'astaj uwach, jacha ri xub'ij chi'we.
Chixanloq chiwila' jawje' ri xmuqi' wi. 7 K'a te ri' jix aninaq, ji'b'ij chike ri
utijoxelab': "Xk'astaj ri Jesús chikixo'l ri kaminaqib', kanab'ej na chi'wach
je la' pa Galilea. Iweta'm chik, je la' kiwil wi na uwach."
8 Ri ixoqib' aninaq xe'l b'ik ruk' ri muqb'al, kixi'm kib' xuquje' keki'kotik,
kexik'anik xe'kib'ij chike ri tijoxelab'. 9 Xaq k'a te xkik'ulaj ri Jesús pa ri
b'e, xuya rutzil kiwach. Ri ixoqib' xeqet ruk' xkimatzej ri raqan xuquje'
xkiq'ijila'j. 10 Ri Jesús xub'ij chike: Man kixi'j ta iwib', ji'b'ij chike ri e
wachalal cheb'o'j je la' pa Galilea, je la' kakil wi na nuwach.

Ri xkib'ij ri ajch'o'jab' chajinelab'

11 E b'enaq ri ixoqib' pa ri b'e, are jujun chike ri ajch'o'jab' chajinelab'
xo'k b'ik pa ri tinimit, xe'kitzijoj chike ri e kinima'qil ri ch'awenelab' pa
kiwi' ri winaq ronojel ri xk'ulmatajik. 12 Are xeto'taj che ri kichomanik
ri e k'amal taq b'e rech ri tinimit xuquje' ri e kinima'qil ri ch'awenelab'
cho ri Dios, xkiya nimalaj pwaq chike ri ajch'o'jab' chajinelab'. 13 K'a te
ri' xkib'ij chike: Chib'ij: are ri utijoxelab' ri Jesús xulkeleq'aj ri utyo'jal ri
Jesús are tajin kujwarik. 14 Man kixi'j taj iwib' we kuta ri q'atal tzij we ri',
uj kujch'aw pi'wi'.
15 Ri ajch'o'jab' chajinelab' xkik'am ri pwaq xuquje' je xkib'ij jetaq ri
xb'ix chike. Are wa' ri xaq je' katzijox chkixo'l ri winaq a'j Israel pa taq
we q'ij kamik ri'.

Ri Jesús kuya kanoq kitaqkil ri tijoxelab'
(Marcos 16:14-18; Lucas 24:36-49; Juan 20:19-23; Hechos 1:6-8)

16 Ri e julajuj tijoxelab' xeb'e pa Galilea, pu'wi' ri juyub' ri xub'ij ri Jesús
chike. 17 Are xkil ri Jesús, xkiq'ijila'j, e k'o k'u jujun chike man xkikoj taj
chi are Jesús. 18 Ri Jesús xqet kuk', xub'ij: Ronojel chuq'ab' ya'tal chwe pa
ri kaj xuquje' choch ri uwachulew. 19 Rumal ri' jix chitzijoj ri utz laj tzij
chike konojel ri winaq rech ri uwachulew, chib'ana kiqasana' pa ri ub'i' ri
Tataxel, K'ojolaxel xuquje' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 20 Chi'tijoj chunimaxik
ronojel ri ixnutaqom chub'anik, qas tzij kinb'ij chi'we kink'oji' na iwuk'
ronojel q'ij, k'a pa ri k'isb'alil rech ri uwachulew.

RI UTZ LAJ TZIJ RE RI JESÚS RI XUTZ'IB'AJ RI MARCOS

Majib'al re

Ri utz laj tzij re ri wuj rech Marcos xtz'ib'axik pa ri junab' 60 are alaxinaq chi ri Cristo. Are ri Juan Marcos xtz'ib'an we wuj ri'. Are wa' ri nab'e wuj ri xtz'ib'axik rech ri K'ak' Testamento. We wuj ri' are nab'e xtz'ib'ax cho ri wuj rech Mateo xuquje' Lucas. Kutzijoj jas xk'ulmatajik are xchaple'taj loq ri utz laj tzij rech ri Jesucristo. Ri Cristo qas are wi uk'ojol ri Dios ri xux achi cho ri uwachulew.

Ri xtz'ib'an we wuj ri' kumajij utzijoxik ri xk'ulmatajik ruk' ri Juan B'anal qasana' che taq ri' are xutzijoj ri utz laj tzij pa ri ulew ri katz'inowik.

We k'ulmatajik ri' kachaple'taj loq pa ri q'at 1:1-8.

Are k'u ri q'at 1:9-13 kutzijoj rij ri uqasana' ri Jesús.

Ri q'at 1:14 kato'taj pa ri q'at 9:50 kutzijoj rij ri majib'al re ri uchak ri Jesús ri xub'an pa Galilea. Ri nimalaj uloq'anik quk' uj ri uj winaq xuquje' kutzijoj chi ri Dios sib'alaj uloq' ri Jesús.

Pa ri q'at 11:1-11 kutzijoj rij jas xub'an ri Jesús are xopan pa ri tinimit Jerusalén.

Pa ri q'at 11:15-33 Kutzijoj jas ri xub'an ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén.

Pa ri q'at 14:61-62 Ri nim k'amal kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios (ri tzujul re ri sipanik cho ri Dios) kuta che ri Jesús we qas are ralk'wa'l ri Dios.

Pa ri q'at 16:1-19 Kutzijoj rij chi ri Jesús xq'at tzij pu'wi' xuquje' xkamisaxik, k'a te ri' xk'astaj uwach xpaqi' pa ri kaj.

Ri Juan B'anal qasana' kusuk'umaj ri b'e
(Mateo 3:1-12; Lucas 3:1-9, 15-17; Juan 1:19-28)

1 Jewa' xk'ulmatajik are xchaple'taj loq utzijoxik ri utz laj tzij rech ri
Jesucristo, uk'ojol ri Dios.
2 Xk'ulmatajik jetaq ri utz'ib'am loq ri q'alajisal rech ri utzij ri Dios
Isaías, are xub'ij:
Kintaq na b'ik ri nutaqo'n *kanab'ej na chawach, rech kusuk'umaj apanoq*
ri ab'e,
3 *Uch'ab'al jun winaq ri kasik'inik pa ri katz'inow ulew, kub'ij:*
Chisuk'umaj ri ub'e ri Ajawxel, suk'um chib'ana che ri ub'e.
4 Jeri' xub'an ri Juan are xutzijoj ri qasana' rech k'exb'al k'u'x rech
kuyb'al mak pa ri katz'inow ulew. 5 Konojel ri winaq a'j Judea, a'j Jerusalén
xo'pan ruk'. Ri Juan xub'an kiqasana' ri winaq pa ri nima' Jordán, are
xtzujutaj kib' che ri kimak.
6 Ri ratz'yaq ri Juan che rismal kamey b'antal wi, ri jat'ib'al upam jun
tz'u'm, are xutij che uwa ri e sak' rachi'l ri juyub'il kab'. 7 Jewa' xub'ij are
xutzijoj ri utzij ri Dios: Kape chi na jun ri sib'alaj k'o ukwinem chinuwach
in, man taqal ta chwe kinkir ri uxajab'. 8 In xinb'an iqasana' ruk' ja', are
k'u ri kape na kub'an na iqasana' pa ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.

Kab'an uqasana' ri Jesús
(Mateo 3:13-17; Lucas 3:21-22)

9 Pa taq ri q'ij ri' xopan ri Jesús, upetik pa Nazaret rech Galilea, xb'an
kan uqasana' rumal ri Juan pa ri nima' Jordán. 10 Ri Jesús are xel loq pa

ri nima', xril ri kaj xjaqajob'ik, xqaj loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel jer xub'an
jun palomax. 11 Xtataj xuquje' jun ch'ab'al upetik pa ri kaj xub'ij: At, at
loq'alaj nuk'ojol, kaki'kot na nuk'u'x awuk'.

Ri Itzel kutaqchi'j ri Jesús pa mak
(Mateo 4:1-11; Lucas 4:1-13)

12 K'a te ri' xk'am b'ik ri Jesús rumal ri Uxlab'ixel pa ri katz'inow ulew.
13 Kawinaq q'ij xk'oji'k chila' chikixo'l juyub'il taq a'waj, xkoj k'a'mab'al pa
ri ub'e rumal ri Itzel rech kaqaj pa mak. Xepe k'u ri angelib' chupatanixik.

Ri Jesús ku'sik'ij ri nab'e utijoxelab'
(Mateo 4:12-17; Lucas 4:14-15)

14 Are xokisataj ri Juan pa che', ri Jesús xe' chutzijoxik ri utz laj utzij ri
Dios pa Galilea. 15 Xub'ij: Xopan ri q'ij ri utzujum loq ri Dios, xnaqajir loq
ri rajawarem, chik'exa ik'u'x, chikojo ri utz laj tzij.

(Mateo 4:18-22; Lucas 5:1-11)

16 Are xik'ow b'ik ri Jesús chuchi' ri cho pa Galilea, xe'ril ri Simón rachi'l
ri Andrés ri rachalal, tajin kakik'yaq ri kik'at pa ri cho, rumal cher e chapal
taq kar. 17 Ri Jesús xub'ij chike: Chixanloq, chiniterene'j, kinb'an na chi'we
chikik'am loq achyab' wuk'.

18 Aninaq xkitzaq kanoq ri kik'at, xeteri' b'ik chirij ri Jesús.

19 Ri Jesús are b'ininaq chi apanoq jub'iq' xe'ril ri Jacobo rachi'l ri Juan
e ralk'wa'l ri Zebedeo, e k'o apanoq pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', tajin
kakisalab'aj ri kik'at pu'wi' ri ja'. 20 Ri Jesús xu'sik'ij apanoq ri achyab', ri
achyab' xkiya kan ri kitat Zebedeo kuk' ri e kajchakib' pa ri jukub' b'inib'al,
k'a te ri' xeb'e ruk' ri Jesús.

Ri Jesús karesaj b'ik jun itzel uxlab'al
(Lucas 4:31-37)

21 Are xo'pan pa ri tinimit Capernaúm, pa ri q'ij rech uxlanem, ri Jesús
xok b'ik pa ri Sinagoga, xuchaple'j uya'ik k'utu'n. 22 Ri winaq kemayijan
che taq ri uk'utu'n, rumal cher man kuxi'j ta rib' chuk'utik. Man je ta
kub'ano jetaq kakib'an ri a'jtijab' rech ri taqanik. 23 Xaq k'a te' xwa'jil
jun achi pa ri Sinagoga ri k'o jun itzel uxlab'al che, xuraq uchi' xub'ij:
24 Jesús aj Nazaret, ¿jas che kanim awib' chiqaxo'l? ¿La xa at petinaq
chiqatukixik? In weta'm at jachinaq. At ri' ri at cha'tal rumal ri Dios.

25 Ri Jesús xub'ij che: Chatuxlanoq, chatel b'ik che we achi ri'.

26 Ri itzel uxlab'al xutzaq ri achi pa ri ulew ruk' chuq'ab', k'a te ri'
xuraqaqej uchi', xel b'ik che ri achi. 27 Konojel ri winaq xkixi'j kib',
kakitatab'ela chib'il taq kib': ¿Jas wa' we ri'? ¡Jun k'ak' k'utu'n wa' rumal
la' qas ruk' chuq'ab' kub'ano! Pune a're itzel taq uxlab'al keniman che.

28 Rumal wa' aninaq xel utzijoxik ri Jesús pa ronojel Galilea.

Ri Jesús ku'kunaj e k'i yawab'ib'
(Mateo 8:14-15; Lucas 4:38-39)

29 Ri Jesús are xe'l b'ik pa ri Sinagoga e rachi'l ri Jacobo xuquje' ri Juan
xeb'e cho rachoch ri Simón xuquje' ri Andrés. 30 Aninaq xkib'ij che ri
Jesús chi ri uji' ixoq ri Simón yawab', q'oyol pa ri usok, k'o q'aq' che. 31 Ri
Jesús xqeb' ruk' ri ixoq, xuchap che ri uq'ab', xuto'o xwa'jilik. Aninaq k'ut
xel b'ik ri q'aq' che ri ixoq. Aninaq xwa'jilik xuchaple'j kipatanixik.

(Mateo 8:14-15; Lucas 4:38-39)

32 Are xqaj ri q'ij, ri winaq xe'kik'am b'ik ri e yawab'ib' xuquje' ri e k'o
itzel taq uxlab'al chike ruk' ri Jesús. 33 Jeri' konojel ri winaq xkimulij kib'

chuchi' ri uchi' ja. 34 Ri Jesús xu'kunaj e k'i yawab'ib'. Xe'resaj xuquje' itzel taq uxlab'al, man xuya ta b'e chike ri uxlab'al xech'awik rumal cher ri itzel taq uxlab'al keta'm uwach ri Jesús.

Ri Jesús kub'an ch'awem utukel pa jun le'aj
(Lucas 4:42-44)

35 Sib'alaj aq'ab'il k'a kamuquq na, xwa'jil b'ik ri Jesús xel b'i cho ri ja, xe' pa jun le'aj utukel, chila' xuchaple'j wi ch'awem. 36 Ri Simón e rachi'l jujun tijoxelab' chik xeb'e chutzukuxik ri Jesús. 37 Are xkiriqo xkib'ij che: Konojel ri winaq tajin kakitzukuj la.

38 Ri Jesús xub'ij chike: Chujel b'ik waral, jo' chi pa taq nik'aj le'aj chik, rech jeri' ke'ntzijoj ri utzij ri Dios, rumal cher are wa' nupatan in petinaq.

39 Xaq jeri', xb'inik pa ronojel Galilea, xutzijoj ri utz laj tzij pa ri Sinagoga, xuquje' xe'resaj ri itzel taq uxlab'al chike ri winaq.

Ri Jesús kukunaj jun ch'a'k achi
(Mateo 8:1-4; Lucas 5:12-16)

40 Xopan jun ch'a'k achi ruk' ri Jesús, xqeb' ruk' xuki'k choch, k'a te ri' xuta toq'ob' che xub'ij: We kaj la, chinch'ajch'ob'ej la.

41 Salab'ataj ri ranima' ri Jesús xuyuq ri uq'ab' xuchap ri achi, xub'ij: Je' kawaj, chatch'ajch'ob'etajoq.

42 Ri achi aninaq xutzirik, xel b'ik ri ch'a'k che. 43 Ri Jesús xutaq b'ik ri achi, xupixab'aj b'ik, xub'ij che: 44 Qas chata', mab'ij chi che jun winaq ri xk'ulmataj awuk', xaq xwi jat jak'utu awib' choch ri ch'awenel pa kiwi' ri winaq, chak'ama b'ik ri sipanik ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés, rech kakil ri winaq chi xatutzirik.

45 Are xel b'ik ri achi ruk' ri Jesús, xuchaple'j utzijoxik chike ri winaq ri xk'ulmatajik. Rumal ri' man xkwin ta chi ri Jesús xok pa taq ri tinimit, pune jeri' e k'i winaq a'j jaljoj taq tinimit xo'pan ruk'.

2

Ri Jesús kukunaj jun achi ri che'arinaq utyo'jal
(Mateo 9:1-8; Lucas 5:17-26)

1 Ik'owinaq chi jun janipa q'ij, ri Jesús xok chi b'i junmul pa Capernaúm, aninaq xtukin utzijoxik chi xopan ri Jesús pa ri utinimit. 2 Ri winaq aninaq xkimulij kib', xkinojisaj ri ja. Ri Jesús xuchaple'j utzijoxik ri utz laj tzij chike. 3 Xo'pan xuquje' e kajib' achyab' kuk'am b'ik jun achi che'arinaq ri utyo'jal. 4 Man kekwin ta k'ut keqeb' ruk' ri Jesús rumal ri kik'yal ri winaq, rumal ri' xkesaj ri uwi' ri ja jawje' k'o wi ri Jesús, xkiqasaj b'ik ri achi ri che'arinaq ri ub'aqil, q'oyol pa ri uch'at. 5 Are xril ri Jesús ri kikojob'al ri achyab', xub'ij che ri achi ri che'arinaq utyo'jal: Nuk'ojol, ri amak xekuyutajik.

6 Jujun chike ri a'jtijab' rech ri taqanik ri e t'uyul chila' xkichomaj: 7 ¿Jas che jewa' katzijon we achi ri'? Awas ri tajin kub'ij: “¿Jachin ri' ri kakwinik kukuy makaj, we man xaq xwi ri Dios?”

8 Qas che ri' ri q'otaj ri', ri Jesús xreta'maj ri tajin kakichomaj ri a'jtijab' rech ri taqanik. Xub'ij chike: ¿Jas che jeri' kixchomanik? 9 ¿Jas ri man k'ax ta ub'ixik che we achi ri che'arinaq utyo'jal, “xkuyutaj ri amak” o are “chatwa'jiloq, chak'ama b'ik ri ach'at, jat cho awachoch”? 10 Rech kiwilo chi ri uK'ojol ri Achi k'o ukwinem chukuyik makaj cho ri uwachulew. Xuch'ab'ej ri achi ri che'arinaq ub'aqil xub'ij che, 11 Kinb'ij chawe: Chatwa'jiloq, chak'ama b'ik ri ach'at, jat cho awachoch.

12 Ri achi xwa'jilik, chikiwach konojel ri winaq xuk'am b'i ri uch'at,
kab'inik xe'ek. Konojel ri winaq xkichaple'j uq'ijila'xik ri Dios. Xkib'ij:
Man qilom ta wi jun jastaq jetaq we ri'.

Ri Jesús kusik'ij ri Leví rech kok che utijoxel
(Mateo 9:9-13; Lucas 5:27-32)

13 Junmul chik xe' ri Jesús chuchi' ri plo. Xuya k'utu'n chike konojel ri
winaq ri xo'pan ruk'. 14 Are xuchaple'j b'inem chila', xril ri Leví uk'ojol
ri Alfeo tajin kutoq'ij alkabal rech ri tinimit Roma, ri Jesús xub'ij che:
Chinaterene'j.

Ri Leví* xwa'jilik, xteri' b'ik chirij ri Jesús.

15 Ri Jesús xk'oji' pu'wi' ri mexa cho rachoch ri Leví, e k'i toq'il taq
alkabal xuquje' a'jmakib' xet'uyi'k ruk' xuquje' ri utijoxelab', sib'alaj e k'i
chik ri e teren chirij ri Jesús. 16 Are xkil ri e fariseos a'jtijab' rech ri taqanik
chi ri Jesús tajin kawa' kuk' ri winaq ri', xkita chike ri utijoxelab': ¿La
kawa' k'u we achi ri' kuk' ri a'jmakib' xuquje' kuk' ri e toq'il taq alkabal?

17 Are xuta ri Jesús ri xkib'ij, xub'ij: ¿La man are kajawataj ajkun chike ri
e yawab'ib'? In man xinpe taj chikisik'ixik ri e suk' xane xinpe chikisik'ixik
ri a'jmakib'.

Kakita che ri Jesús jas ub'anik ri q'ipoj wa'im
(Mateo 9:14-17; Lucas 5:33-39)

18 Jun q'ijal ri winaq xkilo chi ri utijoxelab' ri Juan xuquje' ri e fariseos
man kewa' taj, e jujun xeqet ruk' ri Jesús, xkita che: ¿Jas che ri utijoxelab'
ri Juan xuquje' ri kitijoxelab' ri fariseos man kewa' taj, are k'u le tijoxelab'
la man je taj kakib'ano?

19 Ri Jesús xub'ij chike: ¿La kuya k'u ri' man kewa' ta ri e rech ch'ab'e'n
ri ji'atz are k'o kuk'? Man kuya ta ri'. 20 Ku'riqa k'u na q'ij are kesax ri
ji'atz kuk', che ri q'ij ri' qas man kewa' ta wi.

21 Man k'o ta jun kukoj jun ch'aqa'p k'ak' atz'yaq chuk'ojoxik jun q'e'l
atz'yaq. We jeri' kub'ano kat'oqopin la ri' ri ch'aqa'p k'ak' atz'yaq ri
xukoj chuk'ojoxik ri q'e'l atz'yaq, xuquje' kanimar na ri teq' che ri k'ak'
atz'yaq. 22 Xuquje' maj jun kuya k'ak' vino pa ri q'e'l tz'u'm k'olib'al.
We jeri' kub'ano, ri tz'u'm k'olib'al kat'oqopinik, katix na ri vino xuquje'
ket'oqopinik ri tz'u'm. Are utz kaya ri k'ak' vino pa ri k'ak' tz'u'm k'olib'al.†

Ri Jesús katzijon chirij ri q'ij rech uxlanem
(Mateo 12:1-8; Lucas 6:1-5)

23 Pa jun q'ij rech uxlanem xik'ow b'i ri Jesús chuxo'l ri tiko'n, ri
utijoxelab' xkichaple'j utzukuxik ri ujolom ri tiriko. 24 Ri fariseos xkib'ij
che ri Jesús: Chawilampe', ¿jas che ri atijoxelab' kakib'an ri man ya'tal taj
kab'an pa ri q'ij rech uxlanem?

25 Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man isik'im ri xub'an junmul ri David, e
rachi'l ri rajch'o'jab' are xenumik? 26 Xok b'ik pa ri Templo, xu'tija ri
tyoxalaj kaxlan wa ri xaq xwi ya'tal chike ri ch'awenelab' cho ri Dios
kakitijo, xuquje' xuya ke ri rachi'l, che ri' are ri Abiatar ch'awenel cho
ri Dios pa kiwi' ri winaq.✡

---

* **2:14** 2:14 Ri Leví, Mateo xuquje' ub'i' pa Mateo 9:9. † **2:22** 2:22 Xkit'is utz'u'mal awajib' rech xkib'an alaj taq tz'u'm k'olib'al uwa'l uva. Ri q'e'l tz'u'm are kanoj che ri uwa'l uva, kat'oqopinik je ta ne chi xa xt'oqopixik. Rumal ri' xwi kakoj ri k'ak' tz'u'm k'olib'al chuyakik ri uwa'l ri uva. ✡ **2:26** 2:26 1 Samuel 21:1-6.

27 Ri q'ij rech uxlanem xb'anik rech kukoj ri achi, man are ta ri q'ij rech
uxlanem kakojow ri achi, 28 xaq jeri' ri uK'ojol ri Achi, are kab'an rech
pu'wi' ronojel pune are ri q'ij rech uxlanem.

3

Ri Jesús kukunaj jun yawab' pa ri q'ij rech uxlanem

1 Junmul chik xok b'ik ri Jesús pa ri Sinagoga, chila' k'o wi jun achi
che'arinaq jun uq'ab'. 2 K'o k'u jujun winaq kakaj kakimol umak ri Jesús,
xaq jeri' xaq kik'ak'ale'm we kukunaj kanoq ri achi pa ri q'ij rech uxlanem.
3 Ri Jesús xub'ij che ri achi, ri che'arinaq uq'ab': Chattak'al chikiwach
konojel.
4 K'a te ri' xub'ij chike winaq ri e k'ak'ale'ninaq: ¿Jas ya'talik kab'an pa
ri q'ij rech uxlanem? ¿La ya'talik kab'an utzilal o etzelal, la utz kakol jun
winaq o are utz kakamisaxik?
Maj jun chike ri winaq xch'awik. 5 Ri Jesús xu'ka'yej ri winaq, xyojtajik,
xuquje' xb'isonik rumal ri ukowil ri kanima', k'a te ri' xub'ij che ri achi:
Chayuqu ri aq'ab'.
Are xuyuq ri uq'ab' ri achi, xutzirik.
6 Xaq xe'l loq ri fariseos pa ri Sinagoga, xkichaple'j uchomaxik kuk' ri
herodianos jas kakib'an chukamisaxik ri Jesús.

E k'i winaq kakiterene'j ri Jesús

7 Ri Jesús e rachi'l ri utijoxelab' xe' chuchi' ri cho, sib'alaj e k'i winaq
xeteri' b'i chirij. 8 Are xeta'mataj ri kub'an ri Jesús, e k'i winaq a'j Judea,
Jerusalén, Idumea, ri kepe ch'aqa'p che ri Jordán, xuquje' ri kepe pa ri
tinimit Tiro xuquje' Sidón xo'pan ruk'. 9 Ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab'
chi kakisuk'umaj jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' rech kak'oji' ri Jesús
chupam jeri' man katak'ale'x taj kumal ri winaq. 10 Jeri' rumal e k'i
xu'kunaj xuquje' konojel ri e yawab'ib' kakaj kakichap ri Jesús. 11 Ri itzel
taq uxlab'al are xkil ri Jesús xexuki'k choch, xkib'ij che: ¡At at uK'ojol ri
Dios!
12 Ri Jesús xub'ij chike ri itzel taq uxlab'al chi man kakib'ij taj jachin ri
are'.

Ri Jesús ku'cha' ri e kab'lajuj u'taqo'n
(Mateo 10:1-4; Lucas 6:12-16)

13 Ri Jesús xpaqi' pu'wi' jun juyub', xu'sik'ij b'ik ri xraj xeb'e ruk'.
14 Chila' xu'cha' wi ri kab'lajuj u'taqo'n, rech ku'x e rachi'l xuquje' rech
ku'taq b'ik chutzijoxik ri utz laj tzij. 15 Xuquje' xuya kwinem chike rech
ke'kesaj itzel taq uxlab'al. 16 Are wa' ri kib'i' ri e kab'lajuj ri xu'cha'o: ri
Simón ri xub'ij Pedro che, 17 ri Jacobo rachi'l ri rachalal Juan e ralk'wa'l ri
Zebedeo ri xb'ix Boanerges chike rumal ri Jesús,* 18 ri Andrés, ri Felipe, ri
Bartolomé, ri Mateo, ri Tomás, ri Jacobo uk'ojol ri Alfeo, Tadeo, ri Simón ri
kab'ix Zelote, 19 xuquje' ri Judas Iscariote, ri xjachow ri Jesús pa kamikal.

Ri Jesús xuquje' ri Beelzebú
(Mateo 12:22-32; Lucas 11:14-23; 12:10)

20 K'a te ri' xok b'i ri Jesús pa jun ja, ri winaq junmul chik xkimulij
kib' ruk', rumal ri' ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' man xekwin taj xewa'ik.

* **3:17** 3:17 Boanerges kel kub'ij *E ralk'wa'l ri kaqulja.*

21 Are xkita ri rachalal ri Jesús ri tajin kak'ulmatajik, xe'l b'i chi rilik,
xkib'ij: Xkonar le Jesús.
22 Ri a'jtijab' rech ri taqanik ri xo'pan pa Jerusalén xkib'ij: K'o ri
Beelzebú che we achi ri', kakwinik karesaj ri itzel taq uxlab'al rumal k'o
ri kinimal ri itzel ruk'.
23 Ri Jesús xu'sik'ij ri winaq, xub'ij we jun k'amb'ejab'al no'j chike: ¿Jas
kub'an ri Itzel chi resaxik b'ik ri itzel? 24 Ri winaq pa jun tinimit we xaq
chikixo'l a're' kech'o'jin wi, ketukin na ri' xuquje' kasach na kiwach ri'.
25 We k'o jun ja winaq xaq kech'o'jin chikixo'l a're', we ja winaq ri' kasach
na kiwach. 26 Je xuquje' we kub'an ch'o'j ri itzel chib'il rib', man kajeqi'
ta ri', xane kasach ri' uwach. 27 Qilampe', maj jun kakwinik kelaq' pa
rachoch jun achi ri k'o uchuq'ab' we man nab'e kujat'ij ri achi ajchoq'e ri
ja. K'a te ri' kakwinik kareleq'aj b'ik ri jastaq.
28 Qas tzij kinb'ij chi'we ronojel ri makaj, xuquje' ri b'im awas taq jastaq
kakuyutaj na. 29 Xaq xwi man kakuyutaj taj ri winaq ri kub'ij awas taq
tzij che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. We winaq ri' man kakuyutaj ta wi, ajmak
chib'e q'ij saq.
30 Ri Jesús xub'ij we tzij ri' rumal cher ri winaq xkib'ij: K'o jun itzel
uxlab'al che.

Ri unan ri Jesús rachi'l ri e rachalal
(Mateo 12:46-50; Lucas 8:19-21)

31 K'a te ri' xo'pan ri unan xuquje' ri e rachalal ri Jesús. Xekanaj kanoq
cho ri ja ri k'o wi ri Jesús, xkitaq b'i jun winaq chusik'ixik ri Jesús. 32 Jeri'
rumal sib'alaj e k'i winaq e remel chirij, xkib'ij che: Ri anan rachi'l ri
a'wachalal e k'o cho we ja, tajin katkitzukuj.
33 Ri Jesús xub'ij: ¿Jachin ri' ri nunan, jachin ri' ri e wachalal?
34 K'a te ri' xu'ka'yej konojel ri winaq ri e t'uyulik kisutim rij, xub'ij: Chi
ri' k'o wi ri nunan rachi'l ri e wachalal. 35 Are wachalal, are wanab', are
nunan ri winaq ri kub'an ri karaj ri nutat.

4

K'amb'ejab'al no'j chirij ri ajtikolob'

1 Junmul chik ri Jesús xuchaple'j uya'ik k'utu'n chuchi' ri plo. Sib'alaj
e k'i winaq xkimulij kib' chutayik ri k'utu'n rumal ri' xaq'an ri Jesús
pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja'. Konojel ri winaq xek'oji' chuchi' ri
plo. 2 Xuchaple'j uk'utik sib'alaj k'i jastaq ruk' k'amb'ejab'al taq no'j jewa'
xub'ij: 3 ¡Chitampe'! Jun ajtikolob' xe' pa tiko'nijik. 4 Are xuchikoj ri ija',
nik'aj xqaj chuchi' ri b'e, xo'pan ri chochi' xkitijo. 5 Nik'aj ija' chik xqaj
chuxo'l ri ab'aj, jawje' man nim taj ulew k'olik. Aninaq xk'iy loq ri tiko'n
rumal man naj taj qajinaq ri ulew. 6 Are xel loq ri q'ij, xechaqi'jar ri tiko'n
rumal man naj taj qajinaq ri uk'a'mal pa ri ulew. 7 Nik'aj ija' chik xqaj
chuxo'l ri k'ix, are xek'iy loq xejiq' chuxo'l ri k'ix, man xewachin taj. 8 Ri
nik'aj ija' chik xeqaj pa ri utz ulew. Are xk'iy loq, xenima'qirik, xewachinik
e jujun xkiya juwinaq lajuj, e nik'aj oxk'al e nik'aj chik jun ciento.
9 K'a te ri' xub'ij ri Jesús: Ri k'o uxikin chutatab'exik, chutatab'ej.
10 Are xeb'e konojel ri winaq, xeqet ri kab'lajuj utijoxelab' ruk' ri Jesús,
xkita che jas ub'anik ri k'amb'ejab'al no'j. 11 Ri Jesús xub'ij: Ya'tal chi'we
ix kiweta'maj ri ajawarem rech ri Dios; are k'u ri man e qachi'l taj ruk'
k'amb'ejab'al no'j kinb'ij chike. 12 Jeri' rumal cher pune keka'yik man
kakich'ob' taj ri kakilo, pune kakito man kakich'ob' taj ri kakitatab'ej. Rech

man kakik'ex taj kik'u'x xuquje' man kekuyutaj taj. 13 ¿Man kichomaj taj
we jun k'amb'ejab'al no'j ri'? Man kixkwin ta b'a ri kichomaj ronojel ri
nik'aj chik. 14 Ri ajtikolob' kutik ri utzij ri Dios. 15 E k'o winaq kejunumataj
ruk' ri ulew ri k'o chuchi' ri b'e. Are katatab'etaj ri tzij kumal kape ri itzel
karesaj pa kanima'. 16 E jujun chik kejunumataj ruk' ri ab'aj ulew. Sib'alaj
keki'kotik are kakitatab'ej ri tzij. 17 Man katiki' ta k'u ri tzij pa kanima',
man naj taj kuq'i'o. Are kape k'axk'olal, o kab'an k'ax chike xa rumal ri utz
laj tzij, kakijelech'uj kanoq kib'e. 18 E nik'aj chik kejunumataj ruk' ri k'ix
ulew: kakitatab'ej ri tzij. 19 Are k'u ri kirajawaxik rech we k'aslemal rech
uwachulew, ri sub'unik, xuquje' ri q'inomal, itzel taq rayinik, kakijiq'isaj
ri utz laj tzij, man kawachin taj. 20 Nik'aj chik kejunumataj ruk' ri utz ulew.
Kakitatab'ej ri tzij, kakik'amawa'j pa kanima', kewachinik kakiya juwinaq
lajuj, kakiya oxk'al, kakiya jun ciento kiwach.

Jun lámpara katunanik

21 Xub'ij xuquje' ri Jesús chike: ¿La katzij jun lámpara k'a te ri' kaya
chuxe' jun ch'at o chuxe' jun cajon? ¿La man xa kaya pa jun k'olib'al chikaj
rech katunanik? 22 Maj jun jastaq awatalik ri mat kariqitaj na, xuquje' maj
jun jastaq ri xaq pa awal b'i'talik ri mat keta'mataj na. 23 Ri k'o uxikin
chutatab'exik, chutatab'ej.

24 Ri Jesús xuquje' xub'ij: Chichajij iwib' che ri kito. Ruk' ri pajb'al ri
kixpajanik, ruk' ri' kapaj na ri jastaq iwe, kaya'taj ne na uwi'. 25 Ri k'o
ruk' kaya'taj nim che, are k'u ri maj k'o ruk' kamaj na che ri nitz' ri k'o
ruk'.

K'amb'ejab'al no'j chirij ri ija' ri kak'iyik

26 Ri Jesús xub'ij: Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj ruk' ri ajtikolob'
ri kuchikoj ri ija' pa ri ulew. 27 Ri ajtikolob' pune kawarik o man kawar
taj, ri ija' chi paq'ij chi chaq'ab' tajin kak'iyik. Pune jeri' man reta'm ta
k'ut jas kub'an ri ija' che uk'iyem. 28 Ri ija' kawachinik pa utukel: nab'e
katuxar loq, k'a te ri' kak'iy loq ri ujolom, k'isb'al rech kak'iy loq ri uwach.
29 Are kutzir ri tiko'n, kaq'atik, rumal cher xopan ri q'ij rech yakoj.

K'amb'ejab'al no'j chrij ri uwach ri moxtansia

30 Xub'ij xuquje' ri Jesús: ¿Jas ruk' kaqajunamaj wi ri ajawarem rech ri
Dios? ¿Jas k'amb'ejab'al no'j kaqakoj chutzijoxik rij? 31 Kajunumataj ruk'
jun uwach moxtansia. Nitz' chikiwach konojel ri ija' are katikik. 32 Are
kak'iy loq sib'alaj nim ke'ek, kux jun nimalaj che' chikiwach ri nik'aj e
tiko'n chik. Nima'q keb'e ri uq'ab', chila' kakib'an wi kisok ri a'waj ri
kerapinik.

33 Ruk' jaljoj k'amb'ejab'al taq no'j xuya uch'ob'ik ri Jesús ri k'utu'n
chike ri winaq. Jas na k'u ri xkwin ri kichomab'al chuch'ob'ik. 34 Ruk'
k'amb'ejab'al taq no'j xub'ij chike ri winaq ronojel ri jastaq. Are xaq xwi
ri utijoxelab' e k'o ruk', xub'ij chike jas je' kel kub'ij ri k'amb'ejab'al taq
no'j.

Ri Jesús kutanab'a' ri kyaqiq' jab'

35 Chaq'ab' che ri q'ij ri' xub'ij ri Jesús chike ri utijoxelab': Chujq'ax
ch'aqa'p.

36 Ri tijoxelab' xe'l b'ik kuk' ri winaq, xeb'ek ruk' ri Jesús pa ri jukub'
b'inib'al pu'wi' ri ja', e k'o chi nik'aj winaq xaq'an b'ik pa nik'aj taq jukub'
chik, xeb'e kuk'. 37 Are e k'o chi pu'wi' ri plo, xwa'jil aq'anoq jun nimalaj
kyaqiq'al jab', ri ja' xuchaple'j okem pa ri jukub' b'inib'al karaj kasach

kanoq chuxe' ri plo. 38 Ri Jesús tajin kawarik pa ri k'isb'al t'uyulib'al ri k'o
pa ri jukub' b'inib'al, ri e tijoxelab' aninaq xkik'asuj xkib'ij che: ¡Ajtij! ¿la
man kil la chi raj kujkamik?
39 Xwa'jilik ri Jesús, xuyaj ri kyaqiq', k'a te ri' xub'ij che ri plo:
Chatuxlanoq.
Ri plo xjori'k xuta ch'ab'exik. 40 Ri Jesús xuta chike ri utijoxelab': ¿Jas
che sib'alaj kixi'j iwib'? ¿Maj ikojob'al?
41 Ri tijoxelab' sib'alaj xkixi'j kib' kakib'ij chib'il taq kib': ¿Jachin we
achi ri', ri plo rachi'l ri kyaqiq' keniman che?

5

Ri Jesús karesaj b'ik jun itzel uxlab'al che jun achi

1 Xo'pan ch'aqa'p rech ri cho pa ri kulew ri winaq gerasenos. 2 Are xqaj ri
Jesús pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xk'ulax rumal jun achi, k'o jun itzel
uxlab'al che, elem loq rech chuxo'l ri e muqb'al taq kaminaqib'. 3 Ri achi
chikixo'l taq ri muqb'al kaminaqib' kak'oji' wi chi paq'ij chi chaq'ab', man
kab'an ta uyutik ruk' ch'ich' jat'ib'al. 4 Kut'oqopij taq ri ch'ich' jat'ib'al ri
kajat'ib'ex rech, maj jun kakwin chuchapik. 5 Chi chaq'ab' chi paq'ij ri achi
kak'oji' chikixo'l ri muqb'al taq kaminaqib' xuquje' pu'wi' taq ri juyub',
kuraqaqej uchi' xuquje' kuch'ey rib' ruk' taq ab'aj. 6 Naj k'o wi ri achi are
xril apanoq ri Jesús, kaxik'anik xe'ek xe'xukuloq choch. 7 Ruk' chuq'ab'
xuraq uchi', xub'ij: Jesús ralk'wa'l ri nimalaj Dios ¿jas che kape la waral?
B'ana la toq'ob' man kab'an ta la k'ax chwe.
8 Jewa' xub'ij ri itzel uxlab'al rumal cher ri Jesús xub'ij che: Chatel b'ik
che we achi ri'.
9 Ri Jesús xuta che: ¿Jas ab'i'?
Ri itzel uxlab'al xub'ij: Legión nub'i', rumal sib'alaj uj k'i.*
10 Ri itzel sib'alaj xuta toq'ob' che ri Jesús rech man kesax taj b'ik pa ri
tinimit ri'. 11 E k'o sib'alaj e k'i aq tajin keyuq'ux apanoq pu'wi' ri juyub'
rumal ri', ri itzel taq uxlab'al xkib'ij che ri Jesús: 12 Ya la b'e chaqe kujok
chike le aq le'.
13 Ri Jesús xuya b'e chike. Ri itzel taq uxlab'al xe'l b'ik che ri achi, xo'k
chike ri keb' mil aq ri tajin keyuq'uxik. Ri aq xech'u'jarik, xetzaq b'ik pa
ri plo, xejiq'ik.
14 Ri e yuq'ul taq aq xa'nimaj b'ik, xeb'e pa taq ri le'aj chutzijoxik ri
xk'ulmatajik, konojel k'u ri winaq xeb'e chi rilik ri xk'ulmatajik. 15 Are
xo'pan ri winaq jawje' ri k'o wi ri Jesús xkixi'j kib' rumal xkilo ri achi ri
xe'l b'ik itzel uxlab'al chike, t'uyulik, utz uwach. 16 Ri xi'low ri xk'ulmatajik
xkitzijoj chike ri winaq jas xk'ulmataj ruk' ri achi ri xe'l b'ik itzel uxlab'al
che xuquje' jas xk'ulmataj kuk' ri itzel taq uxlab'al. 17 Ri winaq xkita
toq'ob' che ri Jesús chi kel b'ik pa ri le'aj ri'.
18 Are tajin kaq'an ri Jesús pa ri jukub' b'inib'al are xpe ri achi ri xe'sax
itzel uxlab'al che, xub'ij che ri Jesús chi karaj k'a te ri' chirij. 19 Ri Jesús
man xraj taj, xane xub'ij che: Jat cho awachoch, jat ruk' ri awixoqil xuquje'
kuk' ri awalk'wa'l ja'tzijoj chike jas xub'an ri Dios awuk', xel uk'u'x chawe.
20 Jeri' xe' ri achi pa ri tinimit Decápolis† chutzijoxik ri xub'an ri Jesús
ruk'. Konojel ri winaq xemayijanik.

---

* **5:9** 5:9 Ri tzij Legión kel kub'ij *K'i.* Legión kib'i' ri jun wok winaq ajch'o'jab' pa ri tinimit Roma. Wine e k'o 3,000, o 6,000 pa jun legión. † **5:20** 5:20 Decápolis kel kub'ij *Lajuj tinimit.*

Ri Jesús kuk'astajisaj jun ali xuquje' xukunaj jun ixoq

21 Sib'alaj e k'i winaq xo'pan ruk' ri Jesús are xopan chuchi' ri plo,
rumal ri' xaq chuchi' ri plo xkanaj wi. 22 Xopan k'ut jun k'amal b'e rech ri
Sinagoga ruk' ri Jesús ub'i'nam Jairo. Ri Jairo are xrilb'ej uwach ri Jesús
xuki' pa ri ulew. 23 Xuta toq'ob' che, xub'ij: Raj kakam ri k'in laj numi'al,
oj la wuk' je' ya ri q'ab' la pu'wi' rech kutzirik xuquje' kak'asi'k.

24 Ri Jesús xe' ruk' ri Jairo, sib'alaj e k'i winaq xeteri' b'ik chrij,
kakipaqchi' la kib'. 25 K'o jun ixoq ri xe' kab'lajuj junab' xaq katuruw
ukik'el. 26 B'enaq kuk' sib'alaj e k'i ajkunab' usachom ronojel ri urajil,
man k'o xutayij ri xub'ano rumal cher xa xnimataj ri yab'il che. 27 Are xuto
katzijoxik ri Jesús, xok b'ik chikixo'l ri winaq, xu'chapa ri umanta. 28 Jewa'
xub'ano rumal xub'ij: Kinkunatajik we kinkwinik kinchap ri ratz'yaq ri
Jesús. 29 Aninaq xtani'k ri kik' che ri ixoq, k'a te xuna'o xtani'k ri q'oxom
che. 30 Qas che ri' xuna' xuquje' ri Jesús chi xel b'ik chuq'ab' che, rumal
ri' xuta chike ri winaq: ¿Jachin xchapow ri watz'yaq?

31 Ri utijoxelab' xkib'ij che: K'a kata na la jachin xchapow la ¿la man kil
la chi sib'alaj e k'i winaq kepaqchi'n la?

32 Ri Jesús xka'yilob'ik rech karilo jachin ri xchapowik. 33 Are xril ri
ixoq chi xreta'maj ri Jesús ri xk'ulmatajik, aninaq xuki'k choch, xub'ij che
jas ub'antajik ri jastaq. 34 Ri Jesús xub'ij che: Xatutzirik numi'al, jat pa
ja'maril, xatutzir che ri q'oxom.

35 Tajin katzijon ri Jesús are xo'pan nik'aj achyab', kipetik cho rachoch
ri Jairo, k'amal b'e pa ri Sinagoga, xkib'ij che: Xkam ri ami'al, man kaya
ta chi latz' che le ajtij.

36 Ri Jairo man are ta xrilij ri xb'ix che. Ri Jesús xub'ij che ri Jairo: Man
kaxi'j taj awib', xaq xwi chatkojon chwe.

37 Ri Jesús man xraj taj, xeb'e sib'alaj e k'i winaq ruk', xaq xwi xu'sik'ij
b'ik ri Pedro, ri Jacobo rachi'l ri Juan ri rachalal ri Jacobo. 38 Are xo'pan
cho rachoch ri k'amal b'e pa ri Sinagoga, ri Jesús xe'ril ri winaq tajin
kakiraqaqej kichi' ko'q'ik. 39 Xok b'ik pa ri ja, xub'ij chike: ¿Jas che sib'alaj
kixel ch'u'j chiroq'exik le ali? Le ali man kaminaq taj, xaq kawarik.

40 Konojel ri winaq xkitze'j ri Jesús, ri Jesús xe'resaj loq konojel ri winaq
ri e k'o pa ri ja, xaq xwi xekanaj kanoq ri utat unan ri ak'al rachi'l ri e
tijoxelab', xeb'e jawje' ri k'o wi ri ali. 41 Ri Jesús xuchap ri ali che ri uq'ab',
xub'ij che: ¡Talita, kum! ri kel kub'ij *Ali, kinb'ij chawe: Chatwa'jiloq.*

42 Ri ali ri kab'lajuj ujunab' aninaq xwa'jilik, xuchaple'j b'inem. Konojel
ri winaq xemayijanik are xkil ri xk'ulmatajik. 43 Ri Jesús xub'ij chike ri
winaq chi man kakitzijoj taj ri xk'ulmatajik, k'a te ri' xtaqanik katzuq ri
ali.

6

Maj uq'ij ri q'alajisal utzij ri Dios chkiwach ri winaq pa ri utinimit (Mateo 13:53-58; Lucas 4:16-30)

1 Xel b'ik ri Jesús chila', e rachi'l ri utijoxelab' xe' pa ri utinimit ri
xk'iy wi. 2 Are xuriq ri q'ij rech uxlanem, xuchaple'j uya'ik k'utu'n pa
ri Sinagoga, ri winaq ri xetowik xemayijanik, xkib'ij: ¿Jawje' xuk'amawa'j
wi we k'utu'n we achi ri'? ¿Jachin yo'winaq la' le eta'mab'al che? ¿Jawje'
kape wi che ri kwinem chub'anik ronojel ri mayijab'al taq jastaq? 3 ¿La
man are wa' ri ajanel, ral ri María, kachalal ri Jacobo, ri José, ri Judas

xuquje' ri Simón? ¿La man are e ranab' ri e k'o quk' chanim? Xkitatab'ela' k'otb'al taq chi' rumal rech ri Jesús.

4 Ri Jesús xub'ij chike: Sib'alaj nim kil jun q'alajisal utzij ri Dios pa k'i tinimit, xaq xwi man nim taj kilik pa ri utinimit, xuquje' man nim taj kilik kumal ri utat unan xuquje' ri rachalal.

5 Rumal ri' man k'i taj mayijab'al taq jastaq xub'an ri Jesús pa ri utinimit, xwi xekunataj jujun yawab'ib' are xuya ri uq'ab' pa kiwi'. 6 Sib'alaj xmayijanik rumal chi ri winaq man xekojon taj. Ri Jesús xik'ow pa ronojel ri tinimit ri e k'o naqaj, xuya k'utu'n.

Ri Jesús kutaq b'ik ri e kab'lajuj utijoxelab' chutzijoxik ri utzij ri Dios (Mateo 10:5-15; Lucas 9:1-6)

7 Xu'sik'ij ri e kab'lajuj utijoxelab', pa kakab' xu'taq b'ik chutzijoxik ri utzij ri Dios. Xuya b'ik kwinem chike pa kiwi' ronojel itzel uxlab'al. 8 Xub'ij chike chi man kakik'am ta b'ik kiwa, kichim, kirajil pa ri kiximb'al kipam, xane xaq xwi ri kich'ami'y. 9 Xuquje' xub'ij chike: Chik'ama b'ik ixajab', man kik'am ta b'ik keb' wok iwatz'yaq.

10 K'a te ri' xub'ij: Chixk'ol kanoq pa ri ja ri kixk'amawa'x wi, k'a kixel na b'ik pa ri tinimit. 11 We man kixk'amawa'x pa jun k'olib'al, o we ne man kakitatab'ej ri kib'ij, chitota kanoq ri ulew ri k'o che ri iwaqan, rech jeri' kaq'alajinik chi man utz taj ri kakib'ano.

12 Ri kab'lajuj tijoxelab' xkichaple'j utzijoxik chike ri winaq chi rajawaxik kakik'ex kik'u'x. 13 Xe'kesaj xuquje' itzel taq uxlab'al, xkikoj aceite rech olivo chike ri e yawab'ib' rech kekunatajik.

Ri ukamikal ri Juan B'anal qasana' (Mateo 14:1-12; Lucas 9:7-9)

14 Ri taqanel Herodes xreta'maj ri tajin kub'an ri Jesús. E jujun xkib'ij xk'astaj loq ri Juan B'anal qasana' rumal ri' k'o ukwinem chub'anik mayijab'al taq jastaq.

15 E nik'aj winaq chik xkib'ij: Are Elías.

E nik'aj chik xkib'ij: Jun q'alajisal utzij ri Dios jetaq ri xek'oji' ojer.

16 Are xuta ri Herodes ri kakib'ij ri winaq, xub'ij: Xk'astaj loq ri Juan ri xintaqan chukutixik ri ujolom.

17 Jeri' xub'ij rumal are ri Herodes xtaqan chutz'apixik ri Juan pa che, rumal ri Herodes xk'uli'k ruk' ri Herodías, rixoqil ri rachalal Felipe. 18 Ri Juan xub'ij che ri Herodes: Ri taqanik kub'ij chi man ya'tal ta chawe katk'uli' ruk' ri rixoqil ri awachalal.

19 Rumal ri' ri Herodías sib'alaj royawal che ri Juan, are karaj kukamisaj. Man kwininaq ta k'u che. 20 Ri Herodes kuxi'j rib' cho ri Juan, rumal ri' uchajim, reta'm chi suk' xuquje' maj umak. Kutatab'ej ronojel ri kub'ij ri Juan pune kak'axir ranima'. 21 Jun q'ijal, are xutz'aqatisaj ujunab' ri Herodes, xub'an jun nimalaj nimaq'ij, xu'sik'ij konojel ri e rajchakib', e rajch'o'jab' xuquje' ri e winaq ri nim kib'anik pa Galilea. 22 Ri ral ri Herodías xojow pa ri nimaq'ij, ri Herodes xuquje' ri e rajchakib' sib'alaj je'l xkilo. Ri Herodes xub'ij che ri ali: Chata chwe ri kawaj, qas kinya wi chawe.

23 Ri Herodes xub'an jun ch'ekom tzij, xub'ij che: Xapakux ri kata chwe kinya chawe, pune pa nik'aj che ri tinimit.

24 Ri ali xuta che ri unan: ¿Jas kinto?

Ri Herodías xub'ij che ri ral: Chata ri ujolom ri Juan B'anal qasana'.

25 Aninaq xe' ri ali, xub'ij che ri taqanel ri karaj: Chanim kawaj kaya la
chwe pa jun pala't ri ujolom ri Juan B'anal qasana'.
26 Ri taqanel xk'axir ranima', rumal k'u ri ch'ekom tzij ri xub'ano
chikiwach ri e rajtob'om, man xraj taj xuyak royawal ri ali. 27 Aninaq
xu'taq b'ik jun rajch'o'j ri k'o uchuq'ab' chukutixik ri ujolom ri Juan. Ri
achi xe'ek, xu'kutij loq ri ujolom ri Juan ri k'o pa che'. 28 Are xtzalij loq
ruk'a'm loq ri ujolom ri Juan pa jun pala't, xuya che ri ali, ri ali xu'jacha
che ri unan.
29 Ri utijoxelab' ri Juan are xketa'maj ri xk'ulmatajik, xe'kik'ama loq ri
utyo'jal ri Juan, xe'kimuqu kanoq.

Ri Jesús ku'tzuq job' mil winaq
(Mateo 14:13-21; Lucas 9:10-17; Juan 6:1-14)

30 Ri tijoxelab' xetzalij ruk' ri Jesús, xe'kitzijoj che ri xkib'ano xuquje' ri
xkik'utu. 31 Man kekwin ta k'ut kakitij kiwa rumal ri kik'iyal ri winaq
ri xo'pan ruk' ri Jesús. Rumal ri' ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab':
Chixanloq, jo' pa jun k'olib'al, xaq uj wi, rech kixuxlan jub'iq'.
32 Xeb'e k'ut kitukel pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', pa jun k'olib'al
jawje' kub'e k'ol wi kitukel. 33 Sib'alaj k'i winaq xi'lowik are xeb'ek rumal
ri' xe'kiterene'j b'ik chkaqan, nab'e chik xo'pan chikiwach. 34 Are xqaj
ri Jesús pa ri jukub' b'inib'al, xe'ril sib'alaj k'i winaq, xe'l uk'u'x chike
rumal je ri e k'o chij ri maj kajyuq'. Xuchaple'j uk'utik sib'alaj k'i jastaq
chikiwach. 35 Are xqaj ri q'ij, xeqet ri tijoxelab' ruk' ri Jesús, xkib'ij che:
Xe' le q'ij, xuquje' sib'alaj naj uj k'o wi che ri tinimit. 36 Che'taqa la b'i le
winaq keb'e pa ri tinimit ri k'o chi qanaqaj rech ke'kiloq'o jastaq ketijowik
rij.
37 Ri Jesús xub'ij chike: Chiya ix kiwa.
Ri tijoxelab' xkib'ij: Pwaq re jun junab' chak wa' kuk'am b'ik ¿la kaj k'u
la kaqasach ronojel ri pwaq ri' rech ke'qatzuq we winaq ri'?*
38 ¿Janipa kaxlan wa k'o iwuk'? xcha ri Jesús chike.
Ri tijoxelab' xe'kila janipa k'a te ri' xkib'ij che: Job' kaxlan wa k'o quk'
rachi'l keb' kar.
39 Xtaqan k'u ri Jesús rech ket'uyub'ax ri winaq cho ri saq pa taq wokaj.
40 Ri winaq xkimulij kib' pa taq nik'aj ciento xuquje' pa taq jujun ciento.
41 Ri Jesús xuk'am ri job' kaxlan wa rachi'l ri keb' kar, xka'y chikaj,
xutewechi'j. K'a te ri' xupirij ri kaxlan wa, xuya chike ri utijoxelab' rech
kakiya chike ri winaq. Xujach xuquje' ri kar chikiwach konojel. 42 Konojel
ri winaq xewa'ik, sib'alaj xenojik. 43 Ri tijoxelab' xkisik' ronojel ri ch'aqa'p
taq kaxlan wa ri xkanajik rachi'l ri kar, xkimulij k'u kab'lajuj chakach.
44 Job' mil winaq ri xetzuqik.

Ri Jesús kab'in pu'wi' ri ja'
(Mateo 14:22-27; Juan 6:16-21)

45 Ri Jesús tajin katzijon na kanoq kuk' winaq, xu'taq b'ik ri utijoxelab'
rech keb'e pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', kenab'ej apanoq keb'e
Betsaida. 46 Are xech'ab'etaj kanoq ri winaq rumal xe' pa ri juyub',
xub'ana ch'awem. 47 Xok chaq'ab', ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' k'o pa ri
unik'ajil ri plo. Ri Jesús k'o na kanoq utukel chuchi' ri plo. 48 K'a kamuquq
na are xe'ril ri tijoxelab' tajin kakib'inisaj ri jukub' b'inib'al ruk' chuq'ab'
rumal ri kyaqiq' tajin ku'puyij, ri Jesús kab'inik pu'wi' ri ja' xqeb' kuk' raj

* **6:37** 6:37 Jesús xub'ij 200 denario. Jun denario tojb'al re jun q'ij chak ojer.

xik'ow b'ik chikiwach. 49 Ri tijoxelab' are xkilo chi tajin kab'in pu'wi' ri ja', xkiraq kichi', pa kik'u'x chi jun sub'unel. 50 Sib'alaj xkixi'j kib' rumal ri xkilo. Ri Jesús aninaq xu'ch'ab'ej, xub'ij chike: Chixuxlanoq, In wa'. Man kixi'j ta iwib'.

51 Xaq'an kuk' pa ri jukub' b'inib'al, ri kyaqiq' xtani'k, ri tijoxelab' sib'alaj xemayijanik. 52 Rumal sib'alaj k'axirinaq kik'u'x chuchomaxik jas ri xb'an chuk'iyirisaxik ri kaxlan wa.

(Mateo 14:34-36)

53 Are xq'axetaj ri ja' kumal, xo'pan pa ri tinimit Genesaret, xkiya kanoq ri jukub' b'inib'al chuchi' ri ja'. 54 Xeqaj pa ri jukub' b'inib'al, ri winaq aninaq xkich'ob' uwach ri Jesús. 55 Ri winaq xkiterene'j ri Jesús pa ronojel ri le'aj ri xe' wi. Are xkita konojel ri winaq jawje' k'o wi ri Jesús xe'kik'am b'ik ri e yawab'ib' cho ri kich'at rech ku'kunaj kanoq. 56 Pa taq ri nima'q taq tinimit, nitz' taq tinimit, le'aj ri xik'ow wi ri Jesús, ri winaq xe'kiya ri e yawab'ib' pa taq ri k'ayib'al. Xkita toq'ob' che ri Jesús rech kuya b'e chike kakichap ri umanta. Konojel ri xkichapo ku'tzir kanoq.

7

Ri ch'ajch'oj xuquje' ch'uluj taq jastaq

1 Ri fariseos e kachi'l ri a'jtijab' rech ri taqanik ri kipetik pa Jerusalén xkimulij kib' chrij ri Jesús. 2 Xkilo chi ri tijoxelab' man xkich'aj taj ri kiq'ab' jetaq ri kinaq'atajib'al, are xewa'ik. 3 Are k'u ri fariseos xuquje' ri winaq a'j Israel je' kakib'an chuch'ajik kiq'ab' jetaq ri kub'ij ri naq'atajib'al kech ri e ri'jab' taq winaq. 4 Are ketzalij loq pa ri k'ayib'al kakich'aj nab'e ri kiq'ab' we kakitij jun jastaq. Xuquje' kakich'aj ri qumub'al, ri xaru' xuquje' ri pala't ri e b'antal che ch'ich'. 5 Rumal ri', ri fariseos e kachi'l ri a'jtijab' rech ri taqanik xkita che ri Jesús: ¿Jas che man kakinimaj ta le atijoxelab' ri kub'ij ri naq'atajib'al ke ri nima'q taq winaq, man kakich'aj ta le kiq'ab' are kewa'ik?

6 Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij ri xub'ij ri Isaías are xutz'ib'aj:
We tinimit ri' xaq che uchi' kub'ij chi kinuq'ijila'j, ri ranima' naj k'o wi chwe.
7 *Maj kutayij kinkiq'ijila'j, ri kik'utu'n xaq kech achyab'.*✡
8 Ri ix iwetzelam ri utaqanik ri Dios, are k'u tajin kinimaj ri kitaqanik ri achyab'.

9 K'a te ri' xub'ij: Je'l kib'an chunimaxik ri inaq'atajib'al, are ijelech'um kanoq iwib' chunimaxik ri utaqanik ri Dios. 10 Chiwilampe', ri Moisés xub'ij:
Nim chi'wila ri itat inan, ri winaq ri ke'retzelaj ri utat unan kakamisax na.✡
11 *Ri ik'utu'n ix kub'ij chi ri alk'wa'laxel kuya'o kub'ij chike ri utat unan:*
"Ri tob'anik ri kawaj xinya che alaq xinya che ri Dios."
12 *We jeri' kub'ij ri alk'wa'laxel man kakwin ta chi ri' ku'to' ri utat unan.*
13 *Jeri' kak'ulmataj iwuk' ix rumal ri naq'atajib'al ri kik'utu,*
man kinimaj ta chik ri utzij ri Dios, k'i jastaq jetaq we ri' kib'ano.

14 Junmul chik ri Jesús xu'sik'ij ri winaq, xub'ij chike: Chinitatab'ej iwonojel xuquje' chich'ob'o we ri': 15 Man are ta kach'ulujisan ri winaq ri jastaq ri kutijo xane are kach'ulujisan ri etzelal ri kel loq pa ranima'.

16 Ri Jesús xub'ij: Qas chichomaj rij we tzij ri' we xinb'ij chi'we.

✡ **7:7** 7:7 Isaías 29:13. ✡ **7:10** 7:10 Éxodo 20:12; Deuteronomio 5:16.

17 Are xto'taj chub'ixik we ri', xel b'ik kuk' ri winaq, xok b'ik pa ri ja,
ri utijoxelab' xkita che jas kel kub'ij chomanik ri xub'ij. 18 Ri Jesús xub'ij
chike: ¿Man kichomaj ta xuquje' ne lo ix ri kinb'ij? ¿La man kichomaj chi
maj jun jastaq ri kutij ri winaq kakwin chuch'ulujisaxik? 19 Rumal cher
man pa ri ranima' taj ke' wi ri kutijo xane chupam, k'a te ri' ku'chuluj
kanoq.

Ruk' we ri' ri Jesús xub'ij chi ronojel ri jastaq tijowik rij, ch'ajch'oj.
20 Xuquje' xub'ij: Are kach'ulujisan ri kel loq che ri winaq. 21 Pa ri ranima'
ri winaq kape wi ri itzel taq chomanik, q'oyolem kuk' taq achyab' xuquje'
kuk' taq ixoqib', ri kamisanik, ri utzukuxik e keb' ixoqib'. 22 Ri jiq'jatik,
ri etzelal, ri sub'unik, ri ub'anik etzelal maj uq'atexik, ri k'ax ri kuna' chi
jun chirij jun rech winaq, ri b'anoj tzij, ri nimal, xuquje' are man kuya ta
rib' ri winaq pa suk'umaxik. 23 Ronojel we etzelal ri' pa ranima' ri winaq
kape wi, are wa' ri kach'ulujin ri ranima' ri winaq.

Ri ukojob'al ri jun ixoq ri man aj Israel taj (Mateo 15:21-28)

24 Xel b'ik ri Jesús chila', xe' pa jun le'aj ri k'o pa ri tinimit Tiro rachi'l
Sidón. Xok b'ik pa jun ja, are xraj maj jun keta'manik jawje' k'o wi, man
xkwin ta k'ut rawaj rib'. 25 K'o jun ixoq aninaq xreta'maj chi xopan ri
Jesús chila'. Ri ixoq k'o jun ral ali, k'o jun itzel uxlab'al che, xopanik
xe'xukul cho ri Jesús. 26 Ri ixoq aj Fenicia rech ri tinimit Siria xuta toq'ob'
che ri Jesús rech kakunax ri ral. 27 Ri Jesús xub'ij che: Nab'e chaya b'e
chike ri alk'wa'laxelab' kewa'ik, rumal man kuya taj kamaj ri kiwa ri
alk'wa'laxelab' kak'yaq chkiwach ri tz'i'.*

28 Ri ixoq xub'ij: Je' tat, ri tz'i' kakitij xuquje' ri uxe'r taq kiwa ri
alk'wa'laxelab' ri katzaq chuxe' ri mexa.

29 Ri Jesús xub'ij che: Rumal jeri' xab'an chutzalixik uwach ri xinb'ij
chawe, ri itzel xel b'ik che ri awal. Jat pa jororemal.

30 Are xopanik ri ixoq cho rachoch, xu'riqa ri ak'al q'oyol pa ri uch'at.
Elinaq chi b'ik ri itzel uxlab'al che.

Ri Jesús kukunaj jun achi ri man kach'aw taj xuquje' man kuta taj

31 Xel loq ri Jesús pa ri tinimit Tiro, xe' pa Sidón chuxukut ri plo pa
Galilea, xkanaj kanoq pa ri tinimit Decápolis.† 32 Ri Jesús are k'o chila',
xkik'am b'ik jun achi ruk' katak'to'man kach'awik, xkita toq'ob' che kuya
ri uq'ab' pu'wi'. 33 Ri Jesús xuk'am b'ik ri achi utukel, xujut ri uwi' uq'ab'
pa ri uxikin, k'a te ri' xukoj uchub' cho ri raq'. 34 K'a te ri' xka'yik cho ri
kaj, xujiq'aj nim kyaqiq', k'a te ri' xub'ij che ri achi: ¡Efatá! ri kel kub'ij
¡Chatjaqatajoq!

35 Ruk' we ri' xjaqataj ri uxikin ri achi xuquje' xjaqataj ri uch'ab'al,
xuchaple'j ch'awem jetaq kach'aw jun utz winaq. 36 Ri Jesús xub'ij chike
ri winaq chi man kuya taj kakitzijoj ri xk'ulmatajik, pune xu'pixib'aj,
ri winaq ruk' chuq'ab' xkitzijoj ri xk'ulmatajik. 37 Ri winaq sib'alaj
xemayijanik, xkib'ij: Utz kub'an chub'anik taq le jastaq, ku'kunaj ri e
t'o'yab' xuquje' kuya kich'ab'al ri e memab'.

---

* **7:27** 7:27 Ri Jesús xtaq loq kuk' ri winaq a'j Israel, ri u'winaq ri Dios. Ri winaq ri a'j Sirofenicia, ri winaq ri a'j Canaán, man a'j Israel taj. Ri a'j Israel kakib'ij tz'i' chike ri man a'j Israel taj, rumal ri' jeri' xub'an ri Jesús chuch'ab'exik we ixoq ri, pune cho ri Dios e junam konojel ri winaq. † **7:31** 7:31 Decápolis kel kub'ij *Lajuj tinimit.*

8

Ri Jesús kuya kiwa e kajib' mil winaq
(Mateo 15:32-39)

1 Pa taq ri q'ij ri', sib'alaj e k'i winaq xkimulij kib'. Rumal ri maj kakitijo,
ri Jesús xu'sik'ij ri' utijoxelab' xub'ij chike: 2 Sib'alaj kintoq'ob'isaj kiwach
we winaq ri' rumal xe' oxib' q'ij e k'o wuk' maj kiwa kitijom. 3 We ke'ntaq
b'ik cho taq kachoch kekam wa' che numik pa ri b'e, rumal maj kiwa
kitijom e k'o jujun chike naj kepe wi.
4 Ri tijoxelab', xkib'ij che: ¿Jawje' keqak'ama wi kiwa konojel we winaq
ri'? Naj uj k'o wi che ri tinimit.
5 Ri Jesús xuta chike: ¿Janipa kaxlan wa k'o iwuk'?
6 Ri Jesús xub'ij chike ri winaq chi ket'uyi' pa ri ulew. Xuk'am ri wuqub'
kaxlan wa, xutyoxij che ri Dios, k'a te ri' xuya chike ri utijoxelab' rech
kakijach chikiwach ri winaq. Jeri' xkib'an ri tijoxelab'. 7 Xuquje' k'o
keb' oxib' alaj taq nitz' kar kuk'. Xutyoxij xuquje' ri Jesús che ri Dios,
k'a te ri' xub'ij chike ri utijoxelab' chi kakijach chikiwach ri winaq. 8 Ri
winaq xewa'ik, sib'alaj xenojik. Ri tijoxelab' xkimulij na wuqub' chakach
ch'aqa'p kaxlan wa. 9 E kajib' mil ri winaq ri xewa'ik. K'a te ri' xel b'ik
kuk' ri winaq. 10 Xe' kuk' ri utijoxelab' pa jun jukub' b'inib'al, xe'b'e pa ri
tinimit Dalmanuta.

(Mateo 16:1-4; Lucas 12:54-56)

11 Ri fariseos xo'panik ruk' ri Jesús, xkichaple'j uk'otik uchi', xkita che
jun k'utb'al rech chikaj. 12 Ri Jesús naj xujiq'aj ri kyaqiq', k'a te ri' xub'ij:
¿Jas che we winaq ri' kakita jun k'utb'al rech chikaj? Qas tzij kinb'ij maj
k'utb'al kaya'taj na chike.
13 K'a te ri' xel b'ik kuk', xe' pa jun jukub' b'inib'al, xe' ch'aqa'p che ri
k'o wi.

Ri Jesús kuya k'utu'n pu'wi' ri kik'utu'n ri fariseos
(Mateo 16:5-12)

14 Xsachan chike ri tijoxelab' xkik'am b'ik kiwa, xa jun kaxlan wa k'o
b'ik pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja'. 15 Ri Jesús xub'ij chike: Qas chichajij
iwib' che ri ch'am kech ri fariseos xuquje' ri Herodes.
16 Ri tijoxelab' xkib'ij: Jeri' la kub'ij rumal maj qawa xqak'am loq.
17 Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj chi are tajin kab'ix chike ri k'utu'n kech
ri fariseos. Are xril ri Jesús we ri', xub'ij chike: ¿Jas che kib'ij chi maj iwa?
¿La man kixka'yik, man kixchomanik? ¿La xa q'eqarinaq ri ichomab'al?
18 ¿La xa maj ib'oq'och chi rilik, o xa maj ixikin chutayik? ¿La man kana'taj
chi'we? 19 Are xinjach ri kaxlan wa chikiwach ri job' mil winaq ¿janipa
chakach ch'aqa'p ximulij?
Kab'lajuj, xecha ri tijoxelab'.
20 Are xinjach chik ri wuqub' kaxlan wa chike ri kajib' mil winaq ¿Janipa
chakach ch'aqa'p ximulij?
Wuqub', xecha ri tijoxelab'.
21 K'isb'al rech xub'ij: ¿La xaq je' man kich'ob' taj jas kel kub'ij ri ch'am
kech ri fariseos?

Ri Jesús kukunaj jun moy achi pa ri tinimit Betsaida

22 Are xopan ri Jesús pa ri tinimit Betsaida, nik'aj winaq xkik'am b'ik
jun moy achi ruk' xkita toq'ob' che kuchap kanoq. 23 Ri Jesús xuk'am
b'ik ri moy achi che ri uq'ab' xel b'ik pa ri tinimit. Xuchub'aj pa ri
ub'oq'och, xuya ri uq'ab' pu'wi' k'a te ri' xuta che: ¿La kawil chik? 24 Ri

achi xuwa'jilisaj ri uka'yeb'al xub'ij: Je', ke'nwil chi ri winaq jer keb'antaj che' keb'inik.
25 Ri Jesús xuya chik junmul ri uq'ab' pu'wi' ri u'b'oq'och ri achi, k'a te ri' xkunatajik. Ri achi xk'ayik xuchaple'j rilik ri jastaq jacha kub'an jun utz uwach winaq. 26 Ri Jesús xutaq b'ik ri achi cho rachoch, xub'ij b'ik che: Man katok ta chi b'ik pa le tinimit xuquje' man katzijoj ta chike ri winaq jas ri xk'ulmataj awuk'.

Ri Pedro kuq'alajisaj chi ri Jesús are Cristo
(Mateo 16:13-20; Lucas 9:18-21)

27 Ri Jesús e rachi'l ri utijoxelab' xeb'e pa taq ri le'aj rech Cesarea rech Filipo. E b'enaq pa ri b'e are xuta chike: ¿In jachin in kakib'ij ri winaq?
28 Ri tijoxelab' xkib'ij: E jujun kakib'ij chi lal Juan B'anal qasana', e jujun chik kakib'ij chi lal lal Elías, e nik'aj chik kakib'ij chi lal la jun chike ri e q'alajisal taq utzij ri Dios.
29 Ri Jesús xub'ij chike: ¿Jas kib'ij ix? ¿In jachin ri in?
Ri Pedro xub'ij: Lal, lal Mesías.*
30 Ri Jesús xub'ij chike chi man kakitzijoj ta chik che jun winaq jachin ri are'.

Ri Jesús kutzijoj ri ukamikal
(Mateo 16:21-28; Lucas 9:22-27)

31 K'a te ri' xuchaple'j uya'ik k'utu'n, xub'ij: Ri uK'ojol ri Achi kuriq na k'ax, ketzelax na uwach kumal ri k'amal taq kib'e ri winaq, kumal ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik. Sib'alaj choq'aq' k'u wi kakamisax na, xuquje' kak'astaj na uwach churox q'ij.
32 Ri Jesús qas k'yaqal xub'an chub'ixik, rumal ri' ri Pedro xusik'ij b'ik pa utukel pa jun k'olib'al xuchaple'j uyajik. 33 Xtzalq'omij ri Jesús, xu'ka'yej ri utijoxelab', k'a te ri' xuyaj ri Pedro xub'ij: Itzel, chatel chinuwach. Man are ta kachomaj at ri jastaq rech ri Dios xane are ri kech ri achyab'.
34 K'a te ri' xu'sik'ij ri winaq rachi'l ri utijoxelab' xub'ij chike: We k'o ne jun karaj kuxik nutijoxel, chuk'ek'ej rib', reqaj ri che' ripb'al xuquje' chinuterene'j. 35 Jeri' rumal ri winaq ri karaj kukol ri uk'aslemal, kutzaq na ri', are k'u ri kutzaq ri uk'aslemal xa rumal we xuquje' rumal rech ri utz laj tzij, kukol na ri' ri uk'aslemal. 36 ¿Jas kutayij che ri winaq kuch'ek ronojel ri q'inomal rech uwachulew, we man kakwinik kukol ri uk'aslemal? 37 ¿Jas kakwin jun kuya cho ri uk'aslemal? 38 We k'o jun kuk'ixib'ej nuq'alajisaxik xuquje' utzijoxik ri nutzij chike we itzel taq winaq a'jmakib' rech we q'ij kamik. Ri uK'ojol ri Achi kak'ix na che we winaq ri' are kape pa ri ujuluwem ri utat e rachi'l ri tyoxalaj taq rangelib'.

9

1 Te k'u ri' xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we, e k'o jujun chike ri e k'o chanim man kekam ta na we man nab'e kakil ri rulik ri ajawarem rech ri Dios ri kape na ruk' kwinem.

Kak'exetaj ri uka'yeb'al ri Jesús
(Mateo 17:1-13; Lucas 9:28-36)

2 Ik'owinaq chi waqib' q'ij che we ri', ri Jesús xusik'ij b'ik ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, xeb'e ruk' pu'wi' jun nimalaj juyub'. Chila' xk'exk'ob'

* **8:29** 8:29 Ri Pedro xub'ij Mesías che. Jeri' kub'ij pa ri tzijob'al hebreo. Pa ri tzijob'al griego Cristo kab'ix che. Kikob'chal we tzij ri' kub'ij chi are wa ri kolonel.

wi ri uka'yib'al ri Jesús chikiwach ri xeb'e ruk'. 3 Ri ratz'yaq sib'alaj
xrepq'unik, maj jun winaq choch ri uwachulew ri xkwin ta ne chub'anik
we ri'. 4 Xuquje' xkik'ut kib' ri Elías rachi'l ri Moisés tajin ketzijon ruk'
ri Jesús. 5 Ri Pedro xub'ij che ri Jesús: Ajtij, utz uj k'o waral, kujkwinik
kaqab'an oxib' alaj taq ja: jun e la, jun rech le Moisés, xuquje' jun rech le
Elías.
6 Xub'ij we ri' xa rumal xib'in ib', man qas ta xuchomaj ri xub'ij. 7 K'a
te ri' xpe jun sutz', xu'ch'uq konojel. Xpe jun ch'ab'al chupam, xub'ij: Are
wa' ri loq'alaj nuk'ojol. Chitatab'ej.
8 Are xeka'ylob'ik, xaq xwi xkil chi uwach ri Jesús.
9 Are tajin keqaj loq pu'wi' ri juyub', ri Jesús xub'ij chike chi man
kakitzijoj ta chi che jun winaq ri xkilo, k'a te kuya'o kakitzijoj are kak'astaj
ri uK'ojol ri Achi chikixo'l ri kaminaqib'. 10 Xkik'ol pa kanima', xa k'u
kakitatab'ela la chib'il taq kib' jas kel kub'ij are xub'ij chi kawa'jil chikixo'l
ri kaminaqib'. 11 Ri tijoxelab' xkita che ri Jesús: ¿Jas che ri a'jtijab' rech
ri taqanik kakib'ij chi nab'e kape na ri Elías?
12 Ri Jesús xub'ij: Qas tzij wi, ri Elías are kape nab'e chusuk'umaxik
ronojel ri jastaq. ¿Jas ta k'u che tz'ib'atalik chi ri uK'ojol ri Achi kuriq na
k'ax xuquje' ketzelax na uwach? 13 Kinb'ij chi'we chi ri Elías xpe kanoq,
ri winaq xkib'an che ronojel ri xkaj, jetaq ri tz'ib'atalik.

Ri Jesús kukunaj jun ala ri k'o itzel uxlab'al che (Mateo 17:14-21; Lucas 9:37-43)

14 Are xo'pan kuk' ri nik'aj tijoxelab' chik, xe'kil sib'alaj e k'i winaq
xuquje' a'jtijab' rech ri taqanik tajin kakib'an ch'o'j pa tzij kuk'. 15 Ri
winaq are xkil ri Jesús kexik'anik xeb'e chuya'ik rutzil uwach. 16 Ri Jesús
xuta chike: ¿Jas tajin kich'o'jij kuk'?
17 Jun achi k'o chikixo'l ri winaq xub'ij che ri Jesús: Ajtij, xink'am loq
ri nuk'ojol choch la rumal k'o jun itzel uxlab'al che, man kuya ta b'e
che kach'awik. 18 Are kukoj uchuq'ab' ri itzel uxlab'al che, katzaq pa ri
ulew, kawusuw upu'chi', kuqut'ut'ej ri uware. Xinb'ij chike le tijoxelab' la
kakesaj b'ik ri itzel uxlab'al che, man xekwin ta che.
19 Ri Jesús xub'ij: ¡k'ax iwe ix winaq ri maj ikojob'al che ri Dios, naj chik
in k'o iwuk'! ¿Jampa' xaq in k'o iwuk'? ¿La xaq kinkoch' in ri kib'ano?
Chik'ama loq ri ala.
20 Xkik'am b'ik ri ala ruk'. Ri itzel uxlab'al xutzaq ri ala pa ri ulew,
xuchaple'j b'alka'tik, kawusuw ri upu'chi'. 21 Ri Jesús xuta che ri utat ri
ala: ¿Jampa' xuchaple'j we k'ax ri' che we ala?
Ri achi xub'ij: Pa ri ralk'a'lal. 22 Ri itzel uxlab'al k'i mul raj ukamisam
we ala. Utzaqom pa ri q'aq' xuquje' pa ri ja'. We kakwin la, kujto' la. Che'l
ku'x la chaqe.
23 Ri Jesús xub'ij: ¿Jamo ri' kab'ij we kakwin la'? Ronojel ke' ub'anik
ruk' ri winaq ri kakojon che ri Dios.
24 Ri utat ri ala aninaq xub'ij: Kinkojonik che ri Dios, chinto' la ruk' ri
nukojob'al.
25 Are xril ri Jesús chi tajin kakimulij kib' k'i winaq, xub'ij che ri itzel
uxlab'al: At uxlab'al ri kab'an t'o'y, mem che we ala ri', chatel b'ik, man
katok ta chik che.
26 Ri uxlab'al xuraqaqej uchi', xub'irirej ri ala ruk' chuq'ab', k'a te ri' xel
b'ik che. Ri ala raj xkamik cher xb'antajik, e k'i winaq xkib'ij: Xkam le
ala.

27 Ri Jesús k'ut xuchap ri ala che ri uq'ab', xuwa'jilisaj. Ri ala xwa'jilik,
xtak'i'k.
28 Are xok b'ik ri Jesús pa ri ja e rachi'l ri utijoxelab', xkita che xaq pa
utukel: ¿Jas che man xujkwin taj uj xqesaj b'ik ri itzel uxlab'al?
29 Xub'ij ri Jesús chike: We itzel uxlab'al ri' xwi kel b'ik we kib'an
ch'awem.
(Mateo 17:22-23; Lucas 9:43-45)
30 Xel b'ik pa ri le'aj ri', xi'k'ow b'ik pa Galilea. Are karaj ri Jesús
maj jachin keta'manik jawje' k'o wi. 31 Jeri' rumal tajin kub'ij chike ri
utijoxelab': Ri uK'ojol ri Achi kajach na pa kiq'ab' ri achyab'. Kakamisax
na, churox q'ij k'ut kak'astaj na.
32 Ri tijoxelab' man xkichomaj taj jas xraj xub'ij ruk' we ri', xkixi'j kib'
xkita che jas xraj xub'ij.

Jachin ri nim uq'ij
(Mateo 18:1-5; Lucas 9:46-48)

33 Xo'pan pa Capernaúm. Are k'o chi pa ri ja, xuta ri Jesús chike: ¿Jas
ri tajin kitzijoj loq are ix petinaq pa ri b'e?
34 Ri tijoxelab' man xech'aw taj, rumal pa ri b'e are xkitzijoj la rij jachin
ri nim uq'ij. Rumal pa kijujunal kakina'o chi e nima'q chikiwach ri e
kachi'l. 35 Ri Jesús xt'uyi'k, xusik'ij ri kab'lajuj utijoxelab', xub'ij chike:
We k'o jun karaj kok che nab'e chike konojel ri winaq, rajawaxik kux na
k'isb'al chike konojel xuquje' patanil ke konojel.
36 K'a te ri' xuk'am jun ak'al xuya chikixo'l, k'a te ri' xuq'aluj xub'ij chike:
37 Ri kuk'amawa'j jun chike we ak'alab' ri' pa nub'i', in kinuk'amawa'j,
ri kinuk'amawa'j in, man in taj kinuk'amawa'j xane are kuk'amawa'j ri
xintaqow loq.
(Mateo 10:42; Lucas 9:49-50)
38 Ri Juan xub'ij: Ajtij, xqil jun winaq tajin ke'resaj itzel taq uxlab'al pa
ri b'i' la, xqaq'il kanoq rumal man qachi'l taj.
39 Ri Jesús xub'ij: Man kiq'il taj, maj jun winaq kub'an mayijab'al taq
jastaq pa ri nub'i', k'a te ri' itzel katzijon chwe. 40 Ri man qak'ulel taj
qachi'l ri'. 41 Qas tzij kinb'ij chi'we, xapachin ri kusipaj juqub' ja' pa ri
nub'i', katoj na uk'axel che.

Ri winaq ri kutaqchi'j chi jun pa mak
(Mateo 18:6-9; Lucas 17:1-2)

42 We k'o jun kutaqchi'j pa mak jun chike we alaj taq nitz' ri', are katanik
kajat'ix jun ab'aj keb'al chuqul, kak'yaq b'ik k'a pa uk'u'x ri plo.* 43 Je
xuquje' we are ri aq'ab' katutaqchi'j pa mak, chasak'ij. Are katanik katok
pa ri jun alik k'aslemal, xa jun aq'ab' cho ri kate' pa ri tyo'nel q'aq' ri
man kachup taj, ruk' ukob'chal aq'ab'. 44 /Ri tyo'nel q'aq' man kachup
ta wi xuquje' ri winaq man kakam taj chupam./ 45 We are ri awaqan
kattaqchi'n pa mak, chasak'ij. Are katanik katok pa ri kaj, maj jun awaqan
cho ri kak'yaq b'ik pa ri tyo'nel q'aq' ruk' ukob'chal awaqan. 46 /Chila' k'ut
man kakam ta wi ri winaq xuquje' man kachup taj ri q'aq'./ 47 We are ri
ab'oq'och kattaqchi'n pa mak, chawesaj. Are katanik katok pa ri ajawarem
rech ri Dios xa jun ab'oq'och cho ri katk'yaq b'ik pa ri tyo'nel q'aq' ruk'
ukob'chal ab'oq'och. 48 Chila' man kak'is ta wi ri k'axk'olal che ri winaq
xane kuriq k'ax chib'e q'ij saq, rumal man kachup ta wi ri q'aq'.

* **9:42** 9:42 Ri ab'aj keb'al sib'alaj nim, jun kej o jun wakax kasalab'anik.

49 Ri q'aq' are je kel ri atz'am ri kayo'w utzayil ronojel. 50 Utz ri atz'am,
are k'u we kelik ri utzayil ¿jas kab'an ri' chutzalixik ri utzayil? Man kak'is
ta b'a ri iwatz'amil rech kixk'oji'k pa ja'maril kuk' konojel ri winaq.

10

Ri Jesús kuya k'utu'n chrij ri juk'ulaj winaq ri kakijach kib'
(Mateo 19:1-12; Lucas 16:18)

1 Xel b'ik ri Jesús pa ri tinimit ri k'o wi, xe' pa ri tinimit ri k'o pa Judea
ch'aqa'p che ri Jordán. Junmul chik xkimulij kib' winaq, ri Jesús xuchaple'j
chik uya'ik k'utu'n chikiwach jacha ri naq'atal che kub'ano. 2 Xo'pan nik'aj
fariseos, xeqet ruk' ri Jesús chub'ixik jun k'a'mab'al che, xkib'ij: ¿La ya'tal
che jun achi kujach ri rixoqil?
3 Ri Jesús xub'ij chike: ¿Jas kub'ij ri utaqanik ri Moisés rajawaxik
kib'ano?
4 Ri fariseos xkib'ij: Ri Moisés xuya b'e chi utz katz'ib'ax jun wuj jawje'
kub'ij wi chi xjach ri ixoq, k'a te ri' kesax b'ik ri ixoq rumal ri achi.✡
5 Ri Jesús xub'ij: Ri taqanik ri' are ri Moisés xtz'ib'anik rumal man kiwaj
taj kixnimanik. 6 Man je ta ri' ub'anik are xtiktaj loq ronojel, ri Dios xutik
ri achi xuquje' ri ixoq. ✡ 7 "Rumal ri', ri achi kuya kanoq ri utat xuquje'
ri unan ke' ruk' ri rixoqil, 8 rech xa jun tyo'jal ku'xik." Jeri' man e keb' ta
chik xane xa e jun chik.✡ 9 Xaq jeri' ri xunuk' ri Dios man kuya taj kujach
ri achi.
10 Are xo'pan cho ri ja, ri tijoxelab' xkita che ri Jesús jas kel kub'ij we
jastaq ri'. 11 Ri Jesús xub'ij: Ri kujach rixoqil k'a te ri' kak'uli'k chik ruk'
jun ixoq chik e keb' rixoqil xuquje' xmakunik ruk' ri nab'e. 12 We are ri
ixoq kujach rachajil k'a te ri' kak'uli'k chik ruk' jun achi chik, kamakunik.

Ri Jesús ku'tewechi'j ri ak'alab'
(Mateo 19:13-15; Lucas 18:15-17)

13 Ri winaq xe'kik'am b'ik ak'alab' ruk' ri Jesús rech ku'chapo, ri e
tijoxelab' k'ut xe'kiyaj ri e k'amowinaq b'ik. 14 Are xril ri Jesús ri
xk'ulmatajik, xyojtajik xub'ij chike ri utijoxelab': Man ki'q'atej ta ri
ak'alab' kepe wuk', chiya b'e chike, rumal a're' kech'ab'en na ri ajawarem
rech ri Dios ri kakub'i' kik'u'x chirij ri Dios jetaq ri kakib'an ri ak'alab'
kakub'i' kik'u'x chirij ri kitat kinan. 15 Qas tzij kinb'ij chi'we, ri man
kuk'amawa'j ta ri ajawarem rech ri Dios jetaq kab'an chuk'amawa'xik jun
laj nitz' ak'al man kakwin ta ri' kok chila'.
16 Ri Jesús xuq'aluj ri ak'alab', k'a te ri' xuya ri uq'ab' pa kiwi'
xu'tewechi'j.

Ri q'inom ala
(Mateo 19:16-30; Lucas 18:18-30)

17 B'enam kub'an ri Jesús are kaxik'an jun achi xopan ruk', xuki'k choch,
xub'ij: Utz laj ajtij, ¿jas rajawaxik kinb'ano rech kinwechab'ej ri jun alik
k'aslemal?
18 Ri Jesús xub'ij che ri ala: ¿Jas che kab'ij utz chwe? ¡Man k'o ta jun qas
utz, xane xaq xwi ri Dios! 19 Aweta'm chik ri taqanik kub'ij: *Matkamisanik,*
matzukuj keb' awixoqil, man katelaq' taj, man kab'an ta b'anoj tzij chirij jun
chik, man kab'an ta etzelal che jun winaq chik, nim cha'wila ri atat anan.✡
20 Xub'ij ri achi: Ronojel we ri' nuchaple'm loq ub'anik pa ri walk'a'lal.

✡ **10:4** 10:4 Deuteronomio 24:1. ✡ **10:6** 10:6 Génesis 1:27; Génesis 5:2. ✡ **10:8** 10:8 Génesis 2:24. ✡ **10:19** 10:19 Éxodo 20:12-16; Deuteronomio 5:16-20.

21 Ri Jesús ko xuka'yej ri achi, k'a te ri' ruk' loq'anik xub'ij che: Xa jun
jastaq chik kajawatajik kab'ano: ja'k'ayij ronojel ri k'o awuk', k'a te ri'
chasipaj ri pwaq chike ri e meb'aib' rech kaya'taj aq'inomal chila' chikaj,
k'a te ri' chatan loq chinaterene'j xuquje' chaweta'maj awe ri kinb'ano.
22 Ri achi are xuta we ri' xk'axk'ob' ranima', kab'isonik xe' cho rachoch
rumal sib'alaj k'i uq'inomal k'olik.
23 Xka'yilob' ri Jesús, k'a te ri' xub'ij chike ri utijoxelab' sib'alaj k'ax
kakiriq ri q'inomab' ko'k pa ri ajawarem rech ri Dios.
24 Ri tijoxelab' xemayijanik che ri xub'ij ri Jesús. Junmul chik xub'ij:
Walk'wa'l, sib'alaj k'ax okem pa ri ajawarem rech ri Dios. 25 Are man k'ax
taj kub'an jun kamey kok pa ri ujolom ri b'aq t'iso'mab'al cho jun q'inom
kok pa ri ajawarem rech ri Dios.
26 Xnimataj ri kimayijanik ri tijoxelab' rumal ri' xkichaple'j ub'ixik
chib'il taq kib' we jeri' ¿jachin kakwinik kukol rib'?
27 Ri Jesús ko xu'ka'yej xub'ij chike: Ri Dios kakwinik chub'anik ri man
kekwin ta ri achyab' che.
28 Xub'ij ri Pedro che ri Jesús: ¿Jas kak'ulmataj quk' uj, ri qaya'om kanoq
ronojel ri qajastaq rumal terene'xik la?
29 Ri Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we: ri utzaqom kanoq rachoch, e
rachalal, e ranab', utat unan, e ralk'wa'l xuquje' rulew xa rumal ri utz laj
tzij 30 kuk'amawa'j na ciento mul uk'axel pa taq we q'ij junab' ri' rachoch,
e rachalal, e ranab', u'nan, u'k'ojol, e rulew pune kuriq k'ax ruk'. Xuquje'
pa ri q'otaj ri kape na, kuk'amawa'j ri jun alik k'aslemal. 31 E k'i winaq
sib'alaj nima'q kakina'o choch ri uwachulew xa k'u maj kiq'ij kaya na pa
ri ajawarem rech ri Dios xuquje' e k'o man nima'q taj kakina'o are e k'o
cho ri uwachulew xa k'u nima'q na ki'lik pa ri ajawarem rech ri Dios.

Ri Jesús kutzijoj chik junmul ri ukamikal
(Mateo 20:17-19; Lucas 18:31-34)

32 E b'enaq pa ri b'e, e paqal pa Jerusalén, ri Jesús xnab'ej b'ik chikiwach.
Ri e tijoxelab' sib'alaj xemayijanik, ri nik'aj chik ri e teren loq xkixi'j
kib'. Ri Jesús xu'sik'ij ri e kab'lajuj utijoxelab' xaq kitukel xub'ij chike
ri kak'ulmatajik, xub'ij: 33 Chanim kuje' pa Jerusalén, chila' kajach wi na
ri uK'ojol ri Achi pa kiq'ab' ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri
Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik. Kakiq'at na tzij
pu'wi' rech kakamisaxik xuquje' kajach na pa kiq'ab' ri winaq ri man a'j
Israel taj. 34 Ketzelax na uwach, kachub'ax na upalaj, karapux na xuquje'
kakamisax na. Churox q'ij k'ut kak'astaj na.

Ri Jacobo rachi'l ri Juan kakita jun toq'ob' che ri Jesús rech kek'oji' ruk'
(Mateo 20:20-28)

35 Ri Juan xuquje' ri Jacobo e ralk'wa'l ri Zebedeo, xeqet ruk' ri Jesús
xkib'ij che: Ajtij, kaqaj chi kaya la chaqe ri kaqata che la.
36 Ri Jesús xub'ij: ¿Jas kiwaj kinb'an iwuk'?
37 Jun chike xub'ij: Ya la b'e chaqe chi pa ri ajawarem la ri kajuluwik
jun chaqe kat'uyi' na pa ri wiqiq'ab' la xuquje' jun pa ri mox la.
38 Ri Jesús xub'ij: Man iweta'm taj ri kitoq'ij ¿La kiq'i' ix ri k'ax ri kinriq
na in? ¿La kiq'i' ix ri kamikal ri kinriq na in?
39 Ri a're' xkib'ij: Kujkwinik.
Ri Jesús xub'ij chike: Kixkwin ri' kiq'i' ri k'axal ri kinriq in xuquje'
ri kamikal ri kinriq na in 40 are k'u ri uya'ik chi'we chi kixt'uyi'k pa ri
nuwiqiq'ab' xuquje' pa ri numox man in taj kab'an we pu'wi'. Chomatal
chi ri' nab'e kanoq jachin ajchoq'e ri k'olib'al ri'.

41 Are xkita ri e lajuj ri xk'ulmatajik xeyojtaj chikij ri Jacobo xuquje' ri
Juan. 42 Ri Jesús xu'sik'ij xub'ij chike: Iweta'm ix, ri winaq ri kakina'o
e k'amal taq b'e kech ri tinimit xuquje' ri nima'q kib'anik pa ri tinimit
ke'kib'an k'ax chike ri e kiwinaq. 43 Man ya'tal ta k'ut jeri' kak'ulmataj
iwuk' ix, ri karaj kux nab'yal chi'xo'l are rajawaxik kux patanil iwe.
44 Xuquje' ri karaj kux nim uq'ij chike konojel rajawaxik kux kajchak
konojel. 45 Jeri', rumal man ne xpe ta ri uK'ojol ri Achi rech kapatanixik
xane xpetik chuya'ik ri uk'aslemal che kikolik sib'alaj e k'i winaq.

Ri Jesús kukunaj ri moy achi Bartimeo

46 K'a te ri' xo'pan pa ri tinimit Jericó. B'enam kub'an ri q'ij are xel b'ik
ri Jesús pa Jericó e rachi'l ri utijoxelab' xuquje' sib'alaj e k'i winaq. K'o
jun moy kuta ulimoxna ub'i' Bartimeo (ralk'wa'l ri Timeo) t'uyul chuchi'
ri b'e. 47 Are xuto chi petinaq ri Jesús aj Nazaret, xuchaple'j uraqik uchi'
xub'ij: Jesús, Ralk'wa'l ri David,* che'l ku'x la chwe.
48 E k'i xkiyajo rech katani'k, man xtani' ta k'ut xane ko xuraq uchi'
xub'ij: Ralk'wa'l ri David, che'l ku'x la chwe.
49 Xtak'i' ri Jesús, xub'ij: Chich'ab'ej apanoq.
Xaq jeri' xkich'ab'ej apanoq. Xkib'ij che: Chatki'kotoq, katusik'ij le Jesús.
50 Ri achi xuk'yaq kanoq ri uq'u', xch'oplajik, xqeb' loq ruk' ri Jesús.
51 Ri Jesús xuta che: ¿Jas kawaj kinb'an awuk'?
Ri moy achi xub'ij: Ajtij, kawaj kinka'yik.
52 Ri Jesús xub'ij che: Ri akojob'al xatukunaj, utz chik kate'ek.
Aninaq xka'y chi junmul ri achi, xuchaple'j uterene'xik ri Jesús pa ri b'e.

11

Kok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén
(Mateo 21:1-11; Lucas 19:28-40; Juan 12:12-19)

1 Are xo'pan pa Betfagé xuquje' pa Betania, chunaqaj ri tinimit Jerusalén
pu'wi' ri juyub' Olivos, ri Jesús xu'taq b'ik e keb' chike ri utijoxelab'.
2 Xub'ij chike: Jix pa ri le'aj ri k'o apanoq chiqawach. Chila' ki'riqa wi
jun laj nitz' b'ur, jat'ital kanoq ri maj jun winaq kejeninaq. Chikira', k'a
te ri' chik'ama loq. 3 We k'o jun katow chi'we: "¿Jas che je la' kib'ano?"
chib'ij che "Xa kajawataj che ri Ajawxel, k'a te kutzalij."
4 Ri tijoxelab' xe'kiriqa ri b'ur jat'ital kanoq pa ri b'e chuchi' jun nim
uchi' ja, xkikir loq.
5 Jujun chike ri e k'o chila' xkita chike: ¿Jas che tajin kikir le b'ur?
6 Ri tijoxelab' xkib'ij chike jas ri ub'im b'ik ri Jesús chike, jeri' xya b'e
chike kumal ri winaq xkikir loq ri b'ur. 7 Xkik'am b'ik ri k'in laj nitz' b'ur
ruk' ri Jesús, xkiya ri e kimanta chrij ri b'ur, k'a te ri' xkejen ri Jesús chirij.
8 E k'i xkilik' ri kimanta pa ri b'e, e nik'aj chik xkiya uq'ab' taq che' pa ri
b'e ri kik'amom loq pa taq ri juyub'.*
9 Ri winaq ri e nab'e xuquje' ri e terenik xkiraq kichi' xkib'ij: *¡Hosanna!*
¡Tewchi'tal ub'i' ri petinaq pa ri ub'i' ri Ajawxel!✡ 10 ¡Tewchi'tal ri

---

* **10:47** 10:47 Ralk'wa'l ri David are wa' ri jun ub'i' chik ri Jesús Cristo. Pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj kub'ij chi ri Mesías kux na jun rija'l ri Taqanel David. * **11:8** 11:8 Ri winaq ojer kakiya ri uq'ab' taq che' pa ri xuquje' ri kiperaj pa ri b'e rech jeri' kakik'utu chi keki'kotik kaye'm apanoq ri nim taqanel ri petinaq. ✡ **11:9** 11:9 Salmos 118:25, 26.

ajawarem rech ri qatat David ri petinaq pa taq we q'ij ri'! *¡Yo'q nimal uq'ij!*
11 Are xok b'ik ri Jesús pa Jerusalén, xe' pa ri Templo. Are xiltaj kanoq ronojel rumal, b'enaq chik ri q'ij, xe' pa ri tinimit Betania e rachi'l ri kab'lajuj utijoxelab'.

Ri Jesús kuch'ajch'ob'ej ri Templo

12 Chukab' q'ij, are kelik loq pa Betania, ri Jesús xnumik. 13 Xril apanoq jun uche'al higuera ri k'o uxaq, xe'rila' k'ut we k'o uwach.† Are xopan ruk' ri che' xaq xwi uxaq xu'riqa', maj uwach rumal maja' kuriq ri q'ij kawachin ri higos. 14 Ri Jesús xub'ij che ri uche'al higos: Maj chi jun kutzukuj higos chawe, ri tijoxelab' xkita ri xub'ij ri Jesús.
15 Are xo'pan pa ri tinimit Jerusalén, ri Jesús xok b'ik pa ri Templo, xuchaple'j kesaxik loq ri winaq ri a'jk'ayib' xuquje' ri tajin keloq'o'manik. Xuwolqotij b'ik ri kimexa ri tajin kakik'ex pwaq xuquje' ri kik'olib'al ri a'jk'ayib' taq palomax.‡ 16 Man xuya ta b'e che xa ta ne jun kukoj b'ik uk'ay pa ri Templo. 17 Xuquje' xub'ij chike we tzij ri': La man iweta'm ri tz'ib'atalik kub'ij: *Ri wachoch b'anb'al ch'awem kech konojel ri winaq ri kepe pa ronojel ri uwachulew.✡Ix k'ut ib'anom kijul eleq'omab' che.* ✡
18 Are xkita ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik, xkitzukuj jas je' kakib'an chukamisaxik, rumal kakixi'j kib' choch jeri' rumal ri winaq kemayijanik che ronojel ri uk'utu'n. 19 Are xe' ri q'ij, ri Jesús e rachi'l ri utijoxelab' xe'l b'ik pa ri tinimit.

Xchaqi'jar ri uche'al ri higuera (Mateo 21:20-22)

20 Che ri aq'ab'il are xi'k'ow b'ik chuxukut ri uche'al ri higos, xkilo chi xchaqi'jar ri uk'a'mal ri che'. 21 Xna'taj che ri Pedro ri ub'im kanoq ri Jesús, xub'ij che: Ajtij, chilampe la, xchaqi'jar le uche'al le higos le xetzelaj la kanoq uwach.
22 Ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab': ¡Chixkojonoq che ri Dios! 23 Qas tzij kinb'ij chi'we, we k'o jun kub'ij che we jun juyub' ri': "Chatel b'ik chila', jat pa le plo, qas kukojo ri kub'ij man kakab'alaj ta uk'u'x che, kak'ulmataj na ri kub'ij." 24 Rumal ri' kinb'ij chi'we are kib'an ch'awem, chikojo chi xik'amawa'j ri tajin kito rech kaya'taj na chi'we. 25 We iwoyawal che jun are tajin kib'an ch'awem, chixkuyunoq rech ri iTat ri k'o chila' chikaj kukuy xuquje' na ri imak ix. 26 /We k'u man kikuy ix kimak nik'aj chik, ri iTat ri k'o chikaj man kukuy ta ri imak ix./

K'o taqanik pa uq'ab' ri Jesús (Mateo 21:23-27; Lucas 20:1-8)

27 Junmul chik ri Jesús e rachi'l ri utijoxelab' xo'pan pa Jerusalén. Are tajin kab'in ri Jesús pa ri Templo, xeqet ri e k'amal taq kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq ruk' xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik e kachi'l ri e k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel. 28 Xkib'ij che: ¿Jachin xyo'w kwinem chawe chub'anik we jastaq ri'? ¿Jachin yo'winaq kwinem chawe rech jewa' kab'ano?

---

† **11:13** 11:13 Ri tinimit Israel, k'i mul kajunumax ruk' ri uche'al ri higuera. ‡ **11:15** 11:15 Ri a'waj ri kek'ayix pa ri Templo are wa' ri keporox cho ri Dios. Ri pwaq ri kak'ex pa ri Templo are wa' ri pwaq ri xwi pa ri Templo kariqitaj wi. E k'i man xtz'aqatisax ri kirajil rumal man suk' ta keno'jin ri e k'exol taq re. ✡ **11:17** 11:17 Isaías 56:7. ✡ **11:17** 11:17 Jeremías 7:11.

29 Xub'ij ri Jesús chike: In xuquje' ri kinta jun jastaq chi'we, we
kixkwinik kib'ij chwe, kinb'ij chi'we jachin yo'winaq kwinem chwe
chub'anik we jastaq ri': 30 ri qasana' ri xub'an ri Juan, ¿la pa ri kaj upetik
wi o rech uwachulew?
31 Xkichaple'j utayik chib'il kib', xkib'ij: We kaqab'ij chi rech pa ri kaj,
¿jas che man xikoj taj kacha la' chaqe? 32 Man kujkwin ta k'ut kaqab'ij chi
jun winaq xyo'w kwinem che.
Jewa' xkib'ij rumal xkixi'j kib' chub'ixik chi rech uwachulew rumal
keta'm ri winaq chi ri Juan jun q'alajisal utzij ri Dios. 33 Xaq jeri' xkib'ij
che ri Jesús: Man qeta'm taj.
Ri Jesús xub'ij chike: Man kinb'ij ta xuquje' in chi'we jachin yo'winaq
kwinem chwe chub'anik we jastaq ri'.

12

K'amb'ejab'al no'j chikij ri itzel taq ajchakib'
(Mateo 21:33-46; Lucas 20:9-19)

1 Ri Jesús xuchaple'j tzijonem kuk' ri winaq ruk' k'amb'ejab'al taq no'j,
xub'ij: K'o jun achi xutik nik'aj uvas.* Xukoralij rij, xuk'ot jun nimalaj
pich'b'al uvas, k'a te ri' xuyak jun nimalaj ja jawje' kak'oji' wi ri chajinel.
Xuya pa qajik chike e nik'aj ajchakib', k'a te ri' xe' pa jun utaqkil. 2 Are
xopan ri q'ij rech yakoj, xutaq b'ik jun rajchak kuk' ri ajchakib' chutoq'ixik
nik'aj rech ri yakoj. 3 Ri ajchakib' xkichap ri taqo'n, xkich'ayo, maj xkiya
b'ik che, xkitaq b'ik cho ja. 4 Ri ajchoq'e ri ulew xutaq chi b'ik jun rajchak.
Ri ajchakib' xkib'an k'ax che xkiya pa uk'ixib'al xuquje' xkiraqij loq ri
ujolom. 5 Xutaq chi k'u b'i jun ajchak, ri ajchakib' k'ut xkikamisaj loq
we ajchak ri'. E k'i xu'taq chi na b'ik, e k'o xech'ay loq chike, nik'aj
chik xekamisax loq. 6 K'isb'al rech, ri ajchoq'e ri ulew xutaq b'ik ri xa
jun uk'ojol ri sib'alaj kuloq'aj, xub'ij: "Kakinimaj wa' we nuk'ojol." 7 Ri
ajchakib' are xkil ri uk'ojol ri ajchoq'e ri ulew xkib'ij chib'il taq kib': "Are
wa' ri kech'ab'en kanoq ri ulew, qakamisaj, rech kaqechabej kanoq ri
ulew."
8 Are xopanik ri k'ojolaxel, xkichapo, xkikamisaj, xkesaj b'ik pa ri ulew.
9 ¿Jas k'u kub'an ri' ri ajchoq'e ri ulew are katzalij loq? Ku'kamisaj na ri
ajchakib' xuquje' kuya na ri ulew tikb'al uvas chike nik'aj chik.
10 ¿La man isik'im ri tz'ib'atalik ri kub'ij?
Ri ab'aj ri xketzelaj ri e yakol taq ja' xuxik ri ab'aj ri qas k'o kutayij.
11 *Are wa' ri uchak ri Ajawxel, ri kuyak qamayijanik.*✡
12 Ri kinima'qil ri winaq a'j Israel are xkich'ob'o chi are katzijox kij pa ri
k'amb'ejab'al no'j, xkaj xkichap ri Jesús. Man xkib'an ta k'ut rumal cher
kakixi'j kib' chikiwach ri e winaq, jeri' xkitzaq kanoq xeb'ek.

Ri tojoj alkabal che ri César pa ri tinimit Roma
(Mateo 22:15-22; Lucas 20:20-26)

13 K'a te ri' xe'kitaq b'ik e jujun fariseos e kachi'l e jujun herodianos† ruk'
ri Jesús rech kakikoj jun k'a'mab'al che ruk' ri tzij ri tajin kub'ij. 14 Are
xo'panik xkib'ij che: Ajtij, qeta'm chi lal jun tz'aqat achi. Man kaya ta la
b'e chi jun winaq chik kab'in che la ri rajawaxik kab'an la, rumal man are

---

* **12:1** 12:1 Pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj, ri winaq a'j Israel kejunumax ruk' ri uche'al ri uva. Chawila pa Isaías 5:1-7. ✡ **12:11** 12:11 Salmos 118:22, 23. † **12:13** 12:13 Ri winaq ri kito'om ri Herodes rachi'l ri e ralk'wa'l are kakaj ketaqan pa kiwi' ri winaq a'j Israel, are k'u ri kiwinaq ri e fariseos man kakaj taj.

ta kil la ri keka'y ri winaq. Xane qas are kak'ut la ri utz laj b'e ri ke' ruk' ri Dios, b'ij la chaqe ¿la ya'talik katoj che ri César ri alkabal o man ya'tal taj? 15 ¿La choq'aq' kaqatojo o man choq'aq' taj?

Ri Jesús reta'm jas che tajin kakib'ij che we ri', xub'ij chike: ¿Jas che kikoj k'a'mab'al pa chwe? Chik'ama loq jun pwaq rech Roma, rech kaqilo.

16 Xkik'am b'ik ri pwaq choch ri Jesús, xub'ij chike: ¿Jachin ajchoq'e we tz'ib' ri' le k'o choch xuquje' le palajaj?

Rech ri César, xecha ri winaq.

17 Ri Jesús xub'ij: Chiya che ri César ri rech ri César, xuquje' chiya che ri Dios ri rech ri Dios. Konojel ri winaq xemayijanik che ri xub'ij ri Jesús.

Ri k'ulanem are kak'astaj jun pa ri jun k'aslemal chik

18 Are k'u ri saduceos ri man kakikoj taj chi k'o k'astajib'al wach xo'pan ruk' ri Jesús, xe'kib'ij che: 19 Ajtij, ri Moisés xuk'ut chiqawach pa ri wuj ri xutz'ib'aj chi are kakam jun achi xuquje' kakanaj kanoq ri rixoqil maj ral. Choq'aq' wi ri rachalal ri achi ri xkamik, kak'uli'k ruk' ri ixoq ri xkanaj kanoq rech kek'oji'k rija'l ri rachalal ri xkamik.✡ 20 E k'o k'u wuqub' alaxik. Ri nab'e xk'uli'k, maj e ralk'wa'l xekanaj kanoq are xkamik. 21 Ri ukab' xk'uli'k ruk' ri malka'n ixoq, xkam xuquje' b'ik maj e ralk'wa'l xekanaj kanoq, je xub'an xuquje' ri urox. 22 Je xk'ulmataj kuk' konojel k'a xkam na b'ik ri k'isb'al chike ri wuqub', k'isb'al rech, xkam xuquje' b'ik ri ixoq. 23 Pa ri k'astajib'al wach, ¿jachin chike ri achyab' qas rachajil ri ixoq, rumal konojel xek'uli' ruk'?

24 Ri Jesús xub'ij chike: Ri ix, ix sachinaq, xa man iweta'm ta ri' ri tz'ib'atalik xuquje' man iweta'm taj ri utzij ri Dios xuquje' ri ukwinem. 25 Are kek'astaj ri kaminaqib', man kek'uli' taj xuquje' man keya taj pa k'ulanem, xane je ku'x ri angelib' ri e k'o pa ri kaj. 26 Are k'u ri k'astajib'al wach kech ri kaminaqib', ¿la man isik'im ri uwuj ri Moisés, jawje' ri kutzijoj wi rij ri k'ix, ri Dios xub'ij che: *In in uDios ri Abraham, ri Isaac, xuquje' ri Jacob*✡? 27 Ri Dios man kiDios ta kaminaqib' xane kiDios e k'aslik winaq. Ri ix sib'alaj ix sachinaq.

Ri taqanik ri sib'alaj nim uq'ij (Mateo 22:34-40)

28 Jun chike ri a'jtijab' rech ri taqanik xqeb' ruk' ri Jesús, are xuto tajin ketzijonik xuquje' xuta ri xub'ij ri Jesús, xuta che: ¿Jachin chike ri taqanik ri nim uq'ij chike konojel?

29 Ri Jesús xub'ij: Ri nim taqanik chike konojel are we jun ri': *Winaq a'j Israel, chitatab'ej chi ri Dios are xa jun Ajawxel.* 30 *Chaloq'aj ri awAjaw Dios ruk' ronojel awanima', ruk' ronojel ak'u'x, xuquje' ruk' ronojel achuq'ab'.*✡ Are wa ri' taqanik ri sib'alaj nim uq'ij chike konojel. 31 Ri ukab' taqanik are we jun ri': *Chaloq'aj ri ajil tz'aqat, jetaq ri kab'an chuloq'axik awib' at.*‡

32 Utz ri xb'an la chub'ixik, ri achi xub'ij: Ajtij, qas tzij ri xb'ij la, ri Dios xa jun, man k'o ta chi jun Dios xaq xwi ri are'. 33 Uloq'axik ri Dios ruk' ronojel anima'aj, ruk' ronojel ku'x xuquje' ruk' ronojel chuq'ab'. Xuquje' uloq'axik ri k'ulja jetaq kub'an chuloq'axik rib' jun, k'o na choch ri utzujik poron sipanik xuquje' ri utzujik ri kaminaq taq awaj choch ri Dios. §

✡ **12:19** 12:19 Deuteronomio 25:5-10. ✡ **12:26** 12:26 Éxodo 3:6. ✡ **12:30** 12:30 Deuteronomio 6:4, 5. ‡ **12:31** 12:31 Levitíco 19:18 § **12:33** 12:33 Deuteronomio 6:5

34 Ri Jesús are xrilo chi ri achi xutzalij uwach ri xub'ij ri Jesús ruk' eta'manik xub'ij che: Naqaj at k'o wi che ri ajawarem rech ri Dios.
K'a te ri' man k'o ta chik jun winaq xub'ij jun jastaq che ri Jesús.

Ri Cristo are uK'ojol ri Dios

35 Are tajin kuya k'utu'n ri Jesús pa ri Templo, xub'ij chike ri winaq: ¿Jas che kakib'ij ri a'jtijab' rech ri taqanik chi ri Cristo uk'ojol ri David? 36 Ri David nojinaq che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel che are xub'ij: *Ri Ajawxel xub'ij che ri wAjaw: Chatt'uyul pa ri nuwiqiq'ab',*[*] *k'a kinya na pa awaqan konojel ri ak'ulel.*[✡] 37 Ri David we kub'ij *Ajawxel* che ri Cristo, ¿jas ta k'u che ri' uk'ojol?
Ri winaq sib'alaj utz xkib'an chutatab'exik ri xub'ij ri Jesús.

(Mateo 23:1-36; Lucas 11:37-54; 20:45-47)

38 Ri Jesús pa ri uk'utu'n xub'ij: Chichajij iwib' chike ri a'jtijab' rech ri taqanik. Utz kakina'o kewa'kat pa taq ri k'ayib'al kikojom ri katz'yaq ri karepq'unik, xuquje' utz kakina'o kaya rutzil kiwach.[†] 39 Utz kakina'o ket'uyi'k pa taq ri nab'e taq t'uyulib'al pa ri Sinagoga, xuquje' are kakicha' ri t'uyulib'al ri nim ub'antajik pa taq ri nimaq'ij ri kesik'ix wi. 40 Kakimaj ri kijastaq ri e malka'nib' taq ixoqib' xuquje' kakib'an ch'awem rech ketataj kumal nik'aj winaq chik. Nimalaj ri k'axk'olal ri kape pa kiwi' we achyab' ri' k'o na chikiwach nik'aj chik.

Ri usipanik ri malka'n ixoq
(Lucas 21:1-4)

41 Ri Jesús xt'uyi'k chunaqaj ri k'olib'al rech ri sipanik, xuchaple'j kika'yexik ri winaq are kakiya ri kisipanik pa ri k'olib'al rech, ri k'o pa ri Templo. Sib'alaj e k'i q'inomab' xkiya nima'q taq pwaq. 42 Xopan k'ut jun malka'n ixoq, xu'ya kanoq keb' q'ana taq pwaq ri man nim taj kilitajik. 43 Ri Jesús xusik'ij ri utijoxelab', xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, we malka'n ixoq ri' are nim xuya chikiwach konojel. 44 We nik'aj winaq xkiya ri jub'iq' che ri nim ri k'o kuk', are k'u we ixoq ri' xuya ronojel ri k'o ruk'.

13

Ri kak'ulmataj na pa taq ri k'isb'al taq q'ij choch ri uwachulew
(Mateo 24:1-2; Lucas 21:5-6)

1 Elem loq rech ri Jesús pa ri Templo, jun chike ri utijoxelab' xub'ij che: Ajtij, chilampe sib'alaj je'l kaka'y le nima'q taq ab'aj le kojtal che le Templo.
2 Ri Jesús xub'ij che: ¿La kawil ronojel we nimaq taq ja ri'? Man jun ab'aj kakanaj chi kanoq pu'wi' jun ab'aj, ronojel katukix na.

(Mateo 24:3-28; Lucas 21:7-24; 17:22-24)

3 Are xe' ri q'ij, ri Jesús xt'uyi'k pu'wi' ri juyub' Olivos, ri k'o apanoq choch ri Templo. Ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, xuquje' ri Andrés xkita che ri Jesús xaq pa utukel, xkib'ij che: 4 B'ij la chaqe ¿jampa' kak'ulmataj le xb'ij la? ¿Jas kak'utuwik chi xa jub'iq' karaj kak'ulmatajik?
5 Ri Jesús xub'ij chike: Qas chichajij iwib', k'o mixsub'uwik. 6 E k'i winaq kepe na pa ri nub'i' kakib'ij: "In ri'," xuquje' ke'kisub' na e k'i.

---

[*] **12:36** 12:36 Ri winaq ri kat'uyi' pa uwiqiq'ab' jun nim taqanel, we are ri Dios o jachin jun ri k'o taqanik pa uq'ab', kel kub'ij chi ri winaq ri' kaya'taj na nim taqanik pa uq'ab'. [✡] **12:36** 12:36 Salmos 110:1. [†] **12:38** 12:38 K'o alaj taq nitz' kaxa b'antal che tz'u'm ub'i'nam Filacteria. Pa taq ri' ri alaj taq kaxa ri' k'o jujun paj tzij rech ri utaqanik ri Moisés. We alaj taq kaxa ri' kajat'ix chikipalaj ri fariseos o che ri kimox q'ab' xuquje' kakikoj alaj taq chixchi'y che ri katz'yaq jeri' kakik'utu chi tajin kakichomaj rij ri utzij ri Dios.

7 Are kito chi k'o ch'o'j kab'anik xuquje' katzijoxik chi kab'an na ch'o'j.
Man kixtonti'r taj. Choq'aq' wi kak'ulmataj we ri', man are ta na k'isb'al
rech ri uwachulew. 8 Kech'o'jin na jun tinimit ruk' jun tinimit chik, xuquje'
kech'o'jin na jun wok tinimit ruk' jun wok chik. Kub'an na kab'raqan pa
ronojel ri uwachulew, kape na numik. Are wa' ri majib'al rech ri q'oxom.
9 ¡Chichajij iwib'! Kixjach na cho ri q'atb'al taq tzij, chixch'ay na pa taq
ri Sinagoga. Rumal we kixk'am na b'ik chikiwach ri nima'q taq taqanelab'
rech kiniq'alajisaj chikiwach. 10 Nab'e na rajawaxik katzijox ri utz laj tzij
pa ronojel tinimit. 11 Man kak'axir taj iwanima' chuchomaxik ri kib'ij are
kixk'am b'ik rech kaq'at tzij pa iwi', xaq xwi chib'ij ri kab'ix chi'we kib'ij pa
ri q'otaj ri', rumal man ix taj ri' kixch'awik xane are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.
12 Ri a'laxik xaq a're' kakijach na kib' pa kamikal, ri tataxel kujach na ri
ralk'wa'l pa kamikal. Ri alk'wa'laxelab' man ke'kinimaj ta chi na ri kitat
kinan, ke'kikamisaj na. 13 Konojel ri winaq rech ri uwachulew kaketzelaj
na iwach rumal ri nub'i', are k'u ri ko kak'oji'k, kakolotaj na.
14 Are kiwil na ri itzel laj awas kak'oji'k jawje' ri man taqal ta wi, /jetaq
ri xutz'ib'aj ri q'alajisal tzij Daniel/ (ri kusik'ij uwach ri wuj, chuch'ob'o
ri kub'ij ri kusik'ij) ri winaq ri e k'o pa Judea cha'nimaj b'ik cheb'o'j pa
ri juyub'.✡ 15 Ri k'o pa ri ja' ri k'o pu'wi' ri rachoch, maqaj b'ik ikim
chuk'amik jun ujastaq. 16 Xuquje' ri k'o cho ri saq, matzalij loq chuk'amik
ri uq'u' xane chanimajoq. 17 Che ri q'ij ri', ¡k'ax ke ri ixoqib' ri yawab' taq
winaq xuquje' ri ke'kitub'isaj kal! 18 Chib'ana ch'awem rech man we ri'
man kak'ulmataj taj pa ri q'alaj. 19 Rumal ri k'ax ri kak'ulmatajik, man
k'ulmatajinaq ta wi loq pa ri majib'al rech ri uwachulew xuquje' man
kak'ulmataj ta chi na. 20 We ta mat kuko'pij ri Dios we q'ij ri', maj jun ri'
kak'asi', xa k'u kumal ke ri e cha'talik, kak'opix na ri q'ij.
21 We k'o jun kub'ij chi'we: "¡Chiwilampe', chi ri' k'o wi ri Cristo!" o
"¡Chiwilampe', je le' k'o wi'!" man kikoj taj. 22 Kepe na winaq kakijaluj
chi a're' e Cristo, xuquje' kakijaluj chi e q'alajisal taq utzij ri Dios, kakib'an
na k'utb'al xuquje' mayijab'al taq jastaq rech ke'kisub' ri winaq pune are
ri e cha'talik. 23 Rumal ri' qas kinb'ij chi'we: "Chichajij iwib'."

(Mateo 24:29-35, 42-44; Lucas 21:25-36)

24 Pa taq ri q'ij ri' are kik'ow ri nimalaj k'axal, kachup na ri q'ij xuquje' ri
ik'. 25 Ketzaq na loq ri ch'umil ri e k'o cho ri kaj xuquje' kasach na uwach ri
kaj.✡ 26 Kiwil k'u na ri uK'ojol ri Achi kape pa ri sutz' ruk' kwinem xuquje'
juluwem. 27 Ku'taq k'u na loq ri rangelib' ri Dios chikimulixik konojel ri e
cha'talik pa ronojel ri uwachulew.
28 Chich'ob'o ri k'utu'n chirij ri uche'al ri higos. Are keraxar ri uq'ab',
kek'iy loq ri uxaq, iweta'm chi xqeb' loq ri q'alaj.*✡ 29 Jeri' xuquje' are
kiwilo kak'ulmatajik we jastaq ri', chiweta'maj chi xqeb' loq ri nupetib'al.
30 Qas tzij kinb'ij chi'we chi man kekam ta na we winaq ri' rech we q'ij
kamik, k'a k'ulmataj na we jastaq ri'. 31 Ri kaj xuquje' ri uwachulew kasach
na, are k'u ri nutzij maj usachik.
32 Are k'u ri q'ij xuquje' ri q'otaj, maj jun eta'maninaq, man ne keta'm
taj ri angelib', in xuquje' man weta'm taj, xane xaq xwi ri Tataxel.
33 Chixk'asloq, xuquje' chib'ana ch'awem rumal man iweta'm taj are kopan
ri q'otaj rech ri nupetib'al. 34 Kajunumataj ruk' jun achi are ke' pa jun

---

✡ **13:14** 13:14 Daniel 9:27; 11:31; 12:11. ✡ **13:25** 13:25 Isaías 13:10; 34:4. * **13:28** 13:28 Pa kaxla'n tzij ri tzij verano are ri saq'ij man kajunumataj ta k'u kuk' ri kitzijob'al ri a'j Israel rumal chi ri verano are ri q'alaj. ✡ **13:28** 13:28 Mateo 24:36; Hechos 1:6-7.

utaqkil, ku'ya kanoq ri e rajchakib' kakichajij apanoq ri rachoch, kuya kanoq kitaqkil konojel, xuquje' kutaq kanoq ri chajil uchi' ja rech man kawar taj. 35 Rumal ri' chixk'asloq, man iweta'm taj jampa' katzalij loq ri ajchoq'e ri ja, wine are kaqaj q'ij, wine pa nik'aj aq'ab', o wine are koq' ri ama' ak', o are ne kasaqirik. 36 Rech man kixwar taj are ku'riqa ri nupetib'al. 37 Ri kinb'ij chi'we ix, kinb'ij chike konojel: ¡Chixk'asloq!

14

Jun ixoq kutix jun k'ok' kunab'al chirij ri Jesús pa ri tinimit Betania
(Mateo 26:1-5; Lucas 22:1-2; Juan 11:45-53)

1 Xa keb' q'ij chik karaj che ri nimaq'ij Pascua, xuquje' ri nimaq'ij are katij ri kaxlan wa ri maj ch'am ruk'. Ri e k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq e kachi'l ri a'jtijab' rech ri taqanik tajin kachichomaj jas kakib'an chuchapik ri Jesús, rech kakikamisaj. 2 Xkib'ij: Man kaqachap taj pa le nimaq'ij rech man ketukin ta b'ik le winaq.

(Mateo 26:6-13; Juan 12:1-8)

3 Are k'o ri Jesús pa ri tinimit Betania pa rachoch ri Simón, ri kab'ix ch'a'k achi che, xopan jun ixoq ruk'a'm b'ik jun k'ok' laj kunab'al.* ri b'antal che jun ri q'ayes ub'i' nardo, ri sib'alaj paqal rajil. Ri ixoq xupaxij ri k'olib'al ri k'o wi b'ik ri kunab'al, k'a te ri' xuq'ij pa ujolom ri Jesús.† 4 E k'o k'u jujun chike ri e k'o chila' xkib'ij: ¿Jas che xaq xtix we kunab'al ri'? 5 La man xa xk'ayix we jastaq ri' rech kach'ek nimalaj pwaq che jeri' kaya chike ri meb'aib'.

Sib'alaj k'ax kakib'an chuyajik ri ixoq.

6 Ri Jesús xub'ij: ¿Jas che k'ax kixtzijon che we ixoq ri'? Man kiyaj taj. Sib'alaj utz ri chak ri xub'an wuk'. 7 Ronojel q'ij e k'o ri e meb'aib' iwuk' rech ki'to'o, ri in k'ut man in k'o taj ronojel q'ij iwuk'. 8 We ixoq ri' xub'ano ri xkwin chub'anik na'tab'al rech chi kinmuqi'k na. 9 Qas tzij kinb'ij chi'we pa ronojel ri uwachulew jawje' ri katzijox wi na ri utz laj tzij, katzijox na we xub'ano we ixoq ri'.

(Mateo 26:14-16; Lucas 22:3-6)

10 Ri Judas Iscariote, jun chike ri kab'lajuj utijoxelab' ri Jesús, xopan chuk'ayixik ri Jesús kuk' ri e k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. 11 Sib'alaj xeki'kotik are xkitab'ej rech ri xb'ix chike, xkitzuj pwaq che ri Judas. Jeri' ri Judas xuchaple'j utzukuxik jas kub'an chujachik ri Jesús pa kiq'ab'.

Ri k'isb'al rekeq'ij ri xb'anik ruk' ri Jesús
(Mateo 26:17-29; Lucas 22:7-23; Juan 13:21-30; 1 Corintios 11:23-26)

12 Pa ri nab'e q'ij rech ri nimaq'ij, are katij ri kaxlan wa ri maj ch'am ruk', ‡ xuquje' are kakamisax ri chij rech ri Pascua, ri tijoxelab' xkita che ri Jesús: ¿Jawje' kaj wi la kaqab'an wi ri wa'im rech Pascua?

13 Ri Jesús xub'ij chike e keb' chike ri utijoxelab': Jix pa le tinimit. Chila' kel wi loq jun achi ruk'a'm jun q'eb'al ja', chiterene'j b'ik. 14 Jawje' ri kok wi b'ik ri achi, chib'ij che: "Ri ajtij kuto: ¿Jawje' k'o wi ri ja ri

---

* **14:3** 14:3 Ri alabastro jun ab'aj ri sib'alaj ch'uch'uj. Are wa' ri kab'an lime't ruk' kaya k'ok' taq kunab'al chupam. † **14:3** 14:3 Ri nardo are jun ki' uwa'l jun che' ri k'o pa ri tinimit India, xa k'u rumal che ri naj kape wi rumal ri' sib'alaj paqal rajil, yaktal pa jun lime't ri man rech man xaq ta katixik. ‡ **14:12** 14:12 "Ri kaxlan wa ri maj ch'am ruk'." Chasik'ij pa Hechos 12:3.

kinwik'owisaj wi ri nimaq'ij Pascua, kuk' ri nutijoxelab'?" 15 Ri achi kuk'ut
na chi'wach jun nim ja ri k'o chikaj, suk'umatal chik. Chib'ana ri qarekeq'ij
chila'.
16 Xeb'ek ri tijoxelab', xo'k b'ik pa ri tinimit, xkiriq ri achi jetaq ri xub'ij
b'ik ri Jesús chike. Jeri' xkib'ano ri rekeq'ij rech Pascua.
17 Are xok aq'ab', xopan ri Jesús e rachi'l ri kab'lajuj utijoxelab'. 18 Are
e q'a'lik tajin kewa' pu'wi' ri mexa, ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij
chi'we, jun chi'we ri tajin kawa' wuk' kinuk'ayij na.
19 Ri tijoxelab' sib'alaj xeb'isonik, xkichaple'j utatab'elo'xik chib'il kib':
¿Te'q in ri'?
20 Ri Jesús xub'ij: Jun chike ri kab'lajuj ri kumu' ri ukaxlan wa wuk' pa
ri pala't. 21 Qas tzij kinb'ij chi'we, kak'ulmataj na ruk' ri uK'ojol ri Achi,
jetaq ri tz'ib'atal loq, xa k'u k'ax rech ri k'ayinel, are katanik we ta mat
xalaxik.
22 Are tajin kewa'ik, ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, xutewechi'j. K'a te ri'
xujach chike ri utijoxelab', xub'ij chike: Ri' chik'ama', are wa' ri nutyo'jal.
23 K'a te ri' xuk'am jun qumub'al, xutyoxij che ri Dios, k'a te ri' xuya
chike ri utijoxelab', konojel xequmunik. 24 Xub'ij chike: Are wa' ri nukik'el
rech ri k'ak' ch'ekom tzij, ri katixtob' kumal ke e k'i winaq.§ 25 Qas tzij
kinb'ij chi'we, man kinqumuj ta chi na we vino xane k'a te kinqumuj chik
pa ri ajawarem rech ri Dios ri k'ak' vino.

Ri Jesús kutzijoj chi ri Pedro karawaj na ub'ixik ri Jesús
(Mateo 26:30-35; Lucas 22:31-34; Juan 13:36-38)

26 Are xb'ixotaj ri Salmos* kumal, xeb'e pwi' ri juyub' Olivos.
(Mateo 26:30-35; Lucas 22:31-34; Juan 13:36-38)
27 K'a te' ri xub'ij ri Jesús: Iwonojel kinitzaq na kanoq, jeri' rumal
tz'ib'atalik: *Kinb'an na k'ax che ri ajyuq' xuquje' ketukin na b'ik ri chij.*✡
28 Are kink'astajik, kinnab'ej na b'ik chi'wach kine' je la' pa Galilea.
29 Ri Pedro xub'ij: In man kantzaq ta la kanoq pune konojel ri nik'aj jeri'
kakib'ano.
30 Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe, che we chaq'ab' kamik
oxmul awawam nuwach are koq' ri ak' chukamul.
31 Ri Pedro ko xub'ij: Pune rajawaxik kinkam uk' la, man kinwawaj ta
wi q'alajisaxik la. Konojel ri nik'aj tijoxelab' chik je xkib'ij jacha ri xub'ij
ri Pedro.

Kub'an ch'awem ri Jesús pa Getsemaní
(Mateo 26:36-46; Lucas 22:39-46)

32 Xo'pan pa jun k'olib'al ub'i' Getsemaní, ri Jesús xub'ij chike ri
utijoxelab': Chixt'uyul kanoq waral, xa ke'nb'ana na apanoq ch'awem.
33 Xu'kam b'ik ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan ruk'. Xuchaple'j b'isonem
xuquje' xuxi'j rib' 34 Xub'ij chike ri e k'o ruk': Sib'alaj kab'ison ri wanima',
raj kinkamik kinna'o.
K'a te ri' xub'ij chike: Chixkanaj kanoq waral, chixk'asloq.
35 Xb'in chi na apanoq jub'iq', xuki'k pa ri ulew, xuchaple'j ub'anik
ch'awem are xuto we ta k'o b'anom wi mat kuriq ri k'axal. 36 Xub'ij: ¡Tat!
lal kakwin la chub'anik ronojel. Man kaya ta la b'e chwe kinriq we k'ax
ri', man are ta k'u kab'an we in, xane are b'anoq ri kaj lal.

---

§ **14:24** 14:24 Kakituruwisaj ukik'el jun awaj chuk'utik chi ri ch'ekom tzij kakib'ano, qas tzij wi'. Éxodo 24:8. * **14:26** 14:26 Ri b'ix ri xkib'ixoj pa ri Pascua wine are ri kub'ij pa Salmos 115; 118. ✡ **14:27** 14:27 Zacarías 13:7.

37 K'a te ri' xtzalij kuk' ri utijoxelab', are xopan kuk' tajin kewarik. Xub'ij:
¡Simón! ¿Tajin ne lo katwarik? ¿Man xatkwin taj xatk'asi'k xa ta ne jun
hora? 38 Chixk'asloq, chib'ana ch'awem rech man kixqaj taj pa ri mak. Ri
uxlab'al sib'alaj karaj ri ch'awem are k'ut ri ityo'jal maj uchuq'ab'.
39 Xe' chi junmul ri Jesús, xub'ana ch'awem. 40 Are xtzalij loq kuk'
ri tijoxelab', junmul chik tajin kewarik, rumal sib'alaj k'ax kiwaram.
Man xkiriq taj jas xkib'ij che ri Jesús. 41 Churox mul xtzalij loq kuk'
ri utijoxelab', xub'ij chike: Chixwaroq, chixuxlanoq, waral xk'is wi.
Chiwilampe', xopan ri q'otaj are kajach ri uK'ojol ri Achi pa kiq'ab' ri
a'jmakib'. 42 ¡Chixwa'jiloq! ¡Jo'! Xul le kinjachowik.

Ri Judas kujach ri Jesús
(Mateo 26:47-56; Lucas 22:47-53; Juan 18:2-11)

43 Tajin kach'aw na ri Jesús are xaq k'a te xopan ri Judas, jun chike ri
kab'lajuj tijoxelab', e rachi'l sib'alaj e k'i winaq ri e taqtal b'ik kumal ri e
ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, a'jtijab' rech ri taqanik xuquje'
e k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel, kuk'am che' rachi'l sak'ib'al.
44 Ri Judas ub'im chike ri winaq: Ri achi ri kintz'umaj are ri', chichapa',
chik'ama b'ik ruk' chuq'ab'.
45 Are xopanik ri Judas, xqeb' ruk' ri Jesús, xub'ij che: Ajtij.
K'a te ri' xutz'umaj.
46 Ri achyab' xkichap ri Jesús. 47 Jun chike ri e k'o chila' xresaj jun
sak'ib'al, xusak'ij ri uxikin ri patanil rech ri k'amal kib'e ri e ch'awenelab'
cho ri Dios. 48 Ri Jesús xub'ij chike: ¿La in jun elaq'om k'ut che ri ix
petinaq chwij ruk' che' rachi'l sak'ib'al? 49 Man xinichap ta k'ut pa taq ri
q'ij are xink'oji'k iwuk' pa ri Templo. Xk'ulmataj k'u we ri' rumal cher
rajawaxik wi kak'ulmataj na ri tz'ib'atal loq.
50 Kojonel ri utijoxelab' xa'nimaj b'ik, xkitzaq kanoq utukel.
51 Xkichap k'ut jun ala ri uterene'm b'ik ri Jesús, uq'u'm jun atz'yaq.
52 Ri ala xutzaq kanoq ri atz'yaq, ch'analik, xanimaj b'ik.

Kopan ri Jesús chkiwach ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios
(Mateo 26:57-68; Lucas 22:54-55, 63-71; Juan 18:12-24)

53 Xkik'am b'ik ri Jesús choch ri k'amal kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios,
chila' xkimulij wi kib' ri e k'amal taq b'e kech wi e ch'awenelab' cho ri
Dios, ri a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' ri e k'amal taq kib'e ri winaq a'j
Israel. 54 Ri Pedro naj k'o wi kanoq uterene'm b'ik ri Jesús, xok b'ik cho
rachoch ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios. Xt'uyi'k kuk' ri ajch'o'jab'
chajinelab' kumiq' rib' chuchi' ri q'aq'.
55 Ri e k'amal taq kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri e ya'l taq no'j
kakitzukuj jas kakib'an chuq'alajisaxik chi ri Jesús ajmak, jeri' kekwinik
kakikamisaj, maj k'u umak xkiriqo. 56 E k'i winaq xkib'an b'anoj tzij chirij
ri Jesús, man saq ta k'ut ri kakib'ij. 57 E k'o k'u nik'aj winaq xkib'an we
b'anoj tzij ri' chirij ri Jesús, xkib'ij: 58 Uj xqato are xub'ij: Kintukij we
Templo ri kiq'ab' achyab' yakowinaq, kinyak k'u na jun man uq'ab' ta
achi kayakowik.
59 Man ruk' ta wa' xjunamataj uwach ri kakib'ij.
60 Xwa'jil ri k'amal b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios, xub'ij che ri
Jesús: ¿La maj jas kab'ij che le kakib'ij chawe? ¿Jas kel kub'ij wa' we mak
ri', ri kab'ixik xab'ano?
61 Ri Jesús maj jas xub'ij. Ri k'amal kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios xuta
che: ¿La at, at Cristo, uK'ojol ri tewchi'tal laj Dios?

62 Je', in ri', xcha ri Jesús. Kiwil na ix ri uK'ojol ri Achi, kat'uyi' na pa ri
uwiqiq'ab' ri kwinel laj Dios are kape pa ri sutz' rech chila' chikaj.
63 Ri k'amal b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios xut'oqopij ri ratz'yaq†,
xub'ij: ¿Jas kakitayij chi na chaqe ri e q'alajisanelab'? 64 ¡Qas ix xixtow
ruk' ixikin ri awas ri xub'ij! ¿Jas kita che?
Konojel ri winaq xkib'ij chi taqal che kakamisaxik. 65 E k'i xkichaple'j
uchub'axik ri upalaj, xkich'uq ri ub'oq'och, xkikoj t'oyom q'ab' che, xkib'ij:
¡Chaq'alajisaj ri utzij ri Dios chiqawach!
Ri ajch'o'jab' chajinelab' xkilaq'ij q'ab' chupalaj.

Ri Pedro karawaj uq'alajisaxik ri Jesús
(Mateo 26:69-75; Lucas 22:56-62; Juan 18:15-18, 25-29)

66 Ri Pedro are k'o cho ri ja, xik'ow b'ik jun aj ik' rech ri k'amal kib'e ri
ch'awenelab' cho ri Dios. 67 Are xrilo chi ri Pedro tajin kumiq' rib' chuchi'
ri q'aq', ko xuka'yej, xub'ij che: Xuquje' at at k'o ruk' ri Jesús ri aj Nazaret.
68 Ri Pedro xub'ij: Man weta'm taj uwach, man ne weta'm taj jachin tajin
katzijoj rij.
K'a te ri' xel b'ik chuchi' ri q'aq', xe' chuchi' ri uchi' ja. 69 Ri aj ik' are
xril ri Pedro xub'ij chike ri e k'o chila': We jun achi ri' kachi'l we winaq
ri'.
70 Ri Pedro junmul chik xub'ij chi man reta'm taj uwach ri Jesús. Maj
naj taj ik'owinaq, are nik'aj winaq chik xkib'ij che ri Pedro: Qas tzij wi la'
at kachi'l rumal at at aj Galilea.
71 Ri Pedro xuchaple'j ub'ixik etzelal chib'il rib'. Xub'ij: Qas tzij kinb'ij
chi'we chi man weta'm taj uwach ri Jesús.
72 Xaq k'a te' xoq' jun ama' ak' chukamul. Xna'taj che ri Pedro ri xb'ix
che rumal ri Jesús: Oxmul awawam nuwach are koq' chukamul ri ama'
ak'.
Ri Pedro xuchaple'j oq'ej.

15

Ri Jesús kopan choch ri Pilato
(Mateo 27:1-2, 11-14; Lucas 23:1-5; Juan 18:28-38)

1 Are xsaqirik, ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, ri e k'amal taq
kib'e ri winaq a'j Israel xuquje' ri e yo'l taq no'j xkichomaj jas kakib'ano.
Xkiyut b'ik ri Jesús, xkik'am b'ik choch ri Pilato. 2 Ri Pilato xuta che ri
Jesús: ¿La at ri at kirey ri winaq a'j Israel?
Ri Jesús xub'ij che: Lal xb'in la in jachinaq.
3 Ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq
xkichaple'j utzujuxik ri Jesús che k'i jastaq. 4 Ri Pilato xub'ij che ri Jesús:
¿La maj jas kab'ij che le tajin kakib'ij chawe? Sib'alaj k'i ri amakum, jeri'
kakib'ij.
5 Pune jeri' xb'ix che ri Jesús, maj xa ta ne jun tzij xub'ij, rumal ri' ri
Pilato sib'alaj xmayijanik.

(Mateo 27:15-31; Lucas 23:13-25; Juan 18:38; 19:16)

6 Pa ri nimaq'ij, naq'atal che ri Pilato kutzoqopij jun itzel winaq ri k'o pa
che, xapachin na k'u ri kakita ri winaq. 7 K'o k'u jun achi ub'i' Barrabás,
tz'apital pa ri che' kuk' ri itzel taq winaq, rumal uk'ulel ri nim taqanel
pa Roma xuquje' rumal ri kamisanik ri ub'anom. 8 Xkimulij kib' ri winaq

† **14:63** 14:63 Kakit'oqopij ri katz'yaq chuk'utik chi itzel xkita ri xb'ixik o are ne ri tajin kab'anik. Xkib'ij we ri' rumal xkito chi awas taq tzij ri xb'ixik.

choch ri Pilato, xkita che kutzoqopij ri jun itzel winaq jetaq ri naq'atalik
kub'ano pa ri nimaq'ij. 9 Ri Pilato xuta chike: ¿La are kiwaj kintzoqopij
b'ik le kirey le winaq a'j Israel?
10 Jeri' xub'ij rumal xuch'ob'o chi ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab'
cho ri Dios xkijach ri Jesús rumal k'ax kakina' che. 11 Ri e kinima'qil ri
e ch'awenelab' cho ri Dios xe'kitaqchi'j ri winaq are kakito katzoqopix ri
Barrabás. 12 Ri Pilato xuta chike: ¿Jas k'u kinb'an che le achi le kib'ij ix
chi are kirey ri winaq a'j Israel?
13 Ri winaq ko xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Ripoq!
14 Ri Pilato xuta chike: ¿Jas che? ¿Jas xumakuj we achi ri'?
Ri winaq ko xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Ripoq!
15 Xraj k'u ri Pilato xuya chike ri winaq ri kakaj xtaqanik katzoqopixik ri
Barrabás, xuquje' xtaqan churapuxik ri Jesús, k'a te ri' xujach b'ik chike
rech kakiripo.
16 Ri ajch'o'jab' xkik'am b'ik ri Jesús choch ri ja ri kak'oji' wi ri nim q'atal
tzij, xe'kimulij konojel ri kachi'l. 17 Xkikoj jun kyaq manta chirij ri Jesús,
k'a te ri' xkikem jun k'ix korona, xkikoj pa ujolom, 18 xuquje' xkib'ij: ¡Nim
uq'ij ri kirey ri winaq a'j Israel!
19 Xkich'ay chujolom ruk' jun aj, xkichub'aj, xexuki'k choch, kakijaluj
kakiya uq'ij. 20 Are xeto'taj chuyakik kitze' chirij ri Jesús, xkesaj ri manta
chrij, xkikoj ri ratz'yaq. K'a te ri' xkik'am b'ik pa ripik.

Karip ri Jesús
(Mateo 27:32-44; Lucas 23:26-43; Juan 19:17-27)

21 K'o jun achi ub'i' Simón aj Cirene, utat ri Alejandro Rufo, tzalijem loq
rij pa ri uchak cho ri saq, xkitaq b'ik chi reqaxik ri ripb'al.
22 Xkik'am b'ik ri Jesús pa ri ulew ub'i'nam Gólgota, ri kel kub'ij
Ub'aqilal jolomaj. 23 Xkiyuja'j vino ruk' mirra, k'a te ri' xkitzuj che, ri
Jesús man xraj taj xutijo. 24 K'a te ri' xkiripo, ri ajch'o'jab' xe'tz'anik rech
kakilo jachin kach'ekow b'ik ri ratz'yaq ri Jesús.
25 Pa ri b'elejeb' hora rech ri q'ij, xkirip ri Jesús. 26 Xkikoj we tz'ib'atalik
ri' pu'wi' ri che' ripb'al: ARE WA' RI KIREY RI WINAQ A'J ISRAEL. 27 Xerip
xuquje' e keb' eleq'omab' chuxukut, jun pa umox, jun pa uwiqiq'ab'.
28 Xk'ulmataj k'ut ri tz'ib'atal loq chirij kub'ij: *Xajilax chikixo'l ri a'jmakib'.*✡
29 Konojel ri ki'k'ow b'ik kakisutusa kanoq ri kijolom xuquje' kakib'ij
kanoq che ri Jesús: At ri katukij ri Templo k'a te ri' pa oxib' q'ij kayak
uk'axel. 30 ¡Chatqaj loq cho ri ripb'al, chakolo awib'!
31 Ri e k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios, e kachi'l ri a'jtijab'
rech ri taqanik xkitze'j uwach ri Jesús xkib'ij che: Xkwinik xu'kol nik'aj
winaq chik, man kakwin ta k'ut kukol rib'.
32 Chuqasaj loq rib' choch ri ripb'al, we are Cristo kirey ri winaq a'j Israel
rech jeri' kaqilo xuquje' kujkojon che. Ri achyab' ri xerip ruk' kakib'ij
apanoq k'ax taq tzij che.

Ri ukamikal ri Jesús
(Mateo 27:45-56; Lucas 23:44-49; Juan 19:28-30)

33 Pa ri unik'ajil q'ij xq'equ'mataj ri uwachulew k'a te xtani' pa ri urox
hora rech b'enaq q'ij. 34 Ri Jesús xuraq uchi' pa ri urox hora rech b'enaq

✡ **15:28** 15:28 Isaías 53:12.

q'ij, xub'ij: Eloi, Eloi, ¿lama sabactani?* ri kel kub'ij: *NuDios, nuDios ¿jas che xinya la kanoq nutukel?*

35 Jujun chike ri e k'o chila', are xkita ri xub'ij ri Jesús, xkib'ij: Chitampe', tajin kuch'ab'ej apanoq ri Elías.

36 Kaxik'an jun chike ri achyab' xu'ch'aqab'a loq jun q'ux pa vinagre k'a te ri' xuxekeb'a b'ik che jun aj, xutzuj apanoq che ri Jesús, xuquje' xub'ij: Qilampe' we qas kape ri Elías chuqasaxik.

37 Ri Jesús ruk' chuq'ab' xuraq uchi', k'a te ri' xkamik. 38 Ri atz'yaq tasb'al upam ri Tyoxalaj k'olib'al ri k'o pa ri Templo xjisjob' pa keb' upetik chikaj k'a pa ri ulew. 39 Are xuta ri kinimal ri ajch'o'jab' chi xuraq uchi' ri Jesús, xuquje' xrilo jas xub'an ri Jesús xkamik, xub'ij: Qas tzij wi, we achi ri' are Uk'ojol ri Dios.

40 E k'o k'u jujun ixoqib' naj e k'o wi keka'y apanoq. Chikixo'l e k'o ri María Magdalena, ri María ri unan ri Jacobo, xuquje' ri unan ri José, xuquje' ri Salomé. 41 We ixoqib' ri' xeteri'k, xuquje' xkipatanij ri Jesús are k'o pa Galilea. E k'o xuquje' nik'aj ixoqib' chik chila' ri xepaqi' ruk' are xe' pa Jerusalén.

Kamuq ri Jesús
(Mateo 27:57-61; Lucas 23:50-56; Juan 19:38-42)

42 B'enaq chi q'ij, (q'ij ri kasuk'umax kanoq ronojel ri katij pa ri q'ij rech uxlanem) 43 ri José aj Arimatea, jun chike ri e ya'l taq no'j kech ri winaq a'j Israel, jun achi ri raye'm ri ajawarem rech ri Dios, man xuxi'j taj rib', xopan ruk' ri Pilato chutayik ri utyo'jal ri Jesús rech kumuqu. 44 Ri Pilato sib'alaj xmayijanik are xuto chi aninaq xkam ri Jesús, xusik'ij ri kinimal ri ajch'o'jab' xuta che la naj chik kaminaq ri Jesús. 45 Are xkib'ij che chi ri Jesús kaminaq chik, xuya b'e che ri José xuk'am b'ik. 46 Ri José xuqasaj b'ik ri utyo'jal ri Jesús, xub'olq'otij b'ik pa jun k'ak' atz'yaq ri xuloq'o, xuya' kanoq pa jun jul ri k'ottal cho jun ab'aj, k'a te ri' xuwolqotij kanoq jun ab'aj rech kutz'apij ri uchi' ri muqb'al. 47 Ri María Magdalena rachi'l ri María unan ri José xkilo jawje' xmuqi' wi kanoq ri Jesús.

16

Ri k'astajib'al uwach ri Jesús
(Mateo 28:1-10; Lucas 24:1-12; Juan 20:1-10)

1 Are xik'ow ri q'ij re uxlanem, ri María Magdalena, ri María unan ri Jacobo xuquje' ri Salomé xkiloq' b'i k'ok' taq kunab'al rech ke'kikojo kan che ri utyo'jal ri Jesús. 2 Sib'alaj kamuquq na pa ri nab'e q'ij rech ri wuq q'ij, ri ixoqib' xeb'e chuchi' ri muqb'al. 3 Kakib'ila chib'il taq kib' pa ri b'e: ¿Jachin ta k'u kab'anow toq'ob' chaqe karesaj ri ab'aj chuchi' ri muqb'al?

4 Jeri' kakib'ij rumal ri ab'aj ri k'o chuchi' ri muqb'al sib'alaj nim. Are xo'panik xkilo chi ri ab'aj esatal chi kanoq chuchi' ri muqb'al. 5 Xo'k b'i pa ri muqb'al, k'a te xkilo k'o jun ala t'uyulik pa ri uwiqiq'ab' rech ri xk'oji' wi ri Jesús, sib'alaj saq ri ratz'yaq. Ri ixoqib' sib'alaj xkixi'j kib'. 6 Ri ángel xub'ij chike: Man kixi'j ta iwib'. Ix tajin kitzukuj ri Jesús ri xripik. Man k'o ta chi waral, xane xk'astaj uwach. Chixka'yoq jawje' le xk'oji' wi. 7 Jix k'ut, ji'tzijoj chike ri tijoxelab' xuquje' che ri Pedro: "Ri Jesús xnab'ej

* **15:34** 15:34 We tzij ri' xb'ix pa ri tzijob'al hebreo. Qilampe pa Salmos 22:1.

apanoq chi'wach xe' je la' pa Galilea, je la' kiwil wi na uwach, jetaq ri
ub'im chi'we."
8 Ri ixoqib' xeb'irib'ob'ik, xa'nimaj b'ik, xe'l b'ik chuchi' ri muqb'al ruk'
xib'in ib'. Maj xkitzijoj wi ri xkilo.

Ri Jesús kuk'ut rib' chikiwach e k'i winaq k'a te ri' kapaqi' pa ri kaj
(Juan 20:11-18)

9 /Are xk'astaj ri Jesús pa ri nab'e q'ij rech ri wuq q'ij, xuk'ut rib'
choch ri María Magdalena, ri xesax wuqub' itzel uxlab'al che. 10 Ri María
Magdalena xe' chutzijoxik chike konojel ri xek'oji' ruk' ri Jesús. Konojel
tajin keb'isonik xuquje' ko'q'ik. 11 Are xub'ij chike chi xril uwach ri Jesús
k'astajinaq chik, man xkikoj taj.

(Lucas 24:13-35)

12 Ri Jesús xuk'ut xuquje' rib' chikiwach e keb' chike ri tijoxelab' are e
b'enaq pa ri kib'e cho ri saq. 13 Ri e tijoxelab' xe'kitzijoj chike ri nik'aj
tijoxelab' chik chi xkil ri Jesús, man xkikoj ta k'u ri xb'ix chike.

(Mateo 28:16-20; Lucas 24:36-49; Juan 20:19-23)

14 K'isb'al re xuk'ut rib' chikiwach ri e ju'lajuj utijoxelab' are tajin
kewa'ik, xu'yajo rumal cher man xe'kikoj ta ri xeb'in chike chi xk'astaj
uwach. 15 Xub'ij chike ri utijoxelab': Jix pa ronojel ri uwachulew, ji'tzijoj
ri utz laj taq tzij, chike konojel winaq. 16 Ri kakojonik xuquje' kab'an
uqasana' kakolotajik, are k'u ri man kakojon taq, kaq'at na tzij pu'wi'. 17 Ri
kekojon che ri nub'i', kekwin na. Ke'kesaj itzel taq uxlab'al pa ri nub'i',
ketzijon chi na pa jule' taq tzijob'al. 18 Ke'kichap na kumatz, xuquje' we
kakiqumuj ja' ri ya'tal kamisab'al ruk', man kub'an ta k'ax chike. We
kakiya ri kiq'ab' pa kiwi' ri yawab'ib', ku'tzir na.

(Lucas 24:50-53)

19 Are xto'taj ri Jesús che tzijonem kuk' ri tijoxelab', xk'am b'ik pa ri
kaj, xe't'uyul pa ri uwiqiq'ab' ri Dios. 20 Ri tijoxelab' xeb'e chutzijoxik ri
ukamikal xuquje' ri k'astajib'al uwach ri Jesús pa ronojel ri tinimit. Ri
Ajawxel xu'to'o chub'anik ri utz laj chak, xuquje' xuk'utu chi qas kwinel
wi ri utzij rumal xu'to'o ri tijoxelab' chub'anik ri mayijab'al taq jastaq./

RI UTZ LAJ TZIJ RE RI JESÚS RI XUTZ'IB'AJ RI LUCAS

Majib'al re

Ri wuj re Lucas rachi'l ri wuj re Hechos xa jun winaq xtz'ib'anik (chawilampe ri sik'inik ri kab'anik pa ri majib'al rech ri Hechos). Ukob'chal ri wuj kakitzijoj jas xub'an ri Dios chikisik'ixik ri tinimit Israel xuquje' chikisik'ixik kojonel ri winaq rech jeri' kakiterene'j ri Jesús. Pa ri nab'e wuj ri wa'katem kachaple'taj b'ik pa ri tinimit Jerusalén, ri uk'u'x ri kik'aslemal ri winaq a'j Israel. Ri ukab' kachaple'taj b'ik pa ri tinimit Jerusalén, kopan k'a pa taq jule' taq tinimit chik, kak'is utza'm ruk' ri Pablo are kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit Roma, uk'u'x ri sib'alaj k'i tinimit. Ri Lucas kutaq b'ik ri xutz'ib'aj che ri nimalaj reqele'n achi ub'i'nam Teófilo, we tata' ri wine jun nim k'amal b'e ke ri ajch'o'jab' je la' pa ri tinimit Roma. Ri xutz'ib'aj q'attal pa jaljoj taq q'at jacha taq ri wuj, ri naj tzijonem, b'ix, jastaq ri xk'ulmatajik, k'axk'olal, xuquje' k'amb'ejab'al taq no'j. Ri xraj ri Lucas are chi xuk'utu chi qas tz'aqat xub'an ri Dios chuk'amik loq ri utunal cho ri uwachulew kuk' ri winaq a'j Israel. Ri e nab'e taq terene'l re ri Jesús xkik'amawa'j ri sik'inik ri xb'an chike xkichaple'j utzijoxik chike konojel ri winaq cho ri uwachulew chi ri Jesús xch'eken pu'wi' ri maj xuquje' ri kamikal.

Nab'e, ri Jesús kub'an ri uchak pa Galilea, je la' pa ri uxukut kaj re ri tinimit Israel.

Ukab', ri Jesús kub'an jun nimalaj b'inem ke' pa Jerusalén xuquje' kuya sik'inik chike ri winaq rech ko'k pa ri rajawarem ri Dios je xuquje' kuya k'utu'n chike chirij ri ajawarem.

Urox, ri Lucas kutzijoj jas xub'an ri Jesús chujachik ri uk'aslemal je la' pa ri tinimit Jerusalén xuquje' jas xub'ano are xk'astaj loq chikixo'l ri kaminaqib' rech jeri' xuk'ut rib' chi are Ajawxel xuquje' Taqanel pu'wi' ri uwachulew.

1 Loq'alaj Teófilo: E k'i ri winaq ri xkaj xkitz'ib'aj pa cholaj ri tzijob'elil
chrij ri qas xk'ulmataj waral chiqaxo'l. 2 Are wa' ri xkik'ut loq chiqawach
ri qas xi'low ronojel ri xk'ulmatajik pa ri majib'al re, ri e tzijol taq re ri
utz laj tzij. 3 Ri in xuquje' sib'alaj utz rilik xuquje' usolixik xinb'ano rech
xinweta'maj ronojel ri ucholajil ri jastaq ri xk'ulmatajik qas pa ri majib'al
rech. Rumal wa' xinchomaj utz'ib'axik chawe pa ucholajil, nimalaj Teófilo,
4 rech kaweta'maj ri qas tzij chrij ri k'utu'n ri ya'om chawe.

Katzijox ri alaxib'al rech ri Juan

5 Pa taq ri q'ij che ri' are taqanel ri Herodes pa ri Judea, k'o jun ch'awenel
cho ri Dios ub'i' Zacarías jun chike ri wok e rija'l ri Abías, ri rixoqil are
ri Elisabet, rija'l ri Aarón. 6 Kik'ulajal e utz laj taq winaq, suk' kanima'
cho ri Dios. Xeniman che ronojel ri utaqanik ri Dios. Man k'o ta etzelal
xkib'ano. 7 Maj k'u e kal rumal cher ri Elisabet man kakwin taj kuya ral
pa ri uwachulew xuquje' e nimaq taq winaq chik.

8 Jun q'ijal ri Zacarías are tajin kapatanij pa ri Templo rech ri Dios
rumal cher xuriq ri q'ij are kapatanik ri uwo kaj. 9 Jacha ri kub'ij ri
naq'atajib'al kech ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, kakik'yaq
rij jachin ri ch'awenel kok b'ik pa utemplo ri Dios chutzujik ri incienso.

10 Are tajin kaporox ri incienso, ri winaq ri kimulim kib' tajin kakib'an
apanoq ch'awem cho ri Templo rech ri Dios. 11 Are tajin kuporoj incienso ri
Zacarías xuk'ut rib' jun ángel choch, xtak'i' pa ri wiqiq'ab' rech ri tzujb'al
sipanik jaw ri kaporox wi ri incienso. 12 Are xril ri Zacarías ri ángel,
xk'axir ranima', sib'alaj xuxi'j rib'.
13 Ri ángel xub'ij che: Man kaxi'j ta awib'. Ri ach'awem xtataj rumal ri
Dios. Kak'oji' na jun ak'ojol ruk' ri awixoqil Elisabet, Juan kakoj che ub'i'.
14 Sib'alaj katki'kot na rumal rech ri ak'al, xuquje' e k'i winaq keki'kot na
we xkil uwach. 15 Jeri' rumal cher nim na uq'ij cho ri Dios. Man kutij ta wi
vino xuquje' tzam. Kanojisax na che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel are k'o chupam
ri unan. 16 E k'i winaq a'j Israel ketzalij na ruk' ri Ajawxel ri kiDios rumal
rech are'. 17 Kanab'ej na cho ri Ajawxel ruk' chuq'ab' xuquje' kwinem jetaq
ri xya che ri Elías, kub'an na chi kesuk'i' ri tat nan kuk' ri alk'wa'laxelab'
xuquje' kub'an na chi ri man keniman taj kakik'amawa'j keta'mab'al chike
ri suk' taq winaq. Rech jeri' ri winaq kakisuk'umaj apanoq kib' chiraye'xik
ri Ajawxel.
18 Ri Zacarías xub'ij che ri ángel: ¿Jas kinb'an chi reta'maxik chi qas
kak'ulmataj na we jastaq ri'? In in ri'j achi chik, ri wixoqil xuquje' b'enaq
chi ri ujunab'.
19 Ri ángel xub'ij: In in Gabriel, in k'o cho ri Dios chanim, are' xintaqow
loq chub'ixik we utz laj taq tzij ri' chawe. 20 Rumal k'u cher man xakoj ta
ri xinb'ij chawe, katmemar kan chanim, man katkwin taj katch'awik, ka
chi k'ol na ri ak'al k'a te ri' kajaqataj ri ach'ab'al. Kak'ulmataj na ri nutzij
pa ri q'otaj ri kajawatajik.
21 Ri winaq ri a'yeninaq ri Zacarías xemayijanik rumal cher maj ri kel
loq. 22 Are xel loq, man kakwin ta chik kach'awik. Xaq pa memal tzij chik
xtzijon kuk', xkichomaj k'ut chi xa xril jun k'utb'al pa ri Tyoxalaj k'olib'al.
23 Are xto'taj ri Zacarías che ri patanijik pa ri Templo, xtzalij cho rachoch.
24 Ik'owinaq chi jun janipa q'ij, ri Elisabet rixoqil ri Zacarías xkanaj yawab'
ixoq. Ri Elisabet job' ik' xaq cho rachoch xk'oji' wi.
25 Sib'alaj utz ri wAjaw, xinresaj pa ri nuk'ixib'al rech man kinkiyoq' ta
chi ri winaq, xcha ri Elisabet.

Katzijox ri alaxib'al rech ri Jesús

26 Pa ri uwaq ik' rech ri uyawajik ri Elisabet, xtaq loq ri ángel Gabriel pa
Nazaret, jun le'aj ri k'o pa Galilea. 27 Xopan ruk' jun q'apoj ali, ub'i' María,
ri tz'onom chik rumal jun achi ub'i' José, jun rija'l ri Taqanel David. 28 Ri
Gabriel xuk'ut rib' choch ri María, xub'ij che: ¡Rutzil awach, at jun ixoq
cha'talik, ri Ajawxel k'o awuk'!
29 Ri María xsach uk'u'x, xk'axk'ob' ranima', xuchomaj rij ri kub'ij ri
ángel. 30 Ri ángel xub'ij che: ¡Man kaxi'j ta awib' María, at cha'tal rumal
ri Dios! 31 Katiktaj na jun ak'al chawe, kalax na, kakoj Jesús che ub'i'.
32 Kanimar na uq'ij, kab'ix na uk'ojol ri Nimalaj Dios che. Ri Ajawxel Dios
kukoj na che nim taqanel jetaq ri qamam David. 33 Amaq'el kataqan na
pu'wi' ri tinimit Israel, ri utaqanik maj uk'isik.
34 Ri María xub'ij: ¿Jamo ri' kak'ulmataj we ri'? Man in k'olinaq ta in
ruk' achi.
35 Ri ángel xub'ij che: Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kaqaj na loq pa'wi'. Ri
ukwinem ri nimalaj Dios katuch'uq na. Rumal ri', ri ne' ri' ri kak'oji' na,
jun Tyoxalaj ak'al, xuquje' kub'i'na'j na Ralk'wa'l ri Dios. 36 Ri Elisabet ri
awachalal xkanaj yawab' winaq pa ri uri'job'naqil. Waqib' ik' chik yawab'

winaq pune xb'ix che kumal ri winaq chi man kakwin taj ku'ya ral pa ri uwachulew. 37 Maj jun jastaq ri mat kakwin ri Dios che ub'anik.

38 Ri María xub'ij: In patanil rech ri Ajawxel. K'ulmataj wuk' ronojel ri xab'ij.

Ri ángel xtzalijik.

Ri María kopan chusolixik ri Elisabet

39 Keb' oxib' q'ij chik ik'owinaq we k'ulmatajem ri', ri María xe' pa taq ri juyub' pa ri tinimit rech Judea. 40 Are xopan chila', xok b'ik pa ri rachoch ri Zacarías, xuya rutzil uwach ri Elisabet. 41 Are xuta ri Elisabet ri rutzil wach ri xya rumal ri María, xch'oplaj ri ral chupam, xnoj k'ut che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 42 Ri Elisabet xuraq uchi' chech ki'kotemal, xub'ij che ri María: Sib'alaj at tewchi'talik chikiwach konojel ri ixoqib'. Xuquje' tewchi'tal ri awal. 43 ¿Jas che xya b'e chwe, kinulusolij ri unan ri Wajaw? 44 Are xinta ri rutzil nuwach xuya'o, xch'oplaj ri nune' ri k'o chinupam xch'oplaj che ki'kotemal. 45 Sib'alaj at tewchi'talik rumal cher xakojo chi ri Ajawxel kub'an ri xuchi'j chawe.

Ri ub'ix ri María

46 Ri María xub'ij:

Ri wanima' sib'alaj kuq'ijila'j ri Ajawxel. 47 Sib'alaj kaki'kot ri wanima' pa ri nuDios, nukolonel. 48 Xel uk'u'x che we patanijel rech ri man nim ta uq'ij.

Konojel k'u ri winaq kakib'ij na ri' chwe chi in tewchi'talik. 49 Jeri' rumal cher ri Tyox xuquje' kwinel laj Dios xub'an nimalaj taq jastaq wuk'.

50 Kutoq'ob'isaj kiwach konojel ri winaq ri e k'olik xuquje' ri kek'oji' na.

Ri winaq kakimoch' kib' choch. 51 Ruk' ri uteleb' xub'an nimalaj taq jastaq, xusach kiwach ri winaq ri nimal chike

xuquje' ri kakinimarisaj kib'. 52 Xresaj ri taqanik pa kiq'ab' ri nima'q kib'anik,

xuya kiq'ij ri winaq ri nim taj kiq'ij. 53 Xuya jastaq kech ri kenumik,

maj ke ri q'inomab' xuya'o. 54 Xuto' ri utinimit Israel,

man xsachan ta che ub'anik ri utzilal kuk'. 55 Jeri' xub'ano rumal cher xuchi'j kan che ri qamam Abraham

xuquje' amaq'el chike ri e rija'l chi jewa' kub'an na.

56 Ri María xkanaj kan oxib' ik' ruk' ri Elisabet k'a te ri' xtzalij cho rachoch.

Kalax ri Juan B'anal qasana'

57 Are xopan ri q'ij, kak'oji' ri ral ri Elisabet, xalax ri ral, ala ri ral. 58 Ri uk'ulja ri Elisabet xuquje' ri e rachalal xeki'kotik are xketa'maj chi ri Dios sib'alaj xutoq'ob'isaj uwach ri Elisabet. 59 Are xtz'aqat wajxaqib' uq'ij ri ne', xkimulij kib' rech kakilo kakoj retal, xkaj k'ut xkikoj Zacarías che ub'i', jetaq ri ub'i' ri utat. 60 Ri Elisabet k'ut xub'ij: ¡Man je ta ri'! Juan kub'i'na'j we ak'al ri'.

61 ¿Jas che? xecha ri winaq. Man k'o ta jun chike ri awachalal jeri' ub'i'.

62 Pa memal tzij k'ut xkita che ri utat ri ak'al jas ub'i' ri uk'ojol kukojo. 63 Ri Zacarías xuta jun ch'aqa'p tz'alam chike rech kutz'ib'aj choch jas ri b'i'aj. Sib'alaj xemayijan k'ut are xkilo ri xutz'ib'aj "Juan ub'i'." 64 Aninaq xjaqataj ri uch'ab'al ri Zacarías, xuchaple'j uq'ijila'xik ri Dios. 65 Xtzijox k'u ronojel we k'ulmatajem ri' pa taq ri tinimit ri k'o pa taq ri juyub'

rech Judea, konojel ri e ku'l ja xkixi'j kib'. 66 Konojel ri winaq ri xetowik
kakitatab'ela chib'il taq kib': ¿Jas kux we ak'al ri?
Je' xkib'ij wa' rumal q'alaj chi ri Ajawxel Dios k'o ruk' ri ak'al.

Ri ub'ix ri Zacarías

67 Ri Zacarías, ri utat ri ak'al, xnoj che ri Uxlab'ixel, xub'ij: 68 Chiq'ijila'j
ri Ajawxel, ri Dios rech ri tinimit Israel,
xusolij ri utinimit, xuto'o pa ri q'oxom. 69 Xutaq loq jun kwinel laj kolonel
rija'l ri patanil rech, David. 70 Are wa' ri xuchi'j loq ri Dios
chi kichi' ri tyoxalaj taq q'alajisal taq rech ri utzij, ojer. 71 Kujuto' na pa
kiq'ab' ri e qak'ulel,
xuquje' pa kiq'ab' ri kaketzelaj qawach. 72 Rech kutoq'ob'isaj kiwach ri e
qamam rumal cher xna'taj che ri ch'ekom tzij ri xub'ano. 73 Are wa' ri
ch'ekom tzij xub'an kan
ruk' ri qamam Abraham. 74 Xujesax na pa kiq'ab' ri qak'ulel
rech kaqapatanij ri Dios man ruk' ta xib'in ib', 75 ruk' jun tyoxalaj k'aslemal
xuquje' suk'al,
pa ronojel q'ij rech ri qak'aslemal. 76 At, nuk'ojol, kab'ix na q'alajisal rech
ri utzij ri nimalaj Dios chawe,
kasuk'umaj na apanoq ri ub'e ri Ajawxel. 77 Katzijoj na jas kakib'an ri
winaq rech kekolotajik
xuquje' kekuyutaj che ri kimak. 78 Tyox che ri utoq'ob' ri Dios,
katunan na ri tunal rech pa ri kaj, chiqaxo'l. 79 Ku'tunaj na ri e k'o pa ri
q'equ'mal,
pa ri uq'equ'mal ri kamikal,
xuquje' kuk'am na qab'e pa ri ub'eal ri ja'maril.
80 Xk'iy k'u ri Juan, sib'alaj xpe uchuq'ab' pa ri ranima'. Xk'oji' pa ri
katz'inow ulew k'a pa ri q'ij are xuk'ut rib' chkiwach ri winaq a'j Israel.

2

Ri alaxib'al rech ri Jesús

1 Pa taq ri q'ij ri', xya jun taqanik rumal ri César Augusto rech konojel
ri winaq kakitz'ib'aj kib'. 2 (Are wa' ri nab'e ajilanik ri xb'anik che ri' are
q'atal tzij ri Cirenio pa ri tinimit Siria.) 3 Konojel xetzalij pa taq ri kitinimit,
rech kakitz'ib'aj kib' pa ri ajilanik. 4 Ri José xel b'ik pa ri le'aj Nazaret, xe'
pa Galilea pa ri tinimit Belén ri k'o pa ri tinimit Judea, najtir uk'olib'al ri
David. 5 Xuk'am b'ik ri rixoqil María rech ku'tz'ib'aj rib', yawab' ixoq chik.
6 Are k'o pa ri tinimit Belén, xopan ri q'ij kalax ri ne'. 7 Xk'oji' k'u ri nab'e
ral ala ri María, xub'alq'otij k'ut pa atz'yaq, xuq'oyob'a pa jun rechab'al
awaj rumal cher man xkiriq ta chi jun k'olib'al jawje' kekanaj wi kanoq.

Ri angelib' xuquje' ri a'jyuq'ab'

8 E k'o k'u a'jyuq'ab' cho taq ri saq che ri chaq'ab'il ri' tajin ke'kichajij
ri kichij. 9 Xaq k'a te' xuk'ut rib' chikiwach jun ángel taqom loq rumal ri
Ajawxel Dios. Ri ujuluwem ri Dios xsutin chikij. Ri a'jyuq'ab' xkixi'j kib'.
10 Ri ángel xub'ij chike: Man kixi'j ta iwib', nuk'amom loq utz laj tzij
chi'we, ri kuya na ki'kotemal chike konojel ri winaq. 11 Kamik xalax pa ri
utinimit ri David jun Kolonel, are ri Mesías ri Ajawxel. 12 Ri retal chi'we
are chi: Kiriq na jun laj ak'al, b'alq'otital pa atz'yaq, q'oyob'atal pa jun
rechab'al awaj. 13 Xaq k'a te xepe sib'alaj e k'i angelib' ruk' ri nab'e ángel,

xkiq'ijila'j ri Dios, xkib'ij: 14 ¡Juluwem che ri Dios ri k'o pa ri kaj, ja'maril
kuk' ri winaq ri ku'loq'aj ri Dios, ri e k'o cho ri uwachulew!
15 Are xetzalij ri angelib' pa ri kaj, ri a'jyuq'ab' xkib'ij chib'il taq kib': Jo'
pa Belén, je'qila ri xutzijoj ri Ajawxel chaqe.
16 Aninaq xeb'e pa ri le'aj, xe'kiriqa ri María, ri José xuquje' ri k'in laj
ak'al q'oyol pa ri rechab'al awaj. 17 Are xiltaj kumal, ri a'jyuq'ab' xkitzijoj
chike konojel ri winaq, ri xkilo xuquje' ri xub'ij ri ángel chike. 18 Konojel
ri winaq ri xetow ronojel ri xkitzijoj ri a'jyuq'ab' xemayijanik. 19 Are k'u ri
María xuyak pa ranima' ronojel we jastaq ri', amaq'el xuchomaj rij. 20 Ri
a'jyuq'ab' xetzalij chuchajixik ri kichij, xkiq'ijila'j ri Dios rumal ri xkilo
xuquje' xkito. Je xk'ulmatajik jetaq ri xutzijoj ri ángel chike.

Kak'ut ri Jesús pa ri Ja Q'ijila'b'al Dios

21 Are xik'ow wajxaqib' q'ij, xkoj retal ri ne', Jesús xkoj che ub'i'. Are
wa' ri ub'i' ri xb'ix rumal ri ángel are maja' kalaxik.
22 Xopan ri q'ij ri katzuj ri sipanik rech ch'ajch'ojil jetaq ri kutoq'ij ri
utaqanik ri Moisés, are kak'oji' jun ak'al, xaq jeri' ri utat unan xkik'am
b'ik pa Jerusalén chutzujik cho ri Ajawxel.✡ 23 Kub'ij ri taqanik: *We ala
ri nab'yal ral ri ixoq, rajawaxik katzuj cho ri Dios e keb' tukmux o juk'ulaj
palomax.* ✡ 24 Xaq jeri' xkitzuj ri sipanik jetaq ri kub'ij ri utaqanik ri
Ajawxel, *keb' tukmux o juk'ulaj palomax.**
25 Pa taq ri q'ij ri', k'o jun achi ub'i' Simeón pa ri tinimit Jerusalén, we
achi ri' suk' xuquje' utz ranima' raye'm chi kulkub'isax uk'u'x ri tinimit
Israel. 26 K'uttal k'u choch chi man kakam taj we man nab'e karil kan
uwach ri Mesías rech ri Ajawxel. 27 Che ri q'ij ri', xk'am b'ik rumal ri
Tyoxalaj Uxlab'ixel, xe' pa ri Templo rech ri Dios. Xaq jeri' are xopan
ri María rachi'l ri José chutzujik ri ne' Jesús, jetaq ri kub'ij ri utaqanik ri
Ajawxel. 28 Ri Simeón k'o chila', xuq'aluj ri ak'al, xuquje' xuq'ijila'j ri Dios,
xub'ij: 29 Ajawxel, chanim ya b'a la b'e kakam we patanil e la pa ja'maril
jetaq ri b'im la loq. 30 Xinwil ruk' ri nub'oq'och ri koltajem la. 31 Ri xtaq la
loq chike konojel ri winaq. 32 Are' ketunan na ri winaq rech kakil ri Dios,
are' ujuluwem ri tinimit Israel. ✡
33 Ri utat unan ri Jesús sib'alaj xemayijanik che ri kab'ix che ri Jesús.
34 Ri Simeón xu'tewechi'j, xub'ij che ri María, ri unan: E k'i winaq a'j
Israel ketzaq na rumal re we ak'al ri', xuquje' kuya na ki'kotem chike nik'aj
chik. Kux xuquje' na jun etal rech tijoj chuq'ab'. 35 Rumal rech, kaq'alajin
na ri chomab'al rech ri kanima' ri winaq, chawe at ri at unan, ronojel we
jastaq ri' je ri kok na jun ch'ich' che ri awanima'.
36 K'o xuquje' jun q'alajisal utzij ri Dios, jun ixoq ub'i' Ana ri k'o pa ri
Templo rech ri Dios, umi'al ri Fanuel, rech ri jupuq winaq Aser. Wuqub'
junab' e k'ulanik xkam ri rachajil. 37 Junmuch' kajib' ujunab', man kel ta
wi pa ri Templo. Chi paq'ij chi chaq'ab' kuq'ijila'j ri Dios, kub'an ch'awem
xuquje' man kawa'taj. 38 Ri ixoq xopanik are tajin katzijon ri Simeón ruk'
ri María rachi'l ri José, xuchaple'j uq'ijila'xik ri Dios, xutzijoj rij ri ak'al
chike konojel ri kaye'm kakolotaj ri tinimit Jerusalén, rumal ri Dios.

Ketzalij pa ri tinimit Nazaret

✡ **2:22** 2:22 Éxodo 13:12-15; Levítico 12:6. ✡ **2:23** 2:23 Éxodo 13:2-12. * **2:24** 2:24 Ri alaj taq nitz' palomax o tukmux are ri' ri kakitzuj ri meb'a taq winaq ojer, are k'u ri e q'inomab' tzi choq'aq' wi chi are kakitzuj jun laj alaj. Levítico 12:6-8. ✡ **2:32** 2:32 Isaías 49:6.

39 Are xtz'aqat ub'anik ronojel ri kutoq'ij ri utaqanik ri Ajawxel kumal
ri utat unan ri Jesús, xetzalij cho kachoch je la' pa Nazaret pa Galilea.
40 Chila' xk'iy wi ri ak'al, utz uwach xuquje' xk'oji' uchuq'ab'. Sib'alaj
xk'iy reta'mab'al, ri utoq'ob' ri Dios k'o ruk'.

Ri ak'al Jesús k'o pa ri Templo

41 Ronojel junab' ri utat unan ri Jesús xeb'e pa ri tinimit Jerusalén, pa
ri nimaq'ij Pascua. 42 Are kab'lajuj ujunab' ri Jesús, xeb'e pa Jerusalén
jetaq ri naq'atal chike. 43 Are xk'is ri nimaq'ij, xkichaple'j tzalijem loq pa
ri tinimit Nazaret, ri utat unan ri Jesús man xkinab'ej taj chi xkanaj kan ri
Jesús pa Jerusalén. 44 Pa kik'u'x chi k'o chikixo'l ri nik'aj winaq chik. Are
xuriq chaq'ab', xkichaple'j utzukuxik chikixo'l ri e rech ch'ab'e'n xuquje'
ri rachalal, man xkiriq ta k'ut. 45 Are man xkiriq taj, xetzalij pa ri tinimit
Jerusalén chutzukuxik.
46 Oxib' q'ij chik ik'owinaq are xe'kiriqa ri Jesús k'o pa ri Templo, t'uyul
chkixo'l ri a'jtijab' rech ri taqanik, tajin ku'tatab'ej xuquje' tajin kuk'ot
kichi'. 47 Konojel ri tajin ketatab'enik xemayijan che ri reta'mab'al xuquje'
ri tzalib'al wach ri xuya ri Jesús.
48 Are xkilo, xemayijanik ri unan xub'ij che: Ala, ¿jas che je xab'an we
ri' chaqe? In rachi'l ri atat tajin katqatzukuj pa ronojel k'olib'al.
49 Ri Jesús xub'ij chike: ¿Jas che kintzukuj alaq? ¿La man eta'm alaq chi
pa rachoch ri nuTat rajawaxik kink'oji' wi?
50 Man xkich'ob' ta k'u ri utat unan jas che jewa' xub'ij.
51 Xtzalij k'u kuk' ri utat unan pa ri tinimit Nazaret xuquje' xniman chike.
Ri unan xuk'ol pa ranima' ronojel ri jastaq ri xk'ulmatajik. 52 Xk'iy k'u ri
Jesús, pa ri utoq'ob' ri Dios, xk'oji' reta'mab'al, xuquje' xqaj ri uno'jib'al
chikiwach konojel ri winaq.

3

Ri Juan kutzijoj ri utzij ri Dios

1 Pa ri ro'lajuj junab' rech ri utaqanik ri Tiberio César, che ri' are taqanel
ri Poncio Pilato pa Judea. Ri Herodes are nim taqanel pa Galilea. Ri
Felipe rachalal ri Herodes are q'atal tzij pa Iturea xuquje' pa Traconite.
Ri Lisanias are q'atal tzij pa ri tinimit Abilinia. 2 Ri Anás rachi'l ri Caifás
are kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq a'j Israel. Pa
taq ri q'ij ri', ri utzij ri Dios xtaq che ri Juan ri uk'ojol ri Zacarías, are k'o pa
ri katz'inow ulew. 3 Ri Juan xb'in chunaqaj ri nima' Jordán, xutzijoj chike
ri winaq chi utz kab'an kiqasana' rech kakiq'alajisaj chi xkik'ex kanima'
xuquje' ketzalij ruk' ri Dios, rech kakuyutaj ri kimak. 4 Ri Isaías xutzijoj
la rij ri Juan are xub'ij:
Uch'ab'al jun winaq ri kuraq uchi' pa ri katz'inow ulew, kub'ij:
Chisuk'umaj ri ub'e ri Ajawxel, chib'ana suk'um che.
5 *Kenojisax na ri siwan, konojel ri juyub' ku'x na lea'nik,*
ri kotoka'q taq b'e kesuk'umax na xuquje' ri ab'aj taq b'e kech'ajch'ob'ex
na.
6 *Konojel kakil na ri koltajem ri kutaq loq ri Dios.*✡

7 Sib'alaj k'i winaq xo'pan ruk' ri Juan rech kub'an kiqasana'. Ri
Juan xub'ij chike: Kija'l taq kumatz, ¿jachin xb'in chi'we chi kixkwinik
kixanimaj choch ri rayowal ri Dios ri kape na? 8 Qas utz chixno'jinoq rech

✡ **3:6** 3:6 Isaías 40:3-5.

qas kaq'alajinik chi qas xik'ex ik'u'x. Man kixkwin ta k'ut kib'ij: “Are qatat ri Abraham.” Rumal kinb'ij chi'we chi ri Dios kakwinik kub'ano chi kek'iy ralk'wa'l ri Abraham chike we ab'aj ri'. 9 Ri ikaj xaq ya'tal chik ruk' ri uk'a'malil ri che'. Ronojel k'u che' ri man kuya ta uwach kaqasax na, xuquje' kak'yaq na b'ik pa ri q'aq'.

10 Sib'alaj e k'i winaq xkib'ij: ¿Jas rajawaxik kaqab'ano?

11 Ri Juan, xub'ij chike: We k'o keb' akami'x, chaya jun rech ri maj rech. We k'o awa, chaya ke ri kanumik.

12 Xuquje' xo'pan ri toq'il taq alkabal rech kab'an kiqasana', xkita che ri Juan: Ajtij, ¿jas rajawaxik kaqab'ano?

13 Ri Juan xub'ij chike: Man kitoq'ij ta uwi' ri alkabal ri ix taqom chutoq'ixik.

14 Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xkib'ij: ¿Jas rajawaxik kaqab'an uj?

Ri Juan xub'ij chike: Man kitoq'ij ta pwaq chike ri winaq, man kib'an ta b'anoj tzij chikij ri winaq ri maj kimak, ku'l ik'u'x ruk' ri tojb'al iwe.

15 Rumal k'u cher ri winaq kaye'm ri upetib'al ri Mesías are kakaj kaketa'maj we are Mesías ri Juan. 16 Ri Juan xutzalij uwach ri k'otb'al chi' xub'ij: In kinb'an iqasana' ruk' ja', kape k'u na jun ri nim reqele'n chinuwach in, man taqal ta chwe kinux jun patanijel, xuquje' man taqal ta chwe kinkir ri jat'ib'al rech ri uxajab'. Are' kub'an iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje' ruk' q'aq'.

17 Are' xaq raye'm kujosq'ij ri tiriko, ruk' ri ucha'b'al. Xuquje' kumulij b'ik ri utiriko, kuya pa ri utarroz. Kuporoj na ri pajo pa jun q'aq' ri maj uk'isik.

18 Sib'alaj k'i ri xub'an ri Juan chuq'alajisaxik chike ri winaq ri utz laj taq tzij.

19 Ri Juan xuquje' xuyaj ri Herodes Antipas chikiwach konojel ri winaq rumal xk'uli'k ruk' ri Herodías, rixoqil ri rachalal, je xuquje' rumal k'i itzel taq jastaq ri ub'anom, 20 rumal ri' ri Herodes xukoj ri Juan pa che', xnimar ri umak.

Kab'an uqasana' ri Jesús
(Mateo 3:13-17; Marcos 1:9-11)

21 Jun q'ijal, ri Juan are tajin kub'an kiqasana' e k'i winaq, xub'an uqasana' ri Jesús. Are tajin kub'an ch'awem ri Jesús xjaqataj ri kaj. 22 Xilitaj k'ut xqaj loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pu'wi' ri Jesús je' jas jun palomax. Xtataj xuquje' jun ch'ab'al pa ri kaj ri kub'ij: At at loq'alaj nuk'ojol, sib'alaj kaya ki'kotem chwe.

Ri e rati't umam ri Jesús
(Mateo 1:1-7)

23 Juwinaq lajuj ujunab' ri Jesús are xuchaple'j chakunem kuk' ri winaq. Ri Jesús xeta'max uwach chi ralk'wa'l ri José, ri José ralk'wa'l ri Elí, 24 ri Elí ralk'wa'l ri Matat, ri Matat ralk'wa'l ri Leví, ri Leví ralk'wa'l ri Melqui, ri Melqui ralk'wa'l ri Jana, ri Jana ralk'wa'l ri José, 25 ri José ralk'wa'l ri Matatías, ri Matatías ralk'wa'l ri Amós, ri Amós ralk'wa'l ri Nahúm, ri Nahúm ralk'wa'l ri Esli, ri Esli ralk'wa'l ri Nagai, 26 ri Nagai ralk'wa'l ri Maat, ri Maat ralk'wa'l ri Matatías, ri Matatías ralk'wa'l ri Semei, ri Semei ralk'wa'l ri José, ri José ralk'wa'l ri Judá, 27 ri Judá ralk'wa'l ri Joana, ri Joana ralk'wa'l ri Resa, ri Resa ralk'wa'l ri Zorobabel, ri Zorobabel ralk'wa'l ri Salatiel, ri Salatiel ralk'wa'l ri Neri, 28 ri Neri ralk'wa'l ri Melqui, ri Melqui ralk'wa'l ri Adi, ri Adi ralk'wa'l ri Cosam, ri Cosam ralk'wa'l ri Elmodam, ri Elmodam ralk'wa'l ri Er, 29 ri Er ralk'wa'l ri Josué, ri

Josué ralk'wa'l ri Eliezer, ri Eliezer ralk'wa'l ri Jorim, ri Jorim ralk'wa'l ri Matat, 30 ri Matat ralk'wa'l ri Leví, ri Leví ralk'wa'l ri Simeón, ri Simeón ralk'wa'l ri Judá, ri Judá ralk'wa'l ri José, ri José ralk'wa'l ri Jonán, ri Jonán ralk'wa'l ri Eliaquim, 31 ri Eliaquim ralk'wa'l ri Melea, ri Melea ralk'wa'l ri Mainán, ri Mainán ralk'wa'l ri Matata, ri Matata ralk'wa'l ri Natán, ri Natán ralk'wa'l ri David, 32 ri David ralk'wa'l ri Isaí, ri Isaí ralk'wa'l ri Obed, ri Obed ralk'wa'l ri Booz, ri Booz ralk'wa'l ri Salmón, ri Salmón ralk'wa'l ri Naasón, 33 ri Naasón ralk'wa'l ri Aminadab, ri Aminadab ralk'wa'l ri Aram, ri Aram ralk'wa'l ri Esrom, ri Esrom ralk'wa'l ri Fares, ri Fares ralk'wa'l ri Judá, 34 ri Judá ralk'wa'l ri Jacob, ri Jacob ralk'wa'l ri Isaac, ri Isaac ralk'wa'l ri Abraham, ri Abraham ralk'wa'l ri Taré, ri Taré ralk'wa'l ri Nacor, 35 ri Nacor ralk'wa'l ri Serug, ri Serug ralk'wa'l ri Ragau, ri Ragau ralk'wa'l ri Peleg, ri Peleg ralk'wa'l ri Heber, ri Heber ralk'wa'l ri Sala, 36 ri Sala ralk'wa'l ri Cainán, ri Cainán ralk'wa'l ri Arfaxad, ri Arfaxad ralk'wa'l ri Sem, ri Sem ralk'wa'l ri Noé, ri Noé ralk'wa'l ri Lamec, 37 ri Lamec ralk'wa'l ri Matusalén, ri Matusalén ralk'wa'l ri Enoc, ri Enoc ralk'wa'l ri Jared, ri Jared ralk'wa'l ri Mahalaleel, ri Mahalaleel ralk'wa'l ri Cainán, 38 ri Cainán ralk'wa'l ri Enós, ri Enós ralk'wa'l ri Set, ri Set ralk'wa'l ri Adán, ri Adán are ralk'wa'l ri Dios.

4

Ri Itzel kutaqchi'j ri Jesús pa mak
(Mateo 4:1-11; Marcos 1:12-13)

1 Nojinaq ri Jesús che ri Uxlab'ixel upetik chuchi' ri nima' Jordán, xk'am b'ik rumal ri Uxlab'ixel pa ri katz'inow ulew. 2 Xk'oji' chila' kawinaq q'ij, sib'alaj kanumik rumal cher man wo'qinaq taj, xtaqchi'x k'u che mak rumal ri Itzel. 3 Ri itzel xub'ij che ri Jesús: We qas at uk'ojol ri Dios, chab'ij chi kub'an kaxlan wa we jun ab'aj ri'.*

4 Ri Jesús xub'ij che: Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Man xwi ta ri kaxlan wa kak'asb'an ri winaq.*✡

5 Te k'u ri' ri Itzel xuk'am b'ik ri Jesús k'a pu'wi' jun nimalaj juyub', aninaq xuk'ut choch ronojel ri tinimit rech ri uwachulew. 6 Xub'ij che: Kinya ri juluwem xuquje' ri kwinem pa aq'ab' pa kiwi' ronojel taq le tinimit le', rumal cher e we in kinya k'u na che ri winaq ri kawaj in kinya wi. 7 Ronojel wa' kinya chawe, we katxuki'k chinuwach kinaq'ijila'j.

8 Ri Jesús xub'ij che: Kub'ij ri tz'ib'atalik chaq'ijila'j ri awajaw ri aDios, xaq xwi are' chapatanij.

9 Ri Itzel xuk'am b'ik ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, xutak'ab'a pu'wi' ri Templo, xub'ij che: We qas at ralk'wa'l ri Dios, chak'yaqa b'ik awib' pa ri ulew.✡ 10 Rumal chi ri tz'ib'atalik kub'ij: Are' ku'taq ri angelib' chato'ik xuquje' che achajixik. 11 Xuquje' katkitelej ruk' ri kiq'ab' rech man katopij ta ri awaqan cho ri ab'aj.

12 Ri Jesús xub'ij che: Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Man kakoj ta k'a'mab'al pa ub'e ri awajaw, ri aDios.*✡

13 Are xto'taj ri Itzel che utaqchi'xik ri Jesús che mak, xel b'ik ruk', k'a te katzalij chi loq jun q'ijal.

---

* **4:3** 4:3 Pa ri tzijob'al griego kub'ij kaxlan wa, jeri' rumal chi are ri' kakitij ri a'j Palestina ojer jacha ta ne ri uj waral are kaqatij ri lej. ✡ **4:4** 4:4 Deuteronomio 8:3. ✡ **4:9** 4:9 Deuteronomio 6:13. ✡ **4:12** 4:12 Deuteronomio 6:16.

Ri Jesús kuchaple'j ri uchak
(Mateo 2:12-17; Marcos 1:14-15)

14 Xtzalij k'u ri Jesús pa Galilea, nojinaq che ri ukwinem ri Uxlab'ixel.
Aninaq xtzijox rij kumal ri winaq a'j chila'. 15 Amaq'el xuya k'utu'n pa
jaljoj taq Sinagoga, konojel k'u ri winaq xkiya uq'ij.

Ke' ri Jesús pa ri tinimit Nazaret
(Mateo 13:53-58; Marcos 6:1-6)

16 Are xopan ri Jesús pa ri tinimit Nazaret, pa ri le'aj ri xk'iy wi, pa ri
q'ij rech uxlanem. Xok b'ik pa ri Sinagoga, jetaq ri naq'atal che, xtak'i' k'u
chusik'ixik ri wuj. 17 Xkiya k'u che ri wuj ri xutz'ib'aj ri q'alajisal utzij ri
Dios Isaías. Ri Jesús are xusol ri wuj xuriq ri tz'ib'atal wi we tzij ri':
18 *Ri Loq'alaj Uxlab'ixel rech ri Dios k'o pa nuwi',*
rumal cher inucha'om chuk'amik b'ik utz laj tzij chike ri e meb'a,
inutaqom loq chuq'alajisaxik ri kitzoqopitajik ri e tz'apitalik
xuquje' ri e jat'italik ketzoqopitaj na.
Xuquje' chujaqik ri kib'oq'och ri e moyab'.
19 *Xuquje' chutzijoxik chi xopan ri q'otaj rech ri utoq'ob' ri Dios.*✡
20 Are xto'taj chusik'ixik ri wuj, xub'ot chi kanoq, xutzalij che ri tob'anel,
k'a te ri' xt'uyi'k. Konojel winaq ri e k'o pa ri Sinagoga ko xkika'yej.
21 Xuchaple'j k'u tzijonem ri Jesús kuk', xub'ij: Kamik xk'ulmataj we
tz'ib'atalik ri' chi'wach.
22 Konojel ri winaq utz kakib'an chutzijoxik ri Jesús, xuquje' sib'alaj
kemayijan che ri mayijab'al taq tzij ri kub'ij. Kakitatab'ela chib'il kib':
¿La man are wa' ri uk'ojol ri José?
23 Xub'ij k'u ri Jesús chike: Kib'ij wa chwe ri jun k'amb'ejab'al no'j:
“Ajkun, chakunaj awib'.” Chab'ana ri mayijab'al taq jastaq waral jacha pa
ri xab'an pa ri tinimit Capernaúm.
24 Xuquje' xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we chi man nim ta kilik jun
q'alajisanel pa ri utinimit. 25 Kinb'ij k'u chi'we chi e k'i malka'nib' ri'
xek'oji' pa ri tinimit Israel pa taq ri uq'ij ri q'alajisal rech ri utzij ri Dios
Elías, che ri' are man xub'an ta jab'. Oxib' junab' ruk' nik'aj, xk'oji' k'u
nimalaj wi'jal pa ronojel ri uwachulew pa taq ri q'ij ri'. 26 Man xtaq ta k'u
b'ik ri Elías kuk' ri malka'nib' ri e k'o pa ri tinimit xane ruk' ri jun malka'n
ri kape pa ri tinimit Sarepta rech Sidón. 27 Pa taq ri uq'ij ri q'alajisal tzij
rech ri Dios Eliseo, e k'o xuquje' sib'alaj e k'i ch'a'kib' pa ri tinimit Israel,
xa k'u jun xkunatajik xwi ri Naamán, ri kel pa ri tinimit Siria.
28 Are xkita ri winaq ri e k'o pa ri Sinagoga ri xub'ij chike, xech'u'jarik.
29 Xewa'jil chirij, xkik'am b'ik ruk' chuq'ab' chutza'm ri juyub' ri yakom
wi ri kitinimit, are xkaj xkik'yaq b'ik pa ri siwan. 30 Ri Jesús k'ut xik'ow
chikixo'l ri winaq, xtzalij pa ri b'e.

Ri Jesús kuriq jun achi ri k'o jun itzel uxlab'al che
(Marcos 1:21-28)

31 Xqaj b'ik ri Jesús, xe' pa Capernaúm rech Galilea. Xu'tijoj ri winaq
pa ri Sinagoga, pa ri q'ij rech uxlanem. 32 Xemayijanik ri winaq rumal ri
uk'utu'n, xuq'alajisaj chi ya'tal uchuq'ab' rumal ri Dios.
33 Ri Jesús are k'o pa ri Sinagoga, k'o jun achi ri k'o jun itzel uxlab'al che,
xuchaple'j uraqik uchi' che ri Jesús. 34 Xub'ij: Jesús aj Nazaret, weta'm chi
lal, lal Tyoxalaj winaq rech ri Dios. ¿Jas che xpe la che qatukixik?

✡ **4:19** 4:19 Isaías 61:1, 2.

35 Ri Jesús xub'ij che: Chatuxlanoq, xuquje' chatel b'ik che we achi ri'.
Che ri q'otaj ri', ri itzel uxlab'al xutzaq ri achi pa ri ulew. Xel k'u b'ik ri
itzel uxlab'al man xub'an ta chi k'ax che ri achi. 36 Konojel xemayijanik,
kakitatab'ela chib'il taq kib': ¿Jas kwinem kukoj we achi ri' cher kakwinik
ke'resaj b'ik ri itzel taq uxlab'al, ruk' ri utaqanik ka'nimaj b'ik ri itzel taq
uxlab'al?
37 Xtzijox k'u rij ri Jesús pa ronojel k'olib'al rech ri tinimit.

Ri Jesús kukunaj ri uji' chuchu' ri Simón Pedro
(Mateo 8:14-15; Marcos 1:29-31)

38 Xel k'u loq ri Jesús pa ri Sinagoga, xe' cho rachoch ri Simón. Chila'
k'o wi ri uji' chuchu' ri Simón k'o q'aq' che. Xkita k'u jun toq'ob' che ri
Jesús rech kukunaj kanoq. 39 Ri Jesús xqet chuxukut ri usok ri uji' ri Pedro,
xresaj b'ik ri yab'il che ri ixoq. Ri ixoq aninaq xwa'jilik, xu'patanij.

Ri Jesús ku'kunaj k'i yawab'ib'
(Mateo 8:16-17; Marcos 1:32-34)

40 Are xsaqirik, ri e winaq rech taq ri le'aj xe'kik'am b'ik ri e kachalal ri e
yawab'ib' rech kekunax kan rumal ri Jesús. Xapakux k'u ne ri yab'il ri k'o
chike, xu'tzirik are xechap rumal ri Jesús. 41 E k'i e k'o itzel taq uxlab'al
chike, kakiraqaqej kichi', kakib'ij: "At at ralk'wa'l ri Dios." Rumal keta'm
chi are Mesías, ri Jesús man xuya ta b'e chike xech'awik, xe'resaj b'ik
konojel.

Ri Jesús kutzijoj ri utz laj tzij pa Galilea
(Marcos 1:35-39)

42 Sib'alaj aq'ab' che ri jun q'ij chik, ri Jesús xe' pa jun k'olib'al jawje' ri e
maj wi winaq. E k'i winaq k'ut xkitzukuj, k'ama'tam xkiriqo, are xkiriqo,
xkita toq'ob' che chi kakanaj kan kuk'. 43 Ri Jesús xub'ij chike: Rajawaxik
kintzijoj ri utz laj tzij rech ri ajawarem rech ri Dios, pa nik'aj taq tinimit
chik rumal cher are nupatan wa' in petinaq.
44 Xaq jeri' are xrilij utzijoxik ri utz laj tzij pa taq ri Sinagoga ke ri winaq
a'j Israel.

5

Ri e nab'e taq utijoxelab' ri Jesús

1 Jun q'ijal ri Jesús tajin kutzijoj ri utzij ri Dios chuchi' ri plo Genesaret,
2 xe'ril k'u keb' jukub' b'inib'al pu'wi' ja' ri e k'o chuchi' ri plo. E'linaq loq
ri e chapal taq kar ri e k'o chupam tajin kakich'aj ri e kik'at. 3 Ri Jesús
xaq'an pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja', xuta toq'ob' che ri Simón Pedro
ajchoq'e ri jukub' chi kupaqchi'j b'ik ri jukub' pa ri ja'. K'a te ri' xt'uyi'
pa ri jukub', xuchaple'j uya'ik k'utu'n chike e k'i winaq. 4 Are xto'taj che
ch'awem, xub'ij che ri Simón: Jat jawje' nim qajinaq wi le ja', chak'yaqa
le ak'at chila' rech ka'chap ri kar.
5 Ri Simón, xub'ij: Ajtij, ronojel jun aq'ab' xujchakunik, xa ta ne jun kar
xqachapo. We k'u jeri' kab'ij la, kaqak'yaq le k'at junmul chik.
6 Are jewa' xkib'ano, xenoj ri kar pa ri k'at, ri k'at xkichaple'j t'oqopinik.
7 Ri Simón rachi'l ri to'l taq rech xe'kisik'ij ri kachi'l ri e k'o pa ri jun jukub'
chik, rech keto' kumal. Xkinojisaj k'u keb' jukub' che kar, raj k'u keqaj ri
jukub' chuxe' ri ja'. 8 Are xril ri Simón Pedro ri xb'antajik, xukulik, xqaj
cho ri Jesús, xub'ij che: Ajawxel Jesús, che'l la wuk', man taqal ta chwe
kink'oji' uk' la, sib'alaj in ajmak.

9 Jewa' xub'ij rumal sib'alaj xmayijanik che ri kik'iyal ri kar ri
xe'kichapo, ri rachi'l xuquje' xemayijan ruk'. 10 Ri e rachi'l ri Simón, ri
Jacobo, ri Juan, u'k'ojol ri Zebedeo, xemayijan xuquje'. Ri Jesús xub'ij che
ri Simón: Man kaxi'j ta awib' jetaq ri xab'an chkichapik kar, je kab'an na
chkik'amik la winaq wuk' in.
11 Are xetzalij pa ri chaqi'j ulew, xkiya kan ronojel ri kijastaq, xkiterene'j
ri Jesús.

Ri Jesús kukunaj ri jun ch'a'k achi
(Mateo 8:1-4; Marcos 1:40-45)

12 Ri Jesús are xopan pa ri jun le'aj xuriq jun achi nojinaq che ch'a'k.
Ri achi are xrilb'ej rech ri Jesús, xuki'k, xuya ri upalaj pa ri ulew, xuta
toq'ob' che kakunaxik jewa' xub'ij: Wajaw, we kaj la, chinkunaj la xuquje'
chinch'ojch'ob'ej la.
13 Ri Jesús xuyuq ri uq'ab', xuchapo, k'a te ri xub'ij che: Kawaj,
chatutziroq.
Aninaq xsach ri ch'a'k ri k'o che ri achi. 14 Ri Jesús xub'ij che chi maj
jachin che kutzijoj wi ri xk'ulmatajik, xub'ij xuquje' che: Jat jak'utu awib'
cho ri ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rech katrilo. Chak'ama b'ik
ri sipanik ri kakitzuj ri e winaq ri ku'tzir che ri ch'a'k, jetaq ri kub'ij ri
utaqanik ri Moisés. Ruk' wa' kaq'alajisaj chi xatch'ajch'ob'etajik.
15 Pune jeri', aninaq xtukin ub'ixik ri xk'ulmatajik, e k'i winaq xo'pan
chutayik ri Jesús, xuquje' chuk'amawa'xik kunanik. 16 K'i mul xel b'ik ri
Jesús pa ri tinimit, xe' chub'anik ch'awem pa ri le'aj ri katz'inowik.

Ri Jesús kukunaj jun achi ri man kakwin taj kusalab'aj rib'
(Mateo 9:1-8; Marcos 2:1-12)

17 Jun q'ijal are tajin kuya k'utu'n ri Jesús, e t'uyut'uj ri fariseos xuquje'
ri a'jtijab' rech ri taqanik chunaqaj ri Jesús. Are wa' ri e petinaq pa taq
ri le'aj rech Galilea, rech Judea, xuquje' e k'o jujun ri kepe pa ri tinimit
Jerusalén. Ri ukwinem ri Ajawxel k'o ruk' ri Jesús chiki'kunaxik ri winaq.
18 Xo'pan k'u nik'aj achyab' kuk'am loq jun achi q'oyol cho jun ch'at, man
kakwin taj kusalab'aj rib', xkitzukuj k'ut jas xkib'an che rokisaxik b'ik cho
ri Jesús. 19 Man kekwin ta k'ut ko'k b'ik pa ri ja rumal cher sib'alaj e k'i
ri winaq, xaq jeri' xkesaj nik'aj xot pu'wi' ri ja, xkiqasaj b'ik ri achi cho
ri Jesús. 20 Are xril ri Jesús ri kikojob'al, xub'ij che ri achi: Ala, ri amak
xekuyutajik.
21 Ri fariseos xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik xkib'ij: ¿Jachin jun je'
kuna' we achi ri'? Xaq kub'ij awas taq tzij che ri Dios. Xaq xwi ri Dios
kakwinik kukuy makaj.
22 Ri Jesús xril ri xkichomaj ri achyab' pa kanima'. Xuta chike: ¿Jas
che jewa' kixchoman pa taq iwanima'? 23 ¿Jachin man k'ax ta ub'ixik:
“Xkuyutaj ri amak” o “Chatwa'jiloq, chatb'inoq”? 24 Rech k'u kiwilo chi ri
uK'ojol ri Achi k'o ukwinem kukuy makaj cho ri uwachulew.
Ri Jesús xuka'yej ri achi ri man kakwin taj kusalab'aj rib', xub'ij che:
Chatwa'jiloq, chak'ama b'ik ri ach'at, jat cho awachoch.
25 Ri achi aninaq xwa'jilik chikiwach konojel ri winaq, xuk'am b'ik ri
uch'at, xe' cho rachoch kuq'ijila'j ri Dios. 26 Konojel ri winaq sib'alaj
xemayijanik che ri xkilo, xkiq'ijila'j ri Dios, xkib'ij: Mayijab'al taq jastaq
ri xqil kamik.

Ri Jesús kusik'ij ri Leví
(Mateo 9:9-13; Marcos 2:13-17)

27 Are xel b'ik ri Jesús pa ri tinimit, xril jun toq'il alkabal ub'i' Leví,
t'uyul pa ri ja ri katoq'ix wi alkabal, xub'ij che: Chinaterene'j. *
28 Xwa'jil k'u ri Leví, xuya kan ronojel ri ujastaq, xuterene'j ri Jesús.
29 Ri Leví xub'an jun nimaq'ij cho ri rachoch. Xu'sik'ij ri Jesús, e nik'aj
winaq chik, xuquje' ri e rachi'l toq'il taq alkabal. 30 Ri a'jtijab' rech ri
taqanik xuquje' ri fariseos xkich'a' chike ri e tijoxelab', xkib'ij: ¿Jas che
kixwa' kuk' ri a'jmakib' xuquje' ri toq'il taq alkabal?
31 Ri Jesús xub'ij chike: Man kajawataj ta ajkun chike ri winaq ri utz
kiwach, xane are kajawataj ajkun chike ri e yawab'ib'. 32 Man in petinaq
ta k'u che kisik'ixik ri winaq ri kakina'o chi e suk' xane are ke'ntzukuj ri
a'jmakib' ri keta'm chi k'o kimak.

Kakik'ot uchi' ri Jesús chirij ri q'ipoj wa'im (Mateo 9:14-17; Marcos 2:18-22)

33 Jun q'ijal nik'aj winaq xkib'ij che ri Jesús: Ri utijoxelab' ri Juan
B'anal qasana' amaq'el kakiq'ip kib' che wa'im, je xuquje' ri kitijoxelab' ri
fariseos ¿jas k'u che amaq'el kewa' ri atijoxelab' xuquje' kequmunik?
34 Ri Jesús xutzalij uwach ri kitzij, xub'ij: ¿La kumaj k'ut kakiq'ip
kiwa'im re rajtob'om jun ji'atz? Man kumaj taj. 35 Kopan k'u na jun q'ij
are kesax b'ik ri ji'atz chikixo'l, k'a te ri' ri' kakiq'ip na kiwa'im che taq ri
q'ij ri'.
36 K'a te ri' xuya jun k'amb'ejab'al no'j xub'ij: Man k'o ta jun winaq
kuk'ojoj jun q'e'l atz'yaq ruk' jun ch'aqa'p k'ak' atz'yaq, rumal kateq'etob'
ri' ri k'ak' atz'yaq, xuquje' ri ch'aqa'p k'ak' atz'yaq man kuk'ulaj ta rib'
ruk' ri q'e'l. 37 Man k'o ta xuquje' jun winaq ri kuya k'ak' vino pa q'e'l
taq tz'u'm taq q'eb'al, rumal chi ri k'ak' vino xaq katix b'ik ri', xuquje' ri
tz'u'm taq q'eb'al ket'oqopin ri'.† 38 Ri k'ak' vino ya'talik kayak pa taq k'ak'
taq tz'u'm taq q'eb'al. 39 Man k'o ta xuquje' jun winaq karaj kutij rech ri
k'ak' vino, we utijom kan rech ri ojer vino. Jeri' rumal cher ri winaq ri
kutij nab'e ri k'ak' vino k'a te ri' kutij ri ojer vino, kub'ij na: "Are sib'alaj
utz ri ojer vino."

6

Kakitzijoj rij ri q'ij rech uxlanem (Mateo 12:1-8; Marcos 2:23-28)

1 Pa jun q'ij rech Uxlanem are tajin kab'in ri Jesús pa nik'aj ulew ri tikom,
ri utijoxelab' xkichaple'j uch'upik ri ujolom ri tiriko, xkich'olo xuquje'
xkichaple'j utijik. 2 E k'o nik'aj fariseos xkib'ij che ri Jesús: ¿Jas che ri
atijoxelab' kakib'an ri man ya'tal ta ub'anik pa ri q'ij rech uxlanem?
3 Ri Jesús xutzalij uwach ri kitzij, xub'ij: ¿La man lo isik'im ri tz'ib'atalik,
kub'ij jas xk'ulmataj ruk' ri David xuquje' ri e rachi'l are xenumik? 4 Xok
b'ik pa ri rachoch ri Dios, xuq'ipij ri taqanik are xutij ri tyoxalaj kaxlan wa
xuquje' xuya ke ri rachi'l, we kaxlan wa ri xkitijo xwi taqal chike kakitijo
ri e ch'awenelab' cho ri Dios.
5 Xuquje' xub'ij ri Jesús: ri uK'ojol ri Achi are ajchoq'e ri q'ij rech
uxlanem.

---

* **5:27** 5:27 Ri Leví, Mateo xuquje' ub'i' paMateo 9:9. † **5:37** 5:37 Xkit'is utz'u'mal awajib' rech xkib'an alaj taq tz'u'm k'olib'al uwa'l uva. Ri q'e'l tz'u'm are kanoj che ri uwa'l uva, kat'oqopinik je ta ne chi xa xt'oqopixik. Rumal ri' xwi kakoj ri k'ak' tz'u'm k'olib'al chuyakik ri uwa'l ri uva.

Kakunan ri Jesús pa ri q'ij rech uxlanem
(Mateo 12:1-8; Marcos 2:23-28)

6 Pa jun q'ij rech uxlanem, are tajin kuya k'utu'n ri Jesús pa ri Sinagoga,
k'o k'u jun achi, kaminaq ri wiqiq'ab' uq'ab'. 7 Ri a'jtijab' rech ri taqanik
xuquje' ri fariseos xkik'ak'ale'j ri Jesús, ri kichomanik are chi we ri
Jesús kukunaj ri achi pa ri q'ij rech uxlanem, kakimol umak rumal cher
kachakun pa ri q'ij rech uxlanem. 8 Reta'm k'u ri Jesús ri kichomanik,
xub'ij che ri achi: Chatan loq, chattak'al chikiwach konojel. Ri achi k'ut
xtak'i'k chikiwach konojel ri winaq. 9 Xub'ij ri Jesús chike ri winaq ri
kakimol umak: K'o jun k'otb'al chi' kawaj kinb'an chi'we: ¿Jas ri utz
kaqab'an pa ri q'ij rech uxlanem, la are utz kab'an ri utzilal o are utz
kab'an ri etzelal? ¿La are utz kakol jun k'aslemal o kak'is pu'wi' jun
k'aslemal?
10 Ri Jesús xu'ka'yej pa kijujunal konojel ri winaq ri e chemel chirij, k'a
te ri' xub'ij che ri achi: Chayuqu le aq'ab'.
Are xuquq ri uq'ab', xutzirik. 11 Ri fariseos xuquje' ri a'jtijab' rech ri
taqanik sib'alaj xejiq' che koyawal are xkil ri xk'ulmatajik, xkichaple'j k'u
uchomaxik jas kakib'an che ri Jesús.

Ri Jesús ku'cha' ri kab'lajuj utijoxelab'
(Mateo 10:1-4; Marcos 3:13-19)

12 Jub'iq' q'otaj ik'owinaq we jastaq ri', xpaqi' ri Jesús pu'wi' jun juyub'
chub'anik ch'awem. Jun aq'ab' xub'an ch'awem cho ri Dios. 13 Are
xsaqirik, xu'sik'ij konojel ri utijoxelab', xucha' kab'lajuj chike, xuya b'e
chike kux e terene'l taq re. Are wa' ri kib'i': 14 ri Simón ri xub'ij Pedro
che, ri Andrés uchaq' ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, ri Felipe, ri Bartolomé,
15 ri Mateo xuquje' ri Tomás, ri Jacobo uk'ojol ri Alfeo, ri Simón ri kab'ix
“Zelote” che,* 16 ri Judas ri uchaq' ri Jacobo, xuquje' ri Judas Iscariote ri
xk'ayin ri Jesús.

Ri Jesús kuya k'utu'n xuquje' kakunanik
(Mateo 4:23-25)

17 Are xeqaj loq kipetik pu'wi' ri juyub', xekanaj cho jun nimalaj saq,
sib'alaj k'i winaq e teren chirij ri Jesús, jaljoj taq kepe wi, e k'o a'j Judea,
a'j Jerusalén, xuquje' a'j Tiro xuquje' Sidón. 18 We winaq ri' xo'pan
chutatab'exik ri Jesús rech kekunataj che ri yab'ilal, xuquje' rech ke'l b'ik
ri itzel taq uxlab'al ri k'o chike, jeri' xekunatajik. 19 Konojel ri winaq kakaj
kakichap ri Jesús, rumal cher sib'alaj k'o ukwinem kakunanik.

Ri tewechib'al ri kakiriq ri winaq.

20 Xub'ij ri Jesús chike ri utijoxelab': Utz iwe ri ix meb'a rumal cher
iwech ri ajawarem rech ri Dios.
21 Utz iwe ri kixnum kamik rumal cher kaya'taj na iwa rech kakub'i'
ik'u'x.
Utz iwe ri kixoq' kamik, rumal cher kixtze'tzet na.
22 Utz iwe are kixetzelaxik, are kab'an nitz' chi'we, are kab'ix k'ax taq
tzij chi'we, xuquje' man kaya ta iq'ij, xa rumal cher ixkojoninaq che
ri uK'ojol ri Achi. 23 Sib'alaj chixki'kotoq are kak'ulmataj we ri' iwuk'.
Chixch'oplajoq rumal cher ixraye'm jun nimalaj tojb'al iwe pa ri kaj. Na'taj

* **6:15** 6:15 Cananitas kib'i' jun wok winaq ri kaketzelaj uwach ri taqanel pa ri tinimit Roma, man kakaj taj kab'an re ri taqanel pa kiwi'.

chi'we chi jeri' xkib'an ri kitat kinan we winaq ri' chike ri e q'alajisal taq utzij ri Dios ojer.
24 K'ax iwe ix q'inom taq winaq, rumal cher ri iki'kotemal xaq xwi chanim xuquje' xaq xwi cho ri uwachulew.
25 Nimalaj k'axk'olal iwaye'm ri kixno'jitajik, xuquje' ixchoma'q. Rumal cher kape na jun nimalaj wi'jal pa iwi'.
Nimalaj k'axk'olal iwaye'm ix ri kixtze'n kamik rumal cher ri itze' kak'exetaj na pa oq'ej xuquje' pa k'ax.
26 Nimalaj k'ax iwaye'm ix ri sib'alaj nim kixkil ri winaq kamik, jeri' rumal cher jeri' xkib'an ri itat inan ojer, nim xe'kil ri xkijaluj chi e tzijol taq rech ri utzij ri Dios.

Loq'anik chike ri e k'ulel

27 Ri ix ri kitatab'ej we nutzij, kinb'ij chi'we: Chi'loq'aj ri i'k'ulel, chib'ana utzilal chike ri kakib'an koyawal chi'we. 28 Chi'tewechi'j ri kaketzelaj iwach, chib'ana ch'awem pa kiwi' ri kakib'an k'ax chi'we. 29 We k'o jun katch'ayow che ri juperaj apalaj, chaya chi ri juperaj. We k'o jun kumaj ri achake't, chaya xuquje' kan ri akami'x che. 30 Chaya che ri ajil tz'aqat ri jastaq ri kuta chawe. We kumaj jun jastaq awe, man kakoj ta achuq'ab' che utoq'ixik che. 31 Je chatno'jin kuk' ri winaq jacha ri kawaj at keno'jin awuk'.
32 We xaq xwi ki'loq'aj ri winaq ri kixloq'an ix, ¿jas rumal kinimarisaj iwib'? Ri e winaq a'jmakib' xuquje' ke'kiloq'aj ri e winaq ri keloq'an a're'. 33 We xaq xwi kib'an utzil chike ri winaq ri keb'anow utzil chi'we, ¿jas rumal kinimarisaj iwib'? Je xuquje' wa' kakib'an ri a'jmakib'. 34 We xwi kiya pwaq pa qajik chike ri winaq ri kekwin chutzalixik uk'axel, ¿jas rumal kinimarisaj iwib'? Je xuquje' wa' kakib'an ri a'jmakib', kakiya pwaq pa qajik, rumal kakaye'j nim tojb'al kakich'ek chirij. 35 Chi'loq'aj ri i'k'ulel, chib'ana utzil chike, chiya kiqajanik man kiwaye'j ta uk'axelal, we jewa' kib'ano kik'amawa'j na nim uk'axelal rech chila' chikaj, xuquje' chik'utu' chi qas ix ralk'wa'l ri nimalaj Dios, ri Dios sib'alaj utz kuk' ri man ketyoxin taj xuquje' kuk' ri itzel taq winaq. 36 Chitoq'ob'isaj kiwach ri winaq jetaq ri iTat chila' chikaj sib'alaj kutoq'ob'isaj kiwach ri winaq.

Man kiq'at ta tzij pa kiwi' nik'aj winaq chik (Mateo 7:1-5)

37 Man kiq'at ta tzij pa kiwi' nik'aj winaq chik, rech man kaq'at ta tzij pa iwi' ix rumal ri Dios. Man kik'is ta tzij pa kiwi' ri winaq rech man kak'is ta tzij pa iwi' ix rumal ri Dios. Chikuyu kimak nik'aj winaq chik, rech kakuyutaj imak ix. 38 Chiya' rech kaya'taj na chi'we, katzalitaj na uk'axel ri kiya'o nojinaq, mesmetinaq, maj chi kak'oji' wi pa ri ik'olib'al, rumal cher jetaq ri kib'an ix chuya'ik je kab'an na chuya'ik chi'we.
39 K'a te ri' ri Jesús xukoj jun k'amb'ejab'al no'j, xub'ij: ¿La kakwin jun moy kuk'am ub'e jun moy chik? ¿La man kikob'chal ri ketzaq b'ik pa jun jul? 40 Man are ta nim uq'ij jun tijoxel cho ri rajtij. We k'u kareta'maj ronojel ri jastaq kux na jetaq ri rajtij.
41 ¿Jas k'u che k'ax kana' che ri awachalal are k'o jun nitz' mes pa ub'oq'och are k'u ri at k'o jun kuta'm pa ri awe?† 42 ¿Jas k'u che kab'ij: "Wachalal, chaya b'e chwe kinwesaj ri nitz' mes ri k'o pa ri ab'oq'och"? Katkwin ta k'ut kawil jun jastaq chik, xwi ya kawil ri kuta'm ri k'o pa ri

† **6:41** 6:41 Ri winaq a'j Israel kakijunamaj jun nitz' uxe'r che' rachi'l jun rachaq che' ruk' ri mak. We k'in laj nitz' ri mak kajunumataj ruk' jun laj uxe'r che' are k'u we nim kajunumataj ruk' jun rachaq che'.

ab'oq'och at. ¡Kawach! Nab'e chawesaj ri kuta'm ri k'o pa ri ab'oq'och, rech katkwinik kawilo jas kab'an chi resaxik ri nitz' mes ri k'o pa ub'oq'och ri awachalal.

Ri uwachinik jun che'
(Mateo 7:17-20; 12:34-35)

43 Man k'o ta jun utza che' itzel taq uwach kuya'o xuquje' man k'o ta jun itzel che' utz taq uwach kuya'o. 44 Jun che' eta'matal uwach rumal ri uwach kuya'o. Ri k'ix man kuwachij ta higos, xuquje' ri uche'al ri tukan man kuwachij ta uvas. 45 Jun utz laj winaq are kutzijoj ri utz laj jastaq ri k'o pa ranima'. Jun itzel winaq are kutzijoj ri itzel taq jastaq ri k'o pa ranima'. Ronojel ri kub'ij jun winaq are ri' ri yakal pa ranima'.

Ri achi ri k'o reta'mab'al xuquje' ri tonto' achi
(Mateo 7:17-20; 12:34-35)

46 ¿Jas che kib'ij chwe "Ajawxel, Ajawxel", k'a te ri' man kinimaj ta ri kinb'ij? 47 Chanim kinb'ij chi'we jachin ruk' kajunumataj wi ri winaq ri kape wuk', kuta ri nutzij, xuquje' kuchakub'ej ri kinb'ij. 48 We winaq ri' kajunumataj ruk' ri achi ri xuyak jun rachoch. Xuk'ot ri ulew, naj xuqasaj k'a xu'riqa na ri ab'aj, k'a te ri' xub'an kan ri utak'alib'al ri ja. Are xpe jun nimalaj nima', xu'puyij rib' cho ri ja, xa ta ne nitz' xkwin chusalab'axik rumal cher sib'alaj utz xb'an che uyakik. 49 Ri winaq k'ut ri kutatab'ej ri nutzij, k'a te ri' man kuchakub'ej taj ri kinb'ij, kinjunamaj ruk' ri achi ri xuyak rachoch pa ri ulew. Maj utak'alib'al xub'ano. Are xpe ri nima', xupuyij rib' cho ri ja, xtukin ri ja, sib'alaj man utz ta ri xk'ulmatajik.

7

Ri Jesús kukunaj jun patanil re ri ajch'o'j chajil nima tinimit rech Roma

1 Are xto'taj ri Jesús che tzijonem kuk' ri winaq, xe' pa ri tinimit Capernaúm. 2 Chila' kel wi jun kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit rech Roma. Xyawaj k'u jun patanil we achi ri' ri sib'alaj uloq', jub'iq' karaj kakamik. 3 Ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit are xuto chi katzijox ri Jesús, xu'taq b'ik e k'amal taq b'e ke ri winaq a'j Israel rech ke'kisik'ij la ri Jesús jeri' kulukunaj kan ri patanil rech. 4 Are xo'pan ruk' ri Jesús, xkib'ochi'j, xkib'ij che: We achi ri', taqal che chi kaya la ri kuta che la, 5 rumal cher xuyak jun qaSinagoga rumal cher kuloq'aj ri qatinimit.

6 Ri Jesús xe' kuk', are xnaqajin che ri ja ri k'o wi ri yawab', ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit xu'taq b'ik e rech ch'ab'e'n, xe'kib'ij che ri Jesús: Ajawxel, xaq maq'itajisaj ib' la, man taqal ta chwe kok la pa ri wachoch. 7 Rumal ri' man xink'ut ta nupalaj choch la, b'ij jun tzij la ruk' ri' kakunataj ri patanil we. 8 In xuquje' kinnimaj kitzij ri nima'q kiq'ij chinuwach, xuquje' k'o ajch'o'jab' chajil tinimit chuxe' raqan nuq'ab'. We kinb'ij che jun: "¡Jat!" kincha che, ke'ek. We kinb'ij xuquje' che jun chik: "Chatan loq," kincha che, kapetik. We kinb'ij che ri patanil we: "¡Chab'ana we ri'!" kincha che, ja'e kacha' kub'ano.

9 Are xuta ri Jesús we ri', sib'alaj xmayijanik, xtzalq'omijik, xub'ij chike ri winaq ri e teren chrij: Kinb'ij chi'we, man nuriqom ta we nimalaj kojob'al ri' xa ta ne chikixo'l ri winaq a'j Israel.

10 Are xo'pan ri e taqo'n cho rachoch ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit, utzirinaq chi ri patanijel.

Ri Jesús kuk'astajisaj ri ral ri malka'n ixoq

11 Te k'u ri' xe' ri Jesús pa ri tinimit Naín e rachi'l ri utijoxelab' xuquje'
e teren sib'alaj e k'i winaq chirij. 12 Are xqeteqob' b'ik chuchi' ri uchi' ja
rech ri tinimit, xrilo chi tajin kesax loq jun kaminaq, ral jun malka'n ixoq
ri ixoq, xa jun ral k'olik. Sib'alaj k'i winaq e teren chikij. 13 Are xril ri
Jesús chi tajin koq' ri ixoq, xel uk'u'x che, xub'ij: Man katoq' taj.
14 Xqeb' ruk' ri kaxa, xuchapo. Ri uk'a'l taq re ri kaxa xetak'i'k, ri Jesús
xub'ij: Ala, kinb'ij chawe, ¡chatwa'jiloq!
15 Ri ala ri kaminaq xk'astajik, xuchaple'j ch'awem. Ri Jesús xuya kan ri
ala che ri unan. 16 Sib'alaj xkixi'j kib' konojel ri winaq xuquje' xkiq'ijila'j
ri Dios, xkib'ij: Ri Dios xpe chuto'ik ri utinimit, k'o jun q'alajisal rech ri
utzij ri Dios chiqaxo'l.
17 Xtukin k'u ub'ixik ri xub'an ri Jesús pa ri tinimit Judea xuquje' pa taq
ri tinimit ri k'o chikinaqaj.

Ri Jesús rachi'l ri Juan B'anal qasana' (Mateo 11:2-19)

18 Ri utijoxelab' ri Juan xkitzijoj che ri Juan ri xk'ulmatajik, ri Juan
xu'sik'ij keb' chike ri utijoxelab'. 19 Xu'taq b'ik ruk' ri Jesús rech xe'kita
che: ¿La lal ri' ri kape la o kaqaye'j na jun chik?
20 Are xo'pan ruk' ri Jesús, xkib'ij: Ri Juan B'anal qasana', xujutaq loq
chutayik che la: "¿La lal ri' ri Cristo ri qaye'm, o kaqaye'j chi na jun chik?"
21 Ri Jesús qas che ri' ri q'otaj ri', xu'kunaj e k'i yawab'ib', ri k'ax
keriqitajik, xuquje' ri k'o itzel taq uxlab'al chike, je xuquje' e k'i moyab'
xuya kika'yeb'al. 22 K'a te ri' xub'ij chike ri u'taqo'n ri Juan: Jix, ji'tzijoj che
ri Juan ri iwilom xuquje' itom: ri e moyab' keka'yik, ri e ch'oke'r keb'inik,
ku'tzir ri e ch'a'kib', ri e t'o'y kakito, ri e kaminaqib' kek'astajik, xuquje'
katzijox ri utz laj taq tzij chike ri e meb'aib'. 23 Utz rech ri winaq ri man
kub'an ta keb' uku'x rumal we.
24 Are xeb'e ri u'taqo'n ri Juan, ri Jesús xuchaple'j utzijoxik ri Juan chike
ri winaq, xub'ij: ¿Jas xi'wila are xixe' pa ri ulew ri katz'inowik? ¿La xi'wila
jun patz'an ri kasalab'ax rumal ri kyaqiq'? 25 We man jeri' ¿jas k'u xi'wila?
¿La xi'wila jun achi ri ukojom atz'yaq paqal rajil? Man je ta ri', rumal cher
ri e winaq ri kakikoj atz'yaq ri paqal taq rajil e k'o ri' pa taq ri nimaq taq
ja kech ri taqanelab'. 26 We man are wa' xi'ka'yej ¿jas k'u xi'ka'yej? ¿La
xi'wila jun tzijol rech ri utzij ri Dios? Je', ri' are' k'o na choch jun q'alajisal
rech ri utzij ri Dios. 27 Are wa' ri taqo'n, ri ub'im loq ri Dios pa ri utzij,
are xub'ij: *Kintaq na b'ik ri nutaqo'n kanab'ej chawach, rech kusuk'umaj*
apanoq ri ab'e.✡ 28 Kinb'ij k'u chi'we man k'o ta jun chikixo'l ri winaq ri
sib'alaj nim uq'ij cho ri Juan, pune jeri', ri k'in laj nitz' pa ri ajawarem
rech ri Dios, are sib'alaj nim uq'ij cho ri Juan.
29 Are xkita ri winaq xuquje' ri e toq'il taq alkabal ri xb'ixik, xkichomaj
chi sib'alaj suk' ri ub'e ri Dios, xb'an k'u kiqasana' rumal ri Juan. 30 Ri
fariseos k'ut xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik man xkaj taj xb'an kiqasana'
rumal ri Juan, xaq jeri' xketzelaj ri urayib'al uk'u'x ri Dios chike. 31 Ri
Jesús xub'ij: ¿Jachin ruk' ke'njunamaj wi we winaq rech we q'ij junab'
ri'? ¿Jachin ruk' kejunumataj wi? 32 Xaq e junam kuk' ri ak'alab' ri e
t'uyut'uj pa ri k'ayib'al kakib'ij chib'il taq kib': "Xqoq'isaj ri su', man
xixxojow taj, xqab'ixoj b'ix rech kamikal man xixoq' taj." 33 Jeri' rumal
cher ri Juan are xpetik man xwa' taj xuquje' man xqumun taj, rumal
ri' xib'ij chi k'o jun itzel uxlab'al che. 34 Xpe k'u ri uK'ojol ri Achi, Are'

✡ **7:27** 7:27 Malaquías 3:1.

kawa'ik xuquje' kaqumunik, ri ix k'ut kib'ij che: “Jun jiq'alaj achi, jun q'ab'arel, kech ch'ab'e'n e toq'il taq alkabal xuquje' a'jmakib'.” 35 Are k'u ri eta'mab'al ri rech ri Dios, kaq'alajin pa taq kik'aslemal ri e terene'l taq rech Are'.

Kaq'ij jun k'ok' laj kunab'al chirij ri Jesús rumal jun ixoq ajmak

36 Jun chike ri fariseos xusik'ij ri Jesús che wa'im cho ri rachoch, ri Jesús are xopanik, xt'uyi'k chwi ri mexa. 37 K'o k'u jun ajmak ixoq kel pa ri tinimit, are xuto chi ri Jesús tajin kawa' cho rachoch ri fariseo, xuk'am b'ik jun laj ulime't nojinaq che k'ok'alaj kunab'al.* 38 Xoq'ik xuki'k chunaqaj ri raqan ri Jesús, xratinisaj ri raqan† ri Jesús pa ri uwa'l uwach, k'a te ri' xusu' ruk' ri uwi', xutz'umaj, xuquje' xutix ri kunab'al chirij. 39 Are xril ri fariseo ri xsik'in ri Jesús, xub'ij: We ta qas jun q'alajisal rech ri utzij ri Dios we achi ri', reta'm ta uwach wa' we ixoq ri' ri tajin kachapowik, wa' are' jun ajmak ixoq.

40 Ri Jesús, xub'ij che ri fariseo: Simón, k'o ri kawaj kinb'ij chawe.

B'ij la, ajtij, xcha ri Simón.

41 Ri Jesús xub'ij: E k'o keb' achyab' kiqajom pwaq che jun achi ri kuya pwaq pa qajik. Ri jun uk'as job' ciento kete't taq pwaq, ri jun chik uk'as nik'aj ciento.‡ 42 Maj k'u jawje' ke'kima wi tojb'al rech, rumal ri' ri xyo'w kiqajanik, xukuy kimak kikob'chal. ¿Jachin chike we keb' winaq ri' sib'alaj kaloq'axik?

43 Ri Simón xub'ij: In kinchomaj chi are sib'alaj kaloq'ax ri sib'alaj nim uk'as.

Ri Jesús xub'ij che: Qas je la' le'.

44 K'a te ri' xuka'yej ri ixoq, xub'ij che ri Simón: ¿La kawil we ixoq ri'? Ri at man xaya ta nuja' ch'ajb'al waqan are xinok la pa ri awachoch. Chawilampe', we ixoq ri' xratinisaj ri waqan ruk' ri uwa'l uwach xuquje' xuchaqi'jarisaj ruk' ri uwi'. 45 Man xinatz'umaj taj, we ixoq k'ut ri' are wokib'em loq man tanalinaq ta che utz'umaxik ri waqan. 46 Man xaq'ij ta aceite rech olivo pa nujolom§ are xinok loq, are k'u we ixoq ri' xuq'ij k'ok' laj kunab'al chirij ri waqan. 47 Rumal la' kinb'ij chawe: we ixoq ri' sib'alaj k'i umak xekuyutajik, rumal cher sib'alaj kaloq'anik. Xapachin ri xa nitz' umak kakuyik, xa nitz' loq'ab'al ku'x kaya che.

48 Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Ronojel ri amak xkuyutajik.

49 Ri winaq ri e k'o pa ri wa'im xkichaple'j utayik chib'il taq kib'. ¿Jachin we achi ri' cher kakwinik kukuy makaj?

50 Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Ri akojob'al xatukolo, jat pa ja'maril.

8

K'amb'ejab'al no'j chirij ri ajtikolob'

1 Te k'u ri', ri Jesús e rachi'l ri e kab'lajuj utijoxelab', xutzijoj ri utz laj taq tzij rech ri ajawarem rech ri Dios, pa taq ri tinimit xuquje' ri le'aj. 2 E rachi'l xuquje' jujun ixoqib' ri xesax itzel taq uxlab'al chike, ri María ri

* **7:37** 7:37 Ri alabastro jun ab'aj ri sib'alaj ch'uch'uj. Are wa' ri kab'an lime't ruk' chuyakik ri k'ok' taq kunab'al. † **7:38** 7:38 Are kewa' ri winaq, keq'a'i'k pu'wi jun mexa, rumal ri' utz che are' kuch'aj ri kaqan ri achyab' are tajin kewa'ik. ‡ **7:41** 7:41 Jun denario ub'i' ri pwaq ri kakikoj che taq ri q'ij ri', jun denario tojb'al re jun q'ij chak re jun achi ojer. § **7:46** 7:46 Jun ula' are kopan cho jun ja k'olib'al che taq ri q'ij ri kach'aj ri raqan, katz'umaxik. K'a te ri' kaq'ij aceite re oliva pa ujolom are ri' kaq'alajisanik chi kaloq'axik.

kab'ix Magdalena che, ri xesax wuqub' itzel taq uxlab'al che, 3 ri Juana rixoqil ri Cuza, ri kab'an rech pu'wi' ri ujastaq ri Herodes, ri Susana xuquje' e k'i ixoqib' ri xkiya ri kirajil chuto'ik ri Jesús.

Ri Jesús katzijon chrij ri tikol ija'
(Mateo 13:1-9; Marcos 4:1-9)

4 Jaljoj taq tinimit xepe wi ri winaq xulkila ri Jesús. Are xkimulij kib' k'i winaq, ri Jesús xutzijoj we jun k'amb'ejab'al no'j ri' chike: 5 Jun ajtikolob' xe' pa tiko'nijik. Are xuk'yaq ri ija', k'o xqaj chuxukut ri b'e, xtak'ale'xik xuquje' xkitij ri chochi'. 6 Xqaj k'u nik'aj pu'wi' ri ab'aj, are xk'iy loq, ri tiko'n xb'ach'u'yarik rumal maj rax ulew xuriqo. 7 Nik'aj chik xqaj chikixo'l ri k'ix, are xk'iy loq, xjiq' chuxo'l ri k'ix. 8 Xqaj k'u nik'aj pa utz laj ulew, xe'l k'u loq, xek'iyik. Xkiya jujun ciento uwach chkijujunal.

Are xto'taj chub'ixik we jastaq ri', xub'ij: Ri k'o uxikin chutatab'exik, chutatab'ej.

Ri Jesús kuq'alajisaj chikiwach ri utijoxelab' jas kel kub'ij ri k'amb'ejab'al no'j
(Mateo 13:10-17; Marcos 4:10-12)

9 Ri utijoxelab' xkita che ri Jesús jas kel kub'ij wa' we k'amb'ejab'al no'j ri'. 10 Ri Jesús xub'ij: Ya'tal chi'we ix kiweta'maj ri awatalik che ri ajawarem rech ri Dios, chike k'u nik'aj winaq chik, ruk' k'amb'ejab'al no'j kech'ab'exik rech: *Pune keka'yik man kakil taj, pune kakito man kakich'ob' taj.*✡

Ri Jesús kutzijoj chike ri utijoxelab' jas kel kub'ij ri k'amb'ejab'al no'j
(Mateo 13:18-23; Marcos 4:13-20)

11 Are wa' ri kel kub'ij ri xintzijoj chi'we: Ri ija' are ri utzij ri Dios. 12 Ri e k'o chuxukut ri b'e, are ri winaq ri kakitatab'ej ri utzij ri Dios, ri itzel k'ut kapetik, karesaj b'ik ri tzij pa kanima' rech man kekojon taj xuquje' man kekolotaj taj. 13 Ri e k'o pu'wi' ri ab'aj are ri winaq ri kakik'amawa'j ri tzij ruk' ki'kotemal are kakitatab'ej, maj k'u kik'a'malil, jub'iq' q'otaj kakikoj ri tzij, k'a te ri' ke'l kanoq are kopan ri k'axk'olal. 14 Ri ija' ri xqaj pa taq ri k'ix, are ri winaq ri kakito, are k'u ke' ri junab' kejiq' kan rumal taq ri rajawaxik, ri q'inomal, xuquje' ri jastaq rech ri uwachulew, man kewachin ta k'ut. 15 Are k'u ri ija' ri xqaj pa utz laj ulew are ri winaq ri kakitatab'ej ri tzij ruk' ronojel kanima', kakiyak ri tzij pa kanima', amaq'el kewachinik rumal cher amaq'el kakichakuj ri utzij ri Dios.

Jun q'aq' ri katunanik
(Marcos 4:21-25)

16 Maj jun winaq ri' ri kutzij jun q'aq', k'a te ri' kuch'uq ruk' jun laq. Xane kutzij jun q'aq' rech kuya chikaj rech k'o kiq'aq' ri kok b'ik pa ri ja. 17 Maj jun jastaq ri awatalik ri mat kariqitaj na, xuquje' maj jun ri awatalik ri mat keta'mataj na kumal konojel ri winaq.

18 Xaq jeri' chitatab'ej we ri', ri k'o, k'o ruk', k'o kaya'taj na che, ri maj k'o ruk', pune kub'ij chi rech jun jastaq, kesataj na che.

Ri unan xuquje' ri e rachalal ri Jesús
(Mateo 12:45-50; Marcos 3:31-35)

19 Xopan k'u ri unan ri Jesús xuquje' ri e rachalal chi rilik. Sib'alaj k'i winaq k'ut e k'o pa ri ja e sutininaq chirij ri Jesús, man kekwin taj keqet

✡ **8:10** 8:10 Isaías 6:9.

ruk'. 20 Xkib'ij che ri Jesús: Ri anan xuquje' ri awachalal kakaj katkilo, e k'o cho le ja.

21 Ri Jesús xub'ij chike: Are e nunan xuquje' e wachalal, ri winaq ri kakitatab'ej ri utzij ri Dios xuquje' kakichakub'ej.

Ri Jesús kutanab'a' ri jun nimalaj kyaqiq' pu'wi' ri plo (Mateo 8:23-27; Marcos 4:35-41)

22 Jun q'ijal xaq'an ri Jesús pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja', xub'ij chike ri utijoxelab': Chujq'ax ch'aqa'p rech le plo.

23 Are e b'enaq pu'wi' ri plo, xwar ri Jesús, xpe k'u jun nimalaj kyaqiq' pu'wi' ri plo, xuchaple'j okem ri ja' pa ri jukub' b'inib'al, xuchaple'j qajem chuxe' ri ja', sib'alaj xib'ib'al. 24 Ri tijoxelab' xeb'e chuk'asuxik, xkiraq kichi' xkib'ij: Ajtij, ajtij, kujjiq'ik.

Xwa'jil ri Jesús, xuyaj ri kyaqiq' xuquje' ri ja', ri kyaqiq' xtani'k, ronojel xjori'k. 25 Xub'ij k'u chike ri utijoxelab': ¿Jawje' k'o wi' ri ikojob'al?

Ri tijoxelab' xemayijanik xuquje' xkixi'j kib' kakitatab'ela chib'il taq kib'. ¿Jachin wa' we achi ri' cher kataqan pu'wi' ri ja' xuquje' ri kyaqiq' keniman che?

Kesax jun itzel uxlab'al che ri jun achi (Mateo 8:28-34; Marcos 5:1-20)

26 Xo'pan pa ri tinimit Gadara, ri k'o apanoq cho ri Galilea chuchi' ri plo. 27 Ri Jesús are xqaj pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja', xuriq jun achi ri k'o jun itzel uxlab'al che upetik pa ri tinimit, we achi ri' najtir chik man kukoj ta ratz'yaq, xuquje' man kak'oji' ta cho rachoch, xane pa taq ri muqb'al kaminaq kak'oji' wi. 28 We achi ri' are xril ri Jesús, xuraq uchi', xukulik xqaj choch, ruk' chuq'ab' xub'ij: ¿Jas kaj la chwe, Jesús ralk'wa'l ri nimalaj Dios? Kinta toq'ob' che la man kab'an ta la k'ax chwe.

29 Jewa' xub'ij rumal cher ri Jesús xtaqanik rech ri itzel Uxlab'al kel b'ik che ri achi. K'i chi mul ub'anom rech che ri achi, pune kajat'ix ri raqan rachi'l ri uq'ab' ruk' ch'ich' jat'ib'al xuquje' kachajixik, kut'oqopij kan ri ch'ich' jat'ib'al, ri itzel uxlab'al kujururej b'ik pa taq ri k'olib'al ri katz'inowik. 30 Ri Jesús xuta che: ¿Jas ri ab'i'?

Legión nub'i', xcha'.

Jewa' xub'ij rumal cher sib'alaj e k'i ri itzel taq uxlab'al o'kinaq che. * 31 Ri itzel taq uxlab'al xkib'ochi'j ri Jesús rech ketaq b'ik pa ri q'equ'mal. 32 Xkita toq'ob' che ri Jesús rech kuya b'e chike kok chike ri nik'aj aq ri tajin keyuq'ux pu'wi' ri juyub'. Ri Jesús xuya b'e chike. 33 Are xel b'ik ri itzel taq uxlab'al che ri achi, xo'k chike ri aq, konojel ri aq xeb'e pa ri plo, xejiq'ik.

34 Are xkil ri a'jyuq'ab' ri xb'antajik, xa'nimajik, xkiya utzijoxik ri xk'ulmatajik chike ri winaq pa ri tinimit, xuquje' pa taq ri le'aj. 35 Xe'l k'u b'ik konojel ri winaq chi rilik ri xb'antajik, xe'kiriqa ri achi ri xel itzel uxlab'al che, t'uyul ruk' ri Jesús, are xkilo chi utz uwach, xuquje' ukojom chi ratz'yaq xkixi'j kib' che. 36 Konojel ri winaq ri xkil ri xk'ulmatajik xkitzijoj chike ri winaq jas je' xb'an chukunaxik ri achi. 37 Xepe k'u ri winaq rech ri tinimit Gadara, xkib'ochi'j ri Jesús, rech kel b'ik pa ri tinimit, rumal cher sib'alaj xkixi'j kib'. Ri Jesús xaq'an b'ik pa jun jukub' b'inib'al xel b'ik pa ri tinimit. 38 Ri achi ri xel itzel uxlab'al che are xraj xuterene'j

* **8:30** 8:30 Ri tzij legión kel kub'ij *K'i.* Legión kib'i' ri jun wok winaq ajch'o'jab' pa ri tinimit Roma. Wine e k'o 3,000, o 6,000 pa jun legión.

ri Jesús. Ri Jesús xub'ij che: 39 Chattzalij cho awachoch, chatzijoj ronojel
ri nimaq taq jastaq ri xub'an ri Dios awuk'.
Xtzalij k'u ri achi pa ri utinimit, xutzijoj ronojel ri xub'an ri Jesús ruk'.

Jun kaminaq ak'al xuquje' jun yawab' ixoq
(Mateo 9:18-26; Marcos 5:21-43)

40 Are xtzalij ri Jesús pa Galilea ri winaq ri a'yeninaq apanoq xeki'kotik
are xkil uwach. 41 Xopan k'u jun achi ruk' ri Jesús, ub'i' Jairo, jun k'amal
b'e pa ri Sinagoga, xukulik xqaj cho ri Jesús, xuta toq'ob' che rech ke' ruk'
cho ri rachoch. 42 Jeri' rumal cher ri Jairo xa jun umi'al k'olik, kab'lajuj
ujunab' raj k'u kakamik, ri Jesús k'ut xe' ruk' ri Jairo, are k'u ri winaq
sib'alaj e k'i, kakipuyila ri Jesús.
43 K'o k'u jun ixoq chikixo'l ri winaq, kab'lajuj junab' xaq katuruw
ukik'el, maj jun ajkun kwininaq chukunaxik. 44 Ri ixoq xqeb' chrij ri Jesús,
xuchap ri uchi' ri umanta, aninaq xtani' ri kik' che.
45 Ri Jesús xuta chike ri winaq: ¿Jachin xinchapowik?
Rumal k'u cher kojonel ri winaq xkib'ij chi man a're' taj xechapow ri
Jesús, ri Pedro xub'ij che: Ajtij e sib'alaj k'i winaq kakipaqchi'j la xuquje'
kakipuyij la.
46 Ri Jesús xub'ij che: K'o jun winaq ri xinchapowik. Xinna'o k'o chuq'ab'
xel b'ik chwe.
47 Are xril ri ixoq chi xnab'etaj ri xub'ano, kab'irib'atik, xukulik xqaj cho
ri Jesús, chkiwach konojel ri winaq xutzijoj jas rumal xuchap ri manta,
xuquje' chi aninaq xutzirik. 48 Ri Jesús xub'ij che: Numi'al, ri akojob'al
xatukunaj, jat pa ja'maril.
49 Tajin katzijon na ri Jesús, are xopan jun u'taqo'n ri k'amal b'e rech ri
Sinagoga, xu'b'ij che: Man kaya ta chi latz' che ri ajtij, xkam ri ami'al.
50 Are xuta ri Jesús, xub'ij che ri Jairo: Man kaxi'j ta awib', we kakojo
chi kakunataj ri ami'al, kakunatajik.
51 Are xopan ri Jesús cho rachoch ri Jairo, man xuya ta b'e xok
japachinaq ruk', xwi ri Pedro, Juan xuquje' ri Jacobo, xuquje' ri utat unan
ri ali. 52 Ri winaq ri e k'o chila', kakib'isoj xuquje' kakoq'ej ri ali. Ri Jesús
xub'ij chike, man kixoq' ta chik, ri ali xaq kawarik, man kaminaq taj.
53 Ri winaq are xkita we ri' xkichaple'j uyoq'ik ri Jesús rumal cher keta'm
chi kaminaq chik ri ali. 54 Ri Jesús xuchap ri uq'ab' ri ali, xub'ij che:
Chatwa'jiloq ali.
55 Ri ali aninaq xwa'jilik, xtzalij loq ri ranima'. Ri Jesús k'ut xtaqan
chuya'ik uwa ri ali. 56 Sib'alaj xemayijan ri utat unan ri ali. Ri Jesús xub'ij
chike chi man kakitzijoj ri xk'ulmatajik che jun chik.

9

Ri Jesús ku'taq b'ik ri kab'lajuj utijoxelab' chutzijoxik ri utz laj taq tzij
(Mateo 10:5-15; Marcos 6:7-13)

1 Ri Jesús xu'sik'ij ri kab'lajuj utijoxelab', xuya kwinem chike chi resaxik
ronojel ri itzel taq uxlab'al xuquje' chukunaxik yab'ilal. 2 Xu'taq b'ik
chutzijoxik ri ajawarem rech ri Dios, xuquje' chikikunaxik ri yawab'ib'
3 Xub'ij ri Jesús chike: Mik'am b'ik jun jastaq ri kajawataj chi'we pa ri
b'e, mik'am b'ik ich'ami'y, ichim, ikaxlan wa, irajil, xuquje' mik'am b'ik
keb' wok iwatz'yaq. 4 Chixkanaj kanoq pa japachike ja ri kixok wi, chixk'ol
chila' k'a chixel na loq pa ri tinimit. 5 We man kixk'amawa'x pa jun tinimit,

chitota kan ri ulew che ri iwaqan are kixel la chila', jeri' kiq'alajisaj chi man xixk'amawa'x taj.

6 Xeb'e k'ut ri tijoxelab', xkitzijoj ri utz laj tzij pa taq ronojel ri le'aj, xuquje' xe'kikunaj ri winaq.

(Mateo 14:1-12; Marcos 6:14-29)

7 Ri nim taqanel Herodes Tetrarca xreta'maj ronojel ri tajin kak'ulmatajik. Xmayijanik rumal cher e k'o jujun winaq kakib'ij chi xk'astaj ri Juan B'anal qasana'. 8 E k'o xuquje' keb'inik are Elías xuk'ut rib', e jujun xuquje' kakib'ij jun la' chike ri najtir taq q'alajisal rech ri utzij ri Dios ri xk'astaj loq. 9 Xub'ij ri Herodes: In xintaqan chi resaxik ri ujolom ri Juan. ¿Jachin ta k'u wa' we achi ri' we kab'anow taq we jastaq ri'?

Are k'u karaj karil uwach ri Jesús.

Ri Jesús ku'tzuq e job' mil achyab'
(Mateo 14:13-21; Marcos 6:30-44; Juan 6:1-14)

10 Are xetzalij loq ri tijoxelab', xkitzijoj che ri Jesús ri xkib'ano. Ri Jesús xu'k'am b'ik, xeb'e kitukel pa ri tinimit Betsaida. 11 Ri winaq are xketa'maj jawje' xe' wi ri Jesús xkiterene'j b'ik. Xu'k'amawa'j k'u ri Jesús, xutzijoj ri ajawarem ri Dios chike, xuquje' xu'kunaj ri kajawataj kunanik chike.

12 Are xqaj q'ij, xeqet ri tijoxelab' ruk', xkib'ij che: Che'taqa la b'ik ri winaq pa taq ri naqaj taq tinimit chutzukuxik kiwa xuquje' jun k'olib'al jawje' kekanaj wi kanoq, maj kariqitaj waral jawje' ri uj k'o wi.

13 Ri Jesús xub'ij chike: Chi'tzuqu ix.

Ri tijoxelab' xkib'ij: Xaq xwi job' kaxlan wa xuquje' keb' kar k'o quk', o are kaj la ke'qaloq'o la kiwa konojel we winaq ri.

14 Jewa' xkib'ij rumal cher xkilo chi e job' mil achyab' e k'olik, ri Jesús xub'ij chike: Chib'ij chike ket'uyi' pa puq rech nik'aj ciento.

15 Jewa' xkib'an ri tijoxelab' xe'kitaq konojel ri winaq rech ket'uyi'k. 16 Xuk'am ri Jesús ri job' kaxlan wa xuquje' ri keb' kar, xka'y chikaj, xutewechi'j, xupirij. K'a te ri' xuya chike ri utijoxelab' rech kakijach chike ri winaq. 17 Konojel ri winaq xewa'ik xuquje' xenojik, are xkimulij ri ch'aqa'p taq kaxlan wa, kab'lajuj chakach xmulitajik.

Ri Pedro kuq'alajisaj chi ri Jesús are ri Cristo
(Mateo 16:13-19; Marcos 8:27-29)

18 Jun q'ijal are tajin kub'an ch'awem ri Jesús, e rachi'l ri utijoxelab' xuta chike: ¿In jachin in kakib'ij ri winaq?

19 Ri utijoxelab' xkib'ij che: E k'o jujun kakib'ij chi lal lal Juan B'anal qasana', e jujun chik kakib'ij chi lal lal Elías, e jujun chik kakib'ij chi lal jun chike ri e najtir taq tzijol rech ri utzij ri Dios, ri xk'astaj loq.

20 Ri Jesús xuta chike: In ¿jachin k'u in kib'ij ix?

Lal lal Cristo rech ri Dios, xcha ri Pedro.

Ri Jesús kutzijoj ri ukamikal
(Mateo 16:20-28; Marcos 8:30; 9:1)

21 Ri Jesús xu'pixib'aj ri utijoxelab' rech man kakitzijoj taj we ri' che jachinaq. Xub'ij xuquje' chike: 22 Ri uK'ojol ri Achi kuriq na k'ax, ketzelax na uwach kumal ri e k'amal taq b'e, ri e kinima'qil ri e b'anal taq ch'awem cho ri Dios xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik. Sib'alaj choq'aq' wi chi kakamisax na churox q'ij k'ut kak'astaj uwach.

23 Xub'ij k'u chike konojel: We k'o jun karaj kub'an nutijoxel, mub'an ri urayinik, ronojel q'ij reqaj ri uche' ripb'al xuquje' chinuterene'j. 24 Xapachin ri karaj kukol ri uk'aslemal, kasach na uwach ri'. Xapachin

k'u ri kuya ri uk'aslemal wumal we kakolotaj na ri'. 25 ¿Jas kutayij che
ri achi kuch'ek ronojel ri q'inomal rech ri uwachulew k'a te ri' ke pa jun
alik kaxk'olal? 26 We k'o jun kak'ix chwe, xuquje' kuk'ixib'ej ri nutzij,
kak'ix xuquje' na ri uK'ojol ri Achi che are kape pa ri ujuluwem xuquje'
pa ri ujuluwem ri Tataxel xuquje' kech ri Tyoxalaj taq angelib'. 27 Kinb'ij
xuquje' chi'we chi e k'o winaq ri e k'o waral man kekam ta na, we man
nab'e kakil ri ajawarem rech ri Dios.

Jesús rachi'l ri Elías xuquje' ri Moisés
(Mateo 17:1-8; Marcos 9:2-8)

28 Wajxaqib' q'ij ub'im ri Jesús we jastaq ri', xpaq'i pu'wi' jun juyub'
chub'anik ch'awem, e rachi'l ri Pedro, ri Juan xuquje' ri Jacobo. 29 Tajin
kub'an ch'awem are xk'exk'ob' ri upalaj, xsaqir ri ratz'yaq xuquje'
xuchaple'j chuplinem. 30 Xkik'ut xuquje' kib' e keb' achyab' ketzijon ruk'
ri Jesús, are Moisés rachi'l Elías. 31 Sib'alaj je'l ri ujuluwem ri kipalaj.
Ketzijon ruk' ri Jesús, pu'wi' ri ukamikal ri kak'ulmataj na pa ri tinimit
Jerusalén. 32 Ri Pedro k'ut xuquje' ri e rachi'l e kaminaq che waram, are
xek'astaj q'anoq, xe'kil we keb' winaq ri' xuquje' ri ujuluwem. 33 Are
kakib'an b'enam ri e keb' achyab', xpe ri Pedro, xuchaple'j ch'awem pune
man qas ta kuchomaj jas ri tajin kub'ij: Ajtij, utz wa' kujkanaj waral.
Kaqayaq oxib' alaj taq ja, jun ech la, jun rech le Moisés, xuquje' jun rech
le Elías.

34 Tajin kach'aw na are xaq k'a te xpe jun sutz' xech'uqutaj chupam,
xkixi'j k'u kib'. 35 Xpe k'u jun ch'ab'al pa ri sutz' kub'ij: Are wa' ri loq'alaj
nuk'ojol, chitatab'ej ri kub'ij.

36 Are xtani' ri ch'ab'al, xeb'e ri e rachi'l ri Jesús. Maj k'u jachin che
xkitzijoj wi ri tijoxelab' ri xkilo.

Ri Jesús kukunaj ri jun ala ri k'o itzel uxlab'al che
(Mateo 17:14-21; Marcos 9:14-29)

37 Chukab' q'ij, are xeqaj loq pu'wi' ri juyub', e k'i winaq xe'l b'ik chi
kik'ulaxik. 38 K'o k'u jun achi chikixo'l ri winaq, ko xch'awik, xub'ij: Ajtij,
b'ana la jun toq'ob' chwe, to'o la le nuk'ojol. 39 K'o jun itzel uxlab'al che,
xaq k'a te' kuraqaqej uchi', katonti'rik, kawusuw upu'chi'. Tajin kub'an
k'ax che. 40 Xe'nb'ochi'j ri tijoxelab' la kakesaj b'ik ri itzel uxlab'al, man
xekwin ta k'ut.

41 Ri Jesús xub'ij: Ri ix winaq sib'alaj man kixkojon taj, xuquje' man suk'
ta ri' b'e. ¿Jampa' xaq in k'o iwuk' che ikoch'ik? Chak'ama loq ri ak'ojol.

42 Ri itzel uxlab'al xutzaq ri ala pa ri ulew are tajin kaqeb' loq. Ri Jesús
k'ut xresaj b'ik ri itzel uxlab'al, xukunaj ri ala, k'a te ri' xutzalij b'ik che ri
utat. 43 Konojel ri winaq xkimayijaj ri nimalaj uchuq'ab' ri Dios.

Kutzijoj chi junmul ri ukamikal ri Jesús
(Mateo 17:22-23; Marcos 9:30-32)

Are tajin kemayijan ri winaq che ri xub'an ri Jesús, ri Jesús xub'ij chike
ri utijoxelab': 44 Qas chikojo retal we kinb'ij chi'we, ri uK'ojol ri Achi kajach
na pa kiq'ab' ri achyab'.

45 Ri utijoxelab' man xkichomaj taj jas ri xub'ij chike. Jeri' rumal cher
tz'apital ri kib'oq'och rech man kakich'ob' taj. Man k'o ta k'u jun karaj
kutá che jas ri karaj kub'ij.

Jachin ri qas k'o uq'ij
(Mateo 18:1-5; Marcos 9:33-37)

46 Ri tijoxelab' k'ut xkichaple'j utzijoxik rij jachin ri qas nim uq'ij chike.

47 Reta'm ri Jesús ri tajin kakichomaj rumal ri' xuk'am apanoq jun laj
nitz' ak'al, xuya chuxukut. 48 K'a te ri' xub'ij: Ri kuk'amawa'j we ak'al ri'
pa ri nub'i', in kinuk'amawa'j, xuquje' ri kinuk'amawa'j, kuk'amawa'j ri
xintaqow loq. Are sib'alaj nim uq'ij ri man nim ta uq'ij chi ixo'l ix.

Ri man kub'an ta uk'ulel chike ri winaq, are to'l we
(Marcos 9:38-40)

49 Ajtij, xcha ri Juan, xqil jun achi tajin ke'resaj itzel taq uxlab'al pa ri
b'i' la, ri uj xqaq'il kanoq rumal cher man qachi'l taj.
50 Ri Jesús xub'ij che: Man ki'q'il taj. Ri man qak'ulel taj, qachi'l ri'.

Ri Jesús ku'yaj ri Jacobo rachi'l ri Juan

51 Are xqeteqob' loq ri q'ij are katzalij ri Jesús pa ri kaj, xuchap uk'u'x
ke' pa ri tinimit Jerusalén. 52 Xu'taq b'ik u taqo'n kenab'ej apanoq
ke'kisuk'umaj ri k'olib'al jawje' kawar wi pa ri tinimit ri k'o pa Samaria.
53 Ri winaq a'j chila' man xkik'ulaj ta ri Jesús, rumal cher xkilo chi pa
Jerusalén b'enam wi rij. 54 Are xkil ri tijoxelab' Jacobo xuquje' ri Juan ri
xk'ulmatajik, xkita che ri Jesús: Ajawxel, ¿la kaj la kaqata chikajil q'aq' pa
kiwi' we winaq ri' rech keja'rik?
55 Xtzalq'omij ri Jesús, xu'yajo. 56 K'a te ri' xkitaqej.
Xeb'e pa jun le'aj chik.

Ri uk'axal ri terenem chirij ri Jesús
(Mateo 8:19-22)

57 Are e b'enaq pa ri b'e, jun achi xub'ij che ri Jesús: Kinteri' chij la
xapawje' ke' wi la.
58 Xub'ij ri Jesús che: Ri e par e k'o kijul, ri a'waj kerapinik k'o kisok.
Are k'u ri uK'ojol ri Achi maj jawje' kuq'oyob'a wi ri ujolom.
59 Xub'ij ri Jesús che jun chik: Chatteren chwij.
Ri achi xub'ij: Ajawxel, ya la b'e chwe kinwil na kanoq kamuq ri nutat.
60 Ri Jesús xub'ij che: Chaya b'e chike ri e kaminaqib' ke'kimuq ri e kech
kaminaqib'. Ri at k'ut chatan loq, chatzijoj ri ajawarem rech ri Dios.
61 Jun achi chik xub'ij: Ajawxel, kinteri' chij la, xwi ya na la b'e chwe
kench'ab'ej kan ri e k'o pa ri wachoch.
62 Ri Jesús xub'ij che: Man taqal ta che jun winaq kok pa ri ajawarem
rech ri Dios we nab'e kuya ri uq'ab' pu'wi' ri arado k'a te ri' kaka'y kan
chirij.

10

Ri Jesús ku'taq b'ik ri oxk'al lajuj utijoxelab'

1 Are xb'antaj we jastaq ri', ri Jesús xu'cha' oxk'al lajuj utijoxelab', xu'taq
b'ik pa e kakab' pa taq ri tinimit ri xraj xeb'e wi. 2 K'a te ri' xub'ij: Man
e k'o ta k'i ajchakib' chuyakik ronojel ri unimal ri xwachinik. Chita k'u
che ri Ajawxel ku'taq loq ajchakib' pa ri uchak. 3 ¡Jix b'a'! Qas chiwila na
rumal kixintaq b'ik jetaq ri chij chikixo'l kayo't. 4 Mik'am b'ik yakb'al irajil,
xuquje' ixajab', man kixtak'i' ta pa ri b'e chuya'ik rutzil uwach japachinaq.
5 Are kixok pa jun ja, nab'e chib'ij: "Ja'maril pa we ja k'olib'al ri." 6 We
k'u k'o jun winaq taqal ri ja'maril che pa ri ja k'olib'al, kaya'taj ri' ri
tewechib'al che. We maj, katzalij ri' ri tewechib'al iwuk' ix. 7 Chixkanaj
kanoq pa ri ja ri', chitija' xuquje' chiqumuj ri kakiya chi'we, rumal cher
ri ajchak taqal che chi katojik. Man xaq ta kixik'ow pa jaljoj taq ja.
8 Are kixok pa jun tinimit, ri kixk'amawa'x wi, chitija' ri kakiya chi'we.

9 Chi'kunaj ri yawab'ib' ri e k'o chila', chib'ij chike: “Ri ajawarem rech
ri Dios xnaqajir loq.” 10 Are k'u man kixk'amawa'x taj pa jun tinimit, jix
chib'ij pa ri k'ayib'al: 11 “Ri ulew ri xnak'i' b'ik pa qaqan, kaqatota kanoq,
k'utb'al rech chi man xujik'amawa'j taj, na'taj k'u chi'we chi xnaqajir loq
ri ajawarem rech ri Dios.” 12 Kinb'ij k'u chi'we che ri q'ij ri', k'o na ri
k'axk'olal ri kape pa kiwi' we tinimit cho ri xpe pu'wi' ri tinimit Sodoma
ojer.

(Mateo 11:20-24)

13 ¡K'ax iwe winaq ri kixel pa ri tinimit Corazín! ¡K'ax iwe winaq ri ix
k'o pa ri tinimit Betsaida! We ta xb'an ri mayijab'al taq jastaq ri xb'an
iwuk' pa ri tinimit Tiro xuquje' Sidón, ruk' oq'ej ta wa' xkik'ex kik'u'x ri
winaq ri ke'l chila'. 14 Rumal k'u wa', katan wi ri k'axk'olal ri kape na
pa kiwi' ri tinimit Tiro xuquje' Sidón cho ri k'axk'olal ri kape na pa iwi'
ix. 15 Xuquje' ri ix winaq ri ix k'o pa ri tinimit Capernaúm, ¿te'q pa ik'u'x
kixpaqab'ax b'ik pa ri kaj? Man je ta k'u ri', k'a pa ri nimalaj jul ri maj
uk'isik kixk'yaq wi b'ik.

16 Xapachin ri kixutatab'ej, in ri' kinutatab'ej, xapachin ri kaketzelaj
iwach, in kinretzelaj. Xapachin k'u ri kinretzelaj in, karetzelaj ri xintaqow
loq.

Ketzalij loq ri oxk'al lajuj tijoxelab'

17 Ruk' ki'kotemal xetzalij loq ri oxk'al lajuj tijoxelab' xkib'ij: Ajawxel,
pune are ri itzel taq uxlab'al kakimoch' kib' pa ri b'i' la.

18 Ri Jesús xub'ij: In xinwil ri Itzel, je ri xub'an jun kayapa' xtzaq loq cho
ri kaj. 19 Je', nuyo'm kwinem chi'we ki'tak'ale'j kumatz xuquje' escorpión,
xuquje' kich'ek ri ukwinem ri k'ulel, maj kab'anow k'ax chi'we. 20 Pune
jeri', man kiki'koteb'ej taj are kakimoch' kib' ri itzel taq uxlab'al chi'wach,
xane are chiki'koteb'ej chi tz'ib'atal ri ib'i' pa ri kaj.

Kaki'kot ri Jesús
(Mateo 11:25-27; 13:16-17)

21 Qas pa ri q'otaj ri', ri Jesús xki'kot pa ri Uxlab'ixel, xub'ij: Tataxel,
ajawxel re ri kaj xuquje' ri ulew, xawaj la we jastaq ri' chikiwach ri achyab'
ri k'o keta'mab'al, ri k'o kino'jib'al, xk'ut la chikiwach ri e winaq ri je ri e
k'o nitz' taq ak'alab'. Are wa' ri xrajawaj ku'x la, je' Tataxel.

22 Ri nuTat xujach pa nuq'ab' ronojel ri jastaq ri k'olik. Maj jun
eta'maninaq uwach ri alk'wa'laxel, xwi ri tataxel. Maj xuquje' jun reta'm
uwach ri Tataxel, xaq xwi ri alk'wa'laxel, xuquje' ri winaq ri ya'tal b'e che
rumal ri alk'wa'laxel.

23 Ri Jesús xtzalq'omij kuk' ri utijoxelab', xub'ij: Utz ke ri winaq ri kakil
ri kiwil ix. 24 Kinb'ij chi'we e k'o q'alajisal taq utzij ri Dios xuquje' e
taqanelab' ojer, xkaj kil ronojel we kiwil ix kamik, man xkil ta k'ut, xkaj
xuquje' xkita we kita ix kamik, man xekwin ta k'u chutatab'exik.

Ri xub'an ri utz laj achi aj Samaria

25 Xopan k'u jun nimalaj eta'manel rech ri taqanik are karaj kukoj
jun k'a'mab'al che ri Jesús, xub'ij che: ¿Ajtij, jas rajawaxik kinb'ano
kinwechab'ej ri jun alik k'aslemal?

26 Ri Jesús k'ut xub'ij che: ¿Jas kab'an chusolik rij ri tz'ib'atal pa ri
taqanik?

27 Ri achi eta'manel rech ri taqanik xub'ij: *Chaloq'aj ri aDios ruk' ronojel awanima', ruk' ronojel achuq'ab', ruk' ronojel achomanik.* Xuquje' *chaloq'aj ri ajil tz'aqat jetaq ri kab'an chuloq'axik awib' at.*✡
28 Ri Jesús xub'ij: Utz xab'an che ub'ixik, we kab'an ri xab'ij, katk'asi' na.
29 Are k'u karaj ri achi kuq'alajisaj ri rutzilal, xuta k'u che ri Jesús: ¿Jachin k'u ri' ri nuk'ul ja?
30 Ri Jesús xub'ij: Upetik jun achi pa Jerusalén, xulanem b'ik rij pa ri tinimit Jericó. Xqaj k'u pa kiq'ab' eleq'omab', xkesaj kan ri ratz'yaq, xkich'ay kanoq, jub'iq' karaj kakamik are xkitzaq kanoq. 31 B'enaq k'u pa ri b'e ri' jun ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. Are xrilo, xujelech'uj ub'e, k'a te ri' xusuk'u, xe'ek. 32 Xik'ow xuquje' jun rija'l ri Leví, are xril we achi, xujelech'uj xuquje' ri ub'e, xik'ow b'ik. 33 B'enaq k'u jun achi aj Samaria pa ri b'e ri'. Are xril ri achi, xel uk'u'x che. 34 Xqeb' ruk', xukunaj ri sokotajik ruk' vino xuquje' aceite rech olivo, xupiso, k'a te ri' xuya b'ik pu'wi' ri ub'ur, xuk'am b'ik pa jun ja chila' xuchajij wi.* 35 Chukab' q'ij xuya kan keb' saq taq pwaq che ri ajchoq'e ri ja warab'al, xub'ij kan che: "Chajij la we achi ri' che la. We k'u k'o kusach na pu'wi' le xinya kan che la, kintoj che la are kintzalij loq." 36 ¿Jachin chike we achyab' ri' kab'ij at chi xuk'utu chi qas uk'ulja we achi we xqaj pa kiq'ab' we eleq'omab'?
37 Are ri achi ri xel uk'u'x che, xcha ri eta'manel rech ri taqanik.
Xub'ij k'u ri Jesús che: Jat, ja'b'ana jas ri xub'an we achi ri'.

Ri Jesús kopan cho kachoch ri Marta xuquje' ri María

38 Are b'enaq ri Jesús pa ri b'e rachi'l ri utijoxelab' xi'k'ow b'ik pa ri jun le'aj, k'o k'u jun ixoq ub'i' Marta, xuk'amawa'j ri Jesús cho ri rachoch. 39 K'o k'u jun rachalal ub'i' María xpetik, xult'uyul ruk' ri Jesús, xok chutatab'ej ri tajin kub'ij ri Jesús. 40 Are k'u ri Marta sib'alaj kel ch'u'j rumal ronojel ri tajin kub'ano. Xqeb' k'u ruk' ri Jesús xub'ij che: Ajawxel, ¿la man kil la inuyo'm kan nutukel le wachalal cho le patanijik? B'ij la che kinuto'o.
41 Ri Jesús k'ut xub'ij che: Marta, Marta, sib'alaj k'axirinaq awanima' rumal ri uk'iyal ri jastaq tajin kab'ano. 42 Xa k'u jun jastaq ri qas sib'alaj rajawaxik ub'anik. Are k'u wa' xucha' ri María, maj k'u jun kesan che.

11

Kuk'ut ri Jesús jas kab'an che ri ch'awem (Mateo 6:9-15; 7:7-11)

1 Jun q'ijal ri Jesús tajin kub'an ch'awem pa jun le'aj. Are xto'tajik, jun chike ri utijoxelab' xub'ij che: Ajawxel, k'utu la chiqawach jas kaqab'an chub'anik ch'awem, jetaq ri xub'an ri Juan kuk' ri utijoxelab'.
2 Xub'ij ri Jesús chike: Are kib'an ch'awem, chib'ij:
Tat, tyoxirisatalik ri b'i' la,
peta ri ajawarem e la.
3 Ya la qawa ronojel q'ij.
4 Kuyu la ri qamak
je' jas ri uj ke'qakuy
ri kakib'an k'ax chaqe,
man kujtzaj ta la pa ri mak.

✡ **10:27** 10:27 Deuteronomio 6:5; Levítico 19:18.
* **10:34** 10:34 Ri uwa'l ri uva xuquje' ri aceite re olivo xkoj chukunaxik ri sokotajik.

5 K'a te ri' xub'ij ri Jesús chike: Qa'nampe che: Jun chi'we k'o jun rech
ch'ab'e'n, kopan nik'aj aq'ab' ruk' kub'ij che: "Wech ch'ab'e'n, kinqaj na
oxib' akaxlan wa. 6 Xa xul jun wech ch'ab'e'n cho ja upetik che jun ub'e,
maj k'u kinya apanoq che." 7 Ri awech ch'ab'e'n kub'ij loq chawe: "In
xuquje' ri ak'alab' uj q'oyol chik, man kinkwin ta chik kinwa'jil chuya'ik
we jastaq ri' chawe, man kawesaj ta nuwaram." 8 Kinb'ij chi'we: Pune ri
achi man kawa'jil taj rumal at rech ch'ab'e'n, kawa'jil k'u b'ik rumal man
katel ta chuchi' ri rachoch, kuya b'ik ri kajawataj chawe. 9 Rumal ri' kinb'ij
chi'we: Chita', rech kaya'taj chi'we. Chixtzukunoq rech kiriq ri kitzukuj,
chixch'awoq rech kajaqataj ri uchi' ja chi'wach. 10 Rumal cher ri winaq
ri kuto, kaya'taj na che, ri katzukunik kuriq na ri kutzukuj, ri kach'awik
kajaqataj na ri uchi' ja choch.

11 Ix ix tat, ¿la k'o jun chi'we are kuta jun ukaxlan wa ri iwalk'wa'l chi'we
la kiya jun ab'aj che? Xuquje' are kuta jun kar chi'we ¿la jun kumatz kiya
che? 12 O wine kuta jun saqmo'l, ¿la escorpión kaya che? 13 We ri ix, ix
itzel taq winaq kiya utz laj taq jastaq chike ri i'walk'wa'l, k'o k'u na ri
kub'an ri tataxel Dios iwuk', kuya na ri Uxlab'ixel chike ri kakita che.

Ri Jesús rachi'l ri Beelzebú
(Mateo 12:22-30; Marcos 3:19-27)

14 Jun q'ijal chik ri Jesús tajin karesaj jun itzel uxlab'al ri umemarisam
jun achi. Are xesataj ri itzel uxlab'al che ri mem achi, ri achi xch'awik.
Konojel k'u ri winaq xemayijanik. 15 E k'o jujun winaq xkib'ij: Wa' we achi
ri' ke'resaj ri itzel taq uxlab'al ruk' ri ukwinem ri Beelzebú ri kinima'qil
ri itzel taq uxlab'al.

16 E k'o k'u jujun winaq chik xkita etal rech chikajil che ri Jesús xaq rech
kakikoj k'a'mab'al pa ri ub'e. 17 Reta'm k'u ri Jesús ri kichomanik xub'ij
chike: Ronojel ajawarem ri ujachom rib', kasach na uwach, xuquje' ri e
winaq ri ke'l pa jun ja, we man xaq jun kichomanik, ketukin na ri'. 18 Xaq
jeri' we k'o tukin ib' chikixo'l ri itzel xuquje' ri e rachi'l, ¿la kakwin k'u
ri' kajeqi' pa ri rajawarem? Ri ix kib'ij chi ke'nwesaj ri itzel taq uxlab'al
ruk' ri ukwinem ri Beelzebú. 19 We ke'nwesaj in ri itzel taq uxlab'al ruk'
ri ukwinem ri Beelzebú, ¿jachin k'u kayo'w kwinem chike ri itijoxelab' ix
chi resaxik ri itzel taq u'xlab'al? Rumal ri' a're' la keq'atow na tzij pa iwi'.
20 We ruk' ri ukwinem ri Dios ke'nwesaj b'ik ri itzel taq uxlab'al, wa' kel
kub'ij chi xul ri ajawarem rech ri Dios iwuk'.

21 We k'o jun achi ri sib'alaj k'o uchuq'ab', xuquje' k'o uch'eyab'al, utz
ri' kub'an chuchajixik ri rachoch xuquje' ri umeb'ail. 22 We k'u kape jun
achi chirij ri sib'alaj k'o uchuq'ab' choch, kesax ri' ri uch'eyab'al ri ku'l
uk'u'x chirij, xuquje' kelaq'ax b'ik ronojel ri jastaq rech.

23 Ri man wachi'l taj, nuk'ulel ri'. Ri man kinuto' ta chikimulixik ri winaq
ri' xa ku'tukij b'ik.

(Mateo 12:43-45)

24 Jun itzel uxlab'al are kel b'ik che jun achi, ke' pa taq ri katz'inow ulew,
ku'xlanoq. Are man kuriq ta k'u uxlanem, kub'ij: "Kintzalij cho wachoch
jawje' ri xinel wi loq." 25 Are kopanik, mestal chi ri ja ri xel wi loq sib'alaj
suk'umatal chik. 26 Kel k'u b'ik, kub'u' ma loq e wuqub' itzel uxlab'al che
rachi'l, kepe ruk' cho ri ja. Xaq jeri' sib'alaj k'ax kakanaj kan ri uk'aslemal
ri winaq, sib'alaj k'ax na cho ri ub'anik kan nab'e.

27 Are tajin kub'ij ri Jesús we jastaq ri', jun ixoq ri k'o chikixo'l ri winaq
xub'ij che: Sib'alaj utz rech ri ixoq ri xatuya pa ri uwachulew, xuquje'
xatutub'isaj.

28 Ri Jesús xub'ij: Are utz ke ri winaq ri kakita ri utzij ri Dios, xuquje' kakinimaj.

Ri k'amb'ejab'al no'j rech ri Jonás
(Mateo 12:38-42; Marcos 8:12)

29 Are tajin kakimulij kib' ri winaq, ri Jesús xub'ij chike: Itzel taq winaq ri winaq rech we q'ij junab' ri', are kakaj kab'an jun mayijab'al laj k'utb'al chikiwach, man kaya'taj ta chi k'u jun k'utb'al chike we man are ri k'utb'al rech ri Jonás. 30 Jetaq ri Jonás xux jun k'utb'al chike ri winaq ri a'j tinimit rech Nínive ojer, ri uK'ojol ri Achi xuquje' kux na jun k'utb'al chike ri itzel taq winaq rech we q'ij junab' ri'. 31 Ri ixoq taqanel rech ri tinimit Saba kawa'jil na pa ri k'isb'al q'ij, kuq'at na tzij pa kiwi' we winaq ri', rumal are' upetik pa ri k'isb'al taq tinimit xuluta ri reta'mab'al ri Salomón. Waral k'ut k'o jun achi ri are nim uq'ij cho ri Salomón. 32 Ri winaq a'j Nínive rech ojer, kewa'jil na pa ri q'ij rech q'atb'al tzij, kakiq'at na tzij pa kiwi' ri winaq rech we q'ij junab' ri', rumal a're' xkik'ex kik'u'x are xkita ri q'alajisanik ri xub'an ri Jonás, kamik k'ut k'o jun winaq iwuk' ri nim ub'anik cho ri Jonás.

Ri utunal jun winaq
(Mateo 5:15; 6:22-23)

33 Man k'o ta jun winaq ri kutzij jun tunal, k'a te ri' karawaj, o kukoj ne jun kajon chuch'uqik, xane kuya chikaj rech k'o kitunab'al ri ko'k b'ik pa ri ja. 34 Ri ab'oq'och at are katunan ri atyo'jal, we keka'y ri ab'oq'och, k'o utunal ri' ri atyo'jal, are k'u we k'o sutz' chupam, ronojel ri' ri atyo'jal kak'oji' pa q'equ'mal. 35 Qas chawila na chi ri tunal ri kab'ij k'o awuk' man q'equ'mal taj. 36 Xaq jeri' we ronojel ri atyo'jal k'o utunal, man k'o ta jub'iq' q'equ'mal che, katk'oji' ri' pa ri tunal, jetaq are at tunatal rumal jun nimalaj tunal.

Ri Jesús ku'tzujuj ri fariseos xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik
(Mateo 23:1-36; Marcos 12:38-40; Lucas 20:45-47)

37 Are xto'taj ri Jesús che tzijonem, xpe jun fariseo xusik'ij che wa'im, xaq jeri' xok b'ik cho rachoch ri fariseo, xt'uyi' chu ri mexa. 38 Xmayijan k'u ri fariseo are xril ri Jesús man xuch'aj ta rib' are maja' kawa'ik, jetaq ri kub'ij ri naq'atajib'al. 39 Xub'ij ri Jesús: Ri ix, ix fariseos, kich'ajch'ob'ej ri qumub'al xuquje' ri pala't, xa k'u ixnojinaq pa iwanima' che, itzel taq rayinik xuquje' etzelal. 40 ¡Maj iweta'mab'al! ¿La man are winaq ri xb'anow ri rij ri jastaq ri xb'anow xuquje' ri upam? 41 We kib'an ri utzilal kuk' ri i'k'ulja kach'ajch'ojir ri' ri iwanima' che itzel taq chomab'al.

42 ¡K'ax iwe, fariseos! Ri kiya ri ulajujil rech ri menta, ri rora, xuquje' ronojel uwach q'ayes, xa k'u man kib'an ta ri suk'al, xuquje' man kib'an ta ri kub'ij ri uloq'anik ri Dios. Rajawaxik wi kib'an wa' we ri' xuquje' man kasachan ta chi'we ub'anik wa' we jun chik ri'.

43 ¡K'ax iwe, fariseos! ix ri kixkam che uriqik ri nab'e taq t'uyulib'al pa ri Sinagoga, xuquje' kiwaye'j ri rutzil iwach kakiya ri winaq pa taq ri k'ayib'al.

44 ¡K'ax iwe! je ri ix k'o ri muqb'al taq kaminaqib', pune je'l kab'antaj ri iwij, xa k'u e sib'alaj chu ri kaminaqib' ri e k'o chi'pam.

45 Jun chike ri achyab' ri sib'alaj reta'm ri taqanik, xub'ij che ri Jesús, ajtij: tajin kujyoq' xuquje' la uj, are jeri' katzijon la.

46 Xub'ij ri Jesús chike: Je xuquje' ix ri sib'alaj iweta'm ri taqanik. ¡K'ax
iwe! ix ri kiya eqa'n ri man q'i'owel taj chikij nik'aj winaq chik xa k'u
man kiwa'jilisaj ta apanoq jun uwi' iq'ab' chikito'ik.
47 ¡K'ax iwe! ix ri kiyak tz'aq na'tab'al ke ri q'alajisal taq rech ri utzij
ri Dios ri xekamisax kumal ri itat inan ojer. 48 Ri ix tajin kib'ij chi utz ri
xkib'an ri itat inan ojer rumal cher a're' xekamisan ri e q'alajisal taq utzij
ri Dios, ri ix k'ut are tajin kiyak tz'aq na'tab'al ke.
49 Rumal ri', ri Dios ruk' ri reta'mab'al xub'ij: Ke'ntaq b'ik q'alajisal
taq nutzij xuquje' e tzijol taq we kuk', kakib'an k'u na k'ax chike, xuquje'
ke'kikamisaj. 50 Rumal wa' kata na kwenta chike we winaq rech we q'ij
junab' ri' che ri kikik'el konojel ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios ri
xkichaple'j loq pa ri ujeqetajik ri uwachulew, k'a pa taq ri q'ij rech kamik.
51 Kachaple'taj loq ruk' ri ukik'el ri Abel, kultoq'ol ruk' ri ukik'el ri Zacarías
ri xkam chuxo'l ri tzujb'al sipanik xuquje' ri Tyoxalaj k'olib'al. Je', qas
kink'yaqab'a kan ub'ixik, rumal we ri' kaq'at na tzij pa kiwi' we winaq
rech we q'ij junab' ri'.*
52 ¡K'ax iwe ix ri sib'alaj iweta'm ri taqanik! rumal ib'anom iwe che ri
lawe rech ri eta'mab'al. Ix man ixokinaq taj, xuquje' i'q'atem ri rajawam
kik'u'x ko'kik.
53 Are xel b'ik ri Jesús chila', ri a'jtijab' rech ri taqanik sib'alaj k'ax
xkina'o rumal ri xub'ij, rumal ri' xkichaple'j uk'otik uchi'. 54 Are xkaj
xkikoj k'a'mab'al pa ri ub'e, rech kasach chub'ixik jun jastaq.

12

Ri Jesús katzijon chirij ri e kawach taq winaq

1 Sib'alaj e k'i winaq k'ut xkimulij kib', xaq kakitak'ale'la chi kib', xpe k'u
ri Jesús xuchaple'j kich'ab'exik, nab'e xub'ij chike ri utijoxelab': Chichajij
iwib' che ri ch'am kech ri fariseos, pa nik'aj tzij chik, ri kikawachil. 2 Rumal
chi maj jun jastaq ri man eta'matal taj ri mat kilitaj na, xuquje' maj jun
jastaq awatalik ri mat keta'mataj na. 3 Rumal ri' ronojel ri ib'im pa ri
q'equ'mal katataj na cho ri utunal ri q'ij, xuquje' ri ib'im chi awal are
itz'apim ri uchi' ja, karaqaqex na ub'ixik pu'wi' taq ri ja.

Jachin choch rajawaxik kixi'j wi iwib'
(Mateo 10:28-31)

4 Chi'we ix wech ch'ab'e'n kinb'ij man kixi'j ta iwib' chike ri kekamisan
ri ityo'jal, rumal xwi ri' kekwinik kakib'ano. 5 Kinb'ij chi'we jachin choch
rajawaxik kixi'j wi iwib', chixi'j iwib' choch ri are kesataj ri k'aslemal
rumal, k'o ukwinem kixutaq b'ik pa ri tyo'nel q'aq', je' cho are' rajawaxik
kixi'j wi iwib'.
6 ¿La man keb' saqa pwaq kajil ri job' chochi'? Pune jeri' man kesachan
ta che ri Dios. 7 Rumal cher ri Dios rajilam ronojel ri uk'iyal ri iwi' ri k'o
pa ijolom, xaq jeri' man kixi'j ta iwib'.

Kaq'alajisax ri Jesucristo chikiwach ri achyab'
(Mateo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 Kinb'ij k'u chi'we xapachin ri kinuq'alajisaj chikiwach ri winaq,
kaq'alajisax xuquje' na uwach chikiwach ri angelib' rech ri Dios rumal

* **11:51** 11:51 Ri nab'e achi ri xkamisaxik ub'i'nam Abel, xkamisax rumal ri rachalal. We k'ulmatajik ri' tz'ib'atal pa ri wuj re Génesis 4:1-8. Are k'u ri xk'ulmataj ruk' ri Zacarías, tz'ib'atal pa 2 Crónicas 24:21. Are wa' ri k'isb'al winaq ri xkamisaxik ri kutzijoj rij pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj.

ri uK'ojol ri Achi. 9 Xapachin k'u ri karawaj nub'ixik chkiwach ri winaq
man kaq'alajisax ta ri ub'i' chikiwach ri angelib' rech ri Dios.
10 Xapachin ri kub'ij jun itzel tzij che ri uK'ojol ri Achi, kakuyutaj na.
Are k'u ri winaq ri karetzelaj uwach ri Tyoxalaj Uxlab'ixel ruk' taq tzij,
man kakuyutaj taj.
11 Are kixtak'atob' pa ri Sinagoga xuquje' chikiwach ri q'atal taq tzij,
xuquje' ri e taqanelab', man kak'axk'ob' ta iwanima' chuchomaxik jas
kib'an chuto'ik iwib'. 12 Are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kak'utuw chi'wach ri
rajawaxik kib'ij.

Ri k'amb'ejab'al no'j rech ri q'inom achi ri maj reta'mab'al

13 K'o k'u jun achi chikixo'l ri winaq, xub'ij che ri Jesús: Ajtij, b'ij la che
ri wachalal chujacha ri echab'al chiqawach.
14 Ri Jesús k'ut xub'ij che: Achi, ¿jachin xb'in chawe chi in in q'atal tzij
pa iwi'?
15 Chichajij iwib' che ri k'ark'atem rumal cher man are taj ri uk'iyal ri
uq'inomal ri winaq ri kayo'w uk'aslemal.
16 Xutzijoj k'u chike we jun k'amb'ejab'al no'j ri': K'o jun q'inom
achi, ri sib'alaj xwachin ri rulew. 17 Xuchomaj k'ut: "¿Jas kinb'ano?
¿Jawje' kinyak wi ronojel ri nutiko'n ri xwachinik?" 18 K'isb'al rech
xub'ij: "Weta'm jas kinb'ano, kintukij na ri nuk'olib'al jawje' ri kinyak
wi ri uwach ri nutiko'n, kinyak chi na jun sib'alaj nim cho ri k'o kan
nab'e, rech utz kinb'an chuyakik ronojel ri nutiko'n. 19 Kinb'ij k'u na,
wanima' sib'alaj k'i ajastaq rech k'i junab' yakalik. Xaq b'a chatuxlanoq,
chatwo'q, chatqumunoq, chaki'koteb'ej ri k'aslemal." 20 Xub'ij k'u ri Dios
che: "¡Konalaj achi! Chaq'ab' kamik katkamik. ¿Jachin k'u pa uq'ab'
kakanaj wi kan ri ajastaq ri amulim?" 21 Jewa' kak'ulmataj kuk' ri winaq
ri kakimulij q'inomal xaq ke a're', man are ta kakitzukuj ku'x q'inomab'
cho ri Dios.

Man kak'axk'ob' ta ik'u'x
(Mateo 6:25-34)

22 K'a te ri' xub'ij ri Jesús chike ri utijoxelab': Rumal ri' kinb'ij chi'we
we are ri Dios yo'winaq ri ik'aslemal, are xuquje' kayo'w na ri iwa, we are
ri Dios yo'winaq ri ityo'jal are xuquje' kayo'w na ri iwatz'yaq. 23 Are nim
na rajil ri k'aslemal cho ri tijowik rij, je xuquje' are nim ub'anik ri ityo'jal
cho ri iwatz'yaq. 24 ¡Chi'wilampe ri joj! Man ke'tiko'nij taj, xuquje' man
kejach'an taj, xuquje'
Man k'o ta kikaxon chuyakik ri kakijach'o. Pune jeri', ri Dios kuya kiwa.
Ix k'ut ix k'o na chikiwach ri a'waj ri kerapinik. 25 ¿Jachin ta k'u chi'we
ruk' ri kak'axk'ob' uk'u'x kakwinik kuya jub'iq' uwi' ri uk'aslemal? 26 ¿Jas
che kak'axk'ob' ik'u'x chike nik'aj winaq chik, la man kina'o chi man
kixkwin ta chub'anik xa ta ne jun nitz' laj jastaq?
27 Chiwilampe' ri kotz'i'j, man kechakun taj, man kakisol ta b'atz', pune
jeri', ri Salomón ruk' ronojel ri ujuluwem man xkwin taj je xatz'yaqinik
jetaq ri a're'. 28 We jeri' kub'an ri Dios kuk' ri q'ayes, ri tikil kamik cho
ri saq chwe'q k'ut kaporoxik, are k'u mat kuya iwatz'yaq ix, winaq ri xa
nitz' ikojob'al. 29 Xaq jeri' man kak'axk'ob' ta ik'u'x che ri kitijo xuquje'
ri kiqumuj, chixtanal che uchomaxik rij. 30 Ri winaq a'juwachulew are
kiterene'm utzukuxik ronojel wa' we jastaq ri', ri iTat k'ut reta'm chi
rajawaxik ronojel wa' we jastaq ri' chi'we. 31 Are chitzukuj ix ri rawajarem
ri Dios, xaq k'u katereb'ax na uya'ik ronojel wa' we jastaq ri' chi'we.

Q'inomal rech chikajil

32 Ri utz laj urayib'al uk'u'x ri Tataxel are chi kuya na ri ajawarem
chi'we, man kixi'j ta b'a iwib' alaj taq nuchij. 33 Chik'ayij ri ijastaq rech
kiya kirajil ri kajawataj chike. Chiloq'o yakb'al irajil ri man kajar taj,
chimulij ri iq'inomal chila' chikaj, jawje' e maj wi eleq'omab', xuquje' maj
i'xjut kok che. 34 Rumal ri iwanima' kak'oji' na jawje' ri k'o wi ri iq'inomal.

Chiwaye'j ri' upetib'al ri Jesucristo

35 Chitzija b'a ri q'aq' tunab'al, chisuk'umaj iwib', chikojo ri iwatz'yaq ri
jas xaqare' chi'we. 36 Je chixno'jinoq jetaq ri kakib'an ri ajchakib' aninaq
kakijaq ri uchi' ja cho ri kipatrón ri upetik pa ri nimaq'ij rech jun k'ulanem.
37 Utz ke ri patanijelab' ri kule'riqitajoq kaye'm apanoq ri kajaw. Qas
kinb'ij chi'we, are kul ri kajaw kuk'ex ri' ri ratz'yaq, ku'taq pa t'uyulem ri
e rajchakib', xuquje' kok chikipatanixik. 38 Je', utz ke ri ajchakib' ri pune
nik'aj aq'ab', o sib'alaj aq'ab' kisuk'umam apanoq kib' are kule'riqitajoq.
39 Chich'ob'o k'u rij we ri', we k'o jun ajchoq'e jun ja ri reta'm jas q'otaj
kok ri elaq'om pa ri rachoch, kak'asi' ri' chuchajixik rech man kok ta ri
elaq'om pa ri ja. 40 Rajawaxik je kib'an apanoq ix, rumal chi ri uK'ojol ri
Achi kapetik are man ichomanik ta apanoq.

Ri utz laj patanijel xuquje' ri itzel patanijel

41 Are k'u ri Pedro xub'ij che ri Jesús: Ajawxel ¿la chike konojel le winaq
katzijoj wi la we k'amb'ejab'al no'j ri' o xaq chaqe uj?

42 Xub'ij ri Jesús: ¿La kariqitaj jun utz laj patanijel ri k'o reta'mab'al,
kachilib'ex kan che kuya kiwa ri ajchakib' pa ri k'yaqalik q'otaj? 43 Utz
rech ri ajchak ri are katzalij loq ri rajaw tajin kub'an apanoq ri upatan.
44 Qas kinb'ij chi'we, ri' ri winaq ri' kukoj che chajil rech ronojel ri ujastaq.
45 Jas k'u kak'ulmataj ri' we kuchomaj ri ajchak chi kab'eyetaj ri' ri wajaw,
kuchaple'j k'ut kich'ayik ri ajchakib' achyab' xuquje' ixoqib', kuchaple'j
wa'im xuquje' q'ab'arik. 46 Katzalij k'u loq ri rajaw we ajchak ri', pa ri q'ij
xuquje' pa ri q'otaj ri man aye'tal ta apanoq rumal ri rajchak, kaq'at k'u
na tzij pu'wi' jetaq ri kab'an chike ri man e kojonelab' taj.

47 Kul ch'aya k'u na ri patanijel ri man ub'anom ta apanoq jas ri karaj ri
patrón. 48 Ri patanijel k'ut ri man reta'm taj jas ri rayib'al uk'u'x ri rajaw,
kub'an k'u apanoq jun jastaq ri man utz taj, kaq'at tzij ri' pu'wi' xa k'u
man sib'alaj k'ax taj kab'an che. Ri nim ya'tal che, nim na katoq'ix che,
xuquje' ri nim ku'lib'al ku'x ya'tal che, sib'alaj nim na kata che.

Are ri Jesús kakojow na ch'o'j

49 Nuk'amom la in q'aq' cho ri uwachulew, k'o ta b'a ne wi kajinin chik.
50 Xa k'u kinik'ow na pa ri jun k'ax laj etab'al jetaq ri kab'an che ri qasana',
k'axk'ob'inaq k'u ri wanima', k'a pa ri q'ij ri kak'ulmataj na we jastaq ri'.
51 ¿Te'q pa ik'u'x ix chi ja'maril nuk'amom la cho ri uwachulew? Man
je ta k'u ri', tukinem nuk'amom loq. 52 Kamik k'ut kachaple'taj b'ik ri
pa'in ib' pa ri ja k'olib'al, jawje' ri e k'o wi job' winaq, o'xib' kakib'an na
kik'ulel chike ri e keb', xuquje' ri e keb' winaq ku'x na kik'ulel ri oxib'.
53 Kech'o'jin na ri tat ruk' ri uk'ojol, ri k'ojolaxel kach'o'jin na ruk' ri utat,
ri nan kach'o'jin na ruk' ri ral ali, xuquje' ri ali kach'o'jin na ruk' ri unan.
Ri alib' chuchu' kach'o'jin na ruk' ri ralib' ali, xuquje' ri alib'atz kach'o'jin
na ruk' ri ralib' ixoq.

Ri Jesús kuya k'utu'n chrij ri q'ij junab' ri'

54 Xuquje' xub'ij ri Jesús chike ri sib'alaj e k'i winaq: Kib'ij ix chi kub'an
jab' are xaq k'a te' kiwilo kapaqi' la jun sutz', qas je k'u wi ri' kak'ulmatajik.
55 Are kape ri kyaqiq' chuxukut ulew ri kajich'ich'ik kub'an q'aq' wa'
kixcha ix, qas je k'u wi ri' kak'ulmatajik. 56 Kawach taq winaq, iweta'm
kich'ob' rij ri kak'ulmataj cho ri kaj xuquje' cho ri uwachulew. ¿Jas k'u
che man kixkwin taj kisol rij ri q'otaj ri uj k'o wi kamik?

Chixk'ol pa ja'maril kuk' ri ik'ulel

57 ¿Jas che man kichomaj taj ri qas suk' ub'anik? 58 We k'o ne jun ak'ulel,
ri rumal re k'a te cho ri q'atb'al tzij, chatzukuj jas kab'an che utayik toq'ob'
che pa ri b'e, rech man katuk'am ta b'ik cho ri q'atal tzij, ri' ri q'atal tzij
katuya b'ik pu'q'ab' ri katk'amow b'ik pa che' rech katok kanoq pa che'.
59 Kinb'ij k'u chawe chi we man katoj kan ri k'isb'al centaw ak'as, man
katel ta la ri' chila'.

13

Kasach na uwach ri winaq ri man kuk'ex ta uk'u'x

1 Xo'pan nik'aj winaq che ri q'ij ri', xkitzijoj che ri Jesús chi ri Pilato
xu'kamisaj nik'aj winaq a'j Galilea, are tajin kakitzuj ri sipanik pa ri
Templo. 2 Xub'ij k'u ri Jesús chike: ¿Te'q pa ik'u'x chi ri' ri winaq a'j
Galilea ri' xkiriq k'ax rumal sib'alaj a'jmakib' chikiwach konojel ri nik'aj
winaq chik? 3 Man je' ta ri', xuquje' ix kasach na iwach, we man kik'ex
na ik'u'x. 4 ¿Te'q pa ik'u'x xuquje' chi ri wajxaq lajuj winaq ri xtzaq loq
jun torre chikij pa Siloé xa sib'alaj a'jmakib' chikiwach ri winaq ri ke'l pa
Jerusalén? 5 Man je' ta ri'. Je xuquje' kak'ulmataj iwuk' iwonojel we man
kik'ex ik'u'x.

Ri che' ri man xwachin taj

6 Ri Jesús k'ut xutzijoj chike we jun k'amb'ejab'al no'j: K'o jun achi, ri
k'o jun uche'al higuera pa ri utikob'al. Are k'u xraj xu'tzukuj uwach ri
uche', maj xu'riqa che. 7 Xub'ij k'u che ri achi ri chajil rech ri utiko'n:
"Chawilampe', xe' oxib' junab' maj uwach we higuera kinriqo. Chaqasaj
rech man xaq ta kuya latz' pa we ulew." 8 Ri chajil rech ri tiko'n xub'ij:
"Ajawxel, ya chi na la kan jun junab', rech kinkwinik kinb'an rij, xuquje'
kinya uq'ayisal. 9 We ne kawachin na, we man xwachinik, k'a te ri' utz
kaqasaj la."*

Ri Jesús kukunaj jun ixoq ri b'ujb'ik uwo rachaq

10 Pa jun q'ij sábado, are tajin kuya k'utu'n ri Jesús pa Sinagoga, 11 k'o
k'u jun ixoq chila', wajxaq lajuj junab' yawab', rumal cher jun itzelalaj
uxlab'al xub'an kan b'ujb'ik cher ri uwo rachaq, man kakwin ta k'ut
suk'um katak'i'k. 12 Are xilitaj rumal ri Jesús, xusik'ij xub'ij che: Ixoq,
chatutzir che ri ayab'ilal.

13 Are xuya ri uq'ab' ri Jesús pu'wi', aninaq suk'um xtak'i' ri ixoq,
xuchaple'j uq'ijila'xik ri Dios. 14 Ri kinima'qil ri winaq pa ri Sinagoga,
xyojtajik are xril ri kunanik xub'an ri Jesús pa ri sábado. Xub'ij chike ri
winaq: K'o waqib' q'ij rech kachakun jun, chixpeta pa ri' ri q'ij ri' rech
kixkunaxik, man pa ri q'ij taj rech uxlanem.

15 Ri Jesús xub'ij chike: ¡Kawach taq winaq! ¿la man kitur b'ik ri iwakax
pa ri q'ij sábado, kiwesaj b'ik pa ri rachoch rech ku'tija loq ujoron? 16 La

* **13:9** 13:9 Ri uche'al ri higuera, k'i mul kajunumax ruk' ri tinimit Israel.

man k'u ya'talik kesax pa we q'ij rech uxlanem, ri jat'ib'al ri ukojom ri itzel, wajxaq lajuj junab' che we ixoq ri', rija'l ri Abraham.

17 Xek'ix ri u'k'ulel ri Jesús are jewa' xub'ij, e nik'aj winaq chi k'ut xemayijanik are xkil ri mayijab'al taq jastaq ri xub'ano.

K'amb'ejab'al no'j chirij ri ija' rech moxtansia
(Mateo 13:31-32; Marcos 4:30-32)

18 Ri Jesús xub'ij: ¿Jas ruk' kajunumataj wi ri ajawarem rech ri Dios? ¿Jas ruk' kinjunamaj wi? 19 Are je' jas jun ija' rech moxtansia, ri xutik jun achi pa ri utikob'al, xk'iy k'ut, xux jun che'. Xepe ri a'waj ri kerapinik xkib'an kisok pa taq ri uq'ab'.

Ri Jesús kuya k'utu'n chrij ri ch'am ri kaya ruk' ri kaxlan wa
(Mateo 13:33)

20 Xub'ij chi junmul ri Jesús: ¿Jas ruk' kinjunamaj wi ri ajawarem rech ri Dios? 21 Je' jetaq ri ch'am ri kaya ruk' ri kaxlan wa, ri xuya ri jun ixoq ruk' ri k'aj, k'a xch'amir na ronojel.

Ri nitz' uwach uchi' ja
(Mateo 7:13-14, 21-23)

22 Are xtzalij ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, xuya kan k'utu'n pa taq ri le'aj xuquje' ri e tinimit ri xik'ow wi b'ik. 23 K'o k'u jun achi, xuta che: Ajawxel, ¿la xaq e jujun winaq ri kekolotajik?

Ri Jesús, xub'ij che: 24 Chikojo ichuq'ab' rech kixok pa ri uchi' ja ri nitz' uwach, rumal cher e k'i winaq kakaj na ko'k chila' man kekwin ta k'ut. 25 We k'u xtz'apitaj ri uchi' ja rumal ri ajchoq'e ri ja, kixkanaj na kan chirij ja, kichaple'j na k'orok'atik, kib'ij na ri': Ajawxel, jaqa la ri uchi' ja chiqawach. Ri ajchoq'e kub'ij na chi'we man weta'm ta iwach. 26 Kib'ij k'u na, "Lal xyo'w la k'utu'n pa taq ri qak'ayib'al, xuquje' xujwa'ik xujqumunik uk' la." 27 Kub'ij k'u na chi'we: "Kintzalij ub'ixik chi'we, man weta'm ta iwach, chixel b'ik waral b'anal taq etzelal." 28 K'a te ri', k'o oq'ej, xuquje' qut'ut'em ware, are ki'wil ri Abraham, ri Isaac, ri Jacobo xuquje' konojel ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios pa ri ajawarem rech ri Dios, are k'u ri ix chixesax b'ik chirij ja. 29 E k'o k'u winaq kepe na pa ri relib'al q'ij, pa ri uqajib'al q'ij, xuquje' winaq ri ke'l pa uxukut kaj xuquje' pa uxukut ulew kule' t'uyul na pa ri nimaq'ij rech ri ajawarem rech ri Dios. 30 E k'o k'u winaq ri e nab'e ku'x na k'isb'al xuquje' e k'o xuquje' na k'isb'al ri ku'x na e nab'e.

Ri Jesús karoq'ej uwach ri tinimit Jerusalén
(Mateo 23:37-39)

31 Pa ri q'otaj ri' xeqet nik'aj fariseos ruk' ri Jesús, xkib'ij che: Ri Herodes karaj katukamisaj, chatel b'ik waral jat chi pa jun k'olib'al.

32 Xub'ij k'u ri Jesús chike: Jix ji'b'ij apanoq che ri par ri', kamik xuquje' chwe'q ke'nwesaj na itzel taq uxlab'al xuquje' ke'nkunaj na ri winaq, pa oxib' q'ij kinto'taj chub'anik ri rajawaxik kinb'ano. 33 Rajawaxik kinb'in na kamik, chwe'q, xuquje' kab'ij, rumal man ya'tal ta che jun q'alajisal utzij ri Dios kakam chi pa jun tinimit chik ri man are ta Jerusalén.

34 ¡Tinimit Jerusalén! ¡Tinimit Jerusalén! At ri ka'kamisaj ri q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xuquje' kab'an che ab'aj ri ketaq loq awuk'. ¡K'i mul xwaj xe'nmulij ri awalk'wa'l jetaq ri kub'an ri ati't ak' ku'mulij ri alaj taq e ral chuxe' ri uxik', man xawaj ta k'ut! 35 Rumal k'u ri', ri i'wachoch ketoli'

na kanoq, man kiwil ta k'u na nuwach k'a pa ri q'ij ri kib'ij: “Tewchi'tal ri ub'i' ri petinaq pa ri ub'i' ri Ajawxel.”✡

14

Ri Jesús kopan cho rachoch jun fariseo

1 Jun q'ij rech uxlanem, ri Jesús xe'wo'k cho rachoch jun kinima'qil ri fariseo, e k'o chi k'u nik'aj fariseos ri tajin kakiwalwechij ri jastaq ri kub'an ri Jesús. 2 Jun achi k'ut ri k'o sipoj che k'o chila' cho ri Jesús. 3 Ri Jesús k'ut xuta chike ri a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' ri fariseos. ¿La ya'talik kab'an kunanik pa ri q'ij rech uxlanem?

4 Maj k'u jun xch'awik chike ri e k'o chila'. Ri Jesús k'ut xuk'am apanoq ri yawab', xukunaj b'ik, k'a te ri' xutaq b'ik cho rachoch. 5 Xub'ij xuquje': We k'o jun chi'we k'o jun uk'ojol o wine k'o jun uwakax ri katzaq b'ik pa jun jul, ¿la man aninaq ke'resaj loq pune jun q'ij rech uxlanem?

6 Maj k'u jas xekwinik xkib'ij che.

7 Are xril ri Jesús jas ri kakib'an ri winaq ri e sik'ital pa ri wa'im chucha'ik ri sib'alaj utz taq k'olib'al chwi ri mexa, xutzijoj we jun k'amb'ejab'al no'j.* 8 Are katsik'ix pa jun nimaq'ij rech k'ulanem, man katt'uyi' taj pa ri sib'alaj je'l laj k'olib'al ri nim ub'antajik rumal cher ruk' jub'iq' k'o chi na jun winaq sik'italik ri sib'alaj k'o na uq'ij chawach ri sik'italik. 9 We jeri', kape ri' ri winaq ri xixsik'inik kub'ij na chawe: “Chaya kan le at'uyulib'al che we achi ri' ruk' k'u k'ixib'al ri' kate' t'uyul pa ri k'isb'al tem.” 10 Are katsik'ixik pa jun nimaq'ij, are utz we katt'uyi' kan pa ri k'isb'al tem, rech are katril ri winaq ri xatsik'inik kub'ij chawe: “Wech ch'ab'e'n chatq'ax choch, k'o jun je'l laj at'uyulib'al xaq awe at.” Xa jeri' kanimarisax na aq'ij chikiwach konojel ri e sik'italik. 11 Xapachin k'u ri kunimarisaj rib' kanitz'arisax na uq'ij, xuquje' xapachin ri kunitz'arisaj na rib' kanimarisax na uq'ij.

12 K'a te ri' xub'ij ri Jesús che ri winaq ri sik'ininaq: Are kab'an jun tzuqu'nijik o kaya ne jun rekeq'ij, man are ta ka'sik'ij ri awech ch'ab'e'n, xuquje' man are ta ka'sik'ij ri awachalal, man are ta ka'sik'ij ri uq'ab' taq alaxik awuk', xuquje' man are ta ka'sik'ij ri e q'inom taq a'k'ulja. Ruk' jub'iq' katsik'ix chi kumal a're' kakitzalij la uk'axel chawe. 13 Xane are kab'an nimaq'ij, cha'sik'ij ri e meb'aib', ri man e tz'aqat winaq taj, ri e ch'oke'r, xuquje' e moyab'. 14 Utz k'u na awe we jeri' kab'ano, pune man kekwin taj katkitoj we winaq ri' chawe, kaya'taj k'u na rajilal uk'axelal chawe pa ri k'astajib'al ke ri e suk' taq winaq.

K'amb'ejab'al no'j chirij ri nimaq'ij

15 Are xutab'ej rech ri jun achi ri t'uyul pu'wi' ri mexa, xub'ij che ri Jesús: Sib'alaj utz rech ri kawa' pa ri nimaq'ij rech ri ajawarem rech ri Dios.

16 Ri Jesús xub'ij: Jun q'ijal, k'o jun achi ri xu'sik'ij sib'alaj e k'i winaq, xub'an k'ut jun nimalaj nimaq'ij. 17 Pa ri q'otaj rech ri nimaq'ij, xutaq b'ik jun chike ri e patanil rech, xe'kib'ij chike ri sik'ital pa ri nimaq'ij: “Ronojel xutzirik, chixanloq.” 18 Konojel k'ut xok chutayik toq'ob', ri nab'e xub'ij, chakuyu numak, xa k'a te xinloq' jub'iq' wulew ke'nwila k'u na, 19 Ri jun chik xub'ij, chakuyu numak xa k'a te xinloq' e job' wok nuwakax rech chak, kub'e'n wi la na jas kechakunik. 20 Ri jun chik xub'ij: Xa k'a

✡ **13:35** 13:35 Salmos 118:26. * **14:7** 14:7 Ri t'uyulib'al ri e k'o chuxukut ri taqanel, are ri t'uyulib'al kech ri nima'q taq kib'antajik.

te xink'uli'k rumal ri' man kinkwin taj kine'ek. 21 Xtzalij k'u ri ajchak xu'tzaqa utaqkil che ri rajaw. Are xutab'ej rech ri ajchoq'e ri ja xyojtajik, xusik'ij k'u ri patanil rech xub'ij che: Jat aninaq pa taq ri k'ayib'al xuquje' xo'l taq ri ja, ja b'a k'amaloq ri e meb'aib' xuquje' ri man e tz'aqat taq winaq taj, ri maj kaq'an, xuquje' ri e moy. 22 Ri patanijel xub'ij che ri rajaw: Xb'antaj ri xb'ij la chwe, k'a k'o k'u na k'olib'al. 23 Ri rajaw xub'ij che: Jat pa ri nima b'e xuquje' pa taq ri solib'al taq b'e, chakojo achuq'ab', chikimulixik loq ri winaq rech kanoj ri wachoch. 24 Qas kinb'ij na chi'we, maj jun chike ri' ri qas xe'nsik'ij kakiki'koteb'ej ri nunimaq'ij.

Ri k'ax ri kuriq jun winaq we kuterene'j ri Cristo

25 Ri Jesús k'ut xtzalq'omij kuk' ri e sib'alaj k'i winaq ri e teren chirij xub'ij chike: 26 We k'u k'o jun ri karaj kuxik nutijoxel rajawaxik k'o na ri kub'an chinuloq'axik chikiwach ri unan, rixoqil, e ralk'wa'l, e rachalal, ranab', xuquje' kinuloq'aj na in cho are'. We man jewa' kano'jin ri winaq, man kakwin taj kux nutijoxel. 27 Ri man kareqaj ta ri uche' ripb'al xuquje' man kinuterene'j taj, man kakwin taj kuxik nutijoxel.

28 Qa'nampe che, k'o jun achi ri karaj kuyak jun nimalaj torre. ¿La man nab'e kat'uyi'k chi rilik janipa kel wi ri kub'ano, xuquje' we k'o nim urajil chuk'isik ri chak? 29 Xaq kayoq' ri' kumal konojel ri winaq ri ki'lowik we xwi kub'an ri utak'alib'al ri ja, man xkwin taj xuk'iso. 30 "Man xkwin ta le k'in achi chuk'isik ri xumajij," kecha ri' ri winaq che.

31 Xuquje' qa'nampe che k'o jun taqanel kach'o'jin ruk' jun taqanel chik. ¿La man nab'e ri' kat'uyi' chi rilik la ruk' lajuj mil achyab' kakwinik kach'o'jin ruk' ri uk'amom loq juwinaq mil achyab'? 32 Kutaq b'ik u'taqo'n ri' rech ke'kita ja'maril che ri' ri taqanel are naj petinaq wi na, we karilo chi man kakwin taj kach'o'jin ruk'. 33 Je xuquje' xapachin ri man kuya ta kan ronojel ri uq'inomal, man kakwin taj kux nutijoxel.

(Mateo 5:13; Marcos 9:50)

34 Sib'alaj utz ri atz'am, we k'u kel ri utzayil ri atz'am, ¿la xaq je' k'u ri' utz na kano'wik? 35 Man k'o ta chi ne ri' kutayij, xa ta ne che ri ulew, xa ta ne che uq'ayisal tiko'n, kak'yaq b'ik ri' pa mes. Chutatab'ej b'a ri k'o uxikin chutatab'exik.

15

Ri k'amb'ejab'al no'j chirij ri ajyuq' ri kuriq ri uchij

1 E k'i k'u a'jmakib' xuquje' e tal taq alkabal xeqet ruk' ri Jesús chutatab'exik. 2 Rumal ri' ri e fariseos xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik xkichaple'j wixwatem xkib'ij: Wa' we achi ri' ku'k'amawa'j xuquje' kawa' kuk' ri a'jmakib'. 3 Ri Jesús k'ut xutzijoj we jun k'amb'ejab'al no'j ri' chike: 4 Qa'nampe che jun chi'we e k'o jun ciento uchij, kasach k'u kan jun chike. ¿La man k'u ku'ya kan ri junmuch' b'elej lajuj cho ri saq, k'a te ri' katzalij chutzukuxik ri xsach kanoq, k'a ku'riqa na loq? 5 Are kuriq ri uchij sib'alaj kaki'kotik, kuk'yaq loq chwi uteleb'. 6 Katzalij loq cho ri rachoch, ku'mulij ri e rech taq ch'ab'e'n xuquje' ri u'k'ulja ja kub'ij chike: "Chixki'kot wuk', rumal xinriq ri nuchij ri xsach kanoq." 7 Je xuquje' kak'ulmataj pa ri kaj kab'an nimaq'ij rumal jun ajmak ri kuk'ex uk'u'x man are ta kab'an nimaq'ij chike ri junmuch' b'elej lajuj e suk' taq winaq ri man kajawataj kakik'ex kik'u'x.

K'amb'ejab'al no'j chirij ri pwaq ri xtzaqik

8 Xuquje' qa'nampe che we k'o jun ixoq ri k'o lajuj saqa pwaq ruk',
kutzaq k'u jun chike, ¿la man k'u kutzij jun q'aq' ri' pa ri ja, xuquje' kumes
ri upaja, kuchaple'j utzukuxik k'a kuriq na? 9 Are k'u kuriqo, ku'mulij
k'u ronojel ri e rech taq ch'ab'e'n xuquje' ri u'k'ulja are, kub'ij ri' chike:
"Chixki'kot wuk' xinriq le nurajil le xtzaqik." 10 Ri Dios xuquje' e rachi'l ri
angelib' keki'kotik are kuk'ex uk'u'x ri jun ajmak.

Ri k'amb'ejab'al no'j chirij ri alk'wa'laxel ri xsachik

11 Ri Jesús xub'ij: K'o jun achi, ri e k'o keb' ralk'wa'l. 12 Ri ko'l chike xub'ij
che ri utat: "Tat, ya la ri wechab'al." Xaq jeri' ri tat xujach ri umeb'ail
chike ri u'k'ojol. 13 Are xik'ow keb' oxib' q'ij, ri k'ojolaxel xumulij ronojel
ri k'o ruk', xuk'ayij kanoq. K'a te ri' xe' pa jun naj alaj tinimit, chila' xk'oji'
wi, xusachachej ronojel ri pwaq rajil ri rechab'al, maj pa suk' ri xub'ano.
14 Xa k'u are xsachtaj ronojel ri urajil, xpe jun nimalaj wi'jal pa ri tinimit
ri', xuchaple'j k'u numik. 15 *Xuriq k'u jun achi, xuta uchak che. Ri achi
xuya uchak ri ala, xutaq b'ik chikiyuq'uxik aq cho jun saq. 16 Sib'alaj are
k'u karaj kutij ri kecha' ri aq, xa k'u maj jachin ri kayo'w che. 17 K'isb'al
k'u rech xuchomaj: "Sib'alaj k'o kiwa ri rajchak ri nutat, ri in k'ut tajin
kinkam che numik waral. 18 Kintzalij wa' cho rachoch ri nutat, kinb'ij wa'
che: 'Xinmakun cho ri Dios xuquje' cho la nutat. 19 Man taqal ta chi chwe
kab'ij k'ojol la chwe, b'ana la chi kinux jun ajchak la.' "

20 Xwa'jilik, xutaqej ri ub'e, xtzalij k'u cho rachoch ri utat. K'anaj k'u na
k'o wi loq, xtoq'ob'ax uwach are xilitaj apanoq rumal ri utat, kaxik'anik
xu'k'ulaj apanoq, xumatzej ri uk'ojol xuquje' xutz'umaj.

21 "Tat, ri in xinmakunik cho ri kaj xuquje' cho la, taqal ta chi chwe
kab'ij k'ojol la chwe," xcha ri ala.

22 Are k'u ri tataxel aninaq xtaqan chike ri e patanil taq rech, xub'ij:
"Aninaq chik'ama loq ri je'l laj atz'yaq rech kukojo, xuquje' chikojo jun
mulq'ab' che ri uq'ab', xuquje' chikojo uxajab' che ri raqan.† 23 Ji'k'ama loq
xuquje' chikamisaj ri chomalaj wakax rech kaqab'an nimaq'ij. 24 Rumal
cher ri nuk'ojol ri xkamik, xk'astaj chi k'u na loq, wa' sachik, xa k'u xqariq
na." Xaq jeri' xkichaple'j ub'anik nimaq'ij.

25 Are k'u ri nab'yal k'ojolaxel b'enaq cho ri saq, are k'u xtzalij loq xuta
ri q'ojom rech ri xojow. 26 Xusik'ij k'u jun chike ri patanijelab', xuta che jas
tajin kak'ulmatajik. 27 Xub'ij k'u ri patanijel che: "Xtzalij loq ri achaq', utz
uwach, rumal k'u rech xtaqan ri atat chukamisaxik ri chomalaj wakax."
28 Sib'alaj xyakataj k'u royawal ri nab'yal k'ojolaxel man xraj ta k'ut xok
b'ik, xel k'u na loq ri tataxel chutayik toq'ob' che chi kok b'ik pa ja. 29 Ri
nab'yal k'ojolaxel xub'ij che ri utat: "Xwimpe chila' la sib'alaj k'i junab'
nupatanim la, xa ta ne nitz' ink'ulula'ninaq che la, xa ta k'u ne jun laj
nuk'isik' ya'om la chwe rech kinb'an nimaq'ij kuk' ri e wech taq ch'ab'e'n.
30 Are k'u xul we k'ojol la ri', ri xusach kan ronojel ri q'inomal la kuk' taq
ixoqib', lal kataqan la che ukamisaxik ri chom laj wakax." 31 Ri tataxel
xub'ij che: "Nuk'ojol, at k'olinaq wi at wuk', ronojel ri nujastaq awe at.
32 Xa k'u rajawaxik xqab'an nimaq'ij, xuquje' xujki'kotik rumal cher we
awachalal we xkamik, xk'astaj loq, pune xsach na, xqariq chi k'u na."

---

* **15:15** 15:15 Ri utaqanik ri Moisés kub'ij chi man kuya taj katij ri recha' aq, rumal sib'alaj k'ixib'al chi jewa' kab'anik. † **15:22** 15:22 Ri e patanijelab' man ya'tal ta chike kakikoj mulq'ab', xuquje' man k'o ta kixajab' xwi ri nim kib'antajik ya'tal chike kakikoj we jastaq ri'.

16

K'amb'ejab'al no'j chirij ri achi ri chajil taq rech ri jastaq rech ri rajaw

1 Ri Jesús xuquje' xutzijoj jun k'amb'ejab'al no'j chike ri utijoxelab': K'o jun q'inom achi, ri xk'oji'k jun rajchak chajil re ri uq'inomal. Ri q'inom achi xreta'maj chi ri rajchak xaq tajin kusach ri urajil pa taq jastaq ri man k'o ta kutayij. 2 Ri q'inom achi xusik'ij ri rajchak, xub'ij che: "¿Jas ri' ri xinto kab'ix chawe? Man katkwin ta chik katchakun wuk', chajacha kan ronojel ri akwenta." 3 Ri ajchak xuchomaj, xub'ij: "¿Jas kinb'ano? Maj nuchuq'ab' chuk'otik jul, xuquje' k'ixib'al ri' we kinta nulimoxna. 4 Weta'm k'ut jas ri kinb'ano, rajawaxik ke'ntzukuj winaq ri kinkik'amawa'j cho taq ri kachoch are kinesax b'ik pa ri nuchak." 5 Xuchaple'j k'u kisik'ixik pa jujunal konojel ri winaq ri k'o kik'as. Xuta k'u che ri nab'e: "¿Janipa ak'as ruk' ri wajaw?" 6 Xub'ij ri ajk'as che: "Jun ciento tonel aceite olivo nuk'as." Xub'ij k'u ri kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq che: "Ri' le uwujil ri ak'as. Chatt'uyuloq, chatz'ib'aj kanoq chi xa nik'aj ciento chik ak'as." 7 Xuta chi k'u che ri jun e ri at: "¿Janipa ak'as ruk' ri wajaw?" Ri ajk'as xub'ij che: "Jun ciento koxtar tiriko." Ri kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq xub'ij che: "Ri' le awuj, chatz'ib'aj kanoq xa chi wajxaqib' koxtar tiriko ak'as." 8 Xya k'u uq'ij ri ajchak rumal ri rajaw rumal ri xno'jin kuk' ri winaq. Ri e winaq ri a'juwachulew are k'o na kino'jib'al rumal ri kakib'an kuk' taq ri e kech winaq, k'o na ri kechoman chikiwach ri e winaq ri kik'amawa'm ri tunal.

9 Rumal la' kinb'ij in chi'we: Chikojo b'a ri iq'inomal rech uwachulew chikich'ekik iwach taq ch'ab'e'n, rech are kak'is wa' we q'inomal ri', k'o kixk'amawa'n ix pa ri jun alik k'aslemal.

10 Ri suk' ranima' ruk' ri nitz' jastaq, suk' xuquje' na ri' ruk' ri nima'q taj jastaq, xuquje' ri tz'aqat ruk' ri nitz' jastaq, tz'aqat xuquje' na ri' kano'jin ruk' ri nimalaj taq jastaq. 11 Rumal la' kinb'ij chi'we, we man suk' kixno'jin chukojik ri q'inomal rech uwachulew, ¿jachin ta k'u ri' ri kakub'i' uk'u'x chi'we che uchajixik ri q'inomal rech chikajil? 12 Xuquje' we man suk' ix no'jininaq ruk' ri man iwech taj ¿jachin ta k'u ri' ri kayo'w iwechab'al?

13 Man k'o ta jun patanijel kakwinik ku'patanij e keb' upatrón. Karetzelaj uwach ri jun, xuquje' kuloq'aj uwach jun chik, o wine kupatanij ri' ri jun xa k'u karetzelaj uwach ri jun chik. Man ya'tal ta k'ut kapatanix ri q'inomal xuquje' ri Dios.

14 Xkichaple'j uyoq'ik ri Jesús ri fariseos, ri b'enaq kik'u'x ruk' ri pwaq are xkitatab'ej ri xub'ij. 15 Xub'ij k'u ri Jesús chike: Kijaluj chi ix utz taq winaq, xa k'u reta'm ri iwanima' ri Dios. Na'taj chi'we karetzelaj ri Dios ri jastaq sib'alaj kakiya uq'ij ri winaq.

Ri taqanik xuquje' ri ajawarem rech ri Dios

16 Ri taqanik xuquje' ri kiwuj ri q'alajisal taq utzij ri Dios xul utzijoxik k'a pa taq ri uq'ij ri Juan. Che ri' xchaple'taj loq utzijoxik ri utz laj taq tzij rech ri ajawarem rech ri Dios xuquje' che ri q'ij xkichaple'j ri winaq ukojik kichuq'ab' ko'k chila'.

17 Are man k'ax taj usachik uwach ri kaj xuquje' ri uwachulew cho ri kasach jun juch' rech ri taqanik.

Ri Jesús kuya k'utu'n chrij ri jachoj ib' ke ri k'ulanik taq winaq

18 Xapachin ri kujach ri rixoqil, kak'uli' chi k'u ruk' jun ixoq chik, kamakunik rumal kek'oji' keb' rixoqil. Xuquje' ri kak'uli' ruk' ri ixoq ri

jachtal kanoq rumal ri rachajil, kamakun xuquje' rumal kek'oji' e keb' rachajil.

Ri q'inom achi xuquje' ri Lázaro

19 K'o jun q'inomalaj achi, kukoj je'lalaj taq atz'yaq xuquje' ronojel q'ij
kub'an nimaq'ij. 20 Chuchi' k'u ri rachoch, kat'uyi' jun achi ub'i' Lázaro,
nojinaq ri utyo'jal che ch'a'k xuquje' kuta ulimoxna. 21 Ri meb'a' kurayij
utijik ri uxe'r taq jastaq ri katzaq chuxe' ri umexa ri q'inom achi, xuquje'
ri tz'i' keqeb' churiq'ik ri ch'a'k ri k'o che. 22 Jas ta wa', xk'am b'i ri meb'a'
achi kumal e angelib' rech ke'k'ol chuxukut ri Abraham. Ri q'inom achi
xkam xuquje' xe'muq kanoq. 23 Are k'o chi ri q'inom achi pa ri kik'olib'al
ri kaminaqib' jawje' ri k'o wi nimalaj k'axk'olal, are k'o pa ri k'axk'olal,
xka'y chikaj, xe'ril apanoq ri Abraham rachi'l ri Lázaro naj e k'o wi apanoq
che. 24 Xaq jeri' xuch'ab'ej apanoq, xuraq uchi' xub'ij: "Tataxel Abraham,
chel ku'x la chwe, taqa la loq ri Lázaro chumu'loq ri uwi' uq'ab' pa joron,
rech kuluya pu'wi' ri waq' rumal cher tajin kinriq k'ax pa we q'aq' ri'."
25 Ri Abraham k'ut xub'ij che: "Achi, na'taj chawe chi are at k'aslik sib'alaj
je'l xab'an chi rik'owisaxik ronojel ri ak'aslemal, are k'u we Lázaro sib'alaj
k'ax xuriqo. Chanim k'ut are' kuk'amawa'j na ri kub'sab'al uk'u'x are', are
k'u ri at chana' na ri k'axk'olal. 26 Xuquje' jun nimalaj siwan k'o chiqaxo'l,
rumal ri' ri kekaj keq'ax je la' iwuk' man kekwin taj, xuquje' man kekwin
taj keq'ax loq jewa' quk' uj."
27 Ri q'inom xutzalij uwach ri xb'ix che, xub'ij: Tat, kinb'ochi'j ku'x la,
taqa la b'ik ri Lázaro cho rachoch ri nutat, 28 rech ku'b'ij chike ri e job'
wachalal, rech man kepe ta pa we k'axalaj k'olib'al ri'.
29 Xub'ij k'u ri Abraham che: "K'o kuk' a're' ri utz'ib'am kan ri Moisés,
xuquje' ri kitz'ib'am kan ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, are
che'kitatab'ej ri a're'."
30 Xub'ij k'u ri q'inom: "Tat Abraham, man ke'kitatab'ej ta ri', are
kakitatab'ej ri' xuquje' kakik'ex kanima' we are kopan jun kaminaq
chub'ixik chike."
31 Xub'ij ri Abraham che: "We man kakinimaj ri Moisés, we man
ke'kinimaj ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, man kekojon ta wi ri'
pune jun kaminaq kawa'jil b'ik chub'ixik chike."

17

Ri makaj, ri kojob'al xuquje' ri rajawaxik kab'anik
(Mateo 18:6-7, 21-22; Marcos 9:42)

1 Xub'ij ri Jesús chike ri utijoxelab': Xa chi k'o wi la' le topib'al taq
aqanaj, k'ax k'u re ri winaq ri rumal rech katzaq jun chik. 2 Are katanik
kajat'ix b'ik jun k'a chuqul kak'yaq b'ik pa ri plo, cho ri xaq ku'taqchi'j ri
alaj taq e ch'uti'n chub'anik makaj. 3 Xaq jeri' chichajij iwib', we kamakun
ri awachalal, chayaja apanoq xuquje' chakuyu we kuk'ex uk'u'x.
4 Pune kasach apanoq awuk' wuqub' mul pa jun q'ij, Chakuyu umak we
kopan awuk' kub'ij chawe: Kink'ex nuk'u'x chinakuyu'.
5 Ri apóstoles k'ut xkib'ij che ri Jesús: Tat, nimarisaj la ri qakojob'al.
6 Ri Jesús k'ut xub'ij chike: We ta k'o jun ikojob'al jetaq ri uwach ri
moxtansia, ri' kixunimaj jun che' we kib'ij che chatb'oqob'ob' b'ik chatq'ax
pa le plo.
7 Qa'nampe che, we jun chi'we k'o jun rajchak ri xchakun apanoq cho ri
saq, o wine xu'chajij ri chij, are k'u katzalij cho ri ja la kib'ij che: "chatan

loq chatt'uyul pu'wi' le mexa” ¿la kixcha che? 8 ¿La man k'u jewa' kib'ij
che: “chak'exa ri awatz'yaq, chab'ana nuwa, k'a te katwa' kan at are
kinwalej in”? 9 ¿La utz k'u ri' katyoxix na che ri ajchak xwi rumal xub'ano
ri upatan? 10 Ri ix are xb'antaj ronojel ri ipatan chib'ij: “Uj patanijelab' ri
maj kaqatayij, xaq xwi xujkwinik xqab'an ri qapatan.”

Kekunax e lajuj ch'akib' rumal ri Jesús

11 Jun q'ijal b'enam rij ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, tajin k'u ki'kow
b'ik pa ri tinimit Samaria xuquje' pa Galilea. 12 Okem k'u b'ik rij pa ri jun
tinimit, xe'l loq e lajuj achyab' e ch'a'kib', rumal k'u cher naj e k'o wi loq.
13 Xkiraq kichi' xkib'ij: Ajtij, Jesús, che'l ku'x la chaqe.
14 Are xe'rilo, xub'ij chike: Jix, ji'k'utu iwib' chkiwach ri ch'awenelab'
cho ri Dios pa kiwi' ri winaq.*
E b'enaq k'u pa ri b'e are xech'ajch'ob'etajik. 15 Are k'u xril jun chike ri
achyab' chi xutzirik, xtzalijik kuraqaqej uchi' kuq'ijila'j ri Dios. 16 Xukulik
xqaj cho ri Jesús, xtyoxin che, pune aj Samaria we achi ri'. 17 Xub'ij k'u ri
Jesús che: ¿La man k'u e lajuj achyab' ri xech'ajch'ob'etajik? ¿Jawje' k'u
e k'o wi ri e b'elejeb' chik? 18 ¿La maj chi jun ri xtzalij loq chuya'ik uq'ij
ri Dios, la xaq xwi we achi ri man qawinaqil taj?
19 Xub'ij k'u ri Jesús che ri achi: Chatwa'jiloq, jat, xatkunataj rumal ri
akojob'al.

Ri q'otaj rech ri upetib'al ri ajawarem rech ri Dios

20 Ri e fariseos xkita che ri Jesús chirij ri upetib'al ri ajawarem rech ri
Dios, xub'ij k'u chike: Maj jun kakwinik qas kuchomaj jas ri qas upetib'al
ri ajawarem rech ri Dios. 21 Man kib'ij taj: “Chiwilampe', chi ri' k'o wi,
chiwilampe', je la' k'o wi”. Chiwila' chi pa ri iwanima' k'o wi ri ajawarem
rech ri Dios.
22 Xub'ij k'u ri Jesús chike ri utijoxelab': Kopan na ri q'ij ri sib'alaj kirayij
kiwil ri uq'ijal ri uK'ojol ri Achi, man kiwil ta k'ut. 23 Man kixe' ta k'u kuk'
xuquje' man ki'terene'j taj ri winaq ri' kakib'ij na chi'we: “Ji'wilampe' k'o
jewa', chiwilampe' k'o chi ri'.” 24 Rumal chi ri uq'ijal ri upetib'al ri uK'ojol
ri Achi, je' jas ri kayapa' ri karepq'un chuxukut kaj kaqaj chuxukut ulew.
25 Xa k'u nab'e na kuriq na k'ax xuquje' ketzelax na uwach kumal ri winaq
rech we q'ij junab' ri'. 26 Ri upetib'al ri uK'ojol ri Achi, je' jas ri xk'ulmataj
pa taq ri uq'ij ri Noé. 27 Ri winaq kewa'ik, kequmunik, kek'uli' taq xuquje'
keya pa taq k'ulanem, k'a xopan na ri q'ij are xok ri Noé pa ri arca, xpe k'u
ri q'eqal jab', xu'kamisaj kan konojel ri winaq. 28 Je xuquje' xk'ulmatajik
pa taq ri q'ij rech ri' Lot: ri winaq kewa'ik, kequmunik, keloq'o'manik,
xuquje' kek'ayinik, ketiko'nijik xuquje' kakiyak taj ja. 29 Xa k'u are xuriq
ri q'ij ri xel b'ik ri Lot pa ri tinimit Sodoma, xtzaq loq q'aq' rech chikajil
xuquje' azufre, xuk'is pa kiwi' konojel ri winaq. 30 Jeri' kak'ulmataj na are
kuk'ut rib' ri uK'ojol ri Achi.
31 Pa ri q'ij ri', ri winaq ri k'o pu'wi' ri rachoch, maqaj b'ik chutzukuxik
ri ujastaq ri k'o kan pa ri rachoch,† je xuquje' ri tajin kachakun cho ri
saq, matzalij chuk'amik ri man xna'taj ta b'ik che. 32 Xwi na'taj chi'we

---

* **17:14** 17:14 Ri Jesús xub'ij che ri achi chi ku'k'utu rib' cho ri ch'awenel cho ri Dios. Ri ch'awenel cho ri Dios are ri' ri achi ri katzujuw sipanik cho ri Dios we xkunataj ri ch'a'k jeri' kub'ij ri utaqanik ri Moisés. Are ri ch'awenel cho ri Dios kab'in la che ri winaq we utz chik katzijon kuk' ri winaq. Levítico 13:1-46. † **17:31** 17:31 Ri ja ojer utz kab'an b'inem pu'wi'. Utz kewa'kat jun pu'wi'.

ri xk'ulmataj ruk' ri rixoqil ri Lot. 33 Xapachin k'u ri karaj kukol ri
uk'aslemal, kutzaq na ri', xapachin k'u ri kutzaq ri uk'aslemal, kukol na
ri'.
34 Qas tzij kinb'ij chi'we chi che ri aq'ab' ri', kek'oji' na keb' winaq pa
jun ch'at. Jun kak'am b'ik chike, ri jun chik kakanaj kanoq. 35 E keb'
ixoqib' keke'n na junam, jun k'ut kak'am na b'ik, ri jun chik kakanaj kanoq.
36 E keb' achyab' kechakun na cho ri saq, jun kak'am na b'ik, ri jun chik
kakanaj kanoq.
37 Xkita k'u che: Ajawxel ¿Jawje' kak'ulmataj wi wa' we ri'?
Ri Jesús xub'ij chike: Ri e k'uch kakimulij kib' ri' xapawje' k'o wi jun
kaminaq.

18

Ri k'amb'ejab'al no'j chirij ri malka'n ixoq rachi'l ri q'atal tzij

1 Ri Jesús xutzijoj jun k'amb'ejab'al no'j chike ri utijoxelab' chuk'utik chi
sib'alaj choq'aq' wi kakib'an ch'awem man kak'is taj ta kik'u'x. 2 Xub'ij
k'u chike: K'o jun q'atal tzij pa jun tinimit ri man kuxi'j ta rib' cho ri Dios,
xuquje' man ku'nimaj ta ri winaq. 3 Pa ri tinimit xuquje' k'o jun malka'n
ixoq ri k'o jun uch'o'j, xe' k'u ruk' ri q'atal tzij chutayik chi kuq'at tzij
pu'wi' ri uk'ulel. 4 Pune naj q'otaj man xraj taj xub'an ri q'atoj tzij, k'isb'al
k'u rech xub'ij: "Pune man kinxi'j ta wib' cho ri Dios, xuquje' man ke' ta
nuk'u'x ruk' jun chike. 5 Xa k'u rumal man kel ta we ixoq ri' wuk', kinb'an
wa' ri q'atoj tzij, ruk' jub'iq' kinq'i'taj are kape sib'alaj k'i mul chiwilik."
6 Xub'ij k'u ri Ajawxel Jesús: Qas kichomaj rij ri xub'ij ri itzel q'atal
tzij. 7 ¿La man k'u kuq'at tzij ri Dios kuk' ri winaq ri ucha'om, we chi
paq'ij chi chaq'ab' kech'aw ruk'? ¿La k'ama'tam ta k'u ri' kutzalij uwach
ri kich'awem? 8 Qas kub'an wi na ri' ri q'atoj tzij pa kiwi' aninaq, pune
jeri' are kape ri Uk'ojol ri Achi, ¿la kulu winaq ri ku'l kik'u'x che ri Dios?

K'amb'ejab'al no'j chirij ri fariseo xuquje' ri toq'il alkabal

9 E k'o k'u jujun winaq ri ku'l kik'u'x chib'il taq kib', e suk' kakina'o,
kaketzelaj kiwach ri e nik'aj winaq chik. Rumal ri' ri Jesús xutzijoj jun
k'amb'ejab'al no'j chike: 10 E k'o keb' achyab', xeb'e pa ri Templo chub'anik
ch'awem, ri jun fariseo, ri jun chik jun toq'il alkabal. 11 Are xub'an
ch'awem ri fariseo xub'ij: "Kintyoxin che la o Dios, rumal man in junam ta
kuk' ri eleq'omab' taq achyab', e b'anal taq k'ax, e kakab' kixoqil, xuquje'
man in junam ta ruk' we achi ri' we toq'il alkabal. 12 Ri in kinq'ip wib' che
nuwa'im keb' mul pa wuqub' q'ij, xuquje' kinya ri ulajujil rech ronojel
ri nuch'ekoj." 13 Are k'u ri toq'il alkabal naj xkanaj wi kanoq, xa ta ne
kuwa'jilisaj ri uwach cho ri kaj, kut'ikita' ri uwach uk'u'x xub'ij: "Che'l
k'u'x la chwe o Dios, weta'm chi in ajmak." 14 Qas tzij kinb'ij chi'we chi
we achi ri', suk' ranima' xtzalij cho rachoch man je ta k'u ri fariseo, rumal
iweta'm chi xapachin ri kunimarisaj rib' kanitz'arisax na uq'ij, xapachin
xuquje' ri kumoch' rib' kanimarisax na uq'ij.

Ketewechi'x ri ak'alab' rumal ri Jesús
(Mateo 19:13-15; Marcos 10:13-16)

15 Xek'am k'u b'ik ak'alab' cho ri Jesús rech kuya ri uq'ab' pa kiwi'. Are
xkil ri tijoxelab', xe'kiyaj ri e k'amowinaq b'ik. 16 Ri Jesús k'ut xu'sik'ij ri
ak'alab', k'a te ri' xub'ij chike ri winaq: Chiya b'e chike ri ak'alab' kepe
wuk', man ki'q'il taj, rumal chi are ajchoq'e ri ajawarem rech ri Dios ri
winaq ri kakub'i' kik'u'x jetaq ri ak'alab'. 17 Qas tzij kinb'ij chi'we, ri man

kuk'amawa'j ta ri ajawarem rech ri Dios jetaq ri kub'an jun laj ak'al, man kwinel ta ri' kok chila'.

Katzijon ri Jesús ruk' ri q'inom achi

18 Jun chike ri k'amal b'e xuta che ri Jesús: Utz laj ajtij, ¿jas rajawaxik kinb'ano chi rechab'exik ri jun alik k'aslemal?

19 Ri Jesús xub'ij che: ¿Jas che kab'ij chi in utz? Man k'o ta chi jun winaq ri utz, xwi ri Dios. 20 Aweta'm ri kub'ij ri taqanik: man katzukuj ta chi jun awixoqil, man kab'an ta kamisanik, man katelaq' taj, man kab'an ta b'anoj tzij chirij jun winaq chik, xuquje' cha'nimaj ri atat anan. ✡

21 Ri achi xub'ij che ri Jesús: Pa ri walk'a'lal numajim la unimaxik wa' we ri, k'a xaq je' ne kinnimaj kamik.

22 Are xuta ri Jesús ri xub'ij ri achi che, xub'ij: Xa chi jun jastaq kajawataj chawe, chak'ayij kan ronojel ri k'o awuk'. K'a te ri' chajacha ri rajil chike ri e meb'aib', kaya'taj k'u na aq'inomal chila' chikaj. K'a te ri' chatan loq chinaterene'j.

23 Are xutab'ej rech ri achi, xk'axk'ob' ri ranima', rumal sib'alaj q'inom. 24 Are xril ri Jesús chi xk'axk'ob' ranima' xub'ij: Sib'alaj k'ax okem ke ri q'inomab' pa ri ajawarem rech ri Dios. 25 Are man k'ax taj kub'an jun kamey kik'ow pa ri uteq'al ri b'aq rech t'iso'mab'al cho ri jun q'inom ri karaj kok pa ri ajawarem rech ri Dios.

26 Ri winaq ri xetow ri xub'ij ri Jesús, xkib'ij: ¿Jachin k'u ri' kakwin chukolik rib'?

27 Ri Jesús xub'ij chike: Ri Dios kwinel chub'anik ri man kakwin ta ri achi che.

28 Ri Pedro xub'ij che: Chilampe la, ri uj xqaya kan ronojel ri qajastaq rumal terene'xik la.

29 Ri Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we chi ri winaq ri xuya kan rachoch, rixoqil, e rachalal, utat unan xuquje' e ralk'wa'l 30 kaya'taj na k'i uk'axelal che, xuquje' pa ri q'otaj ri petinaq, kaya'taj na che ri jun alik k'aslemal.

Ri Jesús kutzijoj chi junmul ri ukamikal
(Mateo 20:17-19; Marcos 10:32-34)

31 Ri Jesús xuk'am b'ik ri kab'lajuj utijoxelab' xaq kitukel, xub'ij chike: Chanim kuje' pa Jerusalén, chila' kak'ulmataj wi ronojel ri xkitz'ib'aj ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios kak'ulmataj na ruk' ri Uk'ojol ri Achi. 32 Kajach na pa kiq'ab' ri winaq ri man a'j Israel taj, kayoq' na, kab'ix na k'ax taq tzij che, kachub'ax na upalaj. 33 Karapux na, xuquje' kakamisax na, xa k'u kak'astaj na churox q'ij.

34 Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj ri xb'ix chike. Rumal cher xawax chikiwach ri kel kub'ij we jastaq ri'.

Kakunax ri moy achi
(Mateo 20:29-34; Marcos 10:46-52)

35 Are xopan ri Jesús chuxukut ri tinimit Jericó, k'o jun moy t'uyul chuchi' ri b'e, kuta ulimoxna. 36 Are xuto chi e k'i winaq tajin ki'k'owik, xuta chike ri winaq jas ri tajin kak'ulmatajik. 37 Ri winaq xkib'ij che: Are ri Jesús aj Nazaret ri tajin kik'ow waral.

38 Ri moy xuraqaqej uchi', xub'ij: Jesús, Ralk'wa'l ri David, che'l ku'x la chwe.

39 Ri winaq ri e nab'e apanoq choch xkib'ij che chi katanik, xa k'u k'o na ri xub'an churaqik uchi': Ralk'wa'l ri David, che la ku'x la chwe.

✡ **18:20** 18:20 Éxodo 20:12-16; Deuteronomio 5:16-20.

40 Xtak'i' k'u ri Jesús, xtaqan chuk'amik apanoq ri achi. Are xqet
chuxukut, ri Jesús xuta che: 41 ¿Jas kawaj kinb'an chawe?
Ri moy xub'ij: Ajawxel, kawaj kinka'yik.
42 Ri Jesús xub'ij che: Chak'amawa'j ri aka'yeb'al. Xatutzir rumal ri
akojob'al.
43 Aninaq xka'yik, xteri' k'u chirij ri Jesús, kuq'ijila'j ri Dios, konojel k'u
ri winaq ri xkilo xkiq'ijila'j ri ub'i' ri Dios.

19

Ri Jesús xuquje' ri Zaqueo

1 Are xopan ri Jesús pa Jericó, xuchaple'j k'u b'ik ik'owem pa ri tinimit.
2 K'o k'u jun q'inom achi ub'i' Zaqueo, k'amal b'e ke ri e toq'il taq alkabal.
3 We achi ri' karaj karil ri Jesús, man kakwin ta k'ut rumal ri kik'iyal
ri winaq xuquje' rumal ko'l raqan. 4 Rumal ri' kaxik'anik xnab'ejik,
xwache'n che jun che' rech sicómoro rech karil ri Jesús are kik'ow b'ik.
5 Are xopan ri Jesús chila', xka'y chikaj, xub'ij: Zaqueo, chatqaj loq aninaq,
kamik kinkanaj kan cho awachoch.
6 Aninaq k'ut xqaj loq, sib'alaj kaki'kotik, xuk'amawa'j ri Jesús cho ri
rachoch. 7 Are xkil ri winaq we xk'ulmatajik, xkichaple'j ub'ixik: Le Jesús
xkanaj kan cho rachoch jun ajmak. 8 Are k'u ri Zaqueo xub'ij: Ajawxel,
chilampe la. Chanim kinya pa nik'aj che ri nuq'inomal chike ri meb'aib',
we k'u nub'anom k'ax che jun chik, kinya kajib' mul uk'axelal.
9 Ri Jesús xub'ij che: Kamik xul ri koltajem cho ri ja k'olib'al ri', rumal
we achi ri' ralk'wa'l xuquje' ri Abraham. 10 Rumal ri uK'ojol ri Achi xpe
chutzukuxik xuquje' chukolik ri winaq ri sachinaq.

K'amb'ejab'al no'j chirij ri pwaq

11 Are tajin kakitatab'ej ri kub'ij ri Jesús, xutzijoj jun k'amb'ejab'al no'j
chike rumal xa jub'iq' chik karaj kopan pa ri tinimit Jerusalén, xuquje'
rumal pa kik'u'x ri winaq chi xaq k'a te' kuk'ut rib' ri ajawarem re ri Dios.
12 Xaq jeri' xub'ij ri Jesús chike: K'o jun achi, ralk'wa'l jun nim taqanel,
xe' chi pa jun tinimit rech kab'an la taqanel che, k'a te ri' katzalij loq.
13 Xu'sik'ij k'u e lajuj chike ri e rajchakib', xuya kan nik'aj pwaq chike,
xuquje' xub'ij chike: Chixchakun ruk' we pwaq ri', k'a te kitzalij chwe
are kintzalij loq. 14 Are k'u ri winaq rech ri tinimit xe'kitaq b'ik jun wok
winaq chub'ixik: Man keqaj ta we achi ri' kataqan pa qawi'. 15 Pune jeri'
xkib'ano, ri achi xok wi che taqanel. Are xtzalij loq pa ri utinimit, xu'sik'ij
ri e rajchakib' ri xuya kan pwaq chike, rech kareta'maj janipa xkich'eko.
16 Xopan k'u ri nab'e ajchak xub'ij: Ajawxel, ri rajil la, xuch'ek chi lajuj
mul cho ri xya la kan chwe.
17 Ri taqanel xub'ij che: Sib'alaj utz ri xab'ano, at utz laj ajchak. Rumal
k'u ri utz xab'an chi rilik ri nitz' jastaq, kinya taqanik pa aq'ab' pa kiwi'
lajuj tinimit.
18 Xopan chi ri ukab' ajchak xub'ij: Ajawxel, ri rajil la xuya job' mul cho
ri xya la kan chwe.
19 Ri taqanel xub'ij che: Chawe at kinya taqanik pa aq'ab' pu'wi' job'
tinimit.
20 Xopan chi ri jun ajchak xub'ij: Ajawxel, ri' le rajil la. Xinyako, xinjat'ij
pa jun atz'yaq. 21 Xinxi'j wib' cho la, rumal cher katoq'ij la ri man xya ta
la, xuquje' kayak la ri man xtik ta la.

22 Ri taqanel xub'ij che: Itzel laj ajchak, kinq'at tzij pa'wi' ruk' ri xab'ij,
¿xaq jeri' chi aweta'm chi sib'alaj in k'a'n, xuquje' chi kink'am ri jastaq
ri man in taj xintikowik? 23 ¿Jas che k'ut man xaya taj ri nurajil kuk' ri
winaq ri kakiyak pwaq, rech are kintzalij loq kulintoq'ij ri ral ri nurajil?
24 K'a te ri' xub'ij chike ri e winaq ri e k'o chila': Chik'ama le pwaq che,
chiya che ri ajchak ri xtoj lajuj mul che.
25 Ri winaq xkib'ij: Ajawxel, le achi le' k'o chi lajuj mul urajil.
26 Ri taqanel xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, ri k'o, k'o ruk', nim
kaya'taj na che. Are k'u ri maj k'o ruk', kamaj na che ri jub'iq' ri k'o ruk'.
27 Are k'u ri winaq ri man kakaj taj kinux taqanel pa kiwi', chik'ama loq,
xuquje' chi'kamisaj chinuwach.

Ri Jesús kok b'ik pa ri tinimit Jerusalén
(Mateo 21:1-11; Marcos 11:1-11; Juan 12:12-19)

28 Are xb'i'taj we tzij ri' rumal ri Jesús, xnab'ej chikiwach ri utijoxelab',
xpaqi' pa ri tinimit Jerusalén. 29 Are xqeteqob' chuxukut ri tinimit ub'i'
Betfagé, xuquje' chuxukut ri tinimit Betania, ri k'o chuxukut ri juyub' ub'i'
Olivos, xu'taq b'ik e keb' chike ri utijoxelab', xub'ij chike: 30 Jix pa ri le'aj ri
k'o apanoq chiqawach, chila' kiriq wi jun laj b'ur jat'ital kanoq, ri maj jun
winaq kejeninaq. Chikira loq xuquje' chik'ama loq. 31 We k'o jun katow
chi'we: "¿Jas che tajin kikir le b'ur?" chib'ij che: "Xa kajawataj che ri
Ajawxel."
32 Xeb'e k'u ri utijoxelab', qas xe'kiriqa wi, jetaq ri xb'ix chike. 33 Ri
ajchoq'e k'ut xkita chike: ¿Jas che kikir le k'in laj b'ur?
34 A're' xkib'ij: Xa kajawataj che ri Ajawxel.
35 Xkik'am k'u b'ik, xe'kiya che ri Jesús, xkiya ri katz'yaq chirij ri b'ur,
k'a te ri' xkito' ri Jesús rech kukejej ri b'ur. 36 Ri winaq xkichaple'j ulik'ik
ri kimanta pa taq ri b'e, ri b'enaq wi ri b'ur ri ukejem ri Jesús.* 37 Are
xqeteqob' b'ik ri Jesús chuxukut ri xulanik cho ri juyub' Olivos, xkichaple'j
ki'kotem konojel ri tijoxelab' xuquje' xkichaple'j uq'ijila'xik ri Dios rumal
ronojel ri mayijab'al taq jastaq ri xkilo xub'an ri Jesús. Kakiraqaqej kichi'
kakib'ij: 38 *Tewchi'tal ri ub'i' ri Taqanel ri petinaq pa ri ub'i' ri Ajawxel.*✡
Ja'maril pa ri kaj xuquje' juluwem rech chikajil.
39 E k'o k'u jujun chike ri fariseos chkixo'l ri winaq, xkib'ij che ri Jesús:
Ajtij, cha'yaja ri atijoxelab'.
40 Ri Jesús xub'ij chike: We ku'xlan wa' a're', are kakiraq na kichi' ri
ab'aj.

Ri Jesús kok pa ri Templo

41 Are xenaqajin che ri tinimit Jerusalén, ri Jesús xril ri tinimit, k'a te
ri' xroq'ej. 42 K'a te ri' xub'ij: We ta k'o b'anom wi kaweta'maj jachin
ri kayo'w ja'maril chawe, xa k'u awatal chawach. 43 Kape k'u na q'ij ri
kewa'jil na ri ak'ulel chawij, kakimulij na kib' chawij, kakitz'apij na ri
ab'e. 44 Kakiwulij na ri tapya ri k'o chirij ri atinimit, ke'kikamisaj na ri
awalk'wa'l. Xa ta ne jun ab'aj kakanaj chi kan pu'wi' jun ab'aj chik, rumal
man xachomaj ta ri q'otaj ri xpe ri Dios che akolik.
(Mateo 21:12-17; Marcos 11:15-19; Juan 2:13-22)

---

* **19:36** 19:36 Ri winaq ojer kakiya ri uq'ab' taq che' pa ri b'e rech jeri' kakik'utu chi keki'kotik kaye'm apanoq che ri nim taqanel ri petinaq. ✡ **19:38** 19:38 Salmos 118:26.

45 K'a te ri' xok b'ik pa ri Templo, xe'resaj loq konojel ri a'jk'ayib' ri e
k'o chila'. 46 Xub'ij chike ri winaq: Tz'ib'atalik: *Ri wachoch rech b'anb'al*
ch'awem, ib'anom k'u ix kijul eleq'omab' che.✡
47 Ronojel k'u q'ij ri Jesús xuya k'utu'n pa ri Templo, are k'u ri k'amal
b'e ke ri ch'awenelab' cho ri Dios, xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik are
kakaj kakikamisaj. 48 Man kakiriq ta k'ut jas kakib'an chukamisaxik, rumal
konojel ri winaq kakitatab'ej ri uk'utu'n ruk' ronojel kanima'.

20

Ri e k'amal taq b'e kakita che ri Jesús jachin xyo'w kwinem che chub'anik
taq we jastaq ri'
(Mateo 21:23-27; Marcos 11:27-33)
1 Jun q'ijal are tajin kuya k'utu'n ri Jesús pa ri Templo chirij ri utz laj taq
tzij, xeqet ruk' ri k'amal taq b'e ke ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi'
ri winaq, ri a'jtijab' xuquje' ri e k'amal taq b'e. 2 Xkib'ij che: ¿Jachin at
taqowinaq chub'anik wa' we ri'? ¿Jachin yo'winaq kwinem chawe?
3 Ri Jesús xub'ij chike: Ri in xuquje' kinb'an jun k'otb'al chi' chi'we,
chib'ij chwe: 4 Ri qasana' ri xub'an ri Juan ¿la jun taqanik rech achi o
rech ri Dios?
5 Xkitzijob'ej k'u rij, xkib'ij k'ut: We kaqab'ij chi rech ri Dios, ¿jas k'u che
man xikoj taj, kacha la' chaqe? 6 We k'u kaqab'ij chi rech achi, kujkib'an
che ab'aj la' le winaq, rumal keta'm chi ri Juan are jun q'alajisal utzij ri
Dios.
7 Xaq jeri' xe'kib'ij che: Man qeta'm taj jawje' upetik wi. 8 Xub'ij k'u
ri Jesús chike: Man kinb'ij ta xuquje' in jachin yo'winaq kwinem chwe
chub'anik wa we jastaq ri'.

Ri k'amb'ejab'al no'j chirij ri itzel taq ajchakib'
(Mateo 21:33-44; Marcos 12:1-11)
9 Ri Jesús xutzijoj we jun k'amb'ejab'al no'j chike ri winaq: K'o jun achi
xutik uvas pa jun ulew,* xuya k'u kan ri ulew pa qajik chike nik'aj winaq
rumal xe' pa jun naj laj utaqkil. 10 Are k'u xuriq ri q'otaj rech yakoj, xutaq
b'ik jun rajchak kuk' ri ajtikolob' rech kuta rech ri xwachinik. Are k'u ri
ajtikolob' xkich'ayo, k'a te ri' xkitaq b'ik cho rachoch, maj jas xkiya b'ik
che. 11 Ri ajchoq'e ri ulew xutaq chi b'ik jun ajchak kuk' xkich'ey xuquje'
loq, xuquje' maj xkiya loq che. 12 Xutaq chi k'u b'ik jun urox ajchak kuk',
xkesaj k'u loq pa ri ulew, xkib'an loq k'ax che.
13 Are k'u ri ajchoq'e ri ulew xub'ij: "¿Jas ta k'u kinb'ano? Kintaq na
b'ik ri nuk'ojol, kakinimaj wa' are'." 14 Ri ajchakib' are xkilo, xkitzijob'ej
rij, xkib'ij: "Are wa' kech'ab'en kan ri ulew, qakamisaj" xecha', "rech
keqechab'ej kan le ulew." 15 Xaq jeri' xkesaj loq pa ri ulew k'a te ri'
xkikamisaj. ¿Jas kub'an ri ajchoq'e ri ulew chike we ajchakib' ri'? 16 Kuk'is
pa kiwi' ri ajchakib' are katzalij loq, k'a te ri' kuya chi kan ri ulew chike
nik'aj winaq chik. Are xkita ri winaq xkib'ij: K'o ta b'a ne wi mat karaj ri
Dios.
17 Ri Jesús ko xu'ka'yej ri winaq, xub'ij: ¿Jas k'u kel wa' ri tz'ib'atalik ri
kub'ij: *Ri ab'aj ri xketzelaj uwach ri e yakol taq ja, xux na ri ab'aj ri qas k'o*

✡ **19:46** 19:46 Jeremías 7:11. * **20:9** 20:9 Pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj, ri winaq a'j Israel kejunumax ruk' ri tikb'al uvas.

kutayij chikiwach ri nik'aj ab'aj chik? ✡ 18 Xapachin ri katzaq pu'wi' ri ab'aj ri' kamuchu'litajik, xuquje' kajaq'in ri winaq we katzaq we ab'aj ri' chirij.
(Mateo 21:45-46; 22:15-22; Marcos 12:12-17)
19 Are xkinab'ej ri a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' ri e k'amal taq b'e ke ri ch'awenelab' cho ri Dios chi a're' xtzijox kij pa ri k'amb'ejab'al no'j, xkaj xkiq'at tzij pu'wi' ri Jesús, xkixi'j k'u kib' chikiwach ri winaq rech ri tinimit. 20 Xaq jeri' xe'kitaq b'ik winaq ri kakijaluj chi nima'q kib'anik, rech kakikoj jun k'amb'ejab'al pa ub'e ri Jesús rech ruk' ri' kekwinik kakik'am b'ik cho ri q'atal tzij. 21 Ri winaq ri xetaq b'ik xkib'ij: Ajtij, qeta'm chi suk' ronojel ri kab'ij la, xuquje' ri kak'ut la xuquje' man kaq'at ta la tzij pa kiwi' ri winaq rumal ri keka'yik, xane qas are wi kak'ut la ri b'e ruk' ri Dios. 22 ¿La ya'tal chaqe kaqatoj alkabal che ri César o man ya'tal taj?
23 Ri Jesús k'ut xuch'ob' ri itzel taq kichomab'al, rumal ri' xub'ij chike:
24 Chik'utumpe jun pwaq kech ri a'j Roma chinuwach. ¿Jachin ajchoq'e we palajaj xuquje' we tz'ib' we k'o choch?
Rech ri César, xecha ri winaq.
25 Ri Jesús xub'ij chike: Chiya che ri César ri rech ri César, xuquje' chiya che ri Dios ri rech ri Dios.
26 Man xekwin ta k'ut xkikoj k'a'mab'al pa ri ub'e, ruk' ri kub'ij chike ri winaq, xemayijanik are xkita ri tzalib'al uwach ri xub'ij chike, xaq jeri' maj chi jas xkib'ij.

Ri k'astajib'al wach xuquje' ri k'ulanem
(Mateo 22:23-33; Marcos 12:18-27)
27 Are k'u ri e saduceos, ri kakib'ij chi maj k'astajib'al wach, xeqet chuxukut ri Jesús, xkib'ij we k'ulmatajik che:
28 Ajtij, ri Moisés kuk'ut chiqawach pa ri wuj ri xutz'ib'aj chi we kakam jun achi, maj kan ralk'wa'l ruk' ri rixoqil, choq'aq' wi chi ri rachalal we achi ri' kak'uli' ruk' ri ixoq ri xya kanoq rech kek'oji' rija'l ri rachalal ri xkamik. ✡ 29 E k'o k'u e wuqub' achyab' alaxik. Ri nab'e xk'uli'k, xa k'u e maj ralk'wa'l xek'oji' kan ruk' ri rixoqil. 30 Ri ukab' xk'uli' ruk' ri rixoqil ri rachalal, xuquje' maj e ralk'wa'l xek'oji' kan ruk' ri ixoq 31 Ri urox achi xuquje' xk'uli' ruk' ri malka'n ixoq maj xuquje' ralk'wa'l xek'oji' ruk', jeri' xkib'an ri e wuqub' alaxik. Konojel xek'uli' ruk' ri ixoq, xa k'u maj kalk'wa'l xek'oji' kan ruk' ri ixoq. 32 K'isb'al k'u rech, xkam xuquje' ri ixoq.
33 Are k'u kuriq ri q'ij rech k'astajib'al ¿jachin chike ri e wuqub' alaxik karachajilaj na ri ixoq, rumal chi konojel ri e wuqub' achyab' xek'uli' ruk'?
34 Ri Jesús xub'ij chike: Ri winaq rech ri uwachulew kek'uli' xuquje' kakiya kib' pa taq k'ulanem. 35 Are k'u ri ya'tal chike kek'astaj na rech kek'oji' pa ri jun alik k'aslemal ri kape na, ri winaq ri' man kek'uli' taj xuquje' man keya taj pa k'ulanem. 36 Man kekam taj xuquje' je ku'x na jetaq ri angelib', e ralk'wa'l ri Dios rumal ya'tal b'e chike kek'astaj na, jun q'ijal. 37 Pa ri uwuj ri Moisés jawje' ri xk'ut wi choch ri k'ix ri kajinow pa q'aq', kuq'alajisaj chi ri e kaminaqib' kek'astaj na, rumal kub'ij che ri Ajawxel, chi are kiDios ri Abraham, ri Isaac xuquje' ri Jacob. ✡ 38 Ri Dios man kiDios ta kaminaqib', xane kiDios e k'aslik winaq, konojel e k'aslik cho are'.
39 E jujun k'ut chike ri a'jtijab' rech ri taqanik xkib'ij che ri Jesús: Sib'alaj utz ri xb'ij la ajtij.

✡ **20:17** 20:17 Salmos 118:22. ✡ **20:28** 20:28 Deuteronomio 25:5. ✡ **20:37** 20:37 Éxodo 3:6.

40 Maj chi k'u jun xk'otow uchi' ri Jesús.

Ri Cristo are qas Ralk'wa'l ri Dios
(Mateo 22:41-46; Marcos 12:35-37)

41 Ri Jesús k'ut xuk'ot kichi' ri winaq xub'ij: ¿Jas che kib'ij chi ri Cristo
Ralk'wa'l ri David? 42 Are ri David xtz'ib'an pa ri wuj rech Salmos: *Ri Dios*
xub'ij che ri wAjaw: Chatt'uyul pa ri nuwiqiq'ab'. 43 *K'a katch'eken na*
chike ri ak'ulel xuquje' kek'oji' na xe' raqan aq'ab'. ✡ 44 We ri David kub'ij
wAjaw che, ¿jas k'u che ri' kub'ij uk'ojol che?†

(Mateo 23:1-36; Marcos 12:38-40; Lucas 11:37-54)

45 Are tajin katatab'ex ri Jesús kumal ri winaq, xub'ij chike ri utijoxelab':
46 Chichajij iwib' chike ri a'jtijab' rech ri taqanik. Ri a're utz kakina'o
kewa'kat ruk' ri katz'yaq ri sib'alaj kachuplinik, xuquje' sib'alaj je'l chike
kaya rutzil kiwach pa taq ri k'ayib'al, xuquje' kakicha' ri je'l laj taq k'olib'al
pa taq ri Sinagoga, xuquje' kakicha' ri je'l laj taq k'olib'al pa taq ri nimaq'ij.
47 Utz xuquje' kakina'o kakimaj ri e kachoch xuquje' ri kimeb'ail ri e
malka'nib', kakib'an xuquje' naj taq ch'awem rech ketatab'ex kumal nik'aj
winaq chik rumal ri' nim k'ax kape na pa kiwi'.

21

Ri usipanik ri jun malka'n ixoq
(Marcos 12:41-44)

1 Ri Jesús xu'ka'yej ri q'inomab' are tajin kakiya ri kisipanik pa taq ri
k'olib'al rech pa ri Templo rech ri Dios. 2 Xril xuquje' jun meb'a malka'n
ixoq ri xuya keb' q'ana pwaq pa ri k'olib'al rech ri sipanik. 3 Xaq jeri'
xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we chi we meb'a malka'n ixoq ri', are nim ri
usipanik xuya chkiwach konojel ri winaq. 4 Konojel ri winaq xkiya jub'iq'
che ri k'o kuk', are k'u we meb'a' ixoq ri' xuya ronojel ri urajil tzuqb'al
rib'.

Ri kak'ulmataj na pa ri k'isb'al rech ri uwachulew

5 E k'o k'u jujun chike ri utijoxelab' ri Jesús, tajin kakitzijoj rij ri Templo
rech ri Dios, chi sib'alaj je'l kaka'yik rumal ri je'l taq ab'aj ri kojtal che,
xuquje' ronojel ri sipanik ri e k'o chupam ri e tzujtal che ri Dios, are k'u
ri Jesús xub'ij chike: 6 Ku'riqa na q'ij chi ronojel wa' we kiwilo ri' kewulix
na, maj jun ab'aj kakanaj kan pu'wi' jun ab'aj chik.

(Mateo 24:3-28; Marcos 13:3-23)

7 Xkib'ij k'u che: Ajtij, ¿jampa' k'u kak'ulmataj we ri', xuquje' jas retal
chi xa jub'iq' chik karaj kak'ulmatajik?

8 Ri Jesús xub'ij chike: Qas chichajij iwib', man kiya ta iwib' pa
menk'etixik, rumal cher e k'i winaq kepe na, kakikoj ri nub'i' xuquje'
kakib'ij: In in Mesías, *xnaqajir loq ri q'otaj.* Man ki'terene'j ta k'u ri winaq
ri'. 9 Man kixi'j ta iwib' are kito chi k'o ch'o'j kak'ulmatajik xuquje' jastaq
ri kek'exk'ob'ik, rumal choq'aq' wi chi kape na wa' we ri' nab'e, xa k'u
man are ta k'isb'al rech ri uwachulew.

10 K'a te ri' xub'ij: Kech'o'jin na tinimit kuk' tinimit xuquje' e wok tinimit
kuk' taq e wok taq tinimit. 11 Kape na nimalaj taq kab'raqan, numik,
xuquje' yab'il pa ronojel ri tinimit rech uwachulew, xuquje' kak'ulmataj
na xib'ib'al taq k'utb'al cho ri kaj.

12 Xa k'u nab'e kakib'an na k'ax chi'we, kixkichap na xuquje' kixkik'am
na b'ik pa taq ri Sinagoga xuquje' kixkikoj na pa che' rumal rech ri

✡ **20:43** 20:43 Salmos 110:1. † **20:44** 20:44 Rija'l ri David, are wa' ri jun ub'i' chik ri Cristo, ri qakolonel.

uq'alajisaxik ri nub'i', kixkik'am na b'ik chikiwach e taqanel xuquje' e q'atal taq tzij. 13 Xaq jeri' kaya'taj na b'e rech kiniq'alajisaj chikiwach. 14 Na'taj chi'we chi man rajawaxik taj kichomaj b'ik rij jas kib'an chuto'ik iwib'. 15 Rumal in kinya iweta'mab'al xuquje' ri tzij ri kitzalib'ej uwach ri ik'ulel rech man kakiriq taj jas kakib'an chutzalixik uwach ri itzij, xuquje' man kekwin taj kakikoj k'a'mab'al pa ib'e. 16 Kab'an na b'anoj tzij chi'wij kumal ri i'tat, i'wachalal, xuquje' ri uq'ab' taq alaxik iwuk', kekamisax k'u na jujun chi'we. 17 Konojel ri winaq cho ri uwachulew kixketzelaj na rumal rech ri nub'i'. 18 Pune jeri' xa ta ne jun iwi' katzaq na. 19 We ko kixtak'i' pa ri ikojob'al, kixkolotaj na.

20 Xa k'u chiweta'maj chi xqeteqob' loq ri k'axk'olal are kiwil ri tinimit Jerusalén sutital rij kumal ri ajch'o'jab'. 21 Che ri q'ij ri', ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Judea cha'nimaj b'ik pa taq ri juyub', xuquje' ri e k'o pa ri tinimit Jerusalén, che' la b'ik chila', ri e k'o xuquje' cho ri saq, metzalij loq pa ri tinimit. 22 Are wa' ri q'otaj rech ri q'atoj tzij, jawje' ri kak'ulmataj wi ronojel ri tz'ib'atalik. 23 ¡K'ax rech ri yawab' ixoq, xuquje' ri tajin kutub'isaj ral pa taq ri q'ij ri'! Jeri' rumal nimalaj k'axk'olal kape cho ri uwachulew, xuquje' k'axk'olal pu'wi' we tinimit ri'. 24 E k'o winaq kekamisax na chi sak'ib'al, xuquje' e k'o kek'am na b'ik, ri winaq ri man a'j Israel taj kakib'an na k'ax chike ri winaq a'j Jerusalén, k'a katz'aqat na ri q'ij ri b'i'tal loq.

(Mateo 24:29-35, 42-44; Marcos 13:24-37)

25 Kak'exk'ob' na le q'ij, le ik' xuquje' le e ch'umil. Ri winaq ri ke'l pa taq ri tinimit kak'axk'ob' na kanima', xuquje' kemayijan na rumal ri uch'u'jarem ri plo. 26 Kekam na konojel ri winaq che xib'in ib', rumal cher kab'irirex na ronojel le uwach le kaj. 27 K'a te ri' kakil k'u na ri upetib'al ri uK'ojol ri Achi pa jun sutz', ruk' kwinem xuquje' juluwem. 28 Are kuchaple'j k'ulmatajik wa' we jastaq ri', chik'amawa'j ichuq'ab', chiwa'jilisaj ri kixka'yik rumal cher ri ikolotajem tajin kanaqajir loq chi'we.

29 Ri Jesús xutzijoj chike we jun k'amb'ejab'al no'j ri': Chiwilampe' ri uche'al ri higuera xuquje' ri nik'aj taq che' chik. 30 Are kakichaple'j uk'iyik loq ri kixaq, ix iweta'm chi are xqet loq ri q'alaj.* 31 Je xuquje' chiweta'maj chi are kek'ulmataj we jastaq ri', xqeteqob' la ri' ri ajawarem rech ri Dios.

32 Qas tzij kinb'ij chi'we kik'ow na ronojel we jastaq ri' k'a te ri' kik'ow we q'ij junab' ri'. 33 Ri kaj xuquje' ri uwachulew kasach na kiwach, are k'u ri nutzij man kasach ta uwach.

34 Qas chichajij iwib', rech man kakowir ta ri iwanima' rumal ri kark'atem, xuquje' ri q'ab'arik, je xuquje' rumal kak'axir iwanima' rumal taq ri jastaq rech uwachulew, rumal ta ne ri' maj kinab'ej are kuriq ri q'ij ri'. 35 Rumal ri q'ij ri', je k'o jun k'a'mab'al chike konojel ri winaq rech ri uwachulew. 36 Qas chixk'asloq, chib'ana ch'awem rech man kiriq ta ri k'axk'olal ri xa jub'iq' karaj kak'ulmatajik, rech kixkwinik ki'wila uwach ri uK'ojol ri Achi.

37 Ri Jesús chi paq'ij xuya k'utu'n pa ri Templo, chaq'ab' xe' pu'wi' ri juyub' ub'i' Olivos. 38 Konojel ri winaq sib'alaj aq'ab' xkimulij kib' chutatab'exik ri utzij pa ri Templo.

---

* **21:30** 21:30 Pa kaxla'n tzij ri tzij verano are ri saq'ij man kajunumataj ta k'u kuk' ri kitzijob'al ri a'j Israel rumal chi ri verano are ri q'alaj.

22

Kak'ayix ri Jesús rumal ri Judas
(Mateo 26:1-5, 14-16; Marcos 14:1-2, 10-11; Juan 11:45-53)

1 Are tajin kaqeteqob' loq ri nimaq'ij rech kaxlan wa ri maj ch'am ruk',
ub'i'nam Pascua. 2 Ri e k'amal taq b'e ke ri ch'awenelab' cho ri Dios pa
kiwi' ri winaq, xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik, kakaj kakisach uwach ri
Jesús, rumal kakixi'j kib' chikiwach ri winaq.
3 Are k'u ri Itzel xok pa ranima' ri Judas ub'i'nam Iscariote, jun chike
ri kab'lajuj tijoxelab'. 4 Ri Judas xe' kuk' ri e k'amal taq kib'e ri e
ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' ri e k'amal taq b'e
ke ri chajil rech ri Templo, chuchomaxik jas je' kub'an chujachik ri Jesús
chike. 5 Xeki'kot k'ut are xkita ri xb'ix chike, xaq jeri' xkichomaj uya'ik
pwaq che ri Judas. 6 Are' xuk'am ri pwaq, xuquje' xutzukuj jun q'otaj
jawje' e maj wi winaq rech kujach ri Jesús.

Katij ri k'isb'al rekeq'ij ruk' ri Ajawxel
(Mateo 26:17-29; Marcos 14:12-25; Juan 13:21-30; 1 Corintios 11:23-26)

7 Are xopan ri nimaq'ij rech ri kaxlan wa ri maj ch'am ruk', che ri'
xuquje' kakamisax ri chij rech ri Pascua. 8 Ri Jesús xu'taq b'ik ri Pedro
xuquje' ri Juan, xub'ij chike: Jix ji'suk'umaj apanoq ri jastaq ri kajawataj
chaqe, rech kaqab'an ri wa'im rech Pascua.
9 Ri tijoxelab' xkita che: ¿Jawje' kaj wi la ke'qab'ana wi?
10 Ri Jesús xub'ij chike: Are kixok b'ik pa ri tinimit, kik'ulaj jun achi,
ruk'a'm jun q'eb'al ja', chiterene'j b'ik, k'a pa ri ja ri kopan wi. 11 K'a te ri'
chita che ri ajchoq'e ri ja, kuta ri ajtij: "¿Jawje' k'o wi ri ja ri kinwik'owisaj
wi ri Pascua kuk' ri nutijoxelab'?" 12 Kuk'ut ri' chi'wach jun nima ja ri k'o
chikaj, suk'umatalik, chila' chib'ana wi ri rekeq'ij.
13 Ri e tijoxelab' xeb'e k'u pa ri tinimit, xe'kiriqa k'ut ronojel jetaq ri
xub'ij ri Jesús chike. Xkib'an k'u ri rekeq'ij rech ri Pascua.
14 Are xopan ri q'otaj rech ri wa'im, ri Jesús xt'uyi' kuk' ri utijoxelab'
chwi ri mexa. 15 K'a te ri' xub'ij chike: Sib'alaj nurayim loq utijik wa' we
rekeq'ij ri' iwuk' nab'e cho ri nukamikal. 16 Rumal k'a te kintij chi wa'
junmul are kopan ri q'ij rech ri ajawarem rech ri Dios.
17 Xuk'am k'u ri qumub'al vino, xutyoxij che ri Dios, k'a te ri' xub'ij:
Chijacha chi'wach, chixqumunoq. 18 Qas tzij kinb'ij chi'we chi man
kinqumuj ta chi na ri uwa'l uva, k'a pa ri q'ij ri kape ri ajawarem rech ri
Dios.
19 Xuquje' xuk'am ri kaxlan wa, are xtyoxitaj rumal che ri Dios xuya
chike ri utijoxelab', xub'ij: We kaxlan wa ri' are retwachil nub'aqil ri
kajach na rumal iwe, chitija' che na'tab'al we.
20 Are xtijtaj ri kirekeq'ij, xuk'am ri qumub'al xub'ij: Are wa' retwachil
ri k'ak' chomanik ri kab'antaj na pa ri nukik'el ri katixtob' na rumal iwe.
21 Chiweta'maj k'ut chi k'o wuk' pu'wi' ri mexa ri uq'ab' ri kinjachow
na. 22 Qas tzij ri Uk'ojol ri Achi kajach na jetaq ri tz'ib'atal loq, xa k'u k'ax
rech ri kajachow na.
23 Ri tijoxelab' k'ut xkichaple'j utatab'elo'xik chib'il taq kib': ¿Jachin
kab'anow na wa we ri'?
24 Xuquje' kakitatab'ela chib'il taq kib' jachin ri nim ub'anik chikixo'l.
25 Ri Jesús k'ut xub'ij chike: Ri e taqanel pa kiwi' ri e tinimit kakib'an k'ax
chike ri kiwinaq, xuquje' are keq'inomar pa kiwi' ri winaq, kakib'ij chi
sib'alaj e utz, xa k'u man je ta ri'. 26 Man je' ta k'u ri' kixno'jin ix, xane ri

winaq ri karaj kux nim uq'ij, rajawaxik kunitz'arisaj rib'. Xuquje' ri karaj
kataqanik are chuxoq patanijel. 27 Rumal ¿jachin ta k'u ri' ri nim uq'ij?
¿La are ri winaq ri kat'uyi' chwi ri mexa o are ri kapatanijik? ¿La man
k'u are nim uq'ij ri kat'uyi' pu'wi' ri mexa? Pune jeri', in k'o in chi'xo'l
che ipatanixik.
28 Ix k'ut, ixk'olinaq wuk' pa ronojel ri k'axk'olal ri wik'owisam.
29 Rumal k'u ri' kinya chi'we ri jun ajawarem, jetaq ri xuya chwe in, ri
tataxel. 30 Rech kixt'uyi' na wuk' pa ri nuajawarem, xuquje' kixt'uyi' pa ri
je'lik tem kiq'at tzij pa kiwi' ri lajuj wok winaq a'j Israel.

(Mateo 26:31-35; Marcos 14:27-31; Juan 13:36-38)

31 Simón, ri Itzel xatuto rech karetz'ab'ej awach, jetaq ri kak'ulmataj
ruk' ri tiriko.* 32 Xa k'u xinb'an ch'awem pa'wi' rech man kattzaq ta pa ri
akojob'al, xuquje' are kattzalij wuk' kaya kichuq'ab' ri awachalal.
33 Xub'ij ri Simón Pedro che: Rajawam nuk'u'x kine' uk' la, pune ke' la
pa ri che', xuquje' we kakam la.
34 Ri Jesús xub'ij: Pedro, kamik are maja' katzitziriqi'n ri ak', kawawaj
na ub'ixik oxib' mul chi aweta'm nuwach.
35 K'a te ri' xub'ij ri Jesús chike konojel ri utijoxelab': Are xixintaq
b'ik, xinb'ij chi'we chi maj k'olib'al irajil kik'amb'ik, xuquje' maj ixajab'
kik'amb'ik, ¿la k'o k'u xajawataj chi'we?
Ri tijoxelab' xkib'ij: Man k'o taj.
36 Chanim k'ut ri k'o yakb'al urajil chuk'ama b'ik, je xuquje' ri k'o uchim,
are k'u ri maj k'o ruk' chuk'ayij ri umanta chuloq'o jun usak'ib'al. 37 Rumal
kinb'ij chi'we chi kak'ulmataj na ronojel ri tz'ib'atal loq: *Ri are' xajilax
chkixo'l ri e b'anal taq k'ax.*✡ Tajin k'u kak'ulmataj ri tz'ib'atal loq chwij.
38 Ri tijoxelab' xkib'ij: Ajawxel, k'o keb' sak'ib'al quk'.
Ri Jesús xub'ij chike: Xaqare' la'.

Ri Jesús kub'an ch'awem pa ri juyub' Olivos

39 Xel b'ik ri Jesús pa ri tinimit jetaq ri naq'atal che, xe' pa ri juyub'
Olivos. Ri utijoxelab' xeteri' b'ik ri chirij.

(Mateo 26:36-46; Marcos 14:32-42)

40 Are xo'pan pa ri juyub', xub'ij chike: Chib'ana ch'awem rech man
kixtzaq ta pa ri mak.
41 Ri Jesús k'ut xutas apanoq rib' chike ri utijoxelab', k'a te ri' xuki'k
xub'an ch'awem. 42 Xub'ij k'ut: Tat, k'o ta b'a ne wi, kaj la man kinriq ta
wa' we k'axal ri', xa k'u man in taj kab'an we, xane lal.
43 Xuk'ut k'u rib' jun ángel cho chuya'ik uchuq'ab'. 44 Sib'alaj k'ax k'u
ri ranima' xub'an k'u ch'awem ruk' chuq'ab', sib'alaj xel k'u pa ja', ri ja'
ri xel che jer k'o ri utzatzal ri kik' xtz'utuw pa ri ulew.
45 Are xto'taj che ch'awem, xtzalij kuk' ri utijoxelab', tajin k'u kewarik
xub'u'riqa', rumal sib'alaj e q'i'tajinaq rumal ri b'is ri kakina'o. 46 Xub'ij
ri Jesús chike: ¿Jas che tajin kixwarik? Chixwa'jiloq, chib'ana ch'awem
rech man kixtzaq ta pa mak.

Kachap ri Jesús kumal ri uk'ulel

(Mateo 26:47-56; Marcos 14:43-50; Juan 18:2-11)

47 K'a tajin na katzijon ri Jesús are xaq k'a te' xo'pan sib'alaj e k'i winaq,
nab'e b'ik chikiwach jun chike ri tijoxelab' ub'i' Judas. Ri Judas xqet

---

* **22:31** 22:31 Are xaq kub'ij jetaq ri kak'ulmataj ruk' ri tiriko are kub'ij jas ri kub'an ri itzel ku'taqchi'j ri winaq pa mak. ✡ **22:37** 22:37 Isaías 53:12.

chuxukut ri Jesús, rech xutz'umaj. 48 Ri Jesús xuta che ri Judas: ¿La ruk' jun tz'umanïk kak'ayij ri uK'ojol ri Achi?

49 Are k'u ri e tijoxelab' ri kisutim rij ri Jesús, are xkilo ri tajin kak'ulmatajik xkib'ij: Ajawxel, ¿la utz kujch'o'jin ruk' sak'ib'al?

50 Jun k'ut chike ri tijoxelab' xusak'ij b'ik ri wiqiq'ab' uxikin ri patanil re ri kinimal ri ch'awenel cho ri Dios chikiwach ri winaq. 51 Ri Jesús xub'ij chike: Chiya chila'.

Xuchap k'u ri uxikin ri achi, xukunaj. 52 K'a te ri' xub'ij chike ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, chike ri e chajil taq ri Templo rech ri Dios, xuquje' chike ri e k'amal taq kib'e ri winaq, ri xu'lik chuchapik. ¿La in jun elaq'om k'ut che ri kixpe chinuchapik ruk' sak'ib'al rachi'l che'? 53 Xink'oji' ya ronojel q'ij iwuk' pa ri Templo, maj ya jun xutzaq uq'ab' chwij, xa k'u xopan ri q'otaj are ri q'equ'mal kab'an rech.

Ri Pedro karawaj ub'ixik ri Jesús
(Mateo 26:57-58, 69-75; Marcos 14:53-54, 66-72; Juan 18:12-18, 25-27)

54 Xkichap k'u ri Jesús, xkik'am b'ik cho rachoch ri ki kinima'qil ri ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. Ri Pedro k'ut uterene'm ri Jesús, xa k'u naj k'o wi kan che. 55 Xkikuch jun q'aq' cho ri ja, konojel xkimulij kib' chirij, ri Pedro xt'uyi' xuquje' kuk'. 56 Xa k'u k'o jun aj ik' xrilo chi t'uyul qaj ri Pedro kuk', k'o xuka'yej xub'ij che: Wa' we achi ri' rachi'l xuquje' ri Jesús.

57 Ri Pedro k'ut xrawaj ub'ixik, xub'ij: Ixoq, man weta'm ta in uwach ri achi ri'.

58 Man naj ta q'otaj ik'owinaq are xpe chi jun achi, xub'ij che ri Pedro: At xuquje' at kachi'l.

Ri Pedro xub'ij: Achi, man e wachi'l ta in.

59 Are xik'ow jun hora, k'o chi jun achi xub'ij che ri Pedro: Wa' we achi ri' rachi'l ri Jesús, aj Galilea xuquje'.

60 Ri Pedro xub'ij: Achi man weta'm ta in jas ri' tajin katzijoj rij. Qas che ri q'otaj ri xutzalij uwach ri tzij, xtzitziriqi'n ri ama' ak'. 61 Are k'u ri Ajawxel xtzalq'omijik, xuka'yej ri Pedro. Xna'taj k'u che ri Pedro jas ri b'i'tal che rumal ri Ajawxel: K'amaja' na katzitziriqi'n ri ak' are kawowaj uq'alajisaxik nuwach oxib' mul. 62 Xel k'u loq chila' xutzoqopij jun b'isob'al laj roq'ej.

Katze'x uwach ri Jesús kumal ri ajch'o'jab' chajil tinimit
(Mateo 26:67-68; Marcos 14:65)

63 Ri achyab' k'ut ri e chajininaq ri Jesús xkichaple'j uch'ayik xuquje' utze'xik uwach. 64 Xkich'uq ri ub'oq'och, k'a te ri' kakita che: Chariqa' jachin xatch'ayowik.

65 Je xuquje' sib'alaj k'i k'ax taq tzij xkib'ij che.

Ri Jesús kopan cho ri Pilato xuquje' cho ri Herodes
(Mateo 26:59-66; Marcos 14:55-64; Juan 18:19-24)

66 Are xsaqirik, xkimulij kib' konojel ri e k'amal taq b'e ke ri tinimit, ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, je xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik, xkikoj kichuq'ab' chi ke' ri Jesús chkiwach ri e q'atal taq tzij. 67 Xkib'ij k'u che: chab'ij chaqe we at ri, ri at Cristo.

Ri Jesús, xub'ij: Pune kinb'ij chi'we, ri' man kinikoj taj. 68 We ta kinb'an xuquje' k'otb'al chi' chi'we, man kitzalij ta ri' uwach. 69 Xa k'u kamik ri' ri uK'ojol ri Achi kat'uyi' na pa ri uwiqiq'ab' ri Dios, ri kwinel che ronojel.

70 Konojel k'u ri winaq junam xkib'ij: ¿La at k'ut at uk'ojol ri Dios?
Ri Jesús xub'ij: Ix xixb'inik.
71 Ri winaq k'ut xkib'ij: ¿La ka'jawataj k'u na winaq rech kakiq'alajisaj chaqe ri xub'ij? Uj xqata ruk' ri qaxikin ri xub'ij ruk' ri uchi'.

23

Ri Jesús k'o cho ri q'atal tzij Pilato
(Mateo 27:1-2, 11-14; Marcos 15:1-5; Juan 18:28-38)

1 Xewa'jil k'u konojel ri winaq, k'a te ri' xkik'am b'ik ri Jesús cho ri Pilato.
2 Xkichaple'j k'u utzujuxik, jewa' xkib'ij: Xqariq we achi ri', tajin ku'sach ri winaq pa ri qatinimit, man karaj ta xuquje' kutoj ri alkabal che ri nim q'atal tzij pa Roma. Kub'ij xuquje' chi are Cristo, jun taqanel.
3 Xaq jeri' ri Pilato xuk'ot uchi' ri Jesús: ¿La at, ri at kitaqanel ri winaq a'j Israel?
Ri Jesús xub'ij che: At xatb'inik.
4 Ri Pilato k'ut xub'ij chike ri e k'amal taq b'e ke ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' chike ri sib'alaj e k'i winaq: Maj mak kinriq chrij we achi ri'.
5 Ri winaq k'ut xkib'ij: We achi ri' uchaple'm loq pa Galilea xuquje' pa ronojel Judea, xul k'a waral, ruk' ri uk'utu'n, kusach kik'u'x ri winaq rech ri tinimit.
6 Are xuta ri Pilato ri xb'ix che, xuta chike ri winaq we a'j Galilea ri achi ri. 7 Xutab'ej k'u rech chi ri Jesús kel pa ri tinimit jawje' ri kaq'atow wi tzij ri Herodes, xu'taq b'ik je la', rumal che taq ri q'ij ri', ri Herodes k'o pa Jerusalén. 8 Ri Herodes are xril ri Jesús sib'alaj xki'kotik, rumal cher raye'm karil jun nimalaj k'utb'al jetaq ri kub'an ri Jesús, xaq utom ri kakitzijoj ri winaq chirij ri Jesús. 9 Xuta k'u sib'alaj k'i k'otb'al chi che ri Jesús, xa ta k'u ne jun tzij xub'ij ri Jesús che. 10 Kakimol k'u koq umak ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik, kakimol koq umak. 11 Ri Herodes k'ut xuquje' ri e rajch'o'jab' chajil tinimit xkichaple'j uyoq'ik ri Jesús xuquje' kaketzelaj uwach. Xetaqan k'u chukojik jun atz'yaq ri sib'alaj kachuplinik chirij ri Jesús, k'a te ri' xkitaq chi b'ik junmul cho ri Pilato. 12 Ri Herodes xuquje' ri Pilato man kech'ab'en ta ib' kanoq, xa k'u che ri q'ij ri' xu'tzirik.

(Mateo 27:15-20; Marcos 15:6-15; Juan 18:39; 19:6)

13 Xu'mulij k'u ri Pilato ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' ri e q'atal taq tzij, je xuquje' ri winaq. 14 Pilato xub'ij chike ri winaq: Ix xik'am loq we achi ri', kitzujuj chi tajin ku'taqchi'j ri winaq che ub'anik itzel taq jastaq, are xink'ot uchi', xiwilo chi maj mak xinriq che. 15 Xuquje' q'alaj chi ri Herodes, maj mak xuriq chirij rumal la' xutzalijisaj loq chinuwach, xaq jeri', chiwila' chi maj jun makaj xub'ano ri rumal re ya'talik kakamik. 16 Rumal k'u la kintaqan chuch'ayik, k'a te ri' kintzoqopij b'ik.
17 Xa k'u naq'atal wi che ri Pilato, pa taq ri nimaq'ij rech Pascua, kutzoqopij jun b'anal k'ax. 18 Are k'u ri winaq pa junamam xkib'ij: Chakamisaj le achi le', are chatzoqopij ri Barrabás.
19 Ri Barrabás k'ut jun achi, kojtal pa che' rumal ri k'ax ub'anom pa ri tinimit, xuquje' rumal kamisanik. 20 Ri Pilato rumal are karaj kutzoqopij ri Jesús xuta chi junmul chike ri winaq. 21 Ri winaq k'ut xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Ripoq! ¡Ripoq!

22 Xch'aw chi ri Pilato churox mul, xuta chike ri winaq: ¿Jas k'u ri
xumakuj we achi ri? Man k'o ta makaj ub'anom ri rumal ri taqalik
kakamik, pune jeri' kintaqan chuch'ayik, k'a te ri' kintzoqopij b'ik.
23 Ri winaq k'ut man xetani' ta churaqik kichi', xkita chi kakamisax
ri Jesús. 24 K'isb'al rech, ri Pilato xuya b'e che ri xkitoq'ij ri winaq.
25 Xutzoqopij ri achi ri xkitoq'ij ri winaq, ri k'o pa che' rumal man kaniman
taj chike ri q'atb'al tzij xuquje' rumal kamisanik ri ub'anom, xuquje' xuya
b'e chike ri winaq kakib'an ruk' ri Jesús jas ri karaj kik'u'x.

Karip ri Jesús
(Mateo 27:32-44; Marcos 15:21-32; Juan 19:17-27)

26 Are xkik'am b'ik ri Jesús pa ripik, xkib'ij che ri jun achi ub'i' Simón ri
kel pa ri tinimit Cirene, utzalijik loq che ri uchak cho ri saq, kareqaj b'ik
ri ripb'al, kuterene'j ri Jesús.
27 E k'i winaq ri a'j pa ri tinimit xkiterene'j ri Jesús, xuquje' e ki'
ixoqib', ri xkit'ikita' uwa kik'u'x. xkib'isoj uwach ri Jesús. 28 Ri Jesús k'ut
xtzalq'omijik, xub'ij chike: Ixoqib' a'j Jerusalén, man kiniwoq'ej taj in,
are chiwoq'ej iwib' ix, xuquje' chi'woq'ej ri i'wal. 29 Qas tzij kinb'ij chi'we,
ku'riqa na q'otaj ri kab'ix na, utz ke ri ixoqib' ri man kek'oji' ta kal, xuquje'
ri man xetub'isan ta wi. 30 Kakib'ij k'u na chike ri juyub', *Chixtzaq loq pa*
qawi',✡ xuquje' kakib'ij na chike ri juyub'. *Chujich'uqu kanoq.* 31 Rumal
we kab'an we ri', are rax ri che', jas ta k'u ri man kak'ulmataj taj are
chaqi'j ri che'.
32 Xuquje' ri winaq xe'kik'am b'ik keb' e b'anal taq k'ax rech kekamisax
xuquje' kanoq. 33 Are xo'pan pa ri jun le'aj ub'i'nam Calavera, xkirip ri
Jesús xuquje' ri e keb' e b'anal taq k'ax, jun pa ri uwiqiq'ab' ri Jesús, jun
pa ri umox. 34 Xub'ij k'u ri Jesús: Tataxel, kuyu la kimak, xa man keta'm
ta la ri kakib'ano.
Are jewa' tajin kub'ij, xo'k che retz'ab'exik jachin kech'ab'en kan ri
ratz'yaq ri Jesús. 35 Are k'u ri winaq kakika'yej apanoq ri Jesús, ri e q'atal
taq tzij k'ut kakiyoq' apanoq ri Jesús, xkib'ij: Xu'kol ya nik'aj winaq chik.
We k'u qas are Cristo, ri cha'talik, chukolo xuqub'a rib'.
36 Xeqet xuquje' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xkichaple'j uyoq'ik ri Jesús,
xkitzuj k'u vinagre che. 37 Xkib'ij che: Chakolo awib' we at ri' ri at kirey
ri winaq a'j Israel.
38 Kojom k'u jun tz'ib'atalik pu'wi' ri Jesús, ri kub'ij: ARE WA' RI KIREY
RI WINAQ A'J ISRAEL.
39 Jun chike ri e b'anal taq k'ax, ri riptalik xuchaple'j uyoq'ik ri Jesús,
xub'ij che: ¿La man k'u at ri' ri at Cristo? Chakolo awib' xuquje' chujakolo
uj.
40 Ri jun b'anal k'ax chik xuyaj ri rachi'l xub'ij: ¿Man kaxi'j ta ne lo
awib' cho ri Dios, pune tajin kaq'at tzij pa'wi'? 41 Ri uj qas taqal chaqe we
q'atoj tzij kab'an chaqe, rumal are tajin kaqatoj ri qamak, are k'u we achi
ri', maj etzelal ub'anom.
42 K'a te ri' xub'ij che ri Jesús: Chinna'taj che la are kape la pa ri
ajawarem e la.
43 Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe, kamik katk'oji' na wuk' pa
ri je'lalaj k'olib'al.

Ri ukamikal ri Jesús
(Mateo 27:45-56; Marcos 15:33-41; Juan 19:28-30)

✡ **23:30** 23:30 Oseas 10:8.

44 Ri uwachulew k'ut xmuqi' pa ri q'equ'mal, xchaple'taj pa ri unik'aj
q'ij k'a pa ri unik'aj ri b'enaq q'ij. 45 Xchup ri q'ij, xuquje' xjisjob' pa keb'
ri tasb'al upam ri tyoxalaj k'olib'al ri k'o pa ri Templo re ri Dios. 46 Are
k'u ri Jesús ruk' chuq'ab' xuraq uchi', xub'ij: *Tat, kinwuqxa'nij ri wanima'*
pa ri q'ab' la, ✡ k'a te ri' xkamik.
47 Ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit, are xril ri xk'ulmatajik,
xuq'ijila'j ri Dios, xub'ij: Qas tzij sib'alaj suk' wa' we achi ri'.
48 Konojel k'u ri winaq ri xkimulij kib' che rilik ri xk'ulmatajik,
kakit'ikita' ri uwo kik'u'x 49 Are k'u ri winaq ri keta'm uwach ri Jesús
xuquje' ri ixoqib' ri xkiterene'j loq are xel loq pa Galilea, kakika'yej
apanoq, naj e k'o wi che.

Kamuq ri Jesús
(Mateo 27:57-61; Marcos 15:42-47; Juan 19:38-42)

50 K'o k'u jun achi, jun utz achi, suk' ranima', ub'i'nam José, kachi'l ri e
k'amal taq b'e. 51 Man xuk'am ta k'u uq'ab' ruk' ri kichomanik ri rachi'l,
xuquje' ruk' ri xeno'jinik. Ri achi ri' kel pa ri tinimit Arimatea, raye'm ri
upetib'al ri ajawarem rech ri Dios. 52 We achi ri' xuta ri ub'aqil ri Jesús
che ri Pilato rech ku'muqu kanoq. 53 Are xqasataj loq rumal, xub'olq'otij
b'ik pa ri jun atz'yaq b'antal che lino, xu'ya kan pa ri muqb'al ri k'o pa ri
jun ab'aj, jawje' xa ta ne jun winaq muqtal chila'. 54 We q'ij ri' are q'ij rech
b'anb'al taq jastaq rech ri q'ij rech uxlanem, ri jub'iq' karaj kachaple'tajik.
55 Ri ixoqib' ri xeteri' loq chirij ri Jesús are xel loq pa Galilea xkiterene'j
b'ik ri José, xe'kila' jawje' kamuqi' wi kan ri Jesús, xuquje' jas kab'an
kan che ri ub'aqil pa ri jul. 56 K'a te ri' xetzalij cho kachoch, xkitzukuj ri
k'ok'alaj taq kunab'al. K'a te ri' xuxlanik jetaq ri kub'ij ri taqanik.

24

Kak'astaj b'ik ri Jesús chkixo'l ri kaminaqib'
(Mateo 28:1-10; Marcos 16:1-8; Juan 20:1-10)

1 Sib'alaj aq'ab' xeb'e ri ixoqib' pa ri nab'e q'ij rech ri wuq q'ij, xo'pan
k'u chuchi' ri muqb'al. Xkik'am b'ik ri k'ok'alaj taq kunab'al ri kiyakom
kanoq. 2 K'a te xkilo esatal kan ri ab'aj chuchi' ri muqb'al. 3 Are k'u xo'k
b'ik, man xkiriq ta ri ub'aqil ri Ajawxel Jesús. 4 Are k'u tajin kakitzijoj rij
ri xk'ulmatajik, xaq k'a te' xetak'atob' e keb' achyab' kachuplin ri katz'yaq.
5 Xkixi'j k'u kib' ri ixoqib', xexuki'k xkiya ri kipalaj pa ri ulew, ri achyab'
k'ut xkib'ij chike: ¿Jas che kitzukuj ri K'aslik chikixo'l ri kaminaqib'?
6 Man k'o ta waral, xk'astaj uwach, na'taj chi'we ri xub'ij chi'we are k'o na
iwuk' je la' pa Galilea: 7 "Ri uK'ojol ri Achi kajach na pa kiq'ab' ri achyab'
a'jmakib', karip xuquje' na, churox q'ij k'ut kak'astaj na uwach."
8 Are jewa' xkito, xna'taj k'u chike ri utzij ri Jesús. 9 Are xetzalij loq, xiltaj
kan ri muqb'al kumal, xkitzijoj ronojel ri xkilo, chike ri e lajuj, xuquje'
chike konojel ri e k'o chila'. 10 Are wa' ri ixoqib' ri xe'kisolij ri muqb'al: ri
María Magdalena, ri Juana, ri María unan ri Jacobo, xuquje' nik'aj ixoqib'
chik. 11 Are k'u ri tijoxelab' man xkikoj taj ri xb'ix chike, pa kik'u'x chi
xaq kikonal ri ixoqib'.
12 Ri Pedro kaxik'anik, xe'ek pa ri muqb'al, xqet chuxukut. Are xk'ayik,
xwi' k'o kan ri atz'yaq rech lino, ri xb'alq'otix wi ri Jesús. Kamayijan k'ut,
xtzalij cho rachoch rumal ri xk'ulmatajik.

✡ **23:46** 23:46 Salmos 31:5.

Ri xk'ulmataj pa ri b'e ri ke' pa ri tinimit Emaús
(Marcos 16:12-13)

13 Pa we q'ij ri' e b'enaq pa ri b'e keb' chike ri tijoxelab'. B'enam ke
pa jun alaj tinimit ub'i' Emaús, julajuj kilómetros uxo'l ruk' ri tinimit
Jerusalén. 14 Are kakitzijoj rij ri xk'ulmataj pa ri tinimit Jerusalén. 15 Tajin
k'u kakitzijoj rij are xqet ri Jesús, xuchaple'j b'inem kuk'. 16 Man xkich'ob'
ta k'u uwach rumal cher tz'apital ri kib'oq'och. 17 Xuk'ot k'u kichi', xub'ij:
¿Jas ri tajin kitzijoj la rij?
Ri e tijoxelab' xetak'i', xkichiqib'a ri kipalaj pa ri ulew.
18 Jun chike ri tijoxelab' ub'i'nam Cleofas xub'ij che: ¿La xaq xwi ri at,
ri at solinel pa ri tinimit Jerusalén, ri man xaweta'maj ta ri xk'ulmatajik?
19 Ri Jesús xuta chike: ¿Jas k'u ri' ri xk'ulmatajik? Are ri Jesús aj Nazaret,
jun q'alajisal utzij ri Dios, sib'alaj kwinel che nimaq taq chak, xuquje'
sib'alaj utz ri katzijon cho ri Dios xuquje' chkiwach ri winaq. 20 Are k'u
ri e q'atal taq qatzij, xuquje' ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri
Dios pa kiwi' ri winaq xkijacho rech kaq'at tzij pu'wi', rech kakamisaxik
xuquje' rech karipik. 21 Ku'l k'u qak'u'x uj chi are' kakolow ri qatinimit
Israel, xe' k'u oxib' q'ij ri xb'antaj we k'ulmatajem ri'. 22 E k'o xuquje' e
nik'aj e qachi'l ixoqib' ri xeb'e pa ri muqb'al che we aq'ab'il ri', xilkitzijoj
k'u ri mayijab'al jastaq chaqe. 23 Man xkiriq ta ri ub'aqil ri Jesús, xaq xwi
xkitzijoj chaqe chi xkik'ut kib' jujun angelib' chkiwach, xkib'ij chike chi
ri Jesús k'aslik. 24 E k'o chi k'u nik'aj e qachi'l ri xeb'e pa ri muqb'al,
xe'kiriqa' jetaq ri xulkib'ij ri qachi'l ixoqib' chaqe, xa k'u man xkil ta
uwach ri Jesús.
25 Ri Jesús xub'ij chike: Sib'alaj maj iweta'mab'al, xuquje' sib'alaj
kakab'alaj ik'u'x, chukojik ronojel ri xkib'ij kan ri e q'alajisal taq utzij
ri Dios. 26 ¿La man k'u choq'aq' na kuriq taq wa' we k'ax ri', ri Cristo are
maja' kok pa ri rajawarem?
27 Xuchaple'j k'u utzijoxik rij ri b'i'tal loq chirij kumal ri e q'alajisal
taq rech ri utzij ri Dios, xuchaple'j la ruk' ri Moisés xuquje' konojel ri
e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, ri kitz'ib'am loq pa ri uchoch wuj.
28 Are xenaqajin che ri le'aj ri kekanaj wi kan ri tijoxelab', ri Jesús xujaluj
chi naj ri ke' wi na. 29 Ri tijoxelab' k'ut xkib'ij che: Xe' le q'ij, chatkanaj
kan quk', kok aq'ab' chawe. Xaq jeri' xkanaj kan kuk'. 30 Are e k'o pu'wi'
ri mexa, xuk'am ri kaxlan wa, xutewechi'j, xupirij, k'a te ri' xujach chike.
31 Xjaqataj k'u ri kib'oq'och, xkichomaj k'u uwach, xaq k'u k'a te' xsachik.
32 Kakib'ij k'u chib'il taq kib': ¿La chi man kaq'aq'an ri qanima' are tajin
katzijon la quk' pa ri b'e chirij ri uchoch wuj?
33 Aninaq xewa'jilik, xetzalij loq pa Jerusalén, chila' xule'kiriqa wi ri e
julajuj tijoxelab', kimulim kib', xuquje' ri e winaq ri e k'o kuk'. 34 Ri e
julajuj xkib'ij che: Qas xk'astaj wi ri Ajawxel, xuk'ut rib' cho ri Simón.
35 Ri e keb' tijoxelab' k'ut xkitzijoj jas ri xk'ulmataj kuk' pa ri b'e, xuquje'
xkitzijoj chi k'a te xkich'ob' uwach ri Jesús are xujach ri kaxlan wa.

Ri Jesús kuk'ut rib' chkiwach ri utijoxelab'
(Mateo 28:16-20; Marcos 16:14-18; Juan 20:19-23)

36 K'a tajin na kakitzijoj rij ri xk'ulmatajik, are xtak'atob' ri Jesús
chikixo'l. "Ja'maril chi'we," xcha chike.
37 Sib'alaj xkixi'j kib' pa kik'u'x chi jun sub'unel xkilo. 38 Ri Jesús k'ut
xuta chike: ¿Jas che sib'alaj kixi'j iwib'? ¿Jas che sib'alaj kakab'alaj ik'u'x?
39 Chiwila le waqan xuquje' le nuq'ab'. Qas in wi, chinichapa' rech qas

kiwilo. Jun uxlab'al maj b'aq che xuquje' maj utyo'jal, ri in k'ut utz kinichapo.
40 Are xb'i'taj we ri', xuk'ut ri uq'ab' xuquje' ri raqan chkiwach.
41 K'amaja' k'u kakikojo chi qas are', rumal ri ki'kotemal xuquje' rumal
kemayijanik, ri Jesús k'ut xuta chike: ¿La k'o jastaq tijowik rij iwuk'?
42 Xkiya k'u ch'aqa'p b'olom kar che. 43 Xuk'am k'ut, k'a te ri' chkiwach
xutijo, k'a te ri' xub'ij chike: 44 Are xink'oji' iwuk', xinb'ij chi'we chi
kak'ulmataj ronojel ri tz'ib'atal loq chwij, pa ri taqanik rech ri Moisés,
xuquje' pa ri kiwuj ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, xuquje' pa ri wuj
rech Salmos.
45 Xujaq k'u ri kichomab'al rech kakich'ob' ri tz'ib'atal kan pa ri uchoch
wuj. 46 Xub'ij k'u chike: Are wa' ri tz'ib'atalik: "Ri Cristo kuriq na k'ax,
xuquje' kak'astaj na churox q'ij. 47 Xuquje' pa ri ub'i' katzijox na ri k'exoj
k'u'x xuquje' ri kuyb'al mak pa ronojel ri tinimit, kachaple'taj b'ik pa
Jerusalén." 48 Ri ix ix q'alajisal taq rech wa' we jastaq ri'. 49 Kintaq k'u na
loq, ri utzujum kan ri nuTat chi'we, xaq jeri' chixkanaj na kanoq pa we
tinimit ri', k'a kaya'taj na ri chuq'ab' rech chikajil chi'we.

Kapaqi' ri Jesús chikaj (Marcos 16:19-20)

50 Te k'u ri' xu'k'am b'ik ri utijoxelab', chuxukut ri tinimit Betania, xuyak
k'u ri uq'ab' xu'tewechi'j. 51 Tajin k'u ku'tewechi'j na are xnajtin chike,
rumal xk'am b'ik chikaj. 52 Ri utijoxelab' k'ut xkiq'ijila'j, k'a te ri' sib'alaj
xeki'kotik xetzalij pa ri tinimit Jerusalén. 53 Amaq'el k'ut xek'oji' pa ri
Templo xkiq'ijila'j ri Dios.

RI UTZ LAJ TZIJ RE RI JESÚS RI XUTZ'IB'AJ RI JUAN

Majib'al re

We wuj ri' ub'i'nam utz laj taq tzij ri xutz'ib'aj ri Juan. We wuj ri xtz'ib'axik pa taq ri junab' 80-90 d C.

Ri Juan xux jun chike ri utijoxelab' ri Jesús. Ri Juan are wa' ri tijoxel ri xloq'ax rumal ri Jesús, nik'aj chik kakib'ij chi are wa' ri tijoxel ri sib'alaj loq'.

We wuj ri' xtz'ib'axik are k'o ri Juan pa ri le'aj re Palestina. Are wa' ri k'isb'al re ri kajib' nab'e taq wuj re ri utz laj taq tzij. We wuj ri' kachaple'taj ruk' ri nab'e taq tzij ri tz'ib'atal pa ri wuj re Génesis, pa ri majib'al re ronojel. We ri' kuk'ut chiqawach chi are wa ri tzijob'elil rech ri k'ak' tiko'n.

We wuj ri' xtz'ib'axik chuq'alajisaxik chi ri Jesús are ralk'wa'l ri Dios xuquje' are utzij ri Dios.

Ri Jesús xux winaq xpetik xulk'ol jun janipa junab' cho ri uwachulew.

Pa ri ajilab'al oxib' kub'ij chaqe chi rajawaxik kakub'i' qak'u'x xuquje' kujkojon che ri Jesús rumal cher are uk'ojol ri Dios xuquje' Are' kayo'w jun alik qak'aslemal.

Sib'alaj k'i jastaq xub'an ri Jesús rech jeri' xuk'ut ri ukwinem xuquje' ri uchuq'ab', xu'kunaj e ki' winaq xuquje' xub'an mayijab'al taq jastaq kutzijoj xuquje' waral ri winaq ri xekojon che ri Jesús xuquje' ri man xekojon taj.

Kachaple'taj pa ri ajilab'al 13 katani' pa ri 17 kutzijoj chaqe ri k'isb'al aq'ab' are xk'oji' ri Jesús kuk' ri utijoxelab'.

Ri Jesús xutzijoj chike ri utijoxelab' jastaq rech ri uk'aslemal jun kojonel, xuya kan kino'j rech keta'm jas kakib'ano are kachap ri Jesús xuquje' kak'am b'ik rech kaxekeb'ax cho ri ripb'al.

Ri k'isb'al taq ajilab'al rech we wuj ri' kutzijoj ri xk'ulmatajik are xrip ri Jesús xuquje' are xk'astaj uwach.

Sib'alaj k'i mul kuna'taj ri Jesús ri tz'ib'atal pa ri Ojer Wuj are kutzijoj rib' Are'. Qilampe'. 7 mul kutzijoj rib' are kub'ij IN RI.

Pa ri k'isb'al re ri wuj kub'ij jas rumal xtz'ib'ax we wuj ri' jewa' kub'ij: We jastaq ri' xtz'ib'axik rech kikojo chi ri Jesús are Mesías, ri uk'ojol ri Dios xuquje' rech we kixkojon che kaya'taj na ik'aslemal rumal re ri ub'i'.

Ri tzij ri xux winaq

1 Pa ri majib'al tzi k'o chi wi ri Tzij, ri Tzij k'o ruk' ri Dios, ri Tzij are Dios xuquje'. 2 Ri Tzij k'o wi loq ruk' ri Dios pa ri majib'al rech ronojel. 3 Rumal rech Are' xb'an ronojel ri jastaq, we ta mat rumal rech are' mat xb'an ronojel ri jastaq ri k'olik. 4 Pa Are' k'o wi loq ri k'aslemal, xuquje' ri k'aslemal are kitunal ri winaq. 5 Are wa' ri tunal ri katunan pa ri q'equ'mal, man kwininaq taj ri q'equ'mal chuchupisaxik.

6 K'o jun achi ri xtaq loq rumal ri Dios, ub'i'nam Juan. 7 Xtaq loq chuq'alajisaxik ri tunal, rech rumal re kekojon konojel ri winaq. 8 Man are taj tunal ri Juan, xwi xpe che uq'alajisaxik ri Tunal. 9 Ri qas tzij tunal, ri ku'tunaj konojel winaq, xpe choch ri uwachulew.

10 Ri tunal k'o chi wi choch ri uwachulew, are xtikow ronojel ri
uwachulew, ri winaq k'ut a'juwachulew man xkich'ob' taj uwach ri Tzij.
11 Xpe ruk' ri e rech, ri e rech man xkik'amawa'j taj. 12 Are k'u ri
xkik'amawa'j ri Tzij, ri xekojon che, xya'taj chike xu'x e ralk'wa'l ri Dios.
13 We ri' man xk'iy ta loq che winaq xuquje' man xaq ta k'a te' xk'iy loq,
man urayib'al achi taj, xane che ri Dios xk'iy wi loq.
14 Ri Tzij xux winaq, xk'oji'k chiqaxo'l. Xqil ri ujuluwem, are ujuluwem
ri xa jun uK'ojol ri Tataxel Dios, nojinaq che toq'ob' xuquje' qas tzij. 15 Ri
Juan xuq'alajisaj rij ri uK'ojol ri Dios are xub'ij: Are' wa ri nutzijom loq
chi'we, are xinb'ij: "Ri teren loq chwij, sib'alaj nim na chinuwach in, rumal
cher k'o wi loq nab'e chinuwach in."
16 Che ri uq'inomal qonojel uj xqak'amawa'j toq'ob' pu'wi' toq'ob'.
17 Jeri' rumal cher ri taqanik che ri Moisés xya wi, are k'u ri toq'ob'
xuquje' ri qas tzij are ri Jesucristo xyo'w chaqe. 18 Man k'o ta wi jun
winaq ilowinaq uwach ri Dios. Xwi ri xa jun uk'ojol ri Dios, ri k'o uriqoj
ib' ruk' ri Tataxel, Are' xk'utuw ri Dios chiqawach.

Ri Juan B'anal Qasana' kuq'alajisaj chi man are' taj Cristo (Mateo 3:11-12; Marcos 1:7-8; Lucas 3:15-17)

19 Are wa' ri xub'ij ri Juan chike ri e rija'l ri Leví xuquje' ri e ch'awenelab'
choch ri Dios ri xetaq b'ik kumal ri winaq chutayik che jachin ri are'.
20 Man xrawaj taj uq'alajisaxik, xane xub'ij: Man in taj in Cristo.
21 Ri winaq xkita che: ¿Jachin k'u ri at? ¿La at k'ut at Elías?
Man in taj, xcha'.
¿La at k'ut ri at q'alajisal tzij?
Man in ta xuquje', xcha'.
22 ¿Jachin k'u ri at? xecha che. Choq'aq' kaqeta'maj rech ke'qab'ij chike
ri xujtaqow loq.
23 Ri Juan xukoj ri utzij ri q'alajisal utzij ri Dios Isaías, are xub'ij:
Uch'ab'al jun winaq ri kuraq uchi' pa ri katz'inow ulew, kub'ij: "Chisuk'umaj ri ub'e ri Ajawxel."✡
24 E k'o jujun winaq ri xetaq b'ik kumal ri fariseos. 25 Xkita che: ¿Jas k'u
che kab'an qasana' we man at at Cristo, man at taj at Elías xuquje' man
at taj ri at Q'alajisal utzij ri Dios?
26 Ri Juan xub'ij: Ri in kinb'an qasana' ruk' ja'. K'o k'u jun ri k'o chi ixo'l
ri man iweta'm taj uwach. 27 Are' teren loq chwij, man taqal taj chwe in
kinkir ri jat'ib'al rech ri uxajab'.
28 Ronojel we jastaq ri' xk'ulmataj pa ri tinimit Betania, ch'aqa'p che ri
nima' Jordán, jawje' tajin kub'an wi qasana' ri Juan.

Ri Jesús are alaj uchij ri Dios

29 Chukab' q'ij ri Juan xril ri Jesús are tajin kanaqajin loq che, xub'ij:
¡Chiwilampe'! ¡Are wa' ri alaj uchij ri Dios ri karesaj makaj choch ronojel
ri uwachulew!* 30 Are wa' ri xintzijoj are xinb'ij chi'we: "Teren loq jun
achi ri chwij ri nim ub'anik chinuwach, jeri' rumal tzi k'o wi loq Are',
are k'a maja' kink'oji' in." 31 Man weta'm ta in uwach nab'e, xinb'an k'u
kiqasana' ri winaq pa ja', rech jeri' kuk'ut rib' chikiwach.
32 Ri Juan xub'ij: Ri in xinwilo ri Uxlab'ixel jer xub'an jun palomax xqaj
loq pu'wi' ri Are'. 33 Man weta'm ta in uwach nab'e, are k'u ri xintaqow

---

✡ **1:23** 1:23 Isaías 40:3. * **1:29** 1:29 Ri chij are ri' ri awaj ri kakitzuj ri winaq a'j Israel cho ri Dios rech are kakitzujuj kib' che ri kimak.

loq chub'anik qasana' pa ja' xub'ij chwe: “Ri kawilo kaqaj ri Uxlab'ixel pu'wi' are ri' ri kab'anow qasana' ruk' ri Uxlab'ixel.” 34 Ri in wilom we ri' rumal ri' kinq'alajisaj chi are' are uK'ojol ri Dios.

Ri e nab'e taq utijoxelab' ri Jesús

35 Che ri jun q'ij chik ri Juan junmul chik k'o chila', e rachi'l keb' chike ri utijoxelab'. 36 Are xrilo chi tajin kik'ow b'ik ri Jesús chila', xub'ij: ¡Chiwilampe'! Chi ri' k'o wi we alaj uchij ri Dios ri kukuy makaj.

37 Are xkita ri e keb' utijoxelab' ri Juan chi jeri' xub'ij, xeteri' b'ik chirij ri Jesús. 38 Xtzalq'omij ri Jesús, k'a te xe'rilo e teren ri keb' tijoxelab' chirij, xuta chike: ¿Jas kitzukuj?

Are' xkib'ij: Ajtij, ¿jawje' k'o wi ri achoch la?

39 Ri Jesús xub'ij chike: Chixanloq jiliwila'.

Ri tijoxelab' xeb'ek, xe'kila' jawje' kel wi ri Jesús, k'a te ri' xekanaj kan jun aq'ab' chila', rumal cher ukaj hora chik rech b'enaq q'ij.

40 Ri Andrés rachalal ri Simón Pedro, jun chike ri e keb' tijoxelab', xuta ri xub'ij ri Juan, rumal ri' xuterene'j b'ik ri Jesús. 41 Ri Andrés are xuriq ri rachalal, Simón xub'ij che. Xqarik ri Mesías, (ri kel kub'ij *Cristo*).

42 Ri Andrés xuk'am b'ik ri rachalal ruk' ri Jesús, ri Jesús ko xuka'yej ri Simón, k'a te ri' xub'ij che: At Simón, ralk'wa'l ri Juan, kab'ina'j na Cefas, (ri kel kub'ij *Pedro*).

Ri Jesús ku'sik'ij ri Felipe rachi'l ri Natanael rech keteri'k chirij

43 Chukab' q'ij chik, ri Jesús xuchomaj ke' pa Galilea. Xuriq k'u ri Felipe, xub'ij che: Chinaterene'j.

44 Ri Felipe aj Betsaida, je xuquje' ri Andrés rachi'l ri Pedro. 45 Ri Felipe xe' chutzukuxik ri Natanael, are xuriqo xub'ij che: Xqarik ri Jesús aj Nazaret, uk'ojol ri José, are wa' ri xtz'ib'ax loq rij chupam ri wuj rech taqanik rech ri Moisés xuquje' chupam ri wuj kech ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios.

46 Ri Natanael xub'ij: ¿Che aj Nazaret we achi ri'? ¿La k'o k'u jun utza winaq kel chila'?

Ri Felipe xub'ij che: Chatampe loq, jalawila'.

47 Ri Jesús are xrilo chi tajin kaqeb' loq ri Natanael ruk', xub'ij: Waral k'o wi jun achi qas aj Israel, man kub'an taj b'anoj tzij.

48 Ri Natanael xuta che ri Jesús: ¿Jawje' ilom wi la nuwach?

Ri Jesús xub'ij che: Xatinwilo are maja' katusik'ij ri Felipe, at k'o chuxe' ri uche'al ri higuera.

49 Ri Natanael xub'ij: Rabí, at at Uk'ojol ri Dios, at nim taqanel pa ri tinimit Israel.

50 Ri Jesús xub'ij che: ¿La rumal ri xinb'ij chawe chi xatinwilo are at k'o chuxe' ri uche'al ri higuera rumal ri' kakojo chi in in Uk'ojol ri Dios? Kawil na nimaq taq jastaq choch we ri'.

51 Qas tzij kinb'ij chi'we chi kiwil na kajaqataj ri kaj, xuquje' ri angelib' kepaqi'k kexuli'k pu'wi' ri uK'ojol ri Achi.†

2

Kab'an jun k'ulanem pa ri Caná rech Galilea

† **1:51** 1:51 We jupaj tzij ri' kuna'taj chaqe ri rachik' ri Jacob. We ri' kaqil pa Génesis 28:12.

1 Churox q'ij, xb'an jun k'ulanem pa Caná rech Galilea. Ri unan ri Jesús
k'o pa ri k'ulanem ri'. 2 Ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' e sik'ital pa ri
k'ulanem ri'. 3 Are xk'is ri vino, ri unan ri Jesús xub'ij che ri Jesús: Maj
chik kivino.
4 Ri Jesús xub'ij che: Ixoq, ¿jaswe in che we jastaq ri' maja' kuriq ri
nuq'otaj?*
5 Ri unan ri Jesús xub'ij chike ri e patanijelab': Chib'ana ronojel ri kub'ij
chi'we.
6 K'o k'u waqib' q'eb'al b'antal che ab'aj, are wa' kakikoj ri winaq a'j
Israel pa ri kinimaq'ij rech ch'ajch'ob'en ib'. Ri q'eb'al ri' kuq'i' jun ciento
lime't ja'.† 7 Ri Jesús xub'ij chike ri e patanijelab': Chinojisaj le q'eb'al che
ja'. Ri patanijelab' xe'kinojisaj ri q'eb'al. 8 K'a te ri' xub'ij chike: Chik'ama
b'ik jub'iq' che ri k'amal b'e rech ri nimaq'ij. Jeri' xkib'ano. 9 Ri k'amal
b'e are xuna' ri ja' ri b'antal chik vino che, pune man reta'm jawje' xk'am
wi b'ik, xwi ri patanijelab' eta'maninaq chi are wa' ri ja' ri xkipulij b'ik.
Xusik'ij ri ji'atz pa utukel, 10 xub'ij che: Konojel ri winaq kakikoj nab'e ri
utz vino. Are nim chik kitijom ri a'jtob'om, k'a te ri' kaya chike ri vino ri
man paqal taj rajil. Ri at k'ut ayakom kan ri utz laj vino k'a pa ri k'isb'al
rech ri nimaq'ij.
11 Are wa' ri nab'e k'utb'al ri xub'an ri Jesús pa Caná, je la' pa Galilea.
Jeri' xub'an chuk'utik ri ujuluwem, xekojon k'u ri tijoxelab' che.
12 Are xb'antaj we jastaq ri', ri Jesús xtzalij pa ri tinimit Capernaúm, e
rachi'l ri unan, ri e rachalal, ri utijoxelab', xekanaj kanoq chila' keb' oxib'
q'ij.

Ri Jesús ke'resaj loq ri a'jk'ayib' pa ri Templo
(Mateo 21:12-13; Marcos 11:15-18; Lucas 19:45-46)

13 Xa jub'iq' karaj kuriq ri Pascua kech ri winaq a'j Israel, are xpaqi' ri
Jesús pa ri tinimit Jerusalén. 14 Pa ri Templo xu'b'uriqa ri winaq ri tajin
kakik'ayij e wakax, e chij, rachi'l e palomax, xuquje' e k'o pu'wi' taq ri
kimexa tajin kakik'ex pwaq.‡ 15 Ri Jesús xub'an jun uch'eyab'al ruk' k'am,
k'a te ri' xe'resaj loq konojel ri e k'o pa ri Templo xub'alkatij b'ik ri kimexa
ri e k'exol taq pwaq, xutix b'ik pa ri ulew ronojel ri kirajil ri winaq ri e
k'exol taq pwaq. 16 Xub'ij chike ri ajk'ay taq palomax: Chi'wesaj b'ik ri
a'waj waral. ¿La chi il chi'we kib'an qaj ik'ayib'al che ri rachoch ri nuTat?
17 Ri utijoxelab' ri Jesús xna'taj chike ri tz'ib'atalik kub'ij: *Kak'axir ri
wanima' rumal ri jastaq ri kab'an pa ri achoch la.* ✡
18 Xepe ri winaq e k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel xkita che ri Jesús:
¿Jas etal kaya la chaqe rech kaqeta'maj chi k'o kwinem la chub'anik we
jastaq ri'?
19 Ri Jesús xub'ij chike: Chitukij we Templo ri', pa oxib' q'ij k'ut kinyak
uk'axel.
20 Ri winaq xkib'ij che ri Jesús: ¿Che kayak at pa oxib' q'ij we Templo
ri' ri kawinaq waqib' junab' xyakik?
21 Ri templo ri xub'ij ri Jesús are ri utyo'jal. Are k'u ri winaq pa kik'u'x
chi are xub'ij ri ja rech ri Templo. 22 Jeri' are xwa'jil chikixo'l ri kaminaqib',

---

* **2:4** 2:4 Ri Jesús xub'ij, "Maja' kuriq nuq'otaj." Xub'ij we ri' rumal k'amaja' kuriq ri q'ij are kuk'ut ri ukwinem chuq'ab'. † **2:6** 2:6 Chasik'ij ri tz'ib'atal pa ri wuj tzukub'al tzij jas kub'ij chirij ri ch'ajoj q'ab'aj. ‡ **2:14** 2:14 Ri a'waj ri kek'ayix pa ri are wa' ri ketzuj cho ri Dios. Ri pwaq ri kak'ex pa ri templo are wa' ri pwaq ri xwi pa ri templo kariqitaj wi. E k'i man xtz'aqatisax ta ri kirajil rumal man suk' ta keno'jin ri e k'exol taq re. ✡ **2:17** 2:17 Salmos 69:9.

xna'taj chike ri tijoxelab' ri xub'ij kanoq, xekojon che ri tz'ib'atalik xuquje' che ri xub'ij ri Jesús.
23 Sib'alaj e k'i winaq xekojon che ri Jesús are xkil ronojel ri etal xub'ano pa ri nimaq'ij Pascua, pa ri tinimit Jerusalén. 24 Ri Jesús k'ut man xkub'i' taj uku'x chikij ri winaq rumal cher reta'm ri k'o pa ri kanima'. 25 Man xraye'j ta k'ut chi jun winaq chik xb'in che jas kakichomaj ri winaq, jeri' rumal cher Are' reta'm ri k'o pa kanima' konojel ri winaq.

3

Katzijon ri Jesús ruk' ri Nicodemo

1 K'o jun chike ri fariseos ub'i' Nicodemo, jun k'amal b'e kech ri winaq a'j Israel. 2 Jun chaq'ab'il ri Nicodemo xu'solij ri Jesús. Xub'ij che: Ajtij, qeta'm chi are ri Dios xtaqow la loq, rumal cher maj chi jun kakwin chub'anik ri etal ri kab'an la, xaq xwi kakwin ri winaq chub'anik we jastaq ri' we k'o ri ukwinem ri Dios ruk'.
3 Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe chi ri winaq ri man kalax ta chik junmul, man kakwin taj kok pa ri ajawarem rech ri Dios.
4 Ri Nicodemo xub'ij che ri Jesús: ¿Jas kub'an jun achi rech kalax chik junmul? ¿La kakwin k'ut kok chi b'ik junmul chupam ri unan, k'a te ri' kalax chik?
5 Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe, ri man kalax taj che ja' xuquje' che ri Uxlab'al man kakwin taj kok pa ri ajawarem rech ri Dios. 6 Ri kak'iy chike winaq, winaq ri', are k'u ri kak'iy che ri Uxlab'al rech ri Dios, uxlab'al ri'. 7 Mat mayijanik che le xinb'ij chawe: "Rajawaxik wi kixalax chik junmul." 8 Ri kyaqiq' kajich'ich' xapawje' ri karaj wi. Kato kaxururik, man aweta'm ta k'ut jawje' upetik wi xuquje' jawje' ke' wi. Je xuquje' kak'ulmataj ruk' ri winaq ri kalax pa ri Uxlab'al.*
9 Ri Nicodemo xub'ij che ri Jesús: ¿Jas che jewa' kak'ulmatajik?
10 Ri Jesús xub'ij che: ¿At ajtij kech ri winaq a'j Israel, man kach'ob' taj we jastaq ri'? 11 Qas tzij kinb'ij chawe, ri uj are kaqab'ij ri qeta'm, xuquje' kaqaq'alajisaj ri qas qilom, ri ix k'ut man kikoj taj ri kaqaq'alajisaj. 12 We man kikoj ri jastaq rech uwachulew ri nub'im chi'we ¿la are ta k'u kikoj ri jastaq rech chikaj?
13 Maj jun paqalinaq pa ri kaj, xaq xwi ri in uK'ojol ri Achi ri xqaj loq choch ri uwachulew. 14 Jetaq ri xub'an ri Moisés xuxekeb'a ri kumatz pa ri katz'inow ulew, je xuquje' kab'an na che uxekeb'axik ri uK'ojol ri Achi. † 15 Jeri' rech xapachin ri kakojon che kuriq na k'aslemal ri maj uk'isik.
16 Ri Dios sib'alaj xu'loq'aj ri winaq ri e k'o choch ri uwachulew, xuya ri xa jun uK'ojol rech xapachin ri kakojon che man kasach ta uwach xane k'o uk'aslemal ri maj uk'isik. 17 Ri Dios man xutaq ta loq ri uK'ojol chuq'atik tzij pa kiwi' ri winaq ri e k'o choch ri uwachulew, xane xpetik rech rumal rech kekolotaj ri winaq.
18 Ri kakojon che Are' man kaq'at taj tzij pu'wi', are k'u ri man kakojon taj xq'at taj tzij ri' pu'wi', rumal cher man xkojon taj che ri ub'i' ri xa jun uK'ojol ri Dios. 19 Kaq'at tzij pa kiwi' ri winaq rumal man xekojon taj che ri tunal ri xpe choch ri uwachulew, are utz xkil ri q'equ'mal, jeri' rumal itzel taq chak kakib'ano. 20 Ri winaq ri kub'an etzelal, ri' karetzelaj ri tunal,

* **3:8** 3:8 Pa ri tzijob'al griego ri tzij kyaqiq' xuquje' uxlab'al xaq junam, je xuquje' ub'anik pa hebreo. † **3:14** 3:14 Pa Números 21:6-9 kaqil wi ri katzijox chirij ri kumatz b'antal che ch'ich'.

man kaqeb' taj ruk' rumal cher kuxi'j rib' chi kaq'alajin ri uchak. 21 Are
k'u ri winaq ri are karilij ub'anik ri chak rech ri tunal kaqeb' ruk' ri tunal
rech jeri' kaq'alajinik chi are ub'anom ri chak ri karaj ri Dios.

Ri Juan B'anal qasana' kuq'alajisaj jachin ri Jesús

22 Are xb'i'taj we jastaq ri', ri Jesús xe' pa Judea, e rachi'l ri utijoxelab'.
Chila' xk'oji' wi keb' oxib' q'ij xub'an kiqasana' ri winaq. 23 Xuquje' ri Juan
tajin kub'an qasana' pa ri tinimit Enón, ri k'o chuxukut ri tinimit Salín,
rumal nim ri ja' ri chila'. Rumal ri' xepe ri winaq, xulkiya kib' rech kab'an
kan kiqasana'. 24 (Xk'ulmataj we ri' are maja' kok ri Juan pa che'.)
25 K'a te ri' xchaple'taj jun ch'o'j pa tzij pu'wi' ri q'ij rech ch'ajch'ob'en
ib', chikixo'l ri utijoxelab' ri Juan rachi'l jun achi aj Israel. 26 Ri utijoxelab'
ri Juan xe'kib'ij che ri Juan: Ajtij, ri achi ri xopan awuk' che ri junmul
ch'aqa'p che ri Jordán, ri xaq'alajisaj chkiwach ri winaq, tajin kub'an
qasana', e k'i winaq tajin ko'pan ruk'.
27 Ri Juan xub'ij chike: Man k'o ta jun winaq kakwinik kub'an jun jastaq
we man are ri Dios kayo'w kwinem che chub'anik. 28 Xita ri xinb'ij: "Man
in taj in Cristo, xane xaq xwi xintaq loq nab'e choch Are'." 29 Ri ji'atz are
qas k'o ruk' ri alib'atz. Ri rech ch'ab'e'n ri ji'atz ri k'o chuxukut kaki'kotik
are kuta ri uch'ab'al ri ji'atz. Are wa' ri ki'kotemal ri k'o pa wanima' in.‡
30 Rajawaxik Are' kak'iyik, are k'u ri in xa kako'pij nuk'iyem.

Ri kape na chila' chikaj

31 Ri jun ri kape na chila' chikaj are k'o pa kiwi' kojonel, ri winaq
ri ajuwachulew, ajuwachulew ri', are karilij utzijoxik ri' ri jastaq rech
uwachulew. Ri kape na chila' chikaj are k'o pa kiwi' konojel ri winaq.
32 Ri kape chila' chikaj kutzijoj ri rilom xuquje' utom, man k'o ta k'u jun
katatab'en ri kub'ij. 33 Ri winaq ri kutatab'ej ri kub'ij Are', kuq'alajisaj
chi qas tzij ri kub'ij ri Dios. 34 Ri utaqo'n ri Dios kuq'alajisaj ri tzij rech
chila' chikaj rumal cher ri Dios man kuq'atej taj uya'ik ri Uxlab'ixel che
ri winaq ri'. 35 Ri Tataxel Dios kuloq'aj ri K'ojolaxel rumal ri' ronojel ri
jastaq uya'om pa uq'ab' Are'. 36 Ri winaq ri kakojon che ri K'ojolaxel Dios,
k'o uk'aslemal ri maj uk'isik, are k'u ri winaq ri karetzelaj ri K'ojolaxel
Dios man kaya'taj taj uk'aslemal xane kaq'at na tzij pu'wi' rumal ri Dios.

4

Ri Jesús katzijon ruk' jun ixoq aj pa ri tinimit Samaria

1 Ri Jesús tajin kub'an kiqasana' sib'alaj e k'i winaq xuquje' tajin ku'x
utijoxelab', sib'alaj e k'i na choch ri utijoxelab' ri Juan. Xreta'maj k'u ri
Jesús chi xketa'maj we ri' ri fariseos. 2 Man tzij ta k'ut chi qas are ri Jesús
tajin kab'anow ri qasana' xane are ri utijoxelab'. 3 Are xreta'maj ri Jesús
we ri', xel b'ik pa ri tinimit Judea, xtzalij pa Galilea.
4 Choq'aq' k'ut ki'kow b'ik pa ri tinimit Samaria. 5 Xok k'u b'ik pa Sicar,
jun tinimit ri k'o pa Samaria, ri k'o chuxukut ri ulew ri xuya ri Jacob che
ri uk'ojol José. 6 Chila' k'o wi ri k'wa' ri xuk'ot kanoq ri Jacob. Ri Jesús
xq'i'taj b'ik che ri b'e, xe't'uyul chuxukut ri k'wa'. Qas pa ri unik'aj ri'
q'ij. 7-8 Ri utijoxelab' e b'enaq kanoq pa ri tinimit chuloq'ik kiwa. Xopan

‡ **3:29** 3:29 Pa ri Tyoxalaj Wuj kuk'ut chiqawach chi ri riqoj ib' ke ri winaq ruk' ri Dios o ruk' ri Jesús, kajunumataj ruk' ri k'ulanem. Ri Cristo are ji'atz, ri Juan B'anal qasana' are rech ch'ab'e'n ri ji'atz.

k'ut jun ixoq chresaxik uja' pa ri k'wa'. Ri Jesús xub'ij che: Chaya juqub' nujoron.

9 Ri ixoq xub'ij che: ¿Jas che kata aja' chwe, at at aj Israel are k'u ri in, in aj Samaria? Jeri' xub'ij che rumal cher ri a'j Israel man kakitun taj ukojik jun jastaq kuk' ri a'j Samaria.

10 Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: We ta aweta'm ri kakwinik kuya ri Dios xuquje' ri tajin katow juqub' ja' chawe, at ta ri' nab'e xata aja' che, xuquje' xya'taj ta aja' ri' rumal, ri kuya k'aslemal ri maj uk'isik.

11 Ri ixoq xub'ij che ri Jesús: Tat, man ke' ta resaxik le ja', naj qajinaq. ¿Jawje' k'u ke'saj wi la loq ri ja' ri kuya k'aslemal? 12 ¿La lal ta k'u nim q'ij la choch ri qamam Jacob, are' xyo'w kan we k'wa' ri' chaqe, chi ri' xresaj wi kijoron ri e ralk'wa'l xuquje' ri e rawaj?

13 Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Xapachin ri kutij we ja' ri', kachaqi'j chi na uchi' junmul chik. 14 Are k'u ri kutij rech ri ja' ri kinya in man kachaqi'j ta chik uchi', xane ri ja' ri kutijo kux na jun k'iyib'al ja' ri kapulinik ri kuya k'aslemal ri maj uk'isik.

15 Ri ixoq xub'ij che: Tat, ya la we ri joron ri' rech man kinpe ta chik waral chi resaxik nuja' xuquje' rech man kachaqi'j ta chik nuchi'.

16 Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Ja'sik'ij b'a loq ri awachajil, k'a te ri' chattzalij loq waral.

17 Ri ixoq xub'ij che ri Jesús: Maj wachajil in. Ri Jesús xub'ij: Qas tzij la' le xab'ij chi maj awachajil. 18 Jeri' rumal e k'olinaq kanoq e job' awachajil xuquje' ri k'o awuk' kamik man are taj awachajil, qas tzij la' le xab'ij.

19 Ri ixoq xub'ij: Tat, chanim kinch'ob'o chi lal q'alajisal utzij ri Dios. 20 Ri qamam uj ojer xeq'ijila'n pu'wi' we juyub' ri', are k'u ri ix, ix aj Israel kib'ij chi pa Jerusalén rajawaxik kixq'ijila'n wi.

21 Ri Jesús xub'ij: Ixoq, chakojo ri kinb'ij. Ku'riqa na jun q'ij are man kab'an ta chik ri q'ijila'nem che ri Tataxel Dios, pu'wi' we juyub' ri', xa ta ne pa Jerusalén kab'an wi q'ijila'nem. 22 Ix kiq'ijila'j ri man iweta'm taj uwach, ri uj k'ut kaqaq'ijila'j ri qeta'm uwach, jeri' rumal ri kolotajem kuk' ri winaq a'j Israel petinaq wi. 23 Xqeb' k'u loq ri q'ij xuquje' xopan ri q'otaj are taq ri qas e q'ijila'nelab' kakiya na uq'ij ri Tataxel Dios pa ri Uxlab'ixel xuquje' qas tzij kek'oji'k, rumal jeri' karaj ri Tataxel kab'anik. 24 Ri Dios are uxlab'al, rajawaxik xuquje' chi ri e q'ijila'j taq rech kakiq'ijila'j pa ri uxlab'al xuquje' qas tzij kek'oji'k.

25 Ri ixoq xub'ij che: Weta'm chi kape na ri Mesías ri kab'ix Cristo che. Are kape ri' are', kub'ij na chaqe jas ub'anik we jastaq ri'.

26 Ri Jesús xub'ij che: In ri', ri tajin kintzijon awuk'.

27 Qas je' ri' tajin kub'ij are xo'pan ri utijoxelab', xemayijanik rumal tajin katzijon ruk' jun ixoq, maj k'u jun xtow chike: ¿Jas kaj la che le ixoq? O ¿jas katzijoj la ruk'?

28 Ri ixoq xuya kanoq ri uq'eb'al, xtzalij pa ri tinimit, xub'ij chike ri winaq: 29 Chixanloq, jiliwila jun achi ri xub'ij chwe ronojel ri nub'anom. ¿La man are wa' ri kab'ix Cristo che?

30 Ri winaq xe'l b'ik pa ri tinimit, xe'kila ri Jesús. 31 Are maja' ko'pan ri winaq, ri tijoxelab' xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, wo'q la.

32 Ri Jesús xub'ij chike: Ri in k'o jun jaswe tijowik rij ri man iweta'm ta ix uwach.

33 Ri tijoxelab' xkichaple'j utayik chib'il taq kib': ¿La k'o ta k'u jun xk'amow loq jun jas rech tijowik rij?

34 Ri Jesús xub'ij chike: Are nuwa in ri ub'anik ri urayib'al uk'u'x ri
xintaqow loq xuquje' kink'is kanoq ub'anik ri uchak. 35 ¿La man k'u kib'ij
ix: "Karaj na kajib' ik' che ri yakoj"? Ri in k'ut kinb'ij chi'we: ¡Chijaqa ri
ib'oq'och, chika'yej ronojel ri tiko'n! Xutzirik. 36 Ri winaq ri kab'anow ri
yakoj kuk'amawa'j na ri tojb'al rech, xuquje' ri yakoj ri kub'ano rech jun
k'aslemal ri maj uk'isik. Ri ajtikolob' xuquje' ri kab'anow ri yakoj junam
keki'kotik. 37 Jeri' rumal k'o jun tzij kub'ij: "Jun kab'anow ri tiko'n, jun
chi wi ri kab'anow ri yakoj." 38 Ri in xixintaq b'ik chuyakik ri man xiriq
taj k'ax chutikik. E nik'aj wi ri xeq'i'tajik, e nik'aj wi ri xechakunik, ri ix
k'ut xaq xwi ki'tzukuj loq uwach ri chak ri b'antajinaq chi kanoq.
39 E k'i chike ri winaq a'j Samaria xekojon che ri Jesús rumal xkita ri
xub'ij ri ixoq: Are' xub'ij chwe ronojel ri nub'anom. 40 Jeri' are xo'pan ri
a'j Samaria ruk' ri Jesús xkib'ij che chi kakanaj kan kuk'. Ri Jesús xkanaj
kanoq chila' keb' q'ij. 41 E k'i winaq xekojon chi na che ri Jesús rumal ri
xub'ij are' chike. 42 Xkib'ij k'u che ri ixoq: Man xwi taj kujkojonik rumal
ri xab'ij chaqe xane rumal ri xqatatab'ej uj ruk' ri qaxikin, xqeta'maj chi
are wa' ri Kolonel kech konojel ri winaq rech ri uwachulew.

Ri Jesús kukunaj ri uk'ojol ri jun rajchak ri q'atal tzij

43 Are xik'ow ri keb' q'ij, ri Jesús xel b'ik pa ri tinimit Samaria, xe'
pa Galilea. 44 (Jeri', rumal ri Jesús ub'im chi xa ta ne jun q'alajisal tzij
kaya uq'ij pa ri tinimit ri kel wi.) 45 Are xopan pa Galilea utz xb'an
chuk'amawa'xik kumal ri winaq a'j chila', jeri' rumal kilom ronojel ri
xub'an pa Jerusalén pa ri nimaq'ij Pascua.
46 K'a te ri' xtzalij chik ri Jesús pa Caná rech Galilea, chila' xuk'ex wi ri
ja' pa vino. K'o k'ut jun uk'ojol ri jun rajchak ri q'atal tzij yawab' je la' pa
ri tinimit Capernaúm. 47 Are xreta'maj ri achi, utat ri yawab', chi xopan ri
Jesús pa Galilea, upetik pa Judea, xe' chutzukuxik. Are xuriqo, xuta toq'ob'
che rech ke' chukunaxik ri uk'ojol rumal xa jub'iq' karaj kakamik. 48 Ri
Jesús xub'ij che: Ri ix man kixkojon ta wi la we man kiwil k'utb'al xuquje'
etal.
49 Ri ajchak rech ri q'atal tzij xub'ij che ri Jesús: Wajaw, b'ana la toq'ob',
oj la cho ri wachoch rech man kakam taj ri nuk'ojol.
50 Ri Jesús xub'ij che ri achi: Chattzalij cho awachoch, man kakam taj ri
ak'ojol.
Xukoj ri achi ri xb'ix che rumal ri Jesús, k'a te ri' xtzalij cho rachoch.
51 Are b'enaq ri achi cho rachoch, xe'l loq ri e rajchakib' chuk'ulaxik pa ri
b'e, xkib'ij che chi man xkam taj ri uk'ojol xane xk'asi'k xuquje' xutzirik.
52 Ri achi xuta chike jas q'otaj xutzir ri uk'ojol. Ri ajchakib' xkib'ij: Iwir
qas jun hora ik'owinaq che ri unik'ajil q'ij xel b'ik ri q'aq' che.
53 Na'taj k'u che ri utat ri ak'al chi qas che ri' ri q'otaj ri', xub'ij ri Jesús
che: "Ri ak'ojol kak'asi' na." Jeri' konojel ri e k'o ruk' ri achi pa ri rachoch
xekojon che ri Jesús.
54 Are wa' ri ukab' etal ri xub'an ri Jesús are xtzalij loq pa Galilea upetik
pa Judea.

5

Ri Jesús kukunaj jun achi kaminaq utyo'jal

1 Are ik'owinaq chik jun janipa q'ij, xpaqi' ri Jesús pa ri nimaq'ij kech
ri winaq a'j Israel ri kab'an pa Jerusalén. 2 Chila' k'o jun ja' chuxukut ri
k'olib'al ub'i'nam Okib'al kech ri chij, sutim rij ruk' job' raqan ja, Betzatá

ub'i' pa arameo. 3 Pa taq ri raqan ja ri' e q'oyoq'oj sib'alaj e k'i yawab'ib', e
k'o e moyab', e ch'oke'r, k'o man kekwin taj kakisalab'aj kib'. 4 Jeri' rumal
che taq ri q'ij ri' k'o jujun mul jun ángel kaqaj loq chusalab'axik ri ja', ri
winaq ri kaqaj nab'e pa ri ja' are kasalab'ataj kanoq kutzirik. 5 Chila'
xuquje' k'o wi jun achi ri kaminaq ri utyo'jal juwinaq lajuj wajxaqib'
junab'. 6 Ri Jesús are xril ri achi q'oyol pa ri ulew, xuchomaj chi k'i q'ij
chik k'o chila', jeri' xuta che: ¿La kawaj katutzirik?

7 Ri achi xub'ij: Wajaw, maj jun kab'anow toq'ob' chwe kinuqasaj pa le
ja', are kasalab'ataj kanoq raj kinqaj chupam k'a te kinwilo jun chik nab'e
kaqajilob' chupam.

8 Ri Jesús xub'ij che: Chatwa'jiloq, jat chak'ama b'ik ri ach'at.

9 Ri achi aninaq xutzirik, xuk'am b'ik ri uch'at, xuchaple'j b'inem. Ri
k'ulmatajem ri' xb'antaj pa ri q'ij rech uxlanem. 10 Ri winaq a'j Israel
xkib'ij che ri achi ri xkunatajik, man ya'tal taj chawe kaweqaj ri ach'at,
are q'ij rech uxlanem kamik.

11 Ri achi xub'ij chike: Ri xinkunanik xub'ij chwe: "Jat chak'ama b'ik ri
ach'at."

12 Ri winaq xkita che: Jachin xb'in chawe: "¿Jat chak'ama b'ik ri ach'at?"

13 Man reta'm ta k'ut ri achi ri xutzirik jachin ri' ri xkunanik, jeri' rumal
ri Jesús xok b'ik chikixo'l konojel ri winaq ri e k'o chila'. 14 K'a te ri' ri
Jesús xuriq ri achi ri xkunatajik pa ri Templo, xub'ij che: Chawilampe',
xatkunatajik. Makat makun ta chik rech man kape ta chik jun k'ax pa'wi'
ri k'o na cho we xariqo.

15 Ri achi xub'ij chike ri winaq a'j Israel chi are ri Jesús xkunanik.
16 Rumal k'u ri', ri winaq a'j Israel xkitzukuj jas xkib'an che uchapik ri
Jesús, jeri' rumal kub'an taq we jastaq ri' pa ri q'ij rech uxlanem. 17 Ri
Jesús xub'ij chike: Ri nuTat k'a kachakun na kamik, rumal ri' kinchakun
xuquje' in.

18 Ri winaq a'j Israel are kakaj kakikamisaj ri Jesús, jeri' rumal man xwi
taj man kunimaj taj ri q'ij rech uxlanem xane kub'ij xuquje' chi are utat
ri Dios, kujunamaj rib' ruk' ri Dios.

19 Rumal ri', ri Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we: Ri k'ojolaxel man
kakwin taj kub'an jun jastaq xaq pa are' wi, xane xaq xwi kakwinik kub'an
ri karil ri utat kub'ano, jeri' rumal xapakux jastaq ri kub'an ri Tataxel
kub'an xuquje' ri K'ojolaxel. 20 Ri Tataxel sib'alaj uloq' ri K'ojolaxel rumal
ri' kuk'ut choch ronojel ri jastaq ri kub'ano. Kuk'ut k'u na nimaq taq
jastaq choch ri uk'utum choch kamik ri', qas kixmayijan k'u na. 21 Jetaq
ri kub'an ri Tataxel kuk'astajisaj ri kaminaqib' xuquje' kuya kik'aslemal,
je xuquje' ri K'ojolaxel kuya kik'aslemal konojel ri ke'raj. 22 Ri Tataxel, xa
ta ne jun kuq'at tzij pu'wi', xane ronojel ri q'atoj tzij uya'om pa uq'ab' ri
K'ojolaxel. 23 Jeri' rech konojel ri winaq kakiq'ijila'j ri K'ojolaxel, jetaq ri
kakib'an chuq'ijila'xik ri Tataxel. Ri man kuq'ijila'j taj ri K'ojolaxel man
kuq'ijila'j ta ri' ri Tataxel ri xtaqow loq ri K'ojolaxel.

24 Qas tzij kinb'ij chi'we xapachin ri kuta ri nutzij xuquje' kakojon che ri
xintaqow loq kuriq na k'aslemal ri maj uk'isik, man kaq'at taj tzij pu'wi'
xane xel loq pa ri kamikal xuriq k'aslemal. 25 Qas tzij kinb'ij chi'we xopan
ri q'ij are kakita ri uch'ab'al ri Uk'ojol ri Dios ri kaminaqib', ri ketow ri
ch'ab'al ri' kek'asi' na. 26 Jetaq ri ub'anik ri Tataxel k'o uk'aslemal xaq pa
are' wi, xuya xuquje' che ri K'ojolaxel ukwinem rech k'o uk'aslemal xaq
pa are' wi. 27 Ya'tal kwinem che rech kuq'at tzij, jeri' rumal are uK'ojol ri
Achi. 28 Man kixmayijan taj rumal kape na ri q'ij are konojel ri e muqumoj

kakita na ri uch'ab'al ri uK'ojol ri Dios. 29 Ke'l k'u na loq pa ri muqb'al.
Ri xkib'an ri utzilal kek'astaj na rech keb'e pa ri k'aslemal, are k'u ri xkilij
ub'anik ri etzelal kek'astaj na rech kaq'at tzij pa kiwi'.
30 Ri in man kinkwin taj kinb'an jun jastaq xaq pa wech wi; xaq xwi
kinq'at tzij pu'wi' ri kinto, suk' ri nuq'atoj tzij, jeri' rumal man are ta
kab'an ri kawaj in, xane are kab'an rech ri xintaqow loq. 31 We xaq in
kinq'alajisaj wib' chib'il wib', maj kupatanij ri' ri nuq'alajisanik. 32 K'o
k'u jun ri kub'an ri q'alajisanik pa nuwi', weta'm chi ri uq'alajisanik ri
kub'an pa nuwi' qas tzij wi. 33 Ri ix xi'taq b'ik nik'aj iwachi'l chutayik
k'otb'al chi' che ri Juan, are' xuya loq jun q'alajisanik ri qas tzij. 34 Man
kink'amawa'j ta k'u in ri uq'alajisanik jun achi; kinq'alajisaj k'u we ri' rech
jeri' kixkolotajik. 35 Ri Juan kajunumataj ruk' ri jun q'aq' ri tzijilik, ri ix k'ut
xiki'koteb'ej ri utunal jun janipa q'otaj. 36 Ri q'alajisanik ri b'antal chwij
in nim na choch ri q'alajisanik ri xb'an chirij ri Juan. Jeri' rumal ri nuchak
ri xuya ri Tataxel are kak'utuwik chi ri Tataxel are xb'anow ri q'alajisanik
chwij chi are' xintaqow loq. 37 Ri Tataxel ri xintaqow loq are b'anowinaq
ri q'alajisanik chwij. Ix man itom taj ri uch'ab'al ri Tataxel xuquje' man
iwilom taj uwach. 38 Man k'o taj ri utzij ri Tataxel pa iwanima' jeri' rumal
man kixkojon taj che ri xutaq loq. 39 Ri ix kisolij uwach ri utzij ri Dios
rumal cher iweta'm chi chila' kiriq wi k'aslemal ri maj uk'isik xuquje'
are wa' ri kuya nuq'alajisaxik. 40 Pune jeri', ix man kiwaj taj kixpe wuk'
chuk'amawa'xik we k'aslemal ri'.
41 Man kink'amawa'j taj ri juluwem ri kakiya ri winaq. 42 Ix weta'm k'ut
chi man qas ta kiloq'aj ri Dios. 43 In in petinaq pa ri ub'i' ri nuTat, ri ix k'ut
man kinik'amawa'j taj; we ta k'u kape chi jun xaq pa rech wi, k'a te ri' ri
kik'amawa'j. 44 ¿Jas ta k'u che kixkojonik we xaq ix kiya iq'ij chib'il taq
iwib', man kitzukuj ta k'ut ri juluwem ri kape ruk' ri xa jun Dios? 45 Mib'ij
k'ut chi in kine'molow imak choch ri Tataxel xane are ri Moisés, ri achi ri
jeqel ik'u'x chirij, are ri' kixtzujun na choch ri Dios. 46 We ta kikoj ri xub'ij
ri Moisés, kixkojon xuquje' ri' chwe in, jeri' rumal ri Moisés xutz'ib'aj loq
wij. 47 We man kikoj ri xutz'ib'aj ri Moisés, ¿la are ta k'u kikoj ri nutzij in?

6

Ri Jesús ku'tzuq job' mil winaq

1 Are xik'ow jun janipa q'ij, xe' ri Jesús chuchi' ri cho rech Galilea
(ub'i'nam xuquje' Tiberíades). 2 Sib'alaj e k'i winaq e teren chirij, jeri'
rumal xkilo ronojel ri mayijab'al taq jastaq ri ub'anom kuk' ri e yawab'ib'
3 Ri Jesús xpaqi' k'ut pu'wi' jun laj juyub' xt'uyi'k chila' e rachi'l ri
utijoxelab'. 4 Xa jub'iq' karaj kuriq ri nimaq'ij kech ri winaq a'j Israel,
ub'i'nam Pascua. 5 Are xka'y apanoq ri Jesús, xe'ril sib'alaj e k'i winaq e
b'enaq ruk', xub'ij k'ut che ri Felipe: ¿Jawje' ke'qaloq'o wi kiwa konojel
we winaq ri'?
6 Jeri' xub'ij che ri Felipe rech karilo jas kub'ij che, ri Jesús k'ut reta'm
chik jas kub'ano. 7 Ri Felipe xub'ij: Man kakwin ta ri' keb' ciento denario*
kuloq' ch'aqa'p taq kikaxlan wa we winaq ri'.
8 Jun chik chike ri utijoxelab' ub'i'nam Andrés, ri rachalal ri Simón
Pedro, xub'ij che: 9 K'o jun ala waral ruk'a'm job' kaxlan wa b'antal che

* **6:7** 6:7 Jun denario che ri q'otaj ri' tojb'al re jun uq'ij jun ajchak.

cebada rachi'l keb' kar. ¿Jas ta k'u wa' we ri chike we kik'iyal we winaq ri'?
10 Ri Jesús xtaqanik chikit'uyub'axik konojel ri winaq, sib'alaj nim q'ayes k'o pa ri le'aj ri'. Xet'uyi'k k'ut konojel, ri kik'iyal ri achyab' e k'ulanik are job' mil. 11 Ri Jesús xuk'am apanoq ri kaxlan wa, xtyoxin che ri Dios, k'a te ri' xujach chike ri t'uyul chila', xajanipa ri xkaj. Je xuquje' xub'an che ri kar. 12 Are xenoj ri winaq, ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab': Chisik'a le e ch'aqa'p le xekanaj kanoq rech man xaq ta katzaqik.
13 Xkiyak k'ut ri e ch'aqa'p ri xekanaj kanoq, xkimulij kab'lajuj chakach ch'aqa'p kaxlan wa rech cebada. 14 Are xkil ri winaq ri k'utb'al ri xub'an ri Jesús, xkichaple'j ub'ixik: We achi ri' qas tzij jun q'alajisal utzij ri Dios, are wa' ri kape na choch ri uwachulew.
15 Ri Jesús are xrilo chi ri winaq are kakaj kakik'am b'ik kuk' rech kux Taqanel pa kiwi', xel b'ik kuk', xe' pa ri juyub' utukel.

Ri Jesús kab'in pu'wi' ri ja'

16 Are tajin kok ri aq'ab', ri utijoxelab' ri Jesús xeqaj b'ik pa ri cho. 17 Xa'q'an b'ik pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xeb'e ch'aqa'p rech ri cho chusuk'umal ri tinimit Capernaúm. Maja' k'u kopan ri Jesús kuk' ri utijoxelab' are xok ri aq'ab'. 18 Xaq k'a te xwa'jil aq'anoq jun kyaqiq' pu'wi' ri cho, ri cho sib'alaj xch'u'jarik. 19 Ri e tijoxelab' o'kinaq chi b'ik job' o waqib' kilómetros pa ri ja' are xkil ri Jesús tajin kaqeb' ruk' ri jukub', kab'in pu'wi' ri ja' b'enaq, xkixi'j kib'. 20 Ri Jesús xub'ij chike: In wa', man kixi'j ta iwib'.
21 Xaq jeri' xkik'amawa'j ri Jesús pa ri jukub'. Ri jukub' xopan k'ut chuchi' ri ja' ri e b'enaq wi.
22 Chukab' q'ij ri winaq ri xekanaj kanoq ch'aqa'p che ri cho jawje' ri xkoji'k wi ri Jesús xkilo chi ri e tijoxelab' xeb'e ch'aqa'p xaq pa kitukel. Xa jun jukub' b'inib'al xopan chila', ri Jesús man xe' ta k'u chupam ri jukub' xane xaq xwi ri utijoxelab'. 23 Xo'pan k'ut nik'aj e jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' a'j pa Tiberíades, xenaqajin ruk' ri le'aj jawje' xkitij wi ri kaxlan wa ri winaq ri xb'an ch'awem pu'wi' rumal ri Jesús. 24 Are xkil ri winaq chi ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' man e k'o ta chik chila', xa'q'an b'ik pa ri jukub' b'inib'al, xeb'e chutzukuxik ri Jesús pa ri tinimit Capernaúm.

Ri Jesús are kaxlan wa rech k'aslemal

25 Ri winaq are xkiriq chi ri Jesús ch'aqa'p che ri cho, xkita che: Ajtij, ¿jampa' xul la waral?
26 Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, ri ix man kinitzukuj taj rumal cher iwilom taq ri k'utb'al, kinitzukuj rumal cher xixnojik are xitij ri kaxlan wa. 27 Chixchakunoq man rumal taj ri iwa ri xaq kasach uwach xane chixchakunoq rumal ri k'aslemal ri maj uk'isik, ri kuya na ri uK'ojol ri Achi chi'wech. Are wa' ri ukojom retal ri Dios Tataxel ub'im chi utz.
28 Ri winaq xkita che: ¿Jas rajawaxik kaqab'ano rech kaqab'an ri chak ri karaj ri Dios?
29 Ri Jesús xub'ij: Ri uchak ri Dios are we ri': Chixkojon che ri jun ri xutaq loq.
30 Ri winaq xkita che: ¿Jas k'utb'al kab'an la rech kaqilo xuquje' kujkojon che la? 31 Ri qatat qanan xkitij ri maná ri xya chike pa ri ulew ri katz'inowik, jetaq ri tz'ib'atalik: *Xya kaxlan wa rech chikaj chike.*✡

✡ **6:31** 6:31 Éxodo 16:4; Salmos 78:24.

32 Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we: Man are taj ri Moisés
xyo'w ri kaxlan wa chi'we. Ri kayo'w ri kaxlan wa rech chikajil are ri
nuTat. 33 Ri kaxlan wa rech ri Dios are ri' ri kaqaj loq pa ri kaj, ri kuya
kik'aslemal ri winaq ri e k'o choch ri uwachulew.
34 Ri winaq xkib'ij: Ajawxel, ya la qe ri kaxlan wa ri' ronojel q'ij.
35 Ri Jesús xub'ij chike: In ri' ri kaxlan wa rech k'aslemal. Ri kape wuk'
man kuna' ta chik wi'jal, xuquje' ri kakojon chwe man kachaqi'j ta chi wi
uchi'. 36 Nub'im chik chi'we, pune iniwilom chik, man kixkojon taj chwe.
37 Konojel ri xu'ya ri nuTat chwe kepe na wuk', ri winaq ri kape wuk' man
kinwetzelaj taj. 38 Jeri' rumal xinqaj loq pa ri kaj, man chub'anik taj ri
kawaj in, xane chub'anik ri karaj ri xintaqow loq. 39 Ri urayib'al uk'u'x
ri xintaqow loq are chi man kintzaq ta kan jun chike ri xu'ya chwe, xane
kink'astajisaj na pa ri k'isb'al q'ij. 40 Ri urayib'al uk'u'x ri nuTat are chi
xapachin ri kuk'amawa'j ri uK'ojol xuquje' kakojon che, kuriq na jun alik
k'aslemal, xuquje' in kink'astajisaj na pa ri k'isb'al q'ij.
41 Ri winaq a'j Israel xkichaple'j ub'ixik taq tzij che, jeri' rumal xub'ij: In
ri' ri kaxlan wa ri xqaj loq pa ri kaj. 42 Xuquje' kakib'ij chib'il taq kib': ¿La
man are wa' ri uk'ojol ri José? ¿La man qeta'm uj kiwach ri utat unan?
¿Jas che k'ut kub'ij chi xa xqaj loq pa ri kaj?
43 Ri Jesús xub'ij chike: Chixtanal chub'ixik taq tzij. 44 Maj jun
kakwinik kape wuk' we man are ri Tataxel kak'amow la wuk'. Ri in k'ut
kink'astajisaj na uwach ri winaq ri' pa ri k'isb'al q'ij. 45 Pa ri kiwuj ri e
q'alajisal taq utzij ri Dios tz'ib'atalik: *Kab'ix na chike konojel ri ucholajil.
Qas tzij wi xapachin ri kutatab'ej ri kub'ij ri Tataxel xuquje' kareta'maj ri
kub'ij kape na wuk' in.*✡
46 Maj jun ilowinaq ri Tataxel, xaq xwi ri petinaq che ri Dios ilowinaq
uwach. 47 Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kakojonik kuriq na k'aslemal ri maj
uk'isik. 48 In ri' ri in kaxlan wa rech k'aslemal. 49 Ri itat inan ojer xkitij ri
maná pa ri le'aj jawje' e maj wi ja, pune jeri' xekam wi. 50 Are k'u wa' ri
kaxlan wa ri xqaj loq pa ri kaj, xapachin ri kutij rech man kakam taj. 51 In
ri' ri in k'aslik kaxlan wa ri xqaj loq pa ri kaj, ri kutij rech we kaxlan wa
ri', kak'asi' na chib'e q'ij saq. We kaxlan wa ri' are nutyo'jal ri kinjach na
rech kek'asi'k ri winaq a'juwachulew.
52 Ri winaq a'j Israel xeq'aq'arik xkichaple'j utatab'elo'xik chib'il taq
kib': ¿Jas kub'an we achi ri' chuya'ik ri utyo'jal chaqe?
53 Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, we man kitij ri utyo'jal ri
uK'ojol ri Achi xuquje' man kiqumuj taj ri ukik'el, man k'o taj ik'aslemal.
54 Jachin ri kutij ri nutyo'jal xuquje' kuqumuj ri nukik'el k'o uk'aslemal ri
maj uk'isik. Kink'astajisaj k'u na pa ri k'isb'al q'ij. 55 Jeri' rumal ri nutyo'jal
qas tijowik wi rij, xuquje' ri nukik'el qas utz wi kaqumuxik. 56 Jachin ri
kutij ri nutyo'jal xuquje' kuqumuj ri nukik'el kak'oji' na pa in xuquje' in
kink'oji' na pa are'. 57 Jetaq ri xub'an ri Tataxel ri k'aslik, xinutaq loq. In
in k'aslik rumal Are', je xuquje' ri kinutijo, kak'asi' xa rumal we in. 58 Are
wa' ri kaxlan wa ri xqaj loq pa ri kaj. Ri itat inan ojer xkitij ri maná,
xekam k'ut, are k'u ri kutij rech we kaxlan wa ri' kak'asi' ronojel q'ij.
59 Ronojel we jastaq ri' xub'ij ri Jesús are k'o pa ri Sinagoga, pa ri tinimit
Capernaúm.

E k'i tijoxelab' kakitzaq kanoq ri Jesús

✡ **6:45** 6:45 Isaías 54:13.

60 E k'i chike ri utijoxelab' are xkita ri xub'ij Jesús xkib'ij: Sib'alaj k'ax
we k'utu'n ri'. ¿La k'o ta k'u jun ri' kakwin chuk'amawa'xik?
61 Ri Jesús reta'm chi ri utijoxelab' tajin kakitzijoj rij ri xub'ij chike,
rumal ri' xub'ij chik junmul chike: ¿La topib'al aqanaj wa' we ri' chi'we
ix? 62 ¿Jas ta k'u kib'an ri we kiwil ri uK'ojol ri Achi kapaqi' chik junmul
jawje' ri k'o wi nab'e? 63 Ri Uxlab'ixel kuya k'aslemal, ri tyo'jal man k'o
taj kutayij. Ri tzij ri nub'im chi'we are Uxlab'al xuquje' K'aslemal. 64 Pune
jeri' nub'im chi'we, e k'i chi'we man kekojon taj.
Jeri' xub'ij ri Jesús rumal e reta'm ri winaq ri xekojon che ri xub'ij
xuquje' ri man xekojon taj xuquje' reta'm uwach ri achi ri kajachow na.
Rumal ri' xub'ij: 65 Rumal la xinb'ij chi'we chi maj jun kakwinik kape wuk',
we man are ri Tataxel kayo'w b'e che.
66 Tzi che ri q'ij ri', e k'i chike ri utijoxelab' xkijelech'uj kan kib'e, man
xkaj ta chik xek'oji' ruk'. 67 Ri Jesús k'ut xuta chike ri e kab'lajuj utijoxelab':
¿Te'q kiwaj xuquje' ix kixe' kanoq?
68 Ri Simón Pedro xub'ij: Ajawxel, ¿Jachin chi ruk' kuje' wi? Xaq xwi
uk' la k'o wi tzij rech k'aslemal ri maj uk'isik. 69 Ri uj qakojom xuquje'
qeta'm chi lal lal ri Tyoxalaj uK'ojol ri Dios.
70 Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man ix kab'lajuj xixincha'o? Pune jeri' jun
chi'we jun itzel.
71 Are xutzijoj rij ri Judas, uk'ojol ri Simón Iscariote, are ri' kajachow na.

7

Ke' ri Jesús pa ri nimaq'ij rech ri Tabernáculos

1 Are ik'owinaq chik jun janipa q'ij, ri Jesús kab'in pa Galilea. Maj jas
kub'ij uk'u'x ke' pa Judea, jeri' rumal ri k'amal taq b'e kech ri winaq a'j
Israel kakaj kakikamisaj. 2 K'a karaj k'u na jun janipa q'ij che ri nimaq'ij
kech ri winaq a'j Israel ub'i'nam Tabernáculos.* 3 Xaq jeri' ri e rachalal ri
Jesús xkib'ij che: Rajawaxik la' katel b'ik waral kate' pa Judea, rech jeri'
kakil ri utz taq achak ri atijoxelab'. 4 Jeri' rumal xapachin karaj kuk'ut ri
kub'ano chikiwach ri winaq man kuya taj kub'an ri jastaq xaq pa awal,
xane kuya b'e chike konojel ri winaq kakil ri kub'ano.
5 Qas tzij wi' chi xa ta ne ri rachalal ri Jesús kekojon che. 6 Rumal ri'
ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij wi la' chi ronojel q'ij utz chi'we ix, ri in
k'ut maja' kuriq nuq'ijal. 7 Ri ix maj rumal kixketzelaj ri winaq, ri in k'ut
kinketzelaj rumal cher kinq'alajisaj chi man utz taj ri kakib'ano. 8 Jix ix
pa ri nimaq'ij, ri in man kine' ta na wa', rumal cher maja' kuriq nuq'ijal.
9 Are xb'i'taj we jastaq ri' rumal, xkanaj kanoq pa Galilea.
10 Are e b'enaq chi ri rachalal pa ri nimaq'ij, xe' xuquje' are', man
xuk'ututej ta k'u rib' xane xaq pa awal xe'ek. 11 Ri e k'amal taq kib'e
ri winaq a'j Israel xkitzukuj ri Jesús pa ri nimaq'ij, kakib'ij chib'il taq kib':
¿Jawje' k'o wi?
12 K'i jastaq xkib'ij ri winaq che. E k'i xkib'ij chi jun utz achi, e k'o chi
nik'aj xkib'ij chi xaq ku'menk'etij ri winaq.
13 Man k'o ta k'u jun chike ri winaq qas xub'ij ri k'o pa ranima', jeri'
rumal xkixi'j kib' chikiwach ri e k'amal taq b'e.

---

* **7:2** 7:2 Ri nimaq'ij rech ja b'antal che uq'ab' taq che' xkib'an ri a'j Israel are xkiyak alaj taq ja ri xek'oji' wi, b'antal che oxib' uq'ab' che' na'tab'al re chi xek'oji' kawinaq junab' pa taq ri ja ri xkib'an pa ri katz'inow ulew, are xe'l loq pa Egipto xuquje' are maja' ko'k pa ri Canaán.

14 Ri Jesús xraye'j na xnik'ajar ri nimaq'ij k'a te ri' xpaqi' pa ri Templo
chuya'ik k'utu'n. 15 Ri winaq a'j Israel xemayijanik xkib'ij: We achi ri man
xe' taj pa eta'manik, ¿jawje' k'ut xuk'amawa'j wi nimalaj eta'mab'al?
16 Ri Jesús xub'ij chike: Ri nuk'utu'n man wech taj in, xane rech ri
xintaqow loq. 17 Ri qas karaj kub'an ri urayib'al uk'u'x ri nuTat chuch'ob'o
we ri nuk'utu'n kape ruk' ri Dios o xaq pa we wi kinb'ij we jastaq ri'. 18 Ri
winaq ri xaq pa rech wi katzijonik, xaq are ri' kuya uq'ij rib'. Are k'u
ri karaj kuq'ijila'j ri xtaqow loq, jun winaq suk' ranima' ri' xuquje' qas
tz'aqat.
19 ¿La man k'u xuya ri taqanik ri Moisés chi'we ix? Pune jeri' maj jun
chi'we kub'an ri kub'ij ri taqanik. ¿Jas k'u che kiwaj kinikamisaj?
20 Ri winaq xkib'ij che: ¿Jachin le karaj katkamisanik? Jun itzel ri' k'o
chawe.
21 Ri Jesús xub'ij chike: Xixmayijan ya che ri jun mayijab'al jastaq ri
xinb'ano. 22 Rumal ri' ri Moisés xixutaq chukojik ri retal ri ojer ch'ekom
tzij pa ri ityo'jal, qas tzij kinb'ij chi'we, man are taj ri Moisés xixtaqow
che we jastaq ri', xane are ri itat inan ojer, kamik k'ut xaq je' kakib'an ri
winaq pune pa ri q'ij rech uxlanem kakib'ano. 23 Kamik k'ut, we kakoj ri
etal rech ch'ekom tzij che jun achi pa ri q'ij rech uxlanem, ¿jas k'u che
kixyojtaj chwij we kinkunaj in jun winaq pa ri q'ij rech uxlanem? 24 Man
kiq'at ta tzij pa kiwi' ri winaq rumal ri keka'yik xane qas chib'ana ri q'atoj
tzij ruk' suk'al.

Ri Cristo ri kape na

25 E k'o k'u jujun chike ri winaq ri ke'l pa Jerusalén xkib'ij: ¿La man
k'u are wa' ri achi ri kakaj kakikamisaj? 26 Le' tajin katzijon chik junmul
man k'o ta ya jun kab'in tzij che. ¿La xa ta k'u xkich'ob' le k'amal taq b'e
chi qas are Cristo? 27 Qeta'm uj jawje' upetik wi we achi ri', we k'u xpe ri
Cristo maj jun ri' keta'manik jawje' upetik wi.
28 Ri Jesús are k'o pa ri Templo, tajin kuya k'utu'n xub'ij: Ri ix kib'ij chi
iweta'm nuwach xuquje' iweta'm jawje' nupetik wi. Man xinpe taj xaq pa
we wi xane k'o jun xintaqow loq ri qas ku'l na k'u'x chirij, man iweta'm
ta k'u uwach ix. 29 Ri in k'ut weta'm uwach rumal in che are' in petinaq
wi, xuquje' Are' xintaqow loq.
30 Ri winaq k'ut xkaj xkichapo, pune jeri' man k'o ta jun xchapowik
rumal maja' kuriq ri uq'ijal. 31 Pune jeri' xb'ix che ri Jesús, e k'i chike ri
winaq ri e k'o pa ri Templo xekojon che xuquje' xkib'ij: Are kape ri Cristo,
¿la kub'an ta k'u nimaq taq k'utb'al cho we kub'an we achi ri'?
32 Are xkita ri e fariseos xuquje' ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab'
cho ri Dios ri kakib'ij ri winaq che ri Jesús, xe'kitaq b'ik nik'aj ajch'o'jab'
e chajil taq rech ri Templo rech ke'kichapa loq. 33 Ri Jesús xub'ij chike ri
winaq: Kink'oji' chi na jub'iq' iwuk', k'a te ri' kintzalij ruk' ri xintaqow
loq. 34 Kinitzukuj na, man kiniriq ta k'ut, jeri' rumal man kixkwin taj
kixopanik jawje' ri kine' wi.
35 Ri winaq a'j Israel xkitatab'ela' chib'il taq kib': ¿Jawje' ta k'u ke' wi
che ri man ke'qariqa taj? ¿La xa ta k'u ke' kuk' ri qawinaqil ri e tukininaq
b'ik, rech ku'ya k'utu'n kuk' ri winaq a'j Grecia? 36 ¿Jas ta k'u xraj xub'ij
ruk' ri utzij: "Kinitzukuj na, man kiniriq ta k'ut xuquje' man kixkwin taj
kixopanik jawje' ri kine' wi in"?

Ri Jesús kach'aw pa ri k'isb'al rech ri nimaq'ij

37 Pa ri k'isb'al q'ij rech ri nimaq'ij, are wa' ri q'ij ri sib'alaj nim ub'anik,
ri Jesús xtak'i' aq'anoq chkixo'l ri winaq, xub'ij: We k'o jun kachaqi'j uchi',
peta wuk', qumunoq. 38 Ri kakojon chwe in jetaq ri kub'ij ri tz'ib'atalik
kab'in na nima' rech k'aslemal che.
39 Ruk' we ri' xuya ub'ixik chi ri kekojon che kakik'amawa'j na ri
Tyoxalaj Uxlab'ixel. Che ri q'ij ri' maja' kaya'taj ri Uxlab'ixel chike ri winaq
jeri' rumal maja' katzalitaj ri ujuluwem ri Jesús.
40 Are xkita ri winaq ri xub'ij, jujun chike xkib'ij: Qas tzij wi we achi ri'
are Q'alajisal utzij ri Dios.
41 E nik'aj chik xkib'ij: “Are wa' ri Cristo,” e k'o xuquje' nik'aj chik xkib'ij
“¿La pa Galilea k'ut kape wi ri Cristo? 42 ¿La man k'u kub'ij ri Tz'ib'atalik
chi ri Cristo jun na chike ri Rija'l ri David, xuquje' je la' kape na pa ri
tinimit Belén?”
43 Xkiq'at k'u kib' ri winaq rumal rech ri Jesús. 44 E k'o jujun chike ri
winaq xkaj xkichapo, pune jeri' man k'o ta k'u jun xutzaq uq'ab' chirij ri
Jesús.

Ri k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel man xekojon taj che ri Jesús

45 Ri ajch'o'jab' e chajil taq rech ri Templo are xetzalij kuk' ri e k'amal
taq b'e e kachi'l ri e ch'awenelab' cho ri Dios, xta chike: ¿Jas che man
xik'am ta loq ri Jesús?
46 Ri chajinelab' xkib'ij: ¡Man k'o ta jun achi qatom je la' katzijonik!
47 Ri fariseos xkib'ij chike: ¿La xixumenk'etij xuquje' ix? 48 ¿La k'o jun
chike ri e q'atal taq tzij o jun chike ri fariseos kojoninaq che we achi ri'?
49 ¡Man k'o taj! Are k'u we winaq ri man keta'm taj ri taqanik, e k'o ri'
chuxe' ri etzelal.
50 Ri Nicodemo, jun chike ri fariseos, tzijoninaq kan ruk' ri Jesús nab'e,
xub'ij: 51 ¿La kuq'at k'u tzij ri qataqanik pu'wi' jun achi we man nab'e
kutatab'ej xuquje' kusol rij jas ri kub'ano?
52 Ri e rachi'l fariseos xkib'ij che: ¿La man k'u at aj Galilea at?
Chasolijampe rij rech kawilo chi man k'o ta jun q'alajisal utzij ri Dios ri
kape je la' pa Galilea.
53 K'a te ri' xeb'e kojonel cho kachoch.

8

Ri ixoq ri xriqitaj pa mak kuk' achyab'.

1 Xe' k'u ri Jesús pa ri juyub' Olivos. 2 Are xsaqir chukab' q'ij, xopan
chi junmul pa ri Templo. Konojel ri winaq xeqet ruk', xt'üyi'k k'ut,
xuchaple'j uya'ik k'utu'n chike. 3 Ri a'jtijab' rech ri taqanik e kachi'l
ri fariseos xkik'am b'ik jun ixoq ri xkiriq pa mak kuk' achyab' xe'kiya
chikixo'l ri winaq 4 K'a te ri' xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, xriqitaj we ixoq
ri' tajin kamakun kuk' achyab'. 5 Ri utaqanik ri Moisés kub'ij chaqe chi
ke'qakamisaj che ab'aj ri ixoqib' ri jewa' kakib'ano. ¿Jas kab'ij lal che?
6 Jewa' xkib'ij che rech kakikoj jun k'a'mab'al pa ub'e rech jeri' kakimol
umak. Ri Jesús k'ut xchiqi'k, xuchaple'j tz'ib'anem pa ri ulew. 7 Ri winaq
xkichaple'j ub'anik k'otb'al chi' che ri Jesús rumal ri', xtak'i'k k'a te ri'
xub'ij chike: Ri maj umak chi'we chuk'yaqa ri nab'e ab'aj.
8 Ri Jesús xchiqi' chi junmul xuchaple'j chik tz'ib'anem pa ri ulew. 9 Are
xkita ri xb'ix chike xkichaple'j b'ik elem pa jujunal, nab'e xeb'e ri e ri'jab',
xaq xwi xekanaj kanoq ri Jesús rachi'l ri ixoq. 10 Ri Jesús k'ut xuta che ri
ixoq: Ixoq, ¿jawje' e k'o wi ri kakiq'at tzij pa awi'?

11 Ri ixoq xub'ij: Ajawxel, man e k'o ta chik.
Ri Jesús xub'ij che: Man kinq'at ta xuquje' tzij in pa awi'. Jat, ma katmakun ta chik junmul.

Are saq ri uq'alajisanik ri Jesús

12 Ri Jesús junmul chik xub'ij chike ri winaq: In in tunal ri katunan ri uwachulew. Ri kateri' chwij man kab'in taj pa q'equ'mal xane kuk'amawa'j na ri tunal rech k'aslemal.
13 Ri fariseos xkib'ij che ri Jesús: Xaq at kaq'alajisaj awib' maj kutayij ri q'alajisanik ri kab'ano.
14 Ri Jesús xub'ij: Pune in kinq'alajisaj wib', qas saq ri nuq'alajisanik, jeri' rumal weta'm jawje' nupetik wi xuquje' jawje' kine' wi. Ri ix k'ut man iweta'm taj jawje' nupetik xuquje' jawje' kine' wi. 15 Ri ix kiq'at tzij ruk' ri ichomab'al rech uwachulew, ri in man kinq'at taj tzij pu'wi' jun chik. 16 We k'u kinq'at tzij, ri nuq'atoj tzij qas suk' wi, jeri' rumal man kinb'an ta xaq pa we wi, xane wachi'l ri Tataxel ri xintaqow loq. 17 Pa ri itaqanik kub'ij chi we e keb' winaq keb'anow ri q'alajisanik, qas tzij ri' ri kakib'ij. 18 In kinq'alajisaj wib' xuquje' ri Tataxel ri xintaqow loq kuya q'alajisanik chwij in.
19 Ri fariseos xkita che ri Jesús: ¿Jawje' k'o wi ri atat?
Ri Jesús xub'ij chike: We ta iweta'm in jachinaq iweta'm xuquje' ri' jachin ri nuTat.
20 We jastaq ri' xub'ij ri Jesús are tajin kuya k'utu'n pa ri k'olib'al jawje' kaya wi ri sipanik pa ri Templo. Maj k'u jun xchapowik jeri' rumal maja' kuriq ri uq'ijal.

Ri Jesús kub'ij chi man ajuwachulew taj xane aj chila' chikaj

21 Junmul chik ri Jesús xub'ij chike: In kine'ek, ri ix k'ut kinitzukuj na pune jeri' kixkam k'u pa taq ri imak. Man kixkwin taj kixe'ek jawje' ri kine' wi in.
22 Ri winaq a'j Israel xkib'ij: ¿Te'q xa kuchomaj kukamisaj rib'? ¿Wine rumal la' kub'ij chi: "Man kixkwin taj kixe'ek jawje' ri kine' wi"?
23 Ri Jesús xub'ij: Ix ix aj waral choch ri uwachulew, in in rech chikaj. Ix ix ajuwachulew, ri in man in ajuwachulew taj. 24 Rumal ri' xinb'ij chi'we chi kixkam pa taq ri imak, jeri' rumal man kikoj taj chi in ri kinb'ij chi'we kinuxik, rumal ri' kixkam pa ri imak.
25 Ri winaq xkita che: ¿At jachin k'u ri at?
Ri Jesús xub'ij chike: Pa ri majib'al re xinb'ij chi'we in jachinaq. 26 Sib'alaj k'i jastaq na kinb'ij chi'we xuquje' kinq'at na tzij pa iwi' rumal rech ki' jastaq. Are k'u ri xintaqow loq qas k'o wi, ri ub'im chwe are kintzalij ub'ixik chike ri winaq a'juwachulew.
27 Ri winaq k'ut man xkichomaj taj chi ri Jesús are tajin kutzijoj rij ri uTat. 28 Ri Jesús xutz'aqatisaj ub'ixik chike: Are kawa'jilisax ri uK'ojol ri Achi, kiweta'maj na chi ri in man kinkwin taj kinb'an ri jastaq xqa pa we wi, xane are kinb'an ri uk'utum ri Tataxel chinuwach. 29 K'o wuk' ri xintaqow loq, man in uya'om ta kanoq nutukel, jeri' rumal are kinb'an ri kaqaj choch.
30 Tajin katzijon na ri Jesús are xkichaple'j kojonem che e k'i winaq.

Ri e ralk'wa'l ri Abraham

31 Xub'ij k'u ri Jesús chike ri winaq a'j Israel ri xekojon che: We qas kixjeqi'k pa ri nuk'utu'n qas kixux ri' nutijoxelab'. 32 Kiweta'maj k'u na ri qas tzij, ri qas tzij k'ut kub'an na chi'we chi kixtzoqopitajik.

33 Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Ri uj rija'l ri Abraham, man ujuxinaq ta wi
patanil rech jun chik. ¿Jas k'u che kab'ij at chi kujtzoqopitaj na?
34 Ri Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we xapachin ri kamakunik, ri'
patanil rech ri mak. 35 Jun patanijel man kakanaj ta kanoq amaq'el pa
ri ja ri kapatanij wi, are k'u ri alk'wa'laxel chi aj upaja wi. 36 We qas are
ri Alk'wa'laxel kixtzoqopinik, qas kixtzoqopitaj wi na. 37 Weta'm in chi ix
rija'l ri Abraham, pune jeri' are kiwaj kinikamisaj rumal cher man kiwaj
taj kik'amawa'j ri nutzij. 38 In are kintzijoj ri wilom ruk' ri nuTat, are k'u
ri ix are kinb'an ri itom che ri itat.
39 Ri winaq xkib'ij: Are qatat uj ri Abraham.
Ri Jesús xub'ij chike: We ta qas ix ralk'wa'l ri Abraham, kib'an ri' jetaq
ri xub'an are'. 40 Ix k'ut are kiwaj kinikamisaj jeri' rumal xintzijoj ri tunal
chi'we ri xuya chwe ri Dios. Ri Abraham man kub'an ta k'u ri' ri kichomaj
ix ub'anik. 41 Ri ix are kib'an ri uchak ri itat itzel. Ri winaq xkib'ij: Uj,
man uj ralk'wa'l ta mak. Xa jun qatat k'olik, are ri Dios.
42 Ri Jesús xub'ij chike: We ta qas are itat ri Dios, kiniloq'aj ri', jeri'
rumal in in petinaq che ri Dios xuquje' in k'o waral iwuk'. Man in petinaq
taj xaq pa we wi, xane Are' xintaqow loq. 43 ¿Jas che man kichomaj taj
ri kinb'ij? Man kichomaj taj rumal man kik'amawa'j taj ri nutzij. 44 Ix ix
rech ri itat ri Itzel, are kib'an ri urayib'al are'. Kamisanel wi ri' are' pa
ri majib'al loq rech ronojel, man k'o taj pa ri tunal, jeri' rumal man k'o
ta tunal pa are. Are kub'an b'anoj tzij, kuk'ut rib' chi xaq b'anal tzij. Ri
itzel are utat ri b'anoj tzij. 45 Are k'u ri in man kinikoj taj pune are kinb'ij
chi'we ri qas tzij. 46 ¿Jachin chi'we kakwin chuk'utik chi in ajmak? We qas
tzij ri kinb'ij chi'we, ¿jas k'u che kiwaj kinikamisaj? 47 Ri winaq ri rech ri
Dios kutatab'ej ri kub'ij ri Dios. Ri ix k'ut man kitatab'ej taj rumal man ix
rech taj ri Dios.

Ri Jesús kuq'alajisaj rib'

48 Ri winaq a'j Israel xkib'ij che ri Jesús: ¿La man k'yaqal ri kaqab'ij
chawe chi at, at jun achi aj Samaria, ri k'o jun itzel uxlab'al chawe?
49 Ri Jesús xub'ij: Man k'o taj jun itzel uxlab'al chwe. Xaq xwi kinq'ijila'j
ri nuTat, ri ix k'ut xaq xwi kiwesaj nuk'ixib'al. 50 Man are ta kintzukuj
kinya nuq'ij chib'il wib', xane k'o jun ri karaj kaya uq'ij, are ri' ri Q'atal
tzij. 51 Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kub'an ri kub'ij ri nutzij man kakam taj.
52 Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Chanim qas kaqakojo chi qas k'o jun itzel
uxlab'al chawe. Xkam ri Abraham, xekam xuquje' konojel ri e q'alajisal
taj utzij ri Dios, ri at k'ut kab'ij chi we kakojon jun che ri atzij, man kakam
taj. 53 ¿La at ta k'ut at nab'yal cho ri qatat Abraham? Are' xkamik, xek'am
xuquje' konojel ri e q'alajisal taj utzij ri Dios. ¿Jachin kab'ij at katuxik?
54 Ri Jesús xub'ij chike: Man k'o ta kutayij ri' we xaq in kinya nuq'ij
chib'il wib'. Ri kayo'w nuq'ij in are ri nuTat ri kib'ij ix iDios che, 55 pune
man iweta'm uwach. Ri in k'ut weta'm uwach. We kinb'ij chi'we chi man
weta'm taj uwach, in jun b'anal tzij ri' jetaq ri ix. Ri in k'ut weta'm uwach
xuquje' kinb'an ri kub'ij ri utzij. 56 Ri itat Abraham sib'alaj xki'kotik are
xuchomaj chi karil na ri nuq'ij, are xrilo sib'alaj xki'kotik.
57 Ri winaq a'j Israel xkib'ij che: Maja' ne katz'aqat nik'aj ciento ajunab',
¿are ta k'u ri' kab'ij chi xawil uwach ri Abraham?
58 Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we: Are taq maja' kak'oji' ri
Abraham, In Ri'.

59 Xepe k'u ri winaq a'j Israel, xkisik' ab'aj rech kakikoj che ri Jesús. Ri
Jesús k'ut xrawaj rib', maj jun xilowik are xel b'ik pa ri Templo.

9

Ri Jesús kukunaj jun achi moy are xalaxik

1 Tajin kik'ow b'ik ri Jesús are xril jun achi moy wi pa ri uk'oji'kal. 2 Ri
utijoxelab' xkita che: Jas che wa moy we achi ri pa ri uk'oji'kal ¿jachin
chike wa' xmakunik, la are' o a're' ri utat unan?
3 Ri Jesús xub'ij chike: Man are' taj xmakunik, xuquje' man are ta ri
utat unan. Xk'ulmatajik we ri' rech kaq'alajin na ri kwinem ri Dios pa ri
uk'aslemal. 4 Choq'aq' k'ut kinb'an ri uchak ri xintaqow loq, utz chi k'o na
ri q'ij, jeri' rumal are kape ri aq'ab' maj jun kakwinik kachakunik. 5 Are
in k'o in cho ri uwachulew, in ri' ri q'aq' ri katunanik rech ri uwachulew.
6 Are xb'i'taj we tzij ri' rumal, xchub'an pa ri ulew, k'a te ri' xub'an
xaq'o'l ruk' ri uchub', k'a te ri' xuqib' che ri ub'oq'och ri moy, xub'ij che:
7 Jat ja'ch'aja awib' pa le ja' chonolik ub'i'nam Siloé, ri kel kub'ij Taqo'n.
Ri moy achi xe'ek xu'ch'aja rib', kaka'y chik chi k'ut are xtzalij loq.
8 Ri u'k'ulja ja ri achi xuquje' ri i'lowinaq kan nab'e chi kub'an ulimoxna
xkib'ij: ¿La man k'u are wa' ri achi ri kat'uyi'k chutayik ulimoxna?
9 Jujun chike xkib'ij: Je' are'.
K'o chi nik'aj xkib'ij: Man are taj, xa xaq raj junam keka'y ruk'.
Ri moy k'ut xub'ij chike: Je', qas in wi.
10 Xkita k'u che: ¿Jas che k'ut katka'y chik?
11 Ri achi xub'ij: Ri achi ub'i'nam Jesús, xub'an jub'iq' xaq'o'l xuqib' che
ri nub'oq'och k'a te ri' xub'ij chwe: "Jat ja'ch'aja awib' pa le ja' chonolik
ub'i'nam Siloé." Jeri' xine'ek, xe'nch'aja wib' k'a te ri' xinkwinik xinka'yik.
12 Ri winaq xkita che ri achi: ¿Jawje' k'o wi ri achi ri'?
Man weta'm taj, xcha chike.

Ri e q'atal taq tzij kakitzukuj jachin xkunan ri moy achi

13 Ri winaq xkik'am b'ik ri achi ri xkunatajik chikiwach ri fariseos. 14 Ri
Jesús xub'an ri xaq'o'l rech xujaq ri ub'oq'och ri achi pa jun q'ij rech
uxlanem. 15 Rumal ri' ri fariseos xkita che ri achi jas xub'ano rech xka'y
chik junmul. Ri achi xub'ij: Xuqib' xaq'o'l che ri nub'oq'och, xinch'aj wib',
chanim k'ut kinka'y chik.
16 E jujun chike ri fariseos xkib'ij: We achi ri' man che ta ri Dios petinaq
wi, jeri' rumal man kunimaj taj ri q'ij rech uxlanem.
E nik'aj chik xkib'ij: ¿Jas che wa' kakwin jun ajmak chub'anik taq we
jastaq ri'?
Jeri' ri winaq man xekwin taj xkijunamaj ri kichomanik. 17 Xkita chi
k'u junmul che ri moy achi: ¿Jas k'u kab'ij at che we achi ri xjaqow ri
ab'oq'och?
Ri achi xub'ij chike: In kinb'ij chi we achi ri' jun q'alajisal utzij ri Dios.
18 Ri winaq a'j Israel man kakikoj ta k'ut chi ri achi moy kan nab'e kamik
k'ut kaka'y chik, jeri' xe'kisik'ij ri utat unan. 19 Xkita chike: ¿La are wa' ri
iwal ri kib'ij chi moy pa ri uk'oji'kal? ¿Jas k'u che kaka'y chik kamik?
20 Ri utat unan ri achi xkib'ij: Qeta'm chi qal, xuquje' qeta'm chi moy
are xk'oji'k. 21 Ri man qeta'm taj are jas che kaka'y chik kamik. Chita che,
ri'j chik kakwin la' kub'ij chi'we jas ri kiwaj che.

22 Jewa' xkib'ij ri utat unan rumal kakixi'j kib' chike ri winaq a'j Israel,
jeri' rumal kichomanik kakesaj b'ik pa ri Sinagoga ri winaq ri kub'ij chi ri
Jesús are Cristo. 23 Rumal ri' xkib'ij ri utat unan: "Chita che. Ri'j chik."
24 Chukab' mul ri e winaq a'j Israel xkisik'ij ri achi ri moy kan nab'e
xkib'ij che: Chaya uq'ij ri Dios. Qeta'm uj chi ri achi ri xatkunanik, ajmak.
25 Ri achi xub'ij chike: Man weta'm taj we ajmak. Xaq xwi weta'm chi
in moy kan nab'e chanim k'ut kinka'y chik.
26 Ri winaq xkita che: ¿Jas k'u xub'an chawe? ¿Jas xub'an chujaqik ri
ab'oq'och?
27 Ri achi xub'ij: Man xita ta k'u ri xinb'ij. ¿Jas che kiwaj kita chi junmul?
¿La xa k'u kiwaj kixok che utijoxelab'?
28 Ri winaq xkib'ij che ruk' oyawal: At ri' at utijoxel, uj uj utijoxelab' ri
Moisés. 29 Qeta'm uj chi xch'ab'ex ri Moisés rumal ri Dios, we achi k'ut
ri' man keta'm taj jawje' upetik wi. Ri uj qeta'm chi ri Dios xch'aw ruk' ri
qamam Moisés.
30 Ri achi xub'ij: Je', are k'u la ri mayijab'al chi man iweta'm taj jawje'
upetik wi we achi ri', xujaq k'u ri nub'oq'och in. 31 Qeta'm chi ri Dios man
ku'ta ta ri kich'awem ri a'jmakib' xaq xwi ku'ta ri e utz taq winaq xuquje'
ri kakib'an ri urayib'al uk'u'x. 32 Man tatal ta wi junmul we k'o jun achi
ujaqom ub'oq'och jun ri moy pa ri uk'oji'kal. 33 We ta mat che ri Dios
petinaq wi we achi ri', maj kakwin la' kub'ano.
34 Ri winaq xkib'ij che: At pa makaj xatalax wi, k'a te ri' kawaj ¿kaya
k'utu'n chaqe?
Xaq jeri' xkesaj b'ik pa ri Sinagoga.

Ri winaq e moy rumal man kekojon taj

35 Ri Jesús xreta'maj chi xesax b'ik ri achi pa ri Sinagoga, xaq jeri' are
xuriqo xuta che: ¿La katkojon che ri uK'ojol ri Achi?
36 Ri achi xub'ij: Ajawxel, b'ij la chwe jachin ri', rech kinkojon che.
37 Ri Jesús xub'ij che: Awilom chik uwach, are wa' ri tajin katzijon awuk'.
38 Ri achi xub'ij: Kinkojo, Wajaw.
Xuki' choch ri Jesús, k'a te ri' xuq'ijila'j.
39 Ri Jesús xub'ij che: In in petinaq chuq'atik tzij pu'wi' we uwachulew
ri', rech jeri' keka'y na ri e moyab' are k'u ri keka'yik kemoyir na.
40 Jujun fariseos k'ut are xkita ri xub'ij, xkita che: ¿La uj moy k'u uj?
41 Ri Jesús xub'ij chike: We ta ix moy, man k'o ta imak ri', xa k'u rumal
kib'ij chi kixka'yik rumal ri' k'o imak.

10

Ri Jesús are utz laj ajyuq'

1 Qas tzij kinb'ij chi'we: Ri man kok taj pa ri uchi' ja rech ri korral kech
ri chij, xane xa kaq'an b'ik rech kutzukuj rokib'al, jun elaq'om ri'. 2 Ri
ko'k b'ik pa ri uchi' ja are ajyuq' kech ri chij. 3 Ri chajil rech ri korral
kujaq ri korral,* xuquje' ri chij kakita ri uch'ab'al ri ajyuq'. Chi kijujunal
ku'sik'ij che ri kib'i' rech jeri' ke'resaj loq pa ri korral. 4 Are ke'sataj b'ik
ri e rech, kanab'ej chikiwach, ri chij k'ut kakiterene'j, rumal cher kakita
ri uch'ab'al. 5 Man kakiterene'j ta k'u jun we man keta'm uwach, xane xa

* **10:3** 10:3 Ri a'jyuq'ab' pa Israel naq'atal chike chi jun ajyuq' wi kechajin kan ri chij chaq'ab' pa ri korral xuquje' jun ajyuq' chi wi kechajin paq'ij.

ka'nimaj choch, jeri' rumal man kakita taj uch'ab'al jun ri man keta'm taj uwach.
6 Ri Jesús xukoj we k'amb'ejab'al no'j ri' chikiwach ri winaq, man xkich'ob' ta k'ut ri xraj xub'ij.
7 Rumal ri' xutzalij ub'ixik chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, In in uchi' ja jawje' ko'k wi ri chij. 8 Eleq'omab' ri xepe kan nab'e chinuwach in. Ri chij k'ut man xkinimaj taj ri xb'ix chike kumal. 9 In ri in uchi' ja. Ri kok loq pa we uchi' ja ri', kakolotaj na, kasolotaj na, xuquje' kuriq na utz laj echa'.
10 Ri elaq'om petinaq chub'anik elaq', kamisanik xuquje' tukinik. Ri in k'ut in petinaq rech kaya'taj na ik'aslemal, jun alik k'aslemal. 11 In ri' ri sib'alaj utz ajyuq'. Ri utz laj ajyuq' kuya ri uk'aslemal pa kiwi' ri chij. 12 Man are taj ajyuq' ri xwi raye'm tojb'al rech, man are taj ajchoq'e ri chij. Jeri' rumal cher ri xwi' raye'm tojb'al rech, are karilo chi kaqeb' loq ri kayo't, kanimaj b'ik, ku'tzaq kan ri chij. Ri kayo't k'ut kuchaple'j ub'anik k'ax chike ri chij rech ketukin b'ik. 13 Ri achi ri' kanimaj b'ik rumal cher reta'm chi xwi raye'm ri tojb'al rech, man are ta k'ax uk'u'x chike ri chij.
14 In ri' ri in utz laj ajyuq', weta'm kiwach ri nuchij, a're' xuquje' keta'm nuwach in. 15 Jacha ri Tataxel reta'm nuwach in, in xuquje' weta'm uwach are' xuquje' kinya ri nuk'aslemal pa kiwi' ri chij. 16 E k'o chi na nik'aj e nuchij ri man e k'o ta pa we korral ri', rajawaxik k'ut ke'nk'am na loq waral. Rech jeri' kakita ri nuch'ab'al rech xa jun wokaj chij, xuquje' xa jun ajyuq' chike konojel.
17 Rumal k'u ri' kinuloq'aj ri Tataxel: Jeri' rumal kinjach ri nuk'aslemal, rech jeri' kinkwinik kink'am chi na junmul. 18 Maj jun kakwinik kesan ri nuk'aslemal, xane in pa wanima' kape wi chi kinya'o. K'o nukwinem chujachik ri nuk'aslemal xuquje' chuk'amik chi junmul. Are wa' ri taqanik ri xink'amawa'j che ri nuTat.
19 Are xkita ri winaq a'j Israel we tzij ri', xkichaple'j ujachik kib'. 20 E k'i chike ri winaq xkib'ij: Xa k'o jun itzel uxlab'al che xuquje' sib'alaj kon. ¿Jas che kitatab'ej koq?
21 E k'o chi nik'aj xkib'ij: We tzij ri' man rech taj jun winaq ri k'o itzel uxlab'al che. ¿La k'o ta k'u jun ri' ri k'o itzel uxlab'al che kujaq kib'oq'och ri e moyab'?

Ri nimaq'ij na'tab'al rech ri tzuju'nijik rech ri templo

22 Pa taq ri q'ij ri' tajin kik'owisax ri nimaq'ij rech na'tab'al rech ri tzuju'nijik rech ri templo, pa taq ri q'alaj. † 23 Ri Jesús kawa'kat pa ri Templo, chuxukut ri raqan ja rech ri Salomón. 24 Xepe k'u ri winaq a'j Israel, xkimulij kib' chrij, xkita che: ¿K'a jampa' kattani'k chub'anik k'ax che ri qanima'? Chab'ij chaqe wa qas at at Cristo.
25 Ri Jesús xub'ij chike: Nub'im chik chi'we, man kikoj ta k'ut. Are kinq'alajisan ri jastaq ri kinb'an pa ub'i' ri nuTat. 26 Ix man kixkojon ta chwe, jeri' rumal man ix kachi'l taj ri nuchij. 27 Ri e nuchij kakita ri nuch'ab'al. In weta'm kiwach xuquje' kinkiterene'j. 28 In kinya kik'aslemal ri maj uk'isik, man kasach ta k'u kiwach, xuquje' maj jun kakwin chkesaxik pa nuq'ab'. 29 Ri nuTat ri yo'winaq chwe, are sib'alaj nim chikiwach konojel. Maj k'u jun ke'san pa ri uq'ab' ri Tataxel. 30 Ri in xuquje' ri Tataxel xa jun qa'nik.

† **10:22** 10:22 Ri q'atal tzij Antíoco Epífanes xtaqanik rech kaq'atex ri q'ijila'nik ri kakib'an ri winaq a'j Israel, rumal ri' are xetzalij chi junmul ri a'j Israel pa q'ijila'nik xkichaple'j rik'owisaxik ri q'ij rech ri Templo.

31 Junmul chik xkisik' ab'aj ri winaq a'j Israel rech kakikoj che ri Jesús.
32 Ri Jesús xub'ij chike: Nub'anom sib'alaj k'i utz taq chak ri petinaq che
ri Tataxel. ¿Jachike rumal ri nub'anom kiwaj kinib'an che ab'aj?
33 Ri winaq a'j Israel xkib'ij che: Man katqab'an taj che ab'aj rumal jun
chike ri chak ab'anom xane rumal ri awas ri kab'ij. Jeri' rumal at achi
uloq kab'ij chi at Dios.
34 Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man k'u tz'ib'atal pa ri itaqanik: In nub'im
chi ix ix dioses? ✡ 35 We are ri Dios xub'ij "dioses" chike ri winaq ri xya
wi ri tzij (man kuya taj kaq'ipix ri tz'ib'atalik). 36 ¿Jas che kib'ij chi awas
ri xub'ij ri xq'at rumal ri Dios, k'a te ri' xtaq loq choch ri uwachulew? ¿La
xa k'u rumal xub'ij: In in Ralk'wa'l ri Dios? 37 Man kinikoj taj we man
kinb'an ri uchak ri nuTat. 38 We k'u are tajin kinb'an ri karaj ri nuTat,
chikojo ri nuchak ri tajin kinb'ano rech jeri' kich'ob'o chi ri Tataxel k'o pa
in xuquje' in in k'o pa ri Tataxel.
39 Junmul chik xkaj xkichap b'ik, ri Jesús k'ut xresaj b'ik rib' pa kiq'ab'.
40 Xtzalij ri Jesús ch'aqa'p che ri Jordán, chila' jawje' xub'an wi qasana'
ri Juan; xkanaj k'u kan chila'. 41 E k'i winaq xo'pan ruk', xkib'ij che: Pune
maj jun k'utb'al xub'an ri Juan, ronojel k'u ri xub'ij chirij we achi ri' qas
tzij wi.
42 E k'i winaq ri ke'l chila' xekojon che ri Jesús.

11

Ri ukamikal ri Lázaro

1 K'o jun achi yawab' ub'i' Lázaro aj pa ri tinimit Betania chila' jawje'
ri ke'l wi ri e ranab' María rachi'l ri Marta. 2 Ri María are wa' ri xq'ijow
k'ok' kunab'al chirij ri Ajawxel, xuquje' xusu' ri raqan ruk' ri uwi'. 3 We
keb' alaxik ri' xetaqan chub'ixik che ri Jesús: Ajawxel, ri sib'alaj loq' ech
ch'ab'e'n la yawab'.
4 Are xuta ri Jesús we ri', xub'ij: We yab'ilal ri' man kak'is taj pa kamik
xane q'ijila'b'al rech ri Dios, rech jeri' kaq'ijila'taj na ri Uk'ojol ri Dios.
5 Ri Jesús sib'alaj u'loq' ri Marta rachi'l ri María, xuquje' ri Lázaro.
6 Pune xuto chi yawab' ri Lázaro, xkanaj chi na kan keb' q'ij jawje' ri
k'o wi. 7 K'a te ri' xub'ij chike ri utijoxelab': Chujtzalij pa Judea.
8 Ri tijoxelab' xkib'ij: Ajtij, chi jun janipa q'ij kanoq ri winaq a'j Israel
raj xkib'an la' che ab'aj ¿kaj k'u la katzalij chi la je la'?
9 Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man k'u kab'lajuj hora k'o pa jun q'ij? Ri
winaq ri kab'in paq'ij man kutopij taj uwi' raqan rumal cher katunax
rumal ri q'ij rech ri uwachulew. 10 Ri winaq k'ut ri chaq'ab' kab'inik
kutopij uwi' raqan rumal cher man katunax taj rumal ri tunal ri katunanik.
11 K'a te ri' xutz'aqatisaj ub'ixik: Ri qech ch'ab'e'n Lázaro xa tajin
kawarik, kine' chanim chuk'asuxik.
12 Ri tijoxelab' xkib'ij: Ajawxel, we xaq tajin kawarik, kawa'jil na ri'.
13 Ri Jesús are xutzijoj rij ri ukamikal ri Lázaro, ri tijoxelab' k'ut pa
kik'u'x chi are xutzijoj rij ri waram. 14 Ri Jesús k'yaqal xub'an chub'ij
chike: Xkam ri Lázaro. 15 Kinki'kotik man in k'o ta chila' rech jeri'
kixkojon chwe. Jo'mpe', je' qila'.
16 Ri Tomás ri kab'ix *Yo'x* che xub'ij: Jo', xuquje' uj rech kuje'kam ruk'.

Ri Jesús ku'b'ochi'j ri ranab' ri Lázaro

✡ **10:34** 10:34 Salmos 82:6.

17 Are xopan ri Jesús, xuto chi ri Lázaro kajib' q'ij chik k'o pa ri muqb'al.
18 Ri tinimit Betania oxib' kilómetro unajal che ri Jerusalén. 19 E k'i winaq
k'ut o'paninaq chi kich'ab'exik ri Marta rachi'l ri María, cho ri kachoch
rumal ri ukamikal ri kixib'al. 20 Are xreta'maj ri Marta chi opanem tajin
kub'an ri Jesús, xe' chuk'ulaxik; are k'u ri María xkanaj kan cho ri ja.
21 Xub'ij ri Marta che ri Jesús: We ta k'o la waral, ma ta xkam ri' ri nuxib'al.
22 Pune jeri' weta'm in chi ri Dios kuya na xapakux ri kuta jun che.
23 Xub'ij ri Jesús che: Ri axib'al kak'astaj na.
24 Ri Marta xub'ij: Je' weta'm chi kak'astaj na pa ri k'isb'al q'ij.
25 Ri Jesús k'ut xub'ij che: In in k'astajib'al wach xuquje' in k'aslemal.
Ri kakojon chwe pune kakamik, kak'asi' na. 26 Xuquje' xapachin ri k'aslik
xuquje' kakojon chwe, man kakam ta wi. ¿La kakoj we kinb'ij chawe?
27 Ri Marta xub'ij: Je', Ajawxel, kinkojo chi lal lal Cristo, uK'ojol ri Dios,
ri petinaq choch ri uwachulew.
28 Are xb'i'taj we ri' rumal ri Marta, xtzalij cho rachoch, xu'sik'ij loq ri
rachalal María, xub'ij che: Xaq pa awal, ri Ajtij k'o waral, katusik'ij.
29 Xuta ri María chi jeri', xwa'jil b'ik aninaq xe' ruk' ri Jesús. 30 Maja'
kok b'ik ri Jesús pa ri tinimit xane k'o na kan pa ri le'aj jawje' xtzijon wi
ruk' ri Marta. 31 Ri winaq a'j Israel ri e k'o ruk' ri María chukub'isaxik
uk'u'x, are xkilo chi aninaq xwa'jil b'ik, xkiterene'j b'ik, pa kik'u'x chi xa
ke' pa ri muqb'al rech ko'q'oq.
32 Are xopan ri María jawje' ri k'o wi ri Jesús, xrilo, k'a te ri' xukulik xqaj
choch xub'ij che: Wajaw we ta lal k'o la waral, ma ta xkam ri' ri nuxib'al.
33 Ri Jesús are xrilo chi xoq' ri María rachi'l ri winaq a'j Israel ri xeb'e
ruk', sib'alaj xk'axir ranima' ri Jesús. 34 Xuta chike: ¿Jawje' ximuq wi? Ri
winaq xkib'ij che: Peta la, jul ila la.
35 Xoq' ri Jesús. 36 Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Chiwilampe', sib'alaj uloq'
ri Lázaro.
37 E k'o chi jujun xkib'ij: Are wa' we achi ri' ri xjaqow ub'oq'och ri moy
achi, ¿la man k'u xkwinik xuq'atej ri Lázaro rech man xkam taj?

Ri Jesús kuk'astajisaj ri Lázaro

38 Xk'axir chi junmul ri ranima' ri Jesús xqeb' chuxukut ri muqb'al. Ri
muqb'al jun jul ri tz'apital uchi' ruk' jun ab'aj. 39 Ri Jesús xub'ij chike ri
winaq: Chiwesaj le ab'aj. Ri Marta ranab' ri kaminaq xub'ij: Ajawxel, k'o
chi ruxlab' la', rumal cher kajib' q'ij chik k'o chila'.
40 Xub'ij ri Jesús che: ¿La man k'u xinb'ij chawe chi we katkojonik kawil
na ri ujuluwem ri Dios?
41 Xaq jeri' xkesaj ri ab'aj. Ri Jesús xuwa'jilisaj ri uka'yeb'al, xub'ij: Tat,
kintyoxin che la rumal cher in tatab'em wi la. 42 Weta'm wi chi kintatab'ej
la ronojel mul, xinb'ij k'u we ri' kumal ke we winaq ri e k'o waral, rech
jeri' kakikojo chi lal xintaqow la loq.
43 Are xb'i'taj we tzij ri' rumal, xuraq uchi' ruk' ronojel uchuq'ab', xub'ij:
¡Lázaro chatel loq!
44 Ri kaminaq xel loq, b'atz'tal ri uq'ab' xuquje' ri raqan, xwi kaq'alajin
loq ri upalaj pistal pa jun atz'yaq, k'a te ri' xub'ij ri Jesús chike: Chikira le
atz'yaq chirij, chiya b'e che ke'ek.*

* **11:44** 11:44 Naq'atal chike ri winaq a'j Israel ke'kipis b'i ri kikaminaqib' pa atz'yaq. Rumal ri' ri Jesús xub'ij chike ri winaq chi kakikir ri Lázaro rech utz ke'ek.

Kachomax ukamisaxik ri Jesús
(Mateo 26:1-5; Marcos 14:1-2; Lucas 22:1-2)

45 E k'i chike ri winaq ri e b'enaq chukub'isaxik uk'u'x ri María, xekojon
che ri Jesús are xkil ri xub'ano. 46 E k'o k'u jujun chike xe'kitzijoj chike ri
fariseos ri xub'an ri Jesús. 47 Are k'u ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab'
cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' ri fariseos xe'kimulij ri e ya'l taq no'j,
xkib'ij: ¿Jas kaqab'ano? We achi ri' tajin kub'an sib'alaj ki' mayijab'al taq
k'utb'al. 48 We xaq kaqaya b'e che jewa' kub'ano, konojel la' kekojon che,
kepe k'u la' le winaq a'j Roma kulkik'isa pu'wi' le Templo, xuquje' pu'wi'
le qatinimit.

49 Jun chike ri e k'amal taq b'e ub'i' Caifás, kinima'qil ri ch'awenelab'
cho ri Dios, che ri junab' ri', xub'ij chike: Qas maj iweta'mab'al ix. 50 ¿La
man k'u kichomaj chi are katanik we xa jun achi kakam kumal ke we
tinimit, cho we kasach uwach ronojel le tinimit?

51 Man xub'ij ta k'u we ri' rumal je xraj are', xane xub'ij rumal are
kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios che ri junab' ri', xuq'alajisaj k'ut
chi ri Jesús kakam na pa kiwi' ri winaq a'j Israel. 52 Man xwi ta k'u rumal
rech ri tinimit ri' xane kumal ke konojel ri e ralk'wa'l ri Dios ri e tukininaq
b'ik rech jeri' kakwinik kub'an jun chike. 53 Xaq jeri' tzi che ri q'ij ri'
xkijunamaj kik'u'x kakikamisaj ri Jesús.

54 Rumal ri' ri Jesús man kawa'katilob' ta chik chikiwach ri winaq a'j
Israel. Xane xe' pa jun tinimit naqaj che ri le'aj ri e maj wi ja, pa ri tinimit
ub'i'nam Efraín, chila' xkanaj wi kanoq e rachi'l ri utijoxelab'.

55 Xa jub'iq' karaj kuriq ri kinimaq'ij ri winaq a'j Israel ub'i'nam Pascua,
jeri' e k'i kelik b'ik cho taq ri saq, xepaqi' pa Jerusalén chuch'ajch'ob'exik
kib' utz maja' kuriq ri Pascua. 56 Tajin k'u kakitzukuj ri Jesús, are e k'o pa
ri Templo, kakib'ila chib'il taq kib': ¿Jas kib'ij ix? ¿Te'q man kape ta ri' pa
we nimaq'ij ri'?

57 Are k'u ri e kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios e kachi'l ri fariseos
xetaqanik rech we k'o keta'manik jawje' k'o wi ri Jesús, kab'an tzujunem
rech jeri' kachapik.

12

Jun ixoq kuq'ij k'ok'alaj kunab'al chirij ri raqan ri Jesús
(Mateo 26:6-13; Marcos 14:3-9)

1 Waqib' q'ij na karaj ri nimaq'ij Pascua are xopan ri Jesús pa ri tinimit
Betania, jawje' kel wi ri Lázaro, ri xuk'astajisaj. 2 Chila' xb'an wi jun wa'im
chuya'ik uq'ij ri Jesús. Ri Marta kapatanijik, are k'u ri Lázaro jun chike ri e
k'o pu'wi' ri mexa ruk' ri Jesús. 3 Xpe k'u ri María, xuk'am nik'aj litro rech
jun k'ok' kunab'al sib'alaj paqal rajil ub'i'nam nardo, xutix chirij raqan ri
Jesús, k'a te ri' xusu'u ruk' ri uwi'.* Xnoj k'u ri ja che ruxlab' ri k'ok'
kunab'al. 4 Ri Judas Iscariote jun chike ri utijoxelab' ri Jesús xuquje' are
wa' ri kak'ayin na ri Jesús xub'ij: 5 ¿Jas che man xk'ayix ta wa' we kunab'al
ri' we sib'alaj paqal rajil, jeri' kasipax ri rajil chike ri e meb'aib'?†

6 Xub'ij we ri' man rumal ta cher qas kutoq'ob'isaj kiwach ri e meb'aib',
xane xa rumal cher are' jun elaq'om, xuquje' are kilow ri pwaq, naq'atal

* **12:3** 12:3 Ri nardo jun ki' uwa'l jun che ri k'o pa ri tinimit India, xa k'u rumal che ri naj kape wi rumal ri' sib'alaj paqal rajil, xuquje' yaktal pa jun utz laj k'olib'al rech man xaq ta katixik. † **12:5** 12:5 Ri Judas xub'ij oxib' ciento denario. Are wa' ri tojb'al re jun junab' chak.

che kareleq'aj kan rech che ri kayak pa ri k'olib'al. 7 Ri Jesús xub'ij che:
Chaya chila'. We ixoq ri' uyakom we kunab'al na'tab'al rech ri q'ij are
kinmuqi' na. 8 E k'o wi la' le meb'aib' iwuk', ri in k'ut man in k'o taj
ronojel q'ij iwuk'.
9 E k'i k'u chike ri winaq a'j Israel xkito chi k'o ri Jesús chila', xeb'e
chi rilik man xwi taj xe'kila ri Jesús xane xe'kila xuquje' ri Lázaro, ri
xk'astajisax rumal ri Jesús. 10 Ri e kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios
xkichomaj xuquje' ukamisaxik ri Lázaro. 11 Jeri', rumal xa rumal rech are'
e k'i kakitas kib' chike ri winaq a'j Israel rech kekojon che ri Jesús.

Kok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén
(Mateo 21:1-11; Marcos 11:1-11; Lucas 19:28-40)

12 Chukab' q'ij sib'alaj e k'i winaq ri e b'enaq pa ri nimaq'ij, xketa'maj
chi ri Jesús b'enaq pa Jerusalén. 13 Xkitzukuj uq'ab' taq palmas, xeb'e
chuk'ulaxik, kakiraqaqej kichi' kakib'ij: *Nim uq'ij ri Dios.*✡*Tewchi'tal ri
petinaq pa ri ub'i' ri Ajawxel. Tewchi'tal ri ub'i' ri nim taqanel rech Israel.*
14 Xuriq k'u ri Jesús jun laj b'ur, xkejen b'ik chirij, jetaq ri kub'ij ri
tz'ib'atalik. 15 *Maxi'j awib' umi'al*Sión. *Chawilampe', petinaq ri ataqanel,
kejeninaq la pu'wi' jun laj b'ur.*✡
16 Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj ri tajin kak'ulmatajik. Are xya'taj uq'ij
ri Jesús xkich'ob'o chi xk'ulmataj ruk' ri tz'ib'atal loq' chirij pa ri taqanik.
17 Are k'u ri winaq ri xek'oji' ruk' ri Jesús are xuk'astajisaj ri Lázaro pa ri
muqb'al, man xetani' taj chutzijoxik ri xkilo. 18 Ri winaq ri xkita ri k'utb'al
ri xub'an ri Jesús xe'l loq chuk'amawa'xik. 19 Rumal ri' xkib'ij ri fariseos
chib'il taq kib': Qas kiwilo le', maj kujkwin chub'anik. ¡Chiwilampe' le
kakib'an konojel le winaq chuterene'xik!

Ri Jesús kutzijoj ri ukamikal

20 E k'o k'u jujun a'j Grecia chikixo'l ri e b'enaq chuya'ik q'ijila'nem pa
ri nimaq'ij. 21 Xeqet ruk' ri Felipe ri kel pa Betsaida pa Galilea, xkib'ij che:
Kaqaj kaqil ri Jesús.
22 Ri Felipe xe' chub'ixik che ri Andrés, k'a te ri' kikob'chal xeb'e
chub'ixik che ri Jesús. 23 Ri Jesús xub'ij chike: Xuriq ri q'otaj are kaya
uq'ij ri uK'ojol ri Achi. 24 Qas tzij kinb'ij chi'we, we man kaqaj ri uwach
ri tiriko pa ri ulew rech kakamik, kakanaj kan ri' utukel. Are k'u we
kakamik, kuya na sib'alaj k'i uwach. 25 Ri kuloq'aj ri uk'aslemal kutzaq na
ri', are k'u ri karetzelaj ri uk'aslemal rech we uwachulew ri', kuyak na ri'
rech kuriq jun k'aslemal ri maj uk'isik. 26 Ri karaj kinupatanij rajawaxik
kinuterene'j xuquje' jawje' ri kink'oji' wi' in, chila' kak'oji' xuquje' wi ri
patanil we. Ri kinupatanij, kaya na uq'ij rumal ri nuTat.
27 Chanim kab'ison ri wanima'. ¿La kuya k'ut kinb'ij: "Tat chinkolo la
cho we k'axa q'otaj ri'"? Rumal k'u ne wa' in petinaq. 28 ¡Tat, nimarisaj ri
b'i' la!
Xtataj k'ut jun ch'ab'al pa ri kaj, xub'ij: Nunimarisam chik, kinnimarisaj
chi k'u na junmul.
29 Sib'alaj k'i winaq e k'o chila', are xkita we ch'ab'al ri' xkib'ij chi jun
kaqulja ri xkito, e nik'aj chik xkib'ij jun ángel ri' ri xch'awik.
30 Ri Jesús xub'ij chike: Man rumal ta we in xtataj ri ch'ab'al ri', xane
rumal iwe ix. 31 Xopan k'u ri q'ij ri kaq'at tzij pu'wi' we uwachulew,

✡ **12:13** 12:13 Salmos 118:25, 26. ✡ **12:15** 12:15 Zacarías 9:9.

xuquje' kesax b'ik ri kab'an rech pu'wi' we uwachulew. 32 Are k'u kinwa'jilisax b'ik choch we uwachulew, ke'nk'am na konojel ri winaq rech ku'x wech.
33 Ruk' wa xub'ij jas je' ub'anik ri kamikal ri kuriqo. 34 Ri winaq xkib'ij: Qeta'mam pa ri taqanik kub'ij chi ri Cristo kak'oji' na chib'e q'ij saq. ¿Jas k'u che kab'ij at chi ri uK'ojol ri Achi kawa'jilisax na b'ik? ¿Jachin k'u ri' ri?
35 Ri Jesús xub'ij chike: Ri tunal ri katunanik kak'oji' chi na jub'iq' iwuk'. Chixb'inoq utz k'a k'o na ri tunal, utz k'amaja' kixuch'uq kan ri q'equ'mal. Jeri' rumal cher ri kab'in pa q'equ'mal man reta'm taj jawje' ke' wi. 36 Chixkojon che ri tunal, utz k'a k'o na iwuk', rech jeri' kixux ralk'wa'l ri tunal.
Are xb'i'taj we jastaq ri' rumal ri Jesús, xe'ek xe'rawaj rib' chikiwach ri winaq.

Ri winaq a'j Israel man kekojon ta che ri Jesús

37 Ri Jesús, pune xub'an ronojel we k'utb'al ri' chikiwach ri winaq, man xekojon ta che. 38 Xaq jeri' xk'ulmataj ri xub'ij ri q'alajisal utzij Dios Isaías:
Ajawxel, ¿jachin xkojon che ri tzij ri xqab'ij, xuquje' jachin choch xq'alajisax wi ri ukwinem ri Ajawxel?✡ 39 Rumal ri' man xekojon taj, ub'im xuquje' loq ri Isaías:
40 *Tz'apital ri kib'oq'och xuquje' kowirisam ri kanima'*
rech man kakil taj ruk' ri kib'oq'och
xuquje' man kechoman taj ruk' ri kanima',
rech man kekojon taj jeri' man ke'nkunaj taj.✡ 41 Jeri' xub'ij ri Isaías, rumal xrilo ri ujuluwem ri Jesús xuquje' xutzijoj rij.
42 Pune jeri' e k'i chike ri winaq xekojon che, e k'i e k'amal taq b'e xuquje' xekojonik, man xkitzijoj ta k'ut rumal kakixi'j kib' ke'sax b'ik pa ri Sinagoga kumal ri fariseos. 43 Are xkicha' ri q'ijila'nem ri xkiya ri achyab' cho ri kiq'ij ri kuya ri Dios.
44 Ri Jesús k'o xub'ij: Ri kakojon chwe man xaq xwi ta chwe in kakojon wi, xane kakojon xuquje' che ri xintaqow loq. 45 Ri kinuka'yej in, kuka'yej xuquje' ri xintaqow loq. 46 In ri' ri q'aq' ri katunanik in petinaq cho ri uwachulew rech xapachin ri kakojon chwe man kak'oji' taj pa ri q'equ'mal.
47 We k'o jun kutatab'ej ri nutzij k'a te ri' man kunimaj taj, man in taj kinq'atow tzij pu'wi', jeri' rumal in man xinpe taj chuq'atik tzij pu'wi' ri uwachulew, xane xinpe chukolik. 48 Ri karetzelaj nuwach xuquje' man kuk'amawa'j taj ri nutzij, k'o jun ri' kaq'atow na tzij pu'wi'. Ri tzij ri xintzijoj are ri' kaq'atow na tzij pu'wi' pa ri k'isb'al q'ij. 49 Man xaq ta pa we wi xintzijonik, xane are ri Tataxel ri xintaqow loq. Are' xb'in che jas ri kinb'ij xuquje' jas kinb'an chub'ixik. 50 Weta'm chi ri utaqanik are k'aslemal ri maj uk'isik. Xaq jeri' ronojel ri kinb'ij are ri' ri ub'im ri Tataxel chwe kinb'ij.

13

Ri Jesús kuch'aj ri kaqan ri utijoxelab'

1 Xnaqajin k'u loq ri nimaq'ij rech Pascua. Reta'm ri Jesús chi xuriq ri q'ij kuya kanoq ri uwachulew rech katzalij ruk' ri uTat. Ri Jesús xu'loq'aj ri e rech ri e k'o choch ri uwachulew k'a pa ri k'isb'al q'ij rech ri uk'olem choch ri uwachulew.

✡ **12:38** 12:38 Isaías 53:1. ✡ **12:40** 12:40 Isaías 6:10.

2 Are xuriq ri q'otaj rech ri rekeq'ij. Ri Itzel okinaq chik pa ranima' ri
Judas Iscariote, uk'ojol ri Simón, rech kujach ri Jesús. 3 Reta'm ri Jesús
chi ronojel ri jastaq ya'tal xe' raqan uq'ab' xuquje' reta'm chi che ri Dios
petinaq wi xuquje' ruk' are' katzalij wi. 4 Jeri', xwa'jil pu'wi' ri mexa,
xresaj ri umanta k'a te ri' xujat'ij jun atz'yaq su'b'al, xe' upam. * 5 K'a
te ri' xuya ja' pa jun k'olib'al, xuchaple'j uch'ajik ri kaqan ri utijoxelab'
xuquje' xuchaqi'jarisaj ruk' ri atz'yaq ri xekel b'ik xe' upam.
6 Are xopan ri Jesús ruk' ri Simón Pedro, ri Simón Pedro xub'ij che ri
Jesús: Che ri lal Ajawxel, ¿kach'aj la le waqan?
7 Ri Jesús xub'ij che: At man kach'ob' ta chanim jas ri tajin kinb'ano, jun
q'ijal k'u na kach'ob'o.
8 Ri Pedro xub'ij: Man kach'aj ta wi la ri waqan in.
Ri Jesús xub'ij che: Katkwin taj katux wachi'l we man kinch'aj ri
awaqan.
9 Ri Pedro xub'ij che: Ajawxel man xwi ta b'a kach'aj la ri waqan xane
ch'aja xuquje' la ri nuq'ab' rachi'l ri nujolom.
10 Ri Jesús xub'ij che: Ri winaq ri atininaq man rajawaxik taj kuch'aj
rib' xane xwi rajawaxik kuch'aj ri raqan. Ixch'ajch'oj chi k'u ix, pune man
iwonojel.
11 Ri Jesús k'ut reta'm jachin ri kak'ayinik rumal ri' xub'ij chi man
konojel taj e ch'ajch'oj.
12 Are xto'taj chuch'ajik ri kaqan, xukoj chi junmul ri umanta, xtzalij
jawje' ri k'o wi. K'a te ri' xub'ij: ¿La kich'ob'o jas che xinb'an we ri' iwuk'?
13 Ix kib'ij chi in iwajtij, xuquje' in iwajaw, utz ri' ri kib'ij, jeri' rumal qas
jeri' wi kinuxik. 14 We in in iwAjtij, in iwAjaw xinch'aj ri iwaqan, ix xuquje'
kuya'o kich'aj ri kaqan nik'aj chik. 15 Xink'ut chi'wach rech kib'an kuk'
chi nik'aj ri xinb'an in iwuk'. 16 Qas tzij kinb'ij chi'we chi man k'o ta jun
patanijel ri nim ub'anik choch ri rajaw, je xuquje' man k'o ta jun q'axel
tzij ri nim ub'anik cho ri xtaqow b'ik. 17 Chanim k'ut chi iweta'm chik we
jastaq ri', utz iwe we kichakub'ej.

Ri Jesús kutzijoj chi kajach na rumal ri Judas

18 Man tajin taj kinb'ij we ri' chi'we iwonojel. Weta'm in jachin ri e
nucha'om, kinb'ij we ri' chi'we rech kak'ulmataj ri tz'ib'atalik: *Ri kutij
rech ri kaxlan wa wuk' xuwa'jilisaj ri uq'ab' chwij chub'anik k'ax chwe.*✡
19 Kinb'ij we ri' chi'we, utz maja' kak'ulmatajik, rech are kak'ulmatajik
kikojo chi In ri'. 20 Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kuk'amawa'j ri kintaq b'ik,
in ri' kinuk'amawa'j, xuquje' ri kuk'amawa'j in, kuk'amawa'j xuquje' ri
xintaqow loq.

(Mateo 26:20-25; Marcos 14:17-21; Lucas 22:21-23)

21 Are xb'i'taj we tzij ri' rumal ri Jesús, sib'alaj xk'axir ri ranima', k'a te
ri' xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we jun chi'we kinujach na.
22 Ri tijoxelab' xkika'yela la taq kib' jeri' rumal man keta'm taj jachin
tajin katzijox rij chike. 23 K'o k'u chuxukut ri Jesús jun chike ri tijoxelab'
ri sib'alaj kuloq'aj. 24 Ri Simón pa memal tzij xub'ij che ri tijoxel ri': Chata
che le Jesús jachin tajin kutzijoj rij.
25 Ri tijoxel xq'a'i'k cho uk'u'x ri Jesús k'a te ri' xub'ij che: Ajawxel,
¿jachin ri' ri kab'ij la?

---

* **13:4** 13:4 Ri patanijel ri sib'alaj nitz' reqele'n are ri' kach'ajow kaqan ri winaq. ✡ **13:18** 13:18 Salmos 41:9.

26 Ri Jesús xub'ij: We winaq ri' are ri kinya ch'aqa'p kaxlan wa che ri
numu'um pa ri pala't.† Are xb'i'taj we ri' rumal, xumu' ri ch'aqa'p kaxlan
wa k'a te ri' xuya che ri Judas Iscariote, uk'ojol ri Simón. 27 Are xk'amtaj
ri kaxlan wa rumal ri Judas, xok ri Itzel pa ranima'. Ri Jesús xub'ij che:
Aninaq chab'ana' ri rajawaxik kab'ano.
28 Man k'o ta k'u jun chike ri e k'o pu'wi' ri mexa xch'ob'owik jas che
jeri' xub'ij ri Jesús. 29 Pa kik'u'x ri tijoxelab' chi xa xb'ix che ri Judas chi
k'u loq ri kajawataj chike pa ri nimaq'ij o kuya pwaq chike ri e meb'aib',
jeri' rumal are kayakow ri pwaq. 30 Are xtijtaj b'ik ri kaxlan wa rumal ri
Judas, xel b'ik chila'. Chaq'ab' chi k'ut.

Ri Jesús kutzijoj chi ri Pedro karawaj na uq'alajisaxik ri Jesús

31 Are xel b'ik ri Judas, ri Jesús xub'ij: Chanim xopan ri q'otaj are kaya'taj
uq'ij ri uK'ojol ri Achi, xuquje' kaya'taj uq'ij ri Dios pa Are'. 32 Are kaya'taj
uq'ij ri Dios pa Are', ri Dios xuquje' kuya na uq'ij ri K'ojolaxel, kak'ulmataj
k'u na we jastaq ri' che taq we q'ij ri'. 33 Loq'alaj taq walk'wa'l, xa jub'iq'
chik in k'o iwuk'. Kinitzukuj k'u na, ri xinb'ij k'u chike ri winaq a'j Israel,
kinb'ij chi'we ix chanim: Man kixkwin taj kixe' jawje' ri kine' wi in. 34 We
k'ak' taqanik we kinya chi'we: Are chiloq'aj iwib' chib'il taq iwib'. Jetaq ri
in ix nuloq'am, ri ix xuquje' rajawaxik kiloq'aj iwib' chib'il taq iwib'. 35 We
qas kiloq'aj iwib' chib'il taq iwib', kiweta'maj ri' chi qas ix nutijoxelab'.

(Mateo 26:31-35; Marcos 14:27-31; Lucas 22:31-34)

36 Ri Simón Pedro xuta che ri Jesús: ¿Jawje' k'ut ke' wi la, Ajawxel?
Ri Jesús xub'ij che: Man katkwin taj kinaterene'j jawje' ri kine' wi, k'a
te kinaterene'j are ik'owinaq chik jun janipa q'otaj.
37 Ri Pedro xub'ij: ¿Jas che k'ut man kinkwin taj kinteri'k chij la chanim?
Umal e la kinya ri nuk'aslemal.
38 Ri Jesús xub'ij che: ¿Che ri at kaya ri ak'aslemal rumal we? Qas tzij
kinb'ij chawe chi oxib' mul chik awawam nuq'alajisaxik are kab'ixon ri
ama' ak'.

14

Ri Jesús kukub'isaj kik'u'x ri utijoxelab'

1 Mak'axir iwanima', ku'l ik'u'x chirij ri Dios xuquje' ku'l ik'u'x chwij
in. 2 Cho rachoch ri nuTat k'o sib'alaj k'i ja k'olib'al. We ta mat jeri',
nub'im ta ri' chi'wech. Kine' na chusuk'umaxik jun ik'olib'al. 3 Are kine'ek,
ke'nsuk'umaj kan ri ik'olib'al, k'a te ri' kintzalij loq chi'k'amik, rech kixe'
wuk'. Jeri' rech kixk'oji' na jawje' ri in k'o wi in. 4 Ix iweta'm chik ri b'e
ri kitaqej rech kixopan jawje' ri kine' wi.
5 Ri Tomás xub'ij che: Ajawxel, man qeta'm taj jawje' ke' wi la. ¿Jas
kaqa'n ri' chi reta'maxik ri b'e?
6 Ri Jesús xub'ij che: In ri in b'e, ri tunal xuquje' ri k'aslemal. Man k'o
ta jun kopan ruk' ri nuTat we man xa rumal we in. 7 We ta qas iweta'm
nuwach, iweta'm ta xuqub'a ri' uwach ri nuTat. Chanim k'ut iweta'm chi
uwach xuquje' iwilom chik uwach.
8 Ri Felipe xub'ij che: K'utu b'a la uwach ri Tataxel chiqawach, kub'an
ri' chaqe.
9 Ri Jesús xub'ij che: Felipe, najtir chik in k'o iwuk' man aweta'm ta k'u
nuwach, xapachin ri rilom nuwach in, rilom xuquje' uwach ri nuTat. ¿Jas

† **13:26** 13:26 Are kab'an jun nimalaj nimaq'ij, ri ajchoq'e ri nimaq'ij kuya ch'aqa'p kaxlan wa che ri winaq ri sib'alaj uloq'.

che kab'ij chwe: “K'utu la chiqawach ri Tataxel, kub'an ri' chaqe”? 10 ¿La
man kakojo chi in in k'o pa ri Tataxel xuquje' ri Tataxel k'o pa in? Ri tzij ri
kitzijoj chi'we man xaq ta pa we wi kinb'ij chi'we, xane utzij ri Tataxel, ri
k'o chwe in, are ri' kab'anow ri chak. 11 Chikojo' are kinb'ij chi'we chi in in
k'o pa ri Tataxel, xuquje' ri Tataxel k'o chwe in; o pune xaq xwi chinikojo'
rumal taq ri chak ri kinb'ano. 12 Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kakojon chwe
in kub'an na ri chak ri kinb'ano, nimaq taq jastaq kub'an na jeri' rumal
in kintzalij ruk' ri Tataxel. 13 Kinb'an na xapakux jastaq kita pa ri nub'i',
jeri' kaq'ijila'taj na ri Tataxel pa ri K'ojolaxel. 14 In kinb'an na ri kita pa ri
nub'i'.

Ri Jesús kutzuj utaqik loq ri Uxlab'ixel

15 We qas kiniloq'aj, kinimaj ri' ri nutaqanik. 16 Ri in k'ut kinta na che ri
Tataxel kutaq loq jun ku'lisab'al ik'u'x rech kak'oji' iwuk' ronojel q'ij. 17 Ri
Uxlab'ixel rech qas tzij ri man kakik'amawa'j taj ri winaq a'juwachulew.
Jeri' rumal man karil ta uwach xuquje' man reta'm taj uwach. Ri ix k'ut
iweta'm uwach, rumal k'o iwuk' xuquje' kak'oji' na pa iwanima'. 18 Man
kixinya ta kanoq itukel, kintzalij na loq iwuk'. 19 Pa jun janipa q'ij ri
winaq a'juwachulew man karil ta chik nuwach, ri ix k'ut kiwil na nuwach.
Kixk'asi' k'u na jeri' rumal in in k'aslik. 20 Pa ri q'ij ri' kich'ob' na chi in
in k'o pa ri Tataxel xuquje' ri Tataxel k'o chwe in, ri in xuquje' in in k'o
chi'we ix. 21 ¿Jachin ri' ri kinuloq'aj? Are kinuloq'aj ri winaq ri kub'an
rech che ri nutaqanik xuquje' kunimaj. Ri kinuloq'aj, kaloq'ax na rumal
ri nuTat xuquje' kinloq'aj na in, kink'ut xuquje' na wib' choch.

22 Ri Judas (man are ta ri Judas Iscariote) xub'ij che: ¿Jas che ri' kaj la
kak'ut la ib' la chiqawach, man are ta kak'ut la ib' la chikiwach ri winaq
ajuwachulew?

23 Ri Jesús xub'ij che: Ri kinuloq'aj in kunimaj ri' ri nutzij. Kaloq'ax
k'u na rumal ri nuTat, kaqab'an xuquje' na qachoch pa ranima' xuquje'
kujulk'ol na chupam. 24 Ri man kinuloq'aj taj, man kunimaj ta ri' ri nutzij.
Ri tzij ri tajin kitatab'ej man we in taj, xane rech ri Tataxel ri xintaqow
loq.

25 Tajin kinb'ij we jastaq ri' chi'we rumal in k'o iwuk'. 26 Are k'u ri
Ku'lisab'al ik'u'x, ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, ri kutaq na loq ri Tataxel pa ri
nub'i', kuk'ut na ronojel ri jastaq chi'wach xuquje' kuna'taj na chi'we ri
xinb'ij chi'we.

27 Kinya kan ri ja'maril chi'we, kinya ri nuja'maril chi'we. Man je ta
kinb'an in chuya'ik jetaq ri kakib'an ri winaq ajuwachulew. *Man kak'axir
taj iwanima' xuquje' man kixi'j ta iwib'. 28 Itom chik nub'im chi'we: “Ri
in kine'ek, kintzalij k'u na loq iwuk'.” We ta qas kiniloq'aj kixki'kot
ri' rumal kine' ruk' ri Tataxel, jeri' rumal ri Tataxel are nim ub'anik
chinuwach. 29 Xinb'ij we ri' chi'we chanim utz maja' kak'ulmatajik, rech
we xk'ulmatajik ix kixkojonik.

30 Man kintzijon ta chi na iwuk', jeri' rumal kape ri kab'an re pu'wi' we
uwachulew ri'. Are' maj ukwinem pa nuwi' in. 31 Rajawaxik k'ut chi ri
winaq ajuwachulew kaketa'maj chi kinloq'aj ri Tataxel, xuquje' je kinb'ano
jetaq ri inutaqom chub'anik. Chixwa'jiloq, chujel b'ik waral.

---

* **14:27** 14:27 Ri winaq a'j Israel are kakiya rutzil kiwach kakib'ij: “K'o ta b'anom wi k'o ja'maril chi'xo'l” are wa' ri tajin kuchomaj ri Jesús are xub'ij: “Man are ta kinya ri ja'maril ri kutzuj ri uwachulew chi'we.”

15

Ri Jesús xuquje' ri uche'al ri uvas

1 In ri' ri qas in uche'al ri uvas, ri nuTat are kachakun ri ulew.* 2 Ri
uq'ab' ri uche'al ri uvas we man kuya uwach, kasak'ix b'ik. Are k'u ri
uq'ab' ri che' ri kuya uwach, kach'ajch'ob'exik rech k'i uwach kuya'o. 3 Ri
ix ixch'ajch'oj chik rumal ri tzij ri xintzijoj chi'we. 4 Chixk'ol chwe in, rech
in kink'oji' chi'we ix. Jetaq ri uq'ab' ri che' man kakwin taj kawachinik
xaq pa rech wi, xane rajawaxik kak'oji' che ri uche'al ri uvas, je xuquje'
ix man kixkwin taj kixwachinik we man kixk'oji' chwe in.
5 In ri' ri in uche'al ri uvas, ix ix uq'ab'. Ri kak'oji' chwe in, xuquje' in che
are', sib'alaj k'i na uwach kuya'o. Maj kixkwinik kib'ano we man kixk'oji'
chwe. 6 Ri man kak'oji' ta chwe in ketzelax uwach xuquje' kachaqi'jarik,
jetaq ri uq'ab' taq che' ri kamulix b'ik rech ke'k'yaq kan pa ri q'aq'
kaporoxik.
7 We kixjeqi' chwe in xuquje' kajeqi' ri nutzij pa iwanima', xapakux
ri kito kaya'taj na chi'we. 8 Kaq'ijila'taj ri ub'i' ri nuTat are sib'alaj
kixwachinik xuquje' kik'utu chi ix nutijoxelab'. 9 Ix nuloq'am jetaq ri
ub'anom ri nuTat chinuloq'axik. Chixjeqel pa ri nuloq'anik. 10 We kinimaj
ri nutaqanik, kixk'oji' ri' pa ri nuloq'anik, jetaq ri in nunimam ri u'taqanik
ri nuTat xuquje' in k'o pa ri uloq'anik.
11 Nub'im we ri' chi'we rech jeri' kik'amawa'j ri nuki'kotemal xuquje'
katz'aqat ri iki'kotemal. 12 Are wa' ri nutaqanik: Chiloq'aj iwib' chib'il taq
iwib', jetaq ri nub'anom in chi'loq'axik. 13 Man k'o taj jun nimalaj loq'anik
choch ri uya'ik uk'aslemal jun pa kiwi' ri e rech taq ch'ab'e'n. 14 Ix qas ix
wech ch'ab'e'n wi we kinb'an ri kixintaq wi. 15 Man kinb'ij ta chik patanil
we chi'we, jeri' rumal ri patanijel man reta'm taj jas kub'an ri rajaw.
Nub'im chi ix wech ch'ab'e'n, jeri' rumal ronojel ri xinto xub'ij ri nuTat
chwe, xinb'ij chi'we. 16 Man ix taj xinicha'o, xane in xixincha'o xuquje'
xinya itaqkil rech kixe'ek xuquje' kixwachinik, xuquje' qas kixjeqi'k. Jeri'
kuya na ri Tataxel ronojel ri kita che pa ri nub'i'. 17 Ri nutaqanik are chi
kiloq'aj iwib' chib'il taq iwib'.

Ketzelax uwach ri Jesús rachi'l ri utijoxelab' kumal ri winaq ri a'juwachulew

18 We kixketzelaj ri winaq a'juwachulew, na'taj chi'we chi in ri'
xinketzelaj. 19 We ta ix a'juwachulew, kixkiloq'aj ri' ri winaq a'juwachulew
jetaq kakib'an chuloq'axik ri e kachi'l. Man ix ajuwachulew ta k'ut rumal
cher in xixincha'o chikixo'l ri winaq ajuwachulew. Rumal ri' kaketzelaj
iwach. 20 Na'taj chi'we ri xinb'ij chi'we: Man k'o ta jun patanijel nim uq'ij
cho ri rajaw. We b'antal k'ax chwe in, ix xuquje' kab'an na k'ax chi'we. We
inimam ri na k'utu'n, kanimax xuquje' na ri ik'utu'n ix. 21 Kakib'an k'ax
ri chi'we rumal rech ri nub'i', jeri' rumal man keta'm taj jachin xintaqow
loq.
22 We ta mat xinpetik xuquje' mat xinultzijon kuk', man a'jmakib' ta ri'.
Chanim k'ut man kuya taj kakib'ij chi maj kimak. 23 Jachin ri karetzelaj
nuwach in, karetzelaj xuquje' uwach ri xintaqow loq. 24 We ta mat xinb'an
ri mayijab'al taq jastaq ri man k'o ta winaq b'anowinaq chkixo'l, mat k'o

* **15:1** 15:1 Pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj, jacha kub'ij pa Isaías 5 ri winaq a'j Israel kejunumax ruk' ri uche'al ri uva. Chi ri' kub'ij chi ri uwach ri uva man utz taj xelik. Pa we jun k'ulmatajik ri' kub'ij chi we kujk'oji' che are', kaqab'an ri' ri urayib'al uk'u'x ri Dios.

ki kimak we winaq ri'. Chanim k'ut pune kilom chik we ri', kaketzelaj nuwach xuquje' kaketzelaj uwach ri nuTat. 25 Xk'ulmataj k'u we jastaq ri' rech kak'ulmataj ri tz'ib'atal pa ri kitaqanik kub'ij: *Pune maj numak, xinketzelaj.*✡

26 Are kape ri Kub'isal k'u'x, ri kintaq na loq, ri kape ruk' ri Tataxel, ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rech tunal, ri kape ruk' ri Tataxel, are' kuq'alajisaj na ri nub'i'. 27 Ri ix xuquje' kiq'alajisaj na in jachinaq jeri' rumal ixk'olinaq wuk' are xmajtaj loq ronojel.

16

1 Xinb'ij chi'we ronojel we jastaq ri' rech man kakab'alaj ta ik'u'x 2 Kixesax na b'ik pa taq ri Sinagoga, xuquje' kuriq na q'ij chi ri winaq ri kixkamisanik kub'ij chi xa tajin kuq'ijila'j ri Dios. 3 Je' wa' keno'jin na rumal man keta'mam taj uwach ri Tataxel xuquje' man keta'm taj nuwach in. 4 Kinb'ij we jastaq ri' chi'we rech are kuriq ri q'ij kak'ulmatajik kana'taj chi'we chi nub'im chik chi'we. Man xinb'ij ta we ri' chi'we pa ri majib'al rech ronojel jeri' rumal in k'o na iwuk'.

Ri uchak ri Loq'alaj Uxlab'ixel

5 Chanim kintzalij ruk' ri xintaqow loq, maj jun chi'we katow chwe ¿jawje' ke' wi la? 6 Xane sib'alaj kixb'ison chik rumal ri xinb'ij chi'we. 7 Qas tzij kinb'ij chi'we: Are utz we kine'ek, jeri' rumal we man kine'ek man kape ta ri' ri kub'isal ku'x iwuk', are k'u we kine'ek, ke'ntaqa loq rech kape iwuk'. 8 Are kape ri kub'isal ku'x, kub'an na chi ri winaq a'juwachulew kakich'ob' ri kimak, ri suk'al, xuquje' ri q'atoj tzij. 9 Kaketa'maj chi k'o kimak rumal man kekojon ta chwe. 10 Kaketa'maj na ri suk'al, jeri' rumal in kine'ek ruk' ri nuTat, xuquje' man kixkwin ta chik kiwil nuwach. 11 Kaketa'maj na ri q'atoj tzij, jeri' rumal ri kab'an rech pu'wi' ri uwachulew xq'at taj tzij pu'wi'.

12 K'i jastaq na kawaj kinb'ij chi'we, man kiq'i' ta k'ut we kinb'ij chi'we chanim. 13 Are kape ri Uxlab'ixel rech tunal, kuk'am na ib'e pa ri tunal, jeri' rumal man xaq ta pa rech wi kach'awik, xane are kib'ij ri kutatab'ej xuquje' kutzijoj na ri jastaq ri kape na. 14 Are' kuya na nuq'ij jeri' rumal kuk'am na ri wech in rech kuk'ut chi'wech ix. 15 Ronojel ri k'o ruk' ri Tataxel, we in. Rumal la' xinb'ij chi ri Uxlab'ixel kuk'am na ri wech in rech kuk'ut chi'wach ix.

16 Pa jun janipa q'ij man kiniwil ta chik, are ik'owinaq chi jun janipa q'ij kiniwil chi na junmul.

17 Jujun chike ri utijoxelab' xkib'ila' chib'il taq kib': ¿Jas karaj kub'ij ruk' we ri' "Pa jun janipa q'ij man kiniwil ta chik," k'a te ri' "Are ik'owinaq chi jun janipa q'ij junmul chik kiniwil na" xuquje' ruk' le "Rumal kine' ruk' ri Tataxel"? 18 Kakikoj kichuq'ab' chi reta'maxik ri xub'ij, kakib'ila chib'il taq kib' ¿jas karaj kub'ij ruk' ri tzij "xaq pa jun janipa q'ij chik"? Man qeta'm taj jas la' le kub'ij.

19 Ri Jesús xuch'ob'o chi are kakaj kakita we jastaq ri' che, rumal ri' xub'ij chike: ¿Tajin kita chib'il iwib' jas xwaj xinb'ij ruk': "Pa jub'iq' man kiwil ta chik nuwach, xuquje' are kik'ow jun janipa q'ij kiniwil chi na ri junmul"? 20 Qas tzij kinb'ij chi'we: Ri ix kixoq' na rumal ri q'oxomal, are k'u ri winaq ajuwachulew keki'kot na. Ri ix kixb'ison na, ri ib'is k'ut kak'exk'ob' na pa ki'kotemal. 21 Ri ixoq kuna' q'oxom are jub'iq' karaj

✡ **15:25** 15:25 Salmos 35:19; 69:4.

kak'oji' ri ral, are kak'oji' ri ral kasachan che ri q'oxom kuchaple'j ki'kotik rumal cher reta'm chi xuk'am loq jun k'ak' winaq cho ri uwachulew. 22 Je xuquje' kak'ulmataj iwuk' ix. Kixb'ison chanim, xa k'u kixki'kot na are kixinwil chi na junmul, maj k'u jun kesan ri ki'kotemal ri' chi'we.

23 Che ri q'ij ri' maj jun jastaq chik kita chwe. Jeri' rumal qas tzij kinb'ij chi'we ri nuTat kuya na chi'we ronojel ri kita pa ri nub'i'. 24 K'a kamik maj jun jastaq itom pa ri nub'i'. Chita' rech kik'amawa'j, rech jeri' katz'aqat ri iki'kotemal.

25 We jastaq ri' xinb'ij chi'we ruk' k'amb'ejab'al taq no'j. Kape k'u na ri q'otaj are man je ta chi ri' kinb'an che ich'ab'exik, xane qas k'yaqal na kinb'an chutzijoxik ri nuTat chi'we. 26 Che ri q'ij ri' kita na jastaq pa ri nub'i', man kinb'ochi'j ta k'u na ri Tataxel rech kixuto'o. 27 Jeri', rumal tzi are ri Tataxel kixloq'anik rumal xiniloq'aj ix xuquje' xikojo chi che ri Dios nupetik wi. 28 Nupetik che ri Tataxel are xinpe choch ri uwachulew; chanim kinya kanoq ri uwachulew kintzalij ruk' ri Tataxel.

29 Ri tijoxelab' xkib'ij che: Chanim man patzku'y taj tajin katzijon la, xane qas k'yaqalik. 30 Chanim kaqach'ob'o chi qas eta'm la ronojel ri jastaq, xuquje' man rajawaxik taj kaqata che la jas ub'anik. Rumal la' kaqakojo chi che ri Dios petinaq wi la. 31 Ri Jesús xub'ij chike: ¿La kixkojon chwe chanim? 32 Kape na ri q'otaj, xuquje' xul waral, are kixtunkin na b'ik, pa ijujunal kixe' cho taq iwachoch, kiniya kanoq nutukel. Pune jeri' man nutukel taj in k'olik, ri Tataxel k'o wuk'. 33 Xinb'ij we jastaq ri' chi'we rech kiriq ja'maril rumal we. Kiriq na k'ax cho ri uwachulew pune jeri' ku'l ik'u'x rumal In xinch'eken pu'wi' ri kwinem rech ri uwachulew.

17

Ri Jesús kub'an ch'awem

1 Are xb'i'taj we tzij ri' rumal ri Jesús, xka'y chikaj, xub'an ch'awem, xub'ij: Tat, xopan ri q'otaj. Nimarisaj ri K'ojol la rech ri K'ojol la kunimarisaj xuquje' q'ij la. 2 Ya'om la che ronojel kwinem pu'wi' konojel ri winaq rech jeri' kuya kik'aslemal konojel ri e yo'm la che. 3 Ri k'aslemal ri maj uk'isik are chi keta'max wach la, xa jun Dios, xuquje' ri Jesucristo ri xtaq la loq.

4 Ri in nunimarisam q'ij la cho ri uwachulew xuquje' nub'anom ri chak ri xb'ij la chi kinb'ano. 5 Chanim k'ut Tat, ya la nuq'ij jetaq ri ya'om la kan chwe are maja' katiktaj loq ri uwachulew.

6 Xinb'ij chike ri xeya la chwe jachin ri lal. Ech la nab'e kanoq, xe'ya k'u la chwe xuquje' e nimaninaq k'ut che ri tzij la. 7 Kamik keta'm chik chi uk' la petinaq wi ronojel ri ya'om la chwe. 8 Jeri' rumal nub'im chike ri tzij ri xya la chwe, xkik'amawa'j k'ut, qas tzij keta'm chi che la in petinaq wi, xuquje' kikojom chi lal xintaqow la loq.

9 Kinta che la pa kiwi' a're'. Man xaq xwi taj kinta che la pa kiwi' ri winaq a'juwachulew, xane kinta xuquje' pa kiwi' ri xeya la chwe, jeri' rumal a're' ech la. 10 Ronojel ri k'o wuk' in, ech la, xuquje' ronojel ri k'o uk' la we in, xuquje' rumal ke a're' xya'taj nuq'ij in.

11 Man naj ta chik kink'oji' cho ri uwachulew, a're' k'ut naj e k'o na waral, in kintzalij uk' la. Tat, che chajij la pa ri ukwinem ri b'i' la ri xya la chwe, rech xa jun ku'xik, jetaq ri qa'nik uj uk' la. 12 Xe'nchajij are xink'oji'k kuk' xuquje' xe'nto'o ruk' ri b'i'aj ri xya la chwe, maj jun chike xtzaqik xwi xtzaq ri tzaqel rij xk'oji'k, rech jeri' kak'ulmataj ri tz'ib'atalik.

13 Chanim kintzalij uk' la, kinb'ij k'u we tzij ri', utz in k'o na choch
ri uwachulew, rech jeri' katz'aqat ri nuki'kotemal pa kanima' a're'.
14 Xintzijoj ri tzij la chike, ri winaq ajuwachulew xe'ketzelaj, jeri' rumal
man ajuwachulew taj, xuquje' in man in ajuwachulew taj. 15 Man are
ta kinta che la chi ke'saj la cho ri uwachulew, xane kinta che la chi
ke'chajij la che ri Itzel. 16 A're' man a'juwachulew taj, je xuquje' in man
in ajuwachulew taj. 17 Che'tyoxirisaj la pa ri qas tzij; ri tzij la are qas tzij.
18 Jetaq ri xb'an la chinutaqik loq cho ri uwachulew, in xuquje' ke'ntaq
b'ik kuk' ri winaq a'juwachulew. 19 Kumal ke a're' kintyoxirisaj wib' in,
rech jeri' ketyoxirisataj xuquje' na a're' pa ri tunal.

20 Man xwi ta kinta che la pa kiwi' a're' xane kinta xuquje' pa kiwi' ri
kekojon na chwe rumal ri tzij ri kakitzijoj na a're' chike nik'aj chik. 21 Rech
jeri' xa jun ku'xik. Jetaq ri qa'nik uk' la, Tat, lal k'o la pa wanima' xuquje'
ri in, in k'o pa anima' la. Ya xuquje' la b'e chi a're' kek'oji' chaqe uj, rech
jeri' kekojon ri winaq a'juwachulew chi lal xintaqow la loq. 22 Ri in xinya
chike ri juluwem ri xya la chwe, rech jeri' xa jun ku'xik, jetaq ri qa'nik
uj uk' la xa uj jun. 23 Ri in in k'o pa kanima' a're' xuquje' lal k'o la pa
wanima' in. Ya la b'e chike rech ku'x suk' xuquje' xa jun, jeri' kaketa'maj
ri winaq a'juwachulew chi lal xintaqow la loq xuquje' e loq'am la jetaq ri
b'anom la chinuloq'axik in.

24 Tat, kawaj kek'oji'k wuk' ri xe'ya la chwe jawje' ri kink'oji' wi. Rech
jeri' kakil ri nujuluwem, ri juluwem ri xya la chwe, jeri' rumal xinloq'aj la
are maja' katiktaj loq ri uwachulew. 25 Suk' laj Tataxel, pune man eta'matal
ta wach la kumal ri winaq a'juwachulew, in weta'm wach xuquje' a're'
keta'm chi lal xintaqow la loq. 26 In nub'im chike jachin ri lal, xuquje'
man kintani' taj chutzijoxik, rech jeri' ri loq'anik la ri in loq'am la ruk'
kak'oji' na pa kanima' a're' xuquje' in kink'oji' na pa kanima' a're'.

18

Kachap ri Jesús kumal ri ajch'o'jab' chajil tinimit xuquje' ri k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel
(Mateo 26:47-56; Marcos 14:43-50; Lucas 22:47-53)

1 Are xb'i'taj we jastaq ri' rumal ri Jesús, xe' kuk' ri utijoxelab' xkiq'axaj
ri ja' ri kab'inik ri k'o pa Cedrón. Ch'aqa'p che ri kab'in wi ri ja', k'o
jun ch'aqa'p ulew jawje' tiktal wi che', ri Jesús xok b'ik chila'. 2 Ri Judas ri
xk'ayin ri Jesús reta'm xuquje' jawje' k'o wi k'olib'al ri', jeri' rumal sib'alaj
k'i mul k'olinaq ri Jesús chila' kuk' ri utijoxelab'. 3 Ri k'amal taq kib'e ri
ch'awenelab' cho ri Dios rachi'l ri fariseos xe'kiya b'ik junmulaj ajch'o'jab'
chajil tinimit, xuquje' e chajinelab' rech ri Templo che ri Judas xo'pan k'ut
jawje' k'o wi ri Jesús kuk'a'm taq b'ik q'aq' ri katunanik xuquje' che'yab'al.
4 Ri Jesús reta'm chik ronojel ri kak'ulmatajik, xel loq chkik'ulaxik ri
winaq, xuta chike: ¿Jachin kitzukuj?

5 Ri winaq xkib'ij che: Are kaqatzukuj ri Jesús aj Nazaret.

Ri Jesús xub'ij: In Ri'.

Ri Judas ri xk'ayin ri Jesús k'o xuquje' kuk' ri winaq. 6 Ri Jesús are xub'ij
“In Ri'”, xetzalij chikij, pak'alik xeqajik. 7 K'a te ri' xuta chi junmul chike
xub'ij: ¿Jachin kitzukuj?

Ri winaq xkitzalij ub'ixik: Are kaqatzukuj ri Jesús aj Nazaret.

8 Ri Jesús xub'ij chike: Xinb'ij chi'we chi in Ri', we in kinitzukuj, chiya
b'e chike we nik'aj ri' keb'ek.

9 Jewa' xub'ij rech kak'ulmataj ri tz'ib'atalik: *Xa ta ne jun xtzaq chike ri xeya la chwe.*✡ 10 Ri Simón Pedro ruk'a'm b'ik jun sak'ib'al xresaj, k'a te ri' xusak'ij ri wiqiq'ab' uxikin ri patanil rech ri k'amal kib'e ri ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. (Ri patanijel ub'i' Malco.) 11 Ri Jesús xub'ij che ri Pedro: Chatzalij le asak'ib'al pa ri k'olib'al rech. ¿La man ya'tal wi kinqumuj ri k'a ri kuya ri nuTat chwe?

Kopan ri Jesús choch ri Anás
(Mateo 26:57-58; Marcos 14:53-54; Lucas 22:54)

12 Are k'u ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' ri k'amal kib'e, e kachi'l ri e chajil taq re ri Templo xkiyut ri Jesús k'a te ri' xkik'am b'ik. 13 Nab'e xkik'am b'ik ri cho ri Anás, uji' ri Caifás, are kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, che ri junab' ri'. 14 Ri Caifás are xb'in chike ri winaq a'j Israel, are katanik we xa jun achi kakam kumal ke ri winaq cho ri kekam konojel ri tinimit.

Ri Pedro karawaj uq'alajisaxik ri Jesús
(Mateo 26:69-70; Marcos 14:66-68; Lucas 22:55-57)

15 Ri Simón Pedro rachi'l jun tijoxel e teren b'ik chirij ri Jesús. Ri jun tijoxel chik eta'matal uwach rumal ri k'amal b'e kech ri kinimal ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rumal ri' xya b'e che xok b'ik cho rachoch ri kinima'qil ri ch'awenelab', ruk' ri Jesús. 16 Are k'u ri Pedro xkanaj kanoq chuchi' ri ja. Ri tijoxel ri eta'matal uwach rumal ri kinima'qil ri ch'awenelab' xel chi loq junmul xultzijon ruk' ri jaqal rech ri uchi' ja xuta toq'ob' che rech koq b'ik ri Pedro. 17 Ri jaqal uchi' ja xub'ij che ri Pedro: ¿La man at kachi'l at ri utijoxelab' we achi ri'?

Ri Pedro xub'ij: Man in kachi'l taj.

18 Sib'alaj k'ax tew k'ut rumal ri' ri e patanijelab' xuquje' ri e chajinelab' kimulim kib' chirij jun q'aq' tajin kakimiq' kib'. Ri Pedro xuquje' tajin kumiq' rib' kuk'.

Kopan ri Jesús choch ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios
(Mateo 26:59-66; Marcos 14:55-64; Lucas 22:66-71)

19 Are k'u ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios tajin kuta che ri Jesús jas uwach ri k'utu'n tajin kuya'o xuquje' jachin taq ri utijoxelab'. 20 Ri Jesús xub'ij che: Ri in nuyo'm ri nuk'utu'n chikiwach konojel ri winaq pa ri Sinagoga, pa ri Templo xuquje' jawje' ri kakimulij wi kib' ri winaq a'j Israel. Man k'o taj jun jastaq ri xaq cheleq'al nub'im. 21 ¿Jas che chwe in kata wi? Chata chike ri winaq ri xetow ri nutzij. A're' ri' eta'maninaq ri xintzijoj chike.

22 Are jewa' xub'ij, jun chike ri chajinelab' rech ri Templo xutzoqopij jun q'ab' chupalaj, k'a te ri' xub'ij che: ¿La jeri' kab'an chuch'ab'exik ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios?

23 Ri Jesús xub'ij che: We k'o itzel jastaq xinb'ij chab'ij jawje' xinsach wi. We utz ri xinb'ij, ¿jas che k'ut kinach'ayo?

24 Jat'ital ri Jesús xtaq b'ik rumal ri Anás choch ri Caifás ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios.

Ri Pedro karawaj uq'alajisaxik ri Jesús
(Mateo 26:71-75; Marcos 14:69-72; Lucas 22:58-62)

25 Are k'u ri Pedro xaq je' tak'al chila' tajin kumiq' rib' chuchi' ri q'aq'. K'o chila', are xta che: ¿La man k'u at jun at chike ri utijoxelab' we achi ri'?

✡ **18:9** 18:9 Juan 6:39.

Man in kachi'l taj, xcha ri Pedro.

26 ¿La man k'u xatinwilo are at k'o ruk' pa ri ulew jawje' tiktal wi che'?
xcha jun chike ri patanijel rech ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios
che, uq'ab' taq alaxik ruk' ri achi ri xsak'ix uxikin rumal ri Pedro.

27 Ri Pedro junmul chik xub'ij chi man reta'm taj uwach ri Jesús, qas
che ri q'otaj ri' xtzitziriqi'n ri ama' ak'.

Ri Jesús kopan cho ri Pilato
(Mateo 27:1-2, 11-14; Marcos 15:1-5; Lucas 23:1-5)

28 Ri e k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel xkesaj b'ik ri Jesús cho
rachoch ri Caifás, xkik'am b'ik cho ri nim taqanel aj Roma. Rumal k'u chi
tajin kasaqirik, ri winaq a'j Israel man xo'k ta b'ik pa ri nimalaj ja ri k'o wi
ri Pilato, jeri' rumal we ta xo'k b'ik kakich'ulujij kib' xuquje' man kekwin
taj kewa' pa ri nimaq'ij Pascua we jeri' kakib'ano. 29 Rumal ri' xel loq ri
Pilato chutayik chike: ¿Jas umak we achi ri', kib'ij ix?

30 Ri winaq xkib'ij: We ta mat jun achi b'anal k'ax, mat xqak'am loq la
chawe.

31 Ri Pilato xub'ij chike: Chik'ama b'ik ix, chiq'ata tzij pu'wi' jetaq ri
kub'ij ri itaqanik.

Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Man k'o ta kwinem pa qaq'ab' uj
chukamisaxik jun winaq.

32 Jewa' xb'antajik rech kak'ulmataj ri ub'im ri Jesús are xutzijoj rij jas
uwach kamikal kuriqo. 33 Ri Pilato xok chi b'ik junmul pa ri nimalaj ja,
xusik'ij ri Jesús, xuta che: ¿La at ri' ri at nim taqanel pa kiwi' ri winaq a'j
Israel?

34 Ri Jesús xub'ij che ri Pilato: ¿Are ri' kab'ij at? O ¿are ri' kib'im chi
nik'aj chawe chi kinux in?

35 Ri Pilato xub'ij: ¿La in aj Israel k'u in? Are ri awinaq xuquje' ri e
k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xatk'amow loq chinuwach.
¿Jas xamakuj?

36 Ri Jesús xub'ij: Ri ajawarem ri kintaqan wi man rech ta we uwachulew
ri'. We ta jeri', kech'o'jin ri' ri e chajil taq rech jeri' man kakiya ta b'e
kinkichap ri winaq a'j Israel. Man rech ta k'u uwachulew ri nutaqanik.

37 Ri Pilato xub'ij che: Xaq jeri' at taqanel.

Ri Jesús xub'ij: At xatb'inik chi in taqanel, rumal wa' xinalaxik xuquje'
rumal wa' xinpe choch ri uwachulew, rech jeri' kulinq'alajisaj ri tunal.
Xapachin ri kuloq'aj ri tunal kutatab'ej ri' ri nuch'ab'al.

38 Ri Pilato xuta che ri Jesús: ¿Jas k'u ri' ri tunal?

Are xb'i'taj we ri' rumal, xel b'ik chikilik ri winaq a'j Israel, xub'ij chike:
Man kinriq ta in umak we achi ri'.

(Mateo 27:15-31; Marcos 15:6-20; Lucas 23:13-25)

39 Ri ix k'ut naq'atal chi'we chi katzoqopix jun achi ri k'o pa che' pa
ri nimaq'ij rech Pascua. ¿La kiwaj k'ut kintzoqopij ri nim taqanel ke ri
winaq a'j Israel?

40 Ko xkiraq kichi' ri winaq, xkib'ij: Chatzoqopij ri Barrabás. Ri Barrabás
k'ut jun elaq'om.

19

1 Ri Pilato xuchap ri Jesús, k'a te ri' xtaqan chuch'ayik. 2 Ri ajch'o'jab'
chajil tinimit xkikem jun k'ixa korona, k'a te ri' xkikoj che ri ujolom ri Jesús

xuquje' xkikoj jun mora't atz'yaq chirij.* 3 K'a te ri' xeqet ruk', xkichaple'j
uraqik kichi' xkib'ij: ¡Nim uq'ij ri taqanel kech ri winaq a'j Israel!
K'a te ri' xkich'ey chupalaj.
4 Ri Pilato xel chi loq junmul pa ri nimalaj ja ri kataqan wi, k'a te ri'
xub'ij chike ri winaq a'j Israel: Ri' xinwesaj loq we Jesús rech kiweta'maj
chi man k'o ta mak kinriq che.
5 Are xel loq ri Jesús, kojtal loq jun k'ix korona che ri ujolom xuquje'
k'yaqtal jun mora't atz'yaq chirij. Ri Pilato xub'ij chike: Ri' we achi.
6 Are xkil ri k'amal kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri e
chajinelab' rech ri Templo, xkiraq kichi' xkib'ij: ¡Ripoq! ¡Ripoq!
Ri Pilato xub'ij chike: Chik'ama b'ik ix chiripa'. Ri in man k'o ta umak
xinriqo.
7 Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Uj k'o jun qataqanik, ri qataqanik kub'ij chi
ya'tal che kakamik, jeri' rumal kub'ij chib'il rib' chi are uk'ojol ri Dios.
8 Ri Pilato are xuta we tzij ri' xnimar ri uxib'in ib'. 9 Jeri' xok chi b'ik
junmul pa ri nimalaj ja, k'a te ri' xuta che ri Jesús: ¿Jawje' katel wi?
Ri Jesús man xch'aw taj.
10 Ri Pilato xub'ij che ri Jesús: ¿Man kinach'ab'ej ta ne lo? ¿La
man kawilo chi kinkwinik katintzoqopij b'ik xuquje' kinkwinik kintaqan
charipik?
11 Ri Jesús xub'ij che: Man katkwin ta chub'anik ri jastaq ri' we ta mat
chikaj petinaq wi ri kwinem ri ya'tal chawe, xaq jeri' ri sib'alaj nim umak
ri xinjachow pa aq'ab'.
12 Are xuta ri Pilato ri xb'ix che, are xraj xutzoqopij b'ik ri Jesús, ri winaq
k'ut xkiraqaqej kichi' xkib'ij: We katzoqopij b'ik we achi ri' man at rech
ch'ab'e'n taj ri nim q'atal tzij. Xapachin ri karaj kub'an taqanel wi xaq pa
utukel kub'an uk'ulel che ri nim taqanel.
13 Are xuta ri xkib'ij ri winaq, xresaj loq ri Jesús k'a te ri' xt'uyi'k pa ri
utem rech q'atoj tzij, ri k'olib'al ub'i'nam B'antal che ab'aj, *Gabatá* ub'i' pa
arameo. 14 Are q'ij rech patanijem rech ri nimaq'ij Pascua, qas pa nik'aj
q'ij, ri Pilato xub'ij chike ri winaq: Ri' le itaqanel.
15 Ri winaq xkib'ij: Che'l b'ik, che'l b'ik, ripoq, ripoq.
Ri Pilato xuta chike: ¿La kinrip k'u in ri itaqanel?
Ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xkib'ij: Xaq xwi nim
qataqanel uj ri kel je la' pa Roma.
16 Ri Pilato xujach b'ik ri Jesús pa kiq'ab' rech jeri' kakiripo. Ri ajch'o'jab'
chajil tinimit xkik'am b'ik ri Jesús.

Karip ri Jesús
(Mateo 27:32-44; Marcos 15:21-32; Lucas 23:26-43)

17 Xel k'u b'ik ri Jesús, reqam b'ik ri che' ripb'al xe' je la' pa ri le'aj
ub'i'nam Ub'aqil jolomaj, pa arameo ub'i'nam *Gólgota*. 18 Chila' xkirip
wi, xuquje' xe'kirip chi keb' winaq ruk', jun pa ri umox, jun chik pa
ri uwiqiq'ab'. 19 Ri Pilato xtaqan chukojik jun tz'ib'atalik pu'wi' ri che'
ripb'al ri kub'ij: ARE WA' RI JESÚS AJ NAZARET, RI NIM TAQANEL KECH
RI WINAQ A'J ISRAEL. 20 E k'i chike ri winaq a'j Israel xkisik'ij uwach ri
tz'ib'atalik jeri' rumal ri le'aj ri xrip wi ri Jesús chuxukut ri nima tinimit
k'o wi. Ri tz'ib'atalik xtz'ib'ax pa ri tzijob'al arameo, latin xuquje' pa ri
tzijob'al kech ri a'j Grecia 21 Ri k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri
Dios xe'kib'ij che ri Pilato: Man katz'ib'aj ta la "Nim Taqanel kech ri winaq

* **19:2** 19:2 Ri mora't atz'yaq xwi ri nim taqanelab' kekojowik.

a'j Israel.” We achi ri' xub'ij chib'il rib' chi are nim kitaqanel ri winaq a'j Israel.
22 Ri Pilato xub'ij chike: Ri xintz'ib'aj, xintz'ib'aj.
23 Ri ajch'o'jab' chajil tinimit are xkirip ri Jesús, xkik'am ri ratz'yaq xkirich'ij pa kajib', xkik'am kanoq jun taq ch'aqa'p ke. Xkik'am xuquje' ri ukaton xa ta ne jun t'isel k'o che, xane xa kemtalik. 24 Ri ajch'o'jab' xkib'ij: Man kaqarich'ij ta wa' we ri'. Chujetz'anoq rech kaqilo jachin kach'eken che.
Jeri' xkib'ano. Jewa' xkib'ano rech kak'ulmataj ri tz'ib'atalik, ri kub'ij: *Xkijach ri watz'yaq chikiwach, xuquje' xe'tz'anik chuch'ekik ri watz'yaq.* ✡
25 Chunaqaj ri che' ri xrip wi ri Jesús k'o apanoq ri unan ri Jesús xuquje' ri rachalal ri unan, k'o xuquje' ri María ri rixoqil ri Cleofas, rachi'l ri María Magdalena. 26 Ri Jesús are xril ri unan xuquje' ri utijoxel ri sib'alaj uloq, xub'ij che ri unan: Ixoq, le' k'o le awal chi le'.
27 K'a te ri' xub'ij che ri utijoxel: Le' chi le' k'o wi le anan.
Tzi che ri q'ij ri' ri tijoxel xuk'amawa'j ri ixoq cho ri rachoch.

Kakam ri Jesús
(Mateo 27:45-56; Marcos 15:33-41; Lucas 23:44-49)

28 Are xb'antaj ronojel we jastaq ri', reta'm ri Jesús chi xb'antaj ronojel, rech k'u kak'ulmataj ri tz'ib'atalik xub'ij: Kachaqi'j nuchi'.
29 K'o k'u apanoq jun k'olib'al ri k'o vinagre chupam. Xkimu' k'u b'ik jun q'ux chupam, k'a te ri' xkixekeb'a che jun aj, xkiya q'anoq pa uchi' ri Jesús. 30 Are xuna' ri Jesús ri vinagre, xub'ij: Ronojel xb'antajik.
K'a te ri' xutzalab'a ri ujolom, xel ranima'.
31 Are q'ij kab'an patanijik rech ri nimaq'ij Pascua. Ri winaq a'j Israel man kakaj taj kekanaj kan ri kaminaqib' choch ri che' ripb'al, jeri' rumal are q'ij rech uxlanem. Xaq jeri' xkita che ri Pilato chi kataqan chuq'ipixik ri b'aq che taq ri kaqan ri e xekel cho ri che' ripb'al rech ke'qasax loq xuquje' ke'sax b'ik chila'. 32 Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xeb'e chutatz'ixik ri b'aq rech ri kaqan ri e xekeb'atal cho ri che ripb'al. Nab'e xe'kitatz'ij ri b'aq che ri kaqan ri e keb' achyab' ri e xekeb'atal chuxukut ri Jesús. 33 Are xeqet ruk' ri Jesús, xkilo chi kaminaq chik, xaq jeri' man xkitatz'ij ta chi ri b'aq che ri raqan.
34 Pune jeri' jun chike ri ajch'o'jab' chajil tinimit xujut b'ik ri che' ch'eyab'al che ri uk'alk'a'x ri Jesús, jeri' xel loq kik' xuquje' ja che. 35 Ri xilowik kuq'alajisaj we jastaq ri', xuquje' qas tzij ri kub'ij. Are' reta'm chi qas tzij ri kub'ij, rech jeri' kixkojon xuquje' ix. 36 Xk'ulmataj we jastaq ri' rech jeri' kak'ulmataj ri tz'ib'atalik: *Man katatz'ix ta jun chike ri ub'aqil*✡ 37 Kub'ij xuquje' pa ri tz'ib'atalik: *Kakika'yej na ri xkisoko.*✡

Kamuq ri utyo'jal ri Jesús
(Mateo 27:57-61; Marcos 15:42-47; Lucas 23:50-56)

38 Are xb'antaj ronojel we jastaq ri', ri José ri kel pa Arimatea xe' ruk' ri Pilato, xu'ta che ri utyo'jal ri Jesús rech kumuqu. Ri José jun chike ri utijoxelab' ri Jesús pune xaq pa awal, jeri' rumal kuxi'j rib' chike ri winaq a'j Israel. Ri Pilato xuya b'e che ri José xuk'am b'ik ri utyo'jal ri Jesús. 39 Xopan xuquje' ri Nicodemo, are wa' ri achi ri xe'solin ri Jesús che ri jun chaq'ab'il, ruk'a'm b'ik jun ciento libra kunab'al mirra xuquje' áloe.† 40 Ri

✡ **19:24** 19:24 Salmos 22:18. ✡ **19:36** 19:36 Éxodo 12:46; Números 9:12; Salmos 34:20. ✡ **19:37** 19:37 Zacarías 12:10. † **19:39** 19:39 Áloe che jun q'ayes kesax wi, kakoj xuquje' che k'ok' kunab'al.

José rachi'l ri Nicodemo xkik'am b'ik ri utyo'jal ri Jesús, xkipis b'ik jetaq ri kub'ij ri kinaq'atajib'al, xkikoj b'ik k'ok' taq kunab'al chirij. 41 Pa ri le'aj ri xrip wi ri Jesús k'o jun k'olib'al jawje' tiktal wi che' xuquje' k'o jun k'ak' muqb'al, xa ta ne jun muqtal chupam. 42 Xkimuq k'u kan ri Jesús chila', jeri' rumal are q'ij b'anb'al patanijik rech ri nimaq'ij Pascua, xuquje' naqaj k'o wi ri muqb'al chike.

20

Kak'astaj ri Jesús chikixo'l ri kaminaqib'
(Mateo 28:1-10; Marcos 16:1-8; Lucas 24:1-12)

1 Pa ri nab'e q'ij rech wuq q'ij, sib'alaj aq'ab' k'a kamuquq na, ri María Magdalena xe' chuchi' ri muqb'al, k'a te xrilo esatal chi ri ab'aj ri kojtal kan chutz'apixik ri okib'al. 2 Jeri' kaxik'anik xe' jawje' e k'o wi ri Simón Pedro xuquje' ri jun tijoxel chik ri sib'alaj loq' rumal ri Jesús, xu'b'ij chike: Xk'amtaj b'ik ri Ajawxel, man keta'm taj jawje' xe'yo'q wi kanoq.

3 Ri Pedro rachi'l ri jun tijoxel chik xeb'e chuchi' ri muqb'al. 4 Kikob'chal kexik'anik xeb'ek, are k'u ri jun tijoxel rumal ri sib'alaj kaxik'anik, nab'e xopan cho ri Pedro chuchi' ri muqb'al. 5 Xpachi b'ik pa ri muqb'al k'a te xrilo k'o ri atz'yaq chila' ri xpisi' wi ri Jesús, man xok ta k'u b'ik. 6 K'a te ri' xopan ri Simón Pedro, xok b'ik pa ri muqb'al. Xril ri atz'yaq ri xpisi' wi ri Jesús, 7 xuquje' ri atz'yaq ri xpisi' wi ri ujolom ri Jesús, are k'u ri atz'yaq ri xpisi' wi ri utyo'jal ri Jesús man k'o ta chi ruk' ri rachi'l taq atz'yaq xane b'ustal chi kanoq ya'tal kan chuxukut. 8 Qas che ri q'otaj ri' xok chi b'ik ri jun tijoxel ri xopan nab'e chuchi' ri muqb'al. Are xril ri atz'yaq, xkojonik. 9 Che ri' maja' kakich'ob' ri kub'ij ri tz'ib'atalik chi ri Jesús kak'astaj na uwach.

Ri Jesús kuk'ut rib' cho ri María Magdalena

10 K'a te ri' ri e tijoxelab' xetzalij cho ri kachoch.
(Marcos 16:9-11)

11 Are k'u ri María koq'ik xkanaj kan chuchi' ri muqb'al. Tajin koq'ik are xpachi b'ik, xka'y pa ri muqb'al. 12 K'a te xrilo e keb' angelib' a'j saq taq atz'yaq, e t'uyut'uj jawje' ri xkanaj wi ri utyo'jal ri Jesús, jun ángel t'uyul jawje' xkanaj wi ri raqan ri Jesús, ri jun chik t'uyul jawje' ri xkanaj wi ri ujolom. 13 Ri angelib' xkita che ri María: ¿Ixoq jas che katoq'ik?

Ri María xub'ij: Kinoq'ik rumal cher xkik'am b'ik ri Wajaw, man weta'm taj jawje' xe'kiya wi kanoq.

14 Are xb'i'taj we ri' rumal xtzalq'omij chirij, k'a te xrilo tak'al ri Jesús chila', pune xril uwach man reta'm ta k'ut chi are Jesús.

15 Ri Jesús xuta che: Ixoq, ¿jas che katoq'ik? ¿Jachin tajin katzukuj?

Ri María pa uk'u'x chi ri Jesús are achi chajil rech ri le'aj jawje' k'o wi ri muqb'al, xub'ij che: Tat, we lal xk'amow la b'ik, b'ij la chwe jawje' xe'ya wi la rech ke'n wi la'.

16 Ri Jesús xub'ij che: ¡María!

Ri María xtzalq'omij chirij, xub'ij: ¡Raboni! (pa arameo kel kub'ij *Ajtij*)

17 Ri Jesús xub'ij che: Minachapo rumal maja' kintzalij ruk' ri nuTat. Are ja'b'ij chike ri e wachalal chi kintzalij ruk' ri nuTat, are xuquje' iTat ix. Kintzalij ruk' ri nuDios xuquje' are iDios ix.

18 Ri María Magdalena xe' chub'ixik chike ri tijoxelab' ri xk'ulmatajik, xub'ij: Xinwil ri Ajawxel.

K'a te ri' xutzijoj chike ronojel ri xb'ix che rumal ri Jesús.

Ri Jesús kuk'ut rib' chkiwach ri utijoxelab'
(Mateo 28:16-20; Marcos 16:14-18; Lucas 24:36-49)

19 Che ri b'enaq q'ij rech ri nab'e q'ij rech ri wuq q'ij, ri tijoxelab' kimulim kib' kitz'apim ri uchi' ja, jeri' rumal kakixi'j kib' chikiwach ri e k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel, xaq k'a te xok b'ik ri Jesús xe'k'ol chikixo'l, xuya rutzil kiwach, xub'ij: Ri ja'maril k'o iwuk'.

20 Are xb'i'taj we ri' rumal, xuk'ut ri uq'ab' xuquje' ri uk'alk'a'x chkiwach. Ri tijoxelab' are xkil uwach ri Ajawxel, xeki'kotik. 21 Xutzalij ub'ixik chike: Ri ja'maril k'o iwuk'. Jetaq ri xub'an ri Tataxel, chinutaqik loq in, jeri' xuquje' kinb'an in chi'taqik b'ik.

22 K'a te ri' xu'wupuj xuquje' xub'ij chike: Chik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 23 Ri winaq ri kikuy ix umak, kakuyutaj na; are k'u ri man kikuy taj, man kakuyutaj ta umak.

Ri Jesús kuk'ut rib' choch ri Tomás

24 Ri Tomás, jun chike ri kab'lajuj tijoxelab', man k'o ta kuk' ri tijoxelab' are xuk'ut rib' ri Jesús. 25 Jeri' ri nik'aj tijoxelab' xkib'ij che: Xqil uwach ri Ajawxel.

Ri Tomás xub'ij: We man kinwil ri ujulal ri kalawix pa uq'ab' xuquje' kinjut b'ik ri nuq'ab' pa ri uk'alk'a'x, man kinkoj ta wi.

26 Are i'k'owinaq chi wuqub' q'ij, ri tijoxelab' junmul chik kimulim kib' pa ri ja, kachi'l ri Tomás. Pune e tz'apatz'oj ri uchi' ja ri Jesús xok b'ik, xtak'i'k pa kinik'aj, xuya rutzil kiwach xub'ij: Ri ja'maril k'o iwuk'.

27 K'a te ri' xub'ij che ri Tomás: Chaya ri aq'ab' waral xuquje' chawila le nuq'ab'. Chaqeb'saj loq ri aq'ab' xuquje' chajutu b'ik ri uwi' aq'ab' pa ri nuk'alk'a'x. Man kakab'alaj ta ak'u'x xane chatkojonoq.

28 Ri Tomás xub'ij: ¡Wajaw, nuDios! 29 Ri Jesús xub'ij che: Katkojonik jeri' rumal xawil na nab'e. Utz ke ri pune man xkil taj nab'e xekojon k'ut.

30 Ri Jesús xub'an chi na nik'aj mayijab'al taq k'utb'al chikiwach ri utijoxelab', ri man xetz'ib'ax taj pa we wuj ri'. 31 Are k'u we xtz'ib'ax pa we wuj ri', xtz'ib'axik rech jeri' kikojo chi ri Jesús are Cristo, ralk'wa'l ri Dios, rech are kixkojon che ri ub'i' kaya'taj na ik'aslemal.

21

Ri Jesús kuk'ut rib' chkiwach ri utijoxelab'

1 Junmul chik ri Jesús xuk'ut rib' chkiwach ri utijoxelab', chuchi' ri cho Tiberias.* Jewa' xub'an chuk'utik rib'. 2 Ri Simón Pedro xaq jun e k'o wi ruk' ri Tomás (ri kab'ix yo'x che), ri Natanael ri kel pa Caná pa Galilea, ri e ralk'wa'l ri Zebedeo, xuquje' e keb' tijoxelab' chik. 3 Ri Simón Pedro xub'ij: Kine' na pa chapoj kar.

Ri e tijoxelab' xkib'ij che: Kuje' awuk'.

Xaq jeri' xe'l b'ik xaq'an pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xa ta k'u ne jun kar xkiriq che ri chaq'ab'il ri'. 4 Are xsaqirik, ri Jesús xopan chuchi' ri cho. Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj chi are'. 5 Xaq k'a te' ri Jesús xuta chike: Alab'om, ¿la maj jun jas iwe tijowik rij iwuk'?

Maj, xecha ri tijoxelab'.

6 Ri Jesús xub'ij chike: Chik'yaqa ri k'at pa iwiqiq'ab' rech ki'chap ri kar. Je k'u ri xkib'ano, sib'alaj e k'i kar xe'kichapo, man kekwin ta chi k'ut kakesaj loq ri k'at pa ri ja'.

* **21:1** 21:1 Ri Tiberias are jun ub'i' chik ri cho pa Galilea.

7 Ri tijoxel ri sib'alaj kaloq'ax rumal ri Jesús xub'ij che ri Pedro: Are
Ajawxel.
Are xuta ri Pedro xb'ix che "Are Ajawxel" aninaq xukoj b'ik ri ratz'yaq
jeri' rumal xaq k'yaqal ratz'yaq ukojom, k'a te ri' xuk'yaq b'ik rib' pa ri
ja'. 8 Ri nik'aj tijoxelab' chik xekanaj kanoq pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri
ja', tajin kakijuruj kan ri k'at nojinaq che kar, jeri' rumal chi ciento metros
e k'o wi che ri uchi' ri ja'. 9 Are xeqaj pa ri jukub' b'inib'al, xkil jun kar
rachi'l jun kaxlan wa k'o cho jun rachaq q'aq'. 10 Ri Jesús xub'ij chike:
Chik'ama loq keb' oxib' kar che ri xi'chap loq.
11 Ri Simón Pedro xpaqi' pa ri jukub' b'inib'al, xu'juruj b'ik ri k'at sib'alaj
nojinaq che nimaq taq kar, k'a chuchi' ri ja'. Xe'kichap jun ciento ruk'
nik'aj rachi'l oxib' kar. Pune sib'alaj e k'i kar e k'o b'ik pa ri k'at, man
xt'oqopin ta k'u ri k'at. 12 Ri Jesús xub'ij chike: Chixanloq, chixulwo'q.
Man k'o ta k'u jun chike ri tijoxelab' xuta che ri Jesús: ¿Jachin ri lal?
Jeri' rumal keta'm chi are Jesús.
13 Ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, k'a te ri' xuya chike, je xuquje' xub'an
che ri kar.
14 Are wa' urox mul ri xuk'ut rib' ri Jesús chikiwach ri utijoxelab' are
k'astajinaq chi uwach.

Ri Jesús katzijon ruk' ri Pedro

15 Are xtijtaj ri kiwa rech aq'ab'il, ri Jesús xuta che ri Simón Pedro:
Simón uk'ojol ri Juan, ¿la k'o na ri aloq'anik chwe cho ri aloq'anik chike
we nik'aj ri'?
Ri Pedro xub'ij: Je' Tat, eta'm la chi kanloq'aj la.
Ri Jesús xub'ij che: Cha'chajij b'a ri alaj taq nuchij.
16 Ri Jesús xuta chi junmul che ri Pedro: Simón uk'ojol ri Juan, ¿la
kinaloq'aj?
Ri Pedro xub'ij: Je' Tat, eta'm la chi kanloq'aj la.
Ri Jesús xub'ij che: Cha'chajij ri nuchij.
17 Churox mul xuta ri Jesús che ri Simón: Simón, uk'ojol ri Juan ¿la
kinaloq'aj?
Ri Pedro xk'axir ranima' jeri' rumal xta che oxib' mul ri k'otb'al chi'
"¿La kinaloq'aj?" Xub'ij che ri Jesús: Wajaw, lal eta'm la ronojel, eta'm la
chi kanloq'aj la.
Ri Jesús xub'ij che: Cha'chajij ri nuchij. 18 Qas tzij kinb'ij chawe chi are
at ak'al ala, kakoj b'ik ri awatz'yaq kate' jawje' ri kawaj wi. Are k'u we
xatri'job'ik, kayuq na ri ukob'chal ri aq'ab', jun chi k'u wi na kakojow b'ik
ri awatz'yaq chawij k'a te ri' katuk'am b'ik jawje' ri man kawaj taj kate'
wi.
19 Xub'ij ri Jesús we ri' rech kuya uch'ob'ik che ri Pedro ri kamikal
ri kuriq na, rech jeri' kuya uq'ij ri Dios. K'a te ri' xub'ij ri Jesús che:
Chinaterene'j.
20 Are xtzalq'omij ri Pedro chirij, xrilo chi teren b'ik ri tijoxel ri sib'alaj
kaloq'ax rumal ri Jesús, are wa' ri tijoxel ri pa ri jun rekeq'ij xq'oyi' cho
uk'u'x ri Jesús xuta che: Ajawxel, ¿jachin ri' ri kak'ayin la?
21 Are xril ri Pedro we tijoxel ri', xuta che ri Ajawxel: Ajawxel, ¿jas
kak'ulmataj ruk' are'?
22 Ri Jesús xub'ij che: We kawaj in chi kak'asi' na k'a kintzalij na loq,
¿jas awe at che? At xwi chinaterene'j.

23 Rumal ri' xtukin b'ik ub'ixik chikixo'l ri alaxik chi we tijoxel ri' man
kakam taj. Ri Jesús man xub'ij taj chi mat kakamik, xane xwi xub'ij: We
kawaj in chi kak'asi' k'a kintzalij na loq, ¿jas awe at che?
24 Are wa' ri tijoxel ri kaq'alajisan we jastaq ri' xuquje' are' xtz'ib'an we
jastaq ri'. Uchapom xuquje' qak'u'x chi ri uq'alajisanik qas tzij wi.
25 Ri Jesús xub'an xuquje' nik'aj taq jastaq chik, we ta k'u katz'ib'ax pa
jujunal ronojel ri xub'ano, kinchomaj in chi maj kak'oji' wi ronojel ri wuj
ri' cho ri uwachulew.

RI WUJ RI KATZIJOX WI RI XKIB'AN RI U'TAQO'N RI JESÚS

Majib'al re

Chak kech ri u'taqo'n ri Jesús, are wa' ri ub'i' we wuj ri'. Are wa' ri xk'ulmataj kuk' ri e taqo'n. Ri Lucas are xtz'ib'an we wuj ri'. Ri Lucas man aj Israel taj. We achi ri' jun ajkun. Ri nab'e uwuj are ri wuj rech Lucas. We wuj ri' xutz'ib'aj are k'o pa ri tinimit Jerusalén xuquje' pa ri tinimit Roma pa ri junab' 60 – 62 are alaxinaq chi ri Cristo.

We wuj ri' are uk'ulaj ri utz laj tzij ri kuk'ut ri upetib'al ri Jesús cho ri uwachulew xuquje' kuq'alajisaj ri majib'al re ri komontyox rech ri Cristo Jesús. Ri utz laj tzij ri tz'ib'atal pa Lucas kuk'ut ri uk'aslemal ri Jesús are xk'oji'k cho ri uwachulew, we Hechos kutzijoj ri xk'ulmataj kuk' ri tijoxelab', jas xub'an ri Uxlab'ixel chuk'amik kib'e, jas xkib'an chuq'alajisaxik ri utz laj tzij, nab'e xkichaple'j b'ik pa Jerusalén, Judea, pa Samaria xuquje' pa ri k'isb'al re ri uwachulew. Ri Lucas kutzijoj rij jas xb'an chutzijoxik we tzij chike konojel ri winaq ri a'j Israel xuquje' ri man a'j Israel taj, kutzijoj xuquje' jas xb'an chutzijoxik ri utzij ri Dios chike ri e q'atal taq tzij pa ri tinimit Roma. Ri kojonelab' xkitzijoj chike ri winaq a'j Israel ri utz laj tzij re ri Mesías ri kaye'm apanoq. K'o oxib' q'at pa ri wuj rech Hechos. Ri nab'e q'at kub'ij chaqe jas xkib'an ri e nab'e taq kojonelab' rech xek'iyarik pa ri tinimit Jerusalén. We ri' kariqitaj pa ri q'at jun kato'taj ub'ixik pa ri q'at wuqub'.

Ri ukab' q'at kub'ij chaqe jas xb'an che utzijoxik ri utz laj tzij pa ri nik'aj taq tinimit chik re Judea, we ri' kaqariqo pa ri q'at wajxaqib' kato'taj pa ri q'at kab'lajuj.

Ri urox q'at kachaple'taj pa ri q'at oxlajuj kato'taj pa ri q'at juwinaq wajxaqib', are wa' ri k'isb'al re we wuj ri', chupam katzijox wi jas xb'an chutzijoxik ri utz laj tzij chike ri winaq ri man a'j Israel taj, ri utz laj tzij xopan pa ri uk'u'x ri tinimit Roma.

Ŝib'alaj je'lik xub'an ri utzij ri Dios rumal cher xtukin ub'ixik rumal ri loq'alaj Uxlab'ixel. Ri loq'alaj Uxlab'ixel xpe pa kiwi' ri nab'e taq kojonelab' pa ri nimaq'ij rech ri Pentecostés. Ri Uxlab'ixel xuya nimalaj chuq'ab' xuquje' kwinem chike ri kojonelab', xa jeri' xkichaple'j ub'ixik xuquje' ub'anik ri rajawaxik kakib'ano.

Xk'ut chikiwach konojel ri kojonelab' chi are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kayo'w kwinem xuquje' kichuq'ab' rech kakitzijoj ri utz laj tzij chike ri maja' kekojonik.

Ri Jesús kak'am b'ik chikaj

1 Loq'alaj wach ch'ab'e'n Teófilo: Pa ri nab'e nuwuj* ri xintz'ib'aj chawe,
xintzijon chirij ronojel ri xub'an ri Jesús xuquje' ri xuk'utu. 2 K'a pa ri
q'ij are xk'am b'ik chikaj are xya'taj kan ri utaqanik chike ri utijoxelab'
ruk' ri utob'anik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 3 Are xk'astaj uwach, xuk'ut rib'
chikiwach ri u'taqo'n, xub'an mayijab'al taq jastaq rech xuk'ut chikiwach
chi qas xk'astaj uwach. Kawinaq q'ij xuk'ut rib' chkiwach xutzijoj ri
rajawarem ri Dios chike.

* **1:1** 1:1 Are kaqil we ri' kaqachomaj chi are ri Lucas xtz'ib'an ri wuj re Lucas xuquje' Hechos. Chawila pa Lucas 1:1-4.

4 Are k'o kuk' xub'ij chike: Man kixel ta na b'ik pa Jerusalén, xane
chiwaye'j na ri ub'im loq kan ri nuTat, ri nutzijom chi'we. 5 Rumal cher
ri Juan xub'an qasana' ruk' ja', are k'u ri ix man kanajtin ta na kab'an
iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.

Kapaqi' ri Jesús pa ri kaj

6 Are kimulim kib' ri e taqo'n, xkita che ri Jesús: Ajawxel, ¿la che k'u
we q'otaj ri' kakoj la ri taqanel pa ri tinimit Israel?
7 Xub'ij ri Jesús chike: Man ya'tal ta chi'we ix kiweta'maj ri q'otaj xuquje'
ri q'ij are kub'an na ri karaj ri Dios. 8 Are kape ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pi'wi',
kik'amawa'j na kwinem xuquje' kixux na q'alajisal taq we pa Jerusalén, pa
ronojel ri tinimit Judea, pa ri tinimit Samaria xuquje' pa ri naj taq tinimit
rech ronojel ri uwachulew.
9 Are xb'i'taj we jastaq ri' rumal ri Jesús, ko xka'yex kumal ri tijoxelab',
k'a te ri' qas chikiwach xwa'jilisax b'ik, xk'am b'ik chikaj, xch'uq b'ik pa
jun sutz', man xekwin ta chik xkil uwach.† 10 Ri tijoxelab' tajin keka'y
apanoq cho ri kaj are paqal ri Jesús, xaq k'a te' xeqet keb' achyab' kuk',
kikojom saq taq katz'yaq, xkib'ij chike: 11 Achyab' a'j Galilea, ¿jas che
tajin kixka'y chikaj? Ri Jesús ri xk'am b'ik chi'wach pa ri kaj, kape chi na
junmul jetaq ri xub'ano are xe'ek.

Kacha' ri Matías che uk'axel ri Judas

12 Are xeqaj loq ri e taqo'n cho ri juyub' ri kab'ix Olivos che ri k'o apanoq
chi jun kilómetro che ri tinimit Jerusalén. 13 Xo'pan k'u pa ri tinimit,
xepaqi' pa ri ja ri e k'o wi. Are wa' ri kib'i' ri achyab' ri e k'o chila':
ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, ri Andrés, ri Felipe, ri Tomás, ri Bartolomé,
ri Mateo, ri Jacobo uk'ojol ri Alfeo, ri Simón ri kachi'l ri Zelotes‡ rachi'l
ri Judas rachalal ri Jacobo. 14 Konojel ri e taqo'n xkimulij kib', kachi'l ri
María ri unan ri Jesús, ri e rachalal xuquje' nik'aj ixoqib' chik, junam
amaq'el xkib'an ch'awem cho ri Dios.
15 Pa taq ri q'ij ri' are kimulim kib' ri kojonelab' karaj e jun ciento
ruk' juwinaq kik'yal. Ri Pedro xtak'i' chikixo'l xub'ij chike: 16 Qachalal,
rajawaxik kak'ulmataj ri kub'ij ri Tz'ib'atalik are wa' ri xub'ij loq ri
Tyoxalaj Uxlab'ixel chuchi' ri qamam David ojer chi kak'ulmataj na ruk'
ri Judas. 17 Ri Judas qachi'l kan nab'e xuquje' xchakun quk' pa ri qawokaj.
18 Xuloq' k'u jun ulew chech ri pwaq ri tojb'al rech ri etzelal ri xub'ano,
chila' xtzaq wi xuli' uwi', xraqin ri upam, xel loq ronojel ri rixko'l. 19 Xel
k'u loq utzijoxik ri xk'ulmatajik konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén
xketa'maj we jastaq ri'. Rumal ri' ri ulew ri xkam wi ri Judas xub'ina'j
Acéldama, ri kel kub'ij *Kik' ulew* pa ri tzijob'al arameo. 20 Jeri' rumal cher
pa ri wuj rech Salmos tz'ib'atal wi loq:
Tolon kan upam ri rachoch, mat ko chi jun kak'oji' chupam. ✡
Xuquje' kub'ij: *Yo'q ri reqele'n che jun winaq chik.*✡
21 Rumal k'u ri rajawaxik kaqacha' jun chikixo'l ri xek'oji' quk' are xk'oji'
ri Ajawxel Jesús quk'. 22 Rajawaxik chi we winaq ri' k'olinaq loq quk' are
xqachaple'j loq, che taq ri q'ij are xub'an qasana' ri Juan k'a pa ri q'ij
are xk'am b'ik ri Jesús pa ri kaj, xuquje' rajawaxik chi xril quk' junam ri
uk'astajib'al ri Jesús.

---

† **1:9** 1:9 Pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj, ri Dios xu'ch'ab'ej ri winaq pa ri sutz'. ‡ **1:13** 1:13 Cananitas kib'i' ri jun wok winaq ri kaketzelaj ri q'atal tzij pa Roma. Are kakaj ke'l chuxe' ri utaqanik ri q'atal tzij. ✡ **1:20** 1:20 Salmos 69:25. ✡ **1:20** 1:20 Salmos 109:8.

23 Xe'kicha' k'u e keb' achyab': Ri José ri kab'ix Barsabás che, xuquje' Justo rachi'l ri Matías. 24 K'a te ri' xkib'an ch'awem xkib'ij: Ajawxel, eta'm la ri kanima' konojel ri winaq, k'utu b'a la chiqawach jachin chike we keb' achyab' ri' cha'om la, 25 rech kok che taqo'n ech la, kuk'am ri eqele'n ri xuya kan ri Judas rumal cher xqaj pa mak, xe' k'u chila' jawje' ri taqal wi che.
26 Xkik'yaq k'u kij chi rilik jachin chirij kaqaj wi. Xqaj k'u chirij ri Matías. Ri Matías xok kuk' ri julajuj taqo'n.

2

Kaqaj ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi' ri kojonelab'

1 Are xopan ri nimaq'ij rech Pentecostés, * konojel ri kojonelab' kimulim kib' xa pa jun k'olib'al. 2 Xaq k'a te' xkita jun nimalaj jumumem jetaq jun nimalaj kyaqiq' ri xpe chikaj, xjinin pa ronojel ri ja jawje' ri e t'uyul wi. 3 Xaq k'a te xkil raq' q'aq' ri kajinin pa kiwi' chi kijujunal. 4 Konojel ri e k'o pa ri ja xenoj che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, xkichaple'j ch'awem pa jule' taq ch'ab'al chik ri xuya ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chike.
5 Pa taq ri q'ij ri' e k'o pa Jerusalén achyab' a'j Israel ri keniman che ri Dios, ri kepe pa jule' taq tinimit chik. 6 Are xkita ri xk'ulmatajik, aninaq xe'kila', xemayijanik rumal chi ri kitzijob'al katzijob'ex chi kumal ri kojonelab'. 7 Xkimay ri xk'ulmatajik, rumal ri' xkib'ij: Konojel we winaq ri' a'j Galilea ¿jas che jewa' xk'ulmatajik? 8 ¿Jas che wa' ke'qato chi kech'aw pa ri qatzijob'al? 9 Ri uj, jaljoj taq tinimit uj petinaq wi, e k'o a'j Media, a'j Elam, a'j Mesopotamia, a'j Judea, a'j Capadocia, a'j Ponto, a'j Asia. 10 Xuquje' e k'o quk' ri a'j Frigia, a'j Panfilia, a'j Egipto xuquje' e solinelab' ri kepe Roma. 11 Xuquje' e k'o winaq a'j Creta, xuquje' a'j Arabia, qonojel xqato chi we winaq ri' kakitzijoj pa ri qatzijob'al ri mayijab'al taq jastaq ri ub'anom ri Dios kuk'.
12 Xemayijan ri winaq, man kakiriq taj jas kakib'ano, xkita chib'il taq kib' jas je' ke'loq ri xkilo.
13 E k'o k'u jujun xkib'ij chike: ¡We achyab' ri' xa e q'ab'arelab'!

Ri Pedro kutzijoj ri u utzij ri Dios chike ri winaq

14 Ri Pedro e rachi'l ri julajuj taqo'n xetak'i' chikiwach ri winaq, ri Pedro xub'ij: Qatat qanan a'j Jerusalén, xuquje' ri kixpe pa nik'aj taq tinimit chik mixsachik, 15 we winaq ri' man e q'ab'arelab' taj jetaq ri kib'ij ix, la man kiwilo sib'alaj aq'ab'il na. 16 We tajin kiwilo are wa' ri xuq'alajisaj loq ri q'alajisal tzij Joel ojer. 17 Ri Dios kub'ij:
Pa ri k'isb'al taq q'ij kintaq loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi' konojel winaq.
Ri i'k'ojol xuquje' ri i'mi'al kakiq'alajisaj na ri tzij ri kinya chike.
Ri ak'al taq alab'om kakil na ri kak'ut chkiwach,
Ri achyab' ka'chik' na.
18 *Xuquje' pa taq ri q'ij ri' kintaq na b'ik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi' ri e patanil we, achyab' xuquje' ixoqib' kakiq'alajisaj k'u na ri tzij ri kinya chike.*
19 *Kinb'an na k'utb'al cho ri kaj xuquje' cho ri uwachulew.*
Kilitaj na kik', xuquje' q'aq', xuquje' nima'q taq sib' je' jas ri sutz'.
20 *Ri q'ij kaq'equ'mataj na,*

---

* **2:1** 2:1 Pentecostés kel kub'ij *50 Q'ij.* 50 q'ij ik'owinaq chuxo'l ri Pascua rachi'l ri Pentecostés. Pa ri q'ij ri' ri winaq kakisipaj che ri Dios ri nab'e taq uwach kitikon ri winaq.

Ri ik' kakyaqar na je' jas ri kik'.
We ri' kak'ulmatajik are maja' kuriq ri nimalaj uq'ij ri Ajawxel Dios.
21 *Are k'u ri kuna'taj ri ub'i' ri Ajawxel Dios, kakolotaj na.*✡

22 Achyab' a'j Israel, chitatab'ej ri kinb'ij. Iweta'm ix chi ri Jesús aj Nazaret are wa' ri achi ri xya uq'ij rumal ri Dios rumal xub'an ri mayijab'al taq jastaq, ri nimaq taq k'utb'al, xuquje' ri etal ri xub'an ri Dios iwuk' rumal Are'. 23 Ri Dios reta'm chi loq ri kak'ulmatajik, je k'u xelik are xjach ri Jesús pa kamikal kumal ri itzel taq winaq, xiripo xuquje' xikamisaj b'ik.
24 Ri Dios k'ut xuk'astajisaj ri Jesús, man xkwin ta ri kamikal xch'eken che.
25 Jewa' ub'im loq ri nim taqanel David chirij ri Jesús:
Ri Ajawxel k'o wuk', man kasach ta nuwach.
26 *Rumal ri' sib'alaj kaki'kot ri wanima',*
amaq'el kinraq nuchi' che q'ijila'nem,
ku'l na k'u'x chi man k'o ta k'ax kinriqo.
27 *Weta'm chi man kinya ta la kan chkixo'l ri kaminaqib',*
man kaj ta la chi kaq'ay ri Tyoxalaj patanil e la pa ri jul.
28 *K'utum la ri b'e rech k'aslemal chinuwach.*
Kanojisaj k'u na la ri wanima' ruk' ki'kotemal rumal cher kak'oji' na la wuk'.✡
29 Loq'alaj taq qachalal, chichomajmpe'. Ri qamam David man tajin ta kub'ij we jastaq ri' chib'il rib' are', rumal cher are' kaminaq chik, xmuqik, xuquje' ri jul ri xmuq wi k'a kaqil na uwach kamik. 30 Ri David rumal cher jun q'alajisal utzij ri Dios, reta'm chi ri Dios uchi'm loq chi jun chike ri e ralk'wa'l kataqan na pa kiwi' ri tinimit. 31 Ri David ojer xril loq ri kak'ulmataj na, xuq'alajisaj k'u ri uk'astajib'al ri Cristo, xub'ij chi *Man kakanaj ta kan chkixo'l ri kaminaqib', man kaq'ay ta ri utyo'jal.*✡ 32 Ri Dios k'ut xuk'astajisaj ri Jesús chkixo'l ri kaminaqib', qonojel uj xqil ri xk'ulmatajik. 33 Xnimarisax k'u uq'ij, xt'uyub'ax pa ri uwiqiq'ab' ri Dios jetaq ri chi'tal loq che, xuquje' xya'taj ri Tyoxalaj Uxlab'ixel che, rech che taq we q'ij ri' kuya loq pa qawi' jetaq ri tajin kiwilo. 34 Ri David man xpaqi' taj pa ri kaj pune xub'ij:
Ri Ajawxel xub'ij che ri wAjaw: Chatt'uyul pa ri nuwiqiq'ab', †
35 *Kinya na chawe chi katch'eken, pa kiwi' konojel ri ak'ulel.* ✡
36 Rumal k'u wa' cheta'maxoq chi wa' we Jesús ri' ri xiripo, ri Dios xub'an Cristo che xuquje' rajaw ronojel ri k'olik.

37 Ri tzij ri xuq'alajisaj ri Pedro xuk'axirisaj kanima' ri winaq, rumal ri' xkib'ij che ri Pedro xuquje' chike ri nik'aj taqo'n chik: Qachalal, ¿jas k'u rajawaxik kaqab'ano?

38 Ri Pedro xub'ij chike: Chik'exa ik'u'x, xuquje' ri ichomanik chixtzalij ruk' ri Dios. Rajawaxik kab'an iqasana' pa jujunal pa ri ub'i' ri Jesucristo, xa jeri' kakuyutaj ri imak, xuquje' kik'amawa'j ri usipanik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 39 Wa' we chi'tal loq, iwech kech ri iwalk'wa'l, kech konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew, kech konojel ri e sik'ital rumal ri Ajawxel.

40 Ri Pedro man xq'i'taj ta che ub'ixik chike ri kojonelab': Chikolo iwib' chike ri itzel taq winaq ri e k'o pa taq we q'ij junab' ri'.

✡ **2:21** 2:21 Joel 2:28-32. ✡ **2:28** 2:28 Salmos 16:8-11. ✡ **2:31** 2:31 Salmos 16:10. † **2:34** 2:34 Ri winaq ri sik'ital pa jun nimaq'ij k'a te ri' kat'uyub'ax pa uwiq'ab' ri sik'ininaq, are nim ub'anik chikiwach ri e sik'italik. ✡ **2:35** 2:35 Salmos 110:1.

41 Ri xkikoj ri xub'ij ri Pedro, xb'an kiqasana' karaj oxib' mil ri' ri xeq'ax
kuk' ri kojonelab' che ri' q'ij ri'. 42 Konojel ri xekojonik xkib'an ri xkik'ut ri
e taqo'n re ri Jesús, xkimulij kib' ruk' ki'kotemal, junam xkib'an ch'awem,
junam xkitij kiwa.

Ri kik'aslemal ri nab'e taq kojonelab'

43 Sib'alaj xkimoch' kib' konojel ri winaq xuquje' xemayijanik, rumal
ri jastaq xuquje' k'utb'al ri xkib'an ri u'taqo'n ri Jesús. 44 Konojel ri
kojonelab' xkimulij kib' xa pa jun k'olib'al xuquje' xkijach ronojel ri
kijastaq chib'il taq kib'. 45 E k'i chike xkik'ayij ri kulew xuquje' ri jastaq ke.
Ri rajil ri xkiriqo xkiya chike ri k'o kirajawaxik. 46 Ronojel q'ij xkimulij kib'
pa ri Templo, xuquje' cho taq kachoch, xkijach kiwa chib'il taq kib' man
xkik'ek'ej taj uya'ik. Junam xewa'ik ruk' ki'kotemal. 47 Amaq'el xkiya uq'ij
ri Dios, sib'alaj nim xi'lik kumal konojel ri winaq. Ri Dios k'ut xu'k'am loq
q'ij chi q'ij ri winaq ri kekolotajik rech kek'oji' kuk' ri kojonelab'.

3

Kakunataj jun ch'oke'r achi

1 Ri Pedro rachi'l ri Juan xeb'e pa ch'awem pa ri Templo pa ri uro' q'otaj
rech b'enaq q'ij. 2 Are xo'pan ruk' ri Ja Templo Dios, xkil jun achi t'uyul
chuchi' ri uchi' ja ri ub'i'nam Je'lik uchi' ja, we achi ri' kuta ulimoxna
chike ri winaq ri kopan chila'. 3 Ri achi, are xrilo chi ri Juan rachi'l ri
Pedro ko'k b'ik pa ri Templo, xuta ulimoxna chike. 4 Ri Juan xuquje' ri
Pedro ko xkika'yej ri achi, ri Pedro xub'ij che: Ko chujaka'yej.
5 Ri achi xu'ka'yej, raye'm kaya kan jun ulimoxna. 6 Ri Pedro xub'ij
che: Man k'o ta saqa pwaq, man k'o ta q'ana pwaq wuk'. Are k'u ri k'o
wuk' kinya chawe. Pa ri ub'i' ri Cristo Jesús rech Nazaret, chatwa'jiloq,
chatb'inoq.
7 Ri Pedro xuchap ri uwiqiq'ab' ri achi, xuwa'jilisaj, aninaq k'ut xeya'taj
uchuq'ab' ri raqan xekunatajik. 8 Xtak'i' ri achi, xb'inik, xuquje' xuchaple'j
ch'oplajem. K'a te ri' xok b'ik kuk' ri Juan rachi'l ri Pedro pa ri Templo,
kach'oplajik kuq'ijila'j ri Dios. 9 Konojel ri winaq ri xkilo chi xb'inik
xuquje' xuq'ijila'j ri Dios. 10 Xemayijanik are xkilo chi are wa' ri ch'oke'r
ri kuta kan limoxna nab'e chuchi' ri je'l uchi' ja.

Katzijon ri Pedro pa ri raqan ja rech Salomón

11 Xemayijanik ri winaq, aninaq xe'l loq pa ri raqan ja rech Salomón
xepe jawje' k'o wi ri achi ri xutzirik, k'a te xkilo ri achi xekel chike ri
Pedro rachi'l ri Juan. 12 Ri Pedro are xrilo chi xkimulij kib' ri winaq, xub'ij
chike: Winaq a'j Israel, ¿jas che kixmayijan che we xk'ulmatajik? ¿Jas che
ko kujika'yej te'q pi'k'u'x chi uj xujkunan we achi ri' ruk' qachuq'ab' o
ruk' ri qutzilal? 13 Are ri uDios ri Abraham, ri uDios ri Isaac, ri uDios ri
Jacob, ri kiDios ri qatat qanan, are wa' xyo'w kwinem che ri Jesús rech
xub'an we k'utb'al ri'. Are wa' ri Jesús ri xiwetzelaj uwach xuquje' xijach
cho ri Pilato, pune ri Pilato xraj xutzoqopij. 14 Xiwetzelaj ri suk' xuquje'
Tyoxalaj winaq are xitoq'ij xtzoqopix ri jun kamisanel. 15 Xikamisaj b'ik ri
ya'l k'aslemal, ri Dios k'ut xuk'astajisaj uwach chikixo'l ri kaminaqib'. Ri
uj xqil we k'ulmatajem ri'. 16 We achi ri' xkunatajik rumal ri kojonik che
ri Jesús, iweta'm chi nab'e kanoq ch'oke'r. Are k'u ri kojonem che ri ub'i'
ri Jesús xkunanik.

17 Wachalal, weta'm in chi ri ix xuquje' ri k'amal taq ib'e, xib'an k'ax che
ri Jesús rumal cher man iweta'm taj uwach. 18 Ri Dios k'ut xraj chi jewa'
xk'ulmatajik. Ri e q'alajisal taq tzij kitzijom loq chi ri Jesús kuriq na ri k'ax.
19 Kamik k'ut chik'exa ik'u'x xuquje' chixtzalij ruk' ri Dios rech kachuptaj
ri imak. 20 Kutaq k'u na loq ri Jesús, ri iMesías. Are wa' ri utzijom loq
rij ojer. 21 Choq'aq' wi chi kak'oji' na ri Jesús pa ri kaj, k'a kab'an na
k'ak' che ronojel ri jastaq je' jas ri ub'im loq ri Dios chi kichi' ri loq'alaj
taq achyab' q'alajisal taq rech ri utzij. 22 Ri Moisés xub'ij: *Ri Ajawxel ri
iDios kuwa'jilisaj na jun q'alajisal rech ri utzij chikixo'l ri uwinaq jetaq ri in.
Chitatab'ej jas je' ri kub'ij na chi'we.* 23 *Xapachin k'u ri' ri man kuta ta ri
q'alajisal utzij ri Dios, kesax na b'ik chikixo'l ri utinimit ri Dios.*✡ 24 Konojel
ri achyab' ri xkiq'alajisaj loq ri utzij ri Dios xchaple'taj loq ruk' ri Samuel
xkitzijoj la rij wa' we tajin kak'ulmataj kamik. 25 Ronojel ri xutzuj loq ri
Dios kumal ri q'alajisal taq rech ri utzij, iwech ix rumal chi ix kalk'wa'l
taq ri achyab' ri'. Ri Dios xub'ij che ri Abraham: *Ketewchi'taj na konojel ri
winaq rech ri uwachulew rumal re ri awija'l.* ✡ 26 Ri Dios are xuk'astajisaj
ri uk'ojol chkixo'l ri kaminaqib', xutaq b'ik nab'e iwuk', winaq a'j Israel,
rech kixutewechi'j, xuquje' kitas iwib' che ri itzel taq ib'e.

4

Ri Pedro xuquje' ri Juan xek'am b'ik chikiwach ri e q'atal taq tzij

1 Tajin ketzijon na ri Pedro rachi'l ri Juan kuk' ri winaq are xo'pan ri
ch'awenelab' cho ri Dios, xuquje' ri k'amal b'e kech ri chajil rech ri Templo
je xuquje' jujun chike ri saduceos.* 2 Sib'alaj e yojtajinaq we k'amal taq
b'e ri', rumal chi ri Pedro, rachi'l ri Juan tajin kakik'ut chikiwach ri winaq
chi k'o k'astajib'al ke kaminaqib' pa ri ub'i' ri Jesús. 3 Rumal k'u che ri
xok ri aq'ab' xe'kichapo, xe'kikoj kan jun aq'ab' pa che'. 4 Sib'alaj e k'i k'u
chike ri xkita ri utzij ri Dios xekojonik, xwi ri achyab' ka'jilab' job' mil,
man xa'jilab' taj ri ak'alab' xuquje' ri ixoqib'.

5 Chukab' q'ij xkimulij kib' pa Jerusalén ri k'amal taq b'e ri e taqanelab'
xuquje' ri ajtz'ib'ab'. 6 Xk'oji' xuquje' kuk' ri Anás, ri qas kinima'qil ri
ch'awenelab' cho ri Dios, rachi'l ri Caifás, ri Juan, ri Alejandro, xuquje' e
nik'aj rachalal ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios. 7 Xub'e' kima loq
ri keb' tijoxelab' ri e tz'apal pa ri che', k'a te ri' xkita chike: ¿Jas chuq'ab'
o jas b'i'aj xikoj chub'anik we jastaq ri'?

8 Ri Pedro nojinaq che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xub'ij chike: Q'atal taq tzij
xuquje' k'amal taq b'e rech ri qatinimit, 9 tajin kik'ot qachi' rumal cher
xqab'an jun utza chak ruk' jun ch'oke'r xuquje' tajin kita chaqe jas rumal
xkunatajik. 10 Kawaj kinb'ij chi'we xuquje' chike konojel ri winaq a'j Israel,
chi we achi ri' xkunatajik pa ri ub'i' ri kwinel laj Jesucristo aj Nazaret, ri
xiripo, ri Dios k'ut xuwa'jilisaj chikixo'l ri kaminaqib'. 11 Are wa' ri kub'ij
ri Tyoxalaj wuj: *Yakal taq ja, ri ab'aj ri xiwetzelaj, xuxik ri ab'aj ri qas k'o
kutayij.*† 12 Maj chi jun b'i'aj ri k'o xe' ri kaj ya'tal chike ri winaq kakwinik
kuya koltajem.

13 Ri q'atal taq tzij xemayijanik are xkilo chi ri Pedro rachi'l ri Juan
man xkixi'j ta kib' chikiwach ri winaq pune eta'matalik chi man k'o

---

✡ **3:23** 3:23 Deuteronomio 18:15, 18, 19. ✡ **3:25** 3:25 Génesis 22:18; 26:4. * **4:1** 4:1 Ri saduceos are kab'an ke pwi' ri templo. Ri saduceos pa ri kik'utu'n kakib'ij chi ri e kaminaqib' man kek'astaj taj. Rumal ri' sib'alaj e yojtanij ruk' ri kik'utu'n ri tijoxelab'. Lucas 20:27. † **4:11** 4:11 We ab'aj ri' are ri Jesús.

ta keta'mab'al, xkich'ob' ri winaq chi we achyab' ri' e xek'oji'k ruk' ri Jesús. 14 Man xekwin ta k'u ri winaq xkib'ij jun jastaq rumal cher ri achi ri xutzirik tak'al koq kuk'. 15 Xe'kesaj k'u loq ri Juan xuquje' ri Pedro chikixo'l, k'a te ri' xkita chib'il taq kib': 16 ¿Jas kaqab'an chike we achyab' ri'? Man kuya taj kaqab'ij chi man a're' taj xeb'anow we jun kunanik ri' rumal cher konojel ri winaq pa Jerusalén xketa'maj ri xk'ulmatajik. 17 Rech k'u man kachikon ta ub'ixik we ri' pa we tinimit, qab'ij b'ik chike chi man kakitzijoj ta chi ri ub'i' ri Jesús che jun winaq chik.

18 Xe'kisik'ij ri Pedro rachi'l ri Juan xkib'ij b'ik chike chi man kakiya ta chi k'utu'n xuquje' man kakitzijoj ta chi ri ub'i' ri Jesús. 19 Ri Pedro xuquje' ri Juan xkib'ij: Chib'ijmpe chaqe ¿la are k'u taqalik kixqanimaj ix nab'e cho ri Dios? 20 Man kuya taj kujtani' uj chutzijoxik ri qilom xuquje' ri qatom.

21 Ri q'atal taq tzij xe'kixib'ij b'ik ri e taqo'n, k'a te ri' xe'kitzoqopij b'ik rumal cher man xkiriq mak chike xuquje' rumal cher xkixi'j kib' chikiwach ri tinimit rumal cher konojel xkiq'ijila'j ri Dios rumal ri xk'ulmatajik. 22 rumal cher ri achi ri ch'oke'r ri xkunatajik, ik'owinaq chi che ri kawinaq junab'.

Ri kojonelab' kakita kichuq'ab' che ri Dios

23 Are xetzoqopitaj b'ik ri Pedro rachi'l ri Juan, xeb'e kuk' ri nik'aj kojonelab' chik, xkitzijoj ronojel ri xb'ix b'ik chike kumal ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' konojel ri nimaq taq k'amal b'e. 24 Are xtzijotaj ronojel ri xk'ulmatajik, xkib'an ch'awem junam cho ri Dios, xkib'ij: Nimalaj Ajawxel, lal ri' qas lal Dios ri xb'anow la ri kaj, ri ulew, ri plo xuquje' ronojel ri k'o cho ri uwachulew. 25 Ojer b'im la loq rumal ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chuchi' ri qamam David ri patanil e la:

¿Jas che sib'alaj koyawal ri e tinimit, jas rumal kakichomaj ub'anik jastaq ri maj xutayij?

26 *Ri nimaq taq taqanelab' rech ri uwachulew xkimulij kib' che ub'anik ri ch'o'j, xewa'jil chirij ri Ajawxel, xuquje' xewa'jil chirij ri Cristo.*[✡]

27 We ch'o'j ri' xk'ulmataj pa we tinimit rumal chi ri Herodes Antipas, ri nim q'atal tzij Poncio Pilato, ri winaq man utinimit ta ri Dios, xuquje' ri winaq rech Israel xewa'jil chirij ri Jesús, ri Cristo. 28 Eta'm chi k'u la loq ri kak'ulmataj na. Je k'u ri' xk'ulmatajik rumal cher jeri' xaj la. 29 Ajawxel, chila' la ri kakib'an chaqe xuquje' ya la qachuq'ab' che utzijoxik ri tzij la. 30 Xuquje' b'ana la chi kab'antaj mayijab'al taq jastaq pa ri Tyoxalaj ub'i' ri k'ojol la Jesús.

31 Are xeto'taj chub'anik ri ch'awem, ri ja ri e k'o wi xb'iririk, xqaj k'u loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi' konojel ri e k'o chila', man xkixi'j ta k'u kib' xkitzijoj ri utzij ri Dios.

Ri kojonelab' xkijach ri kijastaq chib'il taq kib'

32 Ri kojonelab' xa jun ri kichomanik, keta'm chi man xaq ta a're' ajchoq'e ri kijastaq xane kech pa junamal. 33 Ri e taqo'n xkiq'alajisaj ri uk'astajib'al ri Jesús ruk' chuq'ab', ri utewechi'b'al ri Dios k'o pa kiwi'. 34 Ri k'o kachoch chike xuquje' ri k'o kulew xkik'ayij, man k'o ta k'u jun xajawataj jun jastaq che. 35 Xkijach ri kirajil chike ri e taqo'n rech a're' ki'lowik jachin ri rajawaxik tob'anik che. 36 Jetaq ta ne ri José ri xb'ix Bernabé che, ri kel kub'ij *Alk'wa'laxel taqchi'nel b'anal utzilal* che kumal

✡ **4:26** 4:26 Salmos 2:1-2.

ri taqo'n wa' are' rija'l ri Leví, kel pa ri le'aj ri sutital rumal ja' pa Chipre.
37 Xuk'ayij ri rulew k'a te ri' xuya ri pwaq chike ri e taqo'n.

5

Ri Ananías rachi'l ri Safira

1 K'o k'u jun achi ub'i' Ananías, ri rixoqil ub'i' Safira, xkik'ayij jun ulew.
2 Xkik'am b'ik ri pwaq, xe'kiya chike ri e taqo'n, xkib'ij chike chi are ri'
ronojel ri pwaq ri xtoj chike. Man tzij ta k'ut rumal cher ri Ananías rachi'l
ri Safira xkichomaj chi kakesaj kan nik'aj che ri pwaq. 3 Ri Pedro k'ut
xub'ij che ri Ananías: ¿Jas che xaya b'e che ri Itzel kok pa ri awanima'?
Xab'an b'anoj tzij che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rumal xak'am kan nik'aj che
ri pwaq ri xtojb'ex rech ri ulew. 4 ¿La man at xb'an awe chuk'ayixik ri
awulew? At xuquje' xb'an awe pu'wi' ri pwaq we kasipaj o man kasipaj
taj. ¿Jas k'u che jewa' xab'ano? Man chaqe ta uj xab'an wi b'anoj tzij xane
che ri Dios.
5 Ri Ananías are xuta we tzij ri', xtzaq pa ri ulew, xkamik. Konojel ri
xi'lowik xetowik we xk'ulmatajik ri' sib'alaj xkixi'j kib'. 6 Xepe k'u nik'aj
alab'om, xkiwa'jilisaj b'ik, xkipis b'ik k'a te ri' xe'kimuqu kanoq.
7 Karaj ik'owinaq chi oxib' hora xopan ri rixoqil, man reta'm ta k'ut jas
ri xk'ulmatajik. 8 Ri Pedro xuta che: ¿La are wa' ri pwaq ri xya chi'we cho
ri ulew ri xik'ayij?
Ri ixoq xub'ij: Je', are'.
9 Ri Pedro xub'ij che ri ixoq: ¿Jas che xijunamaj ik'u'x chub'anik b'anoj
tzij, te'q pi'k'u'x chi kixkwinik kiq'ol ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rech ri Ajawxel?
Ri alab'om ri xub'e'muquw ri awachajil e petinaq jub'iq' kakaj ko'k loq chi'
le ja, katkik'am xuquje' b'i at.
10 Aninaq xtzaq ri Safira pa ri ulew. Ri alab'om are xok b'ik xkilo chi
kaminaq chik, xkesaj b'ik xe'kimuqu kanoq chuxukut ri xkimuq wi ri
rachajil. 11 Konojel ri kojonelab' xuquje' konojel ri xkita we xk'ulmatajik
ri' sib'alaj xkixi'j kib'.

Mayijab'al taq k'ulmatajem

12 Sib'alaj k'i mayijab'al taq jastaq xkib'an ri e taqo'n kuk' ri winaq.
Konojel ri kojonelab' amaq'el xkimulij kib' pa ri raqan ja rech Salomón pa
ri Templo. 13 Maj chi k'u jun chike ri winaq karaj kok kuk' pune sib'alaj
nim ki'lik. 14 Amaq'el e k'i achyab' xuquje' ixoqib' xekojonik che ri Ajawxel
Jesús. 15 Ri winaq are xkil ri kichak ri e taqo'n xe'kik'am loq ri e yawab'ib'
pa taq ri kich'at xe'kiya pa ri b'e rech kakiriq kan ri umu'jal ri Pedro.
16 E k'i winaq ke'l pa taq ri komon ri e k'o chuxukut ri tinimit Jerusalén
xe'kik'am b'ik ri e yawab'ib', xuquje' ri k'o itzel taq uxlab'al chike konojel
k'ut xutzir kanoq.

Kab'an k'ax chike ri Juan rachi'l ri Pedro

17 Are k'u ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, xuquje' konojel ri e
rachi'l, ri saduceos, sib'alaj k'ax xkina'o. 18 Xe'kichap ri e taqo'n, xe'kikoj
pa che. 19 Xpe k'u jun ángel rech ri Ajawxel chaq'ab' xujaq b'ik ri uchi' ri
che', k'a te ri' xe'resaj loq, xub'ij chike: 20 Jix pa ri Templo, chitzijoj ri tzij
rech k'aslemal chike ri winaq.
21 Are xsaqirik, ri taqo'n xkichaple'j chi uk'utik ri utz laj tzij jetaq ri
xb'ix chike. Are k'u ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios rachi'l ri e
rajchakib' xe'kimulij konojel ri nimaq taq k'amal b'e rech Israel k'a te ri'

xetaqan che kik'amik ri e taqo'n rech kaq'at tzij pa kiwi'. 22 Are xo'pan
ri e chajil taq rech ri Templo pa ri che', ri achyab' man e k'o ta chi chila'
xetzalij k'u loq, xulkib'ij chike ri e q'atal taq tzij: 23 Tz'apil ri uchi' ri che',
ri e chajil taq rech e tak'atoj pa taq ri kik'olib'al are xqajaq b'ik ri uchi',
man k'o ta chi jun k'o chupam.
24 Ri k'amal b'e kech ri e chajil re ri Templo xuquje' ri e kinima'qil taq
ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xemayijanik are xkita ri
xk'ulmatajik xkita chib'il taq kib' jas kel kub'ij we jastaq ri'. 25 Xopan k'u
jun winaq xu'b'ij chike: Ri achyab' ri xi'koj pa che tajin kakiya k'utu'n
chike ri winaq pa ri Templo.
26 Ri k'amal kib'e ri e chajil taq rech ri Templo xuquje' ri e rachi'l xub'e
kik'ama loq ri e taqo'n man ruk' ta ch'u'jal, rumal chi xkixi'j kib' keb'an
che ab'aj kumal ri winaq. 27 Xe'kik'am k'u b'ik chikiwach ri nimaq taq
q'atal tzij, ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xub'ij
chike: 28 ¿La man xqab'ij chi'we chi man kib'an ta chi ri k'utu'n pa ri ub'i'
ri achi ri'? Xi'nojisaj k'u ri kanima' ri winaq a'j Jerusalén ruk' ri uk'utu'n
xuquje' kiq'ab'aj chi uj xuj kamisan ri achi ri'.
29 Ri Pedro xuquje' ri e rach taq taqo'n xkib'ij: Uj kaqanimaj ri Dios nab'e
na choch xapachin q'atal tzij. 30 Ri kiDios ri qamam xuk'astajisaj ri Jesús,
ri xirip cho ri ripb'al, ri xikamisaj. 31 Ri Dios k'ut xuya pa ri uwiqiq'ab' pa
jun je'lalaj k'olib'al xuquje' xub'an che nim q'atal tzij kolonel, je xub'an
wa' rech ri winaq a'j Israel kakik'ex kik'u'x. kakitas kib' che ri kimak
xuquje' kekuyutajik. 32 Xqil uj we jastaq ri', xuquje' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel
ri xya'taj chike konojel ri keniman che ri Dios.
33 Are xkita ri nimaq taq q'atal taq tzij xeyojtajik are xkaj xe'kikamisaj.
34 K'o k'u jun fariseo chkixo'l ri e k'amal taq b'e, Gamaliel ub'i',* reta'm ri
pixab', nim kilik kumal ri winaq. Xtak'i'k xtaqanik kesax loq ri e taqo'n.
35 K'a te ri' xub'ij chike ri e rachi'l: Achyab' a'j Israel, qas chichomaj na jas
kib'an chike we achyab' ri'. 36 Xk'oji' jun achi ojer ub'i' Teudas, xujaluj nim
ub'anik, kajib' ciento winaq xeteri' chirij are k'u xkamisaxik, ri e terene'l
taq rech xkib'an jaljoj taq jastaq, maj xe'l wi ri kimulim ib'. 37 Are xb'an ri
ajilan winaq xwa'jil jun achi ub'i' Judas aj Galilea, xkwinik xu'menk'etij ri
winaq rech keteri' chirij are k'u xkamisaxik, konojel ri e terene'l taq rech
xsach kiwach.† 38 Rumal ri' kinb'ij in, chi'tzoqopij b'ik ri achyab', we xaq
pa ke wi' kakib'an taq wa' we jastaq ri', kasach kiwach la'. 39 We k'u ne
rech ri Dios ri kakib'ano, man kixkwin ta la' ki'q'atej, ruk' ta ne jub'iq'
ruk' ri Dios tajin kixch'o'jin wi.
40 Konojel ri e k'amal taq b'e xkik'am uq'ab' ri xub'ij ri Gamaliel.
Xe'kisik'ij k'u ri e taqo'n, xe'kirapuj. K'a te ri' xkib'ij b'ik chike chi man
kakitzijob'ej ta chi ri jastaq pa ri ub'i' ri Jesús, k'a te ri', xe'kitzoqopij b'ik.
41 Xe'l b'ik ri e taqo'n ruk' ki'kotemal rumal cher ri Dios xuya b'e chike
kakiriq jun k'ixib'alalaj k'axk'olal rumal ri ub'i' ri Jesús. 42 Ronojel q'ij
xkiya k'utu'n pa ri Templo xuquje' cho taq ri ja, xkitzijoj chi ri Jesús are
Mesías.

6

Kecha' wuqub' patanijelab'

* **5:34** 5:34 Ri Gamaliel jun nimalaj ajtij che taq ri q'ij pa ri tinimit Israel. Are' xyo'w k'utu'n che ri Pablo pa Hechos 22:3. † **5:37** 5:37 Che taq ri q'ij ri xalax ri Jesús, ri Teudas rachi'l ri Judas xkik'am kib'e ri winaq chub'anik ch'o'j ruk' ri taqanel pa Roma.

1 Are xek'iyar ri kojonelab', ri winaq ri ketzijon pa griego kib' xkib'ij chi
ri e k'i malka'nib' man junam ta tajin kab'an chike kuk' ri malka'nib' ri
kech'aw pa hebreo man katz'aqat ta ri kiwa. 2 Rumal k'u ri' ri e kab'lajuj
tijoxelab' xe'kimulij konojel ri kojonelab', xkib'ij chike: Uj, uj taqo'n rech
ri Dios, ri qachak are utzijoxik xuquje' uk'utik ri utzij ri Dios, man are ta
ri ujachik ri wa. 3 Qachalal, chitzukuj wuqub' achyab' chi'xo'l. Ri kenimax
kumal ri winaq, ri k'o ri Uxlab'ixel pa kanima' xuquje' k'o keta'mab'al, are
wa' kekanajik chub'anik we patanijik ri'. 4 Rajawaxik chi ri uj, ri uj taqo'n
are kaqilij ub'anik ri ch'awem xuquje' kaqaya ri k'utu'n rech ri utzij ri
Dios.
5 Utz xkita konojel ri xb'ix chike xe'kicha' k'u ri Esteban (jun achi ri k'o
nimalaj ukojob'al xuquje' nojinaq che ri Uxlab'ixel) xuquje' ri Felipe, ri
Prócoro, ri Nicanor, ri Timón, ri Parmenas xuquje' ri Nicolás aj Antioquía,
(are wa' ri xkojonik che ri k'utu'n ke ri winaq a'j Israel). 6 A're wa' ri
wuqub' achyab' ri xek'am loq chikiwach ri u'taqo'n ri Jesús, ri taqo'n
xkiya kiq'ab' pa kiwi' ri xe'kicha'o xuquje' xkib'an ch'awem.
7 Xjab'un k'u ub'ixik ri utzij ri Dios rumal ri' xek'iyar ri e kojonelab' pa
Jerusalén, xuquje' xekojon e k'i pareyib' xuquje' winaq a'j Israel.

Xchap ri Esteban

8 Ri Esteban nojinaq che tewechib'al xuquje' ukwinem ri Dios xub'an
mayijab'al taq jastaq kuk' ri winaq. 9 Jun q'ijal k'ut jujun achyab' a'j Israel*
ri kepe pa ri tinimit Cirene, pa Alejandría, xuquje' pa Cilicia rech Asia ri
keb'e pa ri Sinagoga ub'i'nam patanijelab' ri e tzoqopitalik. Xkichaple'j
uk'ulula'xik uwach ri utzij ri Esteban. 10 Man k'o ta k'u jun chike xuch'ek
ri eta'mab'al xuquje' ri kwinem ri k'o ruk' ri Esteban are kach'awik. 11 Xaq
jeri' xkikoj kik'u'x jujun achyab' rech kakib'ij chi xkita ri Esteban chi xub'ij
awas taq tzij che ri Moisés xuquje' che ri Dios. 12 Ri winaq are xkita we tzij
ri' xyakataj koyawal, ri e k'amal taq b'e, xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik
xkichap ri Esteban xkik'am b'ik chikiwach ri q'atal taq tzij. 13 Xe'kimok
winaq rech kakib'an b'anoj tzij kakib'ij: We achi ri' kub'ij awas taq tzij
che ri Templo xuquje' che ri taqanik rech ri Moisés. 14 Qatom kub'ij chi ri
Jesús aj Nazaret kutukij na ri Templo xuquje' kuk'ex na ronojel ri uk'utum
kan ri Moisés chiqawach.
15 Ri q'atal taq tzij ko xkika'yej ri Esteban rumal chi ri upalaj xuchaple'j
chuplinem jetaq kub'an ri upalaj jun ángel.

7

Ri Esteban kuq'alajisaj chikiwach ri q'atal tzij chi ri Jesús are Mesías

1 Ri kinimal ri ch'awenelab' cho ri Dios xuta che ri Esteban: ¿La qas tzij
we kab'ix chawe?
2 Ri Esteban xub'ij: K'amal taq b'e xuquje' wachalal, chinitampe'.
Ri loq'alaj qaDios xuk'ut rib' choch ri qamam Abraham pa ri tinimit
Mesopotamia are maja' ke' pa tinimit Harán. 3 Ri Dios xub'ij che: *"Chaya
kan ri kitinimit ri a'mam, xuquje' ri atat anan, jat pa ri ulew ri kink'ut
chawach."*✡ 4 Xel k'u b'ik ri Abraham pa ri kitinimit ri Caldeos, xk'oji'
na pa tinimit Harán, xkam na kanoq ri utat k'a te ri' xk'am loq rumal ri

---

* **6:9** 6:9 Are kutzijoj rij jun achi ri tzoqopitalik, tajin kutzijoj kij ri e kija'l ri a'j Israel ri e k'amtal b'ik che ajchakib' pa ri tinimit Roma. Are wa' ri kek'ayix b'ik k'a te ri' ketzoqopix b'ik. ✡ **7:3** 7:3 Génesis 12:1.

Dios waral pa we tinimit ri ix k'o wi chanim. 5 Man xya ta k'u ch'aqa'p
rulew che rechab'al waral, xa ta ne nitz' xa k'u xb'ix che chi jun q'ijal na
ronojel we ulew ri' kaya'taj na che ri Abraham xuquje' chike ri e rija'l.
6 Xuquje' xub'ij ri Dios che chi ri e rija'l kek'oji' na pa jun tinimit chik
ri man kitinimit taj, kab'an na k'ax chike, kajib' ciento junab' ku'x na e
patanijelab' ke nik'aj winaq chik, 7 kinq'at k'u na tzij pa kiwi' ri tinimit
ri kab'anow k'ax chike ri nutinimit, ke'l k'u na loq pa ri tinimit ri' rech
kinulkiq'ijila'j pa we k'olib'al ri'.✡ 8 Xuquje' che ri q'ij ri' ri Dios xub'an jun
ch'ekom tzij ruk' ri Abraham chi rajawaxik kokisax ketal konojel ri achyab'
a'j Israel. Rumal ri' are xk'oji' ri uk'ojol ri Abraham, ri Isaac, wajxaqib' q'ij
chik alaxinaq, are xokisax retal, je xuquje' xub'an ri Isaac che ri uk'ojol
Jacob, xuquje' je xub'an ri Jacob chike konojel ri e ralk'wa'l a're wa' ri e
kitat ri e kab'lajuj wok winaq rech ri tinimit Israel.

9 Ri kab'lajuj wok winaq rech Israel rumal ri koyawal xkik'ayij b'ik jun
chike ri qamam ub'i'nam José, jun chike ri wok winaq, k'ax xkina' che ri
kachalal rumal ri' xkik'ayij b'ik rech kux jun taqo'n pa Egipto, pune jeri'
ri Dios xk'oji' ruk' ri José. 10 Xuto' pa ronojel ri k'axk'olal ri xuriqo. Xuya
uno'j, xuya nimalaj reta'mab'al rumal ri', ri Faraón nim taqanel pa Egipto
xukoj ri José che q'atal tzij pu'wi' ronojel Egipto, xuquje' xukoj che taqanel
pa ri rachoch.

11 Xpe k'u wi'jal pa Egipto xuquje' pa Canaán, ri xuk'am loq nimalaj
k'ax, xkina' k'u numik ri e qamam. 12 Ri Jacob are xuto chi k'a k'o tiriko
pa Egipto xu'taq b'ik ri u'k'ojol je la' (ri e qamam) rech xe'kiloq'o loq jub'iq'
ke. 13 Are xeb'e chukamul, ri José xuq'alajisaj rib' chikiwach ri e rachalal,
xuquje' xu'k'ut cho ri Faraón. 14 Xtaqan k'u ri José chuk'amik ri utat Jacob,
xuquje' konojel ri e rachalal. E oxk'al olajuj winaq chkonojel. 15 Xaq jeri'
xe' ri Jacob pa Egipto. Chila' xkam wi, chila' xuquje' xekam wi konojel ri
e qamam. 16 Ri kib'aqil xmuq kan pa Siquem, pa ri ulew ri uloq'om kan ri
Abraham chike ri e ralk'wa'l ri Hamor.

17 Are jub'iq' karaj kuriq ri q'otaj rech kak'ulmataj ri uchi'm loq ri Dios
ruk' ri Abraham, xek'iyar ri qawinaq je la' pa Egipto. 18 Xok k'u jun
k'ak' taqanel pa Egipto ri man xreta'maj ta uwach ri José. 19 We taqanel
ri' xub'an k'ax chike ri qawinaq, xu'taqchi'j chikitzaqik kan ri nitz' taq
kalk'wa'l rech kekamik. 20 Che taq ri q'ij ri' xalax jun ak'al ub'i' Moisés,
jun je'lalaj ak'al cho ri Dios. Oxib' ik' xkichajij ri utat unan cho ri kachoch.
21 Are xkiya b'i we ak'al ri' pa kamikal, ri umi'al ri Faraón xuriq ri ak'al
xuk'iyisaj, xrilo, jer xub'an ral che. 22 Xtijox k'u ri Moisés rech kareta'maj
ronojel ri eta'mab'al kech ri a'j Egipto, xuxik jun kwinel laj achi pa ri
uch'awem xuquje' pa ronojel ri xub'ano.

23 Kawinaq ujunab' ri Moisés are xpe pa ranima', xub'u'solij ri e rachalal
ri tinimit Israel. 24 Are xril ri jun aj Egipto chi tajin kub'an k'ax che jun
aj Israel xuto'o, xukamisaj ri aj Egipto rumal ri k'ax ri xub'an che ri aj
Israel. 25 Pu'k'u'x ri Moisés chi ri e rach taq a'j Israel kakichomaj chi are
ri Dios taqowinaq b'ik che kikolik. Man xkichomaj ta k'ut. 26 Chukab' q'ij
xe'ril ri Moisés keb' a'j Israel tajin kech'o'jinik, are xraj xu'jacho, xub'ij
chike: "¿Jas che kixch'o'jinik iwachalal iwib'?" 27 Are k'u ri tajin kub'an
k'ax che ri rachi'l, xupaqchi'j b'ik ri Moisés je la', xub'ij che: "¿Jas awe
che? ¿Jachin xat kojow che taqanel o che q'atal tzij pa qawi'? 28 ¿Te'q
are kawaj kinakamisaj jetaq ri xab'an che ri jun aj Egipto?" ✡ 29 Are xuta

✡ **7:7** 7:7 Génesis 15:13, 14. ✡ **7:28** 7:28 Éxodo 2:14.

ri Moisés we ri' xanimaj b'ik, xe' pa ri tinimit Madián. Xk'oji' chkixo'l ri winaq ri man u'winaqil taj. Chila' xa'lax wi e keb' chike ri uk'ojol.
30 Are ik'owinaq chi kawinaq junab', jun ángel xuk'ut rib' cho ri Moisés pa nik'aj k'ix kajinow pa q'aq' pa ri katz'inow ulew chuxukut ri juyub' Sinaí. 31 Ri Moisés sib'alaj xuxi'j rib' are xril we jastaq ri', xqet ruk' rech qas karil ri tajin kak'ulmatajik. Xpe k'u ri uch'ab'al ri Dios, xub'ij che:
32 *"In ri' ri in kiDios ri amam ojer, ri uDios ri Abraham, ri Isaac, xuquje' ri Jacob".* ✡ Ri Moisés are xuta we ri', xuchaple'j b'irib'atem man xukoch' ta chik xka'yik. 33 Ri Dios k'ut xub'ij che: *Chawesaj ri axajab', rumal chi at k'o chinuwach.* 34 *Qas tzij wilom chi ri nutinimit Israel kuriq k'ax rumal chi ri a'j Egipto e kib'anom kajchakib' chike xuquje' nutom ri kich'awem kakita tob'anik chwe. Rumal wa' in petinaq che kitzoqopixik. Xaq jeri' katintaq b'ik pa ri tinimit Egipto.* ✡ 35 Xaq jeri' ri Dios xutaq b'ik ri achi ri xketzelaj uwach nab'e mul, are xkib'ij che: *¿Jachin xat kojow che taqanel o che q'atal tzij pa qawi'?* Xa k'u are ri Dios xub'an taqanel xuquje' k'amal b'e che ri Moisés, rech ri utinimit Israel. Are wa' ri xub'ij ri ángel che, are xuk'ut rib' choch pa ri k'ix. 36 Ri Moisés xresaj loq ri tinimit Israel pa Egipto ruk' k'utb'al xuquje' mayijab'al taq jastaq. Xuk'am kib'e pa ri plo xuquje' xuk'am kib'e kawinaq junab' pa ri katz'inow ulew. 37 Ri Moisés xub'ij chike ri winaq a'j Israel: *Ri Dios kucha' na jun chike ri qawinaq, rech kuq'alajisaj ri utzij ri Dios jetaq ri kinb'an in.* ✡ 38 Xuquje' xk'oji' kuk' ri qamam pa ri katz'inow ulew xub'ij chike ronojel ri tzij rech k'aslemal ri xub'ij ri ángel che pa ri juyub' Sinaí.
39 Are k'u ri a'j Israel man xeniman taj. Man xkaj taj xkinimaj ri Moisés, are xkaj ketzalij kan pa Egipto. 40 Jun q'ijal k'ut xkib'ij ri a'j Israel che ri Aarón, rachalal ri Moisés: *Ri Moisés xujresaj loq pa ri tinimit Egipto, man qeta'm ta k'ut jas xk'ulmataj ruk', are katanik chab'ana jun qadios rech kuk'am qab'e xuquje' kujuchajij.* 41 Xkib'an k'u jun wakax che kidios, k'a te ri' xkiq'ijila'j xuquje' xkiporoj jastaq choch xuquje' xe'ki'kot che ri xkib'ano. 42 Rumal ri', ri Dios xutas rib' chike, rumal cher xkichaple'j uq'ijila'xik ri ch'umil ri e k'o cho ri kaj. Ri Dios xub'ij pa ri kiwuj ri e q'alajisal taq utzij ri Dios.
Tinimit rech Israel ¿la chwe in xiya wi sipanik xuquje' la xitzuj a'waj chinuwach ronojel ri kawinaq junab' ri xixk'oji' pa ri katz'inow ulew?
43 *Xa k'u xitelela' ri rachoch ri idios Moloc, xuquje' ri idios Refán ix xixb'anow ri tz'aq k'a te ri' xi'q'ijila'j.* *
Rumal ri' kinb'an chi'we chi kixk'am na b'ik naj che ri k'o wi ri tinimit Babilonia. ✡
44 Ri qamam ojer xkuk'a'j ri Tabernáculo rech ri ch'ekom tzij pa taq ri ulew ri katz'inowik. Je xb'an chuyakik jetaq ri xb'ix che ri Moisés rumal ri Dios. 45 Ri Tabernáculo xkik'amawa'j ri qatat qanan xkikoj ruk' ri Josué are xkechab'ej ri nik'aj tinimit chik ri xjach chike rumal ri Dios k'a pa taq ri q'ij rech ri David. 46 Ri David sib'alaj xqaj cho ri Dios, rumal ri' xub'ij che ri Dios chi karaj kuyak jun Templo rech ri uDios ri Jacob. 47 Are ri Salomón ri uk'ojol xyakow we ja ri'. 48 Ri kwinelalaj Dios k'ut man kak'oji' ta k'u pa taq ri ja b'anom kumal achyab', are wa' ri xub'ij chuchi' jun

---

✡ **7:32** 7:32 Éxodo 3:6. ✡ **7:34** 7:34 Éxodo 3:5, 10. ✡ **7:37** 7:37 Deuteronomio 18:15. * **7:43** 7:43 Moloc, jun chike ri ub'i' ri kidios ri winaq. Ri winaq ke'kiporoj ri kalk'wa'l choch ri Moloc. Ri Refán are wa' ri ub'i' jun ch'umil ri kakiq'ijila'j. ✡ **7:43** 7:43 Amós 5:25-27.

q'alajisal utzij: 49 *Ri kaj are nut'uyulib'al, ri ulew are nutak'alib'al. Maj jun kakwinik kuyak jun Templo jawje' kinuxlan wi.* 50 *In xintikow ri kaj ulew.*✡
51 Ri Esteban are jub'iq' karaj kato'taj che tzijonem xub'ij chike ri q'atal taq tzij: Ix sib'alaj ix kon, man kich'ob' taj ri utzij ri Dios, xaq ix junam kuk' ri imam, amaq'el man inimam taj ri Uxlab'ixel. 52 A're' xkib'an k'ax chike ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, xuquje' ri ix xi'kamisaj ri xkitzijoj ri upetib'al ri suk' achi, ri Mesías, ri xik'ayij xuquje' xikamisaj. 53 Man xinimaj ta ri utaqanik ri Dios ri xik'amawa'j chike ri angelib'.

Kakamisax ri Esteban

54 Are xkita ri q'atal taq tzij ri xub'ij ri Esteban, xeyojtajik xuquje' xkiqut'ut'ej ri kiware. 55 Ri Esteban nojinaq ruk' ri ukwinem ri Uxlab'ixel xka'y chikaj, xril ri Dios ruk' ronojel ri ujuluwem xuquje' ri Jesús tak'al pa ri uwiqiq'ab'. 56 Xub'ij: Kinwil le kaj jaqalik, kinwil xuquje' le Jesús, uK'ojol ri Achi, tak'al pa ri jun je'l laj k'olib'al pa ri uwiqiq'ab' ri Dios.
57 Ri e q'atal taq tzij xkitz'apij ri kixikin, ko xkiraqaqej kichi', k'a te ri' konojel xeb'e chirij ri Esteban. 58 Xkesaj b'ik pa ri tinimit, xkib'an che ab'aj. Ri achyab' ri xkib'an tzij chirij ri Esteban xkiya kan ri katz'yaq rech kachajix rumal jun ala ub'i' Saulo. 59 Are tajin kak'yaq che ab'aj ri Esteban, xub'an ch'awem, xub'ij: Ajawxel Jesús, k'ama la ri wanima'.
60 K'a te ri' xukulik xtzaqik ko xuraq uchi' xub'ij: Ajawxel, man kaq'at ta la tzij pa kiwi' we winaq ri' rumal we mak tajin kakib'ano.
Are tajin kub'ij we tzij ri', xkamik.

8

Ri Saulo kub'an k'ax chike ri kojonelab'

1 Ri Saulo utz xrilo chi xkamisax ri Esteban, xqaj choch ri xb'anik. Che ri q'ij ri' xchaple'taj ub'anik k'ax chike ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén. Konojel ri kojonelab' xejab'un b'ik pa ri tinimit Judea xuquje' pa Samaria. Xwi ri u'tijoxelab' ri Jesús xekanaj kanoq pa Jerusalén. 2 (E k'o k'u jujun utz laj taq winaq xkoq'ej ri Esteban, k'a te ri' xe'kimuqu kanoq). 3 Are k'u ri Saulo xuchaple'j ub'anik k'ax chike ri e kojonelab'. Xok cho taq ri ja, xu'k'am b'ik achyab', ixoqib', xu'koj pa che'.

Katzijox ri utz laj tzij pa ri tinimit Samaria

4 Are k'u ri kojonelab' ri xejab'un b'ik pa taq ri tinimit, xkitzijoj ri utz laj tzij rech ri Jesús xapawje' ri xeb'e wi. 5 Ri Felipe xe' pa ri tinimit Samaria, chila' xutzijoj wi ri Mesías chike ri winaq. 6 Ri winaq xkimulij kib', xkitatab'ej ri tzij ri xub'ij ri Felipe rumal cher kek'ark'at che utayik ri utz laj tzij xuquje' kakil ri mayijab'al taq jastaq ri kub'ano. 7 Xe'sax e k'i itzel taq uxlab'al chike ri winaq, e k'i ch'oke'r xuquje' ri kaminaq kib'aqil, xu'tzirik. 8 Sib'alaj xeki'kot ri winaq ri ke'l pa ri tinimit.
9 K'o k'u jun achi ub'i' Simón, jun najtir aj itz kub'an mayijab'al taq jastaq chikiwach ri winaq rech Samaria, kub'ij chi sib'alaj nim reqele'n. 10 Konojel ri winaq ta k'u ak'alab' ta k'u ri'jab' kakib'ij chi we achi ri': Nim uq'ij xuquje' k'o ukwinem ri Dios ruk'.
11 Ojer chik katatab'ex kumal ri winaq rumal che ri ub'anom mayijab'al taq jastaq ruk' ri itzinik. 12 Ri winaq xekojon che ri utz laj tzij rech ri Dios xuquje' ri ub'i' ri Jesucristo e k'i achyab' xuquje' ixoqib' xb'an kiqasana'. 13 Xkojon xuquje' ri Simón, xb'an uqasana', k'a te ri' xteri' chirij ri Felipe

✡ **7:50** 7:50 Isaías 66:1, 2.

xapawje' ri xe' wi, kamayijan che taq ri k'utb'al xuquje' che ri mayijab'al taq jastaq ri xub'an ri Felipe. 14 Ri utijoxelab' ri Jesús ri e k'o pa tinimit Jerusalén are xkito chi ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Samaria xekojon che ri utzij ri Dios, xe'kitaq b'ik ri Pedro rachi'l ri Juan je la'. 15 Are xo'pan ri Juan rachi'l ri Pedro, xkiba'n ch'awem pa kiwi' ri k'ak' taq kojonelab' rech kakik'amawa'j ri Uxlab'ixel. 16 Rumal cher maja' kakik'amawa'j ri Uxlab'ixel xwi b'antal kiqasana' pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús. 17 Ri Pedro k'ut xuquje' ri Juan xkiya ri kiq'ab' pa kiwi' ri kojonelab', rech xa jeri' xkik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 18 Ri Simón are xrilo chi ruk' ri kakiya ri kiq'ab' ri taqo'n pa kiwi' ri kojonelab' kakik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xutzuj pwaq chike ri tijoxelab' rech kuloq' rech we kwinem ri'. 19 Jewa' xub'ij: Chiya we ri chuq'ab' ri k'o iwuk', rech are kinya xuquje' nuq'ab' in pa kiwi' ri winaq kakik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 20 Ri Pedro xub'ij che: Sach uwach ri arajil xuquje' sach awach at, rumal cher xachomaj chi ri usipanik ri Dios ruk' pwaq kaloq'ik. 21 Man k'o ta awe che we sipanik ri', rumal chi ri awanima' man suk' ta cho ri Dios. 22 Chak'exa ak'u'x che ri awetzelal, chab'ana ch'awem cho ri Ajawxel, wine kukuy ri itzel taq achomanik. 23 Kinwilo chi k'o jun nimalaj etzelal pa ri awanima' xuquje' ri mak at ujat'im.

24 Ri Simón xub'ij: Chib'ana b'a ch'awem pa nuwi' rech man kak'ulmataj ta wuk' we k'ax taq jastaq ri xib'ij. 25 Are xeto'taj ri Juan rachi'l ri Pedro che utzijoxik ri utzij ri Dios pa Samaria, xetzalij pa Jerusalén. Xik'ow b'ik pa ri le'aj rech Samaria, xkitzijoj kan ri utz laj tzij.

Ri Felipe rachi'l ri achi aj Etiopía

26 Jun ángel xuch'ab'ej ri Felipe, xub'ij che: Jat pa ri relib'al q'ij pa ri b'e ri ke' pa ri katz'inow ulew rech Jerusalén ri ke' pa Gaza. 27 Xunimaj k'u ri Felipe ri xb'ix che, xe' je la'. Pa ri b'e xuriq ri yakal pwaq rech Etiopía, upetik pa q'ijila'nem pa ri tinimit Jerusalén jun achi eunuco ri sib'alaj nim ub'anik, chajil rech ronojel ri ujastaq ri Chuchu' Candace* nim taqanel pa Etiopía. 28 Tzalijem loq rech t'uyul pa ri eqomal, tajin kusik'ij ri wuj rech ri q'alajisal utzij ri Dios Isaías. 29 Ri Uxlab'ixel xub'ij che ri Felipe: Chatqeb' ruk' we jun eqomal ri', chatb'in chuxukut.

30 Kaxik'an ri Felipe, xqet chuxukut ri eqomal, xuto chi ri achi ri k'o chupam tajin kusik'ij ri wuj rech Isaías, xuta che: ¿La kach'ob' ri tajin kasik'ij?

31 Ri eunuco xub'ij che: ¿Jas che kinch'ob'o? Man k'o ta jun kinto'w chuch'ob'ik.

Are xb'i'taj we ri' rumal ri achi ri man kak'uli' taj, xub'ij che ri Felipe chi kat'uyi' b'ik ruk' pa ri eqomal. 32 Jewa' kub'ij ri tajin kusik'ij ri achi:

Xk'am b'ik pa kamisaxik jetaq kab'an che jun laj chij.
Xa ta ne jun tzij xub'ij, je xub'ano jacha kub'an ri alaj chij are kak'am b'ik pa pilik.
33 *Man xya ta uq'ij, man xb'an ta ri qas usuk' che.*
Maj xa ta ne jun rija'l xk'oji'k jeri' rumal cher xesax ri uk'aslemal cho ri uwachulew.✡

34 K'a te ri', ri eunuco xuta che ri Felipe: “Chab'ij chwe ¿jachin tajin kutzijoj rij chi ri' la are ri q'alajisal tzij o jun winaq chik?”

---

* **8:27** 8:27 Pa ri tinimit Etiopía, are ri ixoqib' e q'atal tzij. Candace kib'i' ri ixoqib' ri e taqanelab'.

✡ **8:33** 8:33 Isaías 53:7, 8.

35 Ri Felipe xuchaple'j utzijoxik che ri achi ri utz laj tzij rech ri Jesús,
xuchaple'j ruk' ri tajin kusik'ij. 36 Junam e b'enaq are xo'pan pa jun
k'olib'al jawje' k'o wi ja', ri achi xub'ij che ri Felipe: Chawilampe', k'o
ja' chi ri'. ¿La utz kab'an nuqasana'?
37 Ri Felipe xub'ij: We qas tzij katkojon che ri Jesús, utz kab'an aqasana'.
Ri eunuco xub'ij: Kinkojo ruk' ronojel wanima' chi ri Jesús are uk'ojol
ri Dios.
38 Ri achi xtaqan chutak'ab'axik ri eqomal, xeqaj pa ri ja', xb'an uqasana'
rumal ri Felipe. 39 Are xe'l loq pa ri ja', ri Uxlab'ixel rech ri Dios xuk'am
b'ik ri Felipe. Man xil ta chi uwach rumal ri achi. Ri achi ri man kak'uli'
taj xutaqej ri ub'e ruk' nimalaj ki'kotemal. 40 Xaq k'a te' ri Felipe xopan
pa ri tinimit Azoto jawje' xutzijoj wi ri utzij ri Dios, xutzijoj xuquje' ri utz
laj tzij pa taq ri tinimit ri xik'ow wi b'ik xopan pa ri tinimit Cesarea.

9

Kakojon ri Saulo che ri Jesús
(Hechos 22:6-16; 26:12-18)

1 Ri Saulo sib'alaj k'a'narinaq kurayij kikamisaxik ri e terene'l taq rech
ri Ajawxel, rumal ri' xe' ruk' ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios.
2 Xutoq'ij chi kataq b'ik wuj pa ri Sinagoga ri k'o pa ri tinimit Damasco,
rech ketaqan che kichapik ri kojonelab' che ri Jesús. Xuquje' rech we
ku'riq achyab' xuquje' ixoqib' ri e kojonelab' ku'k'am b'ik pa che' je la' pa
Jerusalén. 3 Ri Saulo are xopan chunaqaj ri tinimit Damasco rech kub'ana
ri rajawam uk'u'x xaq k'a te' xril jun nimalaj tunal ri xpe cho ri kaj, xusutij
rij. 4 Ri Saulo xtzaq pa ri ulew, xuta jun ch'ab'al, xub'ij che: Saulo, Saulo,
¿jas che tajin kab'an k'ax chwe?
5 Ri Saulo xub'ij: ¿Jachin ri lal, Tat?
Ri Jesús xub'ij: In, in Jesús ri tajin kab'an k'ax chwe. 6 Chatwa'jiloq, jat
pa ri tinimit. Chila' kab'ix wi chawe jas rajawaxik kab'ano, xuchixik.
7 Ri achyab' ri e b'enaq ruk' ri Saulo man kakiriq ta chik jas kakib'ij
rumal chi man kakil ta uwach ri tajin kach'awik xaq xwi kakita ri ch'ab'al.
8 Are xwa'jil ri Saulo, xraj xka'yik man xkwin ta chi k'ut, rumal cher
xmoyirik. Xaq xtzuyex chi b'ik che ri uq'ab' kumal ri rachi'l xeb'e pa
ri tinimit Damasco. 9 Oxib' q'ij xkanaj chila', moy. Maj wa maj ja' xutijo.
10 K'o k'u jun kojonel pa ri tinimit Damasco ub'i' Ananías. Xch'ab'ex
rumal ri Dios: ¡Ananías! xuchixik. Ri Ananías xub'ij: In k'olik ri' Ajawxel.
11 Ri Ajawxel xub'ij che: Jat pa ri b'e ri kab'ix wiqiq'ab' che, pa ri rachoch
ri Judas, are katopanik chata' jawje' k'o wi ri jun achi ri kape pa ri tinimit
Tarso, ub'i'nam Saulo, chanim tajin kub'an ch'awem. 12 Xink'ut choch chi
k'o jun achi ub'i' Ananías, kopan jawje' ri k'o wi, kuya uq'ab' pu'wi' rech
katzalitaj ri uka'yib'al.
13 Ri Ananías xub'ij: Ajawxel, e nutom sib'alaj k'i winaq kakitzijoj ri itzel
taq jastaq ri ub'anom ri achi ri' chike ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit
Jerusalén. 14 Xuquje' ya'tal b'e che kumal ri kinima'qil ri e ch'awenelab'
cho ri Dios rech ku'chap konojel ri kakina'taj ri b'i' la.
15 Ri Ajawxel xub'ij che ri Ananías: ¡Jat! wa' we achi ri' kinkoj na
chutzijoxik ri nutzij chike ri winaq ri man a'j Israel taj, xuquje' kutzijoj na
ri nutzij chike ri taqanelab' xuquje' chike ri tinimit Israel. 16 Kink'ut na
choch jas je' uriqik k'ax rumal ri nub'i'.
17 Xe' k'u ri Ananías jawje' k'o wi ri Saulo, xuya ri uq'ab' pu'wi' xub'ij
che: Wachalal Saulo, ri Ajawxel Jesús ri xuk'ut rib' chawach pa ri b'e

xinutaq loq rech katkwinik katka'yik, xuquje' rech katnoj che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.
18 Aninaq xel nik'aj slot che ri ub'oq'och ri Saulo, xka'yik xuquje' xwa'jilik k'a te ri' xb'an uqasana'. 19 K'a te ri' xwa'ik jeri' xtzalij ri uchuq'ab'. Xkanaj k'u kan keb' oxib' q'ij pa ri tinimit Damasco.

Ri Saulo kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit Damasco

20 Ri Saulo xuchaple'j utzijoxik ri Jesús pa taq ri Sinagoga, xub'ij: Qas tzij ri Jesús, are uk'ojol ri Dios.
21 Konojel ri xkita ri tzij sib'alaj xemayijanik xkib'ij: ¿La man k'u are wa' ri achi ri xukoj ch'o'j chikixo'l ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén? ¿La man k'u are wa' ri ku'yut b'ik ri kojonelab' ku'k'am b'ik chikiwach ri kinima'qil ri ch'awenelab'?
22 Q'ij chi q'ij ri Saulo xk'iy uchuq'ab' chutzijoxik ri utz laj tzij chike ri a'j Israel ri e k'o pa Damasco, xa jeri' xkiq'alajisaj chi ri Jesús are Mesías.

Ri Saulo karawaj rib' chikiwach ri winaq a'j Israel

23 Ik'owinaq chi sib'alaj k'i q'ij ri winaq a'j Israel xkichomaj ukamisaxik ri Saulo. 24 Chi chaq'ab' chi paq'ij xkichajij ri uchi' ja rech ri tinimit rech jeri' kakikamisaj, xb'ix k'u che ri Saulo ri kichomanik ri winaq. 25 Jun chaq'ab' k'ut nik'aj kojonelab' xkiqasaj b'i ri Saulo pa jun chakach pa jun teq' rech ri tapya rech ri tinimit.

Ri Saulo kopan pa Jerusalén

26 Are xopan ri Saulo pa ri tinimit Jerusalén, xraj xk'oji' kuk' ri kojonelab'. Ri kojonelab' xkixi'j kib' che, man xkikoj taj chi qas kojonel chik. 27 Xpe k'u ri Bernabé, xuk'am b'ik ri Saulo chkiwach ri e taqo'n xutzijoj chike chi ri Saulo xril ri Jesús pa ri b'e ri ke' pa ri tinimit Damasco xuquje' xch'ab'ex rumal. Xub'ij xuquje' chike chi ri Saulo ruk' chuq'ab' xutzijoj ri ub'i' ri Jesús je la' pa ri tinimit Damasco. 28 Xaq jeri' xkanaj kan ri Saulo kuk' ri e taqo'n ruk' chuq'ab' xkitzijoj ri utzij ri Ajawxel pa ri tinimit Jerusalén. 29 Ri Saulo xtzijon kuk' nik'aj winaq a'j Israel, we winaq ri ketzijon pa ri tzijob'al griego, are xkita ri xub'ij chike xkaj xkikamisaj.
30 Are xkita ri kojonelab' ri xk'ulmatajik, xkik'am b'ik ri Saulo pa tinimit Cesarea, k'a te ri' xkitaq b'ik pa ri utinimit je la' Tarso*.
31 Ri komontyox xk'iyik xuquje' xuriq ja'maril pa ronojel Judea, pa Galilea xuquje' pa Samaria. Ri kojonelab' xkimoch' kib' xe' raqan uq'ab' ri Ajawxel xya'taj kichuq'ab' pa ri kikojob'al ruk' ri utob'anik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.

Xkunax ri Eneas

32 Are k'u ri Pedro are tajin ku'solij sib'alaj k'i le'aj xe' chikisolixik ri e kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Lida. 33 Chila' xuriq wi jun achi ub'i' Eneas, we achi ri' wajxaqib' junab' chik q'oyol pa ri uch'at, kaminaq ri ub'aqil. 34 Ri Pedro xub'ij che: Eneas, chatwa'jiloq. Ri Jesucristo katukunaj, chayaka b'ik ri ach'at.
Are xb'i'taj we ri' che, aninaq xutzirik. 35 Ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Lida, xuquje' ri e k'o pa ri tinimit Sarón, are xkilo chi ri Eneas xb'inik xekojon che ri Ajawxel.

Xk'astajisax ri Dorcas

* **9:30** 9:30 Tarso, jun tinimit sib'alaj nim ub'anik rumal k'o jun nimalaj tijob'al chila' xuquje' nimaq taq k'ayib'al ri k'o chila'. Xuquje' ri Saulo aj Tarso.

36 K'o k'u jun ixoq kojonel pa ri tinimit Jope ub'i' Tabita, (pa ri ch'ab'al griego kel kub'ij *Dorcas*). We chuchu' ri' amaq'el kub'an utz laj taq jastaq xuquje' ku'to' ri e meb'aib'. 37 Xyawaj k'u che taq ri q'ij ri' k'a te ri' xkamik. Xch'aj k'u ri utyo'jal xya pa uwiq jun ja. 38 Ri kojonelab' are xkito chi ri Pedro naqaj k'o wi chike xe'kitaq b'ik keb' achyab' ruk' xe'kib'ij che: Chab'ana jun toq'ob', jat quk' aninaq.

39 Ri Pedro xe' kuk'. Are xo'panik xkik'am b'ik pa ri ja ri k'o chikaj. Pa ri ja e nojinaq malka'nib' ko'q'ik kakik'ut cho ri Pedro ri katz'yaq ri ub'anom ri Dorcas are xk'oji' kuk'. 40 Ri Pedro xe'resaj loq konojel ri e k'o pa ri ja k'a te ri' xuki'k xub'an ch'awem. Xuka'yej ri kaminaq, xub'ij che: Tabita, chatwa'jiloq.

Ri Tabita xujaq ri ub'oq'och, are xril ri Pedro, xwa'jilik, xt'uyi'k.

41 Ri Pedro xuchap che ri uq'ab', xuto'o xwa'jilik. K'a te ri' xu'sik'ij ri e malka'nib' xuquje' konojel ri kojonelab' xuk'ut chikiwach chi ri Tabita k'aslik. 42 Xtzijox k'u ri k'ulmatajem pa ronojel ri tinimit, e k'i xekojon che ri Ajawxel. 43 Naj k'ut xk'oji' na kan ri Pedro pa ri tinimit Jope cho rachoch ri Simón ri kachakun che taq tz'u'm.

10

Ri Pedro rachi'l ri Cornelio

1 K'o jun achi ub'i'nam Cornelio je la' pa ri tinimit Cesarea, jun kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit pa ri tinimit Roma rech ri wokaj ub'i'nam Italiano. 2 Ri Cornelio sib'alaj kub'an toq'ob' chike ri winaq. Ri Cornelio xuquje' ri e k'o ruk' pa rachoch kakimoch' kib' cho ri Dios kasipan chike ri e meb'aib' xuquje' kub'an ch'awem amaq'el cho ri Dios. 3 Jun q'ijal pa ri oxib' hora rech b'enaq q'ij, ri Cornelio xril jun ángel rech ri Dios xqet ruk'. ¡Cornelio! xuchixik.

4 Ko xka'yik xuxi'j rib', xub'ij che: ¿Jas kaj la, tat?

Ri ángel xub'ij che: Ri Dios xuta ri ach'awem xuquje' xqaj choch ri asipanik ri xaya chike ri meb'aib'. 5 Chanim k'ut cha'taqa b'ik nik'aj achyab' rech keb'e pa ri tinimit Jope rech ke'kisik'ij loq jun achi ub'i' Simón Pedro. 6 We achi ri' k'o cho rachoch ri Simón ri kachakun che taq tz'u'm, ri kel chuchi' ri plo.

7 Are xe' ri ángel, ri Cornelio xusik'ij keb' rajchakib' rachi'l jun ajch'o'j ri sib'alaj ku'l uk'u'x chikij. 8 Xutzijoj chike ronojel ri xk'ulmatajik k'a te ri' xu'taq b'ik pa ri tinimit Jope.

9 Chukab' q'ij, are xeqeteqob' ri e taqo'n pa ri tinimit. Ri Pedro xpaqi' pa ri uwiq ri ja ri k'o chikaj chub'anik ch'awem qas pa ri unik'ajil q'ij. 10 Xaq k'a te' sib'alaj xnumik, are k'u tajin kab'an ri uwa xaq k'a te' xsachi'k, xk'ut k'u jun mayijab'alalaj jastaq choch. 11 Xril ri kaj jaqalik xuquje' jun lik'ilik atz'yaq ximtal che ri kajib' utza'm tajin kaqaj loq cho ri uwachulew. 12 E k'o ronojel uwach a'waj pa ri manta, a'waj kajkaj kaqan, a'waj ri kakijururej kib' cho ri ulew, xuquje' a'waj ri kerapinik.* 13 K'a te ri' xuta jun ch'ab'al xub'ij che: Pedro chatwa'jiloq, cha'kamisaj, k'a te ri' cha'tija'.

14 Ri Pedro xub'ij: Tat, ri taqanik kub'ij chi man ya'tal tal ketij we a'waj ri'.

15 Ri ch'ab'al xtataj chi junmul, xub'ij: Man kab'ij taj chi man ya'tal taj katij ri uch'ajch'ob'em chi ri Dios.

---

* **10:12** 10:12 Ri a'j Israel man ya'tal ta b'e chike ke'kitij konojel ri a'waj ri e k'o pa ri manta, rumal jeri' kub'ij ri kitaqanik.

16 Oxmul xril ri Pedro we k'ulmatajem ri', k'a te ri' xpaqab'ax ri manta pa
ri kaj. 17 Ri Pedro xmayijanik che ri xk'ut choch, xuchomaj rij jas kel kub'ij
ri xrilo. Qas che ri q'otaj ri', ri achyab' ri xetaq b'ik rumal ri Cornelio xkiriq
ri rachoch ri Simón e tak'atoj chik chuchi' ri uchi' ja. 18 Xek'orok'atik, xkito
la chila' k'o wi ri jun achi ub'i'nam Simón. 19 Ri Pedro k'ut tajin kuchomaj
na jas kel kub'ij ri xrilo are xpe ri uch'ab'al ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xub'ij
che: Oxib' achyab' tajin katkitzukuj. 20 Chatwa'jiloq, chatqaj b'ik, jat kuk'
man kub'an ta keb' ak'u'x xa e nutaqom loq chasik'ixik.

21 Xqaj k'u loq ri Pedro, xub'ij chike ri winaq ri tajin kakitzukuj: In ri'
ri achi ri tajin kitzukuj. ¿Jas kiwaj?

22 Ri winaq xkib'ij: Xa xujutaq loq ri Cornelio, jun kinima'qil ri ajch'o'jab'
pa ri tinimit Roma, jun achi ri sib'alaj ku'to' ri winaq, xuquje' kumoch' rib'
cho ri Dios, kanimax kumal konojel ri winaq a'j Israel. Jun tyoxalaj ángel
xb'in che chi rajawaxik kate' at cho rachoch rech kutatab'ej ri katzijoj che.

23 Ri Pedro xu'koj b'ik pa ri ja xub'ij chike chi kekanaj kan che ri chaq'ab'
ri' pa ri ja ri k'o wi, chukab' q'ij xe' kuk' xerachi'laj b'ik nik'aj alaxik ri
ke'l pa ri tinimit Jope.

24 Chukab' q'ij xo'pan pa ri tinimit Cesarea. Ri Cornelio e raye'm apanoq
u'mulim ri rachalal xuquje' e rech taq ch'ab'e'n. 25 Ri Pedro are xok b'ik pa
ri ja, xuki' ri Cornelio choch, xuq'ijila'j. 26 Ri Pedro xub'ij che: Chatwa'jiloq,
ri in, in jun achi jetaq ri at.

27 Xkichaple'j k'u tzij, k'a te ri' xo'k b'ik jawje' ri kimulim wi kib' ri nik'aj
winaq chik. 28 Ri Pedro xub'ij: Ix iweta'm chi ri qataqanik kub'ij chi man
kuya taj chi jun winaq aj Israel katzijon ruk' jun winaq ri man aj Israel taj,
pune jeri' ri Dios xuk'ut chinuwach chi man kuya taj kinb'ij ch'uluj che
ri uch'ajch'ob'em chi Are'. 29 Rumal ri' man xink'opij ta wib' xinpe waral
are xini'sik'ij loq. Chib'ij b'a chwe jas rumal xini'k'ama loq.

30 Ri Cornelio xutzijoj we ri': Chi kajib' q'ij kanoq tajin kinb'an ch'awem
pa ri wachoch pa ri urox hora rech b'enaq q'ij. Xaq k'a te' jun achi
karepq'un ri ratz'yaq xtak'atob' chinuwach. 31 Xub'ij chwe: Cornelio, ri
ach'awem xtataj rumal ri Dios xuquje' xril ri asipanik ri kaya chike ri
meb'aib'. 32 Chanim k'ut chattaqan chuk'amik ri jun achi ub'i' Simón
Pedro, k'o pa ri rachoch ri Simón ri kachakun che taq tz'u'm, ri kel chuchi'
ri plo, pa ri tinimit Jope.

33 Rumal ri' aninaq xintaqan che asik'ixik, tyox chawe xatpetik. Che
we chanim qonojel qamulim qib' choch ri Dios, qaye'm kaqata ri utzij ri
uyo'm chawe.

34 Ri Pedro xub'ij: Chanim kinwilo chi ri Dios man xaq ta ku'cha' ri
winaq ri ke'raj. 35 Xane ku'k'amawa'j konojel ri kakimoch' kib' choch
xuquje' kakib'an ri utzilal. 36 Ri utz laj tzij ri ya'tal che ri tinimit Israel are
chi k'o ja'maril ruk' ri Dios, rumal ri Jesucristo, ri Ajawxel rech ronojel ri
k'olik. 37 Iweta'm ri xk'ulmatajik, ri xchaple'taj loq pa ronojel ri tinimit
Judea, pa Galilea are xb'antaj ri uqasana' ri Jesús rumal ri Juan 38 Iweta'm
xuquje' chi ri Dios xuya ri kwinem rech ri Uxlab'ixel che ri Jesús aj
Nazaret. Rumal k'u wa ri Jesús xub'an ri utzilal, xu'kunaj ri e yawab'ib'
xuquje' ri e jat'ital rumal ri itzel, rumal k'o ri Dios ruk'. 39 Ri uj, uj taqo'n
xqilo ronojel ri xub'ano pa ronojel Judea xuquje' pa Jerusalén, xqilo are
xkamisaxik xuquje' xekeb'ax cho ri jun che'. 40 Ri Dios k'ut xuk'astajisaj ri
Jesús churox q'ij. Ri Dios xuquje' xuya b'e che chi kuk'ut chi na rib' junmul.
41 Man chikiwach ta konojel ri winaq xane xaq chikiwach ri xucha'o rech

jeri' kaqaq'alajisaj ri xk'ulmatajik. Uj ri', ri xujwa' ruk', xujqumun ruk' are xk'astaj uwach chikixo'l ri kaminaqib'. 42 Ri Dios xucha' ri Jesús, rech kux q'atal tzij pa kiwi' konojel ri winaq ri e k'aslik xuquje' ri e kaminaq, xujutaq k'u chutzijoxik xuquje' chuq'alajisaxik chike konojel ri winaq pa ronojel ri uwachulew. 43 Are wa' ri xkitzijoj loq ri e q'alajisal taq tzij chirij ri Jesús, are xkib'ij: jachin kakojon che Are' kakuyutaj ri umak pa ri ub'i'.

44 Tajin katzijon na ri Pedro are xqaj ri Uxlab'ixel pa kiwi' ri tajin kakitatab'ej ri utz laj tzij. 45 Ri e kojonelab' a'j Israel ri e rachi'l b'i ri Pedro, xemayijanik are xkil ri usipanik ri Uxlab'ixel xqaj pa kiwi' ri winaq ri man a'j Israel taj. 46 Xkito are kech'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xuquje' kakiq'ijila'j ri Dios. Ri Pedro xuta chike: 47 ¿La k'o jun man karaj taj kaqab'an kiqasana' we winaq ri'? A're' xkik'amawa'j ri Uxlab'ixel jetaq ri uj.

48 Xtaqan k'u ri Pedro kab'an kiqasana' pa ri ub'i' ri Jesucristo. K'a te ri' ri Cornelio xub'ochi'j chi kakanaj kan ri Pedro jun janipa q'ij ruk'.

11

Kutzaq utaqkil ri Pedro chike ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén

1 Ri e taqo'n xuquje' ri kojonelab' ri e k'o pa Judea are xkito chi ri winaq ri man a'j Israel taj xekojon che ri utzij ri Dios. 2 Xkib'ij che ri Pedro are xtzalij pa ri tinimit Jerusalén chi man utz taj ri xub'ano. 3 Xatok pa kachoch ri man a'j Israel taj xuquje' xatwa' kuk', xecha che.

4 Ri Pedro k'ut xutzijoj chike jas ri xk'ulmatajik. 5 Jewa' xub'ij: In k'o pa ri tinimit Jope, tajin kinb'an ch'awem. Xaq k'a te' xinsachi'k, xk'ut k'u chinuwach jun atz'yaq ri tajin kaqaj loq cho ri kaj chaptal ri kajib' utza'm xqaj loq jawje' ri in k'o wi. 6 Are xinka'yej jas k'o chupam, xinwil ronojel kiwach a'waj, a'waj kakijururej kib' cho ri uwachulew, awaj kajib' kichakalib'al xuquje' a'waj ri kerapin cho ri kaj. 7 Xinta k'u jun ch'ab'al kub'ij: "Pedro chatwa'jiloq cha'tija'." 8 In xinb'ij: "Tat, man nutijom ta wi jun ch'ulujalaj jastaq rumal cher ri qataqanik man kuya ta b'e chaqe." 9 Xch'aw chi junmul ri ch'ab'al ri xpe chikaj, xub'ij: "Man kab'ij taj chi man ya'tal taj katij ri uch'ajch'ob'em chi ri Dios." 10 Oxmul xk'ulmataj we k'utb'al ri', k'a te ri' xpaqab'ax chi ri manta pa ri kaj. 11 Qas che ri q'otaj ri', o'xib' achyab' ri kipetik pa ri tinimit Cesarea xo'pan jawje' ri in k'o wi. 12 Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xub'ij chwe chi kine' kuk' xuquje' chi man kak'axir ta wanima' kine' kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. We waqib' alaxik ri e k'o chanim xeb'e wuk' are xujopan cho rachoch ri achi ri xtaqan che qasik'ixik. 13 Ri achi xuchaple'j utzijoxik chaqe chi jun ángel xuk'ut rib' choch pa ri rachoch xub'ij che: "Cha'taqa b'ik e taqo'n pa ri tinimit Jope rech ke'kisik'ij loq jun achi ub'i' Simón Pedro." 14 Ri achi ri' are kab'in chawe jas kab'ano rech katkolotajik xuquje' kekolotaj ri winaq ri e k'o pa ri awachoch. 15 Are xinchaple'j tzijonem kuk', ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xqaj pa kiwi' jetaq ri xub'an quk' uj nab'e. 16 Xna'taj k'u chwe are xub'ij ri Ajawxel Jesús: "Ri Juan xub'an qasana' ruk' ja', ri ix k'ut kab'an na iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel." 17 We xuya ri Dios ri sipanik ri' chike ri winaq ri man a'j Israel taj jetaq ri xuya chaqe uj, ¿in jachin in chuq'atexik ri Dios?

18 Are xkita we tzij ri', konojel xkiq'il kib' che ub'ixik tzij che ri Pedro, xkichaple'j uq'ijila'xik ri Dios. Xkib'ij: Kaqilo chi ri Dios are xraj chi ri winaq ri man a'j Israel taj kakik'ex kik'u'x rech kakik'amawa'j jun alik k'aslemal.

Ri komontyox ri k'o pa Antioquía

19 Jujun chike ri kojonelab' ri xa'nimaj b'ik are xchaple'taj kitzukuxik
che ri' are xkamisax ri Esteban, xeb'e pa taq ri tinimit rech Fenicia, k'o
xeb'e Chipre, k'o xeb'e Antioquía rech Siria.* Xkitzijoj ri utzij ri Dios xwi
chike ri winaq a'j Israel. 20 K'o k'u jujun kojonelab' ri a'j Chipre xuquje' a'j
Cirene are xo'pan pa Antioquía xkichaple'j utzijoxik ri Ajawxel Jesús chike
ri man a'j Israel taj. 21 Ri ukwinem ri Ajawxel k'o kuk', e k'i k'u winaq ri
man a'j Israel taj xekojon che ri Ajawxel.

22 Are xketa'maj ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Jerusalén, ri
xk'ulmatajik xkitaq b'ik ri Bernabé pa ri tinimit Antioquía. 23 Ri Bernabé
are xopanik, xnoj ri ranima' che ki'kotemal rumal cher xril ri utewechi'b'al
ri Dios, xu'taqchi'j ri kojonelab' rech kajeqi' kanima' chirij ri Ajawxel.
24 Ri Bernabé jun utz laj achi, nojinaq che ri Uxlab'ixel, qas ko k'o pa
ri ukojob'al. Sib'alaj e k'i winaq k'ut xekojon che ri Ajawxel.

25 Are k'u ri Bernabé xe' pa ri tinimit Tarso, xu'tzukuj ri Saulo. 26 Are
xuriqo, xuk'am b'ik pa ri tinimit Antioquía. Jun junab' xekanaj kan
kikob'chal pa jun komontyox xkiya k'utu'n chike e k'i winaq. (Pa ri tinimit
Antioquía xb'ix wi nab'e mul Cristianos chike ri kojonelab').†

27 Pa taq ri q'ij ri' e k'o jujun q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xe'l b'ik
pa ri tinimit Jerusalén, xeb'e pa ri tinimit Antioquía. 28 Jun chike ub'i'
Agabo, pa jun chike ri kimulin ib' xtak'i'k xub'ij chi kape na jun nimalaj
numik pa ronojel ri tinimit Roma. Xk'ulmataj k'u we ri' are k'o ri Claudio
che q'atal tzij. 29 Rumal ri', ri kojonelab' a'j Antioquía xkitaq k'u b'ik jun
tob'anik chike ri alaxik a'j Judea, chi kijujunal xkiya ri xekwin chuya'ik.
30 Xkitereb'a k'u b'ik ri kisipanik kuk' ri Bernabé rachi'l ri Saulo, rech
kakiya apanoq chike ri k'amal taq b'e rech ri komontyox ri k'o pa ri tinimit
Jerusalén.

12

Kakamisax ri Jacobo xuquje' kokisax ri Pedro pa che'

1 Pa taq ri q'ij ri', ri taqanel Herodes Agripa xuchaple'j ub'anik k'ax
chike jujun kojonelab' rech ri komontyox.* 2 Xtaqan chukamisaxik ri
Jacobo (rachalal ri Juan) chi sak'ib'al. 3 Are xril ri Herodes chi xqaj
chkiwach ri winaq a'j Israel ri xub'ano, xtaqan chuchapik ri Pedro. (Wa
we ri' xk'ulmataj pa ri nimaq'ij rech Pascua). 4 Xukoj pa che' xu'taq
e kajib' wok a'j ajch'o'jab' chajil tinimit chuchajixik, kajib' achyab' pa
jujun wok. Ri uchomanik are chi we xik'ow ri nimaq'ij Pascua kuq'at
tzij pu'wi', chikiwach konojel ri winaq. 5 Ri komontyox xkib'an ch'awem
ruk' chuq'ab' pu'wi' ri Pedro are k'o pa che'.

Kesax loq ri Pedro pa che'

6 Jun aq'ab' karaj kuriq ri q'ij kaq'at tzij pu'wi' ri Pedro, ri Pedro tajin
kawar chikixo'l keb' a'j ajch'o'jab' chajil tinimit, ri nik'aj a'j ajch'o'jab'
chajil tinimit chik kichajim ri uchi' ja rech ri che'. 7 Xaq k'a te' xtunan jun

---

* **11:19** 11:19 Antioquía ub'i' ri nimalaj tinimit ri k'o pa Siria. K'o xuquje' jun Antioquía chik pa ri tinimit Pisidia. † **11:26** 11:26 Cristiano kel kub'ij *K'in laj nitz' Cristo*, rumal are kekojon ri winaq che ri Cristo je keno'jinik jacha ri Cristo. * **12:1** 12:1 We Herodes ri tajin katzijox rij waral are Herodes ri umam ri Herodes ri xraj xukamisaj ri Jesús are k'in laj nitz' ak'al. Mateo 2:13-16

q'aq' pa ri che', jun ángel rech ri Ajawxel xtak'i' choch ri Pedro, ko xuchap pa ri uk'alk'a'x rech kak'astajik, k'a te ri' xb'ix che: Chakowij chatwa'jiloq.

Ri ch'ich' ri kojtal chujat'ixik xtzaq pa ri ulew. 8 Ri ángel xub'ij che: Chakojo ri awatz'yaq xuquje' ri axajab'.

Ri Pedro xunimaj ri xb'ix che, k'a te ri' ri ángel xub'ij che: Chakojo ri aq'u', chinaterene'j.

9 Ri Pedro xel loq pa ri k'olib'al ri k'o wi, xuterene'j ri ángel, pu'k'u'x chi xaq tajin kachik'ik, man xuch'ob' taj chi qas tzij ri tajin kak'ulmatajik. 10 Xik'ow loq chkiwach ri nab'e taq chajinelab', k'a te ri' chkiwach ri ukab'. Xo'pan chuchi' ri ch'ich' uchi' ja ri kel b'ik pa ri tinimit, are xo'pan chila', ri uchi' ja xjaqajob' utukel chikiwach. Xe'l b'ik, xkichaple'j b'inem pa ri b'e, xaq k'a te' xya kan utukel ri Pedro rumal ri ángel. 11 Are xtzaratzob' ri Pedro, xub'ij: Qas tzij b'a ri Ajawxel xutaq loq ri ángel chinukolik cho ri Herodes xuquje' che ri k'ax ri kichomam ri winaq a'j Israel kakib'an chwe.

12 K'a te ri' xe' cho rachoch ri María, ri unan ri Juan Marcos, chila' kimulim wi kib' e k'i kojonelab' chub'anik ch'awem. 13 Xuk'orok'a ri uchi' ja, xel k'u loq jun ali patanijel ub'i' Rode. 14 Are xuta ri uch'ab'al ri Pedro, sib'alaj xki'kotik, man xujaq ta k'u ri uchi' ja xane nab'e xu'b'ij chike konojel ri e k'o pa ri ja: K'o ri Pedro chuchi' le ja.

15 Xaq at kon ri', wine are uángel, xecha che. Ri ali k'ut xub'ij chi qas are wi Pedro. †

16 Ri Pedro k'ut xaq je xuk'orok'a ri uchi' ja. K'ama'tam xkijaqo, are xkilo xemayijanik. 17 Pa memal tzij xub'ij chike chi man kech'aw ta na, xutzijoj chike jas xub'an ri Ajawxel chi resaxik loq pa ri che'. Chitzijoj che ri Jacobo xuquje' chike konojel ri alaxik ri xk'ulmatajik, xcha chike. K'a te ri' xe' chi pa jun k'olib'al chik.

18 Are xsaqirik, ri a'j ajch'o'jab' chajil taq tinimit xetonti'rik rumal ri xk'ulmataj ruk' ri Pedro. 19 Ri Herodes Agripa xuk'ot kichi' ri e chajinelab', k'a te ri' xtaqan che kikamisaxik. Ri Herodes are xb'antaj we ri' rumal xe'k'ol pa Cesarea jun janipa q'ij.‡

Ukamikal ri Herodes

20 Sib'alaj xyojtaj ri Herodes kuk' ri winaq rech ri tinimit Tiro xuquje' Sidón. Ri winaq a'j chila' xe'kitaq b'ik taqo'n xe'kib'ij che ri Herodes chi maj ch'o'j kakaj kakib'an ruk' rumal cher keta'm chi chila' kape wi ri kakitijo. Xraj k'u ri Blasto ri rajchak ri Herodes xch'aw pa kiwi'. 21 Jun q'ijal k'ut ri Herodes xucha' jun q'ij katzijon kuk'. Are xuriq ri q'ij ri Herodes, xukoj ri ratz'yaq rech nim taqanel, xt'uyi' pa ri utem xtzijon kuk'. 22 Ri winaq xkipaq'apa ri kiq'ab', xkiraq kichi' xkib'ij: ¡Man uch'ab'al ta achi, ri tajin kaqato' uch'ab'al jun dios!

23 Aninaq xpe jun ángel rech ri Dios, xukoj jun yab'il che, rumal cher xuk'amawa'j ri q'ijila'nik ri xkiya ri winaq che, man xuya ta che ri Dios. Xaq jeri' xkamik, i'xjut xetijowik.

24 Are k'u ri utzij ri Dios xjab'un pa ronojel tinimit, sib'alaj e k'i xekojonik.

25 Ri Bernabé rachi'l ri Saulo are xeto'taj che ri kitaqkil pa ri tinimit Jerusalén, xetzalij pa ri tinimit Antioquía, xkik'am b'ik ri Juan Marcos.

---

† **12:15** 12:15 Ri winaq a'j Israel kakikojo chi e k'o jujun kiángel chi kijujunal re kechajinik. Mateo 18:10 ‡ **12:19** 12:19 Ri taqanik rech ri tinimit Roma, kub'ij chi ri ajmak ri tz'apital pa che' kak'oji' chila' k'a katzoqopix na b'ik. Ri chajil re ri che' we kutzoqopij b'ik ri ajmak are kok kan che uk'axel, we k'u katz'api' pa che' o kakamisaxik.

13

Ri Bernabé rachi'l ri Saulo kakichaple'j utzijoxik ri utzij ri Dios

1 E k'o k'u q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xuquje' a'jtijab' pa ri
komontyox rech ri tinimit Antioquía pa Siria, ri Bernabé, ri Simón (ri
kab'ix Q'eq che), ri Lucio (aj Cirene), ri Manaén ri junam xek'iy ruk' ri
Herodes Antipas, xuquje' ri Saulo. 2 Jun q'ijal are tajin kakib'an ch'awem
xuquje' tajin kakiq'ip kiwa'im, ri Uxlab'ixel xub'ij chike: Chi'q'ata ri
Bernabé rachi'l ri Saulo rech keb'e che ri chak ri e nusik'im wi.
3 Xkib'an k'u q'ipoj wa'im xuquje' xkib'an ch'awem pa kiwi' ri Saulo
rachi'l ri Bernabé xkiya kiq'ab' pa kiwi', k'a te ri' xe'kitaq b'ik.

Ri e taqo'n kakitzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit Chipre

4 Ri Uxlab'ixel xutaq b'ik ri Bernabé rachi'l ri Saulo xeb'e chuchi' ri ja'
rech Seleucia kelik b'i chila' xeb'e pu'wi' ri ja' xo'pan pa jun le'aj sutital
che ja' pa ri tinimit Chipre. 5 Are xo'pan pa ri tinimit Salamina, xo'k pa ri
Sinagoga kech ri winaq a'j Israel chila' xkitzijoj wi ri utzij ri Dios. Ri Juan
Marcos xe' kuk' chikito'ik. 6 Xeb'e pa jaljoj taq tinimit k'a te ri' xo'pan
pa ri tinimit Pafos. Chila' xketa'maj wi uwach jun ajq'ij, jun menk'etinel
a'j Israel ub'i' Barjesús. 7 Ri achi ri' kachakun ruk' ri q'atal tzij, Sergio
Paulo, jun q'atal tzij ri sib'alaj k'o reta'mab'al. Xtaqan k'u chikisik'ixik ri
Bernabé rachi'l ri Saulo, rumal cher karaj kuta ri utzij ri Dios. 8 Are k'u
ri Elimas ri ajq'ij (are wa' ri ub'i' pa tzijob'al griego) xukoj uk'u'x ri nim
q'atal tzij rech man kutatab'ej ta ri kakitzijoj ri Bernabé rachi'l ri Saulo
rech jeri' man kakojon taj. 9 Ri Saulo ub'i' Pablo xnoj che ri Uxlab'ixel
ko xuka'yej ri achi. 10 K'a te ri' xub'ij che: ¡Ralk'wa'l itzel, at uk'ulel ri
suk'al, at nojinaq che menk'etinik, xuquje' b'anoj tzij. At uk'ulel ronojel
utzilal! ¿Jampa' kattani'k chukotik ri utz laj ub'e ri Ajawxel? 11 Ri Ajawxel
k'ut kuq'at tzij pa'wi' rumal ri' katmoyar chanim. Man kawil ta chi ri
utunal ri q'ij jun janipa q'ij. Jeri' aninaq xok sutz' xuquje' q'equ'mal pa
ri ub'oq'och ri achi, xuchaple'j b'inem, man karil ta chi ri ub'e, xa xuta
chi toq'ob' xtzuyexik kak'ut ri ub'e. 12 Ri q'atal tzij are xril ri xk'ulmatajik,
xkojonik rumal xmayijanik che ri k'utu'n rech ri Ajawxel Jesús.

Ri Pablo rachi'l ri Bernabé ko'pan pa ri tinimit Antioquía rech Pisidia

13 Ri Pablo xuquje' ri e rachi'l xe'l b'ik pa ri tinimit Pafos, xeb'e pa jun
jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xeb'e pa ri tinimit Panfilia. Xo'pan chuchi' ri
ja' pa ri tinimit Perge. Chila' xtzalij wi kanoq ri Juan Marcos xe' kanoq pa
Jerusalén. 14 Ri Pablo k'ut rachi'l ri Bernabé xkisuk'u xo'pan pa ri tinimit
Antioquía* pa Pisidia. Pa ri q'ij rech uxlanem xeb'e pa ri mulim ib' pa
ri Sinagoga. 15 Are xsik'itaj ri wuj rech ri Moisés, ri naq'atalik kakisik'ij
xuquje' ri kiwuj ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, ri e k'amal taq b'e
kech ri winaq ri kimulin kib' xkitaq ub'ixik chike: Alaxik, we k'o tzij iwuk'
ri kuya jororemal xuquje' ku'taqchi'j ri alaxik keb'e chikiwach, chixq'axoq
ji'b'ij.
16 Xwa'jil k'u ri Pablo, pa memal tzij xub'ij chike chi man kech'aw ta na
k'a te ri' xuchaple'j ch'awem xub'ij: Chitampe', achyab' a'j Israel xuquje'
ri ix man ix a'j Israel taj, ri kixi'j iwib' cho ri Dios. 17 Ri Dios rech we
tinimit Israel xu'cha' ri qamam ojer, xu'k'iyarisaj, xuya kichuq'ab' are
xek'oji' pa ri tinimit Egipto, k'a te ri' ruk' ri kwinel laj uq'ab' xe'resaj loq

* **13:14** 13:14 K'o chi jun tinimit ub'i' Antioquía pa ri tinimit Siria, chi la xel wi b'ik ri Pablo rachi'l ri Bernabé are xeb'e pa ri nab'e kichak.

pa ri patanijik. 18 Xukoch' uwach chike kawinaq junab' are xeb'in pa ri
katz'inow ulew. 19 Xusach kiwach wuqub' tinimit ri e k'o pa Canaán rech
jeri' xuya ri ulew chike ri winaq a'j Israel. 20 We jastaq ri' xk'ulmatajik
kajib' ciento ruk' kawinaq lajuj junab'. K'a te ri' ri Dios xu'koj q'atal taq
tzij k'amal taq kib'e ri tinimit Israel, ri k'isb'al q'atal tzij are ri Samuel. 21 Ri
winaq xkita k'u jun kitaqanel, ri Dios xuya chike ri Saúl uk'ojol ri Cis, rech
ri jupuq winaq rech Benjamín are wa' xtaqan pa Israel kawinaq junab'.
22 Ri Dios are xresaj ri Saúl che taqanel, xukoj ri David che uk'axel, are wa'
ri xb'ix che rumal ri Dios: *Ri David uk'ojol ri Isaí are qas kaqaj chinuwach,
rumal cher kub'an na ronojel ri kinb'ij che kub'ano.* 23 Ri Jesús k'ut are
jun chike ri e rija'l ri David are wa' ri kolonel uchi'm loq ri Dios chike
ri utinimit Israel. 24 Majo'q kape ri Jesús, are xpe ri Juan B'anal qasana',
xub'ij chike ri winaq a'j Israel chi rajawaxik kakik'ex kik'u'x che ri kimak,
ketzalij ruk' ri Dios, xuquje' kab'an kiqasana'. 25 Are xuriq ri k'isb'al q'ij
rech uk'aslemal ri Juan, xub'ij: "¿Te'q pi'k'u'x chi in in Mesías? Man in
taj. Kape k'u na Are', man taqal ta k'u chwe in kinoq che patanil re, man
ne taqal ta chwe kinkir ri ximb'al uxajab'."

26 Qachalal ralk'wa'l ri Abraham xuquje' winaq ri man ix a'j Israel taj
ix ri kixi'j iwib' cho ri Dios, we tzij rech kolotajem chaqe uj xya'taj wi.
27 Ri winaq a'j Jerusalén, xuquje' ri k'amal taq kib'e man xkich'ob' taj chi
ri Jesús xtzijox loq kumal ri q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios. Rumal ri'
xkiq'at tzij pu'wi' je xkib'ano jetaq ri kitzijom loq ri q'alajisal taq rech ri
utzij ri Dios, ri kasik'ix pa ronojel taq q'ij rech uxlanem. 28 Man k'o ta
k'u rumal kakamisaxik, pune jeri' xkita wi che ri Pilato chi kakamisaxik.
29 Are xb'antaj kumal ronojel ri tz'ib'atal chrij ri Jesús, xkiqasaj cho ri che'
k'a te ri' xe'kimuqu kanoq. 30 Ri Dios k'ut xuk'astajisaj uwach chkixo'l ri
kaminaqib'. 31 Ri Jesús xuk'ut rib' sib'alaj k'i mul chikiwach ri winaq ri
xeb'in ruk' kelik loq pa Galilea xeb'e pa ri tinimit Jerusalén. Kamik ri',
are wa' we winaq ri' ketzijon ri ukamikal xuquje' ri k'astajib'al uwach ri
Jesús chike ri tinimit Israel.

32 Kamik ri', uj k'o waral chutzijoxik ri utz laj tzij ri b'i'tal loq chike ri e
qamam ojer. 33 Ri Dios xub'ano ri ub'im loq chaqe are xuk'astajisaj uwach
ri Jesús. Are wa' ri kub'ij ri ukab' Salmo che ri Jesús. *At at nuk'ojol, kamik
ri' xinux aTat.* 34 Ri Dios xub'ij loq chi kuwa'jilisaj na ri Jesús chikixo'l ri
kaminaqib', man xuya ta kanoq pa ri jul rech kaq'ayik, xub'ij xuquje':
Kinya na ri Tyoxalaj tewechib'al ri nuchi'm loq che ri David. 35 K'o chi jun
Salmo ri k'yaqal kub'an chub'ixik: *Man kaya ta la b'e chi ri Tyox patanil
e la kaq'ay pa ri jul.*✡ 36 We Salmo ri' man are ta kutzijoj rij ri David.
Ri David are xepatanitaj ri e rach k'iyik, xkam b'ik, xmuq kuk' ri rati't
umam, xq'ay ri are'. 37 Man are ta kutzijoj rij ri David xane jun winaq
chik ri xk'astajisax rumal ri Dios ri man xq'ay ta ri ub'aqil. 38 Qachalal,
chitampe', uj k'o waral che uq'alajisaxik chi k'o kuyb'al imak rumal ri
Jesús. 39 Xapachin ri kakojon che ri Jesús kab'antaj suk' che cho ri Dios, are
wa' ri man xkwin ta ri utaqanik ri Moisés xub'ano. 40 Qas chixchomanoq
rech man kak'ulmataj ta iwuk' ri xkib'ij loq ri e q'alajisal taq rech ri utzij
ri Dios, are xkib'ij: 41 *Chiwilampe' ix ri ix ajyoq'olob', chixmayijanoq xuquje'
sach iwach, rumal cher tajin kinb'an jun jastaq ri pune k'o katzijon chi'we
man kikoj ta wi ri'.*

✡ **13:35** 13:35 Salmos 16:10.

42 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé are xe'l loq pa ri Sinagoga xeb'ochi'x kumal
ri winaq rech kakitzalij utzijoxik ri jastaq pa jun q'ij chik rech uxlanem.
43 E k'i winaq a'j Israel xuquje' winaq ri xkib'an a'j Israel chib'il kib'
xe'kiterene'j ri Pablo rachi'l ri Bernabé. Konojel we winaq ri' xe'kitaqchi'j
ri Pablo rachi'l ri Bernabé rech kajeqi' kik'u'x pa ri utoq'ob' ri Dios.

44 Che ri jun q'ij chik rech uxlanem, konojel ri winaq rech ri tinimit
xkimulij kib' chutayik ri utzij ri Dios. 45 Ri winaq a'j Israel are xkil ri kik'yal
ri winaq, itzel xkina'o xkichaple'j ub'ixik b'anoj taq tzij chirij ri Pablo,
xkichaple'j uk'ulula'xik ronojel ri kub'ij. 46 Ri Pablo xuquje' ri Bernabé
xkib'ij ruk' chuq'ab': Sib'alaj rajawaxik nab'e kaqatzijoj ri utzij ri Dios
chi'we ix, ri ix aj Israel, rumal k'u cher xiwetzelaj uwach kina'o chi man
kataqi' ta chi'we ri jun alik k'aslemal, rumal ri' kaqatzijoj chi we tzij ri'
chike ri winaq ri man a'j Israel taj. 47 Ri Ajawxel xuya we taqanik ri'
chaqe are xub'ij: *At nuya'om chikitunaxik ri winaq ri man a'j Israel taj,
rech katzijoj ri koltajem pa taq ri naja taq tinimit rech ri uwachulew.*

48 Ri winaq ri man a'j Israel taj are xkita ri xb'ixik, xetyoxin che ri
Ajawxel rumal ri utzij, konojel ri e cha'tal chuk'amawa'xik ri jun alik
k'aslemal, xekojonik. 49 Ri utzij ri Dios xjab'un pa ri tinimit ri'. 50 Are k'u
ri k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel xe'kitaqchi'j ixoqib' ri mu'l kik'u'x
pa ri kinaq'atajib'al xuquje' e k'amal taq b'e rech ri tinimit rech xkimulij
kib' chikij ri Pablo rachi'l ri Bernabé rech jeri' xe'kesaj b'ik pa ri tinimit.
51 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xe'l loq pa ri tinimit, xkitota kan ri ulew che
ri kaqan k'utb'al rech chi maj kimak chike ri winaq we kape k'axk'olal
pa kiwi'. K'a te ri' xeb'e pa ri tinimit Iconio. 52 Ri tijoxelab' xenoj che
ki'kotemal xuquje' che ri Uxlab'ixel.

14

Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xo'pan pa ri tinimit Iconio

1 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé are xo'pan pa ri tinimit Iconio xo'k b'ik
pa ri Sinagoga, xkitzijoj ruk' chuq'ab' ri utz laj tzij, e k'i k'u winaq a'j
Israel xuquje' winaq ri man a'j Israel taj xekojonik. 2 E k'o k'u jujun
chike ri a'j Israel xketzelaj ri utzij ri Dios, xkimenk'etij ri kichomab'al ri
man a'j Israel taj rech jeri' man kakitatab'ej ta ri kakitzijoj ri Bernabé
rachi'l ri Pablo. 3 Rumal ri' naj q'otaj xekanaj kanoq ri taqo'n pa ri tinimit
xkitzijoj ri utoq'ob' ri Ajawxel ruk' chuq'ab'. Ri Ajawxel xuya kwinem
chike rech kakib'an mayijab'al taq jastaq rech jeri' kaq'alajinik chi qas tzij
ri kakitzijoj. 4 K'o k'u xkikoj kib' kuk' ri e taqo'n k'o xuquje' are xkikoj ri
kakib'ij ri e k'amal taq kib'e ri a'j Israel. 5 Rumal ri' xkimulij kib' nik'aj
a'j Israel xuquje' nik'aj man a'j Israel taj e kachi'l ri e k'amal taq kib'e
xkichomaj ke'kib'an ri taqo'n che ab'aj. 6 Ri taqo'n are xkita ri xchomax
chikij xa'nimaj b'ik xeb'e pa ri tinimit Licaonia, pa ri tinimit rech Listra
xuquje' Derbe k'a te ri' pa taq ri tinimit ri e k'o pa taq kixukut. 7 Chila'
xkitzijoj wi ri utz laj tzij.

Kab'an ri Pablo che ab'aj

8 Ri e taqo'n are xo'pan pa ri tinimit Listra xkiriq jun achi ri uriqom
k'ax ri raqan. Ch'oke'r wi pa ri uk'iyik, man b'ininaq ta wi. We achi ri'
t'uyul apanoq, 9 tajin kutatab'ej ri Pablo. Ri Pablo are xrilo chi ri achi k'o
ukojob'al rech kutzirik. 10 Ko xuch'ab'ej, xub'ij che: ¡Chatwa'jiloq!

Ri achi xtak'i'k, xch'oplajik k'a te ri' xuchaple'j b'inem. 11 Ri winaq are
xkil ri xub'an ri Pablo, xkiraq kichi', xkib'ij pa ri kitzijob'al: ¡We achyab'
ri' e dios, e petinaq chi qasolixik pa winaqil!
12 Xkib'ij k'u dios Zeus che ri Bernabé, xkib'ij dios Hermes che ri Pablo,
rumal cher are qas uk'a'ninaq b'ik ri tzij.* 13 Ri templo re ri dios Zeus
man pa ri tinimit taj k'o wi. Ri pare ri kachakun chila' e rachi'l ri winaq
xkik'am b'ik wakax, kotz'i'j taq korona chuchi' ri okib'al pa ri tinimit, rech
kakitzuj chikiwach ri e taqo'n. 14 Ri Bernabé rachi'l ri Saulo are xkita ri
tajin kak'ulmatajik, xemayijanik. Xkit'oqopij ri katz'yaq† xuquje' xkiraq
kichi', xkib'ij chike ri winaq: 15 ¡Achyab'! ¿Jas che jewa' kib'ano? Ri
uj xaq uj winaq jetaq ri ix uj petinaq che utzijoxik ri utz laj tzij chi'we,
rajawaxik kitas iwib' che ri itzel taq jastaq xuquje' chixkojon che ri k'aslik
Dios ri xb'anow ri kaj ulew, ri cho, xuquje' ronojel ri k'o chupam. 16 Ri Dios
najtir xuya b'e chike konojel ri tinimit kakitaqej ri b'e ri kakaj. 17 Xa k'u
xuk'ut chkiwach chi Are' jun k'aslik Dios xuquje' sib'alaj utz kuk' konojel
ri winaq. Kutaq la jab' pa kiwi' konojel ri winaq xuquje' kub'ano chi
kawachin ri kitiko'n, kuya kiwa xuquje' ki'kotemal pa kanima'.
18 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xekwinik xe'kiq'atej ri winaq xaq jeri' man
xtzuj ta kaminaq a'waj chikiwach, pune k'ax xkib'an chi kiq'atexik.
19 Xo'pan k'u nik'aj winaq, kipetik pa ri tinimit Antioquía xuquje' pa ri
tinimit Iconio, xkikoj kik'u'x ri winaq xkib'an che ab'aj ri Pablo k'a te ri
xkichararej b'ik xkesaj b'ik pa ri tinimit, pa kik'u'x chi xkamik. 20 Xkimulij
k'u kib' ri kojonelab' chirij, chikiwach k'u konojel xwa'jil b'ik xtzalij pa ri
tinimit. Chukab' q'ij xe' pa ri tinimit Derbe rachi'l ri Bernabé.
21 Xkitzijoj ri utz laj tzij pa ri tinimit Derbe e k'i k'u winaq xekojon che
ri Jesús. K'a te ri' xetzalij pa ri tinimit Listra, pa ri tinimit Iconio xuquje'
pa ri tinimit Antioquía rech Pisidia. 22 Are xo'pan chila', xe'kitaqchi'j
ri kojonelab' kejeqi'k pa ri kikojob'al xuquje' xkina'taj kan chike chi
rajawaxik kakitas kib' che k'i taq jastaq rech ko'k pa ri ajawarem rech ri
Dios. 23 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xe'kikoj k'amal taq kib'e ri kojonelab'
pa ronojel ri komontyox. Xkib'an ch'awem xuquje' xkiq'ip kib' che wa'im,
xe'kijach ri k'amal taq b'e pa uq'ab' ri Dios, rumal cher chirij Are' ku'l wi
kik'u'x.

Ri Pablo rachi'l ri Bernabé ketzalij pa tinimit Antioquía pa Siria

24 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xi'k'ow chi b'ik pa ri tinimit Pisidia xo'pan
pa ri tinimit Panfilia. 25 Chila' xkitzijoj wi ri utzij ri Dios pa ri tinimit Perge
k'a te ri' xeqaj b'ik je la' pa ri tinimit Atalia. 26 K'isb'al rech xetzalij pa jun
jukub' b'inib'al pu'wi' ja' xeb'e pa ri tinimit Antioquía rech Siria, chila'
xkimajij wi loq ri kib'inem. Chila' b'antal wi b'ik ch'awem pa kiwi' kumal
ri kojonelab' are maja' keb'e chutzijoxik ri utzij ri Dios. 27 Are xo'pan pa
ri tinimit Antioquía, xe'kimulij konojel ri e kojonelab' rech ri komontyox,
xkitzijoj chike ri nimaq taq k'ulmatajem ri xub'an ri Dios kuk', xkitzijoj
xuquje' chike jas xub'an ri Dios chuya'ik b'e chike ri winaq ri man a'j
Israel taj rech kekojonik. 28 Naj k'ut xek'oji' kan ri Pablo rachi'l ri Bernabé
kuk' ri kojonelab' pa Antioquía.

---

* **14:12** 14:12 Zeus ub'i' ri kinima'qil ri kidios ri winaq a'j Grecia. Ri Hermes are q'axel kitzij konojel ri kidios ri winaq a'j Grecia. † **14:14** 14:14 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xk'axir kanima', xkit'oqopij ri katz'yaq rumal chi ri winaq xkib'ij dioses chike.

15

Ri kojonelab' xkimulij kib' pa ri tinimit Jerusalén

1 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé tajin kakiya k'utu'n pa ri tinimit Antioquía
rech Siria are xo'pan nik'aj achyab' a'j pa ri tinimit Judea, xkichaple'j
uk'utik chikiwach ri kojonelab' chi man kekolotaj taj we man kokisax ri
ketal kib' jetaq ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés. 2 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé
man utz taj xkita we ri' rumal ri' xkib'an tijoj chuq'ab' pa tzij kuk' ri winaq.
K'isb'al rech ri alaxik rech ri komontyox xuquje' ri kojonelab', xkichomaj
xe'kitaq b'ik ri Pablo rachi'l ri Bernabé xuquje' e nik'aj kojonelab' chik
xeb'e chutzijoxik rij we jastaq ri' kuk' ri e taqo'n xuquje' kuk' ri k'amal
taq b'e.

3 Ri kojonelab' rech ri komontyox xe'kitaq b'ik ri taqo'n pa Jerusalén,
pa ri kik'owik xe'kisolij kanoq ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Fenicia,
xuquje' pa ri tinimit Samaria, xkitzijoj chike chi tajin kekojon ri winaq ri
man a'j Israel taj, ri kojonelab' chila' sib'alaj xeki'kotik are xkita we ri'.

4 Are xo'pan ri Pablo rachi'l ri Bernabé pa ri tinimit Jerusalén, utz
kik'ulaxik xb'anik kumal ri kojonelab', ri taqo'n xuquje' ri k'amal taq
b'e. Xkitzijoj k'u chike ronojel ri ub'anom ri Dios kuk'. 5 E k'o k'u nik'aj
achyab' fariseos ri e kojoninaq chik che ri Cristo, xetak'i' aq'anoq, xkib'ij:
Ri achyab' ri man a'j Israel taj tzi rajawaxik wi kokisax ketal are kekojonik,
xuquje' kakinimaj ri taqanik rech ri Moisés.

6 Xkimulij k'u kib' ri taqo'n xuquje' ri k'amal taq b'e chuchomaxik rij
we jastaq ri'. 7 Are xtzijotaj ruk' chuq'ab' we jastaq ri', ri Pedro xtak'i'k,
xub'ij: Alaxik, iweta'm chi ri Dios najtir uloq xinucha' chi'xo'l chutzijoxik
ri utz laj tzij chike ri winaq ri man a'j Israel taj rech jeri' kakitatab'ej
xuquje' kekojon che we tzij ri'. 8 Ri Dios ri reta'm ri anima'aj xuk'utu chi
xu'k'amawa'j ri winaq ri man a'j Israel taj, are xuya ri Uxlab'ixel chike
jetaq ri xub'an chuya'ik chaqe uj. 9 Ri Dios xuch'ajch'ob'ej ri kanima'
rumal ri kikojob'al, ri Dios man xaq xwi ta xujucha' uj xane xucha' xuquje'
are'. 10 ¿Jas k'u che kijunamaj iwib' ruk' ri Dios, kiya eqa'n chikij nik'aj
chik ri man xekwin ta ri qatat qanan, xuquje' man xujkwin ta uj che
ruk'a'xik? 11 Ri uj qonojel kaqakojo chi kujkoltajik xa rumal ri' toq'ob'
ri man taqal ta chaqe are wa' ri xuya chaqe ri Ajawxel Jesús.

12 Qonojel k'u ri winaq man xech'aw ta chik are xkitatab'ej ri Pablo
rachi'l ri Bernabé xkitzijoj ri mayijab'al taq k'ulmatajik ri xub'an ri Dios
kuk' are xo'pan kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. 13 Are xeto'taj
chutzijoxik ri xk'ulmatajik, xtak'i' ri Jacobo k'a te ri' xub'ij: Chitampe na,
qachalal.

14 Ri Pedro xutzijoj chi'we ri xub'an ri Dios are xu'solij nab'e mul ri
winaq ri man a'j Israel taj rech jeri' xuk'amawa'j che u'winaq. 15 Are wa'
ri tzijotal loq kumal ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios ojer ri tz'ib'atalik, ri
kub'ij:

16 *Are kik'ow we jastaq ri' kintzalij k'u na loq,*
kinyak na ri rachoch ri David ri xtukinik, kinsuk'umaj na ri tukininaq,
kinb'an na k'ak'
17 *rech konojel ri achyab' rech ronojel ri uwachulew xuquje' ri winaq ri man*
a'j Israel taj kaketa'maj na nuwach xuquje' ku'x na e wech.
18 *Jewa' xub'ij ri Ajawxel, Are' xb'anowik chi xeta'max loq we k'ulmatajem*
ri' ojer.

19 Rumal la' kinb'ij in chi man kuya taj ke'qaq'atej ri winaq ri man a'j
Israel kekojon che ri Dios. 20 Xwi qatz'ib'aj chike chi man kakitij ta jastaq
ri e tzujtal chikiwach ri e b'anom taq dios, kiq'ila kib' che mak kuk' taq
ixoqib' xuquje' achyab' xuquje' man kuya taj kakitij a'waj e jitz'am rachi'l
kik'. 21 Are k'u ri utaqanik ri Moisés tzijotal wi loq najtir pa ronojel q'ij
rech uxlanem pa ri Sinagoga kech ri a'j Israel.
22 Ri e taqo'n xuquje' ri k'amal taq b'e rech ri komontyox xe'kicha'
taqo'n, k'a te ri' xe'kitaq b'ik kuk' ri Pablo xuquje' ri Bernabé pa ri tinimit
Antioquía rech Siria, chub'ixik chike ri kojonelab' jas je' ri xkichomaj. Ri
e taqo'n are ri Judas (ri kab'ix Barsabás che) rachi'l ri Silas, e keb' k'amal
taq b'e rech ri komontyox. 23 Ri wuj ri xkik'am b'ik kub'ij:
Uj, ri uj taqo'n xuquje' ri uj k'amal taq b'e rech ri komontyox, uj iwachalal
uj k'o pa ri tinimit Jerusalén. Uj kujtz'ib'an we wuj ri' chike ri e
kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Antioquía, Siria, xuquje' Cilicia. Jun rutzil
iwach. 24 Xqato chi e k'o nik'aj achyab' ke'l waral are kakaj kixkisub'u
ruk' taq ri kik'utu'n, man xa ta k'u e qataqom b'ik. 25 Rumal ri' pa
junamam xqachomaj ke'qataq b'ik e k'amal taq b'e kuk' ri e loq'alaj taq
qachalal Bernabé rachi'l ri Pablo. 26 Ri e qachalal ri' kiyo'm ri kik'aslemal
chupatanixik ri Ajawxel Jesucristo. 27 Xe'qataq b'ik ri Judas xuquje' ri Silas
chuq'alajisaxik ri xqachomaj, rumal rech ri k'otb'al chi' xib'an loq. 28 Ri
Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje' ri uj man kaqaj taj kaqaya eqa'n chi'wij xaq
xwi kaqaj kib'an we xqatz'ib'aj b'ik chi'we: 29 Man kitij ta jastaq ri e tzujtal
chikiwach ri e b'anom taq dios, man kuya taj kitij a'waj e jitz'atalik, man
kuya taj kitij kik' xuquje' chiq'ila iwib' che mak kuk' taq ixoqib' xuquje'
achyab'. Tajin kib'an ri utzilal, we kib'an we xqatz'ib'aj chi'we ri'. Kiwil
iwib'.
30 Aninaq xeb'e ri taqo'n pa ri tinimit Antioquía, chila' xe'kimulij wi ri
kojonelab', xkijach chike ri wuj ri xya b'ik chike. 31 Xeki'kot ri e kojonelab'
are xsik'ix ri wuj ri xtaq b'ik chike. 32 Ri Judas xuquje' ri Silas e q'alajisal
taq rech ri utzij ri Dios, naj xetzijon kuk' ri kojonelab' xe'kitaqchi'j kejeqi'k
pa ri kikojob'al. 33 Xek'oji' k'u na jun janipa q'ij chila', k'a te ri' xetaq b'ik
kumal ri kojonelab' ruk' tewechib'al xuquje' ja'maril pa ri komontyox ri
k'o pa ri tinimit Jerusalén. 34 /Ri Silas k'ut xraj xkanaj kan chila'./
35 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xekanaj kan pa ri tinimit Antioquía.
Xkitzijoj xuquje' xkik'ut ri utzij ri Dios. E k'i winaq xuquje' je xkib'ano.

Ri Pablo kuq'at rib' che ri Bernabé, kuchaple'j ri ukab' b'inem

36 Are xik'ow jun janipa q'ij, ri Pablo xub'ij che ri Bernabé: Je'qasolij ri e
tinimit ri xqatzijoj wi ri utzij ri Ajawxel, rech kaqilo jas kib'anik ri e k'ak'
taq kojonelab'.
37 Are k'u ri Bernabé xraj xuk'am b'ik ri Juan Marcos kuk'. 38 Ri Pablo
man xraj ta wi, rumal chi ri Juan Marcos xutas kan rib' chike pa ri tinimit
Panfilia, man xchakun ta chi kuk'. 39 Man xuk'ulaj ta k'u rib' ri kichomanik
rumal ri' xkijach kib'. Ri Bernabé xuk'am b'ik ri Juan Marcos, xe' pa
Chipre. 40 Ri Pablo k'ut, are xucha' b'ik ri Silas che rachi'l. Ri e kojonelab'
a'j chila' xe'kijach b'ik pa uq'ab' ri Ajawxel rech kel uk'u'x chike. 41 Xik'ow
pa ronojel Siria xuquje' Cilicia, xu'taqchi'j kan konojel ri kojonelab' rech
kejeqi'k pa ri kikojob'al.

16

Ri Timoteo ke' kuk' ri Pablo rachi'l ri Silas

1 Ri Pablo xe' pa ri tinimit Derbe, k'a te ri' xe' pa ri tinimit Listra, chila' k'o wi jun ala tijoxel ub'i'nam Timoteo. Ri unan ri Timoteo jun ixoq kojonel aj Israel, ri utat aj Grecia. 2 Ri e kojonelab' ri ke'l pa ri tinimit Listra xuquje' Iconio keta'm chi utz ri kano'jin ri Timoteo. 3 Ri Pablo xusik'ij b'ik ri Timoteo rech ke' ruk', xa k'u nab'e xutaqchi'j rech kok b'i etal che rumal cher ku'nimaj ri winaq a'j Israel ri e k'o pa ri tinimit ri' xuquje' ri winaq keta'm chi ri utat aj Grecia. 4 Xeb'e k'u pa ronojel ri tinimit xkiya k'utu'n chike ri e kojonelab' ri xkinimaj ri k'utu'n ri xya chike kumal ri u'taqo'n ri Ajawxel xuquje' kumal ri e k'amal taq b'e rech ri komontyox ri e k'o pa Jerusalén. 5 Xaq jeri' xejeqi' pa ri kikojob'al, xuquje' xek'iyar ri kojonelab'.

Jun achi aj Macedonia kuta tob'anik

6 Pa taq ri q'ij ri' ri Dios xub'ij chike ri Pablo rachi'l ri Silas chi man kakitzijoj ta ri utzij ri Dios pa taq ri le'aj rech Asia. Jeri' xeb'e pa Frigia xuquje' pa Galacia. 7 Are xo'pan pa ri k'ulb'at rech Misia, xkaj xeb'e pa Bitinia. Ri Uxlab'ixel rech ri Jesús junmul chik man xuya ta b'e chike xeb'e chila'. 8 Xi'k'ow k'u b'ik pa ri Misia xeqaj b'ik pa ri tinimit Troas ri k'o chi' ri Plo. 9 Che ri chaq'ab' ri', ri Dios xuk'ut cho ri Pablo chi k'o jun achi aj Macedonia ri k'o pa Grecia, tajin kusik'ij loq ri Pablo, kub'ij: Chatan loq jewa' pa Macedonia, chujulato'. 10 Xaq jeri' aninaq xqachomaj xuje' pa ri Macedonia, xqach'ob'o chi ri Dios are karaj kaqatzijoj ri utz laj tzij pa ri tinimit ri'.

Kakojon ri Lidia ri kel pa ri tinimit Filipos

11 Xujaq'an k'u b'ik pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja' ri k'o pa ri tinimit Troas, xuje' pa ri ch'aqa'p ulew ri sutital rumal ja' ub'i'nam Samotracia, chukab' q'ij xujq'ax pa ri tinimit Neápolis. 12 Are xujopan pa ri tinimit Filipos, jun tinimit ri k'o pa Macedonia, kitinimit ri a'j Roma, xujkanaj kan chila' jun janipa q'ij. 13 Pa ri q'ij rech uxlanem xujel b'ik pa ri tinimit, xuje' chuchi' ri nima' chila' kakimulij wi kib' nik'aj winaq chub'anik ch'awem. Xujt'uyi'k, xujtzijon kuk' nik'aj ixoqib' ri kimulim kib' chila'. 14 K'o k'u jun ixoq chikixo'l ri winaq ub'i' Lidia, aj pa ri tinimit Tiatira. We ixoq ri' k'ayil manta ri paqal taq rajil.* Ri Lidia jun q'ijila'l Dios, are tajin kutatab'ej ri tzij ri kaqatzijoj, ri Ajawxel xujaq ri ranima' rech xuk'amawa'j ri tajin kub'ij ri Pablo. 15 Xb'an k'u uqasana' xuquje' xb'an kiqasana' ri e k'o ruk' pa ri rachoch. K'a te k'u ri' xub'ij chaqe: We kikojo chi qas in kojonel chik che ri Ajawxel, chixanloq wuk' pa ri wachoch, xujub'ochi'j rech xujkanaj kan ruk'.

Ri Pablo rachi'l ri Silas ko'k pa che'

16 Jun q'ijal k'ut uj b'enaq chub'anik ch'awem, xqarik jun ali aj ik' k'o jun itzel uxlab'al che. Kub'ij jas keriqitaj ri winaq, kuch'ek nimalaj pwaq ruk' ri kub'ano k'a te ri' kuya chike ri rajaw. 17 We ali ri' xuterene'j b'ik ri Pablo xuquje' uj, xuraq uchi' xub'ij: We achyab' ri e patanil taq rech ri nimalaj Dios e petinaq waral chutzijoxik chi'we jas rajawaxik kib'ano rech kixkolotajik.

18 K'i q'ij jewa' xub'an ri ali, xk'istaj k'u uk'u'x ri Pablo xub'ij che ri itzel uxlab'al ri k'o che ri ali: Pa ri ub'i' ri Jesucristo, chatel b'ik che we ali ri'.

Aninaqil xel b'ik ri itzel uxlab'al ri k'o che ri ali.

19 Ri e rajaw ri ali are xkilo chi ri ali makuch'ek ta chi pwaq, xe'kichap ri Pablo rachi'l ri Silas, xe'kijururej, xe'kik'am b'ik chikiwach ri e q'atal

* **16:14** 16:14 Ri mora't atz'yaq q'o'tal ruk' jun tinta ri sib'alaj paqal rajil. We atz'yaq ri xaq xwi ri e q'inomab' taq winaq kekojowik.

taq tzij ri e k'o pa ri k'ayib'al. 20 Xub'e kitzujuj, jewa' xkib'ij: Konojel ri
winaq ri e k'o pa ri tinimit yakatajinaq koyawal kumal ke we achyab' a'j
Israel. 21 Kakik'ut naq'atajib'al ri man kuya taj kaqab'an uj ri uj romanos,
man tzij taj ri kakib'ij.
22 Xkimulij k'u kib' ri winaq chikij ri Pablo rachi'l ri Silas, ri e q'atal tzij
xetaqan chi resaxik ri katz'yaq rech kech'ayik. 23 Sib'alaj k'i mul xech'ayik,
k'a te ri' xe'kikoj pa che'. Xkib'ij che ri chajinel chi utz kub'an chikichajixik
rech man ka'nimaj ta b'ik. 24 Ri chajinel, xu'koj b'ik pa ri k'olib'al jawje'
qas kakiriq wi k'ax xujat'ij kan ri kaqan rech man kekwin taj kesalab'ik.
25 Pa ri nik'aj aq'ab' ri Pablo, rachi'l ri Silas tajin kakib'an ch'awem
xuquje' keb'ixon che ri Dios, ri winaq ri e kachi'l e k'o pa che tajin
ke'kitatab'ej apanoq. 26 Xaq k'a te' xub'an jun nimalaj kab'raqan ri
xusalab'aj ri raqan ja rech ri che', aninaq xejaqataj ri uchi'. Xt'oqopin
xuquje' ri ch'ich' jat'ib'al ke konojel ri winaq ri e k'o pa ri che'. 27 Are
xk'astaj ri chajinel rech ri che' e jaqajoj ronojel ri uchi' ja, xresaj k'u ri
usak'ib'al are xraj xukamisaj rib', pu'k'u'x chi xa'nimaj b'ik konojel ri e
k'o pa ri che'. 28 Ri Pablo k'ut ko xuraq uchi', xub'ij che: Man kakamisaj
ta awib', qonojel uj uj k'o waral.
29 Ri chajinel rech ri che' xtaqan chutzijik ri q'aq', aninaq xok b'ik pa
ri che' kab'irib'atik xuki' chikiwach ri Pablo rachi'l ri Silas. 30 K'a te ri'
xe'resaj loq pa ri che' xuta chike: Achyab', ¿jas rajawaxik kinb'ano rech
kinkolotajik?
31 Ri Pablo rachi'l ri Silas xkib'ij che: Chatkojon che ri Ajawxel Jesucristo,
rech katkolotajik xuquje' kekolotaj ri e k'o awuk' pa ri awachoch.
32 Ri Pablo rachi'l ri Silas xkitzijoj ri utzij ri Dios che ri achi, xuquje'
chike konojel ri e k'o pa rachoch. 33 Che ri aq'ab' ri' ri chajinel rech ri
che' xuch'aj ri sokotajik chike ri Pablo rachi'l ri Silas. Xb'an k'u uqasana'
ri achi xuquje' konojel ri e k'o pa rachoch. 34 Te k'u ri' xu'k'am b'ik ri
Pablo rachi'l ri Silas cho rachoch, xu'tzuqu. Konojel k'ut xeki'kotik rumal
xekojon che ri Dios.
35 Are xsaqirik, ri e q'atal tzij xe'kitaq b'ik jujun e taqo'n chub'ixik che
ri chajinel rech ri che' chi kutzoqopij b'ik ri Pablo rachi'l ri Silas. 36 Ri
chajinel rech ri che' xub'ij che ri Pablo: Ri q'atal taq tzij xkitaq loq ub'ixik
chwe chi kixintzoqopij b'ik. Jix pa ja'maril.
37 Ri Pablo xub'ij: Uj uj aj Roma, xujkirapuj† chikiwach konojel ri winaq,
man nab'e ta na xkiq'at tzij pa qawi'. Chanim k'ut are kakaj kujel b'ik
cha'wal, man kuya ta ri. Chepet na a're', jujul kitzoqopij kan ruk' kiq'ab'.
38 Are xkita ri e q'atal tzij ri xb'ix chike kumal ri e taqo'n, xkixi'j kib'
rumal cher xkito chi ri Pablo rachi'l ri Silas a'j Roma. 39 Xepe k'u ri q'atal
taq tzij, xe'kita toq'ob' chike, k'a te ri' xe'kib'ochi'j rech ke'l b'ik pa ri
tinimit. 40 Xel k'u b'ik pa ri che', xetzalij cho rachoch ri Lidia. Xe'kitaqchi'j
ri kojonelab', kejeqi'k pa ri kikojob'al, k'a te ri' xe'l b'ik pa ri tinimit.

17

Ri xk'ulmataj pa ri tinimit Tesalónica

1 Ri Pablo rachi'l ri Silas xi'k'ow pa taq ri tinimit Anfípolis xuquje' pa
ri tinimit Apolonia, xo'pan k'a pa ri tinimit Tesalónica, chila' k'o wi jun
Sinagoga ke ri winaq a'j Israel. 2 Ri Pablo naq'atal che, xe' pa ri mulim ib'

† **16:37** 16:37 Ri taqanik pa Roma kub'ij chi ri winaq aj Roma, man kuya taj karapux jun we man eta'matalik jas ri umak.

pa ri Sinagoga, chila' xk'oji' wi oxib' q'ij rech uxlanem, xutzijoj ri utzij ri
Dios ri tz'ib'atalik xuquje' xu'taqchi'j ri winaq chuch'ob'ik rij ri tz'ib'atal
pa ri tyoxalaj wuj. 3 Xuq'alajisaj ri tzijotal loq chirij ri Mesías, chi kuriq
na k'ax xuquje' kak'astaj na chikixo'l ri kaminaqib'. Xub'ij chike: Ri Jesús
ri kintzijoj chi'we are Mesías.

4 E k'o k'u jujun chike ri winaq a'j Israel are xkita ri xb'ix chike,
xekojonik, xo'k che kachi'l ri Pablo rachi'l ri Silas, xo'k xuquje' kuk' e
k'i achyab' ri man a'j Israel taj xuquje' ixoqib' ri nim keqele'n. 5 E k'o k'u
jujun chike ri winaq a'j Israel xpe etzelal pa kanima' rumal ri xk'ulmatajik,
xe'kimulij ri winaq chub'anik etzelal. Xo'k pa rachoch ri Jasón xkitzukuj
ri Pablo rachi'l ri Silas rech ke'kichararej loq ke'kik'am la chikiwach ri
winaq. 6 Man xe'kiriq ta k'ut chila'. Rumal ri' are xkijururej b'ik ri Jasón
xuquje' nik'aj kojonelab' chik che kik'exwach xe'kik'am b'ik chikiwach ri
q'atal tzij rech ri tinimit. Xkiraq kichi' xkib'ij: Ri Pablo rachi'l ri Silas
tajin kakikoj k'axk'olal chikixo'l ri winaq pa ronojel ri uwachulew e k'o
k'u waral chanim tajin kakisach ri kichomab'al ri qawinaq. 7 Ri Jasón
xu'k'amawa'j we winaq ri pa ri rachoch, we winaq ri' u'k'ulel ri César
rumal cher kakina'taj jun taqanel chik ub'i' Jesús.

8 Ri winaq xuquje' ri e q'atal taq tzij are xkita we jastaq ri' man xkiriq
taj jas xkib'ano. 9 Ri e q'atal taq tzij xkib'ij che ri Jasón xuquje' chike ri
nik'aj kojonelab' chi rajawaxik kakitoj jun pwaq rumal ri xkib'ano, xkitoj
k'ut, k'a te ri' xetzoqopix b'ik.

Ri Pablo rachi'l ri Silas ko'pan pa ri tinimit Berea

10 Che ri chaq'ab' ri', ri kojonelab' xe'kitaq b'ik ri Pablo rachi'l ri Silas
pa ri tinimit Berea, are xo'pan chila' xe'b'e pa ri Sinagoga. 11 Ri winaq ri
ke'l pa ri tinimit Berea k'o na xetow tzij chikiwach ri winaq ri ke'l pa ri
tinimit Tesalónica, xkita ri utz laj tzij ruk' ki'kotemal, xuquje' q'ij chi q'ij
xkisolij ri utzij ri Dios ri tz'ib'atalik rech jeri' xkilo we qas tzij ri kakitzijoj
ri Pablo rachi'l ri Silas o man tzij taj. 12 E k'i k'u winaq a'j Israel xekojonik,
xekojon xuquje' achyab', ixoqib', nima'q keqele'n ri man a'j Israel taj. 13 E
k'o k'u jujun winaq a'j Israel ri ke'l pa ri tinimit Tesalónica, are xkito chi ri
Pablo tajin kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit Berea, xeb'e je la' xe'kimulij
winaq rech kakib'an k'ax che ri Pablo. 14 Are xkita ri kojonelab' aninaq
xkitaq b'ik ri Pablo pa ri tinimit ri k'o chuchi' ri Plo. Ri Silas k'ut rachi'l ri
Timoteo xekanaj kan pa ri tinimit. 15 Ri Pablo xk'am b'ik xe'yo'q kan pa
ri tinimit Atenas kumal nik'aj achyab' k'a te ri' xetzalij loq we achyab' ri'
chikikowixik ri Silas rachi'l ri Timoteo rech ke'b'e ruk' ri Pablo chub'anik
ri kipatan. Ri Pablo k'o pa ri tinimit Atenas

16 Ri Pablo are e raye'm apanoq ri Silas rachi'l ri Timoteo ko'panik,
xb'isonik are xril ri kik'iyal ri e b'anom taq dios ri e k'o pa ri tinimit.
17 Xaq jeri' xe' pa ri Sinagoga xutij chuq'ab' pa tzij kuk' ri winaq a'j Israel
xuquje' ri man a'j Israel taj ri kakixi'j kib' cho ri Dios, xuquje' kuk' ri
winaq ri kakimulij kib' pa ri k'ayib'al. 18 Xuch'o'q' uwach ri kichomanik
ri achyab' epicúreo xuquje' estoico.* ri sib'alaj k'o keta'mab'al. Xutzijoj
ri Jesús xuquje' ri uk'astajib'al wach chike, ri winaq are xkita ri xub'ij,
ri Pablo xkib'ij: ¿Jas karaj kub'ij we tzijonel laj achi ruk' ri jaljoj taq
uchomanik?

---

* **17:18** 17:18 Pa taq ri q'ij are k'o ri Pablo k'o keb' uwach k'utu'n pa Atenas, ri man kajunumataj taj. Jun ub'i'nam estoico, ri jun chik ub'i'nam epicúreo.

Nik'aj winaq xkib'ij: Are kutzijoj kib'i' e dios rech jule' taq tinimit chik.
19 Xkik'am k'u b'ik ri Pablo pa ri areópago† chikiwach ri nimaq taq k'amal
b'e pa ri tinimit, xkib'ij che chatzijoj chaqe we k'ak' k'utu'n ri awuk'a'm
loq. 20 Jaljoj ri jastaq ri katzijoj, kaqaj k'ut kaqato jas kel kub'ij ri kab'ij.
21 (Ri winaq ri ke'l pa ri tinimit Atenas, xuquje' ri kub'e solin pa ri tinimit
ri', kik'atik kakitzijoj rij k'ak' taq chomanik).
22 Xtak'i' k'u ri Pablo chikiwach ri k'amal taq kib'e ri winaq xub'ij:
Achyab' a'j Atenas, kinwilo chi sib'alaj jeqel ik'u'x chupam ri kib'ano.
23 Are tajin kinb'in pa ri tinimit, xinwil ri uk'iyal ri k'olib'al ri kixq'ijila'n
wi, cho k'u ri jun tzujb'al sipanik tz'ib'atal we tzij ri': "Che ri Dios ri man
eta'matal ta uwach."‡ We Dios ri', ri kiqijila'j ri man iweta'm ta uwach,
are' wa' ri kintzijoj.
24 Are Dios ri xb'anow ri uwachulew, xuquje' ronojel ri k'o choch, are
Rajaw ri kaj ulew. Are' man kak'oji' ta pa taq ri ja q'ijila'b'al yaktal kumal
ri winaq. 25 Man kiq'ab' ta winaq kapataninik, maj urajawaxik. Rumal
cher are' yo'winaq kik'aslemal xuquje' ruxlab'al ronojel ri k'olik, xuquje'
uyo'm ri kajawataj chike.
26 Xa jun achi xukoj che kik'iyarisaxik ri winaq cho ri uwachulew.
K'amaja' kutik ri achi are xuchomaj jas je' kub'an na jas je' kano'jin na,
xuquje' ri k'olib'al ri kak'oji' wi na. 27 Ri urayib'al uk'u'x ri Dios chike
ri winaq pa ronojel tinimit are chi kakiterene'j ri ub'e ri Dios, kakitzukuj
ri Dios, pune man naj taj k'o wi ri Dios, chaqe. 28 "Rumal re ri Dios uj
k'aslik, uj k'olik, kujsalab'ik." Jetaq ta ne ri xkib'ij ri xetz'ib'an ri q'ajajem
tzij iwuk': "Uj uj rija'l ri Dios." 29 Saq ri xkib'ij, rumal la' man kuya taj
kaqachomaj chi ri Dios, xa jun tz'aq ri b'anom kumal che q'ana o saq
pwaq kumal ri ajchakib', man che ta ab'aj b'antal wi. 30 Ojer kanoq ri
Dios xu'kuy ri winaq are xkiba'n we jastaq ri', rumal cher man k'o ta
keta'mab'al, kamik k'ut kataqanik chi konojel ri winaq rech ri uwachulew,
kakik'ex kik'u'x, kakiq'il kib' che ri kimak rech ketzalij ruk' Are'. 31 Rumal
chi ri Dios ucha'om jun achi ri jun q'ijal kuq'at na tzij pa kiwi' konojel ri
winaq cho ri uwachulew, ri achi ri' xuk'ut chikiwach konojel ri winaq are
xuk'astajisaj chikixo'l ri kaminaqib'.
32 E k'o jujun winaq xetze'nik are xkito chi ri Pablo kutzijoj chi kek'astaj
ri kaminaqib', e k'o xuquje' nik'aj xkib'ij: Jun q'ijal chik katzijoj chaqe we
ri.
33 Xtani' k'u ri Pablo che tzijonem kuk' ri winaq. 34 E k'o k'u jujun
winaq xo'k che rachi'l, xekojonik, xkojon xuquje' jun achi ub'i' Dionisio,
jun k'amal b'e ke ri winaq, jun ixoq ub'i' Damaris, xuquje' nik'aj winaq
chik.

18

Ri Pablo ke' pa ri tinimit Corinto

1 Xel b'ik ri Pablo pa ri tinimit Atenas, xe' pa ri tinimit Corinto.* 2 Chila'
xuriq wi jun achi aj Israel ub'i' Aquila, we achi ri' xalax pa ri tinimit Ponto,
rachi'l ri rixoqil ub'i' Priscila, we juk'ulaj winaq ri' xu'l pa ri tinimit Corinto

† **17:19** 17:19 Areópago ub'i'nam ri k'olib'al jawje' kakimulij wi kib' ri e q'atal tzij pa Atenas.
‡ **17:23** 17:23 Ri man e kojonelab' taj che taq ri q'otaj ri' rumal cher pa kik'u'x chi man keta'm ta kiwach konojel ri e dios, kib'anom kan jun tzujb'al cho ri kidios ri man keta'm ta uwach rech jeri' man kayojtaj ta kuk'. * **18:1** 18:1 Ri tinimit Corinto jun tinimit sib'alaj nim ub'anik rumal chila' e k'o wi e k'i a'jk'ayib'. Sib'alaj eta'matal xuquje' uwach rumal cher sib'alaj e k'i a'jmakib' e k'o chupam.

kipetik pa Italia rumal pa taq ri q'ij ri', ri taqanel Claudio César xtaqan chikesaxik loq konojel ri winaq a'j Israel ri e k'o pa Roma. 3 Ri Pablo xkanaj kan kuk' ri Aquila xuquje' ri Priscila jeri' rumal junam uwach ri kichak, e b'anal taq carpas. 4 Ronojel q'ij rech uxlanem ri Pablo xe' pa ri Sinagoga chutzijoxik ri utzij ri Dios chike ri winaq a'j Israel xuquje' chike ri griegos.

5 Are xo'pan ri Silas rachi'l ri Timoteo pa ri tinimit Corinto kipetik pa ri tinimit Macedonia, ri Pablo are tajin karilij utzijoxik ri utzij ri Dios chike ri winaq, xuq'alajisaj chike chi ri Jesús are Mesías. 6 Are k'u ri winaq a'j Israel man utz taj xkito, xkik'ulula'j. Ri Pablo k'ut xutota ri ulew ri k'o che ri ratz'yaq xub'ij: Man numak ta chi in chi'we we man kixkojonik, ke'ntzijoj chi na k'u wa' ri utzij ri Dios chike ri winaq ri man a'j Israel taj.

7 Are xel b'ik chila' xe' cho rachoch jun achi ub'i' Ticio Justo, kel chuxukut ri Sinagoga, ri Ticio jun achi man aj Israel taj ri kuq'ijila'j ri Dios. 8 Ri Crispo, k'amal b'e pa ri Sinagoga xuquje' ri e k'o ruk' pa rachoch, xekojon che ri Ajawxel. E k'i xuquje' winaq a'j Corinto xekojonik are xkita ri utzij ri Dios, xuquje' xb'an kiqasana'. 9 Jun chaq'ab'il ri Dios xuch'ab'ej ri Pablo pa ri uwaram xub'ij che: Makaxi'j ta awib' chutzijoxik ri utzij ri Ajawxel jetaq ri ab'anom loq. 10 Maj jachin kab'anow k'ax chawe rumal in k'o awuk', e k'i winaq ri e k'o waral kekojon na chwe.

11 Ri Pablo xkanaj kan jun junab' ruk' nik'aj pa ri tinimit ri' xuk'ut ri utzij ri Dios chikiwach ri winaq.

12 E k'o k'u nik'aj winaq a'j Israel xewa'jil chrij ri Pablo xkik'am b'ik cho ri q'atal tzij Galión, taqanel pa Acaya che taq ri q'ij ri'. 13 Xkitzujuj ri Pablo chi tajin ku'taqchi'j ri winaq chuq'ijila'xik ri Dios pa jun b'eal ri man kub'ij ta ri taqanik.

14 Ri Pablo k'ut xuchaple'j uto'ik rib', ri Galión xub'ij chike ri winaq tzujunelab': Chitampe na achyab' winaq a'j Israel, we ta qas nima't ri kub'an we achi ri', kumajo kinq'at tzij pu'wi'. 15 Xa k'u we xaq tzij, b'i'aj, rech ri itaqanik ix winaq a'j Israel, ri kutzijoj, chiwila ix jas kib'an che. Man kawaj ta in kinq'at tzij pu'wi' we jastaq ri'.

16 Xe'resaj k'u loq pa ri q'atb'al tzij. 17 Ri winaq k'ut xkichap ri Sóstenes, k'amal b'e pa ri Sinagoga, xkich'ey chila' pa ri q'atb'al tzij, ri Galión maj jas xub'ij chike.

18 Ri Pablo k'ut xkanaj kan k'i q'ij pa ri tinimit Corinto, k'a te ri' xu'ya kan ri kojonelab' ri e k'o chila', xe' pa ri tinimit Cencrea, man naj ta k'o wi che ri tinimit Corinto. Chila' xusak'ij wi ronojel ri uwi' jetaq ri naq'atajib'al ke ri winaq a'j Israel retal chi kub'an na jun jastaq ri utzujum ub'anik†, k'a te ri' xu'kam b'ik ri Priscila rachi'l ri Aquila xeb'e pa ri tinimit Siria. 19 Xi'k'ow k'u na b'ik chuchi' ri ja' pa ri tinimit Éfeso, xu'ya kan nik'aj winaq chila', xuquje' xe' na pa ri Sinagoga xtzijon kuk' ri winaq a'j Israel. 20 Ri winaq a'j Israel xkib'ochi'j ri Pablo kakanaj kan kuk' keb' oxib' q'ij chi na. Man xraj ta k'ut. 21 Are k'u jub'iq' karaj ke'ek, xub'ij kan chike: We karaj ri Dios, kintzalij la wa'.

Xel k'u b'ik pa ri tinimit Éfeso. 22 Xik'ow xuquje' b'ik chuchi' ri ja' rech ri tinimit Cesarea, k'a te ri' xpaqi'k xu'solij kan ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Jerusalén. K'a te ri' xtzalij pa ri tinimit Antioquía. 23 Are xto'taj b'ik pa ri Antioquía, xik'ow b'ik pa Galacia, xuquje' pa Frigia, xu'solij xuquje' xu'taqchi'j kan ri kojonelab' rech kejeqi'k pa ri kikojob'al. Ri Apolos kutzijoj ri utzij ri Dios pa Éfeso

† **18:18** 18:18 Ri xub'an ri Pablo, kariqitaj pa Números 6.

24 Pa taq ri q'ij ri' xopan jun achi aj Israel pa ri tinimit Éfeso ub'i' Apolos,
we achi ri' upetik pa ri tinimit Alejandría rech Egipto. Sib'alaj kana'wik
kach'awik, xuquje' reta'm ri utzij ri Dios. 25 K'uttal choch ri k'utu'n rech ri
Ajawxel. Xuya mayijab'al k'utu'n rech ri Jesús chike ri winaq, xaq xwi k'u
reta'm ri qasana' ri xub'an ri Juan. 26 Ri Priscila rachi'l ri Aquila are xkito
tajin kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri Sinagoga ruk' chuq'ab', xkisik'ij utukel
xkib'ij che ri ub'el usuk' ri utzij ri Dios. 27 K'a te ri' ri Apolos xuchomaj
ke' pa Acaya, ri alaxik kojonelab' xkitaqchi'j rech ke'ek. Xkitaq b'ik jun
wuj chike ri kojonelab' ri ke'l pa Acaya, xkitz'ib'aj chike chi we xopan
ri Apolos utz kib'ana chuk'amawa'xik. Ri Apolos are xopanik, sib'alaj
k'o xutayij chike ri kojonelab' ri e kojoninaq rumal ri utoq'ob' ri Dios.
28 Xretzelaj uwach ri kichomab'al ri winaq a'j Israel, chikiwach konojel ri
winaq. Xukoj ri wuj tz'ib'atalik chuq'alajisaxik chikiwach chi ri Jesús are
Mesías.

19

Ri Pablo kopan pa ri tinimit Éfeso

1 Ri Apolos k'o pa ri tinimit Corinto, are k'u ri Pablo xik'ow pa taq tinimit
ri naqaj e k'o wi, k'a te ri' xopan pa ri tinimit Éfeso, chila' xu'riq wi e
k'i kojonelab'. 2 Xuta chike: ¿La xik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel are
xixkojonik?

Man xqak'amawa'j taj, xecha'. Man e qeta'm taj we k'o Tyoxalaj
Uxlab'ixel.

3 ¿Jachin chike qasana' xik'amawa'j ix?

Are ri qasana' rech ri Juan, xecha che.

4 Ri Pablo xub'ij chike: Ri qasana' ri xub'an ri Juan, xub'ano rech
kakik'ex kik'u'x ri winaq che kimak xub'ij k'u chike ri winaq chi rajawaxik
kekojon che ri kape na, ri Jesús.

5 Are xeto'taj chutatab'exik ri xb'ix chike, xb'an kiqasana' pa ri ub'i'
ri Ajawxel Jesús. 6 Are xuya ri uq'ab' ri Pablo pa kiwi', xqaj ri Tyoxalaj
Uxlab'ixel pa kiwi', xech'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xuquje' xkiq'alajisaj
ri utzij ri Dios. 7 E kab'lajuj achyab' chkonojel.

8 Ri Pablo oxib' ik' xtzijonik xuquje' xmenk'etinik chirij ri ajawarem
rech ri Dios pa ri Sinagoga. 9 E k'o jujun man xkaj taj xekojon che ri utzij
ri Jesús, xkichaple'j ub'ixik itzel taq jastaq chike ri kojonelab' chikiwach
konojel ri winaq. Rumal ri', ri Pablo xel b'ik pa ri Sinagoga, xu'k'am b'ik
ri kojonelab', amaq'el, xtzijon kuk' pa ri ja tijob'al re ri achi ub'i'nam
Tirano. Xuchoq' uwach ri xb'ix che. 10 Keb' junab' jewa' xk'ulmatajik xaq
jeri' ri winaq a'j Israel xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj ri e k'o pa taq ri
tinimit rech Asia, xkitatab'ej ri utzij ri Ajawxel. 11 Ri Dios k'ut xuya kwinem
che ri Pablo kub'an nimaq taq k'utb'al xuquje' kunanik. 12 Ri yawab'ib'
kekunatajik are kaya ri kisu't xuquje' ch'uqb'al taq kich'ek chirij ri Pablo
xuquje' ri itzel taq uxlab'al ke'l b'ik chike.

13 K'o k'u jun wok winaq a'j Israel ri kewa'kat pa taq ki' tinimit, ke'kesaj
itzel taq uxlab'al, kakikoj ri ub'i' ri Ajawxel Jesús, kakib'ij: Pa ri ub'i' ri
Jesús ri kutzijoj ri Pablo, katqesaj b'ik itzel uxlab'al.

14 Ri keb'anow we ri' are ri e wuqub' ralk'wa'l ri Esceva, jun pare k'amal
b'e. 15 Junmul k'ut are xkaj jewa' xkib'ano, ri itzel uxlab'al xub'ij chike:
Weta'm uwach ri Jesús, xuquje' weta'm jachin ri' ri Pablo, ¿ix jachin k'u
ri ix?

16 Ri achi k'ut ri k'o itzel uxlab'al che, xuk'yaq rib' chikij ruk' ch'u'jilal,
xkixi'xitej k'u kib', xkiriq k'ax xuquje' kech'anch'atik xeb'e cho kachoch.
17 We k'ulmatajik ri' xeta'mataj kumal konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit
Éfeso, winaq a'j Israel, xuquje' winaq ri man a'j Israel taj, konojel xkixi'j
kib', rumal ri' xkinimarisaj uq'ij ri Ajawxel Jesús.
18 E k'i chike ri winaq ri xekojonik, xkitzujuj kib' che ri man utz taj ri
kib'anom kan nab'e. 19 E k'i xuquje' chike ri kakib'an kan itzinik nab'e
xkik'am loq ri kiwuj ri rech itzib'al, xkiporoj chkiwach konojel ri winaq.
Ri rajil ri wuj ri xkiporoj, are kawinaq lajuj mil q'ana pwaq*. 20 E k'i winaq
xekojonik rumal ronojel ri xk'ulmatajik.
21 Ri Pablo xuchomaj kisolixik ri tinimit rech Macedonia, rech Acaya, are
maja' ke' pa ri tinimit Jerusalén. Xuchomaj chi we xto'taj pa Jerusalén,
rajawaxik ke' pa ri tinimit Roma. 22 Xu'taq k'u b'ik ri Timoteo rachi'l ri
Erasto, keb' chike ri ketob'an ruk', xeb'e pa Macedonia. Are k'u ri are'
xkanaj kan jun janipa q'ij pa Asia.

Ri winaq kewa'jil chirij ri Pablo pa ri tinimit Éfeso

23 Pa taq ri q'ij ri' xchaple'taj jun ch'o'j chkixo'l ri winaq pa ri tinimit
Éfeso rumal ri utz laj tzij rech ri k'ak' taq tzij. 24 K'o k'u jun achi
ub'i' Demetrio. Jun ch'ayal ch'ich' ri kub'an alaj taq ja che saq pwaq
karesaj uwach ri rachoch ri Diana ri kidios ri winaq a'j Éfeso, nima pwaq
kakich'ek ri achyab' ri kechakun ruk'. 25 Ri Demetrio xu'mulij ajchakib',
xuquje' nik'aj achyab' ri junam kichak ruk', xub'ij chike: Iweta'm chi nim
tajin kiqach'ek chrij we chak ri'. 26 Kiwil b'a ri achi Pablo, kub'ij chi we
tz'aq ri' e winaq e b'anowinaq man e dios taj. Man xwi ta k'u ukojom
kik'u'x ri winaq pa Éfeso, xane ukojom kik'u'x konojel ri winaq ri e k'o pa
ri tinimit Asia. 27 We man nim chik kilik ri templo rech ri Diana, kasach
uwach wa' we qak'ay, sib'alaj k'ax ri'. Man kaya ta chi k'u uq'ij we nimalaj
dios ri kaq'ijilax kumal konojel ri winaq a'j Asia, xuquje' kumal konojel ri
winaq ri e k'o cho ri uwachulew.
28 Ri winaq are xkita ri xb'ix chike, sib'alaj xpe koyawal, xkiraq kichi',
xkib'ij: ¡Nim uq'ij ri Diana ri kidios ri a'j Éfeso!
29 Konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit xkik'yaq kib' chikij ri Gayo,
xuquje' ri Aristarco are wa' ri achyab' a'j Macedonia e rachi'l ri Pablo. Ri
winaq xe'kicharchatej b'ik xe'kik'am b'ik pa ri k'olib'al ri kakimulij wi kib'
ri winaq. 30 Ri Pablo are xraj xok b'ik chikixo'l ri winaq, ri kojonelab' man
xkiya ta b'e che. 31 E k'o xuquje' jujun q'atal tzij rech ri tinimit Asia, kech
ch'ab'e'n ri Pablo, xkitaq ub'ixik che chi man kok ta chkixo'l ri winaq. 32 Ri
winaq ri kimulim kib' xkiraq kichi', xkib'ij jaljoj taq jastaq. E k'i chike
man keta'm taj jas che kimulim kib'. 33 K'o k'u jun achi aj Israel chila'
ub'i' Alejandro, xkich'ikmayij b'ik rech kub'ij jas tajin kak'ulmatajik. Ri
Alejandro xuyak ri uq'ab' rech man kech'aw ta na ri winaq. 34 Ri winaq
are xkich'ob'o chi ri Alejandro aj Israel, konojel xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Nim
uq'ij ri Diana, ri kidios ri a'j Éfeso!
35 Xpe k'u jun q'atal tzij rech ri tinimit xkwinik xu'tanab'a ri winaq,
xub'ij chike: Achyab' a'j Éfeso, konojel ri winaq keta'm chi we tinimit

* **19:19** 19:19 Chi ri' kub'ij "50,000 saqa pwaq." Man k'o ta jun eta'maninaq janipa unimal wa' we pwaq ri'. Xwi qeta'm chi jun nimalaj pwaq.

Éfeso are e chajil re ri utemplo ri qadios Diana,† ri utz'aqil xa xqaj loq
chikaj. 36 Qeta'm k'ut chi man k'o ta jun ri mat reta'm. Xaq jeri' makiyak
ta ch'o'j, qas chichomaj na ri kib'ano. 37 We achyab' we i'k'amom loq
man k'o ta jun awas kib'anom, maj jastaq keleq'am pa ri templo, man
e yoq'o'winaq ta che ri qaDiana, ri qadios. 38 Ri Demetrio xuquje' ri
rajchakib' we k'o kich'o'j ruk' jachinaq, are kipatan ri q'atal taq tzij xuquje'
ri q'atb'al taq tzij ri e k'olik. Chila' je'kib'ij wi jachike ri k'o pa kanima'.
39 We k'o chi ne jun jastaq ri kiwaj, kuya'o kib'ij chaqe rech kaqamulij qib'
chuchomaxik. 40 Xib'ib'al ri' we kab'ix chaqe chi xa man kujniman ta chike
ri ketaqan pa qawi', xa rumal ri xb'antaj waral kamik. Jas k'u kaqab'ij ri'
we xta chaqe ri xk'ulmataj kamik qeta'm uj chi man k'o ta rumal.
41 Are xto'taj ri q'atal tzij chub'ixik we tzij ri' xu'taq b'ik ri winaq cho
taq kachoch.

20

Ri Pablo ke' pa ri Macedonia xuquje' pa ri tinimit Grecia

1 Are xtani' ri tzukun ch'o'j, ri Pablo xu'sik'ij ri kojonelab' rech jeri'
ku'pixib'aj, xuquje' kukub'isaj kik'u'x. K'a te ri' xu'ch'ab'ej kanoq, xe'
pa Macedonia. 2 Xu'pixab'aj k'u ri a'laxik ri e k'o pa taq ri tinimit ri
xik'ow wi. Xu'taqchi'j ri kojonelab' kejeqi'k pa ri kikojob'al. K'isb'al re
xopan pa ri tinimit Grecia. 3 Oxib' ik' xk'oji' chila'. Are jub'iq' karaj ke'
pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja' rech ke' pa ri tinimit Siria, xuto chi ri
winaq a'j Israel tajin kakichomaj ub'anik k'ax che, rumal ri' xtzalij kan
pa ri tinimit Macedonia. 4 Xachi'lax k'u b'ik kumal ri Sópater aj Berea, ri
Aristarco, ri Segundo aj Tesalónica, ri Gayo aj Derbe, ri Timoteo, xuquje' ri
Tíquico, xuquje' ri Trófimo e kojonelab' a'j Asia. 5 We achyab' ri' xenab'ej
b'ik, xujkaye'j apanoq pa ri tinimit Troas. 6 Are xik'ow ri nimaq'ij Pascua
xujel b'ik pa ri tinimit Filipos xuje' pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja', are
ik'owinaq chi job' q'ij, xub'e'qariqa' pa ri tinimit Troas. Wuqub' q'ij k'ut
xujkanaj kan chila'.

Ri Pablo k'o pa ri tinimit Troas

7 Pa ri nab'e q'ij rech ri wuqub' q'ij xqamulij qib' rech junam kujwa'ik,
na'tab'al rech ri ukamikal ri Ajawxel Jesús. Ri Pablo k'ut xutzijoj ri utzij ri
Dios chike ri kojonelab', naj xtzijonik k'a xu'riqa na ri nik'aj aq'ab' rumal
cher chukab' q'ij kel b'ik chila'. 8 Chila' uj k'o wi pa ri ja ri k'o chi kawiq.
K'i q'aq' tunal e tzijitzoj. 9 K'o k'u jun ala ub'i' Eutico, t'uyul pa ri wenta'n
pa ri urox wiq ja. Ri ala sib'alaj k'ax uwaram, rumal ri' xtzaq loq pa ri
ulew, xkamik. 10 Xqaj k'u loq ri Pablo, xumatzej ri ala, xuch'elej, k'a te ri'
xub'ij chike ri winaq: Mixi'j iwib', we ala ri' k'aslik.
11 Ri Pablo xpaqi' chi junmul pa ri ja, xwa' kuk' ri kojonelab', k'a te ri'
xtzijon chi na kuk' junmul k'a xsaqir na, k'a te ri' xe'ek. 12 Xkik'am k'u b'i
ri ala cho rachoch k'aslik. Konojel k'ut sib'alaj xeki'kotik.

Ri Pablo ku'riq ri e k'amal taq b'e rech ri komontyox rech ri tinimit Éfeso

13 Ri Pablo cho ulew xe' pa ri tinimit Asón, uj xuje' pa jun jukub' b'inib'al
pu'wi' ri ja', xqachomaj chi kaqak'am b'i ri Pablo pa ri' ri tinimit ri'. 14 Are
xqariq ri Pablo, xok b'ik quk' pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja'. Junam xuje'

† **19:35** 19:35 Diana ub'i' ri kidios ixoq ri winaq a'j Éfeso. Ri winaq kakib'ij chi xa xqaj loq chikaj, man xa ta xloq'ik xuquje' man xa ta xb'anik. Rumal ri', ri winaq kakib'ij sib'alaj nim ri qadios.

pa ri tinimit Mitilene. 15 Chukab' q'ij qelik b'ik chila' xuje' je la' pa Quío.
Che ri jun q'ij chik xuje' chuchi' ri ja' ub'i' Samos; xujik'ow b'i pa Trogilio,
k'a te ri' chukab' q'ij xujopan pa Mileto. 16 Ri Pablo k'ut xuchomaj chi
man kik'ow ta b'ik pa ri tinimit Éfeso rech man kab'eyetaj taj pa Asia.
Jeri' rumal cher karaj karik'owisaj ri Pentecostés pa ri tinimit Jerusalén.

17 Are uj k'o chi pa ri tinimit Mileto, ri Pablo xtaqan che kisik'ixik ri
k'amal taq b'e rech ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Éfeso rech katzijon
kuk'. 18 Are xo'pan ri k'amal taq b'e xub'ij chike: Iweta'm jas je' in
no'jininaq che ri q'ij are xinul waral pa Asia k'a kamik. 19 Ronojel q'ij
are xink'oji' iwuk' xinpatanij ri Ajawxel Jesús, man xinnimarisaj ta wib'.
Ruk' oq'ej xinb'an ri nuchak iwuk', xuquje' xinriq k'i uwach k'axk'olal
rumal ronojel ri xkib'an ri winaq a'j Israel chwe. 20 Pune jeri', xintzijoj ri
utzij ri Dios chi'we pa taq iwachoch xuquje' pa taq ri nimaq taq k'olib'al
xinya ronojel uwach k'utu'n ri kajawataj chi'we. 21 Xinb'ij chike konojel
ri winaq a'j Israel xuquje' ri man a'j Israel taj rajawaxik chi rajawaxik
kakik'ex kik'u'x, kakik'ex kichomanik cho ri Dios, xuquje' kakiya kan ri
kimak, rech kekojon che ri Ajawxel Jesucristo. 22 Kamik k'ut kine' pa ri
tinimit Jerusalén. Rajawaxik kinniman che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel ri in
taqowinaq loq. Man weta'm ta k'ut jas ri kab'an na chwe chila'. 23 Xwi
weta'm ri ub'im ri Uxlab'ixel chwe pa ronojel ri tinimit chi kinokisax na pa
che' xuquje' kinriq na k'ax are kintzalij pa Jerusalén. 24 Man kinok ta k'u
il cho we k'axk'olal ri', xuquje' man are ta qas nim kinwil wi. Are kawaj
kink'is ri nuchak ri nutaqem rech kinopan pa ri k'isb'al rech ri nuk'aslemal
ruk' ki'kotem xuquje' kinto'taj chutzijoxik ri utzij ri Dios, chike ri winaq,
are wa' chilib'etal chwe rumal ri Ajawxel Jesús. Kinb'ij chike ri winaq chi
ri Dios sib'alaj kutoq'ob'isaj kiwach konojel.

25 Kamik k'ut qas weta'm chi man k'o ta jun chi'wech, ri nutzijom ri utzij
ri Dios che ri karil chi na nuwach junmul chik. 26 Rumal ri' kamik kinb'ij
chi'we chi man k'o ta numak chi'we we kiriq jun alik kamikal. 27 Rumal
cher xinya ub'ixik chi'we ronojel ri uchomam ri Dios pa qawi'. Man k'o ta
jun k'utu'n ri mat xinya chi'we. 28 Chichajij b'a iwib', xuquje' chi'chajij ri
qachalal kojonelab'. Rumal chi ri Uxlab'ixel xub'an k'amal taq b'e chi'we
chi'chajij b'a konojel ri qachalal ri e kojoninaq che ri Ajawxel Jesús, ri
xkam cho ri ripb'al, xuya ri ukik'el rech jeri' ri winaq kakiriq ri utob'anik
ri Dios. 29 Weta'm chi we xinel b'ik iwuk', kepe na achyab' ri kakib'an
na k'ax chike ri kojonelab', je kakib'an na itzel taq kayo't ri ke'kitij chij.
30 Kek'oji' k'u na jujun achyab' e b'anal taq tzij chi'xo'l, ke'kitijoj na ri
winaq che b'anoj tzij, ke'kimenk'etij k'u na e k'i kojonelab' kuk'. 31 Rumal
b'a ri', chixk'asloq, na'taj chi'we chi oxib' junab', chi paq'ij chi chaq'ab',
man xintani' ta che ipixab'axik ruk' oq'ej.

32 Kamik k'ut, qachalal, kixinjach kan pu'q'ab' ri Dios rech man
kasachan ta ri utzij ri Dios ri kuk'ut chiqawach chi sib'alaj nim ri utoq'ob'
pa qawi'. We tzij ri' kakwinik kuya ichuq'ab', xuquje' kuya ri iwechab'al
junam kuk' konojel ri e rech ri Dios. 33 Man are ta ri irajil man are ta
ri' iwatz'yaq xinrayij. 34 Qas iweta'm chi xinchakun chuch'ekik ronojel
ri xajawataj chwe, xuquje' ri xajawataj chike ri e k'o wuk'. 35 Nuk'utum
chi'wach chi rajawaxik kujchakunik chuch'ekik ri kajawataj chaqe, rech
jeri' kujkwinik ke'qato' ri k'o kirajawaxik. Xinna'taj chi'we chi ri utzij ri
Ajawxel Jesús ri kub'ij: “Are utz re ri winaq ri kasipanik cho ri winaq ri
kak'amawa'nik.”

36 Are xb'i'taj we tzij ri' rumal ri Pablo, xuki'k, xub'an ch'awem kuk' konojel ri kojonelab'. 37 K'a te ri' sib'alaj xo'q'ik. Ri a'laxik xkimatzej ri Pablo xuquje' xkitz'umaj. 38 Ri a'laxik xkachi'laj b'ik ri Pablo ruk' loq'anik xekijacha kanoq pa jun jukub' b'inib'al. Are xo'pan chuchi' ri ja' xo'q'ik, xkimatzej ri Pablo. Sib'alaj xeb'isonik rumal xub'ij chike chi man kakil ta chi wi uwach junmul chik.

21

Ri Pablo ke' pa ri tinimit Jerusalén

1 Are xqajach qib' kuk' ri alaxik, xujok pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja', suk'um xuje' pa le'aj sutital che ja' ub'i'nam Cos. Chukab' q'ij xujq'ax chik pa ri tinimit Rodas, k'a te ri' xuje' pa ri tinimit Pátara. 2 Xqariq k'u jun jukub' b'inib'al ri k'o pa Pátara ri ke' pa Fenicia, xuje' chupam. 3 Are xujq'ax pa ri plo, xqil apanoq pa ri qamox ri ch'aqa'p ulew sutital che ja' ub'i' Chipre, xqataqej ri qab'e, xujopan je la' pa Tiro ri k'o pa Siria xujik'ow na chila' rumal chi ri jukub' b'inib'al xuya na nik'aj jastaq chila'. 4 Xe'qariq k'u jujun kojonelab' chila', xujkanaj kan wuqub' q'ij kuk'. E k'o k'u e kojonelab' ri xkiq'alajisaj jastaq ri xub'ij ri Uxlab'ixel chike, rumal ri' xkib'ij che ri Pablo chi man ke' ta pa ri tinimit Jerusalén. 5 Are xtz'aqat wuqub' q'ij uj k'o kuk' ri kojonelab', xujel b'ik pa ri tinimit Tiro. Konojel ri kojonelab', ri achyab', ri e kixoqil, xuquje' ri e kalk'wa'l xuje'kijacha kanoq. Are xujopan chuchi' ri plo xujxuki'k, xqb'an ch'awem cho ri Dios. 6 K'a te ri' xe'qamatzej kanoq k'a te ri' xujtzalij pa ri jukub' b'inib'al, ri a'laxik k'ut xetzalij kan cho kachoch.

7 Ri uj xqataqej ri qab'e pa ri plo, qelik loq pa ri tinimit Tiro xujopan pa ri tinimit Tolemaida. Xqaya rutzil kiwach ri qachalal ri e k'o chila' xuquje' xujkanaj kan jun q'ij kuk'. 8 Chukab' q'ij ri Pablo xuquje' ri uj xujel b'ik pa Tolemaida, xuje' pa ri tinimit Cesarea, are uj k'o chi chila' xuje' cho rachoch ri Felipe, tzijol rech ri Utz laj uTzij ri Dios, jun chike ri wuqub' patanijelab' ri xecha' pa Jerusalén.* 9 Ri Felipe e k'o kajib' umi'al ri man e k'ulan taj. We alitomab' ri' e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios. 10 Keb' oxib' q'ij chik uj k'o chila', are xopan jun q'alajisal rech ri utzij ri Dios, ub'i' Agabo upetik pa ri tinimit Judea. 11 Xujuch'ab'ej, k'a te ri' xuk'am ri ximb'al upam ri Pablo, xuxim ri raqan xuquje' ri uq'ab' ruk', xub'ij: Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kub'ij are kopan ri ajchoq'e we pas ri' pa ri tinimit Jerusalén, jewa' kakib'an na ri winaq a'j Israel chuyutik. Kakijach na pa kiq'ab' ri winaq ri man a'j Israel taj.

12 Are xqata we tzij ri', uj e qachi'l ri winaq a'j Cesarea xqab'ochi'j ri Pablo rech man ke' ta pa Jerusalén. 13 Ri Pablo k'ut xub'ij: ¿Jas che kixoq'ik, xaq kiyak nub'is? Ri in nujachom wib', man xwi taj pa yutik, xane nujachom wib' pa kamikal rumal rech ri ub'i' ri Ajawxel je la' pa ri tinimit Jerusalén.

14 Man xujkwin ta k'ut xqaq'atej, xaq xqaya chi jeri', Xwi xqab'ij che: ¡Chub'ana ri urayib'al uk'u'x ri Ajawxel awuk'!

15 Are ik'owinaq chi keb' oxib' q'ij, xqasuk'umaj ri qajastaq xuje' pa ri tinimit Jerusalén. 16 Xujkachi'laj b'ik jujun kojonelab' a'j Cesarea. Jun chike ub'i' Mnasón kel pa Chipre. Ojer laj kojonel, qachomam k'ut chi kujkanaj kan ruk' cho ri rachoch.

Ri Pablo kopan cho rachoch ri Jacobo

* **21:8** 21:8 Ri “wuqub' patanijelab'”: Chawila we ri' pa Hechos 6:1-6.

17 Are xujopan pa ri tinimit Jerusalén, xujkik'ulaj ri qachalal, sib'alaj
xeki'kot quk'. 18 Chukab' q'ij xe' ri Pablo quk', xuje' k'u chuch'ab'exik ri
Jacobo. Kimulim k'u kib' konojel ri k'amal taq kib'e ri kojonelab' rech
Jerusalén chila'. 19 Ri Pablo xuya rutzil kiwach konojel, k'a te ri' xutzijoj
ronojel ri ub'anom ri Dios chkixo'l ri winaq ri man a'j Israel taj. 20 Are
xkita ri xub'ij, xkiya uq'ij ri Dios. Xkib'ij che ri Pablo: Je', qachalal. Pune
ta ne jeri', e k'i mil winaq a'j Israel e kojoninaq. Kakib'ij chi rajawaxik wi
kaqataqej u ub'anik ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés. 21 B'i'tal k'u chike we
winaq ri' chi ri at tajin ka'tijoj konojel ri winaq a'j Israel chi man rajawaxik
ta chik ke'niman che ri xtaqan wi ri qamam Moisés. Xuquje' kakib'ij
chi kab'ij chi man rajawaxik taj kokisax ketal xuquje' man rajawaxik
taj kaka'n ri naq'atajib'al ke ri winaq a'j Israel. 22 ¿Jas k'u kaqab'ano?
Kakimulij na kib' ri' ri winaq are kakito chi at ulinaq waral. 23 Are utz na
we kab'an ri kaqab'ij: e k'o kajib' achyab' quk' ri kaka'n na jas ri xkitzuj u
ub'anik cho ri Dios. † 24 Cha'k'ama b'ik we achyab' ri' awuk' pa ri Templo,
are kakesaj ri awas chikij, chab'ana awe kuk'. Chaya ri pwaq ri rajawaxik
chike rech kekwinik kakisokaj ri kiwi' rech konojel kakilo chi man qas
tzij ta ri' ri kab'ix chawe, xane at kanimaj ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés.
25 Are k'u ri winaq ri e kojoninaq ri man a'j Israel taj, qatz'ib'am b'ik wuj
chike, qab'im chike chi rajawaxik man kakitij ta ri ti'j ri yo'm chkiwach
taq tyox ri xa e b'anom kumal winaq, man kakitij ta kik', man kakitij ta ki
ti'jol awaj e jitz'atalik, xuquje' man kaka'n ta mak kuk' taq achyab' xuquje'
ixoqib'.

Kewa'jil ri winaq chrij ri Pablo

26 Xpe k'u ri Pablo, xu'k'am b'ik kajib' achyab' ruk'. Chukab' q'ij xresaj
ri awas chirij junam kuk', k'a te ri' xok pa ri Templo chub'ixik chike janipa
q'ij karaj na chi resaxik ri awas chikij, are kakitzuj a'waj chi kijujunal cho
ri Dios.
27 Jub'iq' k'u karaj katz'aqat ri wuqub' q'ij, e k'o jujun winaq a'j Israel
e petinaq pa ri tinimit Asia ri xkil ri Pablo k'o pa ri Templo. Xe'kimulij ri
winaq, xkikoj kik'u'x, 28 xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Achyab' a'j Israel! ¡Chujito'!
We achi ri' kawa'kat pa ronojel taq ri tinimit. Kuya k'utu'n chike ri winaq
pu'wi ri man utz taj kakib'an ri qawinaqil, chrij ri utaqanik ri Moisés,
xuquje' chrij we loq'alaj ja ri'. U'k'amom k'u b'ik jujun winaq a'j Grecia ri
man e qawinaqil taj pa ri Templo, ub'anom ri awas ub'anik pa we loq'alaj
k'olib'al ri'.
29 Je xkib'ij wa' rumal cher kilom chi ri Pablo k'o pa ri tinimit Jerusalén,
rachi'l ri Trófimo aj Éfeso, man aj Israel taj. Pa kik'u'x k'ut chi xuk'am
b'ik pa ri Templo.
30 Konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén xe'l ch'u'j. Aninaq xkimulij
kib', xkichap ri Pablo, xkichararej loq chupam ri Templo, xkitz'apij k'u
kan ri uchi' ri tinimit. 31 Tajin kakitzukuj jas kakib'an chukamisaxik are
xuta ri achi, ri kinimal ri ajch'o'jab' chajil tinimit a'j Roma, chi konojel ri
winaq pa ri tinimit Jerusalén e ch'u'jarinaq. 32 Ri nim taqanel ri' xu'mulij
jujun a'j ch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' jujun chike ri kinimal taq ri a'j
ch'o'jab' chajil tinimit, aninaq xeb'e jawje' e k'o wi ri winaq. Are xkil
ri winaq ri nim taqanel e rachi'l ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xkitanab'a'
uch'ayik ri Pablo. 33 Xpe k'u ri achi ri' ri kataqan pa kiwi' ri a'j ajch'o'jab'
chajil tinimit, xu'chapa ri Pablo. K'a te ri' xtaqan chuyutik ruk' keb' ch'ich'

† **21:23** 21:23 Ri kub'ij pa we wuj ri' tz'ib'atal pa ri wuj re Números 6. Chila' kub'ij wi jas ub'anik ri kitaqanik ri winaq ri kakib'ij pa ch'ekom tzij chi kakib'an jun jastaq.

ximb'al. Xuta k'u chike ri winaq jachin ri' ri Pablo, xuquje' jas ri umak.
34 Are k'u ri winaq xkiraq kichi', jaljoj ri kakib'ij. Ri achi man xkwin
ta chuch'ob'ik jas ri xk'ulmatajik rumal cher man k'yaqal ta ri kakib'ij.
Xtaqan k'u b'ik chuk'amik ri Pablo pa ri ja ri e k'o wi ri a'j ajch'o'jab' chajil
tinimit. 35 Are xo'pan cho taq ri wiq rech ri ja, ri a'j ajch'o'jab' chajil tinimit
ri e k'amowinaq b'ik ri Pablo xkitelej, xkipaqab'a', rumal cher konojel ri
winaq kakaj kakesaj kan ri Pablo rech kakich'ayo. 36 Konojel k'u ri winaq
ri e teren chikij kakiraq kichi', kakib'ij: ¡Kamisaxoq!

Ri Pablo ku'ch'ab'ej ri winaq chuto'ik rib'

37 Are xk'am b'ik ri Pablo pa ri ja ri e k'o wi ri a'j ajch'o'jab' chajil tinimit,
xuta che ri achi ri kataqan pa kiwi', xub'ij: ¿La utz kintzijon jub'iq' uk' la?
Ri achi xuta che, xub'ij: ¿La aweta'm katch'aw pa ch'ab'al griego? 38 ¿La
man at ri' ri achi, ri at aj Egipto, ri chi keb' oxib' q'ij xwa'jil chirij ri q'atb'al
tzij, k'a te ri' xu'mulij kajib' mil achyab' kamisanelab', xuk'am b'ik pa ri
juyub' ri katz'inowik?
39 Xub'ij k'u ri Pablo che: In in jun chike ri winaq a'j Israel, xinalax pa ri
tinimit Tarso, jun tinimit rech Cilicia ri nim u ub'anik. B'ana la jun toq'ob'
chwe, ya la b'e chwe kench'ab'ej ri winaq.
40 Ri achi xuya b'e che ri Pablo, ri Pablo k'ut xtak'i' pu'wi' taq ri wiq,
xuyak ri uq'ab' chkiwach ri winaq rech man kech'aw taj. Are xetani' ri
winaq, ri Pablo xuch'ab'ej pa ri tzijob'al hebreo, xub'ij:

22

1 Loq'alaj taq qachalal, ix ix k'amal taq qab'e, chitampe ri kinb'ij chi'we.
2 Are xkita ri winaq chi ri Pablo xu'ch'ab'ej pa ri tzijob'al hebreo, xaq
jun xek'oji' wi, xkitatab'ej ri kub'ij: 3 Ri in in iwinaqil, in aj Israel. Xinalax
pa ri tinimit Tarso, tinimit rech Cilicia. Waral k'ut pa Jerusalén xink'iy
wi. Qas utz nutijoxik xb'anik pu'wi' ri taqanik ke ri qamam ojer rumal ri
nim achi Gamaliel* amaq'el xintij nuchuq'ab' chupatanixik ri Dios, jetaq
ri kib'an ix iwonojel kamik. 4 Nab'e kanoq in xinb'an k'ax chike konojel ri
e kojoninaq che ri Jesús, xwaj xe'nkamisaj. Xe'nchap b'ik achyab', ixoqib',
xe'nkoj pa che'. 5 Ri kinimal ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq
xuquje' konojel ri kinima'qil ri winaq kekwinik kakiq'alajisaj chi qas tzij
ri kinb'ij. Rumal cher a're' xkiya b'ik jujun wuj chwe. Xaq jeri' xine' pa ri
tinimit Damasco xub'entzukuj ri kojonelab' rech ke'nchapo, ke'nk'am loq
waral pa Jerusalén, chuk'ajisaxik kiwach.

Ri Pablo kutzijoj jas xub'ano are xkojon che ri Cristo
(Hechos 9:1-19; 26:12-18)

6 B'enam k'u we pa ri b'e, opanem kinb'an pa ri tinimit Damasco, qas
pa ri nik'aj q'ij, xaq k'a te' xtunan jun nimalaj tunal chwij ri xpe chikaj.
7 Xintzaq pu'lew, k'a te ri' xinta jun ch'ab'al xpe chikaj xub'ij chwe: Saulo,
Saulo, ¿jas che kab'an we nimalaj k'ax ri' chwe?
8 "¿Jachin ri lal, Tat?" xincha che.
Xub'ij chwe: In ri' ri Jesús aj Nazaret. Ri tajin kab'an k'ax chwe.
9 Ri e k'o wuk' xkil ri tunal, sib'alaj k'u xkixi'j kib'. Man xkita ta k'u
ri uch'ab'al ri tajin kach'aw wuk'. 10 Ri in k'ut xinb'ij: Tat, ¿jas kaj la
kinb'ano?
Xub'ij k'u ri Ajawxel Jesús chwe: Chatwa'jiloq, chataqej ri ab'e ri ke pa ri
tinimit Damasco. Chila' k'ut kab'ix wi na chawe jas ri rajawaxik kab'ano.

* **22:3** 22:3 Ri Gamaliel jun nimalaj ajtij ri k'o pa ri tinimit Israel che taq ri q'ij ri'.

11 Man xinkwin ta chi k'ut xinka'yik rumal ri tunal, ri sib'alaj kajuluwik.
Rumal ri' xa xintzuyex b'ik che ri nuq'ab' kumal ri wachi'l, xinkik'am b'ik
pa ri tinimit Damasco.

12 K'o k'u jun achi chila', ub'i' Ananías. Kojoninaq che ri Dios, kunimaj
ri utaqanik ri Moisés. Konojel ri winaq a'j Israel ri e k'o chila' pa Damasco
kakib'ij chi sib'alaj utz we achi ri'. 13 We achi ri' xopan che nuch'ab'exik,
xub'ij k'u chwe: "Wachalal Saulo, chatka'y chi junmul." Aninaq k'ut
xutzir ri nub'oq'och, xinkwinik xinka'yik, xinwil ri achi. 14 Xub'ij k'u
chwe: "At cha'tal rumal ri qaDios, ri kiDios ri qamam, rech kaweta'maj
jas ri urayinik, xuquje' rech katuxik patanil rech ri Dios, xuquje' rech
kata ri ch'ab'al. 15 Katok k'u na che q'alajisal rech ri Dios chkiwach ri
winaq, katzijoj na ronojel ri atom xuquje' awilom. 16 Jas k'u awaye'm,
chatwa'jiloq, chab'ana aqasana' jeqel ak'u'x chrij ri Ajawxel Jesús, chata
toq'ob' che rech kasach taj ri amak, kach'ajch'ojir k'u ri awanima'."

Ri Pablo kutzijoj jas xub'ano are xutzijoj ri utzij ri Dios chike ri winaq ri man a'j Israel taj

17 Ri Pablo xub'ij: Are xintzalij loq pa we tinimit Jerusalén, xine' k'u
pa ri Templo. Tajin kinb'an ch'awem chila'. 18 Pa jun k'utb'al k'ut xinwil
ri Ajawxel Jesús, xub'ij chwe: "Chakowij, chatel b'ik chanim waral pa
Jerusalén, rumal chi ri winaq ri e k'o waral man kakikoj ta ri nutzij ri kab'ij
chike." 19 Ri in k'ut xinb'ij che: "Ajawxel, a're' keta'm chi nab'e kanoq
xine' pa taq ri Sinagoga. Xe'nchap konojel ri kekojon che la, xe'nkoj pa
che', xuquje' xe'nch'ayo. 20 Are tajin kakikamisaj ri Esteban ri patanil e la,
ri kaq'alajisan tzij la, ri in in k'o kuk'. Sib'alaj utz k'ut xinwilo xkamisaxik,
in xinchajin ri katz'yaq ri tajin kekamisanik." 21 Ri Ajawxel Jesús xub'ij
chwe: "Jat, rumal cher rajawaxik katintaq b'ik naj kuk' ri nik'aj winaq
chik ri man a'j Israel taj."

Ri Pablo kachap rumal ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit

22 Are xub'ij ri Pablo chike ri winaq a'j Israel, chi ke' kuk' ri winaq ri
man a'j Israel taj, xkichap uraqik kichi', xkib'ij: ¡Kamisax we achi ri'!
¡Man ya'tal ta che kak'asi'k!

23 Xkichaple'j uraqik kichi', xkiroqij ri katz'yaq pa ri ulew, xkijopij ulew
chikaj. 24 Ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit xuya
taqanik rech kokisax ri Pablo pa ri ja ri e k'o wi ri ajch'o'jab' chajil tinimit,
xuquje' xuya taqanik rech karapuxik, k'a te ri' kak'ot uchi' rech kub'ij jas
rumal ri winaq kakiraq kichi' chrij. 25 Are k'u yuttal chik rech kakich'ayo,
ri Pablo xub'ij che ri kinimal ri ajch'o'jab' chajil tinimit ri tak'al chila'
chuchajixik: ¿La ya'tal chi'we kich'ay jun winaq rech ri tinimit Roma, la
man nab'e kaq'at tzij pu'wi'?

26 Are xuta ri ajch'o'j chajil tinimit ri xub'ij ri Pablo, xu'b'ij che ri achi
ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit: ¿Jas ri tajin kab'an che we
achi ri'? Are' jun winaq rech ri tinimit Roma.

27 Ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit xe' ruk' ri Pablo,
xuta che: ¿La qas tzij chi at aj Roma?

Ri Pablo xub'ij: Je', qas tzij.

28 Ri ajch'o'j chajil tinimit xub'ij che ri Pablo: Ri in xintoj nimalaj pwaq
rech xya nuwuj rumal ri tinimit Roma.

Ri Pablo xub'ij: Ri in, in aj Roma pa nuk'oji'kal.†
29 Ri ajch'o'jab' chajil tinimit man xkich'ay ta chi ri Pablo. Are k'u ri achi
ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, are xreta'maj chi ri Pablo
aj Roma, sib'alaj xuxi'j rib' rumal cher xujat'ij ruk' ch'ich' jat'ib'al.

Ri Pablo kaya chkiwach ri kinima'qil ri winaq a'j Israel

30 Ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit xraj xreta'maj
jas ri qas umak ri Pablo, ri tajin kakib'ij ri winaq a'j Israel che. Xaq jeri'
chukab' q'ij xresaj ri ch'ich' ximb'al che ri Pablo, k'a te ri' xtaqan che ki
mulixik ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq a'j Israel
xuquje' konojel ri kinima'qil ri winaq. Xresaj k'u loq ri Pablo, xutak'ab'a
chkiwach.

23

1 Xu'ka'yej ri Pablo ri kinima'qil ri q'atal taq tzij, xuchaple'j ub'ixik:
Alaxik, amaq'el nuk'asleb'em ch'ojch'ojlaj chomab'al cho ri Dios.
2 Aninaq, ri Ananías, kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, xu'taq
ri e k'o chunaqaj ri Pablo kakich'ay pu'chi'. 3 Xub'ij k'u ri Pablo che:
Chatuch'aya at ri Dios, kawach, ¿jas uwach q'atal tzij katuxik we at kaq'ipij
ri taqanik kattaqan che nuch'ayik?
4 Xkib'ij ri e k'o chunaqaj ri Pablo: ¿Jeri' kab'an chuk'ulula'xik ri
kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq?
5 Chikuyu', alaxik. Man weta'm taj chi are kinima'qil ch'awenelab' cho
ri Dios pa kiwi' ri winaq. Kub'ij ri tz'ib'atalik, maj jun kawetzelaj chike ri
k'amal taq b'e rech ri atinimit.
6 Xril ri Pablo chi ri e k'amal taq b'e rech ri Tinimit e k'o saduceos xuquje'
fariseos chike. Xuraq uchi', xub'ij: Alaxik, in xuquje' in Fariseo, jacha ri
wati't numam. In k'o pa ri uq'ab' ri q'atb'al tzij rumal chi ku'l na k'u'x
che ri k'astajib'al kiwach ri kaminaqib'.
7 Are jewa' xub'ij. Ri achyab' fariseos xuquje' ri e saduceos xo'k pa ch'o'j.
8 Rumal chi ri achyab' saduceos man kakikoj taj chi k'o k'astajib'al wach,
man kakikoj taj chi e k'o angelib', man kakikoj taj chi e k'o taq uxlab'al.
Are k'u ri achyab' fariseos kakikojo chi e k'o taq wa'. 9 Xaq jeri' xk'ulmataj
ch'o'j chikixo'l, xewa'jil k'u jujun chike ri a'jtijab' rech ri taqanik, ri e
fariseos, xkichaple'j uyajik kib', ko xkich'ab'ej kib', xkib'ij: Maj etzelal
kaqarik uj che we achi ri' wine jun uxlab'al o jun ángel ch'ab'eninaq man
kaqak'opij ta qib' cho ri Dios.
10 Xril ri q'atal tzij chi xnimataj ri ch'o'j chikixo'l, puk'u'x chi kakipil ri
Pablo. Xu'sik'ij ri ajch'o'jab' chajil taq rech ri tinimit, xtaqanik chi kakesaj
b'ik chikixo'l, kakitzalij pa ri ja rech q'atb'al tzij.
11 Che ri chaq'ab'il ri', xuk'ut rib' ri Ajawxel cho ri Pablo, xub'ij che:
Chab'ana achuq'ab' Pablo, jacha ri xab'an chi nuq'alajisaxik pa Jerusalén
je kab'an na che nuq'alajisaxik je la' pa ri tinimit Roma.

Kachomax ukamisaxik ri Pablo

12 Saqir chukab' q'ij, xkimulij kib' jupuq achyab' a'j Israel, xkijunamaj
kitzij, qas tzij xek'oji'k xkib'ij chi man kewa' ta na xuquje' man ke qumun
ta na k'a kakamisataj na ri Pablo kumal. 13 Kik'ow na cho kawinaq ri
kik'iyal ri kamisanelab'. 14 Xe'kik'utu kib' chikiwach ri e k'amal taq b'e
kech ri ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri e k'amal taq b'e xkib'ij che: Ri
uj qab'im chi qaj etzelal pa qawi' xuquje' man kaqatij ta qawa we man

† **22:28** 22:28 Ri taqanik pa Roma kub'ij chi ri man kuya taj karapux jun winaq ri k'o uwuj re Roma we man eta'matalik jas ri umak.

nab'e kaqakamisaj ri Pablo. 15 Xaq jeri' ri ix xuquje' ri ix unima'qil q'atal
tzij rajawaxik kib'ij che ri qas kab'an rech chi kak'am chi b'ik junmul
ri Pablo chikiwach ri q'atal taq tzij, chijaluj chi xa kiwaj kiwilo jas qas
ub'anik ri umak, k'a majo'q k'u kopan cho ri q'atb'al tzij, are keqakamisaj.
16 Xreta'maj k'u ri ch'ut uk'ojol ri Pablo, ral ri ranab', ri kichomanik,
xe' pa ri ja rech q'atb'al tzij xu'tzijoj che ri Pablo. 17 Xtaqan ri Pablo che
usik'ixik jun chike ri ajchakib' rech ri q'atb'al tzij rech ri tinimit Roma,
xub'ij che chak'ama b'ik we ala ri' ruk' ri unimal ri q'atal tzij. Kub'ij jun
utaqkil che: Choq'aq' rij.
18 Ja'e, xcha'. Ri ajchak rech ri q'atb'al tzij xu'ya ub'ixik. "Xinusik'ij ri
Pablo ri k'o pa che', xub'ij chwe chi kink'am loq uk' la we ala ri', kulub'ij
jun utaqkil che la."
19 Ri qas kab'an rech pa kiwi' ri ajchakib' rech ri q'atb'al tzij xutzuyej
b'ik ri ala che ri uq'ab', xkiq'at b'i kib' xaq a're', xuta che: ¿Jas ri kawaj
kab'ij chwe?
20 Ri ala xub'ij: Nik'aj achyab' a'j Israel kakaj kakib'ij che la chi kak'am la
b'ik ri Pablo chikiwach ri u'nima'qil q'atal taq tzij, kakijaluj chi xa kakik'ot
uchi'. 21 Ma kimenk'etij la, rumal chi kawinaq ri ka'jilab' ri achyab' ri
kawom kib' pa taq ri b'e, xaq kaye'm uq'atexik ri Pablo, rech kakikamisaj.
Xwi kaye'm jas ri kab'ij la.
22 Maj b'a jun keta'man ri xab'ij chwe, xcha ri q'atal tzij che ri ala.

Kak'am b'ik ri Pablo cho ri q'atb'al tzij pa ri tinimit Cesarea

23 Ri nim q'atal tzij xu'sik'ij keb' u'taqo'n ri kab'an ke pa kiwi' ri
ajch'o'jab' chajil taq tinimit. Xub'ij chike chi kewok lajujk'al 200 ajch'o'jab'
chajil taq tinimit rech keb'e je la' pa ri tinimit Cesarea, b'elej q'otaj okinaq
ri aq'ab' rech kamik, che kik'ama' b'ik lajujk'al 200 a'jtz'ijtz'aq taq ch'ich'
ch'o'jib'al, xuquje' oxk'al lajuj ajkejab'. 24 Cheyo'q b'ik kikej ri kek'amow
b'ik ri Pablo rech jeri' utz uwach kopan ruk' ri q'atal tzij Félix. 25 K'a te ri'
xutz'ib'aj b'ik we wuj ri' che ri q'atal tzij.
26 Ri Claudio Lisias: Kutaq rutzil wach la nimalaj reqele'n q'atal tzij,
Félix. 27 Achyab' e winaq a'j Israel xkichap we achi ri', raj xkikamisaj are
xinopanik e wachi'l ri ajch'o'jab' chajil taq tinimit, xinweta'maj k'ut chi we
achi ri' aj Roma, xinto'o xinq'axaj pa jun k'olib'al ri maj keqelenik. 28 K'a
te ri' xink'am b'ik chikiwach ri u'nima'qil q'atal taq tzij kech ri winaq
a'j Israel, chi rilik jas rumal kakitzujuj. 29 Xinweta'maj chi ri umak xaq
rumal taq taqanik rech ri kinaq'atajib'al a're' a'j Israel. Man taqal ta k'ut
kok pa che' xuquje' maj kamikal chirij. 30 Are xb'ix chwe chi xkimulij kib'
chukamisaxik, aninaq xintaq b'ik che la. Xinb'ij chike ri xetzujun chwe,
chi je' kiya ub'ixik ri umak che la.
31 Xaq jeri' che we chaq'ab'il ri', jacha we xintaqan wi, ri ajch'o'jab'
chajil taq tinimit xkik'am b'ik ri Pablo k'a pa ri tinimit Antípatris. 32 Saqir
chukab' q'ij xetzalij ri ajch'o'jab' chajil tinimit pa ri ja ri e k'o wi xwi
xe'kiya kan ri xeb'e chirij kej rech xeb'e ruk' ri Pablo. 33 Xo'pan k'u pa ri
tinimit Cesarea, xkijach ri Pablo cho ri q'atal tzij Félix xuquje' xkijach ri
wuj. 34 Xusik'ij k'u uwach ri wuj ri q'atal tzij k'a te ri' xuta che ri Pablo:
¿Jas tinimit kape wi?
Pa ri Cilicia kinpe wi, xcha ri Pablo.
35 Kinta ri' jas ri amak we xu'lik ri winaq ri e tzujul taq awe, xcha ri
q'atal tzij che.
K'a te ri' xtaqan ri q'atal tzij chi kayak ri Pablo pa ri che' rech ri ja
k'olib'al kech ri ajch'o'jab' chajil taq tinimit rech ri nim taqanel Herodes.

24

To'b'al rib' ri Pablo choch ri q'atal tzij Félix

1 Job' q'ij chik ik'owinaq are xqaj b'ik ri Ananías kinima'qil ri
ch'awenelab' cho ri Dios, e rachi'l jujun taq kinima'qil ri tinimit, xuquje'
ri Tértulo, jun q'axal tzij cho ri q'atal tzij, xeb'e pa ri tinimit Cesarea,
chuq'alajisaxik ri umak ri Pablo cho ri q'atal tzij. 2 Xokisataj b'ik ri Pablo
cho ri q'atal tzij, xpe ri Tértulo xuchaple'j utzujuxik, xub'ij: Tyox che
la nimalaj q'atal tzij, kariqom ja'maril, jororemal, ruk' ri eta'mab'al la,
sib'alaj utz rilik utayik ri tinimit b'anom la xuquje' k'i suk'umam la che
ri taqanik. 3 Rumal cher ronojel ri b'anom la, kujtyoxin che la nimalaj
q'atal tzij Félix. 4 Chintatab'extaj la man naj taj kintzijon uk' la, rech man
kaq'itajta la. 5 Xqariqo chi we achi ri' jun b'anal k'ax, kojol ch'o'j chikixo'l
ri winaq a'j Israel, cho ronojel ri uwachulew ri e k'o wi winaq, k'amal
b'e rech ri k'utu'n rech ri jun achi aj Nazaret. 6 Qas kok chub'anik etzelal
pa ri Templo are xqachapo, xqaj k'ut xqaq'at tzij pu'wi' jetaq ri kub'ij ri
qataqanik. 7 Xopan k'u ri Lisias, ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit,
ruk' chuq'ab' xumaj loq pa qaq'ab'. 8 Xqab'ij k'u chike ri e tzujul taq rech
chi kepe choch la, k'otompe la uchi' rech qas keta'maj la jastaq ri umak ri
kaqatzujuj wi che la.

9 Xkimulij kib' konojel ri winaq a'j Israel ri e k'o chila', xkib'ij: Qas je wi
ri'.

10 Xuya k'u b'e ri q'atal tzij che ri Pablo rech kach'awik. Xub'ij k'u ri
Pablo: Weta'm chi sib'alaj k'i chi junab' lal okinaq che q'atal tzij rech we
tinimit ri', ruk' ronojel nuk'ux kinto' wib' choch la. 11 Qas kuya'o keta'maj
la chi jewa' chi kab'lajuj q'ij xinpaqi' je la' pa Jerusalén chuq'ijila'xik ri
Dios pa ri Templo. 12 Man xinriqitaj taj chi in yakal ch'o'j kuk' taq ri
winaq, pa ri Templo, pa ri Sinagoga, xa ta ne pa ri tinimit. 13 Maj jutz'it laj
k'utb'al rech ri numak kakib'an choch la. 14 Kinq'alajisaj cho la, chi ri in
in kojoninaq che wa' we B'e we kakib'ij a're' che chi xaq jun naq'atajib'al,
kinpatanij ri Dios kech ri wati't numam. Nukojom ronojel ri jastaq ri kub'ij
ri taqanik, xuquje' ronojel ri jastaq ri kitz'ib'am loq ri e q'axal taq utzij ri
Dios. 15 Waye'm che ri Dios ruk' uku'lib'al k'u'x jacha ri kaye'm a're', chi
k'o k'astajib'al wach chike konojel ri winaq chi suk' chi man suk'. 16 Rumal
wa' amaq'el nuchajim wib' ruk' jun ch'ojch'ojlaj chomab'al je choch ri Dios
xuquje' chikiwach ri winaq.

17 K'i chi k'u junab' ik'owinaq xintzalij pa ri nutinimit chuya'ik tob'anik
chikito'ik ri nuwinaq xuquje' chutzujik sipanik cho ri Dios. 18 Xine'kiriqa
k'u pa ri Templo tajin kinch'ojch'obej wib'. Man kuk' ta e k'i winaq xuquje'
man pa ch'o'j taj. 19 Ri winaq a'j Israel rech ri tinimit Asia, ri xinilowik,
rajawaxik kuletzujun che la we k'o ri numak xkilo. 20 Kib'ij xuquje' b'a'
ri e k'o waral we k'o etzelal xinb'an chikiwach ri kinima'qil ri q'atal taq
tzij a'j Israel. 21 Wine rumal ri ko xinch'aw chkixo'l xinb'ij: "Kinkojo chi
kak'astaj kiwach ri kaminaqib', kiq'at tzij pa nuwi' kamik."

22 Ri q'atal tzij Félix sib'alaj reta'm ri kik'utu'n ri kojonelab', are xuta we
xub'ij ri Pablo, xub'ij: Chiwaye'j na, we chi pe ri q'atal tzij chajinel Lisias,
k'a te ri' kinwilo jas qas kinb'an che ri kixriqitajik.

23 Xtaqan ri nima q'atal tzij che jun kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit
chi kuchajij ri Pablo xuquje' kuya b'e chike ri e rachi'l ri Pablo kakipatanij.

24 Xik'ow keb' oxib' q'ij xopan ri Félix rachi'l ri rixoqil Drusila aj Judea,
xtaqan chusik'ixik ri Pablo xuquje' xutatab'ej ri q'alajisanik ri kojob'al

chirij ri Jesús. 25 Are xok ri Pablo chutzijoxik ri b'anoj suk'alaj q'atoj tzij
xuquje' ri q'aten ib' chub'anik etzelal, ri k'axk'olal ri kape na, xuxi'j rib'
ri Félix, xub'ij: Jat jampa' chik kinwinik katintatab'ej katinsik'ij.
26 Pu'k'u'x chi kaya pwaq che rumal ri Pablo, rumal ri' katajinik kusik'ij
katzijon ruk'. 27 Keb' junab' jeri' xub'ano, xu'riqa' xk'extaj ri q'atal tzij
Félix, are xok ri achi Porcio Festo che uk'axel, are k'u karaj ri Félix nim
kil kumal ri winaq a'j Israel xukoj kan ri Pablo pa che'.

25

Xq'axax ri umak ri Pablo puq'ab' ri Festo

1 Ik'owinaq chi oxib' qij are xopan ri achi Festo chuk'amik ri reqele'n
relik b'ik pa ri tinimit Cesarea xopan pa ri tinimit Jerusalén. 2 Ri kinima'qil
taq ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri tinimit xuquje' ri achyab' ri
qas kab'an ke pa kiwi' taq ri winaq a'j Israel xo'pan ruk' ri q'atal tzij
chutzujuxik ri Pablo. 3 Xkita jun toq'ob' che ri Festo kutaq b'ik ri Pablo je
la' pa ri tinimit Jerusalén, (kichomam kakiq'atej pa ri b'e kakikamisaj). 4 Ri
Festo k'ut xub'ij chi ri Pablo k'o pa ri tinimit Cesarea xuquje' chi katzalij
are' je la'. 5 Xub'ij k'u chike: Ri k'o keqele'n chi'we utz kixe' wuk'. We
k'o itzel jastaq ub'anom ri Pablo utz k'ut kitzujuj. 6 Wine wajxaqib' o lajuj
q'ij ik'owinaq are xtzalij ri Festo pa Cesarea, chukab' q'ij xtzalij pa ri ja
q'atb'al tzij xuquje' xtaqan chuk'amik ri Pablo. 7 Are xopan ri Pablo, ri e
k'amal taq kib'e ri winaq a'j Jerusalén, xkimulij kib' chrij, xkitzujuj che
taq mak ri man tzij taj. 8 Ri Pablo xub'ij: Man inmakuninaq taj choch ri
taqanik kech ri winaq a'j Israel, man inmakuninaq ta choch ri Templo,
man inmakuninaq ta choch ri César. 9 Are k'u ri achi Festo xraj kaqaj
chikiwach ri winaq a'j Israel, xuta che: ¿La kuchap ak'u'x kate' je la' pa
Jerusalén, rech je la' kinq'at wi tzij pa'wi'?
10 Ri Pablo xub'ij: Man kawaj taj. We ja ri' qas are q'atb'al tzij rech
ri tinimit Roma, waral qas ya'tal wi kaq'at tzij pa nuwi'. Eta'm la chi
man in ajmak taj, maj k'ax nub'anom chike ri winaq a'j Israel. 11 We k'u
ne nub'anom mak ri taqalik kinkamisax rumal, man kink'opij ta wib' we
kinkamik. We k'u ne maj numak, maj jachin ya'tal b'e che kinujach pa
kiq'ab' we achyab' ri' rech kinkikamisaj. Chuq'ata tzij pa nuwi' ri César.
12 Ri Festo xtzijon kuk' ri ya'l taq uno'j k'a te ri' xub'ij: Utz b'a ri', cho ri
César kate' wi rumal cher xatoq'ij are ri César kaq'atow tzij pa'wi'.
13 Are ik'owinaq chi keb' oxib' q'ij, ri taqanel Agripa rachi'l ri ranab' ub'i'
Berenice,* xo'pan chuya'ik rutzil uwach ri Festo. 14 Are tajin kasolix ri
Festo rumal ri taqanel, ri Festo xutzijoj che ri taqanel ri kariqitaj ri Pablo,
xub'ij che: Waral k'o jun achi kojtal kan pa che' rumal ri Félix. 15 Are
xink'oji' pa ri tinimit Jerusalén, ri kinima'qil ch'awenelab' cho ri Dios pa
kiwi' ri winaq xuquje' ri e k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel xkitzujuj
chwe xuquje' xkitoq'ij kinq'at tzij pu'wi'. 16 Xinb'ij k'u chike chi ri taqanik
rech Roma, man kuq'alajisaj taj ajmak jun winaq we maja' kata ri utzij
pa ri q'atb'al tzij. Ri winaq ri katzujuxik ya'tal che kuto' rib' chikiwach ri
ketzujunik. 17 Are xu'l ri e tzujunelab' rech ri Pablo, man xinb'ey ta wib',
chukab' q'ij xe'nsik'ij ri kab'an ke pa ri q'atb'al tzij k'a te ri' xintaqan
chuk'amik ri Pablo. 18 Ri umak k'ut ri xkib'ij man are ta ri' ri etzelal

* **25:13** 25:13 Ri nim taqanel Agripa ri katzijox rij waral are uk'ojol ri Herodes, are wa' ri xraj xukamisaj ri Pedro. We k'ulmatajik ri' katzijox pa Hechos 12.

ri waye'm in. 19 Kakitzujuj rumal ri kikojonik, xuquje' rumal jun achi ub'i' Jesús ri xkamik, xa k'u kub'ij ri Pablo chi k'aslik. 20 Man weta'm taj jas kinb'an chi reta'maxik we jastaq ri'. Xinta k'u che we kuchap uk'u'x kaq'at tzij pu'wi' pa ri tinimit Jerusalén rumal taq we jastaq ri'. 21 Ri Pablo k'ut xutoq'ij chi are ri César kaq'atow tzij pu'wi'. Xaq jeri' xintaqan che uchajixik k'a kinto'taj na chusuk'umaxik ri rajawaxik che rech ke' cho ri César.

22 Ri Agripa xub'ij: Kawaj kinta in ri' ri achi ri'.

Ri Festo xub'ij: Chwe'q kata la. 23 Chukab' q'ij, ri Agripa xopan pa ri nimalaj ja ri kakimulij wi kib' ri winaq, rachi'l ri Berenice xuquje' sib'alaj e k'i winaq, ri nimaq taq taqanelab' pa kiwi' ri ajch'o'jab' xuquje' achyab' ri nima'q keqele'n pa ri tinimit. Ri Festo k'ut xtaqan chuk'amik ri Pablo. 24 Ri Festo xub'ij: Taqanel Agripa, xuquje' winaq ri ix k'o kamik, are wa' ri achi ri sib'alaj kakaj ri winaq a'j Israel ri e k'o waral xuquje' ri e k'o pa Jerusalén kakil uwach kaminaq. 25 Ri in k'ut kinchomaj maj jun jastaq ub'anom ri ya'talik kakam rumal. Xutoq'ij k'ut ke' cho ri kinima'qil ri nimaq taq q'atal tzij ri k'o pa ri tinimit Roma, rumal ri' kintaq b'ik. 26 ¿Jas k'u ri kintz'ib'aj b'ik che ri q'atal tzij? Man k'yaqal ta ri umak ri kab'ixik, rumal la' xink'am loq chi'wach iwonojel, je xuquje' choch la Taqanel Agripa, rech are kak'ot taj uchi' k'o kaqatz'ib'aj b'ik. 27 Rumal cher man kuya taj kaqataq b'ik jun winaq ri k'o pa che' cho ri kinima'qil ri nimaq taq q'atal tzij, we man k'yaqal ri umak, ri katzujux wi.

26

Ri Pablo kuto' rib' choch ri Agripa

1 Ri Agripa xub'ij che ri Pablo: Kuya'o katch'awik, kato' awib'.

Ri Pablo k'ut xumajij ch'awem, xub'an jun k'utb'al ruk' ri uq'ab' rech man kech'aw ta na ri winaq, xub'ij:

2 Nim taqanel Agripa, sib'alaj kaki'kot wanima' lal katow la ri nutzij tob'al wib' che ri jastaq ri kinkitzujuj wi ri k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel. 3 Weta'm chi lal qas eta'm la ri naq'atajib'al xuquje' ri qas ub'anik ri jastaq ri kakich'o'jij rij ri winaq a'j Israel. Kamik k'ut kinta jun toq'ob' kintatab'ej la. Ri uk'aslemal kan ri Pablo nab'e.

4 Are in nitz' ak'al, xya k'utu'n chwe chkixo'l ri nuwinaq, xuquje' pa ri tinimit Jerusalén, keta'm ri e k'amal taq b'e ke ri winaq a'j Israel. 5 A're' keta'm we kakaj kakib'ij, nab'e in kachi'l kan ri fariseos, ri wokaj ri sib'alaj tz'aqat kakib'an che ri jastaq pa ri naq'atajib'al rech kan nab'e. 6 Kamik k'ut kaq'at tzij pa nuwi' rumal chi ku'l na k'u'x che ri uchi'm loq ri Dios chike ri qamam ojer. 7 Are wa' rumal keq'ijila'n che ri Dios chi paq'ij chi chaq'ab' ri kab'lajuj puq winaq rech Israel, ku'l kik'u'x che ri ku'l wi na k'u'x in. Pune jeri', Nimalaj Taqanel, a're' kinkitzujuj rumal wa' we k'ulib'al na k'u'x. 8 ¿Jas che man kikoj taj chi ri Dios ku'k'astajisaj ri kaminaqib'?

Ri Pablo jun b'anal k'ax kanoq ojer

9 Pa nuk'u'x in nab'e, chi are in taqchi'tal chuq'atexik ri ub'i' ri Jesús aj Nazaret. 10 Qas tzij kinb'ij, qas k'yaqal ri' ri xinb'an pa Jerusalén. Ri e kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios xkiya b'e chwe xe'ntaq b'ik e k'i kojonelab' pa che'. Are tajin kekamisaxik in xinb'ij chi taqalik kekamik. 11 K'i mul xinb'ano chi kaq'at tzij pa kiwi' pa ri Sinagoga rech kaketzelaj

uwach ri Jesús. Sib'alaj woyawal chike rumal ri' xe'nterene'j pa taq jule' taq tinimit chik.

Ri Pablo kutzijoj jas xub'ano are xkojonik

12 Jun q'ijal inb'enaq pa ri tinimit Damasco, ke'nb'ana ri jun chak, xkib'ij b'ik chwe ri q'atal tzij xuquje' ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. 13 Nim Taqanel, qas pa ri unik'ajil q'ij, xpe jun tunanik pa ri k'aj, are k'o na cho ri utunal ri q'ij, xinutunaj in xuquje' ri e wachi'l. 14 Qonojel xujtzaq pa ri ulew, k'a te ri' xinta jun ch'ab'al pa ri tzijob'al hebreo, xub'ij: "Saulo, Saulo ¿jas che kab'an k'ax chwe? Xaq at kab'an k'ax chib'il awib'." 15 Ri in xinb'ij: "¿Jachin ri lal, Tat?" Ri Ajawxel xub'ij: "In ri' ri Jesús ri tajin kab'an k'ax chwe." 16 Chanim chatwa'jiloq, xink'ut wib' chawach rech katuxik wajchak xuquje' q'alajisal rech ri awilom xuquje' ri kink'ut na chawach. 17 Katinto' na pa kiq'ab' ri awinaqil, xuquje' pa kiq'ab' ri man a'j Israel taj. Qas tzij, katintaq na b'ik kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj, 18 rech kajaqataj ri kib'oq'och, rech ke'l la pa ri q'equ'mal keq'ax pa ri tunal, xuquje' ke'l loq xe' raqan uq'ab' ri itzel keq'ax pu'q'ab' ri Dios. Kakik'amawa'j k'u na ri kuyb'al kimak xuquje' kaya'taj na k'ok'ib'al chikixo'l ri utinimit ri Dios, rumal ri kikojob'al chwe.

Ri Pablo kunimaj ri kak'ut choch

19 Rumal wa' Nim taqanel Agripa, xinnimaj ri k'utu'n rech chikajil. 20 Nab'e xintzijoj chike ri winaq a'j Damasco, k'a te ri' pa Jerusalén, pa Judea xuquje' chike konojel ri winaq ri man a'j Israel taj, kakik'ex kik'u'x che ri kimak, ketzalij ruk' ri Dios, xuquje' kakib'an ri utz laj taq jastaq rech kakik'utu chi xek'extajik. 21 Rumal wa' nik'aj winaq a'j Israel xinkichap pa ri Templo, are xkaj xinkikamisaj. 22 Ri Dios k'ut inuchajim k'a kamik rech kinq'alajisaj chike konojel ri winaq kachaple'taj kuk' ri nitz' keqele'n kopan kuk' ri nima'q keqele'n. Man k'o ta jun jastaq kink'utu ri mat xkitzijoj loq ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xuquje' ri Moisés. 23 A're' xkitzijoj loq chi ri Mesías kuriq na k'ax, xuquje' are' nab'e kak'astaj na chikiwach konojel ri kaminaqib' xaq jeri' kutzijoj na ri utunal ri Dios junam chike ri winaq a'j Israel xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj.

Ri Pablo kutaqchi'j ri Agripa kakojonik

24 Xaq k'a te ri Festo xuraq uchi' xub'ij: ¡Xa at kon Pablo, ri nimalaj eta'manik at ukonarisam!

25 Ri Pablo xutzalij uwach, xub'ij: Man xa taj in kon, nimalaj reqele'n Festo. Are tajin kinb'ij ri tunal ri sib'alaj k'o kutayij. 26 Ri Nim taqanel Agripa reta'm wa' we jastaq ri', rumal la' man kinxi'j ta wib' che ri kinb'ij, man xk'ulmataj ta we jastaq ri' cha'wal. 27 Taqanel Agripa ¿la kakoj lal ri xkib'ij ri e q'alajisal taq utzij ri Dios? Weta'm in chi kekoj la.

28 Ri Agripa xuq'atej ri utzij ri Pablo, xub'ij: ¿Te'q pa ak'u'x aninaq kinamenk'etij rech kinkojonik?

29 Ri Pablo xub'ij: We k'u aninaq o k'ama'tam, kinta che ri Dios pa ri nuch'awem chi ri lal xuquje' konojel ri e k'o pa we k'olib'al ri' ku'x na jetaq ri in, xwi chi man e yuttal taj.

30 Xewa'jil k'u ri taqanel, ri q'atal tzij, ri Berenice xuquje' konojel ri winaq xel loq. 31 Are tajin ke'l loq xkichomaj: Wa' we achi ri' maj mak ub'anom ri taqal che kakamik o ke' pa che'.

32 Ri Agripa xub'ij che ri Festo: Wine utz katzoqopixik wet mat xutoq'ij kaq'at tzij pu'wi' rumal ri César.

27

Kataq b'ik ri Pablo pa ri tinimit Roma

1 Are xopan ri q'otaj, xuje' pa ri tinimit Italia. Ri Pablo xuquje' e nik'aj
winaq chik ri e k'o pa che' xechajix b'ik rumal jun chike ri kinima'qil ri
ajch'o'jab' chajil tinimit ub'i' Julio jun kinima'qil ri ajch'o'jab' rech ri nim
Tinimit. 2 Xe' xuquje' ri Aristarco quk', jun achi aj Macedonia ri k'o pa
ri tinimit Tesalónica. Xuje' k'u pa ri jukub' ri ya'tal b'e che pa ri tinimit
Adramitio ri k'o pa Asia. Ri jukub' kik'ow b'ik pa jaljoj taq k'olib'al chuchi'
ulew rech Asia. 3 Are xujopan pa ri tinimit Sidón, ri Julio sib'alaj utz
xno'jin ruk' ri Pablo, xuya b'e che xqaj pa ri jukub' xu'solij kan ri e rech
taq ch'ab'e'n rech chila', rech kaya b'ik ujastaq ri kajawataj che. 4 K'a te
ri' xuje' chik pa ri plo, xqarik b'ík nimaq taq kyaqiq' ri man kuya ta b'e
che ri jukub' ja' kab'inik. Xaq jeri' xujik'ow b'ik chuxukut Chipre, chuxo'l
ri ch'aqa'p ulew xuquje' ri nima tinimit. 5 Are uj b'enaq pa ri cho xujik'ow
b'ik chuchi' ri ja' rech ri tinimit Cilicia xuquje' ri tinimit Panfilia, k'a te ri'
xujtak'i' na pa ri tinimit Mira ri k'o pa ri tinimit Licia.

6 Chila' ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit xuriq b'ik jun jukub' ri
kape pa ri tinimit Egipto, rech ri le'aj Alejandría b'enam rij pa ri tinimit
Italia, xujuya b'ik chupam. 7 K'i q'ij no'jim xuje'ek, are xik'ow taq kan ri
k'ax xujopan chuchi' ri tinimit Gnido. Ri kyaqiq' man kuya ta b'e chaqe
kujb'inik rumal ri' xujik'ow b'ik pa ri ch'aqa'p ulew rech Creta, xaq ko'l
ri kyaqiq' kub'an chuchi' ri retal ri Salmón. 8 Ruk' k'ax xaq chuchi' ri ja'
xuje' wi, k'isb'al rech xujopan chuchi' ri ja ub'i' "Utz uchi' ja'" jawje' utz
ketak'i' wi' ri jukub' b'inib'al chuxukut ri tinimit Lasea.

9 Naj q'otaj xuk'am b'ik ri qab'inem. Xib'ib'al ri b'inem pa ri plo rumal
taq ri kyaqiq' jab' ri kak'ulmatajik, ri q'otaj rech jab' xuchaple'j, ri Pablo
k'ut xutzijoj rij ri tajin kak'ulmatajik kuk' ri winaq ri e k'o pa ri jukub'
b'inib'al. 10 Xub'ij chike: Achyab', k'o k'ax wa' kaqariqo we xaq je'
kujb'inik, ronojel le jastaq le k'o pa le jukub' qatzaqa kanoq, katukin wa'
we jukub' b'inib'al chi qa xe', xuquje' kaqarik wa' uj k'ax.

11 Are k'u ri taqanel pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit man xuta ta ri
xub'ij ri Pablo che, are xuta ri xb'ix che rumal ri ajchoq'e xuquje' ri kab'an
rech pu'wi' ri jukub' b'inib'al. 12 Are k'u ri tinimit ub'i'nam utz taq uchi'
ja' man chajital taj, rumal ri' xib'ib'al ik'owem chila'. E k'i chike ri keb'in
pa ri plo are je'l chike ki'k'ow pa ri tinimit Fenice, ri k'o apanoq choch
ri uchi' ja' pa ri tinimit Creta, ri Fenice sib'alaj jun utz laj uchi' ja' jawje'
kik'owisax wi ri q'otaj rech jab'.

Jun nimalaj kyaqiq' jab' pa ri plo

13 Xwa'jil k'u jun kyaqiq' ri xaq kajororik pa ri uxukut ulew, pa kik'u'x
ri kab'an ke pu'wi' ri jukub' chi maj k'ax kakiriqo, xkiwa'jilisaj ri ch'ich'
ri k'o che ri jukub' b'inib'al ri qajinaq pa ri ja', jeri' xi'k'ow b'ik chuchi' ri
ja' rech ri tinimit Creta. 14 Xaq k'a te xk'exen ri q'otaj, jun nimalaj kyaqiq'
jab' ub'i' ri kape chuxukut kaj, xpe pu'wi' ri ch'aqa'p ulew, xujupaqchi'j
b'ik pa ri plo. 15 Ri kab'an ke pu'wi' ri jukub' b'inib'al man xekwin taj
xkisutij ri jukub' b'inib'al xech'eketajik xek'am b'ik rumal ri kyaqiq' jab'.
16 Xujik'ow chrij jun laj ch'aqa'p ulew ri k'o pa ri plo, ub'i' Clauda, ri man
k'o ta wi nim kyaqiq'. Ruk' taq k'ax xujkwin chuyakik ri alaj taq jukub'
b'inib'al ri chararem b'ik che to'b'al qib'. 17 Are k'o chi ri alaj taq jukub'
b'inib'al chupam ri nim jukub' b'inib'al, xkixim ri nim jukub' b'inib'al
ruk' kolob' rech man kajaq'in taj. Kakixi'j k'u kib' we ne kunim rib' ri nim
jukub' pa ri sanyob' ri ub'i' Sirte, rumal ri' xkiqasaj ri manta ri k'o pu'wi' ri

jukub' b'inib'al. 18 Chukab' q'ij, rumal chi sib'alaj nim uchuq'ab' ri kyaqiq' chupam ri q'eqal jab', xkichap resaxik ri eqa'n pa ri jukub' xkik'yaq b'ik pa ri plo. 19 Churox q'ij chik xek'yaq b'ik ri chakub'al taq jastaq rech ri jukub' pa ri ja'. 20 K'i q'ij man xqil ta uwach ri q'ij o ri ch'umil, xqarik k'ax rumal ri nimalaj q'eqal jab'. Xqachomaj k'ut chi kujkam kanoq, man ku'l ta chi qa ku'x kujk'asi'k.

21 K'i q'ij chik ik'owinaq man k'o ta qawa qatijom, rumal ri' ri Pablo xtak'i' chiqaxo'l, xub'ij: Achyab', sib'alaj utz we ta xita ri xinb'ij, mat xujel loq pa Creta, rech mat xqariq wa' we k'ax ri' xuquje' we tzaqik. 22 Kamik k'ut chik'ama ichuq'ab', man k'o ta jun chi'we kakamik, xane xwi ri jukub' b'inib'al katukin na, kasach k'u uwach. 23 Chaq'ab' xuk'ut rib' jun ángel chinuwach ri taqom loq rumal ri Dios ri kinpatanij, xuquje' kinq'ijila'j. 24 Xub'ij k'u chwe: "Pablo, maxi'j awib', katopan na ruk' ri César ri nimalaj taqanel pu'wi' Roma. Rumal awech ri Dios ku'to' na konojel ri e b'enaq awuk' pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja', rech man kekam taj." 25 Rumal ri', achyab', chik'ama ichuq'ab'. Ku'l na k'u'x in chirij ri Dios, kinkojo chi qas tzij je kab'antaj na jas ri xb'ix chwe rumal ri ángel. 26 Kujkanaj k'u na kan pa jun ch'aqa'p ulew ri k'o pa ri plo jawje' ri kujuya wi kan ri kyaqiq'.

27 Pa jun aq'ab', chukab' wuqub' q'ij rech ri qab'inem pa ri plo Adria, kujupaqchi'la ri kyaqiq'. Are xuriq nik'aj aq'ab', ri achyab' ri e k'amowinaq b'ik ri jukub' b'inib'al xkilo chi kujnaqajin che ri ulew. 28 Xketaj ri unajal ri upam ri plo, xkilo chi juwinaq waqlajuj metros qajinaq. Xujb'in chi apanoq jub'iq', te k'u ri' xketaj chi junmul, xkil k'ut chi xa juwinaq wuqub' metros chik. 29 Kakixi'j k'u kib' we ne kajaq'in ri jukub' b'inib'al cho taq ri ab'aj, rumal ri' xkiqasaj b'ik kajib' nimaq taq ch'ich' chrij ri jukub' b'inib'al. Konojel xkiba'n ch'awem rech kasaqir aninaq, rumal sib'alaj kakixi'j kib'. 30 Ri achyab' ri e k'amowinaq b'ik ri jukub' xkichomaj chi ke'l b'ik pa ri jukub' b'inib'al chuto'ik kib'. Rumal ri' xkichaple'j u qasaxik ri alaj taq jukub' pa ri plo, xkijaluj tajin kakiqasaj nik'aj ch'ich' chik ri kachapow ri jukub' b'inib'al. 31 Are k'u ri Pablo xub'ij che ri nim taqanel pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' chike ri ajch'o'jab' chajil tinimit: We man kekanaj kan ri achyab' ri e k'amowinaq b'ik ri jukub' chupam ri jukub', man kixkwin taj kito' iwib'.

32 Xepe k'u ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xkiqupij ri kolob' ri ximb'em ri alaj jukub' b'inib'al xkitzoqopij b'ik pa ri plo.

33 Are xsaqirik ri Pablo xub'ij chike konojel chi kuya'o kewa'ik, xub'ij chike: Xe' kajlajuj q'ij man ixwarinaq taj, xuquje' man k'o ta jas itijom. 34 Chixwo'q chib'ana toq'ob' rumal cher xa ta ne jun kutzaq jun uwi' chaqe.

35 Are xb'i'taj wa' rumal, ri Pablo xuk'am ri kaxlan wa, xutyoxij che ri Dios chkiwach konojel, k'a te ri' xupirij, xutijo. 36 K'a te ri' konojel xkik'am chuq'ab', xkichaple'j wa'im. 37 Uj keb' ciento ruk' oxk'al waqib' chqonojel ri uj k'o pa ri jukub' b'inib'al. 38 Are xqalej, xkesaj kan ri tiriko pa ri jukub', xkik'yaq kan pa ri plo rech man kuya ta al pa ri jukub'.

Kaqaj ri jukub' b'inib'al chuxe' ri ja'

39 Are xsaqirik man xkich'ob' ta ub'i' ri ulew ri xkil apanoq, xkil k'u apanoq jun uq'ab' plo ri okinaq b'ik chupam ri ulew, sanyob' uchi'. Xkichomaj resaxik b'ik ri jukub' je la' pa ri ulew we kekwinik. 40 Xkiqupij ri kolob' ri ximowinaq ri ch'ich' ri kachapow ri jukub' b'inib'al pa ri plo, xuquje' xe'kikir taq ri pale't ri keto'w chub'inisaxik ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja'. Xkiyak ri manta ri k'o choch ri jukub' b'inib'al rech kuriq ri kyaqiq', xkiqeb'isaj k'u ri jukub' chunaqaj ri sanyob' chi' ri plo. 41 Xopan

ri jukub' b'inib'al jawje' e k'o wi keb' b'inel ja', xch'api' pa ri jutanaj sanyob'. Ri utza'm ri jukub' xunim b'i rib' pa ri sanyob', are k'u ri rij ri jukub' xuchaple'j jaq'inik rumal ri uchuq'ab' ri ja'. 42 Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xkichomaj kikamisaxik ri winaq ri okisatal pa che', rech man k'o ta jun kamuxanik, kanimaj b'ik. 43 Are k'u ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, karaj kuto' kan ri Pablo, rumal ri' man xuya ta b'e che ri xkichomaj. Xu'taq k'u konojel ri achyab' ri kekwinik kemuxanik, kakik'yaq b'ik kib' pa ri plo rech ko'pan cho ri ulew. 44 Are k'u ri nik'aj chik xeb'e chrij taq tz'alam, chirij u'ch'aqa'pil taq ri jukub' b'inib'al. Xaq jeri' konojel xe'l b'ik chuchi' ri plo.

28

Ri Pablo k'opan pa ri ch'aqa'p ulew Malta

1 Are xujopan chuchi' ri ja' pa ri utz ulew xqeta'maj chi uj k'o pa ri ch'aqa'p ulew ub'i' Malta, qonojel utz qawach. 2 Ri winaq ri e k'o chila' sib'alaj utz qach'ab'exik xkib'ano. Xkitzij jun q'aq', k'a te ri' xujkisik'ij qonojel rech kaqamiq' qib' rumal cher sib'alaj tew. 3 Ri Pablo xuk'am apanoq keb' oxib' chaqi'j si', tajin k'u kuya pa ri q'aq', xaq k'a te' xel loq jun kumatz chuxo'l ri si', xanimaj loq cho ri q'aq', xuti' ri Pablo che ri uq'ab'. 4 Ri winaq ri e k'o pa cho ri ch'aqa'p ulew are xkil ri kumatz tzayal che ri uq'ab' ri Pablo, xkib'ij chib'il taq kib': Wa' we achi ri' jun kamisanel, pune man xkam ta kan pa ri plo, kamik k'ut kutoj na ri etzelal ub'anom, kakam la'.

5 Ri Pablo k'ut xutota ri uq'ab', xqaj ri kumatz pa ri q'aq', man k'o ta k'u jas xub'ano. 6 Konojel ri winaq kaye'm chi kasipoj ri uq'ab' ri Pablo, o xaq k'a te' katzaqik, kakamik. Naj ri' xkaye'j na jas kub'ano. Are xkilo chi man k'o ta jas jun k'ax xuriqo, xkik'ex kichomanik, xkib'ij chi ri Pablo are jun dios.

7 Chunaqaj ri k'olib'al ri' xujopan wi, k'o ri rulew ri achi ub'i' Plubio kinimal ri winaq ri e k'o chila' pa ri tinimit. Are' sib'alaj utz xub'an che qak'ulaxik pa ri rachoch, oxib' q'ij k'ut xujrilij ruk' utzilal. 8 Yawab' k'u ri utat ri Publio, k'o pa ch'at. K'o q'aq' chrij, xuquje' sib'alaj kik' kupamaj. Xe' k'u ri Pablo chi rilik, xub'an ch'awem xuya ri uq'ab' pu'wi', xkunataj k'u ri achi. 9 Rumal wa' we xb'antajik, xepe konojel ri yawab'ib' ri e k'o chila' pa ri tinimit ri', xekunataj k'ut. 10 Konojel ri winaq sib'alaj nim xujkil wi, k'i ri xkisipaj chaqe. Are xujel b'ik chila' xuje' chi pa jun jukub' chik, ri winaq xkiya b'ik ronojel ri rajawaxik chaqe pa ri qab'inem.

Ri Pablo kopan pa ri tinimit Roma

11 Oxib' ik' xujk'oji na chila' pa Malta, k'a te ri' xujok pa jun jukub' b'inib'al aj Alejandría ri karik'owisaj ri q'alaj chila'. We jukub' b'inib'al ri' kojtal ri upalaj ri dios Cástor choch, rachi'l ri dios Pólux che retal.* 12 Xujopan k'u pa ri tinimit Siracusa ri k'o chi' ri plo. Chila' xujkanaj wi kan oxib' q'ij. 13 Xujel b'ik chila', xqataqej k'u ri qab'e pa ri plo chunaqaj ri taq'aj k'a xujopan na pa ri tinimit Regio. Che ri jun q'ij chik xpe jun kyaqiq' chaqij pa ri umox ri relib'al q'ij, chukab' q'ij k'ut xujopan pa ri tinimit Puteoli. 14 Chila' k'ut pa Puteoli xe'qariq wi jujun qachalal kojonelab'. Xkib'ij k'u chaqe kujkanaj wuqub' q'ij kuk'. Je' xqab'ano, k'a te ri' xuje' pa ri tinimit Roma. 15 Ri qachalal pa Roma kitom chik chi kujopanik, xujul

* **28:11** 28:11 Cástor xuquje' Polux are kib'i' ri e kidios ri winaq a'j Roma. Kakib'ij a're chi kechajix kumal we kidios ri' are keb'e pu'wi' taq ri ja.

kik'ulaj pa b'e, xqariq k'u qib' pa ri alaj tinimit ub'i' Apio, xuquje' jun k'olib'al ri kab'ix oxib' ja k'ayib'al. Xtyoxin ri Pablo che ri Dios are xe'ril ri alaxik. 16 Are xujopan pa ri tinimit Roma, ri Julio ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xu'jach ri e k'o pa che'. Ri Pablo k'ut xya b'e che kak'oji' utukel pa jun ja. Xchajix k'u rumal jun ajch'o'j chajil tinimit.

Ri Pablo kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit Roma

17 Oxib' q'ij chik k'o ri Pablo pa Roma are xtaqan che kisik'ixik ri kinima'qil ri winaq a'j Israel ri e k'o pa Roma. Are xkimulij kib', ri Pablo xub'ij chike: Qachalal, ri in man k'o ta jas jun k'ax xinb'an chike ri qawinaqil a'j Israel, man k'o ta k'u nub'im chrij ri e naq'atal wi ri qamam ojer. Pune jeri' xinokisax k'u pa che' pa ri tinimit Jerusalén, k'a te ri' xinjach loq pa kiq'ab' ri winaq a'j Roma. 18 Are xkik'ot nuchi', xkaj xinkitzoqopij rumal cher man k'o ta numak xkiriqo ri ya'tal wi kinkamisaxik. 19 Are k'u ri winaq a'j Israel man xkaj taj xintzoqopixik. Rumal ri' rajawaxik wi xinb'ij chi are ri César, ri nimalaj taqanel pu'wi' Roma, kaq'atow na tzij pa nuwi'. Rumal wa' in k'o waral, man are taj kinb'ij chi k'o kimak ri nuwinaqil. 20 Rumal k'u ri' xintaqan chisik'ixik, rech kinwil iwach, xuquje' kintzijon iwuk'. Rumal k'u rech ri ku'lib'al qak'u'x qonojel ri uj a'j Israel, ri in in ximtal ruk' we ximb'al ch'ich' ri', xcha ri Pablo.

21 A're' xkib'ij che ri Pablo: Man k'o ta jun wuj ri petinaq pa Judea qak'amom ri k'o jas kub'ij chawij, xuquje' man k'o ta jun chike ri qachalal ri e petinaq je la', ri ulinaq waral, ri umolom amak chaqe. 22 Kaqaj k'ut kaqato jas ri kachomaj, qeta'm chi pa ronojel tinimit k'ax kech'aw ri winaq chrij we k'ak' k'utu'n ri', xecha'.

23 Xkicha' k'u jun q'ij rech ko'pan ruk' ri Pablo. E k'i k'ut xo'pan ruk' pa ri ja jawje' ri k'o wi. Ri Pablo k'ut xutzijoj chike ri utaqanik ri Dios pa kiwi' ri winaq. Aq'ab'il xumajij tzijonem kuk' k'a chaq'ab' xto'tajik. Xukoj uchuq'ab' chub'ixik chike ri winaq chi kekojon che ri Jesús. Xusik'ij chkiwach ri kub'ij chrij ri Jesús pa taq ri wuj rech ri Moisés, xuquje' ri kub'ij chupam ri kiwuj ri q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios ojer. 24 Jujun xkik'amawa'j jas ri xub'ij ri Pablo, xkikojo, jujun chik man xkikoj taj. 25 Man xjunamataj ta k'u ri kichomanik konojel, xa jeri' no'jim xkichaple'j elem b'ik. Are k'u ri Pablo xub'ij chike: Qas tzij ri xub'ij ri Uxlab'ixel chike ri qamam ojer chuchi' ri qaq'alajisal utzij ri Dios Isaías:

26 *Jat, ja'b'ij chike we winaq ri':*
Pune kitatab'ej, man kich'ob' ta k'u ri kito.
Pune kixka'yik, man kixkwin ta k'u chuch'ob'ik ri kiwilo.
27 *Rumal chi ri kanima' we winaq ri' kowirinaq chik.*
Kitz'apim ri kixikin xuquje' kich'uqum ri kib'oq'och rech man keka'y taj,
xuquje' rech man kakita taj, rech man kakich'ob' taj rech man ketzalij ta wuk' rech makekunataj taj. ✡

28 Chiweta'maj b'a chi ri utz laj tzij rech ri Evangelio ri kuto' ri winaq, katzijox na chike ri nik'aj winaq chik ri man a'j Israel taj. A're' k'ut kakitatab'ej na.

29 Are xb'i'taj wa' we tzij ri' rumal ri Pablo, konojel ri winaq a'j Israel xe'l b'ik, sib'alaj xkichomaj rij ri xub'ij ri Pablo chike.

30 Keb' junab' k'ut xk'oji' na ri Pablo pa Roma pa jun qajom ja. Utz xub'an che kik'ulaxik konojel ri xo'pan chuch'ab'exik. 31 Are xk'oji' chila'

✡ **28:27** 28:27 Isaías 6:9-10.

man xuxi'j ta rib' chutzijoxik ri utaqanik ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' maj jun xq'atenik xuya k'utu'n chrij ri Ajawxel Jesucristo.

RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHIKE RI KOJONELAB' A'J ROMA

Majib'al re

Ri Pablo kutz'ib'aj we wuj ri' chike ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Roma, man k'o ta jun wuj ri tz'ib'atalik ri kajunumataj ruk'. We wuj ri' xtz'ib'axik pa taq ri junab' 56-57 are alaxinaq chi ri Cristo.

Pa we wuj ri' ri Pablo kuta tob'anik chike ri terene'l taq re ri Jesús ri e k'o chuxe' ri utaqanik ri César, kub'ij chike chi rajawaxik katzijox ri utz laj tzij je la' pa ri nima tinimit Roma.

Ri Pablo taqo'n re ri Jesucristo apanoq chutzijoxik ri terenem chirij ri Jesús. Ri uchomanik ri Dios xq'alajisaxik pa ri rija'l ri nim taqanel David, are wa' ri Jesús ri Mesías.

We tzij ri' kuk'utu chi ri Dios qas xub'an wi ri xub'ij kuk' ri utinimit Israel. Ri wuj kutzijoj rij ri xk'ulmatajik kuk' ri tinimit Israel ojer jas xb'an chike are xo'k che patanijelab' xuquje' jas xb'an che kikolik loq.

Ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew e q'attal apanoq rumal che ri xok loq ri makaj xuquje' ri kamikal kuk', ri taqanik man kakwin ta k'ut kuk'am loq k'aslemal rumal ri' xpe ri Dios xutaq loq ri Jesús rech rumal ri ukamikal xuquje' ri k'astajib'al uwach xu'lukolo ri winaq a'j Israel xuquje' ri man a'j Israel taj, che ri' xtiktaj loq jun k'ak' wok winaq.

Ri kojonem che ri Jesús kutukij ri uchuq'ab' ri itzel xuquje' kuk'am loq kiritajem. Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kuk'am ub'e ri winaq ri k'o k'ak' uk'aslemal, are wa' ri k'ak' tiko'n.

Pune e k'i winaq a'j Israel man e kojoninaq ta che ri Jesús, ri xub'an ri Jesús xuk'am loq k'aslemal chike konojel ri winaq cho ri uwachulew.

Kamik ri Jesús xaq je' kutzuj ri jun k'ak' k'aslemal, pune jeri' pa ri k'isb'al q'ij re utoq'ob' ri Dios kach'eken na pu'wi' ri q'atoj tzij.

Ri k'isb'al re we wuj ri' kutzijoj jas je' rajawaxik keno'jin ri k'o jun alik kik'aslemal.

[1] Ri Pablo patanil re ri Jesucristo, sik'ital apanoq rech kux jun taqo'n, tzijol re ri utz laj taq tzij rech ri Dios.
[2] Ri ub'im loq ojer xuquje' kitzijom loq ri q'alajisal taq utzij ri Dios pa ri tyoxalaj taq tz'ib'atalik. [3] We utz laj tzij katzijon chrij ri Uk'ojol ri Dios, Jesucristo Rija'l ri David pa ri tyo'jal,* [4] pa ri Uxlab'al ri katyoxirisanik, xq'alajisaxik chi are Uk'ojol ri Dios, jeri' rumal xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib'. Are wa' ri Jesucristo ri Ajawxel. [5] Xa rumal rech are', xuquje' rumal rech ri ub'i', xya'taj ri sipanik rech taqo'n chaqe rech kujkwinik ke'qataqchi'j konojel ri tinimit ri e k'o cho ri uwachulew xa jeri' keniman che ri kojob'al. [6] Chikixo'l taq we tinimit ri', ix k'o ix, ri ixusik'im apanoq ri Jesucristo.
[7] Kintz'ib'aj we wuj ri' chi'we ix, ri sib'alaj ixuloq' ri Dios ri ix k'o pa ri tinimit Roma, ri ix sik'ital apanoq rech kixux tyoxalaj taq winaq. Are ri Dios ri qaTat xuquje' ri Ajawxel Jesucristo, cheyo'w toq'ob' xuquje' ja'maril chi'we.

Ri Pablo karaj ku'solij ri tinimit Roma

---

* **1:3** 1:3 Pa ri Ojer Tyoxalaj Wuj kub'ij chi ri Cristo jun rija'l ri nim taqanel David, Ezequiel 34:23, 24; 37:24, 25; Oseas 3:5. Are kub'ij chi ri Jesús rija'l ri David, xuquje' kub'ij chi ri Cristo are Mesías.

8 Nab'e, kintyoxin rumal iwe che ri nuDios pa Jesucristo, rumal cher
utz kab'an chutzijoxik ri ikojob'al pa ronojel ri uwachulew. 9 Qas karil
ri Dios ri kinpatanij ruk' ronojel wanima', xuquje' kintzijoj ri utz laj utzij
ri uK'ojol, chi qas kixna'taj wi chwe ronojel q'ij. 10 Ronojel q'ij kinta che
ri Dios chi we are rayib'al uk'u'x Are', chuya b'e chwe kine' chi'solixik.
11 Sib'alaj kurayij wanima' kixe'nwila' rech jeri' kinb'ij chi'we jas ub'anik
ri sipanik pa ri Uxlab'ixel xa jeri' kik'amawa'j ichuq'ab'. 12 Rech jeri'
kaqataqchi'la qib' chiqajujunal pa ri xa jun qakojob'al.
13 Wachalal, kawaj kiweta'maj chi man inkwininaq taj ixnusolim, pune
jeri' nurayim isolixik rech ke'nk'ama loq we ri iwachinik, jacha ta ne ri
ix ik'amom loq iwe kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. 14 In k'o pa k'asaj
iwuk' iwonojel ta k'u k'o iweta'mab'al ta k'u maj iweta'mab'al, we ix aj
Grecia o pune man ix aj Grecia taj.† 15 Qas kurayij na k'u'x kintzijoj ri utz
laj tzij chi'we ix ri kixel pa ri tinimit Roma.

Ri ukwinem ri utz laj taq tzij

16 Qas tzij man kink'ixib'ej taj uq'alajisaxik ri utz laj tzij rumal are
ukwinem ri Dios rech jeri' kekolotaj konojel ri kekojonik: nab'e na ri
winaq a'j Israel k'a te ri' ri winaq ri man a'j Israel taj. 17 Pa ri utz laj
tzij kaq'alajisax wi chi ri usuk'al ri Dios kuk'ut rib' rumal kojob'al xuquje'
pa kojob'al: Jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'atalik ri suk' rumal kojob'al kak'asi' na.

Jas che kape royawal ri Dios pa kiwi' ri winaq ✡

18 Qas tzij wi, ri royawal ri Dios kape chila' pa ri kaj kuk'ut rib' pa
kiwi' konojel ri winaq ri kakiq'atej ruk' etzelal ri qas tzij. 19 Ri rajawaxik
keta'max che ri Dios sib'alaj q'alaj, jeri' rumal cher tzi are ri Dios xk'utuw
chikiwach ri winaq. 20 Jeri' rumal cher are xtiktaj loq ri uwachulew, ri
jastaq ri man kilitaj taj che ri Dios, ri ukwinem ri maj umajitajik loq xuquje'
maj uk'isik xuquje' ri kuxik ri Are', xilitajik pa ronojel ri xutiko, rech jeri'
maj jun kub'ij chi man reta'm taj uwach ri Dios. 21 Pune xketa'maj uwach
ri Dios, man xkiya taj uq'ij ri Dios jetaq ri taqal che, xane xesach pa taq
ri kichomanik ri maj kutayij, xuquje' xq'eqar ri kanima'. 22 Pune kakib'ij
chi k'o keta'mab'al xu'x k'ut e kon taq winaq. 23 Xkik'ex ri ujuluwem ri
Dios ri man kakam taj, choch ri upalaj ri achi ri kamel, xuquje' kipalaj taq
a'waj ri kerapinik, ri kajib' kichakalib'al xuquje' ri kakijururej kib' cho ri
uwachulew.
24 Rumal ri' xejach rumal ri Dios pa taq ri itzel taq kichomab'al rech ri
kanima' ri ku'k'am b'ik pa ri makunem kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib',
jeri' xkitukij ri kityo'jal chi kijujunal. 25 Xkik'ex ri qas tzij re ri Dios cho ri
b'anoj tzij, xe'kiq'ijila'j xuquje' xe'kipatanij ri e jastaq ri xa e tiktalik, man
xkiq'ijila'j taj ri Dios ri xetikowik, are' ri Dios ya'tal uq'ij chib'e q'ij saq.
26 Rumal ri xkib'ano, ri Dios xu'jach pa ri k'ixib'al ub'anik. Ri ixoqib'
xkik'ex ri ya'tal ub'anik cho ri man ya'tal taj ub'anik. 27 Xuquje' ri achyab'
xkitzaq ub'anik ri riqoj ib' ruk' ri ixoq, are xkichaple'j ub'anik mak achyab'
kuk' kech taq achyab' xkib'an ri k'ixib'al ub'anik, xuquje' xkik'amawa'j pa
ke wi ri q'atoj tzij ri taqal chike.
28 Xuquje' xkichomaj chi man taqal taj kakikoj pa kwenta ri reta'mab'al
ri Dios, rumal ri' ri Dios xu'jach pa ri tonto'il rech jeri' xkib'ano ri man
taqal taj kakib'ano. 29 Xkib'an ronojel uwach makaj, jiq'jatem, xuquje'
tonto'il. Xenoj che ti'tatem, kamisanik, kojoj taq ch'o'j, sub'unik, etzelal,

† **1:14** 1:14 Ri Pablo kutz'ib'aj chike ri griegos xuquje' ri man e griegos taj ri kel kub'ij ri winaq ri k'o keta'mab'al xuquje' maj keta'mab'al. ✡ **1:17** 1:18 Habacuc 2:4.

xuquje' tzijta'lik. 30 E b'anal taq tzij, u'k'ulel ri Dios, man kakinimaj ta kib'. Kakib'an nimal, kakinimarisaj kib' e wokol taq etzelal, man ke'kinimaj taj ri kitat kinan. 31 Maj keta'mab'al, man suk' taj ri kakib'ano, man k'o taj kina'oj, man je ta keno'jin winaq. 32 Qas iweta'm ri kub'ij ri suk' laj utaqanik ri Dios, ri jewa' keno'jinik taqal chike kekamik; jeri' rumal man xwi ta jeri' keno'jinik, xane kakib'ij chike ri jeri' keno'jinik chi utz ri tajin kakib'ano.

2

Ri suk'alaj uq'atoj tzij ri Dios

1 Rumal ri' at, at xapachinaq man kuya taj kab'ij chi man aweta'm taj ri kab'ano are kaq'at tzij pa kiwi' nik'aj chik, jeri' rumal are kaq'at tzij pa kiwi' nik'aj chik, kaq'at xuquje' tzij pa'wi' at, rumal je katno'jinik jetaq ri keno'jin a're'. 2 Kamik qeta'm chi ri uq'atoj tzij ri Dios qas suk' ub'anik pa kiwi' ri kakib'an etzelal. 3 ¿Te'q pa ak'u'x chi katwinik katanimaj cho ri uq'atoj tzij ri Dios, at ri kaq'at tzij pa kiwi' nik'aj chik, kab'an xuqu ya awe ri etzelal ri kakib'an a're'? 4 ¿La man kawilo chi kawetzelaj ri utzilal re ri uq'inomal ri Dios, xuquje' ri rutzil uk'u'x xuquje' ri koch'onik? ¿La man kachomaj chi are karaj katuk'am apanoq rech kak'ex ak'u'x? 5 Rumal ri ukowil ri awanima' ri man karaj taj kuk'ex rib', xaq xwi kamulij oyawal pa'wi' pa ri q'ij are kuk'ut rib' ri suk'alaj uq'atoj tzij ri Dios. 6 Jeri' rumal ri Dios kutoj na chkijujunal ri taqalik kakik'amawa'j cho ri kichak. 7 Ri Dios kuya na jun alik k'aslemal chike ri winaq ri are tajin kakib'an utz taq chak, kakitzukuj juluwem, kakitzukuj chi nim ki'lik, xuquje' kakitzukuj k'aslemal. 8 Are k'u ri winaq ri kakib'an nimal, ri kakilij ub'anik ri etzelal, kaq'at na tzij pa kiwi' ruk' k'axal rumal ri Dios. 9 Kape na b'is xuquje' k'axal pa kiwi' ri winaq ri kakib'an etzelal, nab'e kape pa kiwi' ri winaq a'j Israel, k'a te ri' pa kiwi' ri man a'j Israel taj. 10 Are k'u ri winaq ri kakib'an utzilal, kaya'taj na kiqi'j, kanimarisax na, xuquje' kaya'taj na ja'maril chike, nab'e na ri winaq a'j Israel, k'a te ri' ri man a'j Israel taj.

11 Jeri', rumal chi ri Dios junam keril konojel ri winaq. 12 Kojonel ri e makuninaq ri man keta'm taj uwach ri taqanik, kasach na kiwach man chuxe' taj ri taqanik; are k'u ri keta'm ri taqanik, k'a te ri' xemakunik kaq'at na tzij pa kiwi' jetaq ri kub'ij ri taqanik. 13 Je k'u ri' rumal che ri Dios man are ta kub'ij suk' chike ri xaq xwi kakitatab'ej ri kub'ij ri taqanik xane are e suk' ri kakib'an ri kub'ij ri taqanik. 14 Jeri' rumal cher ri winaq ri man a'j Israel taj ri maj ri taqanik ri tz'ib'atalik kuk', kakib'an ri kub'ij ri taqanik, pune maj kitaqanik, are' e taqanik chib'il kib'. 15 Ruk' wa' ri' kakik'utu chi pa kanima' tz'ib'atal wi ri kutoq'ij ri taqanik, xuquje' ri kichomab'al kuq'alajisaj chi jeri', rumal k'o jujun mul ri kichomab'al ku'tzujuj xuquje' jujun mul chik ku'to'o. 16 Jeri' kak'ulmataj na pa ri q'ij are kuq'at na tzij ri Dios pa Jesucristo, pa kiwi' ri jastaq ri xaq cha'wal ub'anom ri winaq, jeri' kub'ij ri utz laj tzij.

Ri winaq a'j Israel xuquje' ri taqanik

17 Ri at k'ut ri kab'ij chi at aj Israel, chi are ri taqanik katto'wik xuquje' kanimarisaj awib' rumal cher k'o ariqoj ib' ruk' ri Dios, 18 aweta'm ri urayib'al uk'u'x ri Dios xuquje' kach'ob'o jachike ri qas utz ub'anik jeri' rumal cher at pixib'atal ruk' ri taqanik, 19 kab'ij chi aweta'm, chi at k'amal b'e kech ri e moyab' xuquje' at kitunal ri e k'o pa ri q'equ'mal. 20 Kab'ij chi at yo'l k'utu'n chikiwach ri maj keta'm, ajtij kech ak'alab', aweta'm

pa ri taqanik ri eta'mab'al xuquje' ri qas tzij. 21 At ri kaya k'utu'n chike
nik'aj chik ¿jas che man kaya ta k'utu'n chib'il awib'? Kab'ij chi man utz
taj kab'an elaq' ¿jas k'u che katelaq'ik? 22 At ri kab'ij chi man utz taj
ku'tzukuj keb' rachajil ri ixoq o keb' rixoqil ri achi, ¿k'a te ri' je kab'an at?
At ri ka'wetzelaj ri e b'anom taq dios ri keq'ijila'xik, ¿k'a te ri' katelaq' loq
pa taq ri templos ri keq'ijila'x wi?
23 At ri kab'an nimal rumal cher aweta'm ri taqanik, ¿k'a te ri' kaya pa
uk'ixib'al ri Dios rumal man kanimaj taj ri taqanik? 24 Ri tz'ib'atalik kub'ij:
*Iwumal iwe kab'ix awas taq tzij che ri Dios kumal ri winaq ri man a'j Israel
taj.*✡
25 Ri circuncisión k'o kutayij we are kawilij unimaxik ri taqanik, are k'u
we man kanimaj, at junam kuk' ri man kojtal ta ketal. 26 We ri winaq ri
man a'j Israel taj kakib'an ri kub'ij ri taqanik, ¿la man k'u kab'ix ri' chike
chi okisatal xuquje' ketal a're' rumal ri kakib'ano? 27 Ri man sak'ital taj,
kunimaj k'u ri taqanik, kuq'at na tzij pa'wi' at, jeri' rumal k'o ri taqanik
tz'ib'atalik awuk' xuquje' okisatal awetal, k'a te ri' kaq'ipij qaj ri taqanik.
28 Man are ta ri kilitajik kab'anow che jun chi aj Israel, xuquje' man are ta
ri kukoj retal jun pa ri utyo'jal. 29 Pa ranima' kuna' wi jun we aj Israel, ri
etal rech ri anima'aj, are ri Uxlab'ixel kab'anowik, man are taj ri taqanik
ri tz'ib'atalik b'anowinaq. Ri winaq aj Israel ri jeri' kano'jinik, kaya na
uq'ij rumal ri Dios man kumal taj ri winaq.

3

1 We jeri', ¿jas k'u kuch'ek jun we aj Israel? O ¿jas kutayij ri etal? 2 Nim
kuch'ek jun, jeri' rumal cher nab'e xya'taj ri utzij ri Dios chike ri winaq a'j
Israel. 3 Jas k'u kak'ulmataj ri' we jun chike we winaq ri' maj ukojob'al ¿la
kakwin k'u ri' ri man kakojon taj k'u'x kub'an che ri Dios chi man kub'an
ta chik ri ub'im loq? 4 ¡Man je' ta ri'! Ri Dios tzi kub'an wi ri ub'im loq
pune b'anal tzij ri achi. Jetaq kub'ij ri tz'ib'atalik: *Kab'antaj na suk' chawe
ruk' ri kab'ij, xuquje' katch'eken na are kaq'at tzij pa awi'.*
5 We ri qetzelal kuk'utu chi suk' ri usuk'al ri Dios, ¿jas k'u kaqab'ij?
¿Xa man suk' taj ri Dios rumal ri' kutix loq ri royawal pa qawi'? (Je tajin
kinch'aw winaq). 6 ¡Man je' ta ri'! We ta jeri' ¿jas k'u kub'an ri Dios
chuq'atik tzij pa kiwi' ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew?
7 Wine k'o jun kub'ij: we are ri nub'anoj tzij kaq'alajisan ri qas tzij re
ri Dios xuquje' kanimarisan ri ujuluwem, ¿jas che kaq'at tzij pa nuwi'
kab'ix chwe chi in ajmak? 8 ¿Jas k'u che makaqab'ij qab'ana ri etzelal
rech jeri' kape ri utzilal? E k'i kakib'an b'anoj tzij chaqij, kakib'ij chi jeri'
tajin kaqak'utu. Qas kataqi' k'u na kape ri k'axal pa kiwi' we winaq ri'.

Maj xa ta ne jun suk' laj winaq

9 ¿Jas k'u kaqab'ij che we ri'? ¿La uj k'ut uj a'j Israel uj je'l chkiwach
konojel? ¡Man je' ta ri'! Xqak'utu chi ri winaq a'j Israel xuquje' ri man a'j
Israel taj e k'o chuxe' ri makaj. 10 Ri Tz'ib'atalik kub'ij:
Man k'o taj jun suk' laj winaq, xa ta ne jun.
11 *Man k'o ta jun reta'm ub'anik ri suk'al, maj k'o ta jun ri kajawan ri riqoj
ib' ruk' ri Dios.*
12 *Konojel xel kanoq pa ri b'e, konojel xu'xik winaq ri maj kakitayij, man k'o
ta jun ri are karilij ub'anik ri utzilal; maj, xa ta ne jun.*✡

✡ **2:24** 2:24 Isaías 52:5; Ezequiel 36:22. ✡ **3:12** 3:12 Salmos 14:1-3; Salmos 53:1-3; Eclesiastés 7:20.

13 *Ri uqul ri winaq jaqalik je ri k'o jun muqb'al kaminaq, ri raq' kukoj*
chub'anik b'anoj tzij. Ri uchi' jeri' k'o utyo'b'al kumatz.✡
14 *Nojinaq ri uchi' che etzelal xuquje' yojtajinaqil.* ✡
15 *Kaxik'an ri raqan ke' chub'anik ri kamisanik.*
16 *Kutukij kan ronojel ri k'o pa ri ub'e xuquje' kub'an etzelal.*
17 *Man keta'm taj uwach ri b'e rech ja'maril.*✡
18 *Man kumoch' taj rib' cho ri Dios.* ✡
19 Kamik k'ut qeta'm chi ronojel ri kub'ij ri taqanik, kub'ij chike konojel
ri e k'o chuxe' ri taqanik, rech jeri' maj jun kach'awik xuquje' konojel ri
winaq a'juwachulew kekanaj chuxe' ri uq'atoj tzij ri Dios. 20 Jeri' rumal
maj jun kab'antaj suk' che cho ri Dios rumal ub'anik ri chak ri kub'ij
ri taqanik, xane qeta'm chi are ri taqanik kak'utuw chiqawach chi uj
a'jmakib'.

Ri suk'al kak'amawa'x rumal ri kojob'al

21 Kamik k'ut xuk'ut rib' ri usuk'al ri Dios, ri xpetik man rumal taj re ri
taqanik, are wa' ri xkiq'alajisaj loq ri e q'alajisal taq utzij ri Dios xuquje'
ri taqanik. 22 We usuk'al ri Dios ri' xpetik chike konojel ri kekojon che ri
Jesucristo. Jeri' rumal cher xaq e junam ri winaq ri a'j Israel kuk' ri man a'j
Israel taj. Jeri' rumal ri Dios man xaq ta k'yaqal ri ke'raj. 23 Xa k'u rumal
cher konojel xemakunik rumal ri' maj ke che ri ujuluwem ri Dios. 24 Pa ri
utoq'ob' k'u ri Dios xub'an suk' chi'we man ruk' ta pwaq, xane xixutoro pa
Cristo Jesús. 25 Ri Dios xutzuj ri Jesucristo che sipanik chuchupik ronojel ri
qamak, are wa' ri kaqak'amawa'j ruk' ri qakojob'al rumal ri ukik'el, rech
jeri' kuk'ut chiqawach ri usuk'al rumal cher najtir chi kanoq ri Dios pa ri
rutzilal xsachan kan che ri ojer taq makaj. 26 Kamik k'ut, ri Dios utzujum
ri Jesucristo rech jeri' kuk'ut ri usuk'al. Rech jeri' kilitajik chi suk' ri Dios
xuquje' are kab'anow suk' chike ri kekojon che ri Jesús.
27 ¿Jawje' k'u k'o wi ri nimal? Maj chik ¿jas rumal? ¿La xa rumal ri
taqanik? Man je ta ri', xa rumal ri kojob'al. 28 K'isb'al rech kaqab'ij chi
ri achi kux suk' man rumal ta ri chak ri kuta ri taqanik xane rumal ri
kojob'al.
29 Ri Dios, ¿la xaq xwi k'u kiDios ri winaq a'j Israel? ¿La man k'u kiDios
xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj? Je', jeri' ri Dios kiDios xuquje' ri
winaq ri man a'j Israel taj. 30 Xa jun Dios k'olik. Are kab'anow suk' rumal
ri kojob'al chike ri e kojtal ketal xuquje' ri man kojtal ta ketal. 31 ¿La kel
k'u kub'ij chi kaqachup ri taqanik ruk' ri kojob'al? Man je ta ri', xane ruk'
wa kaqab'ij chi qas suk' wi ri taqanik.

4

Ri Abraham xux suk' rumal ri kojob'al

1 ¿Jas k'u kaqab'ij che ri xk'ulmataj ruk' ri Abraham ri qati't qamam?
2 We ta xb'an suk' che rumal ri utz taq chak ri xub'ano, xuna' ta nimal
ri' pune man kakwin taj kub'an nimal cho ri Dios. 3 ¿Jas k'u kub'ij ri
tz'ib'atalik? Ri Abraham xukoj ri xub'ij ri Dios che, rumal ri' xb'ix che chi
suk' achi. ✡ 4 Kamik k'ut we k'o jun kachakunik, ri tojb'al rech man xa ta
kasipaxik, xane xa katoj b'ik ri k'asaj che. 5 Are k'u ri man kachakun taj,
xane xaq xwi kakojon che ri kab'anow suk' che ri itzel winaq, are kil ri

✡ **3:13** 3:13 Salmos 140:3. ✡ **3:14** 3:14 Salmos 10:7. ✡ **3:17** 3:17 Isaías 59:7, 8. ✡ **3:18** 3:18 Salmos 36:1. ✡ **4:3** 4:3 Génesis 15:6.

ukojob'al rech jeri' kab'an suk' che. 6 Ri David xuquje' xub'ij chi utz rech
ri achi ri kab'antaj suk' che rumal ri Dios, man rumal taj ri uchak. 7 Jewa'
xub'ij: *Utz ke ri kekuyutaj che ri etzelal ri kib'anom xuquje' kach'uqtaj ri
kimak.* 8 *Utz rech ri achi ri man are ta kil ri umak rumal ri Dios.*✡
9 ¿La xaq xwi k'u ya'tal we ri' chike ri okisatal ketal? ¿La man k'u
ya'tal xuquje' chike ri man e kojtal ta ketal? Xb'i'taj qumal chi ri Abraham
xb'ix suk' che rumal ri ukojob'al. 10 ¿Jas k'u rumal xb'antaj suk' che?
¿La b'antajinaq chi k'u suk' che are xokisax retal o are maja' kokisax ri
retal? B'antal chi suk' are maja' kakoj retal. 11 Xuquje' are maja' kakoj
retal, xuk'amawa'j ri etal jetaq jun etal rech ri suk'al ri xk'amawa'x pa
ri kojob'al. Jeri' ri Abraham kitat kojonel ri kekojonik, pune man kojtal
ketal, rech xa rumal ri kikojob'al kab'an suk' chike. 12 Xuquje' kitat konojel
ri winaq ri man xwi ta xkoj ketal xane kiterene'm ri uno'jib'al ri qatat
Abraham, are' xkojonik are maja' kakoj retal.
13 Jeri' rumal cher ri Dios man xub'ij ta chike ri Abraham xuquje' ri
e rija'l chi kakechab'ej na ronojel ri uwachulew rumal ri taqanik, xane
kakechab'ej na rumal ri kojob'al. 14 Rumal k'u cher we ta are e'chanel ri
e k'o chuxe' ri taqanik, maj b'a kutayij ri' ri kojob'al xuquje' maj kutayij
ri b'i'tal loq. 15 Ri taqanik xaq xwi ruk'a'm loq q'atoj tzij, jawje' maj wi
taqanik maj xuquje' makaj.
16 Rumal ri', xa rumal ri kojob'al xuquje' ri toq'ob', kape ri b'i'tal loq rech
jeri' kajeqi' chike konojel ri e rija'l, man xaq xwi taj chike ri e k'o chuxe' ri
taqanik xane xuquje' chike ri k'o kikojob'al jetaq ri rech ri Abraham, are
kitat konojel ri kekojonik. 17 Jetaq kub'ij ri Tyoxalaj Wuj: *Nub'im chawe
chi katux na kitat sib'alaj e k'i tinimit winaq, xaq jeri' ri Abraham xkojonik
che ri Dios ri kuya kik'aslemal ri kaminaqib' xuquje' kub'ij chi ri jastaq ri
maja' kilitaj uwach, k'o chik.*✡
18 Ri Abraham xukojo xuquje' xraye'j rech jeri' xux na kitat sib'alaj e k'i
winaq. Jetaq ri xb'ix che: *Sib'alaj e k'i na ri awija'l.* 19 Man xchuquchub'
taj chukojik ri xb'ix che pune ri'j chik, kaminaq chik ri utyo'jal, jeri' rumal
jun ciento chik ujunab', xuquje' ri Sara man kakwin ta chik kek'oji' ral.
20 Man xkab'alaj ta uk'u'x chukojik ri ub'im loq ri Dios che, xane sib'alaj
xjeqi' pa ri ukojob'al, xuquje' xuya uq'ij ri Dios. 21 Sib'alaj xjeqi' uk'u'x chi
ri Dios sib'alaj kwinel chub'anik ri ub'im loq. 22 Rumal ri' xb'ix che chi
jun suk' achi rumal ri ukojob'al.
23 Man xwi ta k'u xtz'ib'axik chi xkoj pa kwenta ri ukojob'al ri Abraham,
rech karil ri Abraham. 24 Xane xuquje' xtz'ib'axik rech kaqil uj. Ri Dios
karil na ri qakojob'al rech jeri' kub'an suk' chaqe, rumal ri kaqakojo chi
ri Dios are xwa'jilisan ri Jesús ri Ajawxel chikixo'l ri kaminaqib'. 25 Ri
Jesús xjach pa kamikal rumal ri qamak xuquje' xk'astaj uwach chikixo'l
ri kaminaqib' chub'anik suk' chaqe.

5

Ja'maril xuquje' ki'kotemal pa Cristo

1 Rumal ri' xb'antaj suk' chaqe rumal ri qakojob'al, uj k'o chi pa ja'maril
ruk' ri Dios xa rumal rech ri Ajawxel Jesucristo. 2 Xa rumal rech are',
xuquje' rumal ri kojob'al k'o qe che ri toq'ob', jawje' ri uj suk' wi. Xaq
jeri' kujki'kotik qaye'm ri ujuluwem ri Dios. 3 Man xwi ta wa', xane
kaqana' xuquje' nima'q pa taq ri k'axk'olal ri kaqariqo, qeta'm chi ri

✡ **4:8** 4:8 Salmos 32:1, 2. ✡ **4:17** 4:17 Génesis 17:5.

kaxk'olal kub'an chaqe chi kujjeqi'k. 4 Ri k'axk'olal kusuk'umaj ri no'jib'al,
ri suk'alaj no'jib'al, kujeqeb'a qak'u'x chirij ri Dios. 5 Man kel ta qak'ixib'al
we jeqel qak'u'x chirij ri Dios, jeri' rumal cher Are' xutixixej loq ri
uloq'anik pa ri qanima' rumal ri Tyoxalaj Uxlab'ixel ri xuya chaqe.
6 Jeri' rumal che taq ri' are man kujkwin ta chukolik qib', ri Cristo xkamik
kumal kech ri itzel taq winaq, qas pa ri q'ij ri ya'talik. 7 K'ax uriqik jun
winaq ri karaj kakam rumal jun suk' laj winaq, pune k'o jun ri' ri karaj
kakam rumal rech. 8 Ri Dios xuk'ut ri uloq'anik chiqawach, jeri' rumal ri
are uj a'jmakib' na, ri Cristo xkam rumal qe. 9 Xb'antaj suk' chaqe rumal
ri ukik'el, xuquje' kujkoltaj na che ri nimalaj uq'atoj tzij ri kape na. 10 Are
taq uj uk'ulel kan ri Dios, xujutzir ruk', rumal ri ukamikal ri Uk'ojol, rumal
k'u che ri uj utzirinaq chi ruk' ri Dios, kujkoltaj na rumal ri uk'aslemal ri
Uk'ojol. 11 Man xwi ta wa', xane kujki'kot xuquje' pa Dios rumal ri Ajawxel
Jesucristo, tyox che are' xujrutzirisaj.

Ri Adán xuquje' ri Cristo

12 Xa rumal rech jun achi xok loq ri mak cho ri uwachulew, xuquje' xa
rumal ri makaj xpe ri kamikal. Xuquje' xkichaple'j kamem ri winaq rumal
cher konojel xemakunik. 13 Are taq maja' kaya'taj ri taqanik, k'o chi wi
ri makaj pa ri uwachulew. Ri makaj man katzijox taj we ta mat k'o ri
taqanik. 14 Pune jeri', ri kamikal xchaple'taj loq ruk' ri Adán xultoq'ol ruk'
ri Moisés, xuquje' xpe pa kiwi' ri winaq ri pune man xemakunik jetaq ri
xub'an ri Adán. Ri Adán are xretwechij loq uwach ri jun ri kape na.
15 Ri umak ri Adán man kajunumataj taj ruk' ri utoq'ob' ri Dios. We k'u
rumal ri umak jun achi xekam sib'alaj k'i winaq, are ta k'u mat nim ri
sipanik ri xpe xa rumal ri utoq'ob' jun, ri Jesucristo, ri xuya chike konojel
ri winaq. 16 Xuquje' man kajunumataj taj ri usipanik ri Dios ruk' ri k'ax ri
xuk'am loq ri umak ri Adán. Ri q'atoj tzij ri kak'aman b'ik pa ri k'axk'olal
are wa' ri xuya kanoq ri makaj, are k'u ri usipanik ri Dios xpetik rumal ri
uk'iyal ri makaj rech jeri' xuluya suk'al. 17 We rumal ri umak jun achi xpe
ri kamikal, are k'u mat sib'alaj e k'i na kek'oji' pa ri k'aslemal ri xpetik xa
rumal rech ri jun, ri Jesucristo ri kek'amawa'n ri k'aslemal are ri winaq
ri kakik'amawa'j ri sipanik xuquje' ri suk'al.
18 Je k'u ri', xa jun makaj xk'amow loq ri k'axk'olal pa kiwi' konojel
ri winaq, je xuquje' xa jun jastaq rech suk'al xb'anow ri suk'al ri kuya
kik'aslemal konojel. 19 Jeri' xa rumal cher man xniman taj jun achi, e k'i
xb'antaj a'jmakib' chike, je xuquje' xa rumal ri unimanik jun kab'antaj
suk' chike e k'i.
20 Ri taqanik xya'tajik rech jeri' kanimar ri makaj. Are xnimar ri makaj,
sib'alaj xnimar ri toq'ob'. 21 Jeri' rech jetaq ri xub'an ri makaj xuk'am
loq kamikal, ri toq'ob' xuquje' xjeqi'k rech xuk'am loq suk'al rech jun alik
k'aslemal rumal ri Ajawxel Jesucristo.

6

Ri e k'o pa Cristo, man kuya ta chik kemakunik

1 ¿Jas k'u kaqab'ij? ¿La are k'u kaqilij ub'anik ri mak rech katixix ri
toq'ob' kapetik? 2 ¡Man je ta ri'! Ri uj, ri uj kaminaq chik chub'anik ri
mak, ¿la kujkwin k'u ri xaq je' kujk'oji'k chupam? 3 ¿La man k'u iweta'm
chi qonojel ri xb'an qaqasana' rech kujk'oji'k ruk' ri Cristo Jesús, xb'an
qaqasana' pa ri ukamikal?

4 Rumal ri qasana' xub'an chaqe chi xujmuqi' ruk' ri Cristo pa ri
ukamikal, rech jeri' jetaq ri xub'an ri Cristo xk'astaj ruk' ri ukwinem ri
Tataxel, xuquje' uj kaqataqej na jun k'ak' k'aslemal.
5 Qas tzij, we xa jun qab'anik ruk' ri Cristo are xujkamik, xa jun xuquje'
ri' qab'anik ruk' are kak'astaj qawach. 6 Qeta'm chi ri ojer qak'aslemal xrip
ruk' ri Cristo, rech jeri' ri qatyo'jal rech mak xtukitajik, man uj patanil
ta chi k'u rech ri mak. 7 Rumal cher ri winaq ri kaminaq chik maj chi
ukwinem ri mak pu'wi'. 8 We k'u kujkam ruk' ri Cristo, kaqakojo chi
kujk'asi'k xuquje' na ruk' Are'. 9 Qeta'm chi ri Cristo xk'astaj chikixo'l ri
kaminaqib', jeri' man kakam ta chik junmul. Rumal cher ri kamikal maj
chi ukwinem pu'wi' Are'. 10 Xa junmul, ruk' ri ukamikal xuchup ronojel ri
mak, xuquje' xk'asi'k chib'e q'ij saq rech kuya uq'ij ri Dios. 11 Ix xuquje',
chiwila' chi ix kaminaqib' chik jeri' man kuya ta chik kixmakunik, xane
ix k'aslik rech kiya uq'ij ri Dios pa Cristo Jesús.
12 Xaq jeri' man kiya ta b'e che ri makaj kab'an rech pu'wi' ri ityo'jal
rech man kinimaj ta chik ri itzel taq urayinik. 13 Man kitzuj ta ri ityo'jal
che ri makaj rech kub'an ri man suk' taj, xane chitzuju iwib' che ri Dios,
je ta ne ri k'a te xixel loq pa ri kamikal xixpe pa ri k'aslemal, chijacha ri
ityo'jal rech kux rech suk'al. 14 Jeri', man kakwin taj ri makaj kub'an rech
pi'wi', rumal cher man ix k'o ta chik chuxe' ri taqanik xane ix k'o chik pa
ri toq'ob'.

Ix patanil rech ri suk'al

15 ¿Jas k'u kaqab'ij? ¿La kujmakun k'ut rumal ri man uj k'o ta chik
chuxe' ri taqanik, xane uj k'o chik pa ri toq'ob'? Man je ta ri'. 16 ¿La man
iweta'm chi we kijach iwib' che jachinaq rech kinimaj, ix patanil rech ri
winaq ri kinimaj, we k'u are ri makaj rech kamikal o are ne ri nimanik
rech suk'al? 17 Xa tyox che ri Dios rumal pune ojer ix patanil kan rech
ri makaj, chanim inimam chik ri k'utu'n ri xya'taj chi'we. 18 Xixesataj
loq pa uq'ab' ri makaj, kamik ix patanil chi rech ri suk'al. 19 In kintzijon
iwuk' pa kitzij winaq rumal weta'm chi xaq xwi wa' kixkwinik kichomaj.
Nab'e kanoq kitzuj ri ityo'jal chupatanixik ri ch'ulujil, ri kixuk'am b'ik pa
ri etzelal, kamik k'ut chitzuju ri ityo'jal chupatanixik ri suk'al ri kak'aman
b'ik pa ri Tyoxalaj k'aslemal.
20 Ojer are ix patanil kan rech ri makaj, maj rech ri suk'al chi'we. 21 ¿Jas
k'u ri xik'amawa'j kan nab'e che ri xib'ano? Are xik'amawa'j ri jastaq ri
kixk'ix chik che kamik, we jastaq ri' kak'aman b'ik pa kamikal. 22 Kamik
k'ut man ix k'o ta chik pa uq'ab' ri makaj, ix patanil chi rech ri Dios,
xuquje' kik'amawa'j iwe ri tyoxalaj k'aslemal ri kixuk'am b'ik pa jun alik
k'aslemal. 23 Jeri' rumal cher ri tojb'al rech ri mak are ri kamikal, ri
usipanik k'u ri Dios are ri jun alik k'aslemal pa Cristo Jesús, ri Ajawxel.

7

Ri k'ulanem jun k'utb'al chrij ri k'aslemal ruk' ri Cristo

1 Qachalal, tajin kixinch'ab'ej ix ri iweta'm ri utaqanik ri Moisés. ¿La
man iweta'm chi jun winaq k'o chuxe' ri taqanik are k'aslik? 2 Kinkoj
jun k'amb'ejab'al no'j chi'wach. Ri k'ulanik ixoq are k'aslik nuk'tal ruk'
ri rachajil rumal ri taqanik, we k'u kakam ri rachajil, ri ixoq kel kanoq
chuxe' ri taqanik ri e nuk'uwinaq ruk' ri rachajil. 3 Rumal ri', ri ixoq we
kak'uli' ruk' chi jun achi are k'as na ri rachajil, kux ajmak rumal ku'x

e keb' rachajil. Are k'u we kakam ri rachajil, ri ixoq kel kan chuxe' ri taqanik, xuquje' man kamakun taj we kak'uli' chi ne ruk' jun achi.
4 Je xuquje' ri ix wachalal, xixkamik pa ri taqanik pa ri utyo'jal ri Cristo ri xripik, rech jeri' kixux rech ri xk'astajisax chkixo'l ri kaminaqib'. Rech jeri' k'o kaqatayij che ri Dios. 5 Nab'e, are ri najtir qak'aslemal kab'an kan rech pa qawi', ri itzel taq rayinik ri xuk'asuj ri taqanik rech jeri' ri qatyo'jal, xux rech kamikal. 6 Kamik k'ut man uj k'o ta chi chuxe' ri taqanik, jeri' rumal cher xujkam pa ri taqanik, xa jeri' kujpatanij pa ri k'ak' ajawarem rech ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, man chuxe' taj ri taqanik.

Ri ch'o'j ruk' ri makaj

7 ¿Jas k'u ri kaqab'ij? ¿La are k'u mak ri taqanik? Man are taj. Xwi kaqab'ij chi we ta mat rumal ri taqanik mat xinwil ri numak, mat xinweta'maj jas ri' ri urayixik chi jun jastaq chik ri man rech ta jun, we ta mat kub'ij ri taqanik: "Marayij ri man awech taj."✡ 8 Ri mak k'ut xnimatajik rumal ri taqanik, xuk'asuj pa ri wanima' ronojel uwach itzel taq rayinik. Jeri', rumal chi we ta mat k'o ri taqanik, mat xuk'ut rib' ri' ri mak. 9 Ojer kanoq man in k'o taj chuxe' ri taqanik. Are xpe ri taqanik, xya'taj uk'aslemal ri makaj, ri in k'ut xinkamik. 10 Xinwilo chi ri taqanik ri chinuwach in kuya nuk'aslemal, xuya kamikal chwe. 11 Ri makaj rumal ri taqanik xinumenk'etij, rumal ri' xinukamisaj.
12 K'isb'al rech kaqab'ij chi ri taqanik sib'alaj Tyox, suk' xuquje' utz. 13 ¿La are k'u xux utzilal chinuwach in ri kamikal? Man je ta ri', xane are ri makaj rech kuk'ut rib' chi are mak, xinukamisaj ruk' ri utzilal, rech rumal ri taqanik ri makaj xux itzel.
14 Qeta'm chi ri Taqanik rech ri uxlab'al, are k'u in xa in tyo'j, in k'ayital pa uq'ab' ri mak. 15 Rumal ri' man kinch'ob' taj ri kinb'ano. Man kinb'an taj ri kawaj kinb'ano, ri kinwetzelaj ub'anik, are kinb'ano. 16 We are kinb'an ri man kawaj taj kinb'ano, tajin kinb'ij ri' chi utz ri taqanik. 17 Xaq jeri' man in ta chik kinb'anow ri jastaq ri', xane are ri makaj ri k'o chwe. 18 Xuquje' weta'm chi man k'o ta ri utzilal pa ri nutyo'jal, pune kawaj kinb'an ri utzilal, man kinkwin taj chub'anik. 19 Rumal ri' man kinb'an taj ri utzilal ri kawaj kinb'ano, xane are kinb'an ri etzelal ri man kawaj taj kinb'ano. 20 We k'u are kawaj kinb'an ri man kawaj taj kinb'ano, man in ta chi ri' tajin kinb'anowik, xane are ri etzelal ri k'o pa wanima'.
21 Xaq jeri' are kawaj kinb'an ri utzilal, kinwil ri taqanik ri kub'ij chi ri etzelal pa wanima' in k'o wi xuquje' are tajin kinwilij ub'anik. 22 Pa ri uk'u'x ri wanima' kinki'koteb'ej ri utaqanik ri Dios. 23 Kinwil k'ut chi pa ri nutyo'jal k'o chi jun taqanik, are taqanik rech ri makaj. We taqanik ri' kakitij chuq'ab' ruk' ri taqanik rech ri nuchomab'al, in utz'apim.
24 ¡K'ax we! ¿Jachin kakwinik kinto'w chech wa' we tyo'jal rech kamikal? 25 Xa k'u kintyoxin che ri Dios, ri xinukiro pa Jesucristo ri Ajawxel. In ruk' ri nuchomab'al kinpatanij ri utaqanik ri Dios, are k'u ri nutyo'jal are kupatanij ri taqanik rech ri mak.

8

Ri k'aslemal pa ri Uxlab'ixel

1 Kamik k'ut, maj chi k'axk'olal kaye'm ri e k'o pa Cristo Jesús. 2 Jeri', rumal xa rumal rech Are' ri taqanik rech ri Uxlab'ixel rech k'aslemal

✡ **7:7** 7:7 Éxodo 20:17; Deuteronomio 5:21.

xinukiro chuxe' raqan ri taqanik rech mak xuquje' rech kamikal. 3 Qas tzij, ri taqanik man xkwin taj xujukiro rumal cher ri mak xresaj ri ukwinem. Rumal ri' ri Dios xutaq loq ri Uk'ojol, xub'an ajmak che rech kutzuj rib' xa rumal rech ri mak. Jeri' ri Dios xuq'at tzij pu'wi' ri makaj pa utyo'jal ri Jesús. 4 Rech kak'ulmataj ri kuta ri taqanik chaqe uj, ri man uj k'o ta chuxe' ri mak, xane uj k'o pa ri Uxlab'ixel.

5 Ri e rech ri tyo'jal xaq are kakilij ub'anik ri jastaq rech ri tyo'jal, are k'u ri e rech ri Uxlab'ixel xaq are kakilij uchomaxik ri jastaq rech ri Uxlab'ixel. 6 Ri b'anoj makaj kuk'am loq kamikal, are k'u ri b'anoj jastaq rech ri Uxlab'ixel kuk'am loq k'aslemal xuquje' ja'maril. 7 Ri urayinik ri makaj k'ulel ruk' ri Dios, jeri' rumal man kaniman taj che ri Dios, pune karaj kanimanik. 8 Ri winaq ri are kakilij ub'anik ri karaj ri tyo'jal, man keqaj taj cho ri Dios.

9 Ri ix k'ut man are ta kib'an ri karaj ri tyo'jal, xane are kib'an ri karaj ri Uxlab'ixel, we qas are ne ri Uxlab'ixel rech ri Dios k'o pa iwanima'. We k'o jun man k'o taj ri Uxlab'ixel rech ri Cristo pa ranima', ri' man rech taj ri Cristo. 10 We k'u are ri Cristo k'o pa iwanima', kaminaq chi ri' ri ityo'jal rumal rech ri makaj, are k'u ri uxlab'al k'aslik rumal ri suk'al. 11 Xuquje' we are ri Uxlab'al ri xk'astajisan ri Jesús chikixo'l ri kaminaqib' k'o pa iwanima', are' kayo'w na ik'aslemal rumal ri Uxlab'ixel, ri k'o chi'we.

12 Xaq jeri' qachalal, uj ajk'asib', man ruk' taj ri tyo'jal rech are kaqab'an ri karaj ri tyo'jal. 13 Rumal k'u we are kib'an ri karaj ri tyo'jal, kixkam ri', are k'u we are kiya b'e kakam ri uchak ri ityo'jal, kixk'asi' na ri'.

14 Konojel ri k'amtal kib'e rumal ri Dios e ralk'wa'l ri Dios. 15 Man xik'amawa'j ta k'ut jun uxlab'al ri kub'an chi'we kixux patanil rech ri xib'in ib', xane ri Uxlab'ixel ri xixk'amawa'n che ralk'wa'l, kuya b'e chi'we kib'ij iTat che ri Dios. 16 Are ri Uxlab'ixel kayo'w ub'ixik che ri quxlab'al chi uj ralk'wa'l ri Dios. 17 We k'u uj ralk'wa'l ri Dios, uj echa'nel. Uj echa'nel ruk' ri Dios xuquje' k'o qech che ri echab'al rech ri Cristo, we kamik kaqarik k'ax ruk', kaya'taj xuquje' na qe ri ujuluwem.

18 Qas tzij kinb'ij chi ri k'ax ri kariqitaj cho ri uwachulew man kajunumataj ta ruk' ri ujuluwem ri Dios ri kuk'ut na rib' chiqawach. 19 Jeri' rumal ri urayib'al uk'u'x ronojel ri xutik ri Dios, are chi kakik'ut na kib' konojel. 20 Jeri', rumal chi ronojel ri tiktalik xq'at tzij pu'wi' man k'o ta chi kupatanij, man xaq ta k'u pa rech wi, xane are xb'an rech ri Dios. K'o k'u na ku'lib'al ku'x chaqe. 21 Jeri' rumal ronojel ri utikom ri Dios kesataj na chuxe' ri etzelal, rech jeri' kakiritaj na xuquje' kaya'taj na pa ri kijuluwem ri e ralk'wa'l ri Dios. 22 Qeta'm chi ronojel ri tiktalik koq'ik jetaq ri kub'an jun ixoq are kak'oji' ral. 23 Man xaq xwi ta ri tiktalik, xane je xuquje' uj ri xnab'ejisax uya'ik chaqe ri uje'laj ri Uxlab'ixel, ri uj xuquje' kujoq' pa qanima' qaye'm chi kujk'amawa'x che alk'wa'laxelab' xuquje' kujesax b'ik pa ri qatyo'jal. 24 Rumal cher pa ri ku'lib'al ku'x ri', xujkolotajik. Are k'u ri ku'lib'al ku'x ri kilitaj uwach, man ku'lib'al ku'x ta ri'. Rumal cher ¿jachin ta k'u ri' ri karaye'j jun jastaq ri k'o chi ruk'? 25 We k'u kaqaye'j ri man kaqil ta uwach, chujjeqel chiraye'xik.

26 Je xuquje' are maj qachuq'ab' ri Uxlab'ixel kujuto'o. Man qeta'm taj qas ri choq'aq' kaqato, ri Uxlab'ixel k'ut kach'aw pa qawi' ruk' oq'ej ri man kujkwin taj kaqab'ij ruk' tzij. 27 Ri Dios k'ut ri kunik'oj ri anima'aj reta'm jas ri karaj ri Uxlab'ixel, jeri' rumal are ri Uxlab'ixel kach'aw pa kiwi' konojel ri e kojonelab', jetaq ri karaj ri Dios.

Ri winaq ri e k'o na chikiwach ri ch'ekenelab'

28 Qeta'm chi ri kakiloq'aj ri Dios, ronojel ri kak'ulmatajik kuk'am b'ik
pa ri utzilal, jeri' kak'ulmataj kuk' ri e sik'ital apanoq rumal ri Dios rech
are kakib'an ri karaj Are'. 29 Ri xreta'maj kiwach ri Dios ojer, xu'cha'o rech
je ku'xik jetaq ri Uk'ojol, rech jeri' Are' kux nab'yal chikiwach konojel ri
alaxik. 30 Ri xu'cha ri Dios ojer xu'sik'ij. Ri xu'sik'ij xub'an suk' chike. Ri
xub'an suk' chike xuya kiq'ij.
31 ¿Jas k'u kaqab'ij wa' che we ri'? We are ri Dios k'o quk' ¿jachin ta
k'u ri' kakwinik kub'an k'ax chaqe? 32 Ri man xutoq'ob'isaj taj uwach ri
Uk'ojol, xane xujach pa kamikal xa rumal qe, ¿jas ta k'u che ri mat kuya
chaqe ronojel ri jastaq junam ruk' Are'? 33 ¿Jachin ta k'u ri kamolow kimak
ri winaq ri ucha'om ri Dios? Maj jun, rumal cher are ri Dios kab'anow suk'
chike ri winaq. 34 ¿Jachin ta k'u ri' ri kaq'atow tzij pu'wi' jun? Man k'o
ta jun, rumal cher are ri Cristo xkamik, xuquje' xk'astaj uwach, chanim
t'uyul chik pa uwiqiq'ab' ri Dios, kach'aw pa qawi' qonojel. 35 Man k'o ta
jun jastaq kujtasow che ri uloq'anik ri Cristo, man kakwin taj ri k'axk'olal,
ri b'is, ri k'ax kab'an che jun, ri numik, ri maj ratz'yaq jun, ri xib'ib'al
utatajik, o ri kamisanik. 36 Ri tz'ib'atalik kub'ij: "Xa rumal ech la kujk'am
b'ik pa kamikal; je kab'an chiqajilaxik jetaq ri kab'an chike ri chij ri
kekamisaxik." ✡ 37 Pune jewa' kak'ulmatajik, xa tzi uj ch'ekenelab' wi
na chikiwach ri e ch'ekenelab' rumal rech ri xujloq'anik. 38 Qas uchapom
na k'u'x chi man are taj ri kamikal, ri k'aslemal, man are taj ri angelib'
xuquje' man are taj ri itzel taq uxlab'al, man are taj ri jastaq ri k'o kamik,
man are taj ri kape na, xuquje' man are taj ri e chuq'ab'. 39 Man are taj ri
sib'alaj nim elinaq chikaj, xuquje' man are taj ri sib'alaj qajinaq pa ri ulew,
xa ta ne jun chike ri jastaq ri e tiktalik kakwinik kujutas che ri uloq'anik
ri Dios pa Cristo Jesús ri Ajawxel.

9

Ri winaq ri xu'cha' ri Dios

1 Qas tzij ri tajin kinb'ij pa Cristo, ri nuchomab'al kuya ub'ixik chwe pa
ri Uxlab'ixel. 2 K'o jun nimalaj b'is pa wanima' xuquje' k'o jun q'oxom pa
ri wanima' ri man tanalinaq taj. 3 Qas kurayij ri wanima' we ta in ketzelax
nuwach xuquje' kinq'ati' che ri Cristo, rech ruk' ri' are kek'amawa'x
apanoq ri e wachalal rech ri nutinimit. 4 We winaq a'j Israel, are wa'
ri qas e sik'ital apanoq rech ku'x alk'wa'laxelab', rech kek'oji' pa ri k'ak'
chomanik, pa ri q'ijila'nem, are wa' ri b'i'tal loq ojer. 5 E kija'l konojel ri
o'jer taq winaq a'j Israel ri xa'lax cho ri uwachulew, chike a're' xpe wi ri
Cristo, are Dios pa kiwi' ronojel ri jastaq. Q'ijila'tal ri ub'i' chib'e q'ij saq.
Jeri'.
6 Man kaqab'ij ta k'ut chi ri utzij ri Dios man xub'an taj ri uchak. Rumal
ri rumal man konojel taj ri winaq ri e k'o kuk' ri a'j Israel e kija'l a'j Israel.
7 Man ruk' ta xuqu cher e rija'l ri Abraham, e ralk'wa'l ri Abraham, xane:
Konojel ri awija'l kajeqi' na rumal ri Isaac.✡ 8 Kel kub'ij chi man konojel
ta ri e ralk'wa'l ri Abraham e ralk'wa'l ri Dios, xwi e ralk'wa'l ri Dios ri
xkik'amawa'j ri xub'ij loq ri Dios. 9 Jewa' kub'ij ri xub'ij loq ri Dios: *Kinpe
na pa jun junab', che ri' ri Sara kak'oji' na jun ral ala.*✡
10 Man xaq xwi ta wa' xub'ij xane xub'ij xuquje' chi ri e ral ri Rebeca
e ralk'wa'l xa jun achi, are ri qamam Isaac. 11 Are maja' ka'lax ri e yo'x,
are qas k'amaja' na kakichomaj ub'anik ri utzilal o ri etzelal, rech jeri'

✡ **8:36** 8:36 Salmos 44:22. ✡ **9:7** 9:7 Génesis 21:12. ✡ **9:9** 9:9 Génesis 18:10, 14.

kajeqi' ri uchomanik loq ri Dios, 12 man rumal taj ri kichak, xane rumal ri usik'inik ri Dios, xb'ix che ri Rebeca: Ri nab'yal kupatanij na ri uchaq'.✡
13 Xuquje' tz'ib'atalik: *Xinloq'aj ri Jacob, xinwetzelaj ri Esaú.*✡

14 ¿Jas k'u ri kaqab'ij? ¿La xa k'u man suk' taj ri Dios? Man je ta ri'. 15 Ri Dios xub'ij che ri Moisés: *Kintoq'ob'isaj uwach ri kawaj in kintoq'ob'isaj uwach, xuquje' kel na k'u'x che ri kawaj in kel na k'u'x che.*✡ 16 Xaq jeri' ri cha'nik ri kab'anik man are ta kab'anow ri uchuq'ab' ri winaq, xane are ri utoq'ob' ri Dios. 17 Jeri' rumal ri Tz'ib'atalik kub'ij che ri Faraón: "Xatinyak apanoq rech katinkoj chuk'utik ri nukwinem, rech jeri' katzijox na pa ri nub'i' pa ronojel ri uwachulew."✡ 18 Xaq jeri' ri Dios kutoq'ob'isaj uwach ri karaj kutoq'ob'isaj uwach, xuquje' kukowirisaj ranima' xapachin karaj je kub'an che.

19 Wine kab'ij chwe: ¿Jas k'u che kub'an a'jmakib' chaqe? ¿Jachin kakwinik kuk'opij rib' cho ri urayib'al uk'u'x ri Dios? 20 Ri in kinb'ij chawe: ¿At jachin at che ri kata che ri Dios jas che jeri' kub'ano? ¿La kub'ij k'u ri t'u'y che ri b'anal rech? "¿Jas che jewa' xab'an che nub'anik?"✡ 21 ¿La mat k'u kakwin ri b'anal b'o'j kub'an jun janipa xaru', nik'aj kukoj che ch'uluj taq jastaq nik'aj chik kukoj che utz taq jastaq?

22 ¿Jas k'u kaqab'ij wa' che we ri', ri Dios pune xraj xuk'ut ri royawal xuquje' xraj xuk'ut ri ukwinem, xuq'iq'itej man xuq'at taj tzij pa kiwi' ri ya'tal chike kak'is tzij pa kiwi'? 23 Rech jeri' kuk'ut ri uq'inomal ri ujuluwem chikiwach ri u'cha'om apanoq rech kaya uq'ij kumal. 24 Uj wa' ri xujusik'ij apanoq, man xwi ta xu'cha' ri a'j Israel xane xu'cha' xuquje' ri man a'j Israel taj. 25 Jeri' kub'ij ri tz'ib'atalik pa ri wuj rech Oseas:
Kinb'ij na nutinimit chike ri man e nutinimit taj, xuquje' ri man loq'atal ta nab'e, kinloq'aj na.✡
26 Xuquje' pa ri k'olib'al ri xb'ix wi chike:
Ri ix man ix nutinimit taj, ✡
chila' kab'ix wi na chike
chi e ralk'wa'l ri k'aslik Dios. ✡
27 Ri Isaías, xub'ij: *Pune e k'i ri ralk'wa'l ri Israel jetaq ri sanyob' ri k'o chuchi' ri plo, xaq e keb' oxib' kekolotajik.*
28 Jeri' rumal ri Dios aninaq kub'an na ri k'isb'al uq'atoj tzij pu'wi' ri uwachulew. 29 Jeri' ub'im loq ri Isaías:
We ta mat xuya kan qija'l ri Nimalaj Ajawxel, kujjunumataj ri' ruk' ri e tinimit Sodoma rachi'l Gomorra man xkikoj taj ri xb'ix chike rumal ri Dios.✡

Ri winaq a'j Israel kekojon taj

30 ¿Jas k'u ri kaqab'ij wa' che we ri'? Ri winaq ri man a'j Israel taj, ri man tajin ta kakitzukuj ri suk'al. Xkiriq ri suk'al, ri suk'al ri kak'amawa'xik pa ri kojob'al. 31 Ri winaq a'j Israel are xkiterene'j ri suk'al pa ri taqanik, man xkiriq taj. 32 ¿Jas che? Rumal ri xkiterene'j ri taqanik man ruk' taj kojob'al, xane ruk' ri kichak, xkitopij kib' che ri ab'aj ri topib'al aqanaj. 33 Jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'atalik:
Kinya na waral pa Sión, jun ab'aj topib'al aqanaj, rech jeri' katzaq jun. Are k'u ri kakojon che ri Cristo, man kel taj uk'ixib'al.✡

✡ **9:12** 9:12 Génesis 25:23. ✡ **9:13** 9:13 Malaquías 1:2, 3. ✡ **9:15** 9:15 Éxodo 33:19. ✡ **9:17** 9:17 Éxodo 9:16. ✡ **9:20** 9:20 Isaías 29:16. ✡ **9:25** 9:25 Oseas 2:23. ✡ **9:26** 9:26 Oseas 1:10. ✡ **9:26** 9:26 Isaías 10:22, 23. ✡ **9:29** 9:29 Isaías 1:9. ✡ **9:33** 9:33 Isaías 8:14; 28:16.

10

1 Qachalal, ri kurayij ri wanima' xuquje' ri nuch'awem cho ri Dios pa
kiwi' ri winaq a'j Israel are chi kekolotajik. 2 Qas tzij kinq'alajisaj chi'wach
chi ri winaq a'j Israel qas kakaj wi kakipatanij ri Dios xa k'u man ruk'
eta'mab'al kakib'ano. 3 Man xketa'maj ta uwach ri usuk'al ri Dios, are
xkaj xkib'an ri kisuk'al a're', man xkimoch' ta kib' pa ri usuk'al ri Dios.
4 Ri taqanik are xraj xuk'ut ri Cristo, rech jeri' kab'antaj suk' che ri kakojon
che Are'.
5 Ri Moisés xutz'ib'aj ri suk'al ri kuya ri taqanik xub'ij: *Ri achi ri are
karilij ub'anik we jastaq ri', kak'asi'k rumal re.*✡ 6 Are k'u ri suk'al ri
kak'amawa'x xa rumal ri kojob'al kub'ij: *Man kab'ij ta pa ri awanima',
¿jachin kapaqi' pa ri kaj?*✡ We jewa' kab'ij are kawaj ri' kaqasaj loq ri
Cristo choch ri uwachulew. 7 Mab'ij xuquje': *¿Jachin ri' ri kaqaj b'ik pa ri
uk'u'x ri ulew?* ✡(Rech ku'k'astajisaj loq ri Cristo chikixo'l ri kaminaqib'.)
8 ¿Jas k'u kub'ij ri tz'ib'atalik? *Chanaqaj k'o wi ri tzij; k'o pa ri achi' xuquje'
pa ri awanima'. Are wa' ri tzij rech kojob'al ri kaqatzijoj.*✡ 9 We che ri achi'
kab'ij chi ri Jesús are Awajaw xuquje' kakoj pa awanima' chi are ri Dios
xk'astajisan chikixo'l ri kaminaqib', katkolotajik. 10 Rumal cher pa ranima'
jun kukoj wi rech kab'antaj suk' che, xuquje' ruk' ri uchi' kuq'alajisaj rech
kakolotajik.
11 Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Xapachin ri kakojonik che are' man kel taj
uk'ixib'al.*✡ 12 Man e jaljoj ta wi ri winaq a'j Israel kuk' ri winaq ri man
a'j Israel taj. Jeri' rumal ri Ajawxel, Ajawxel kech konojel xuquje' kuya
nimalaj tewechib'al pa kiwi' konojel ri kakina'taj ri ub'i'. 13 *Je' rumal
xapachin ri kuna'taj ri ub'i' ri Ajawxel, kakolotaj na.*✡ 14 ¿La kekwin k'ut
kakina'taj ub'i' ri man e kojoninaq ta che ri ub'i'? ¿La kekojon k'u ri'
che ri man kitom ta wi? ¿La kakita k'u ri' we man k'o jun katzijon chike?
15 ¿La k'o k'u jun ri' ke' chutzijoxik we man nab'e kataq b'ik? Ri tz'ib'atalik
kub'ij: *Sib'alaj je'l uk'amawa'xik ri q'alajisal rech ja'maril, ri ruk'a'm loq
utz laj tzij.*✡
16 Pune jeri' man konojel taj ri winaq a'j Israel xkik'amawa'j ri utz laj
taq tzij. Ri Isaías kub'ij: *¿Ajawxel, jachin xkojon che ri tzij ri xqatzijoj?*✡
17 Xaq jeri' ri kojob'al kak'iyik we katatab'ex ri utzij ri Dios ronojel q'ij.
18 Kinb'ij k'ut: ¿La man k'u xkito? Jas man xkita wi. *Ri uch'ab'al xtataj pa
ronojel ri uwachulew, xopan pa ri k'isb'al taq rech ri uwachulew.*✡ 19 Kinb'ij
xuquje' ¿la man k'u xkich'ob' wa' we ri' ri winaq a'j Israel? Qas nab'e ri
Moisés kub'ij: *Qas kinb'an na chi k'ax kina' chike ri winaq ri man a'j Israel
taj; qas kayakataj na iwoyawal kumal ke.*✡ 20 K'a te ri' ri Isaías kub'ij: *Xinya
b'e xinkiriq ri winaq ri man tajin taj kinkitzukuj. Xink'ut wib' chikiwach ri
man kakitatab'ela la taj in jachin ri in.*✡
21 Kub'ij k'u che ri Israel: *Ronojel q'ij xinlik' apanoq ri nuq'ab'
chuk'amawa'xik ri tinimit ri man kaniman ta wi, xaq xinak'ulula'j.*✡

11

Ri winaq a'j Israel ri xekolotajik

✡ **10:5** 10:5 Levítico 18:5. ✡ **10:6** 10:6 Deuteronomio 30:12. ✡ **10:7** 10:7 Deuteronomio 30:13. ✡ **10:8** 10:8 Deuteronomio 30:14. ✡ **10:11** 10:11 Isaías 28:16. ✡ **10:13** 10:13 Joel 2:32. ✡ **10:15** 10:15 Isaías 52:7. ✡ **10:16** 10:16 Isaías 53:1. ✡ **10:18** 10:18 Salmos 19:4. ✡ **10:19** 10:19 Deuteronomio 32:21. ✡ **10:20** 10:20 Isaías 65:1. ✡ **10:21** 10:21 Isaías 65:2.

1 Rumal k'u wa kinta chi'we: ¿La xa k'u xretzelaj ri Dios ri utinimit?
Man je ta ri'. In in aj Israel, in rija'l ri Abraham, uj petinaq chike ri winaq
ri e ralk'wa'l ri Benjamín. 2 Ri Dios man xretzelaj taj ri utinimit ri ucha'om
loq ojer. ¿La man k'u iweta'm ri kub'ij ri Tz'ib'atalik che ri Elías? Ri Elías
xu'tzujuj ri winaq a'j Israel che ri Dios. 3 *Wajaw, ri winaq xe'kikamisaj*
kojonel ri e q'alajisal taq tzij la, xuquje' xe'kitukij ronojel ri tyoxalaj taq
k'olib'al tzujb'al sipanik choch la. Xaq xwi ri in xink'asi' kanoq, are k'u kakaj
kinkikamisaj.✡ 4 ¿Jas k'u xb'ix che rumal ri Dios? Xb'ix che: *E Nuq'atom*
*wuqub' mil achyab' ri man e xukulinaq ta wi choch ri Baal.**✡ 5 Xaq jeri' pa
taq we q'ij ri' xaq je' e koltal kanoq e jujun winaq ri e cha'talik xa rumal
ri utoq'ob' ri Dios. 6 We rumal ri utoq'ob' ri Dios xecha'ik, man xecha' ta
ri' rumal ta ri kichak, we rumal ri kichak xecha'ik, man toq'ob' ta b'a ri'.

7 ¿Jas k'u kaqab'ij? Man konojel taj ri tinimit Israel xkiriq ri qas karaj ri
kanima', are' k'u ri xecha' rumal ri Dios, qas xkiriq wi ri xraj ri kanima',
are k'u ri nik'aj chik, xkowirisax ri kanima'. 8 Jetaq ri kub'ij ri tz'ib'atalik:
Ri Dios xukowirisaj ri kanima',
xub'an chike chi pune k'o kib'oq'och man keka'y taj,
xuquje' pune k'o kixikin, maj kitanab'al,
jeri' k'ulmatajinaq kuk' k'a pa taq we q'ij kamik ri'.✡

9 Ri David kub'ij:
Chuxoq ri kinimaq'ij jun k'a'mab'al pa kib'e, xuquje' jun k'at rech ketzaq
chupam, jeri' kaq'at na tzij pa kiwi' che utojb'alil ri kakib'ano.
10 *Chemoyiroq rech man keka'y ta chik xuquje' kotokob' ri uwo kachaq rech*
man ku'tzir ta wi.✡

Ri uq'ab' ri che' ri xnak' koq che ri k'aslik che'

11 Chanim k'ut kinta chi'we: ¿La xa k'u xkitopij kaqan rech man xekwin
ta chik xewa'jilik? Man je ta ri', xane xa rumal ri kimak xpe ri kolotajem
chike ri winaq ri man a'j Israel taj, rech jeri' qas kakina' na k'ax pa
kanima' chike ri nik'aj winaq chik. 12 We are ri kimak ri tinimit Israel
xq'inomarisan ri uwachulew, we are ri kitzaqem xb'anow q'inomab' chike
ri winaq ri man a'j Israel taj, are ta k'u mat sib'alaj nim na q'inomal kakiya
na a're' ketzaratzob' loq.

13 Iwuk' ix kintzijon wi ri man ix a'j Israel taj. Jeri' rumal cher in taqo'n
chi kech ri winaq ri man a'j Israel taj, rumal ri' kinya uq'ij ri nuchak.
14 Wine ruk' we kinb'ij ri' kinkwinik kinkoj k'ax pa kanima' ri e nuwinaqil,
wine ruk' jub'iq' kekolotaj na jujun chike. 15 Jeri' rumal we xuk'am la
utzirem chike ri winaq man a'j Israel taj are xetzelax kiwach ri a'j Israel,
¿la man k'u kaya'taj na kik'aslemal we kek'amawa'x chi na junmul pune
e k'o chikixo'l ri kaminaqib'? 16 We sib'alaj tyox ri nab'e taq jastaq ri
katzuj cho ri Dios, tyoxirisatal xuquje' b'a ri' ri q'or ri kakanaj kanoq, we
tyoxirisatal ri uk'a'mal ri che', tyoxirisatal xuquje' b'a ri' ri uq'ab' ri che'.

17 We k'o jujun uq'ab' ri che' ri xesak'ix b'ik, ri at k'ut, ri at juyub'il che'
xaq xatnak' ku che chikixo'l ri uq'ab' ri je'l taq che'. Kak'amawa'j chi k'u
awe ri uwa'l ri che' ri kape che ri uche'al ri olivo.† 18 Pune jeri', mana'
nimal chikiwach ri qas uq'ab' ri che', na'taj chawe chi man at taj katyo'w

---

* **11:4** 11:4 We k'ulmatajik ri' kariqitaj pa 1 Reyes 19:1-18. Baal ub'i' ri kidios ri winaq ri ke'l chikixukut ri a'j Israel.

✡ **11:3** 11:3 1 Reyes 19:10, 14. ✡ **11:4** 11:4 1 Reyes 19:18. ✡ **11:8** 11:8 Deuteronomio 29:4. ✡ **11:10** 11:10 Salmos 69:22-23. † **11:17** 11:17 Ri winaq a'j Israel kejunumax ruk' ri uche'al ri olivo.

uchuq'ab' ri uk'a'mal ri che' xane are ri uk'a'mal ri che' kayo'w achuq'ab' at.
19 Wine kab'ij: Xsak'ix b'ik nik'aj uq'ab' we che' ri' rumal ri' xinnak' kan in. 20 Pune qas tzij a're' xesak'ix b'ik rumal maj kikojob'al, at k'ut rumal ri kojob'al ko at k'olik. Man kana' ta b'a nimal, xane chaxi'j awib'. 21 Ri Dios we man xutoq'ob'isaj kiwach ri qas uq'ab' taq ri che', man kutoq'ob'isaj ta xuquje' ri' awach at ri xaq at nak'tal koq. 22 Rumal ri' chawila ri rutzilal xuquje' ri uq'atoj tzij ri Dios, ri uq'atoj tzij kuk' konojel ri xetzaqik, xuquje' ri rutzilal ri kuk'ut chawe at, we man katk'oji' pa ri rutzilal ri Dios, katsak'ix xuquje' na b'i ri'. 23 Ri winaq a'j Israel we kakikoj ri kub'ij ri Dios, kenak' k'u na koq ri', jeri' rumal ri Dios k'o ukwinem rech ku'nak' chi na koq junmul. 24 Jeri' rumal we at xatsak'ix b'ik che jun juyub'il che', aweta'm ri' chi at juyub'il are xatk'oji'k, xa xatnak' koq che ri uche'al ri olivo. Are ta k'u mat aninaq ri' kanak'i' chi koq junmul ri uq'ab' ri che' ri qas uche'al ri olivo.

Kakolotaj na ri winaq a'j Israel

25 Wachalal, kawaj kichomaj jas qas ub'antajik we jastaq ri', rech jeri' man kina' taj nimal. Nik'aj chike ri winaq a'j Israel xkowirisax ri kanima', kakowirisax k'u na, k'a che'kojon na konojel ri winaq ri man a'j Israel taj. 26 K'a te ri' konojel ri winaq a'j Israel kekolotaj na, jetaq kub'ij ri tz'ib'atalik:
Pa Sión kape wi na ri Kolonel, Are' kesan na b'ik ri mak kech ri rija'l ri Jacob.
27 *Are wa' ri chomanik ri kinb'an na kuk' a're' we xinkuy ri kimak.*[✡]
28 Ri winaq a'j Israel kik'ulel ri Dios xa rumal ri utz laj tzij, rech utz kub'an chi'we ix. We k'u are kaqilo jachin nab'e xcha' rumal ri Dios, kaqilo chi a're' e loq' kumal kech ri kitat kinan. 29 Jeri' rumal man kak'exen ta wi ri usipanik ri Dios xuquje' ri usik'inik. 30 Jacha ri ix, man kixniman ta che ri Dios ojer, kamik k'ut xya'taj ri toq'ob' chi'we rumal man xeniman taj a're'. 31 Are k'u ri man xeniman taj, rech kaya'taj ri toq'ob' chi'we ix, kaya'taj na ri toq'ob' chike. 32 Jeri' rumal ri Dios xub'an chike chi man keniman taj, rech jeri' kutoq'ob'isaj na kiwach kojonel.

Q'ijila'nem che ri Dios

33 ¡Sib'alaj nim ri uq'inomal ri reta'mab'al ri Dios, maj jun kach'ob'owik! ¡Maj jun kakwinik kareta'maj ri uq'atoj tzij, xuquje' man kab'an ta rajilaxik ri ub'e! 34 Jeri' rumal *¿Jachin xch'ob'ow ri k'o pa ri uchomanik ri Dios? O ¿jachin xyo'w uno'j?* 35 *¿Jachin on xyo'w uqajanik ri Dios, k'a te ri' xtoj che?*[✡] 36 Rumal ri che Are', rumal Are', xuquje' e rech Are' ronojel ri jastaq, che Are' ya'tal wi juluwem, chib'e q'ij saq. Jeri'.

12

K'aslik taq sipanik

1 Xaq jeri' wachalal, qas kinta chi'we pa ri utoq'ob' ri Dios chi kitzuj ri ityo'jal, jetaq jun k'aslik sipanik chuq'ijila'xik ri Dios pa ch'ajch'ojil, rumal cher are wa' ri q'ijila'nem ri kaqaj cho ri Dios. 2 Man kiwesaj ta kiwach ri kakib'an ri winaq a'juwachulew, xane chik'exa ri kixchomanik, rech kichomaj jas ri uchomanik ri Dios ri qas suk' xuquje' tz'aqat.

[✡] **11:27** 11:27 Isaías 59:20, 21; 27:9. [✡] **11:35** 11:35 Isaías 40:13; Jeremías 23:18.

3 Rumal ri toq'ob' ri ya'tal chwe, kinb'ij chi'we: Maj b'a jun kuna' nimal
chi'we cho ri qas taqal che, xane qas chuchomaj na jun jachin ri are' ruk'
suk'al, jetaq ri unimal ri ukojob'al ri ya'talik rumal ri Dios. 4 Jacha ta ne
ri utyo'jal jun winaq sib'alaj k'i jastaq k'o che, man konojel ta k'ut xa jun
uwach chak kakib'ano, xane jaljoj taq ri kakichakuj. 5 Xaq jeri' uj pune
uj sib'alaj k'i, xa jun qa'nik pa Cristo, ronojel ri ujwokol wi' rachi'l rib'
ronojel.

6 Jaljoj taq ri sipanik ri ya'tal chaqe rumal ri toq'ob'. We ya'tal che jun
ri sipanik rech q'alajisanik rech ri Uxlab'ixel, chukojo b'a ruk' ri unimal
ri kojob'al ri ya'tal che. 7 We are ri sipanik rech patanijik ya'tal che
jun, patanijoq, we are ri rech k'utu'n chuya ri k'utu'n. 8 We are ya'tal
chaqe ri sipanik chikitaqchi'xik nik'aj chik, jeri' qab'ana'. We are ya'tal ri
sipanik chaqe chikito'ik ri k'o kirajawaxik, chujtob'anoq. We are xuquje'
ri k'amoj b'e ke nik'aj chik, utz b'ana che uk'amik kib'e, xuquje' b'anoq
ruk' ki'kotemal.

Loq'anik

9 Man xaq ta kijaluj uloq'axik iwib', chiwetzelaj ri etzelal, are chiterene'j
ub'anik ri utzilal. 10 Chiloq'aj iwib' chi'jujunal, nim chiwila ib', nim chiwila
iwib' chib'il taq iwib'.

11 Ri jastaq ri rajawaxik sak'ajil chub'anik, chib'ana ruk' sak'ajil, man
ruk' taj saq'oril, chipatanij ri Ajawxel ruk' ichuq'ab'.

12 Chixki'kot pa ri uku'lib'al ik'u'x chirij ri Dios, chikoch'o ri k'ax ri
kiriqo, amaq'el chib'ana ch'awem.

13 Chi'to' ri iwachalal, chi'k'amawa'j cho taq iwachoch are kixkisolij.

14 Chi'tewechi'j ri kakib'an k'ax chi'we; chi'tewechi'j, man xa ta
ki'wetzelaj.

15 Chixki'kot kuk' ri ke'ki'kotik, chixoq' kuk' ri ko'q'ik.

16 Xa jun chib'ana che ri ichomab'al. Mina' nimal, xane nim chi'wila ri
kakimoch' kib'. Mib'ij chi xaq xwi ri ix k'o iweta'm.

17 Mitoj uk'axel ri etzelal ri kab'an chi'we, are chib'ana ri utzilal
chikiwach ri winaq. 18 We kixkwinik, chixk'ol pa ja'maril kuk' konojel
ri winaq. 19 Wachalal, man kitoj ta uk'axel ri etzelal ri kab'an chi'we, ri
tz'ib'atalik kub'ij: *In kintojow na uk'axel ri k'ax ri kakib'ano.*✡ 20 Xaq jeri':
*We kanum ri ak'ulel, chatzuqu', we kachaqi'j uchi', chaya uja'. We jeri'
kab'ano ri winaq ri itzel kano'jin chawe kak'ix na.*✡ 21 Man kaya ta b'e che
ri etzelal kok pa awanima', xane chach'eka ri etzelal ruk' ri utzilal.

13

Che'qanimaj ri q'atal taq tzij

1 Rajawaxik chi konojel ri winaq ke'kinimaj konojel ri q'atal taq tzij,
rumal cher man k'o ta taqanik pa uq'ab' ri winaq we man are ri Dios
ajawaninaq, ri taqanik xuquje' ri q'atal taq tzij are ri Dios kojowinaq. 2 Xaq
jeri', xapachin ri man kunimaj taj ri q'atal tzij, man tajin ta kunimaj ri'
ri q'atal tzij ri ukojom ri Dios. Ri man keniman taj kaq'at na tzij ri' pa
kiwi'. 3 Jeri' rumal ri taqanelab' xuquje' ri e q'atal taq tzij man e k'o taj
chikixib'ixik ri winaq ri kakib'an utzilal, xane rech kakixi'j kib' ri kakib'an
etzelal. ¿Kawaj man kaxi'j ta awib' choch ri q'atal tzij? Are chab'ana ri
utzilal rech kaya'taj na aq'ij. 4 Ri q'atal tzij kupatanij ri Dios ruk' ri kub'ano

✡ **12:19** 12:19 Deuteronomio 32:35. ✡ **12:20** 12:20 Proverbios 25:21-22.

rech jeri' utz katel at. We k'u kab'an ri etzelal, chaxi'j awib'. Ri q'atal tzij man xaq ta ruk'a'm b'ik ri ch'eyeb'al chi jeri', xane kupatanij ri Dios rech kuq'at tzij pa kiwi' ri kakib'an k'ax xuquje' ri itzel keno'jinik. 5 Xaq jeri' choq'aq' ke'nimax ri e q'atal taq tzij man xwi taj rech man kakiq'at ta tzij, xane xuquje' rech qas kaqachomaj ri kaqab'ano. 6 Rumal ri' kitoj ri alkabal, jeri' rumal cher ri q'atal taq tzij e patanil rech ri Dios, are kakilij ub'anik ri q'atoj tzij.

7 Chitojo ri ik'as ri k'o kuk' ri winaq. We ik'as ri alkabal, chitojo. We are ne ri kuchuj, chiya'. Nim chiwila ri nim rajawaxik ki'lik, xuquje' chiya uq'ij ri choq'aq' kaya uq'ij. 8 We k'o ik'as, chitojo', xaq xwi ix ajk'asib' chuloq'axik taq iwib'. Xapachin ri kuloq'aj ri rajil utz'aqat tajin kub'an ri kub'ij ri taqanik. 9 Ri taqanik kub'ij: Man katzukuj ta chi jun awixoqil o jun awachajil, man katkamisan taj, man katelaq' taj, xuquje' man karayij ta ri jastaq ri man awech taj.✡ We taqanik ri' kamulix xa pa jun chomab'al ri kub'ij: Chaloq'aj ri awajil atz'aqat jetaq ri kab'an chuloq'axik awib' at.✡ 10 Ri loq'anik man kub'an ta k'ax che ri k'ulja. Xaq jeri' ri winaq ri kaloq'anik tajin kub'an ri' ri kub'ij ri taqanik.

11 Chixok il chub'anik ronojel we jastaq ri', iweta'm jas ub'anik ri q'otaj ri uj k'olik. Chixk'astaj che ri waram, rumal cher ri qakoltajem sib'alaj naqaj chik k'o wi loq cho are taq xujkojonik. 12 Naj chik okinaq ri aq'ab', xqeteqob' loq ri q'ij. Rumal b'a ri' qatzaqa b'a kanoq ri chak rech ri q'equ'mal, are qakojo ri che'yab'al rech ri tunal ri katunanik. 13 Xaq jeri' utz chujno'jinoq are qab'ana ri utzilal ri kaqab'ano are tzijil ri q'ij pa qawi', man are ta kaqilij upaq'ik ri qapam, man are ta kaqilij q'ab'arik, man are ta kaqab'an ri etzelal kuk' taq ixoqib' o kuk' taq achyab', xuquje' man are ta kaqilij ukojik ch'o'j xuquje' k'axal chikixo'l taq ri winaq. 14 Are chiwatz'yaqib'ej ri Ajawxel Jesucristo, man are taj kiwilij ub'anik ri makaj ri karaj ri ityo'jal.

14

Ri winaq ri k'o kichuq'ab' xuquje' ri man k'o taj kichuq'ab'

1 Chik'amawa'j ri man k'o taj uchuq'ab' pa ri ukojob'al, rech jeri' man kib'an taj tijoj chuq'ab' ruk' pa tzij. 2 E k'o jujun kakib'ij chi ri kikojob'al kuya b'e chike kakitij ronojel uwach jastaq, e k'o chi k'u nik'aj ri maj kichuq'ab' pa ri kikojob'al, xaq xwi ichaj kakitijo. 3 Ri kutij ronojel uwach jastaq, makuya taj karetzelaj ri xaq jujun jastaq kutijo, je xuquje' ri xaq k'yaqal taq jastaq kutijo, makuya taj kuq'at tzij pu'wi' ri kutij ronojel uwach jastaq, rumal cher ri Dios ku'k'amawa'j kikob'chal. 4 ¿At jachin at che ri kaq'at tzij pu'wi' jun rajchak chi jun? We ko k'olik o wine katzaqik, are ri Rajaw ri' kilowik. Tzi ko k'u wi kak'oji' na rumal cher ri Ajawxel k'o uchuq'ab' chi ruk'a'xik.

5 K'o winaq ri sib'alaj nim karil jun q'ij cho jun chik, k'o chi jun xaq junam karil ronojel ri q'ij. Rajawaxik k'ut ko kak'oji' jun pa ri uchomab'al. 6 Ri winaq ri sib'alaj nim karil jun q'ij cho ri nik'aj chik, kuya uq'ij ri Ajawxel ruk' ri uchomanik. Ri kutij ronojel uwach jastaq, kutijo chuq'ijila'xik ri Ajawxel, xuquje' kuk'utu chi katyoxin che ri Dios. Je xuquje' ri man kutij taj ronojel uwach jastaq, jeri' kub'ano chuq'ijila'xik ri Dios.

7 Jeri' rumal cher man k'o ta jun chaqe xaq pa rech wi k'aslik xuquje' man k'o ta jun xaq pa rech wi kakamik. 8 We kujk'asi'k, kujk'asi'k chuya'ik

✡ **13:9** 13:9 Éxodo 20:13-15, 17; Deuteronomio 5:17-19, 21. ✡ **13:9** 13:9 Levítico 19:18.

uq'ij ri Dios ruk' ri kaqab'ano, we kujkamik, kujkamik chuya'ik uq'ij ri Dios. Xaq jeri' we uj k'aslik o uj kaminaq, uj rech ri Ajawxel. 9 Rumal k'u wa' xkam ri Cristo xuquje' xk'astaj uwach, rech jeri' kux Ajawxel ri uj ri uj k'aslik xuquje' ke ri e kaminaq chik.
10 Ri at k'ut, ¿jas che kaq'at tzij pu'wi' ri awachalal? O ¿jas che kawetzelaj? Qonojel kujopan na cho ri uq'atb'al tzij ri Cristo. 11 Ri tz'ib'atalik kub'ij: *"In in K'aslik," kacha ri Ajawxel, "chinuwach in kexuki' wi na konojel ri winaq, xuquje' konojel kakiq'alajisaj na ri ub'i' ri Dios."* ✡ 12 Xaq jeri' chiqajujunal kaqab'ij na cho ri Dios ri qab'anom.
13 Xaq jeri' chujtanal chuq'atik tzij pa taq qawi' chiqajujunal. Are utz we man kaqakoj topib'al aqanaj chike ri alaxik. 14 Ri in qas jeqel na k'u'x chirij ri Ajawxel Jesús, chi man k'o ta jun jastaq ri awas utijik pa rech wi. We k'u ne k'o jun kuchomaj chi awas utijik jun jastaq xaq xwi awas ri' che ri winaq ri jeri' kachomanik. 15 We k'u rumal ri jastaq tijowik rij kayojtaj ri awachalal, man tajin ta katno'jin ri' ruk' loq'anik. Man kab'an ta k'ax che ri awachalal rumal rech ri tijowik rij, jeri' rumal cher ri Cristo xkam rumal re ri awachalal. 16 Pa jun tzij chik, miya b'e chi itzel kab'an chutzijoxik ri utzilal ri kib'ano. 17 Rumal k'u cher pa ri ajawarem rech ri Dios, man are taj sib'alaj choq'aq' ri katijik xuquje' ri kaqumuxik, xane are sib'alaj choq'aq' ub'anik ri suk'al, ja'maril, ki'kotemal pa ri Uxlab'ixel. 18 Ri winaq ri jewa' kub'an chupatanixik ri Cristo, kaqaj cho ri Dios xuquje' kab'ix na che kumal ri achyab' chi utz ri tajin kub'ano.
19 Xaq jeri' are qab'ana ri jastaq ri katob'an chuk'amik loq ja'maril xuquje' ri kub'an utz chike nik'aj chik. 20 Mab'an k'ax che ri uchak ri Dios rumal rech ri jastaq tijowik rij. Ronojel ri jastaq ri tijowik rij ch'ajch'oj, k'ax k'u ri' we ketzaq pa mak nik'aj chik xa rumal ri jastaq ri kutij jun. 21 Sib'alaj utz ri' we man katij ti'j, o vino, xuquje' xapaskux jastaq ri xaq topib'al aqanaj che ri alaxik, jeri' rech man itzel taj kuna'o rech man kel ta kanoq pa ri ukojob'al. 22 We k'o akojob'al, chakojo' rech katqaj cho ri Dios. Utz rech ri man kuq'at ta tzij pu'wi' chib'il rib' ruk' ri uchomab'al. 23 Are k'u ri xaq keb' uk'u'x kutij ri jastaq, kaq'at na tzij pu'wi', rumal cher man tajin ta kutij ri jastaq ruk' ukojob'al, ronojel ri jastaq ri man ruk' taj kojob'al katijik, makaj ri'.

15

Ri k'o kichuq'ab' che'kito' ri maj kichuq'ab'

1 Ri uj ri k'o qachuq'ab' pa ri qakojob'al che'qato' ri maj kichuq'ab', man are ta kaqab'an ri kaqaj chiqawach uj. 2 Chqajujunal qab'ana' ri kaqaj chikiwach ri qajil qatz'aqat xa jeri' kek'iy pa Cristo. 3 Rumal cher ri Cristo, pune are Cristo, man are ta xub'an ri xqaj choch are', xane are xub'ano ri kub'ij ri tz'ib'atalik: *Ri itzel taq tzij ri xkib'ij ri winaq, chwe in xqaj wi.* ✡ 4 Rumal cher ri jastaq ri xtz'ib'ax loq ojer, xtz'ib'axik rech kujeta'man chirij, rech rumal ri aye'nik xuquje' ri ku'lib'al ku'x ri kuya ri Tz'ib'atalik, are kaqilij ri aye'nik. 5 Ri Dios k'ut ri kuya qak'aslemal xuquje' kub'an chaqe chi kujjeqi'k chuya xa jun ina'oj jetaq ri karaj ri Cristo Jesús. 6 Rech pa junamal, xa jun kib'an che ri ich'ab'al, kiq'ijila'j ri Dios, Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo.

Ri utz laj tzij ri katzijox chike ri winaq ri man a'j Israel taj

✡ **14:11** 14:11 Isaías 49:18; 45:23. ✡ **15:3** 15:3 Salmos 69:9.

7 Rumal k'u ri', chik'amawa'j iwib' chi'jujunal, jetaq ri xub'an ri Cristo
xujuk'amawa'j rech kaqaya juluwem che ri Dios. 8 Rumal ri' kinb'ij chi'we
chi ri Cristo xpe chikipatanixik ri winaq a'j Israel rech jeri' kuk'ut ri qas
tzij rech ri Dios, rech kuk'yaqab'a ri utzujum loq ri Dios chike ri qatat
qanan. 9 Rech jeri' ri winaq ri man a'j Israel taj kakiq'ijila'j ri Dios rumal
ri utoq'ob', jetaq ri tz'ib'atalik: "Rumal ri' kinq'alajisaj na ri b'i' la chike ri
winaq ri man a'j Israel taj, xuquje' kinb'ixon na che ri b'i' la."✡ 10 Xuquje'
kub'ij: "Ri ix ri man ix a'j Israel taj, chixki'kot kuk' ri winaq a'j Israel."✡
11 Xuquje' kub'ij: *Chiq'ijila'j ri Ajawxel iwonojel ri ix ri man ix aj Israel taj,*
xuquje' iwonojel ix ri ix k'o pa taq ri tinimit.✡ 12 Ri Isaías xuquje' kub'ij:
Katux na loq ri uk'a'mal ri Isaí,
are ri' kawa'jil na chuq'atik tzij pa kiwi' ri winaq ri man a'j Israel taj.
Ri winaq a'j Israel kakub'i' na kik'u'x chirij.✡
13 Are b'a ri Dios ri kuya ku'lib'al k'u'x chixunojisaj che ki'kotemal
xuquje' ja'maril iwonojel ri ixkojoninaq che Are', rech jeri' kapulin ri
ku'lib'al ku'x chi'we rumal ri ukwinem ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.
14 Qas tzij wachalal, weta'm chi ix sib'alaj ixnojinaq che utzilal, xuquje'
qas k'o iweta'mab'al rumal ri' kixkwinik kiya ino'j chib'il taq iwib'. 15 Pune
jeri' xintz'ib'aj we ri' chuna'taxik chi'we pa ri utoq'ob' ri Dios ri ya'tal
chwe, 16 rech xinux patanijel rech ri Cristo Jesús kuk' ri winaq ri man a'j
Israel taj. Are nupatan utzijoxik ri utz laj taq tzij rech ri Dios, rech jeri' ri
winaq ri man a'j Israel taj ku'xik jun tyoxalaj sipanik ri kaqaj cho ri Dios.
17 Xaq jeri' utz kinna' nimal rumal ri patanijik ri kinb'ano che ri Dios,
pa Cristo Jesús. 18 Man kintzijoj ta chi jun jastaq we man are ri xub'an ri
Cristo pa nuk'aslemal rech jeri' ri winaq ri man a'j Israel taj ko'pan chi
reta'maxik ri nimanik che ri Dios. We jastaq ri' nub'anom ruk' tzij xuquje'
ruk' chak. 19 Ruk' sib'alaj nimaq taq k'utu'n, xuquje' mayijab'al taq jastaq
ruk' ri ukwinem ri Uxlab'ixel rech ri Dios. Xaq jeri', xintzijoj loq ri utz
laj utzij ri Cristo xchaple'taj loq pa Jerusalén xinopan k'a pa taq ronojel ri
tinimit rech Iliria. 20 Qas tzij wi, are rajawam na k'u'x kintzijoj ri utz laj
taq tzij pa taq ri tinimit jawje' man eta'matal ta wi uwach ri Cristo, rech
jeri' man kinwok taj jun jastaq, jawje' ri wokol chi wi jun. 21 Xane rech
jacha kub'ij ri tz'ib'atalik: "Ri winaq ri man xtzijox ta wi chike ri tzij, kakil
na uwach, xuquje' ri man xkita ta wi ri ub'i', kakich'ob' na ri utzij."✡

Ke' ri Pablo pa ri tinimit Roma

22 Rumal we tajin kinb'ano, man inkwininaq taj ixnusolim. 23 Chanim
k'ut rumal maj chi jawje' kinchakun wi waral, xuquje' sib'alaj urayim
na k'u'x kixe'nsolij. 24 Nuchomam kixinsolij kanoq we xine' je la' pa ri
España. Kinwaye'j chi are kixsolitaj kanoq xuquje' are kik'owisataj ri
qaki'kotem iwuk', kinito' b'ik rech kintaqej ri nub'e. 25 Chanim k'ut kine'
pa ri tinimit Jerusalén ke'nya tob'anik chike ri alaxik. 26 Rumal cher ri
qachalal a'j Macedonia, xuquje' ri a'j Acaya xkimulij jun tob'anik chike ri
alaxik ri e meb'aib' ri e k'o chikixo'l ri e tyoxalaj taq alaxik ri e k'o pa
Jerusalén. 27 Xkichomaj chi taqalik jewa' kakib'ano, xuquje' keta'm chi
ajk'asib' kuk' we alaxik ri'. Rumal k'u cher we winaq man a'j Israel taj
xkik'am ke ri sipanik rech ri uxlab'al, ya'tal xuquje' chi a're' kakiya ri
jastaq ri kajawataj chike ri a'j Israel. 28 Are kinto'taj kan chub'anik we ri',
xuquje' are kaya'taj kan ri sipanik chike, kinik'ow b'ik iwuk' k'a te ri' kine'

✡ **15:9** 15:9 Salmos 69:9. ✡ **15:10** 15:10 Deuteronomio 32:43. ✡ **15:11** 15:11 Salmos 117:1.
✡ **15:12** 15:12 Isaías 11:10. ✡ **15:21** 15:21 Isaías 52:15.

je la' España. 29 Weta'm chi we kinopan iwuk', kink'am b'ik sib'alaj nim
tewechib'al rech ri utz laj utzij ri Cristo.
30 Kinta k'u chi'we wachalal, pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesucristo xuquje' pa
ri uloq'anik ri Uxlab'ixel, chib'ana ch'awem cho ri Dios pa nuwi'. 31 Rech
man kinqaj ta pa kiq'ab' ri e b'anal taq k'ax ri e k'o pa Judea, xuquje'
rech kak'amawa'x ri tob'anik rech patanijik ri nuk'amom b'ik chike ri e
Tyoxalaj taq winaq ri e k'o pa Jerusalén. 32 Rech jeri' rumal ri urayib'al
ri Dios, kinopan iwuk' ruk' ki'kotemal xuquje' kinuxlan iwuk' jun janipa
q'ij. 33 Are ri Dios rech ja'maril kakanaj kanoq iwuk'. Jeri'.

16

Ri Pablo kutaq rutzil kiwach ri e tob'anelab'

1 Kinchilib'ej chi'we ri alaxik Febe, are jun patanijel pa ri komontyox
pa ri tinimit Cencrea. 2 Chik'amawa'j jetaq ri kataqi' che pa ri Ajawxel,
rumal cher are' jun qachalal pa ri qakojob'al. Chiya ronojel ri kajawataj
che, rumal ri a're' u'to'om sib'alaj e k'i winaq, in jun in chike.
3 Chiya rutzil uwach ri Priscila rachi'l ri Aquila, are wa' ri e tob'aninaq
wuk' pa Cristo Jesús. 4 A're' xkiya ri kik'aslemal rumal we; man xwi ta
kintyoxin chike are' xane kintyoxij xuquje' chike konojel ri komontyox ri
man a'j Israel taj. 5 Chiya rutzil kiwach konojel ri alaxik ri kakimulij kib'
cho kachoch a're'. Chiya rutzil uwach ri alaxik Epeneto, are wa' ri nab'e
kojonel pa jun le'aj re Asia. 6 Chiya rutzil uwach ri María, sib'alaj nim ri
chak ub'anom iwuk'. 7 Chiya rutzil kiwach ri Andrónico rachi'l ri Junias,
sib'alaj e loq' chikixo'l ri e taqo'n rech ri Dios, e wachi'l xujk'oji' pa che'
xuquje' are nab'e taq kojonelab' chinuwach in.
8 Chiya rutzil uwach ri Amplias, jun loq'alaj wachalal pa ri Ajawxel
Jesús. 9 Chiya rutzil uwach ri Urbano, jun qachi'l pa ri chak pa Cristo
Jesús, xuquje' ri loq'alaj alaxik Estaquis. 10 Chiya rutzil uwach ri Apeles utz
no'jininaq pa Cristo Jesús. Chiya rutzil kiwach ri e k'o ruk' ri Aristóbulo.
11 Chiya rutzil uwach ri nuwinaqil Herodión. Xuquje' chiya rutzil kiwach
ri e k'o ruk' ri Narciso, we winaq ri' e kojonelab' che ri Ajawxel. 12 Chiya
rutzil kiwach ri Trifena rachi'l ri Trifosa, sib'alaj tajin kakikoj kichuq'ab'
chub'anik ri uchak ri Ajawxel. Chiya rutzil uwach ri loq'alaj Pérsida,
sib'alaj nim ri chak ub'anom pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús. 13 Chiya rutzil
uwach ri Rufo, jun utz laj kojonel, xuquje' chiya rutzil uwach ri unan,
rumal jer elinaq nunan xuquje' in. 14 Chiya rutzil uwach ri Asíncrito, ri
Flegonte, ri Hermes, ri Patrobas, ri Hermas xuquje' ri alaxik ri e k'o kuk'.
15 Chiya rutzil uwach ri Filólogo, ri Julia, ri Nereo rachi'l ri ranab', xuquje'
ri Olimpas, xuquje' konojel ri e tyoxalaj taq winaq ri e k'o kuk'.
16 Chiya rutzil iwach ruk' jun Tyoxalaj tz'umanik. Kakitaq xuquje' rutzil
iwach konojel ri komontyox rech ri Cristo.*
17 Wachalal, kixinb'ochi'j kiq'at iwib' chike ri e kojol taq ch'o'j ri
ke'kipa'ij ri komontyox xuquje' xaq kik'ulel ri k'utu'n ri xya chi'we.
Chiq'ata iwib' chike. 18 We winaq ri' man are taj tajin kakipatanij ri
Ajawxel Jesús, xane are kakipatanij ri kirayinik. Jewa' kakib'ano ruk' taj
tzij ri xaq e q'olob'al ke'kimenk'etij ri man k'o ta keta'm. 19 Pune ix tajin
kixnimanik. Sib'alaj eta'matal ri ino'jib'al, kuya sib'alaj nim ki'kotemal
chwe, kawaj k'ut kikoj ri iweta'mab'al chub'anik ri utzilal, xuquje' man

* **16:16** 16:16 Naq'atal chike ri winaq che ri' kakitz'umaj kib' chikipalaj rech jeri' kakik'ut ri kiloq'anik.

kawaj taj kiweta'maj ub'anik ri etzelal. 20 Are k'u ri Dios ri kuya ja'maril,
kutak'ale'j na ri Itzel pa jun janipa q'otaj. Are ri utoq'ob' ri Ajawxel
Jesucristo kakanaj kanoq iwuk'.
21 Kutaq rutzil iwach ri wachi'l ajchak, Timoteo, xuquje' ri e nuwinaqil
Lucio, ri Jasón, rachi'l ri Sosípater.
22 In in Tercio, in xintz'ib'an we wuj ri', kintaq xuquje' rutzil iwach pa
ri Ajawxel.
23 Kutaq xuquje' rutzil iwach ri Gayo, are' xinuk'amawa'j cho ri rachoch
xuquje' xuk'amawa'j konojel ri komontyox rech we tinimit ri'. Xuquje'
kakitaq rutzil iwach ri Erasto, are wa' ri yakal pwaq pa ri tinimit, xuquje'
ri alaxik Cuarto.
24 Ri utoq'ob' ri Dios kakanaj iwuk' iwonojel. Jeri'.

Q'ijila'nem che ri Dios

25 Ri kakwinik kujeqeb'a ik'u'x pa ri utz laj tzij, pa ri utzij ri Jesucristo
ri xintzijoj chi'we, jacha ri kuq'alajisaj ri awatal loq ojer, pa ri majib'al
loq re ri q'otaj. 26 Are k'u wa' xq'alajisax kamik, pa ri tz'ib'atalik kumal
ri q'alajisal taq tzij, jacha ri xub'ij loq ri Dios ri maj usachik, xya'taj k'u
uk'utik chikiwach konojel ri winaq, rech jeri' keniman che ri kojob'al.
27 ¡Che ri Dios ri xa jun, ri reta'm ronojel, ya'tal wi juluwem pa Jesucristo
chib'e q'ij saq! Jeri'.

RI NAB'E WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHIKE RI KOJONELAB' A'J CORINTO

Majib'al re

Ri wuj re Hechos kutzijoj jas xub'an ri Pablo chuk'amik b'ik ri utz laj tzij rech ri Jesús ri Mesías chike ri winaq ri ke'l pa ri tinimit Macedonia (pa relib'al q'ij rech ri tinimit Grecia) xa k'u xanimaj b'ik xe' je la' pa ri tinimit Acaya (pa uqajib'al q'ij re ri tinimit Grecia) jeri' xub'ano rumal ri xraj xukol ri uk'aslemal.

Ri Pablo xu'solij ri tinimit rech Corinto, jun tinimit ri sib'alaj q'inom xuquje' jun k'olib'al ri uk'u'x ri kab'an wi k'ayij.

Sib'alaj e k'i winaq xekojon chila' rumal ri' xkanaj kanoq ri Pablo jun junab' ruk' nik'aj kuk' chuya'ik k'utu'n.

Are xel b'ik ri Pablo kuk', ri a'j Corintios xkitz'ib'aj jun wuj che ri Pablo (jun wuj ri man k'o ta chik quk') xkita sib'alaj k'i k'otoj chi' che.

Ri winaq a'j Corinto xkik'am uq'ab' ri kino'jib'al ri winaq a'j Grecia ri kub'ij chi ronojel ri jastaq ri kaqil uwach man utz taj, jeri' kakaj kakiq'at ri uxlab'al che ri kityo'jal.

Rumal ri' man qas ta chi utz kakil ub'anik jujun jastaq jacha ta ne ri k'ulanem, wa'im pa ri kinimaq'ij ri e b'anom taq tyox je xuquje' ri k'astajib'al re ri Jesús.

Pa ri wuj re nab'e Corintios kaqilo chi ri Pablo kutzijoj we jastaq ri' xuquje' kub'an k'otoj chi' pu'wi' ri q'ijila'nem.

Ri Pablo kutz'ib'aj chi we uwachulew ri uj k'o wi xa tajin kik'owik, are k'u ri Corintios kuya'o kakiya kib' chupatanixik ri Ajawxel jeri' rumal ri kichak kakib'ano man tzaqel taj. Ri k'astajib'al ke ri kaminaqib' ri kape na xuquje' ri k'ak' uwachulew ri kape na are kak'utuw na chi qas k'o xupatanij ri xkib'ano. Ri kuchilib'ej ri Pablo kuk'ut chiqawach jas je' kak'ulmataj pa ri ajawarem rech jeri' are kaqilij ub'anik ri rajawaxik kaqab'ano che we q'ij junab' ri kujriqitaj wi.

1 Ri Pablo sik'ital apanoq rumal ri urayib'al uk'u'x ri Dios, rech kux jun
taqo'n rech ri Cristo Jesús, rachi'l ri alaxik Sóstenes. 2 Kintaq we wuj ri
chike ri e tyoxirisatal pa Cristo Jesús, e sik'ital apanoq rech k'u'x tyoxalaj
taq winaq e kachi'l ri kakina'taj ri ub'i' ri Dios xuquje' rì qab'i' uj pa ronojel
k'olib'al ri e k'o wi: 3 Chik'amawa'j toq'ob' xuquje' ja'maril che ri Dios, ri
qaTat xuquje' utat ri Ajawxel Jesucristo.

Tyoxinik che ri Dios

4 Ronojel q'ij kintyoxin che ri Dios rumal iwe, rumal ri utoq'ob' ri Dios
ri xya'taj chi'we pa Cristo Jesús. 5 Rumal cher xik'amawa'j ronojel uwach
q'inomal pa Are' pa eta'manik xuquje' pa tzij, 6 jacha ri q'alajisanik chirij
ri Cristo ri xjeqeb'ax chi'we. 7 Jeri' maj jun sipanik kajawataj chi'we are
kiwaye'j apanoq are kuk'ut rib' ri Ajawxel Jesucristo. 8 Are' kab'anow
chi'we chi ko kixk'oji'k k'a pa ri k'isb'al q'ij, rech maj mak kariqitaj chi'we
pa ri q'ij are katzalij loq ri Jesucristo. 9 Ri Dios ri kub'ano ri kub'ij, are'
xixsik'in apanoq rech k'o iriqoj ib' ruk' ri Jesucristo, ri Qajawxel.

Pa'in ib' pa ri komontyox

10 Wachalal, kinta chi'we pa ub'i' ri Ajawxel Jesucristo, chi xa jun
ichomanik k'oloq, kixk'oloq pa riqoj ib' xuquje' man kiya ta b'e che ri pa'in

ib' chi'xo'l, xane xa jun chib'ana', xa jun ichomanik xuquje' xa jun jastaq
ix b'anal rech. 11 Jeri' rumal xb'ix chwe kumal e jujun rech ri Cloé chi k'o
ch'o'j chi'xo'l loq'alaj taq wachalal. 12 E k'o jujun chi'we kakib'ij: "In in
rech ri Pablo, in in rech ri Apolos, in in rech ri Cefas." Nik'aj chik kakib'ij:
"In in rech ri Cristo." 13 ¿La xa k'u pa'ital ri Cristo? ¿La are k'u ri Pablo xrip
rumal ri imak? ¿La pa ub'i' k'u ri Pablo xb'an wi iqasana'? 14 Kintyoxin che
ri Dios, man k'o ta jun chi'we xinb'an uqasana', xaq xwi xinb'an uqasana'
ri Crispo rachi'l ri Gayo, 15 jeri' maj jun kub'ij chi pa nub'i' in xb'an wi
uqasana'. 16 Xinb'an xuquje' kiqasana' konojel ri e k'o ruk' ri Estéfanas;
man kana'taj ta chi chwe we k'o chi jun xinb'an uqasana'. 17 Rumal cher
ri Cristo man xinutaq ta loq chub'anik qasana', xane chutzijoxik ri utz laj
taq tzij, man ruk' ta kitzij achyab' ri k'ax uch'ob'ik rech man kutzaq taj ri
uchuq'ab' ri xub'an ri Cristo cho ri ripb'al.

Ri Cristo are eta'mab'al xuquje' ukwinem ri Dios

18 Rumal ri utzijoxik ri ukamikal ri Jesús cho ri ripb'al xaq konarisab'al
chike ri kasach kiwach, chaqe uj k'ut ri kujkoltajik, we tzij ri' are ukwinem
ri Dios. 19 Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Kintukij na ri keta'mab'al ri achyab' ri k'o
keta'mab'al, xuquje' kinwetzelaj na ri kino'jib'al ri k'o keta'm.*✡

20 ¿Jawje' k'o wi ri achi ri k'o reta'mab'al? ¿Jawje' k'o wi ri qas kusolij ri
tz'ib'atalik? ¿Jawje' k'o wi ri achi ri qas kub'an ch'o'j pa tzij? ¿La man k'u
xukonarisaj ri Dios ri eta'mab'al kech ri achyab' rech we uwachulew ri'?
21 Pa ri reta'mab'al ri Dios, xub'an chike ri winaq a'juwachulew chi man
xketa'maj ta uwach ruk' ri keta'mab'al, xane xu'kolo ruk' ri tzij ri xkikojo
are xtzijox chike.

22 Ri winaq a'j Israel kakita mayijab'al taq jastaq xuquje' ri winaq ri man
a'j Israel kakita eta'mab'al. 23 Ri uj k'ut kaqatzijoj ri Cristo ri xripik. We
tzij ri topib'al aqanaj chike ri winaq a'j Israel, xuquje' konarisab'al kech ri
winaq ri man a'j Israel taj. 24 Chike k'u ri e sik'ital apanoq, ta k'u e winaq
a'j Israel o man a'j Israel taj, ri Cristo are ukwinem xuquje' reta'mab'al ri
Dios. 25 Rumal cher ri sib'alaj kon che ri Dios are sib'alaj k'o reta'mab'al
cho ri keta'mab'al ri winaq xuquje' ri sib'alaj man k'o ta uchuq'ab' pa Dios
are sib'alaj k'o uchuq'ab' chikiwach ri achyab'. 26 Qachalal, qas chiwila na
jas ri qas ix sik'ital wi apanoq: Man ix k'i taj ri k'o iweta'mab'al jetaq
ri kakib'ij ri winaq, man e k'i ta chi'we ri e kalk'wa'l taq ri taqanelab'.
27 Ri Dios k'ut xucha' ri man k'o ta reta'mab'al cho ri uwachulew rech
ku'ya pa kik'ixib'al ri achyab' ri k'o keta'mab'al, xuquje' xucha' ri sib'alaj
maj uchuq'ab' cho ri uwachulew rech ku'ya pa kik'ixib'al ri k'o taqanik
pa kiq'ab'. 28 Ri Dios xucha' apanoq ri sib'alaj man k'o ta kak'am che
xuquje' ri etzelatal uwach kumal ri winaq xuk'amawa'j ri man suk' taj
xuquje' xretzelaj ri suk' kuna'o. 29 Jeri' xub'ano rech maj jun kub'an nimal
cho ri Dios. 30 Xa Tyox che Are', ix ix k'o pa Cristo Jesús, ri Cristo are
qeta'mab'al, pa jule' taq tzij chik are wa ri xb'anow suk' chaqe xuquje'
are xujutyoxirisaj, are' xujtorow loq. 31 Rech jetaq ri tz'ib'atalik: *We k'o
jun kuna' nimal, chuna' nimal pa ri Ajawxel Jesús.*✡

2

Ri Pablo xwi kutzijoj ri utzij ri Cristo

✡ **1:19** 1:19 Isaías 29:14. ✡ **1:31** 1:31 Jeremías 9:24.

1 Xaq jeri' wachalal, are xe'ntzijoj ri uq'alajisanik ri Dios chi'we, man
xintzijoj ta chi'we ruk' taq q'ajajem tzij xuquje' man ruk' ta tzij ri k'ax
uch'ob'ik. 2 Man xraj ta na k'u'x xintzijoj jun jastaq chik chi'we are
xink'oji' chi'xo'l, xane xwi xwaj xinq'alajisaj ri Cristo ri xripik. 3 Man
k'o ta nuchuq'ab' are xink'oji' chi'xo'l, xinb'irib'at che xib'in ib' xuquje'
moch'och'em. 4 Xuquje' man xintzijoj ta ri utzij ri Dios chi'we ruk'
menk'etib'al taq kitzij achyab' xane ruk' ri uk'utu'n xuquje' ri ukwinem
ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 5 Jeri' rech ri ikojob'al man kajeqi' taj chirij ri
keta'mab'al ri winaq, xane pa ri ukwinem ri Dios.

Ri eta'mab'al ri kape che ri Loq'alaj Uxlab'ixel

6 Pune jeri', kujtzijon k'u ruk' eta'mab'al kuk' ri e ko chik pa Cristo, man
ruk' ta k'u eta'mab'al kech winaq rech we uwachulew xuquje' man ruk'
ta eta'mab'al kech ri e taqanelab' ri kasach na kiwach. 7 Xane kaqak'ut
ri jastaq ri awatal loq rech ri reta'mab'al ri Dios, jun eta'mab'al ri awatal
loq xuquje' utzujum loq ri Dios chaqe ojer uloq. 8 Man k'o ta jun chike ri
e taqanelab' rech ri uwachulew xch'ob'owik, rumal cher we ta xkich'ob'o
mat xkirip ri' ri Ajawxel rech juluwem. 9 Xane jacha ri tz'ib'atalik:
Maj jun ilowinaq, xuquje' man k'o ta jun towinaq,
man k'o ta jun chomab'al ch'ob'owinaq ri usuk'umam apanoq ri Dios chike
ri kakiloq'aj.[✡]
10 Chanim k'ut, ri Dios xuk'ut wa' we ri' chiqawach rumal ri Tyoxalaj
Uxlab'ixel, rumal cher ri Uxlab'ixel kusolij rij ronojel pune are ri k'o pa
ranima' ri Dios.
11 Qas tzij wi, rumal ¿jachin eta'maninaq ri uchomanik ri winaq we man
are ri ruxlab'al ri k'o pa are'? Man k'o ta jun eta'maninaq ri uchomanik ri
Dios xane xaq xwi ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 12 Uj man are ta qak'amawa'm ri
uxlab'al rech ri uwachulew, xane are ri Uxlab'ixel ri petinaq che ri Dios,
rech jeri' kaqachomaj ri xuya chaqe pa ri utoq'ob'. 13 Are wa' ri kaqatzijoj
rij, man kaqab'ij ta k'ut ruk' tzij kech achyab' ri k'ax uchomaxik, xane
kaqaya uk'utik ruk' utzij ri Uxlab'ixel, xaq jeri' kaqab'ij ri qas tzij rech ri
Uxlab'ixel pa utzijob'al ri Uxlab'ixel.
14 Ri winaq ri man k'o ta ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa ranima' man
kuk'amawa'j ta ri kape che ri Dios, rumal ri xaq tonti'risab'al wa' we jastaq
ri' cho are'. Man kakwin ta k'u chuch'ob'ik rij, rumal cher we jastaq ri'
xaq xwi kach'ob' rij pa ri Uxlab'ixel. 15 Ri winaq k'ut ri k'o pa ri Uxlab'ixel
kakwinik kuq'at tzij pu'wi' ronojel ri jastaq, are' k'ut maj jun kaq'atow tzij
pu'wi'. 16 Jeri' rumal: *¿Jachin xeta'man ri k'o pa ri uchomab'al ri Dios?*
¿Jachin chi'we kayo'w uno'jib'al?[✡] Are k'u ri uj k'o ri uchomab'al ri Cristo
quk'.

3

Ri pa'in ib' pa taq ri komontyox

1 Qachalal, ri in man xinkwin taj xintzijon iwuk' qas ko chik pa
ri uxlab'ixel xane jer ix k'o tyo'jal taq winaq jer xinb'an ak'alab'
chich'ab'exik pa Cristo. 2 Man xink'ut ta chi'wach jastaq ri k'ax uch'ob'ik,
xane are xink'ut ri man k'ax taj uch'ob'ik, rumal cher je ri ix k'o nitz' taq
ak'alab' man kixkwin ta na kitij ko taq jastaq xaq xwi leche. 3 K'amaja'
ix ko. K'a xaq je' k'o taq oyawal chi'we xuquje' kachkatik maja' ix ko.
¿La man je tajin kixno'jinik jetaq ri keno'jin ri winaq ajuwachulew?

✡ **2:9** 2:9 Isaías 64:4. ✡ **2:16** 2:16 Isaías 64:4.

4 Are kub'ij jun chi'we: In are nuterene'm ri Pablo, jun chik kub'ij are
nuterene'm ri Apolos.
¿La man k'u jewa' keno'jin ri man keta'm ta uwach ri Dios?
5 ¿Jachin k'u ri' ri Apolos? ¿Jachin xuquje' ri' ri Pablo? Man k'o ta chi
jun keqele'n, wa' a're' e patanijelab', xwi xkib'ano ri kipatan ri xuya ri
Ajawxel, kumal ke xixkojon ix. 6 In xintikow ri ija', ri Apolos xuja'j, ri
Dios k'ut are xk'iyisan ri tiko'n. 7 Xaq jeri' man are ta k'o uq'ij ri xtikow
ri ija' xuquje' man are ta ri xja'nik, xane are nim uq'ij ri Dios rumal cher
are kak'iyisan ri ija'. 8 Ri ajtikolob' xuquje' ri kaja'n ri tiko'n xaq junam
kiq'ij, are k'u ri tojb'al ke are jacha ri unimal ri chak ri xkib'ano. 9 Qas
tzij wi, uj uj tob'anelab', uj patanil rech ri Dios. Ri ix k'ut ix junam ruk'
ri ulew ri kutik wi ri Dios ri ija'. Ix ix rachoch ri Dios. 10 Pa ri utoq'ob'
ri Dios xub'an chwe chi in kinilowik jas kab'an chuyakik ri ja, xinkoj ri
utak'alib'al ri ja, jun chi k'ut kayakowik. Rajawaxik k'ut chi qas utz kub'an
jun chuyakik ri ja. 11 Man k'o ta chi k'u jun kakwinik kukoj jun tak'alib'al
chik ri man are ta Jesucristo. 12 We k'o ne jun kuwok jun jastaq pu'wi' we
tak'alib'al ri', pune ruk' q'ana pwaq, saq pwaq o wine je'lik taq ab'aj, o
xuquje' ruk' ne che', pajo o chaqi'j taq uxaq che', 13 kaq'alajin k'u na jas
ri' ri uchak, rumal cher pa ri q'ij rech q'atoj tzij kaq'alajisax na. Ri q'aq'
kaq'alajisan na, xuquje' kuk'ut na ri uje'lal ri kichak chkijujunal. 14 We
ri chak ri xub'an ri winaq man kasach ta uwach, kaya'taj na ri' utojb'alil.
15 We k'u kak'at ri uchak pa ri q'aq', ri' xa xtzaqmajik. Pune kakolotaj ri'
ri winaq jetaq ri kub'an jun are kik'ow pa ri q'aq'.
16 ¿La man iweta'm chi ix, ix utemplo ri Dios, xuquje' ri Uxlab'ixel rech
ri Dios k'o pa iwanima'? 17 We k'o jun kub'an k'ax che ri utemplo ri Dios,
kab'an na k'ax che are' rumal ri Dios, rumal cher sib'alaj tyox ri' ri utemplo
ri Dios, xuquje' ix ri' ri ix utemplo ri Dios.
18 Maj b'a jun kusub' rib' chi'we. We k'o jun kuna'o chi k'o reta'mab'al
rech uwachulew, chub'ana chi maj reta'mab'al rech jeri' kuk'amawa'j na
eta'mab'al. 19 Rumal cher ri eta'mab'al rech uwachulew, xaq konarisab'al
cho ri Dios. Jetaq kub'ij ri tz'ib'atalik: *Ri Dios ku'chap ri k'o keta'mab'al
ku'qasaj pa ri tonto'il.*✡ 20 Xuquje' kub'ij: *Ri Ajawxel reta'm chi man k'o
ta kutayij ri kichomab'al ri achyab' ri k'o keta'mab'al.*✡ 21 Xaq jeri' maj b'a
jun kuna' nimal kumal ke ri achyab', jeri' rumal cher ronojel ri jastaq ri
k'olik, iwech. 22 Pune are ri Pablo o ri Apolos, o ri Pedro, o pune xuquje'
are ronojel ri tiktalik, ri kaqilo xuquje' ri man kaqil taj, ri k'aslemal, o ri
kamikal, ri q'ij kamik o are ne ri kape na, ronojel iwech ix. 23 Ix, ix rech
ri Cristo, ri Cristo rech ri Dios.

4

Ri kichak ri e taqo'n rech ri Cristo

1 Xaq jeri' chich'ob'o b'a chi uj patanil rech ri Cristo, xuquje' uj kujilowik
jas kab'an chukojik ri jastaq rech ri Dios ri man eta'matal ta loq nab'e.
2 Rajawaxik chi ri e chajil taq rech ri ujastaq ri Dios kik'utu' chi qas e
k'ulib'al ku'x. 3 Ri in k'ut man kak'axir ta wanima' we kiq'at tzij pa nuwi'
o xapachin ne chike ri e q'atal taj tzij rech ri uwachulew kaq'atow tzij pa
nuwi'. Qas tzij man ne kinq'at ta tzij pa nuwi' in. 4 Pune man in ajmak taj
kinna'o, man are ta ri' kak'utuwik chi maj numak, are ri Ajawxel kaq'atow
na tzij pa nuwi'. 5 Xaq jeri', miq'at tzij pu'wi' jachinaq peta na ri Ajawxel,

✡ **3:19** 3:19 Job 5:13. ✡ **3:20** 3:20 Salmos 94:11.

are' kaq'alajisan na cho ri tunal ri katunanik ri awatalik pa ri q'equ'mal xuquje' kuk'ut na jastaq ri k'o pa taq ri anima'aj. Jeri' kaya'taj na che jun ri kataqi' che, rumal ri Dios.

6 Qachalal, ronojel we kinb'ij chi'we nuchakub'em in, xuquje' je ub'anom ri Apolos jeri' kujkwinik kixqato'o, rech kiweta'maj chi man kib'an ta chi jun jastaq we man are ri tz'ib'atalik. Rech maj jun kuna' nimal cho jun chik. 7 ¿Jachin kab'in chawe chi man katjunumataj ta kuk' nik'aj chik? ¿Jas k'o awuk' ri man xa ta xak'amawa'j chi che jun? We xa xak'amawa'j, ¿jas k'u che kab'ano chi jer ta ne man xa ta xya chawe?

8 Xya'taj chi'we ronojel ri karaj ri iwanima', xixq'inomarik, xixux taqanelab' pa kiwi' ri winaq, man uj iwachi'l ta k'u uj. K'o ta b'a ne wi qas ix taqanelab' pa kiwi' nik'aj chik rech jeri' kujtaqan iwuk'. 9 Ri kinch'ob' in chirij we jastaq ri' are chi ri Dios xub'an chaqe uj ri uj taqo'n kujkanaj kan pa ri k'isb'al k'olib'al, jetaq ri kab'an chike ri kekamisaxik. Xujkoj che k'utb'al chikiwach ronojel ri jastaq ri e tiktalik, chikiwach ri angelib' xuquje' chikiwach ri achyab'. 10 Xa rumal rech ri Cristo ri uj maj qeta'mab'al. Ri ix k'ut k'o iweta'mab'al pa Cristo. Uj ri' ri man k'o ta qachuq'ab'. Ri ix kixloq'axik are k'u ri uj ketzelax qawach. 11 Kamik kaqana' numik, chaqij chi', maj qatz'yaq, kab'an k'ax chaqe, man k'o ta qachoch jawje' kujk'oji' wi. 12 Ruk' we qaq'ab' kaqakamisaj qib' che chak, uj ke'qatewechi'j ri winaq pune k'ax taq tzij kakib'ij chaqe, kaqakoch'o pune kujtzukuxik rech kab'an k'ax chaqe. 13 Utz kaqab'an chi kich'ab'exik ri winaq pune kakib'an b'anoj tzij chaqij xuquje' kakib'ij pa taq we q'ij kamik ri' chi uj ri kujch'ulujin ri uwachulew, man k'o ta qapatan.

14 Makintz'ib'aj ta we ri' chi'we rech kixinya pa ik'ixib'al, xane rech kixinpixib'aj apanoq jer ta ne ix k'o loq'alaj taq walk'wa'l. 15 Pune e k'o sib'alaj e k'i mil winaq ri kakib'ij ri usuk'umal ri Cristo chi'we, weta'm chi man e k'i taj i'tat e k'olik, jeri' rumal in in itat pa Cristo Jesús rumal cher in xintzijon ri Cristo chi'we. 16 Rumal ri' kixinb'ochi'j rech kiwesaj uwach ri tajin kinb'ano.

17 Rumal wa' xintaq b'ik ri Timoteo iwuk', loq'alaj nuk'ojol pa ri Ajawxel Jesús, rech jeri' kuna'taj chi'we jas je' ri kinno'jin in pa Cristo, are wa' rajawaxik kaya uk'utik pa taq ri komontyox. 18 Kamik k'ut e k'o jujun chi'we ri kakib'an nimal, pa kik'u'x ri' chi man kixe'nsolij taj. 19 Qas tzij wi' we karaj ri Dios, kixe'nsolij na, ke'qil k'u na ri' ri winaq, man xaq xwi ta jas kakib'ano are ketzijonik xane janipa unimal ri kikwinem k'olik, jas che ri kakib'an nimal. 20 Jeri', rumal ri rajawarem ri Dios man are ta kak'utuwik janipa tzij kub'ij jun xane janipa ukwinem k'olik. 21 ¿Jas k'u kiwaj? ¿La are k'u kiwaj kink'am b'ik che'yab'al o are kiwaj kink'am b'ik loq'anik xuquje' jun uxlab'al ri kajororik?

5

Chiwesaj b'ik iwuk' ri alaxik ri xaq kub'an mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib'

1 Xtataj kumal konojel chi k'o makaj kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib' ri kab'an chi'xo'l, man ne katataj ta we jastaq ri' chikixo'l ri man e kojonelab' taj, k'o jun chi'we ri xumaj ri rixoqil ri utat xub'an rixoqil are' che. 2 Nimal k'ut kib'an qaj ruk' we jastaq ri', ¿la man are qas kataqi' ri', k'ax kina'o rumal ri xk'ulmatajik xuquje' xiwesaj ta b'ik chi'xo'l ri jewa' xno'jinik? 3 Ri in k'ut, pune man in k'o iwuk' pa winaqil, k'o ri wanima' iwuk', xuquje' xq'at taj tzij wumal pu'wi' ri xub'an mak, je ta ne qas in k'o

iwuk'. 4 Are kimulij iwib' pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús, xuquje' ri ukwinem,
ri wanima' xuquje' in kak'oji' na iwuk'. 5 Ri achi ri jewa' xub'ano, chijacha
pa uq'ab' ri Itzel rech kak'is pu'wi' ri utyo'jal rech jeri' kakolotaj na ri
ranima' pa ri q'ij rech ri Ajawxel.

6 Man utz ta ri' we kib'an nimal. ¿La man kiwilo chi jub'iq' ch'am
kuch'amirisaj ronojel ri q'or?* 7 Chiwesaj b'ik ri ch'am ri man utz ta chik,
rech jeri' kixux k'ak' q'or, kaxlan wa ri maj ch'am ruk' qas jetaq ri kixuxik.
Jeri' rumal cher ri Cristo are xuxik ri chij rech ri Pascua ri xkamisaxik ruk'
k'axal rumal qe. 8 Xaq jeri' qana'taj b'a ri Pascua man ruk' ta ri ch'am
ri man utz ta chik, are wa' ri mak xuquje' ri itzel taq jastaq xane ruk'
ch'ajch'oj laj anima'aj xuquje' pa qas tzij.† Pa ri nimaq'ij Pascua, ri a'j
Israel man kakiya ta ch'am ruk' ri kaxlan wa. Man kaya ta b'e che jun aj
Israel kuya ch'am ruk' ri ukaxlan wa.

9 Nutz'ib'am chi'we pa ri nuwuj chi man kixk'oji' ta kuk' ri xaq kakib'an
mak kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib'. 10 Man are ta kinb'ij chi
kixel chikixo'l ri winaq ri a'jmakib' ri e k'o cho we uwachulew ri', ri sib'alaj
kejiq'jatik, ri kakeleq'aj pwaq, xuquje' ri kakiq'ijila'j e b'anom taq tyox. We
ta are ri' kinb'ij, ri' rajawaxik kixel b'ik cho ri uwachulew. 11 Pa we wuj
ri' kintz'ib'aj chi'we chi man kuya taj kixk'oji' kuk' we winaq ri kakib'ij
chi e kojonelab' k'a te ri' kakib'an taq mak kuk' achyab' xuquje' ixoqib',
ke'kiq'ijila'j e b'anom taq tyox, e b'anal taq tzij, e q'ab'arelab' xuquje'
kakeleq'aj pwaq chike nik'aj chik, mixwa' kuk' we winaq ri'. 12 Jewa'
kinb'ij rumal cher ¿la kuya k'u ri' kinq'at tzij pa kiwi' ri man e kojonelab'
taj? ¿La man k'u ix ri' ri kuya'o kiq'at tzij pa kiwi' ri e k'o chi'xo'l? 13 Jeri'
rumal are ri Dios kaq'atow na tzij pa kiwi' ri man e kojonelab' taj. Chiwesaj
b'a b'ik ri itzel chi'xo'l.✡

6

Ch'o'j chikixo'l ri kojonelab'

1 We k'o jun chi'we k'o uch'o'j ruk' jun chik, ¿jas che katzujun chikiwach
q'atal tzij ri man e kojonelab' taj, man are ta katzijon kuk' ri kojonelab'?
2 ¿La man k'u iweta'm chi are ri kojonelab' keq'atow na tzij pa kiwi' ri
winaq a'juwachulew? ¿Jas k'u che man kixkwin taj kiq'at tzij pu'wi' we
nitz' jastaq ri'? 3 ¿La man k'u iweta'm chi uj kujq'atow na tzij pa kiwi' ri
angelib'? ¿Are ta k'u mat kaqaq'at tzij pu'wi' we jastaq rech we k'aslemal
ri'? 4 Xaq jeri' we k'o ich'o'j pu'wi' we nitz' taq jastaq ri'. ¿Jas k'u che are
ki'koj chuq'atik tzij pi'wi' ri man e k'o ta iwuk' pa ri komontyox? 5 Kinb'ij
we ri' chi'we rech kixk'ixik. ¿La man k'u k'o jun chi'we ri sib'alaj k'o
reta'mab'al chuq'atik tzij pu'wi' jun ch'o'j chikixo'l ri e kojonelab'? 6 Man
je ta k'u ri tajin kib'ano, xane jun alaxik ku'tzujuj jun alaxik chik cho ri
q'atb'al tzij, kakib'an k'u we ri' chikiwach ri man e kojonelab' taj.

7 Qas tzij wi sib'alaj jun nimalaj mak chi k'o ch'o'j chi'xo'l. ¿La man k'u
are utz we kiq'i' jub'iq' ri k'ax ri kab'an chi'we? ¿La man k'u are katanik
we man je' keno'jin iwuk' ri winaq?

8 Man je ta k'u ri tajin kib'ano, ix tajin kixb'anow ri k'axal xuquje' itzel
tajin kixno'jinik kuk' ri e kojonelab'.

---

* **5:6** 5:6 Ri ch'am ri kaya ruk' ri kaxlan wa jun k'utb'al re ri mak chikiwach ri winaq a'j Israel.
† **5:8** 5:8 Pa ri nimaq'ij Pascua, ri a'j Israel man kakiya ta ch'am ruk' ri kikaxlan wa xuquje' man ya'tal ta b'e chike kakiyak ch'am pa ri rachoch. ✡ **5:13** 5:13 Deuteronomio 17:7; 19:19; 22:21, 24; 24:7.

9 ¿La man k'u iweta'm chi ri itzel taq winaq man kok taj pa ri ajawarem
rech ri Dios? Misub' iwib', ri kemakun kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib',
xuquje' ri ke'kiq'ijila'j ri e b'anom taq tyox, ri e kakab' kachajil, kakab'
kixoqil, ri achyab' ri keq'oyik kuk' nik'aj achyab' chik, xuquje' ri achyab'
ri kakib'an mak kuk' e kech achyab' 10 ri eleq'omab', ri kejiq'jatik, ri e
q'ab'arelab', ri e b'anal taq tzij, xuquje' ri kakesaj pwaq chike ri winaq,
man kakechab'ej ta ri ajawarem rech ri Dios. 11 Je k'u wa' keno'jin jujun
chi'we ojer. Kamik k'ut xixch'ajtajik, xixtyoxirisatajik, pa ri ub'i' ri Ajawxel
Jesucristo xuquje' rumal ri Ruxlab'ixel ri Dios.

Ri makaj kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib'

12 Ya'tal b'e chwe kinb'an ronojel ri jastaq ri kawaj, man ronojel ta k'ut
kinuk'am b'ik pa ri utzilal. Ya'tal b'e chwe kinb'an ronojel ri jastaq, man
kinya ta k'u b'e are kab'an rech we jastaq ri' pa nuwi'. 13 Ri jastaq tijowik
rij chiqapam ke' wi, xuquje' ri qapam k'olib'al rech ri jastaq tijowik rij,
ukob'chal k'u wa' kak'is na tzij pu'wi' rumal ri Dios. Are k'u ri utyo'jal ri
winaq man rech ta mak kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib', xane
rech ri Ajawxel, xuquje' ri Ajawxel are ajchoq'e ri utyo'jal ri winaq. 14 Ri
Dios ruk' ri ukwinem xuk'astajisaj ri Ajawxel Jesús, xuquje' kujuk'astajisaj
na uj.

15 ¿La man iweta'm chi ri ityo'jal, utyo'jal ri Cristo? ¿La kink'am k'u
apanoq ri utyo'jal ri Cristo rech kinya ruk' jun ixoq ri sib'alaj kamakun
kuk' e k'i achyab'? Man je ta ri'. 16 ¿La man k'u iweta'm chi ri kamakun
ruk' jun ixoq ajmak kuk' sib'alaj e k'i achyab', kub'an xa jun tyo'j ruk'? Ri
tz'ib'atalik kub'ij: Ri kakinuk' kib' ku'x xa e jun.✡ 17 Are k'u ri kunuk' rib'
ruk' ri Ajawxel, ku'x xa jun uxlab'al ruk'.

18 Chixanimaj choch ri makaj kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib',
xapaskux mak ri kub'an ri winaq man kakanaj taj pa ri utyo'jal, are k'u
ri kub'an mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib', kamakun ruk' ri utyo'jal.
19 ¿La man k'u iweta'm chi ri ityo'jal are utemplo ri Tyoxalaj Uxlab'ixel?
Ri Uxlab'ixel k'o pa iwanima' rumal cher xuya ri Dios chi'we. Man ix taj
ix ajchoq'e iwib'. 20 Jeri' rumal paqalik xixloq' wi, rumal ri' chiq'ijila'j ri
Dios ruk' taq ri ityo'jal xuquje' pa ri iwanima', rumal cher ix rech ri Dios.

7

Pixab' chike ri k'ulanik taq winaq

1 Chanim k'ut are kintzijoj rij ri jastaq ri xitz'ib'aj loq chwe. Qas utz we
ri achi man kaq'oyi' ta ruk' jun ixoq. 2 Xa k'u rumal ri makaj ri kakib'an
achyab' kuk' taq ixoqib' xuquje' ri ixoqib' kuk' taq achyab', are utz we ri
achi kutzukuj rixoqil xuquje' ri ixoq kutzukuj rachajil. 3 Rajawaxik k'ut ri
achi kub'an ruk' ri rixoqil ri rajawaxik ub'anik, xuquje' ri ixoq kub'an ruk'
ri rachajil ri rajawaxik ub'anik. 4 Man are ta ri ixoq kab'an rech pu'wi' ri
utyo'jal, xane are ri rachajil. Man are ta xuquje' ri achajilom kab'an rech
pu'wi' ri utyo'jal xane are ri rixoqil. 5 Mixu'yaj b'a iwib' chib'il iwib'. Xane
xwi chiq'ata iwib' we amaq'el kib'an ch'awem xuquje' junam xichomaj.
Mib'ey iwib' churiqik chi iwib' junmul, rech man kixutaqchi'j ta ri itzel pa
mak rumal chi man kixkwin taj kiq'il iwib'.

6 Xaq xwi kinb'ij ri utz ub'anik, man tajin ta kinya jun taqanik chi'we.
7 Qas tzij wi, sib'alaj kurayij na k'u'x we ta je ib'anik jetaq ri nub'anik in.

✡ **6:16** 6:16 Génesis 2:24.

Jaljoj k'u wi ri sipanik ri uya'om ri Dios chaqe. Jun wi ri sipanik ya'tal che jun, jun chi wi ya'tal che ri jun chik.

8 Kinb'ij chike ri k'amaja' kek'uli'k xuquje' chike ri e malka'nib', utz ri' we man kek'uli' taj jetaq ri nub'anik in. 9 We k'u man kakiq'i'o chek'ulanoq, are katanik we kek'uli'k cho ri kek'at na rumal ri kirayinik.

10 Kinya we taqanik ri' chike ri e k'ulanik winaq (je' man in taj are ri Ajawxel) ri ixoq mutas rib' che ri rachajil. 11 We k'u kujach ri rachajil, mak'uli' chi b'a junmul, xane tzalij ruk' ri rachajil. Xuquje' ri achi mujach ri rixoqil.

12 Chike ri nik'aj chik kinb'ij (man utaqanik ta ri Ajawxel wa' we ri'): we k'o ne jun alaxik kuriq jun rixoqil man kojonel taj, karaj k'u ri ixoq kak'oji' ruk', mujacho. 13 We k'u are ri rachajil ri ixoq man kojonel taj, karaj k'u ri achi kak'oji' ruk', mujach ri ixoq ri rachajil. 14 Rumal cher ri achajilom ri man kojonel taj xtyoxirisataj ri' rumal ri uriqoj ib' ruk' ri rixoqil, je xuquje' ri ixoqilom ri man kojonel taj xtyoxirisataj ri' rumal ri uriqoj ib' ruk' ri rachajil. We ta mat jeri' e ch'uluj b'a ri' ri ak'alab' kek'oji'k, man e ch'uluj ta k'ut xane e tyoxirisatal chik. 15 Pune jeri', we ri uk'ulaj jun ri man kojonel taj karaj k'ut kujach rib' che ri uk'ulaj kojonel, miq'atej. We jewa' kak'ulmatajik, ri kojonel man kakanaj ta kanoq chuxe' eqa'n. Rumal cher ri Dios xujusik'ij apanoq rech kujk'oji'k pa ja'maril. 16 ¿Jas aweta'm at ixoq wine awumal awe kakolotaj na ri awachajil? O ¿jas aweta'm at achi wine rumal awe kakolotaj na ri awixoqil?

17 Chi'jujunal b'a chib'ana ri ixusik'im wi apanoq ri Dios xuquje' ri ixutaqom chub'anik, kintaqanik rech jewa' kab'an pa ronojel ri komontyox. 18 Jacha ta ne ri winaq ri xkojonik xuquje' kojtal retal, man ya'tal ta chik katzalix ri sak'ital che, je xuquje' ri man kojtal ta retal are xkojonik, man kakoj ta chi retal rumal cher xkojonik. 19 Maj kutayij we sak'ital jun o man sak'ital taj. Are k'o kutayij we kanimaxik ri utaqanik ri Dios. 20 Chixk'ol b'a ijujunal jawje' ri ix k'o wi are xixusik'ij apanoq ri Dios. 21 We at ajchak rech jun chik xuquje' are kab'an rech pa awi' man kak'axir taj awanima'. We k'u katkwinik katel pa uq'ab' ri kab'an rech pa awi', je'lik ri'. 22 Rumal cher ri ajchak are xsik'ix apanoq rumal ri Ajawxel, xkiritaj ri' rumal ri Ajawxel, je xuquje' ri xsik'ix apanoq man ajchak taj, xux ri' rajchak ri Cristo. 23 Paqal xloq'b'ex iwe. Xaq jeri' man kixtzalij ta chik che rajchak japachinaq. 24 Qachalal, chi'jujunal chixk'oloq jetaq ri ib'anik are xixsik'ix apanoq rumal ri Dios.

25 Are k'u ri maja' kek'uli'k, man k'o ta jun taqanik rech ri Ajawxel ri ya'tal chwe rech kinb'ij chike, kinb'ij k'u ri kinchomaj in, jer ta ne in k'o jun ri xya'taj wi ri utoq'ob' ri Dios rech in ku'lib'al ku'x. 26 In kinchomaj chi utz we ri winaq je kakanaj kanoq jetaq ri ub'anik chanim, jeri' rumal cher k'ax ri q'otaj ri uj k'o kamik. 27 ¿We at k'ulanik? Man karayij taj kajach ri ak'ulaj. ¿We man at k'ulanik? Matzukuj awixoqil. 28 Man katmakun taj we katk'uli'k. We k'u k'o jun ak'al ali kak'uli'k, man kamakun ta xuquje'. Pune jeri', ri winaq ri kek'uli'k sib'alaj k'i k'ax kakiriq na pa ri kityo'jal, are k'u ri man kawaj ta in kiriqo.

29 Wachalal, ri kawaj kinb'ij are: xa jub'iq' chi ri q'otaj ri kakanaj chaqe. Ri e k'o kixoqil kib'ana' chi jer ta ne e maj kixoqil. 30 Ri ko'q'ik kib'ana' chi jer man koq' taj. Ri keki'kotik kib'ana' chi man keki'kot taj. Ri kakiloq' jun jas ke kib'ana' chi je ri man xkechab'ej taj. 31 Ri kakiki'koteb'ej ub'anik ri jastaq rech we uwachulew ri', kib'ana chi je ri man kakiki'koteb'ej taj

ub'anik. Jeri' rumal cher we uwachulew ri' xuquje' ri k'o choch kasach na uwach.
32 Kurayij wanima' in chi man kak'axir taj iwanima' che taq ri jastaq. Ri ak'al taq alab'om ri man e k'ulan taj, are kak'axir kik'u'x che ri jastaq rech ri Ajawxel rech keqaj choch. 33 Are k'u ri k'ulanik winaq are kak'axir ranima' che ri jastaq rech ri uwachulew xuquje' rech kaqaj choch ri rixoqil. 34 Jaljoj ri kakaj. Ri ixoq ri man k'ulan taj xuquje' ri ak'al ali ri man k'ulan taj, kak'axir ranima' chuch'ojch'ob'exik ri tyo'jal xuquje' ri ranima' rech kaqaj cho ri Ajawxel. Are k'u ri k'ulanik ixoq are kak'axir ranima' che ri jastaq rech ri uwachulew xuquje' chub'anik ri kaqaj choch ri rachajil.
35 Kinb'ij we jastaq ri' chi'we rech utz kixelik, man xa ta kixinq'atej, xane are kawaj utz ri ik'aslemal choch ri Ajawxel.
36 We k'o ne jun man je ta tajin kub'an chi rilik ri ali ri ub'im k'ulanem che xuquje' we ri ali utz chik kak'uli'k, rumal ri' kuna' ri ala chi utz chik kek'uli'k, chek'ulanoq. Man kemakun taj we kek'uli'k. 37 Are k'u ri kuna'o chi man karaj taj kak'uli'k xuquje' kakwinik kab'an rech pu'wi' ri utyo'jal, utz ri' ri kano'jinik we xuchomaj chi man kak'uli' ta ruk' ri ali ri ub'im k'ulanem che. 38 Je k'u ri', utz ri' ri kub'an jun winaq we kak'uli'k ruk' ri ali ri ub'im k'ulanem, xa k'u are sib'alaj utz na kub'ano we man kak'uli' ruk'.
39 Ri ixoq nuk'ul ruk' ri rachajil are k'aslik. We k'u kakam ri achajilom, kasolotaj kanoq ri ixoq rech kak'uli' chi ruk' xapachin ri karaj are', xwi ta ne wi we pa ri Ajawxel kek'uli' wi. 40 Kinchomaj in chi ri ixoq sib'alaj kaki'kot na we man kak'uli' chik. Kinkojo chi k'o ri Uxlab'ixel rech ri Dios chwe chub'ixik we jastaq ri'.

8

Ri jastaq ri tzujtal chikiwach ri e b'anom taq tyox

1 Are k'u ri jastaq ri tzujtal chikiwach ri e b'anom taq tyox. Qonojel qeta'm jas ub'antajik we ri'. Ri eta'mab'al kuya nimal, are k'u ri loq'anik kub'an che jun chi kak'iyik. 2 We k'u k'o jun ri kuna'o chi reta'm chik ronojel, k'amaja' reta'm ri' ri rajawaxik kareta'maj. 3 Ri winaq ri kuloq'aj ri Dios eta'matal uwach rumal ri Dios.
4 Are k'u we kujtzijon pu'wi' ri utijik jastaq ri tzujtal chikiwach ri e b'anom taq tyox, qeta'm chi ri b'anom tyox maj kuxik, xuquje' qeta'm chi xa jun ri Dios k'olik. 5 Pune ri e b'anom taq tyox kab'ix dios chike cho ri uwachulew xuquje' pa ri kaj (qas ne tzij wi e k'o e k'i dios xuquje' ajawxelab'). 6 Qeta'm uj chi maj chi jun Dios k'olik, xaq xwi ri Tataxel pu'wi' ronojel ri jastaq xuquje' uj k'aslik chuya'ik uq'ij, man k'o ta chik jun Ajawxel, xaq xwi Jesucristo, ri yo'winaq uk'aslemal ronojel ri k'olik xuquje' xa rumal rech uj k'aslik.
7 Man konojel ta k'ut k'o keta'mab'al pu'wi' we jastaq ri'. E k'o jujun k'amaninaq chike kakiya kiq'ij ri e b'anom taq tyox, kakitij ri jastaq ri keta'm chi tzujtal chikiwach ri e b'anom taq tyox, jeri' ri kichomab'al kach'ulujirik rumal man k'o taj kichuq'ab'. 8 Man are ta ri kaqatijo kab'anow chaqe chi kujqaj cho ri Dios xuquje' man are ta ri jastaq ri kaqatijo kab'anow sib'alaj utz chaqe, man are ta xuquje' kab'anow itzel chaqe we man kaqatijo. 9 Pune jeri', chichajij iwib' rech man kixux ta topib'al aqanaj chike nik'aj chik rumal ri jaljoj taq ichomanik. 10 Jeri' rumal cher we at k'o nim aweta'mab'al cho jun chik katwa' k'u pa ri templo rech jun b'anom tyox, katril k'u jun ri man k'o ta uchuq'ab' pa ri

ukojob'al, ¿La man k'u katzurutaj urayinik ri' rech kutij ri jastaq ri tzujtal chikiwach ri e b'anom tyox? 11 Ri alaxik k'ut ri man k'o ta uchuq'ab' pa ri ukojob'al, ri rumal rech xkam ri Cristo, kel ri' pa ri ukojob'al rumal ri aweta'mab'al at. 12 Are kitaqchi'j chi nik'aj chub'anik jun jastaq ri keta'm a're' chi mak ub'anik, che ri Cristo tajin kixmakun wi. 13 Rumal ri', we are ri kintijo kab'anow che ri wachalal katzaq pa mak, man kintij ta chi ri' ri ti'j, rech jeri' man kamakun ta rumal we.

9

Ri ya'tal chike ri u'taqo'n ri Dios kakib'ano

1 ¿La man k'u ya'tal chwe in kinb'ano ri kawaj? ¿La man k'u wilom in ri Ajawxel Jesús? ¿La man k'u wumal we in xixkojon che ri Cristo? 2 Pune e k'o man kakikoj taj chi inutaqo'n ri Dios. Ri ix k'ut kikojo. Jeri' rumal ri ix, ix retal chi qas inutaqo'n pa ri Ajawxel.

3 Ri tob'al wib' chikiwach ri kinkiyoq'o are we ri': 4 ¿La man k'u ya'tal chaqe uj kujwa'ik xuquje' kujqumunik? 5 ¿La man k'u ya'tal chaqe kaqak'am b'ik ri qixoqil quk' jetaq ri kakib'an ri Pedro, ri e rachalal ri Jesús, xuquje' ri nik'aj taqo'n chik? 6 ¿La xaq xwi k'u ri Bernabé rachi'l ri in, man ya'tal ta chaqe kujchakunik? 7 ¿La k'o k'u jun ajch'o'j chajil tinimit are katojow ronojel ri kajawataj che? ¿La k'o k'u jun ajchak ri' ri kutik uvas ri mat kutij rech ri uvas? ¿La k'o k'u jun ajyuq' ri' ri ku'chajij ri wakax man kutij ta k'u rech ri leche ri kuyitz'o? 8 Michomaj chi xaq pa we wi kinb'ij we jastaq ri'. ¿La man k'u jewa' kub'ij ri taqanik? 9 Kub'ij pa ri utaqanik ri Moisés: *Makoj chim chutza'm ri wakax ri kayaq'ow ri tiriko*✡. ¿La qas k'u are ri wakax ri' ri kak'axir ranima' ri Dios chike 10 o xa rumal qe uj kub'ij? Qas tzij wi, xa rumal qe uj kub'ij, rumal chi ri ajchak are kuchaple'j uchakuxik ri ulew rech kab'an ri tiko'n xuquje' ri b'iqol rech ri uwach kuchaple'j chak, kakib'ano we chak ri' ku'l kik'u'x chi kakiriq ke ri uwach ri tiko'n. 11 We qatikom ija' rech ri uxlab'al pa taq iwanima' ¿la sib'alaj nim k'u ri kel wi chi'we we kiya tob'anik chaqe ri kajawataj chaqe uj rech kujk'asi'k? 12 We kakik'am ke nik'aj iwuk', ¿la man k'u taqal chaqe uj kaqak'am xuquje' qe? Pune jeri' xqaq'i'o man xqatoq'ij taj ri ya'tal chaqe, xqaq'i'o rech man kujux taj topib'al aqanaj pa ri utz laj taq tzij rech ri Cristo. 13 ¿La man iweta'm chi ri kepatanij pa ri Templo xuquje' ri kakilij patanijem cho ri tzujb'al, chila' kakik'am wi ke ri tijowik rij? 14 Ri Ajawxel xtaqanik rech ri kakitzijoj ri utz laj tzij kik'amawa'j ri tojb'al ke chila'. 15 Man nuk'amom ta k'u we che ri ya'tal b'e chwe, xuquje' matajin ta kintz'ib'aj we ri' chuch'aik chi'we. Are katanik kinkamik cho ri kinq'atex che ri qas kawaj kinb'ano.

16 Pune jeri', kintzijoj ri utz laj taq tzij, man ruk' ta nimal, rumal cher are wa' ri ya'talik kinb'ano. ¡K'ax we, we man kintzijoj ri utz laj taq tzij! 17 Qas tzij wi we kinb'an ruk' ronojel wanima', kaya'taj na tojb'al we, we k'u kinb'ano rumal xa kintaqchi'x chub'anik, xaq xwi tajin kinb'an ri' ri xintaq che. 18 ¿Jas k'u tojb'al we kinriqo? Xaq xwi kintzijoj ri utz laj taq tzij, man kinta ta pwaq are kintzijoj ri utz laj tzij, rech man kinb'an taj ri ya'tal b'e chwe kinb'ano.

19 Pune maj nuk'as xa ta ne ruk' jun, xinux k'u ajchak kech, rech jeri' sib'alaj e k'i ke'nch'eko. 20 Xinux aj Israel chikixo'l ri winaq a'j Israel, rech jeri' xe'nch'eko. Are xink'oji' kuk' ri e k'o chuxe' ri taqanik rech ri

✡ **9:9** 9:9 Deuteronomio 25:4.

Moisés je xinno'jin kuk' (pune man in k'o in chuxe' ri taqanik) rech jeri' xe'nch'eko. 21 Chikixo'l ri man e k'o ta chuxe' ri taqanik, xinno'jinik jetaq ri man k'o ta chuxe' ri taqanik, (pune man in q'atal ta che ri utaqanik ri Dios, xane qas uchapom na k'u'x ruk' ri utaqanik ri Cristo) rech jeri' ke'nch'ek ri man e k'o taj chuxe' ri taqanik. 22 Xinb'ano chi maj nuchuq'ab' are xink'oji' kuk' ri maj kichuq'ab' rech jeri' xe'nch'ek ri maj kichuq'ab'. Xinb'an ronojel uwach rech jeri' xe'nch'eko pune xa e jujun chike konojel. 23 Kib'ano ronojel we ri' xa rumal rech ri utz laj taq tzij, rech jeri' k'o we che ri uwachinik.

24 ¿La man iweta'm chi are kab'an jun xik'anem, konojel ri xik'anelab' kakitij chuq'ab', pune jeri' xa jun kach'ekow ri tojb'al? Xaq jeri' chixxik'anoq rech kaya'taj na chi'we ri tojb'al. 25 Konojel ri ko'k pa jun tijoj anim, kakitijoj kib' ruk' suk'al. We winaq ri' kakib'an we jastaq ri' rech kakich'ek ri tojb'al ke ri kasach uwach, ri uj k'ut kaqatijoj qib' rech kaqach'ek jun tojb'al qe ri man kasach ta uwach. 26 Xaq jeri', ri in man kinxik'an taj jetaq ri winaq ri man keta'm taj jawje' k'opan wi; xuquje' man kinb'an ta ch'o'j jetaq ri xaq kyaqiq' kuch'ayo. 27 Xane kinch'ey wib' xuquje' in kab'an we pu'wi' ri nutyo'jal, jeri' rumal pune xintzijoj ri utzij ri Dios chike nik'aj chik, makawaj taj in kinel kanoq.

10

Ri chilab' ri kab'an chike ri winaq a'j Israel

1 Wachalal, man kawaj taj chi kasachan chi'we chi xk'oji' jun sutz' pa kiwi' ri e qatat qanan ojer xuquje' konojel xi'k'ow pa ri plo. 2 Konojel xb'an kiqasana' pa ri sutz' xuquje' pa ri plo jeri' xu'x rachi'l ri Moisés. 3 Konojel xa junam wa rech ri uxlab'al xkitijo. 4 Xuquje' junam xkiqumuj ri ja' rech ri uxlab'al, jeri' rumal xequmun che ri ab'aj rech ri uxlab'al ri teren chikij, we ab'aj ri' are Cristo. 5 Pune jeri' e sib'alaj k'i chike we winaq ri', man xeqaj ta cho ri Dios, xaq jeri' xekam kanoq pa ri ulew ri katz'inowik.

6 Ronojel we ri' xk'ulmatajik rech xuya kanoq jun k'utu'n chiqawach, rech jeri' man kaqarayij ta ri itzel taq jastaq, jetaq ri xkib'an a're'. 7 Miq'ijila'j e b'anom taq tyox jetaq ri xkib'an jujun chike a're', jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'atalik: *Xet'uyi'k ri winaq, xewa'ik, xequmunik xuquje' xkijach kib' chub'anik ri etzelal.*✡ 8 Maqab'an mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib' jetaq ri xkib'an e jujun, rumal ri' xekam juwinaq oxib' mil winaq pa jun q'ij.✡ 9 Xuquje' man are ta kaqilij ub'anik ri mak ruk' che ri Cristo man kuq'at ta tzij pa qawi', jetaq xkib'an e jujun rumal ri' xekamik rumal ri xeti'ik kumal ri kumatz.✡ 10 Xuquje' mib'ij tzij che ri Dios xaq pa iwanima', jetaq xkib'an e jujun, rumal ri' xekamisax rumal ri ángel rech ri kamikal.✡

11 Xk'ulmataj ronojel we jastaq ri' rech kux jun k'amb'ejab'al no'j, xuquje' xtz'ib'axik rech kujupixab'aj rumal cher uj k'o chik pa taq ri k'isb'al taq q'ij. 12 Rumal k'u ri' we k'o jun kuna'o chi ko k'olik, matzaqik. 13 Ri ix man iriqom taj jun taqchi'nem pa mak ri mat rech winaq. Ri Dios k'ut ri jeqel pa ri utzij, man kuya ta b'e kixtaqchi'x pa jun makaj ri man k'o ta ichuq'ab' chiretzelaxik.

Ri nimaq'ij ri kab'an chikiwach ri e b'anom taq tyox man junam ta ruk' ri wa'im ri kab'an ruk' ri Ajawxel

✡ **10:7** 10:7 Éxodo 32:6. ✡ **10:8** 10:8 Números 25:1-9. ✡ **10:9** 10:9 Números 21:6. ✡ **10:10** 10:10 Números 14:1-29; 26:63-65.

14 Xaq jeri' loq'alaj taq wachalal, mi'q'ijila'j b'anom taq tyox. 15 Tajin
kintzijon kuk' winaq ri k'o keta'mab'al jeri' chich'ob'o rij we kinb'ij chi'we.
16 Ri qumub'al rech tewechib'al ri kujtyoxin che, ¿la man k'u kel kub'ij wa'
chi k'o qariqoj ib' ruk' ri ukik'el ri Cristo? Ri kaxlan wa ri kaqapirij ¿la
man k'u kel kub'ij wa' chi kaqab'an riqoj ib' ruk' ri utyo'jal ri Cristo? 17 Xa
jun kaxlan wa kaqatij qonojel; je xuquje' pune uj sib'alaj k'i, xa jun tyo'jal
qa'nik.
18 Chi'wilampe ri winaq a'j Israel: ¿La man kakib'an riqoj ib' ruk' ri
tzujb'al are kakitij ke ri katzuj chila'? 19 ¿Jas kawaj kinb'ij ruk' we ri'? ¿La
are k'u tajin kinb'ij chi ri sipanik ri kakib'an ri winaq man a'j Israel taj
nim ub'anik, o la are k'u tajin kinb'ij chi nim kiq'ij ri e b'anom taq tyox?
20 Man je ta ri', xane are kakitzuj ri sipanik, matajin ta kakitzuj cho ri Dios
xane chikiwach ri itzel taq uxlab'al, man kawaj ta k'ut kib'an riqoj ib' kuk'
ri itzel taq uxlab'al. 21 Man kuya taj kixqumun pa ri uqumub'al ri Ajawxel
k'a te ri' kixqumun pa ri kiqumub'al ri itzel taq uxlab'al. Man kuya taj
kixwa' pu'wi' ri umexa ri Ajawxel, k'a te ri' kixwa' pu'wi' ri kimexa ri
itzel taq uxlab'al. 22 ¿La are k'u utz ri' we kaqayak royawal ri Ajawxel?
¿La uj k'ut nim qachuq'ab' choch Are'?

Ri rajawaxik kub'an ri kojonel

23 Utz kub'an jun ronojel ri karaj, man ronojel ta k'ut k'o kach'ek che.
Utz kub'an jun ronojel ri karaj, man ronojel ta k'ut kuk'am loq utzilal.
24 Man k'o ta b'a jun kutzukuj utzilal xaq chib'il rib' xane chutzukuj ri
utzilal ke nik'aj chik.
25 Chitija' ronojel ri kak'ayix pa ri k'ayib'al ti'j, makitatab'e la taj jawje'
petinaq wi, rech makichomaj ta rij. 26 Jeri' rumal cher are ri Ajawxel
ajchoq'e ri uwachulew xuquje' ronojel ri k'o choch.✡
27 We k'o ne jun man kojonel taj kixusik'ij ki'tija iwa ruk', kik'amawa'j
k'u uq'ab' ri sik'inik, chitija' ronojel ri kaya chi'we, makitatab'e la taj jawje'
xpe wi. 28 We k'u k'o jun kub'ij chi'we, "We jastaq ri' tzujtal chikiwach
b'anom taq tyox" man kitij taj rumal rech ri xb'in chi'we man rumal ta
ri xichomaj ix. 29 Are tajin kinb'ij ri kuchomaj chi jun chi'wij, man are
ta kinb'ij in ri kichomaj ix. Jeri' rumal cher ¿jas ta k'u che ri kaq'at tzij
pa nuwi' rumal jun chik, rumal ri ya'tal b'e chwe kinb'ano? 30 We ruk'
tyoxinik kintij ri wa ri kaya chwe, ¿la kaq'at k'u tzij pa nuwi' we kintij ri
jastaq ri nutyoxim che ri Dios? 31 K'isb'al rech, we k'u kitijo o kiqumuj
o kib'an xapaskux jun jastaq, chib'ana chuya'ik uq'ij ri Dios. 32 Mixux
topib'al aqanaj chike ri a'j Israel, xuquje' ri man a'j Israel taj o xapachin
chike ri ukomontyox ri Dios. 33 Je chixno'jinoq jetaq ri kinno'jin in, kawaj
utz kinno'jin kuk' kojonel. Man are ta kintzukuj ri kawaj in, xane are ri
kakaj chi nik'aj, rech jeri' kekolotajik.

11

1 Je chixno'jinoq jetaq ri kinno'jin in, jeri' rumal in are kinwesaj uwach
ri Cristo.

Rajawaxik utz kujno'jinik pa ri q'ijila'nem pa ri komontyox

2 Sib'alaj kinya iq'ij rumal kinna'taj chi'we xuquje' iyakom pi'wanima' ri
k'utu'n ri xinya chi'we. 3 Kawaj k'ut qas kich'ob'o chi ri Cristo are ujolom
ri achi, ri achi are ujolom ri ixoq, xuquje' ri Dios are ujolom ri Cristo.
4 Ri achi ri kuch'uq ri ujolom are kub'an ch'awem o are kuq'alajisaj jun

✡ **10:26** 10:26 Salmos 24:1.

tzij ri kaya che rumal ri Dios, kuya pa uk'ixib'al ri ujolom. 5 Are k'u ri
ixoq ri man uch'uqum ta ri ujolom are kub'an ch'awem o kuq'alajisaj jun
tzij ri kaya che rumal ri Dios je ta ne xa to'l ri' ri ujolom, rumal usak'im
ronojel ri uwi'. 6 We man kuch'uq ri ujolom ri ixoq, chusak'ij b'a ri uwi'.
We k'u k'ixib'al che ri ixoq kusak'ij ri uwi' o kub'an tol che ri ujolom,
chuch'uqu b'a.* 7 Man ya'tal ta che ri achi kuch'uq ri ujolom, rumal cher
are uk'utwachil ri ujuluwem ri Dios, ri ixoq k'ut are ujuluwem ri achi.
8 Rumal cher ri achi man che ta ri ixoq xesax wi, xane are ri ixoq xesax
che ri achi. 9 Xuquje' man rumal ta rech ri ixoq xtik ri achi, xane are xtik
ri ixoq rumal rech ri achi. 10 Rumal we ri' xuquje' kumal ke ri angelib',
rajawaxik ri ixoq are kab'an rech pu'wi' ri ujolom. 11 Pune jeri', pa ri
Ajawxel, ri ixoq man kakwin taj kak'oji'k we maj ri achi, xuquje' ri achi
man kakwin taj kak'oji'k we maj ri ixoq. 12 Rumal cher jacha ri ixoq, che
ri achi petinaq wi, je xuquje' ri achi che ri ixoq kalax wi. Ronojel k'ut che
ri Dios kape wi.
13 Chiq'ata tzij ix pu'wi' we ri': ¿La taqal k'u che ri ixoq kub'an ch'awem
cho ri Dios we man uch'uqum ri ujolom? 14 ¿La man k'u uk'utum ri
k'aslemal chi'wach chi k'ixib'al we kunima'qirisaj ri uwi' ri achi, 15 are
k'u ri ixoq are nim uq'ij we nima'q ri uwi'? Jeri' rumal cher ri uwi' ri ixoq
jer k'o ch'uqb'al ujolom. 16 We k'o jun kukoj uchuq'ab' katzijon chirij we
jastaq ri', na'taj che chi ri uj xuquje' ri ukomontyox ri Dios man k'o ta chi
jun qanaq'atajisab'al cho we ri'.

Ri wa'im ri kab'an ruk' ri Ajawxel

17 Kintz'ib'aj we ri' chi'we man chuya'ik ta iq'ij, rumal cher pa ri iriqoj
iwib' man are ta nim ri utzilal kib'ano xane are nim ri etzelal. 18 Ri nab'e
xb'ix chwe are chi are kiriq iwib' ix komontyox, k'o pa'in ib' chi'xo'l, ri
in k'ut kinkoj jub'iq' ri xb'ix chwe. 19 Qas tzij wi, rajawaxik chi k'o ch'o'j
chi'xo'l rech qas keq'alajinik jachin ri qas e terene'l rech ri Cristo. 20 Are
kimulij iwib', man are ta tajin kimulij iwib' chub'anik ri wa'im rech ri
Ajawxel. 21 Rumal cher pa jujunal chi'we kixnab'ej chutijik ri irekeq'ij ri
iwuk'a'm b'ik, e k'o k'u jujun kakina' wi'jal, nik'aj chik keq'ab'arik. 22 ¿La
xa k'u maj iwachoch jawje' kixwa' wi? ¿O xa kiwetzelaj ri ukomontyox ri
Dios xuquje' ki'ya pa kik'ixib'al ri maj kirekeq'ij kuk'am b'ik? ¿La kinya
k'u iq'ij rumal we ri'? Man kinya taj.

Ri taqalik kaqab'ano are kaqab'an ri wa'im ruk' ri Ajawxel (Mateo 26:26-29; Marcos 14:22-25; Lucas 22:12-20)

23 In xink'amawa'j che ri Ajawxel ri xinb'ij chi'we: Ri Ajawxel Jesús
che ri chaq'ab' ri xjach pa kamikal, xuk'am ri kaxlan wa, 24 are xtyoxitaj
rumal che ri Dios, xupirij. K'a te ri' xub'ij: We kaxlan wa ri' are nutyo'jal
ri kinjach na rumal iwe; jewa' chib'ana che na'tab'al we. 25 Xuquje' are
xtijtaj ri rekeq'ij, xuk'am ri qumub'al k'a te ri' xub'ij: We vino ri' are wa'
ri k'ak' ch'ekom tzij pa ri nukik'el,† are kiqumuj we vino ri' chib'ana che
na'tab'al we. 26 Jeri', ronojel mul are kitij we kaxlan wa ri' xuquje' kiqumuj
iwe we vino, tajin kina'taj ri ukamikal ri Ajawxel k'a jampa' katzalij loq.
27 Xaq jeri' xapachin ri kutij rech we kaxlan wa ri' xuquje' we vino kuna'
k'ut chi man taqal ta che, tajin kamakun cho ri utyo'jal ri Cristo xuquje'

* **11:6** 11:6 Pa taq ri q'ij are xtz'ib'ax ri K'ak' Tyoxalaj Wuj, ri ixoqib' ri e kojonelab' kakich'uq ri kijolom ruk' jun laj nitz' atz'yaq. We man kakikoj ri atz'yaq ri' pa kijolom, man utz ta ri tajin keno'jin pa ri kikojob'al. † **11:25** 11:25 Are kakiq'alajisaj chi tzij ri tajin kakib'ij, kakitix ri ukik'el jun awaj.

cho ri ukik'el ri Ajawxel. 28 Xaq jeri' are k'a majo'q kitij ri kaxlan wa
xuquje' kiqumuj ri vino, qas china' na jas kixriqitajik. 29 Rumal cher ri
kuqumuj ri vino xuquje' kutij rech ri kaxlan wa man uchomam ta rij ri
kariqitajik, k'axk'olal tajin kutijo. 30 Rumal ri' sib'alaj e k'i chike ri e k'o
chi'xo'l man k'o ta kichuq'ab' xuquje' e yawab'ib', e k'i xuquje' e kaminaq.
31 We ta kaqachomaj rij ri kujriqitajik, makaq'at ta tzij ri' pa qawi'. 32 We
k'u are ri Dios kaq'atow tzij pa qawi', kujuyajo rech man kaq'at ta tzij pa
qawi' kuk' ri winaq a'juwachulew.

33 Xaq jeri' wachalal, are kiriq iwib' che ri wa'im, chiwaye'j iwib'. 34 We
k'o ne jun kanumik, wo'q b'ik cho rachoch, rech man kaq'at ta tzij pu'wi'
ri iriqoj ib'. Ri nik'aj jastaq chik k'a te ke'nsuk'umaj are kixe'nsolij.

12

Ri usipanik ri Uxlab'ixel

1 Wachalal, sib'alaj kawaj chi qas kich'ob' rij jas ub'anik ri ukwinem ri
Uxlab'ixel.

2 Iweta'm chi nab'e kanoq xaq kiya iwib' kixchararex b'ik chub'anik ri
jastaq chikiwach ri e b'anom taq tyox. 3 Rumal ri' kinb'ij chi'we chi man
k'o ta jun ri kub'ij chi tajin katzijon pa ri Uxlab'ixel, kub'ij itzel taq tzij o
karetzelaj uwach ri Jesús. Xuquje' maj jun kakwinik kub'ij "ri Jesús are
wAjaw," we man k'o ri Tyox laj Uxlab'ixel che.

4 Qilampe', sib'alaj k'i uwach ri ukwinem ri Uxlab'ixel k'olik, are k'u ri
Uxlab'ixel xa jun. 5 Sib'alaj k'i uwach patanijik k'olik, ri Ajawxel k'ut xa
jun. 6 Sib'alaj k'i uwach ri chak k'olik, xa k'u jun Dios ri kab'anow ronojel
we jastaq ri'. 7 Chi kijujunal ya'tal jun sipanik rech ri Uxlab'ixel chike,
rech jeri' ke'kito' nik'aj chik. 8 Ri Dios xuya chike jujun pa ri Uxlab'al tzij
rech no'j, chike nik'aj chik tzij rech eta'mab'al, 9 chike nik'aj chik, xub'an
chike kakub'i' kik'u'x chirij ri kub'ij ri Dios pa ri Uxlab'ixel; nik'aj chik
xya'taj chike ri sipanik rech ke'kikunaj yawab'ib'; 10 nik'aj chik, kwinem
chub'anik mayijab'al taq jastaq; nik'aj chik kakiq'alajisaj ri xub'ij ri Dios
chike; e nik'aj chik kakich'ob' rij jastaq uwach ri u'xlab'al; nik'aj chik
ketzijon pa jule' taq tzijob'al chik, chike nik'aj chik xya'taj chike xux e
q'axel taq tzij. 11 Xa jun Uxlab'al kab'anow ronojel we ri', Are' kajachow
chike konojel jas na k'u ri kataqi'k chike karilo.

Ri jun tyo'jal sib'alaj k'i wokol wi

12 Qas tzij wi, pune ri tyo'jal xa jun, sib'alaj k'i wokol wi, pune sib'alaj
k'i wokol wi', xa jun tyo'jal ka'nik. Je k'u ri' kak'ulmataj ruk' ri Cristo.
13 Qonojel xb'an qaqasana' xa pa jun Uxlab'al rech jeri' xa jun tyo'j kujuxik,
pune uj a'j Israel o man uj a'j Israel taj, we uj kiritajinaq chik o uj ajchak
rech jun chik, xuquje' xya chaqe xujqumun che xa jun Uxlab'al.

14 Ri utyo'jal jun winaq man xa ta jun jastaq wokol wi, xane sib'alaj k'i
wokowinaq. 15 We ta kub'ij ri aqanaj: In man inq'ab'aj taj rumal ri' man in
rech ta ri utyo'jal ri winaq, man kel ta kub'ij ri' chi xel b'ik che ri utyo'jal
ri winaq. 16 Xuquje' we ta kub'ij ri xikinaj: "Man in b'oq'ochaj ta in, rumal
ri' man in rech ta ri utyo'jal ri winaq." Man rumal ta ri' xel b'ik che ri
utyo'jal ri winaq. 17 We ta ronojel ri utyo'jal jun winaq xa jun b'oq'ochaj,
¿jas k'u kak'ulmataj ri' ruk' ri xikinaj? We ta ronojel ri utyo'jal ri winaq
xa jun xikinaj, ¿jas k'u kak'ulmataj ri' ruk' ri usiqob'al? 18 Qas tzij, ri Dios
xuwok ri utyo'jal ri winaq jetaq ri xraj xub'an che. 19 We ta xa jun uwach

xukoj pa ri utyo'jal ri winaq, ¿jas kak'ulmataj ri'? 20 Qas tzij wi, sib'alaj k'i wokol wi ri utyo'jal ri winaq, ri utyo'jal k'u ri winaq xa jun ub'anik.

21 Man kakwin ta ri b'oq'ochaj kub'ij che ri q'ab'aj: Man katajawataj ta chwe.

Xuquje' man kakwin ta ri jolomaj kub'ij che ri aqanaj: Man katajawataj ta chwe.

22 Xane ri utz'aqat ri tyo'jal ri man qas ta k'o kupatanij kab'antajik, are qas k'o kutayij, 23 are k'u ri utz'aqatil ri qatyo'jal ri man qas ta k'o uq'ij chiqawach, sib'alaj nim kaqilo, rumal ri' sib'alaj ke'qawokokej. Xuquje' sib'alaj utz kab'an chikilik ri utz'aqatil ri tyo'jal ri man qas ta je' keb'antajik, 24 Are k'u ri sib'alaj je'l keb'antajik man rajawaxik taj sib'alaj kewiqiqexik. Jeri' ub'anom ri Dios chike ri utz'aqatil ri qatyo'jal, uya'om nim kiq'ij ri sib'alaj man nim ta kiq'ij. 25 Rech jeri' man k'o ta pa'in ib' pa ri ityo'jal xane konojel ri utz'aqat ri ityo'jal kak'axir kik'u'x chike ri nik'aj chik. 26 We kuriq k'ax, jun chike ri utz'aqat ri tyo'jal, kakina' k'ax ri' ri nik'aj chik ruk'; we jun chike kaya uq'ij, konojel ri utz'aqat ri tyo'jal keki'kot ruk'.

27 Ri ix k'ut ix utyo'jal ri Cristo, ijujunal chi'we ix utz'aqat ri tyo'jal ri'. 28 Ri Dios xu'koj pa ri komontyox: nab'e ri e taqo'n, ukab' e k'o ri e q'alajisal taq tzij, churox e k'o ri a'jtijab', k'a te ri' e k'o ri kakib'an mayijab'al taq jastaq, k'a te ri' e k'o ri ya'tal ri sipanik chike ke'kikunaj yawab'ib', xuquje' e k'o ri ke'kito' nik'aj chik, xuquje' ri kakichajij jas kab'an chukojik ri jastaq, xuquje' ri ketzijon pa jule' taq tzijob'al chik. 29 ¿La man konojel e taqo'n? ¿La man konojel e q'alajisal taq tzij? ¿La konojel k'ut a'jtijab'? ¿La konojel k'ut kakib'an mayijab'al taq jastaq? 30 ¿La konojel k'ut ya'tal ri sipanik chike chikikunaxik yawab'ib'? ¿La konojel k'ut ketzijon pa jule' taq tzijob'al chik? ¿La konojel k'ut e q'axal taq tzij? 31 Ri ix k'ut chirayij ri qas sib'alaj utz chike ri sipanik. Chanim k'ut kink'ut chi'wach ri jun je'l laj b'e.

13

Ri loq'anik

1 We ta kinkwinik kintzijon pa jule' taq tzijob'al chik, xuquje' pa tzijob'al rech chikajil, man kinloq'an ta k'ut, kinjunumataj ri' ruk' ri ch'ich' ri kaxojlinik o jetaq jun palati'y ri kaq'ojomaxik. 2 We ta ya'tal chwe ri sipanik rech q'alajisan tzij rech ri Dios, xuquje' we ta weta'm ronojel uwach eta'manik, xuquje' we ta k'o nukojob'al ri kakwinik kusalab'aj taq juyub', maj k'u loq'anik pa wanima', maj kinux ri'. 3 We kinjach chike ri meb'aib' ronojel ri k'o wuk', xuquje' kinjach ri nutyo'jal rech kak'atisax pa ri q'aq', maj k'u loq'anik pa ri wanima', maj kinch'ek ri' che ri kinb'ano.

4 Ri loq'anik man kaq'i'taj ta che aye'nik, kasipanik, ri loq'anik man k'ax ta kuna' che jun chik, man kub'ananej ta ruk' ri ujastaq ri k'olik, xuquje' man nimal taj kuna'o. 5 Man kub'ij ta k'ax taq tzij, man xaq xwi ta karilij rib' are', man aninaq taj kayojtajik, xuquje' man kuyak ta k'ax pa ranima'. 6 Ri loq'anik man kaki'kot taj pa ri etzelal, xane kaki'kot pa ri qas tzij. 7 Ronojel kukuyu, ronojel kukojo, ronojel karaye'j, ronojel kuq'i'o.

8 Ri loq'anik man kasach ta uwach. Are k'u ri q'alajisan tzij katani' na, ri tzijonem pa jule' ta tzijob'al chik kasach na uwach, xuquje' ri sipanik rech eta'manik, kasach na uwach. 9 Rumal cher xaq jub'iq' qeta'm xuquje' xaq jub'iq' kaqaq'alajisaj. 10 Are k'u we xpe ri qas suk' ub'anik, kasach na uwach ri man suk' taj ub'anik.

11 Are in ak'al na, jer xintzijon ak'al, jer xinchoman ak'al, xinq'at tzij
pu'wi' ri jastaq jetaq jun ak'al. Are k'u xinux achi, xintzaq kanoq ronojel
ri kub'an jun ak'al. 12 Chanim k'ut man qas ta kaqil uwach ri Dios, xaq
je kaqilo jacha ta ne are kaqil ri qapalaj pa jun ka'yeb'al; kape k'u na ri
q'ij are kaqil qib' ruk' ri Dios. Chanim k'ut weta'm ri man qas ta tz'aqat
ub'anik, kape k'u na ri q'ij are kinweta'maj na jas ri xb'an chi reta'maxik
nuwach in. 13 Kamik k'ut xaq xwi kekanaj kanoq we oxib' jastaq ri': ri
kojob'al, ri ku'lib'al ku'x xuquje' ri loq'anik. Ri loq'anik are sib'alaj nim
chike kojonel.

14

Ri ch'awem pa jule' taq tzijob'al chik xuquje' ri q'alajisan tzij

1 Chikojo ichuq'ab' chuterene'xik ri loq'anik. Xuquje' chirayij ri usipanik
ri Uxlab'al, che ronojel ri sipanik chirayij ri q'alajisan tzij. 2 Rumal cher ri
katzijon pa jule' taq ch'ab'al chik ri man re winaq taj, man kuk' ta ri winaq
katzijon wi, xane ruk' ri Dios. Qas tzij man k'o ta jun kach'ob'ow ri kub'ij,
rumal cher awatal ri kub'ij pa ri Uxlab'ixel. 3 Are k'u ri kuq'alajisaj ri tzij
ri kaya che rumal ri Dios, are kuch'ab'ej ri winaq jeri' ku'to'o, ku'taqchi'j
xuquje' kukub'isaj kik'u'x. 4 Ri kach'aw pa jule' taq tzijob'al chik, kuwok
rib' chib'il rib'. Are k'u ri kuq'alajisaj ri tzij ri kaya che rumal ri Dios are
ku'wok ri winaq pa ri komontyox.

5 Kawaj in we ta iwonojel kixch'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xa k'u
kurayij nuk'ux we ta ix q'alajisal taq tzij. Ri q'alajisal tzij nim uq'ij choch
ri kach'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xwi na k'u ri' we kakwin chuq'axaxik
ri tzij ri kub'ij rech jeri' ri komontyox kuk'amawa'j tob'anik. 6 Wachalal
we ta kine' chanim chi'solixik k'a te ri' kixinch'ab'ej pa jule' taq ch'ab'al
chik, ¿la k'o kutayij ri' chi'we? Are ne katan ri' we kinb'ij jun k'utb'al
chi'wach, o jun eta'manik, jun q'alajisan tzij o jun k'utu'n.

7 Qilampe', ri e q'ojom jacha ri chirimi'y xuquje' kaxe't ri kojtal k'am
che jacha ri chirimi'y xuquje' ri q'ojom ri b'antal che k'am, ¿jas kab'an ri'
chi reta'maxik jachin chike ri q'ojom tajin kaq'ojomaxik we ta mat junam
kech'awik? 8 Ri su' we man qas ta q'alaj ri uch'ab'al, ¿la aninaq kakimulij
kib' ri' ri winaq rech keb'e pa ch'o'j? 9 Jeri' k'ut kak'ulmataj iwuk'. We
man k'yaqal ri kib'ij, ¿la kach'ob'otaj k'u ri' ri kib'ij? Je ta ne tajin kixtzijon
ri' ruk' ri kyaqiq'. 10 Sib'alaj k'i tzijob'al k'o cho ri uwachulew, e k'o k'u
winaq ri kech'ob'owik. 11 We k'u man kinch'ob' in ri kab'ix chwe, la xa
k'u in ri' naj kinpe wi, o are ri katzijon wuk' naj kape wi. 12 Je xuquje' b'a
ix ri sib'alaj kirayij ri sipanik rech ri Uxlab'ixel, chixpatanij b'a chupam ri
sipanik ri ya'tal chi'we rech ki'to' ri komontyox.

13 Rumal ri', ri winaq ri kach'aw pa jule' taq ch'ab'al chik chuta pa
ri uch'awem ri sipanik rech q'axan tzij, rech jeri' kakwinik kuq'axaj pa
kitzijob'al winaq ri kub'ij pa jule' taq ch'ab'al chik. 14 Rumal cher we
kinb'an ch'awem pa jule' taq ch'ab'al chik, ri wanima' xuquje' kub'an
ch'awem, are k'u ri nuchomab'al man k'o ta kuch'eko. 15 ¿Jas k'u
ri rajawaxik kinb'ano? Rajawaxik kinb'an ch'awem ruk' ri wanima',
xuquje' ruk' ri nuchomab'al; kinb'ixon ruk' ri wanima', xuquje' ruk' ri
nuchomab'al. 16 Rumal cher we xaq pa awanima' kaq'ijila'j wi ri Dios ¿la
kakwin k'u ri' kub'ij jun winaq, ri man tijotal ta chuch'ob'ik we jastaq ri',
je la' le', we man kuch'ob' ri kab'ij? 17 Pune sib'alaj utz ri' ri atyoxinem
at che ri Dios, maj k'u kutayij ri' che jun chik. 18 Kintyoxinik che ri Dios
rumal kinik'ow chi'wach iwonojel che tzijonem pa jule' taq ch'ab'al chik.

19 Pa ri komontyox k'ut are katanik we kinkoj job' tzij ri kach'ob'otajik
xuquje' katob'an chikipixib'axik ri nik'aj chik, cho we kinkoj lajuj mil tzij
pa jule' taq tzijob'al chik.
20 Wachalal, man je ta kixchoman ak'alab'. Je chixchoman ak'alab'
chuch'ob'ik ri mak, pa ri ichomab'al k'ut jer chixchoman ri'jab' taq winaq.
21 Pa ri taqanik tz'ib'atalik: *Ke'nch'ab'ej na we tinimit ri' chi kichi' e nik'aj
winaq chik xuquje' pa jule' taq tzijob'al chik, rumal ri' man kinkitata wi. Jeri'
kub'ij ri Ajawxel.*✡ 22 Xaq jeri' ri ch'awem pa jule' taq ch'ab'al chik, man
jun etal taj chike ri e kojonelab', xane jun etal chike ri man e kojonelab' taj.
Are k'u ri q'alajisan utzij ri Dios, man jun etal taj chike ri man e kojonelab'
taj xane kech ri kojonelab'. 23 Xaq jeri', we konojel ri komontyox kakimulij
kib' xuquje' ketzijon pa jule' taq ch'ab'al chik, ko'k k'u b'i nik'aj ri man
kakich'ob' ta ri ch'ab'al ri' o man kakikoj taj, ¿la man k'u kakib'ij ri' chi xa
ix kon? 24 We k'u k'o jun ri man kukoj taj o kok ne b'ik jun ri man kuch'ob'
taj are konojel tajin kakiq'alajisaj tzij, ri' kamayijanik xuquje' kuch'ob' ri'
chi ajmak kumal ke konojel ri e k'o chila'. 25 Kaq'alajisax k'u na ronojel ri
rawam pa ranima'. Kaxuk'i'k k'u na, kuq'ijila'j ri Dios, kub'ij: Qas tzij wi
ri Dios k'o iwuk'.

Ri riqoj ib' pa ri komontyox

26 Qachalal, ¿jas k'u kaqab'ij che we ri'? Are kimulij iwib' kuya'o we
chi ijujunal k'o jujun ib'ix, jujun ik'utu'n, k'o jastaq ri kuk'ut ri Dios
chi'wach, kixtzijon pa jule' taq ch'ab'al chik, xuquje' kib'an q'axan taq
tzij. Rajawaxik chi ronojel we ri' kab'anik rech jeri' kato'ik ri komontyox.
27 We kab'an ch'awem pa jule' taq ch'ab'al chik, chech'aw keb' o oxib'
pa jujunal, xuquje' q'axax ri kitzij rumal jun chik. 28 We man k'o jun
q'axal tzij pa ri komontyox, mech'aw b'a pa jule' taq ch'ab'al chik, xane
xwi kich'ab'ej kib' xuquje' kich'ab'ej ri Dios. 29 Ri e q'alajisal taq utzij ri
Dios, chech'aw keb' oxib' chike, ri nik'aj chik kich'ob'o rij pa no'jimal ri
xb'ixik. 30 We k'o jun t'uyulik kak'ut k'u jun jastaq choch rumal ri Dios,
ri winaq ri tajin kach'awik chuya b'e che ri jun chik kach'awik. 31 Jeri'
konojel chi kijujunal kakiq'alajisaj ri tzij ri xub'ij ri Dios chike, rech jeri'
konojel kakik'amawa'j pixab' xuquje' k'aslemal. 32 Ri e q'alajisal taq tzij
are kab'an ke pu'wi' ri sipanik rech q'alajisan tzij. 33 Rumal cher ri Dios
man kub'an ta jun jastaq ri man k'o ta pa ucholajil, rumal cher ri Dios
are Dios rech ja'maril. Jetaq ri naq'atajib'al pa taq ri kikomontyox ri e
kojonelab', 34 man ya'tal ta chike ri ixoqib' kech'awik pa ri riqoj ib' pa ri
komontyox. Xane kimoch'o kib' jetaq ri kub'ij ri taqanik. 35 Ri ixoqib' we
kakaj kaketa'maj jun jastaq, kita chike ri e kachajilal cho kachoch, rumal
cher man utz taj kab'antajik kach'aw jun ixoq pa ri komontyox.
36 ¿La iwuk' k'u ix xk'iy wi loq ri utzij ri Dios? ¿La xaq xwi k'u ix
xixk'amawa'n ri tzij? 37 We k'o jun kuna'o chi q'alajisal tzij o k'o ri
Uxlab'ixel che, chuch'ob'o chi we tajin kintz'ib'aj chi'we, utaqanik ri Dios.
38 Are k'u ri man karaj taj kuch'ob' we ri' much'ob' wi.
39 Xaq jeri' wachalal, chirayij ri sipanik rech q'alajisan tzij, xuquje' man
kiq'atej taj ukojik ri jule' taq ch'ab'al chik. 40 Utz chib'ana che ronojel ri
jastaq xuquje' pa ucholajil.

15

Ri Cristo xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib'

✡ **14:21** 14:21 Isaías 28:11, 12; Deuteronomio 28:49.

1 Wachalal, kawaj kinna'taj chi'we ri utz laj taq tzij ri xintzijoj chi'we,
xuquje' xik'amawa'j, ri ix k'o chupam kamik. 2 Rumal we tzij ri'
xixkolotajik we qas ix jeqel chupam. We k'u man ix jeqel chupam, maj
rumal ri xixkojonik.
3 Rumal cher nab'e na xintzijoj chi'we ri xink'amawa'j in: Ri Cristo xk'am
rumal ri qamak jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'atalik, 4 xmuqi'k, xuquje' xk'astaj
churox q'ij jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'atalik. 5 Xuk'ut k'u rib' cho ri Cefas,
xuquje' chikiwach ri e kab'lajuj tijoxelab'. 6 K'a te ri' xuk'ut rib' chikiwach
sib'alaj e k'i cho ri job' ciento alaxik, e k'i chike we winaq ri' e k'as na
kamik, pune e k'o jujun chike ri e kaminaq chik. 7 K'a te ri' xuk'ut rib' cho
ri Jacobo, xuquje' chikiwach konojel ri e taqo'n.
8 K'isb'al rech, xuk'ut rib' chinuwach in, jer xinux ri ak'al ri xk'oji'k man
xtz'aqat ta ri uq'ijal. 9 Qas tzij kinq'alajisaj chi in ri' ri sib'alaj man k'o ta
nuq'ij chike ri e taqo'n, man ne taqal taj kab'ix taqo'n chwe, rumal cher
xinb'an k'ax che ri ukomontyox ri Dios. 10 Xa rumal ri utoq'ob' ri Dios je
kinuxik jetaq ri kinuxik, ri toq'ob' ri xya chwe qas k'o xutayij. In sib'alaj
in chakuninaq chikiwach konojel, pune man in taj, xane are ri utoq'ob' ri
Dios ri k'o wuk'. 11 We k'u in o a're' ne, are wa' ri kaqatzijoj xuquje' are
wa' ri ikojom ix.

Kek'astaj na ri kaminaqib'

12 Qilampe', we kaqatzijoj chi ri Cristo xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib'
¿jas k'u che kakib'ij jujun chi'we chi maj k'astajib'al wach? 13 We man k'o
k'astajisab'al wach, man xk'astaj ta b'a ri' ri Cristo chikixo'l ri kaminaqib'.
14 We man xk'astaj ri Cristo, man k'o ta b'a kutayij ri' ri tzij ri kaqatzijoj,
xuquje' man k'o ta kutayij ri' ri ikojob'al. 15 Uj b'anal taq tzij b'a ri' rumal
ri xqaq'alajisaj chi ri Dios xuk'astajisaj ri Cristo, pune man tzij, we kaqab'ij
kek'astaj taj ri e kaminaqib'. 16 We man kek'astaj ri kaminaqib', man
xk'astaj ta b'a ri' ri Cristo. 17 Xuquje' we man xk'astajik ri Cristo, man k'o
ta b'a kutayij ri' ri ikojob'al xuquje' ix k'o b'a na ri' pa ri imak. 18 Xsach b'a
kiwach ri' ri e k'o pa Cristo are xekam b'ik. 19 We xaq xwi chirij ri Cristo
ku'l wi qak'u'x pa we k'aslemal ri', sib'alaj k'ax qe ri' chkiwach konojel ri
winaq.
20 Qeta'm k'ut chi ri Cristo xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib', nab'e k'astajel
kuk'ut chiqawach chi kek'astaj na konojel ri xekamik. 21 Qas tzij ri kamikal
xa rumal rech jun achi xpetik, xuquje' xa rumal rech jun achi xpe ri
k'astajib'al ke konojel ri e kaminaqib'. 22 Xa rumal ri Adán konojel xekamik
xuquje' xa rumal ri Cristo konojel kek'astaj na. 23 Konojel k'ut kek'astaj
na pa ucholajil, nab'e xk'astaj ri Cristo, k'a te ri' kek'astaj na ri e rech
Cristo are katzalij loq. 24 Kape k'u na ri k'isb'al rech ri uwachulew, ri
Cristo kach'eken na pa kiwi' ri kab'an ke xuquje' ronojel chuq'ab', ronojel
kwinem k'a te ri' kujach na ri ajawarem che ri Tataxel Dios. 25 Are
kech'ektaj konojel ri u'k'ulel xuquje' ketak'ale'taj rumal, kataqan na pa
kiwi' konojel. 26 Ri k'isb'al k'ulel ri katukix na are ri kamikal. 27 Rumal
cher ri Dios xuya chuxe' raqan uq'ab' ri Jesús ronojel ri jastaq, ri Dios
man kajilab' taj chuxo'l ronojel we jastaq ri', rumal cher are ri Dios xb'an
rech, rech ronojel ri jastaq kakanaj chuxe' raqan ri Cristo.✡ 28 Are xya'taj
ronojel ri jastaq chuxe' raqan ri K'ojolaxel, ri K'ojolaxel kumoch' na rib'
chuxe' raqan ri xyo'w che ronojel ri jastaq, rech jeri' kak'oji' ri Dios pa
kanima' konojel ri winaq.

✡ **15:27** 15:27 Salmos 8:6.

29 We man k'o k'astajisab'al wach ¿jas kakich'ek ri kakib'an kiqasana' kumal ke ri kaminaqib'? We man kek'astaj ri kaminaqib' ¿jas che kakib'an kiqasana' we winaq ri'?
30 Ri uj k'ut ¿jas che kaqaya qib' pa k'ax ronojel mul? 31 Wachalal, qas tzij kinna' nimal iwumal iwe pa Cristo Jesús ri Ajawxel, pune weta'm chi ronojel q'ij tajin kinkamik. 32 ¿Jas k'u xinch'ek ri' we xa rumal ri nutyo'jal xinch'o'jin pa ri tinimit Éfeso kuk' ri winaq ri jer e k'o juyub'il taq a'waj? We man kek'astaj ri kaminaqib', chujwo'q, chujqumunoq, xa chwe'q kujkamik.✡
33 Misub' iwib': Ri itzel taq tzijonem kutukij ri utz taq no'jib'al. 34 Chixtzalij pa ri utz ino'jib'al, jetaq ri qas kataqi'k chi'we, xuquje' man kixmakun ta chik. Qas tzij wi qas e k'o wi jujun chi'we man keta'm ta uwach ri Dios. Kinb'ij wa' chi'we rech kixk'ixik.

Kek'astaj na ri kaminaqib'

35 Wine k'o jun kuto: ¿Jas kakib'an ri kaminaqib' ketzalij pa ri k'aslemal? ¿Jas ub'antajik ri kityo'jal are kek'astajik? 36 Maj aweta'mab'al, ri tiko'n man kak'asi' taj we man nab'e kakamik. 37 Jun ija' rech tiriko o xapaskux ija' ri' ri tajin katiko are k'u ri kak'iy loq jaljoj cho ri katiko. 38 Are ri Dios kab'anow che ri tiko'n jas je' ri karaj are'. Chkijujunal ri ija' kub'an chike je keka'yik jetaq ri karaj Are'. 39 Man konojel taj ri tyo'jal e junam; k'o tyo'jal rech winaq, k'o ke a'waj ri keb'inik cho ri ulew, k'o ke ri a'waj ri kerapinik xuquje' k'o kityo'jal ri e kar. 40 Je xuquje' e k'o kityo'jal ri e k'o chikaj, xuquje' ri e k'o cho ri uwachulew. Xa k'u jun ub'anik ri kije'lal ri e k'o chikaj, ri kityo'jal ri ajuwachulew man kajunumataj ta kuk' ri ke ri e k'o chikaj. 41 Jun chike are ri ujuluwem ri q'ij, ri jun chik are ri uje'lal ri ik' xuquje' ri rech ri ch'umil. Chi kijujunal ri ch'umil k'o utunal. 42 Je xuquje' kak'ulmataj ruk' ri k'astajib'al wach kech ri e kaminaqib'. We man qas je'l ub'anik are katikik, kak'astaj na pa je'lal. 43 Ri katikik pa q'ayinaqil kak'astaj na pa je'lal. Ri tiko'nijik ri kab'an ruk' b'aq'o'tem, kak'astaj na ruk' kwinem. 44 Katik jun tyo'jal rech winaq, kak'astaj k'u na jun tyo'jal rech uxlab'al. We k'u k'o jun tyo'jal rech winaq, k'o xuquje' na jun tyo'jal rech ri uxlab'al.
45 Ri tz'ib'atalik kub'ij: Ri nab'e achi Adán, xuxik jun k'aslik achi, are k'u ri k'isb'al Adán, are k'aslik uxlab'ixel.✡ 46 Man are ta nab'e xpe ri rech ri uxlab'al, xane are nab'e xpe ri rech uwachulew, k'a te ri' xpe ri rech ri uxlab'al. 47 Ri nab'e achi che ri ulew xb'an wi, ri ukab' achi, are Ajawxel rech ri kaj. 48 Ri winaq ajuwachulew junam ruk' ri winaq ri ajuwachulew, are k'u ri ajchikajil junam ruk' ri winaq ri ajchikajil. 49 Kamik uj junam ruk' ri winaq rech uwachulew, jun q'ij k'u na kujjunumataj xuquje' na ruk' ri winaq rech chila' chikaj.
50 Wachalal, kinq'alajisaj chi'wach chi ri qatyo'jal rech uwachulew, man kakwin taj karechab'ej ri ajawarem rech ri Dios, xuquje' ri q'ayinaqil man kakwin taj karechab'ej ri man kaq'ay taj. 51 Qas chiwilampe' ri jastaq ri awatal loq kink'ut chi'wach: Man qonojel taj kujkamik, qonojel k'ut kujk'exk'ob' na, 52 aninaq, jetaq are kujaqo xuquje' kutz'apij ub'oq'och jun winaq, kach'awisax na ri k'isb'al sik'inik rech ri su'. Rumal kach'awisax k'u na ri su', k'a te ri' ri e kaminaqib' kek'astaj na ruk' jun tyo'jal ri man q'ayinaq taj, xuquje' ri uj ri uj k'aslik na, kujk'exk'ob' b'ik. 53 Rumal ri' rajawaxik chi ri kaq'ayik man kaq'ay taj, xuquje' ri kamel rij kux na winaq

✡ **15:32** 15:32 Isaías 22:13. ✡ **15:45** 15:45 Génesis 2:7.

ri man kakam ta chik. 54 Are kak'extaj ri tyo'jal ri kasach uwach cho ri
jun k'aslemal chik ri man kasach ta uwach, xuquje' ri tyo'jal ri kamel rij
cho ri tyo'jal ri man kakam taj, kak'ulmataj na ri tz'ib'atalik ri kub'ij:
Ri kamikal xch'ek rumal ri kwinem.✡
55 *¿Kamikal, jawje' xe' wi ri ach'ekoj? ¿Kamikal jawje' k'o wi ri akwinem*
chub'anik k'ax chaqe?✡
56 Ri k'ax rech ri kamikal are ri makaj, ri ukwinem ri makaj are ri
taqanik. 57 Xa k'u tyox che ri Dios ri kub'an chaqe uj ch'ekenelab' rumal
rech ri Jesucristo ri Ajawxel.
58 Xaq jeri', loq'alaj taq wachalal, ko chixk'oloq, miya iwib' pa salab'axik,
chixk'iyoq pa ri uchak ri Ajawxel, iweta'm chi ronojel ri kib'ano pa ri
Ajawxel, k'o utojb'alil.

16

Tob'anik chike ri utinimit ri Dios

1 We kimulij pwaq pa ri komontyox, je chib'ana chumulixik jetaq ri
xinb'ij pa ri komontyox pa ri tinimit Galacia. 2 Pa ri nab'e q'ij rech ri
wuq q'ij, chiq'ata jun tob'anik che ri xich'eko, chiyaka' rech man k'a te ta
kimulij pwaq are kinopan iwuk'. 3 Are kinopanik, kinya b'ik wuj chike ri
winaq ri icha'om apanoq rech kakik'am b'ik we sipanik imulim k'a te ri'
ke'ntaq b'ik pa Jerusalén. 4 We kumaj chi'we, wine kine' xuquje' in kuk'.

Ri uchilab' ri Pablo

5 Nab'e kinik'ow b'ik pa ri tinimit Macedonia, k'a te ri' kixen'wi la kanoq.
6 Wine kinkanaj kanoq iwuk' jun janipa q'ij kinwik'owisaj b'ik ri q'alaj,
rech jeri' kinito' b'ik kintaqej ri nub'e jawje' ri rajawaxik kine' wi.* 7 Che
ri q'ij ri' man kawaj taj xaq kinik'ow b'ik iwuk', xane kawaj kinkanaj jun
janipa q'ij, we kuya b'e ri Dios chwe. 8 Kinkanaj na kanoq pa ri tinimit
Éfeso, k'a ku'riqa na ri nimaq'ij rech Pentecostés. 9 Rumal cher kinwilo
chi sib'alaj utz kintzijoj kanoq ri utzij ri Dios chila', pune sib'alaj e k'i man
kakaj taj.
10 We kopan iwuk' ri Timoteo, utz chib'ana chi rilik, rumal cher are'
je kachakunik jetaq kinchakun in pa ri Ajawxel. 11 Maj b'a jun ketzelan
uwach. Chito' rech kutaqej ri ub'inem pa ja'maril rech jeri' kakwinik
kinu'riqa, jeri' rumal cher waye'm apanoq waral kuk' ri alaxik.
12 Xinta kanoq jun toq'ob' che ri alaxik Apolos rech ku'k'am b'ik nik'aj
alaxik chik ke' chi'solixik. Man kakwin ta k'ut ke'ek, k'a te kixu'solij we
chkwinik.

K'isb'al taq no'j

13 Chixk'asloq, ko chixk'oloq pa ri ikojob'al. Chikojo ichuq'ab' qas
chib'ana achyab' chib'il iwib'. 14 Ronojel ri kib'ano, chib'ana ruk' loq'anik.
15 Iweta'm chi ri Estéfanas xuquje' ri e k'o ruk' pa ri rachoch are e nab'e
taq kojonelab' pa ri tinimit Acaya xuquje' are tajin kakilij kipatanixik ri e
kojonelab'. 16 Kawaj k'ut wachalal chi ki'nimaj xuquje' ki'to'o pa ronojel ri
kajawataj chike pa we k'ax laj chak ri kakib'ano. 17 Kinki'kotik rumal xul
wuk' ri Estéfanas, ri Fortunato xuquje' ri Acaico, rumal cher a're' xeyo'wik
ronojel ri man xixkwin ta ix chuya'ik chwe. 18 Are' xeyo'w uchuq'ab' ri

---

✡ **15:54** 15:54 Isaías 25:8. ✡ **15:55** 15:55 Oseas 13:14. * **16:6** 16:6 We jupaj tzij ri' kutzijoj rij q'alaj, are wa' ri q'otaj are kaqaj jab' xuquje' tew, kajunumataj ruk' ri q'alaj jewa' pa Guatemala.

wanima' xuquje' xkiya uchuq'ab' ri iwanima' ix. Taqal chike we winaq ri' nim ki'wilo.

19 Ri komontyox rech Asia kakitaq rutzil iwach. Ri Aquila rachi'l ri Priscila kakitaq rutzil iwach pa ri ub'i' Ajawxel, xuquje' kakitaq rutzil iwach ri komontyox ri kakimulij kib' cho kachoch a're'. 20 Konojel ri alaxik kakitaq rutzil iwach. Chiya rutzil iwach ruk' jun Tyoxalaj tz'umanik.

21 In, in Pablo, kintaq b'ik we rutzil iwach ri' ruk' ri nutz'ib'.

22 We k'o jun man kuloq'aj ta ri Ajawxel, chetzelataj uwach. Peta la Ajawxel.

23 Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesús kakanaj iwuk'. 24 Kixinloq'aj iwonojel pa ri ub'i' ri Cristo Jesús. Jeri'.

RI UKAB' WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHIKE RI KOJONELAB' A'J CORINTO

Majib'al re

Ri nab'e uwuj ri Pablo ri xutaq chike ri a'j Corinto kuk'ut jub'iq' chiqawach jas tajin kub'an are' kuk' ri e terene'l taq re ri Jesús.

Ri ukab' wuj re Corintios kuk'ut chiqawach ri ch'ekoj xuquje' ri k'axk'olal ri kariqitajik are kuriq rib' ri k'aslemal re kamik ruk' ri k'aslemal re ri ajawarem re ri Dios.

Waral kaqilo jas kub'an ri Pablo chusuk'umaxik ri riqoj ib', kutzijoj jas rajawaxik kab'anik are ke' chi jun pa jule' taq le'aj chik, xuquje' kil apanoq jas kab'an chumulixik ri tob'anik rech keto' ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén, kub'ij chikipalaj ri winaq ri e k'amal taq b'e jachin ri' ri taqo'n ri qas nim ub'anik rumal cher ri ojer taq taqo'n kakib'ij chi a're' e nimaq taq taqo'n.

Pa ri kajib' nimaq taq q'at rech ri wuj, kikajichal kakichaple'j ub'ixik ub'i' jun k'olib'al.

Ri kutzijoj rij waral are chi ri Dios kujuto' qonojel pa ronojel k'axk'olal ri kujik'ow wi xuquje' rajawaxik kaqaya we ku'lib'al k'u'x ri' chike nik'aj chik.

We ri' kuk'utu' ri uk'aslemal ri Jesús chi nab'e xuriq k'ax k'a te ri' xya'taj uchuq'ab'.

Jacha ta ne are xrip ri Mesías, man k'o ta qachuq'ab' xaq pa rech wi.

Pune jeri' uj k'o pa ri ukwinem ri Dios.

Pa ri k'isb'al q'at, ri Pablo kub'an chike ri a'j Corinto chi qas ku'l pa ri kichomanik, rech qas kakil ri tajin kak'ulmataj kuk', xuquje' kuk'is utza'm ri wuj kub'ij chike ri winaq chi rajawaxik ke'ki'kot pa ri utoq'ob' ri Dios, pa ri uloq'anik xuquje' pa ri riqoj ib' ruk' Are'.

1 Ri Pablo taqo'n rech ri Cristo Jesús xa rumal ri urayib'al ku'x ri Dios,
rachi'l ri alaxik Timoteo, kakitaq rutzil kiwach konojel ri e kojonelab' ri e
k'o pa ri tinimit Corinto pa Acaya: 2 Are ri Dios xuquje' ri Tataxel rech ri
Ajawxel Jesucristo kiya ja'maril xuquje' toq'ob' pi'wanima'.

Are ri Dios kakub'isan kik'u'x ri kojonelab'

3 Q'ijila'tal ri Dios Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo, b'anal toq'ob'
xuquje' ya'l ku'lib'al k'u'x. 4 Are' kakub'isan qak'u'x pa ronojel taq ri
k'axk'olal ri kaqariqo, rech jeri' kujkwinik kaqakub'isaj kik'u'x konojel
ri kakiriq k'ax. 5 Rumal cher jacha ri unimal ri k'axk'olal kaqariqo
jeri' xuquje' na unimal ri ku'lib'al ku'x kaqariqo. 6 We uj kaqarik k'ax,
kaqariqo, rech ix kiriq ku'lib'al ku'x xuquje' koltajem. We kakub'isax
qak'u'x uj, jewa' kab'anik rech kakub'i' xuquje' ik'u'x ix rech kiq'i'o ruk'
aye'nik ri k'axk'olal ri kaqarik uj. 7 Ku'l qak'u'x chi'wij rumal qeta'm chi
jacha ri ix ix qachi'l pa ri k'axk'olal, ix qachi'l xuquje' chuya'ik ku'lib'al
ku'x.

8 Qachalal, man kaqaj taj chi mat kiweta'maj ri k'axk'olal ri xqarik
pa Asia. Sib'alaj xk'istaj qak'u'x, pa qak'u'x chi man uj k'as ta chik
kujel la chila'. 9 Xqana'o chi jer xq'at tzij pa qawi' rech kujkamisaxik.
Jeri' xk'ulmatajik rech makakub'i' taj qak'u'x chib'il qib' uj xane kakub'i'
qak'u'x chirij ri Dios ri ku'k'astajisaj kaminaqib'. 10 Ri Dios xujuto'o jeri'
man xujkam taj. Chirij are' jeqel wi qak'u'x, are kujto'wik. 11 Ri ix k'ut

chujito' ruk' ri ich'awem pa qawi'. Rech jeri' sib'alaj e k'i ketyoxin che ri Dios rumal ri sipanik ri xya'taj chaqe rumal xtzalitaj uwach ri qach'awem.

Ri Pablo xuk'ex uchomanik chirij ri ub'enam pa ri tinimit Corinto

12 Are ri qaq'alajisanik kayo'w ki'kotemal chaqe: utz xujno'jin pa ri
uwachulew xuquje' iwuk' ix, qas ruk' rutzil qanima' xuquje' man ruk' ta
etzelal, man are ta xqakoj keta'mab'al achyab' xane are xqakoj ri utoq'ob'
ri Dios. 13 Jeri' rumal cher man tajin ta kaqatz'ib'aj jun jastaq ri mat kisik'ij
uwach xuquje' ri mat kich'ob'o. Kurayij ri wanima' chikichomaj ronojel.
14 Iweta'm chik chi utz kina' nimal rumal qe, xuquje' uj kaqana' na nimal
rumal iwe pa ri uq'ijal ri Ajawxel Jesús.
15 Rumal ri' xwaj xixinsolij ix nab'e rech kik'amawa'j jun ukab'
tewechib'al. 16 Iwumal iwe kinik'ow b'ik pa ri tinimit Macedonia, are kine'
pa Corinto xuquje' kinik'ow chi loq junmul iwuk' are kintzalij loq. Rech
jeri' kinito'o kintzalij pa ri tinimit Judea. 17 Are xinb'ij we ri' chib'il wib'
¿Te'q pi'k'u'x chi xaq aninaq xinchomala' xinb'ij je' kinb'an we ri', k'a te
ri' kinb'ij chik man kinb'an taj? 18 Ri Dios k'ut reta'm chi man nab'e taj
kaqab'ij chi'we chi je', je la', k'a te ri' kaqab'ij man je taj. Ri uj kujtak'i' pa
qatzij.
19 Rumal cher ri Uk'ojol ri Dios ri Jesucristo, ri kaqatzijoj in, ri Silvano,
xuquje' ri Timoteo, man kuk'exmayila taj rib' xane qas tak'al wi ri kub'ij.
20 Rumal cher ronojel ri ub'im loq ri Dios tzi je wi ri' xuquje' jeri' pa Cristo,
rumal ri' kaqab'ij uj jeri', rech kaqaq'ijila'j ri ub'i' ri Dios. 21 Are ri Dios
kajeqeb'an qak'u'x xuquje' ik'u'x ix pa Cristo, rumal cher are xujcho'wik.
22 Xukoj qetal pa qanima' ruk' ri Uxlab'ixel, k'utb'al rech chi qas tzij kub'an
na ri ub'im loq chaqe.
23 Qas cho ri Dios kinb'ij chi man inb'enaq ta pa ri tinimit Corinto rech
man kixe'n yaja taj. 24 Man xa ta kaqaj kab'an qe pa iwi', xane are kaqaj
kujchakun iwuk' rumal kaqaj kixqato'o rech kak'iy ri iki'kotemal, rumal
cher are ri ikojob'al kab'anow chi'we chi ko kixk'oji'k.

2

1 Rumal ri' xinchomaj chi man kixe'nsolij ta chik junmul ruk' b'is.
2 Rumal chi we in kinyakow ib'is, ¿jachin k'u ri' ri kayo'w ki'kotemal chwe
we man are ri winaq ri xinyak kib'is? 3 Xintz'ib'aj we ri' chi'we, rech are
kinopanik man kayak ta nub'is kumal ri keyakow nuki'kotemal. Ku'l na
k'u'x chi are nuki'kotemal ri iki'kotemal. 4 Xintz'ib'aj we ri' chi'we ruk'
b'is xuquje' ruk' k'axk'olal pa ri wanima', xuquje' ruk' oq'ej, man xa ta
kinyak ib'is, xane are kink'ut chi'wach ri unimal ri loq'anik.

K'o kuyb'al mak che ri ajmak

5 We k'o jun uyakom nub'is, man xwi ta xuyak nub'is in, xane xuyak
ib'is iwonojel rumal ri ub'anom (qas man xa ta kinya uwi'). 6 Ri winaq ri
jewa' kub'ano, xtaqi' che ri q'atoj tzij ri xkib'an qonojel ri winaq pu'wi'.
7 Ri ix k'ut chikuyu umak xuquje' chikub'isaj uk'u'x rech man kukamisaj
ta rib' pa ri b'is. 8 Rumal ri' kinta chi'we qas chik'utu cho we winaq ri' chi
qas kiloq'aj. 9 Are wa' uta we wuj xintz'ib'aj chi'we, rech jeri' kinwilo we
qas kixnimanik che ronojel ri kinb'ij chi'we. 10 Ri kikuy ix umak, kinkuy
xuquje' in. Qas tzij we k'o jun jastaq ri nukuyum in, jewa' nub'anom
rumal qas cho ri Dios, xintoq'ob'isaj iwach. 11 Rech ri Itzel man kach'eken
taj pi'wi'. Rumal cher qeta'm jas ri kub'an che ri sub'unik.

Uj taqo'n rech ri k'ak' ch'ekom tzij

12 Are xinopan chutzijoxik ri utz laj taq tzij pa ri tinimit Troas, xinwilo
chi ri Dios xuya b'e chwe kintzijoj ri ub'i' chike e k'i winaq. 13 Pune jeri',
man utz taj xinna'o rumal man xinriq ta ri wachalal Tito, rumal ri' xinel
b'ik chila' k'a te ri' xine' pa Macedonia.

Ri utyoxinik ri Pablo cho ri Dios

14 Xa tyox che ri Dios ri kub'an chaqe chi uj ch'ekenelab', xuquje' xa
rumal qe uj, kutukij b'ik ri uk'ok'al ri eta'manik pa ronojel k'olib'al.
15 Rumal cher uj ri' ri uj k'ok' laj ruxlab' ri Cristo ri uj k'o chikixo'l ri winaq
ri kekolotajik xuquje' ri kasach kiwach. 16 Qas tzij uj ruxlab' kamikal chike
ri kekamik, xuquje' uj ruxlab' k'aslemal chike ri k'o kik'aslemal ¿jachin qas
kakwin chub'anik we jastaq ri'? 17 Ri uj man uj junam ta kuk' ri winaq
ri kakik'ayij ri utzij ri Dios. Xane kaqatzijoj utzij ri Dios qas ruk' ronojel
qanima' xuquje' pa Dios xuquje' cho ri Dios rumal cher xa jun qa'nik ruk'
ri Cristo.

3

Ri riqoj ib' ruk' ri Dios

1 ¿La kaqab'ij k'u we ri' rech kujik'amawa'j? O ¿la xa kaqata b'ik jun
qawuj chi'we rech kujichilib'ej b'ik che jun chik jetaq kakib'an e jujun?
2 Ix ri' ri jer ix k'o wuj tz'ib'atalik pa ri qanima', eta'matalik xuquje'
sik'ital iwach kumal konojel. 3 Ix jer ix k'o jun wuj ri utz'ib'am ri Cristo
ri kaqataq b'ik chike nik'aj chik, man ruk' ta tinta tz'ib'atalik xane ruk' ri
k'aslik Uxlab'ixel rech ri Dios; man cho ta ab'aj xuquje' man cho ta tz'alam
tz'ib'atal wi, xane pa taq ri anima'aj tz'ib'atal wi.

4 Are wa' ri ku'lib'al qak'u'x ri k'olik cho ri Dios pa Cristo. 5 Man kaqab'ij
taj chi xa sib'alaj kujkwinik chub'anik ri jastaq, rumal cher ri qakwinem
che ri Dios kape wi. 6 Are' xb'anow chaqe xujux patanijelab' rech ri k'ak'
ch'ekom tzij, man are ta ri ch'ekom tzij rech ri tz'ib'atalik xane are ri rech
ri Uxlab'al. Rumal cher ri rech ri tz'ib'atalik kakamisanik, are k'u ri rech
ri Uxlab'al kuya k'aslemal.

7 Ri taqanik ri kakamisanik cho ab'aj xtz'ib'ax wi, sib'alaj nim uq'ij, ri
a'j Israel man xekwin taj xkika'yej ri upalaj ri Moisés rumal ri juluwem ri
karepq'un chupalaj ri xa kasach uwach.✡ 8 Qilampe', we jeri' xk'ulmatajik
ruk' we jastaq ri' ¿la man k'u k'o na ub'anik ri nimalaj chak rech ri
Uxlab'ixel cho we ri'? 9 We nim ub'anik ri chak ri kuk'am loq q'atoj tzij,
are ta k'u mat sib'alaj nim uq'ij ri chak ri kuk'am loq suk'al. 10 Qas tzij wi,
we kajunumaxik ri nim uq'ij ojer ruk' ri nim uq'ij kamik, are sib'alaj nim
uq'ij ri k'o kamik. 11 We ri xpetik ruk' juluwem tajin kasachik, are ta k'u
mat sib'alaj nim uq'ij ri ujuluwem ri man kasach ta uwach.

12 Rumal k'u che ri k'o we ku'lib'al k'u'x ri quk', qas ku'l qak'u'x ruk' ri
kaqab'ano. 13 Ri uj man kaqach'uq ta ri qapalaj jetaq ri xub'an ri Moisés,
xukoj jun atz'yaq che ch'uqb'al re ri upalaj rech ri winaq a'j Israel man
xkil taj ri utunal ri tajin kasach uwach.✡ 14 Pune jeri' xk'ulmatajik, xsach
ri kichomab'al, rumal cher xaq je' ch'uqtal ri kichomab'al pa taq we q'ij
kamik are kakisik'ij ri ojer ch'ekom tzij, xaq xwi ri Cristo kakwinik karesaj
ri ch'uqb'al rech ri kichomab'al. 15 Are kakisik'ij ri utaqanik ri Moisés pa
taq we q'ij kamik ri', ch'uqtal ri kanima' ruk' jun atz'yaq. 16 Are kakojon
jun che ri Ajawxel, kesataj ri atz'yaq ri ch'uquwinaq ri ranima'. 17 Rumal

✡ **3:7** 3:7 Éxodo 34:29. ✡ **3:13** 3:13 Éxodo 34:33.

cher ri Ajawxel are Uxlab'al, xuquje' xapawi' k'o wi ri Uxlab'ixel rech ri Ajawxel, chila' k'o wi kiritajem. 18 Xaq jeri' uj, joltalik ri qapalaj, jer kujka'y pa jun ka'yeb'al kaqil ri ujuluwem ri Ajawxel, tajin kujk'exk'ob'ik pa ri juluwem, rumal ri Ajawxel rumal cher Are' Uxlab'al.

4

1 Rumal wa', man kujq'i'taj taj chub'anik we chak we ya'tal chaqe rumal xtoq'ob'ax qawach. 2 Xane qatzaqom kanoq ri k'ixib'al ub'anik ri xaq cha'wal kab'anik. Man kaqasub' ta winaq xuquje' man kaqak'ex ta ri kub'ij ri utzij ri Dios. Xane are kaqatzijoj ri qas tzij chike ri winaq, reta'm ri Dios. 3 We ri utz laj taq tzij ri kaqatzijoj awatalik, awatal ri' chikiwach ri winaq ri kasach kiwach. 4 Ri dios rech we uwachulew ri' utz'apim ri kichomab'al ri man e kojonelab' taj rech jeri' man kakil taj ri tunal ri katunanik rech ri utz laj tzij rech ri Cristo are wa' ri uka'yib'al ri Dios. 5 Man are ta kaqatzijoj qib' uj xane are kaqatzijoj ri Jesucristo ri Ajawxel. Ri uj xaq uj patanil taq iwe rumal rech ri Jesús. 6 Rumal cher ri Dios ri xutaq ri tunal ri katunanik xtunan pa ri q'equ'mal, Are' xtunan ri tunal pa taq qanima' rech jeri' xqeta'maj ri ujuluwem ri Dios ri karepq'unik pa ri Cristo.

Chujkojon che ri Dios pa ronojel ri kaqab'ano

7 We q'inomal ri' k'o pa taq k'olib'al b'antal che ulew rech jeri' kilitajik chi ri uje'lal ri kwinem man quk' ta uj kape wi, xane ruk' ri Dios. 8 K'ax kaqarik pa ronojel ri kaqab'ano, pune jeri', man kujb'ison taj, xane kujmayijanik xuquje' man kak'is taj ta k'u qak'u'x. 9 Kujtzukuxik rech kab'an k'ax chaqe, man uj tzaqsatal ta k'u kanoq, pune ujtzaqinaq pa ri ulew xa k'u man k'istal ta tzij pa qawi'. 10 Xapawje' kuje' wi, qak'amom b'ik ri ukamikal ri Jesús pa ri qatyo'jal rech jeri' ri uk'aslemal kuk'ut rib' pa ri qatyo'jal. 11 Ri uj ri uj k'aslik, uj jachtal wi pa ri kamikal xa rumal rech ri Jesús, rech jeri' ri uk'aslemal kuk'ut na rib' pa ri qatyo'jal. 12 Xaq jeri' are kachakun ri kamikal chaqe uj chi'we ix k'ut are kachakun ri jun alik k'aslemal.

13 Ri Tz'ib'atalik kub'ij: *Xinkoj pa wanima' rumal ri' xinb'ij ruk' ri nuchi'. Ruk' ri uxlab'al rech ri kojob'al ri' kujkojonik, rumal ri' jeri' xuquje' kaqab'ij.*✡ 14 Qeta'm chi ri xuk'astajisaj uwach ri Ajawxel Jesús, kujuk'astajisaj xuquje' na uj ruk' Are' xuquje' kujuk'am b'ik ruk'. 15 Kaqarik we k'ax ri', xa rumal iwe, rech ri loq'anik ri tajin ku'k'am apanoq sib'alaj e k'i winaq, kanimar ri utyoxinik rech kuya uq'ij ri' Dios.

16 Xaq jeri', mujq'itaj b'a pune tajin kari'job' ri qatyo'jal, ri qanima' tajin kuk'am uchuq'ab' q'ij chi q'ij. 17 Rumal cher ri k'axk'olal ri kaqarik kamik xaq kik'owik xuquje' kuk'am loq jun juluwem ri man k'o taj uk'isik ri nim na uq'ij cho ri k'axk'olal. 18 Rumal cher man are ta kajeqi' qak'u'x chirij ri kilitaj uwach, xane jeqel qak'u'x chirij ri man kilitaj ta uwach, ri kilitaj uwach xaq ik'owel are k'u ri man kilitaj ta uwach kajeqi' chib'e q'ij saq.

5

1 Qeta'm k'ut chi we qatyo'jal ri uj k'o wi, jer k'o jun ja ri utz katukixik, kasach uwach, k'o jun qachoch yaktal chila' chikaj. Man uq'ab' ta winaq b'anowinaq xuquje' man kasach ta uwach. 2 Rumal k'u wa' kujb'isb'atij, kaqarayij chi ri qatyo'jal kak'exk'ob' b'ik cho ri qatyo'jal rech chila' chikaj.

✡ **4:13** 4:13 Salmos 116:10.

3 Rumal cher we kakoj b'ik ri qatz'yaq rech chikajil man ujch'anal ta chi
ri'. 4 Rumal cher uj ri k'a uj k'o na pa we qatyo'jal, kujb'isonik, rumal
cher man kaqaj taj chi xa kesax kanoq ri qatz'yaq xane are kaqaj kakoj
b'ik rech jeri' ri kamikal kasachisax uwach rumal ri k'aslemal ri man k'o
ta uk'isik. 5 Are ri Dios jewa' xb'anow chaqe, xuquje' xuya ri Tyoxalaj
Uxlab'ixel chuk'utik chi qas kub'an na ri ub'im loq chaqe.
6 Xaq jeri' ku'l qak'u'x xuquje' qeta'm chi we uj k'o pa we tyo'jal maja'
kujopan ri' ruk' ri Dios. 7 Rumal ri kojob'al uj k'aslik man rumal ta ri
kaqilo. 8 Xaq jeri' ku'l qak'u'x, kurayij ri qanima' we ta mat uj k'o chi
pa we qatyo'jal xane uj k'o ta chi ne ruk' ri Ajawxel. 9 Rumal ri' kaqakoj
qachuq'ab', rech pune uj k'o pa ri qatyo'jal o wine uj elinaq xuquje' b'ik,
kujqaj cho ri Dios. 10 Rumal cher tzi choq'aq' wi kujopan na cho ri uq'atb'al
tzij ri Cristo, rech jeri' kaya'taj chi kijujunal ri kataqi' chike, jas na k'u ri
xuchakuj jun pa ri utyo'jal we utz o man utz taj.

Qab'ana qech ch'ab'e'n che ri Dios

11 Rumal k'u che ri qeta'm ri moch'oj ib' cho ri Dios, ke'qab'ochi'j konojel
ri winaq rech jeri' xuquje' kakib'ano, pune reta'm ri Dios ri kujuxik,
kinwaye'j xuquje' chi qas kich'ob'o ri rajawaxik kib'ano. 12 Man kaqab'ij
ta we ri' rech kujik'amawa'j, xane kaqab'ij chi'we rech nim kina'o che ri
kaqab'ano, jeri' iweta'm qas kib'ij chike ri winaq ri kakina' nimal rumal
ri keb'antajik, man rumal ta ri k'o pa qanima'. 13 We uj konarinaq, uj
konarinaq rumal rech ri Dios; xuquje' we man uj konarinaq ri' xa rumal
iwe. 14 Are ri uloq'anik ri Cristo kujtaqchi'nik chub'anik we ri', jeri'
rumal cher uchapom qak'u'x chi xa jun xkamik kumal ke konojel, rumal
ri' konojel xekamik. 15 Are ri Cristo xkamik kumal ke konojel ri winaq,
rech jeri' ri kek'asi'k man kek'asi' taj xaq chupatanixik kib' a're', xane
kakipatanij ri xkamik xuquje' xk'astaj uwach kumal ke. 16 Xaq jeri' man
are ta ke'qil ri winaq pa ri kityo'jal pune uj xqil ri Cristo pa ri utyo'jal, man
je ta chi ri' kaqab'an chuch'ob'ik uwach. 17 Xaq jeri' we k'o jun pa Cristo,
jun k'ak' winaq chik ri q'e'l taq jastaq xik'ow kanoq, ronojel xb'antaj k'ak'
che.
18 Ronojel we jastaq ri' che ri Dios petinaq wi, are ri Dios rumal ri Jesús
xujrutzirisaj ruk' are', xuquje' xuya chaqe chi kaqatzijoj chike nik'aj chik
we utz laj taq tzij ri'. 19 Ri Dios pa Cristo xe'rutzirisaj ruk' Are' ri winaq
rech ri uwachulew, man are ta xril ri kimak, xuquje' xuchilib'ej chaqe uj
chi kaqatzijoj ri utz laj taq tzij. 20 Xaq jeri' ujutaqo'n ri Dios, jer ta ne tzi
are Dios kach'aw chiqachi' uj kub'ij chi'we ri rajawaxik kib'ano. Rumal ri'
kaqata chi'we pu'b'i' ri Dios chixutziroq ruk' ri Dios. 21 Ri man xreta'maj
ta wi mak, qumal qe je xb'an ajmak chech, rech jeri' ri uj kujuxik suk' cho
ri Ajawxel Dios pa Cristo.

6

1 Ri uj ri kujtob'an ruk' ri Dios, kaqata chi'we chi man kiwil ta ri utoq'ob'
ri Dios jacha jun jastaq ri maj kutayij. 2 Rumal cher ri Tz'ib'atalik kub'ij:
Xatintatab'ej pa ri q'ij ri xtaqi' chawe,
xuquje' xatinto'o pa ri q'ij ri xajawataj chawe.
Are wa' ri uq'ijal ri Dios; are wa' ri q'ij rech kolotajem.✡
3 Ri uj k'ut man uj topib'al aqanaj taj chike nik'aj chik, rech man kayoq'
ta ri qachak. 4 Xane kaqab'an ri qachak ruk' utzilal rumal cher uj patanil

✡ **6:2** 6:2 Isaías 49:8.

rech ri Dios pa taq ri k'axal, pa ri qarajawaxik, xuquje' pa ri k'axk'olal.
5 Uj tz'apital pa che', uj raputalik, b'antal k'ax chaqe chikixo'l e k'i winaq,
sib'alaj elinaq qawaram, k'i mul man ujwa'qinaq taj. 6 Kujpatanijik ruk'
ch'ajch'ojil, ruk' eta'mab'al, ruk' utzilal, pa ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje'
pa ri qas tzij loq'anik. 7 Ruk' tzij rech ri qas tzij xuquje' ruk' ri ukwinem
ri Dios, ruk' ch'o'jib'al rech suk'al, to'b'al qib' xuquje' rech ch'o'j. 8 K'o
mul kaya qaq'ij, k'o mul kesax qak'ixib'al, kab'an k'ax chaqe utz o man
utz ta kab'an chiqatzijoxik; kab'ix chaqe chi uj sub'unelab', xa k'u qas
tzij ri kaqab'ij. 9 Pune eta'matal qawach, kakib'an k'u ri winaq chi man
keta'm ta qawach. Jub'iq' karaj kujkamik, uj k'as k'u na, ujch'aytalik,
man uj kaminaq ta k'ut. 10 Kujki'kotik pune kujb'isonik kab'antajik; uj
meb'a' kab'antajik, qab'anom k'u q'inomab' chike sib'alaj e k'i. Maj k'o
quk' kab'antajik, k'o k'u ronojel uwach quk'.
11 Qachalal a'j Corinto, qas xujtzijon iwuk' ruk' ronojel qanima', je ta
ne ri qas xqajaq ri qanima' chi'wach. 12 Man xqak'ek'ej ta ri qaloq'anik
chi'we, pune ix ik'ek'em ri iloq'anik chaqe uj. 13 Rech k'u je kujno'jinik
qonojel, (kixinch'ab'ej jer ta ne ix k'o walk'wa'l) chixloq'anoq jetaq ri
kujloq'an uj.

Man kib'an ta iwachi'l chike ri man e kojonelab' taj

14 Mib'an iwachi'l chike ri man e kojonelab' taj. ¿La karachi'laj k'u rib'
ri suk'al ruk' ri etzelal? O ¿la k'o k'u uriqoj ib' ri' ri tunal ri katunanik
ruk' ri q'equ'mal? 15 ¿La k'o k'u uriqoj ib' ri Cristo ruk' ri Itzel? ¿La k'o
jun jas ke junam ri kojonel ruk' ri man kojonel taj? 16 ¿La k'o jun jastaq
k'o pa ri rachoch ri Dios xuquje' k'o pa ri kachoch ri e tyox ri e b'antalik?
Uj ri' ri uj rachoch ri k'aslik Dios. Jacha ri ub'im Are':
Kink'oji' na xuquje' kinb'in na kuk'. In kinux na kiDios, a're' ku'x na e
nutinimit. ✡
17 K'a te ri' xub'ij chi ri Ajawxel:
Chixel loq chikixo'l, chiq'ata iwib' chike. Man kichap taj jun ch'uluj laj jastaq,
rech kixink'amawa'j na.
18 *In kinux na iTat, ri ix kixux na nuk'ojol, numi'al, kacha ri Ajawxel ri*
kakwin chub'anik ronojel jastaq.

7

1 Jeri', loq'alaj taq qachalal, xa rumal k'u che ri b'i'tal loq we jastaq ri'
chaqe, qach'ajch'ob'ej qib' che ronojel ri kuch'ulujij ri qatyo'jal xuquje' ri
qanima', rech jeri' katz'aqat ri tyoxalaj qachak pa ri umoch'oj ib' ri Dios.

Ri winaq a'j Corinto keki'kot ruk' ri Pablo

2 Chujiya pa ri iwanima'. Man k'o ta jun qab'anom k'ax che, man k'o ta
jun mat qab'anom ri suk'al ruk', man k'o ta jun xaq xqamenk'etij. 3 Man
xa ta tajin kinq'at tzij pi'wi', xinb'ij chi'we chi ix k'o pa qanima', rech pune
kujkamik o kujk'asi'k ne junam. 4 Qas ku'l na k'u'x chi'we xuquje' nimal
kinna'o rumal iwe. Sib'alaj nuk'amom nuchuq'ab', pa ronojel ri k'axk'olal
ri kaqariqo, kapulin ri qaki'kotemal.
5 Are xujopanik pa Macedonia, man xujuxlan ta wi, xane sib'alaj xqariq
k'ax, xqariq ch'o'j pa ri qatyo'jal xuquje' xqaxi'j qib' pa qanima'. 6 Are
k'u ri Dios ri kukub'isaj kik'u'x ri keb'isonik, xukub'isaj qak'u'x ruk' ri
ropanib'al ri Tito. 7 Man xaq xwi ta rumal ri rulib'al, xane rumal ri ku'lib'al

✡ **6:16** 6:16 Levítico 26:12; Ezequiel 37:27.

ku'x ri xiya loq che. Sib'alaj xinki'kotik are' xutzijoj chaqe chi sib'alaj k'ax ik'u'x chwe xuquje' sib'alaj kinib'isoj.

8 Pune xinyak ib'is ruk' ri nuwuj ri xintaq chi'we, man k'ax ta k'u kinna' che. Pune nab'e kanoq xinb'isonik rumal xinto chi ri wuj ri xintaq chi'we xuyak ib'is. 9 Kamik k'ut kinki'kotik, man rumal ta che ri xixb'ison rumal ri nuwuj, xane rumal che ri ib'is xub'an chi'we chi xik'ex ik'u'x. Xixb'isonik jetaq ri karaj ri Dios rumal ri' qeta'm chi man xa ta xqab'an k'ax chi'we. 10 Ri b'is ri kape ruk' ri Dios kub'an che ri winaq kuk'ex uk'u'x rech jeri' kakolotajik, we ri' jun utz laj b'is, are k'u ri b'is rech uwachulew kuk'am loq kamikal.

11 Utz ri' ri xub'an ri Dios chi'we chi kixb'isonik. Sib'alaj xixk'exenik, jeri' xiwilo chi man k'o ta numak xuquje' xito' nuwi'. Xixyojtajik xuquje' xixi'j iwib' che ri kak'ulmatajik. Xurayij iwanima' xiwil nuwach, xiq'at tzij pu'wi' ri ajmak. Ruk' ronojel we ri' xik'utu chi man ix taj ri ix ajmakib'. 12 Xaq jeri', xintz'ib'aj we wuj ri' chi'we, man rumal ta rech ri xuriq k'ax o ri xb'an k'ax che, xane are kawaj chi qas cho ri Dios kich'ob'o chi elinaq ik'u'x chaqe. 13 Rumal ri' xkub'isax qak'u'x. Xuquje' xaq uwi'nam ri ku'lib'al ku'x ri xya chaqe, xujki'kotik are xqilo ri uki'kotemal ri Tito, rumal cher iwonojel xiya loq uchuq'ab' ri ranima'. 14 Nub'im chi'we chi nimal kinna'o rumal iwe, man iniya'om ta k'ut pa nuk'ixib'al. Xane ronojel ri xqab'ij chi'we, qas tzij wi, xuquje' qas tzij qas xinya wi iq'ij cho ri Tito. 15 Ri Tito qas sib'alaj ixuloq', rumal cher kana'taj che chi iwonojel xinimaj xuquje' xik'amawa'j pa ri moch'oj ib' xuquje' nim xiwilo. 16 Kinki'kotik, rumal cher weta'm chi kakub'i' na k'u'x chi'wij pa ronojel ri kinb'ano.

8

Chiya ri kajawataj chike nik'aj chik

1 Wachalal, kamik k'ut kaqaj kiweta'maj ri utoq'ob' ri Dios ri xuya chike ri komontyox ri e k'o pa Macedonia. 2 We e komontyox ri' pune i'k'owinaq pa sib'alaj nimaq taq k'axk'olal xuquje' e meb'a, sib'alaj nim sipanik xkiya'o je ta ne chi qas e q'inomab'. 3 Qas xinwilo chi ri sipanik ri xkiya'o qas pa kik'u'x xk'iy wi, man xa ta xetaqchi'xik, nim xkiya'o cho ri qas kekwin chuya'ik. 4 Sib'alaj xkita toq'ob' chaqe rech kekwinik ketob'anik, kakiya b'ik ri sipanik chike ri e tyoxalaj taq winaq. 5 Sib'alaj nim xkiya'o cho ri qachomam apanoq uj rij, rumal cher tzi xkijach kib' cho ri Ajawxel xuquje' chiqawach uj, jetaq ri karaj ri urayib'al ku'x ri Dios. 6 Rumal ri' xqata toq'ob' che ri Tito chi karilij ub'anik we chak ri', rumal cher are' majininaq kanoq ub'anik. 7 Ix iweta'm chi sib'alaj ix utz chub'anik ronojel, ix utz pa ri ikojob'al, pa taq ri itzij, pa ri iweta'mab'al xuquje' pa ri iloq'anik chike nik'aj chik, rumal ri' chiwilij uya'ik ri sipanik.

8 Man xa ta tajin kinb'ij chi tzi jewa' wi kab'an che, xane are kawaj kiweta'maj jas keyo'w sipanik ri nik'aj alaxik rech taq ri nik'aj taq komontyox chik, rech jeri' kiwilo chi qas tzij ri kiloq'anik. 9 Ix iweta'm chik ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo, chi pune q'inom, xux meb'a rumal iwech, rech rumal ri umeb'ail kixux q'inomab'.

10 Kinya jun ino'j pu'wi' we jastaq ri'. Ix xixnab'ej chuya'ik ri isipanik junab'ir, man xwi ta xiya ri isipanik, xane xib'an ruk' ronojel iwanima'. 11 Chib'ana b'a ri chak ruk' ki'kotemal, jas na k'u ri kixkwin chub'anik, chib'ana ri xitzuj ub'anik. 12 Rumal cher we jun kub'an ruk' ronojel ranima' ri utzujum ub'anik, utz kab'an chuk'amik ri kutzuju, rumal cher man katoq'ix ta che ri man k'o ta ruk'.

13 Man are ta kawaj chi kakiriq utzilal nik'aj chik rech maj kikoj ix, xane
are kawaj junam ri kikojo. 14 Ri itob'anik katob'an chike pa ri k'axal ri tajin
ki'kow wi a're', rech jampa' chik ri kitob'anik a're' katob'an chi iwuk' ix,
are kajawataj chi jun jastaq chi'we. 15 Jacha ri kub'ij ri Tz'ib'atalik: *Man
k'o ta xk'oji' kanoq ruk' ri nim xuyako, man k'o ta xuquje' xajawataj che ri
nitz' xuyako.*✡

Kataq b'ik ri Tito pa ri tinimit Corinto

16 Tyox che ri Dios, xuya pa ranima' ri Tito chi xk'axir uk'u'x che ri
k'axirinaq wi na k'u'x in. 17 Pu'k'u'x xpe wi xuk'am uq'ab' ri xqab'ij che,
xuquje' xub'an ruk' ki'kotemal.
18 Xqataq b'ik ruk' ri alaxik ri sib'alaj nim xil kumal konojel ri e
komontyox rumal ri upatanijik pa ri utz laj tzij. 19 Ri e komontyox xuquje'
xkicha'o we alaxik ri' rech kujrachi'laj b'ik are kaqak'am b'ik ri sipanik,
kaqab'an we ri' chuk'utik chi kaqaq'ijila'j ri Ajawxel xuquje' kaqak'utu chi
qas k'ax qak'u'x chupatanixik. 20 Man kaqaj taj kujyoq'ik ruk' ri kaqab'an
chukojik we jun nimalaj sipanik ri', 21 rumal cher kaqaj utz kaqab'an
chukojik, man xwi ta cho ri Ajawxel, xane chikiwach konojel ri winaq.
22 Kaqataq b'ik ri qachalal ri sib'alaj uk'utum chiqawach chi sib'alaj
sak'aj, qas xq'alajin chiqawach kamik chi sib'alaj jeqel ik'u'x chirij. 23 Are
k'u ri Tito are wachi'l xuquje' to'l iwe, e taqtal b'ik rumal ri komontyox,
rech kakiya uq'ij ri Cristo. 24 Rumal k'u ri' chik'utu chikiwach we winaq
ri' chi sib'alaj ki'loq'aj, xuquje' chik'utu chikiwach jas che nimal kaqana'o
rumal iwe, rech jeri' kakil konojel ri e komontyox.

9

1 Man rajawaxik taj kinna'taj chi'we ri sipanik ri kiya chike ri tyoxalaj
taq winaq. 2 Rumal cher weta'm ri utz laj iwanima'. We ri', ruk' nimal
xintzijoj chike ri ke'l pa Macedonia, xinb'ij chike chi ri ix, ri ix aj Acaya
junab'ir imulim kanoq ri isipanik. Ri ib'anom ix tob'aninaq rech jeri'
nik'aj chik xkichaple'j uya'ik ri kisipanik. 3 Pune jeri', ke'ntaq b'ik we
alaxik ri', rech man xaq ta tzaqem rij ri nimal ri xqana'o rumal iwe,
xane k'o ta b'anom wi k'o chi ri sipanik iwuk', xaq jeri' chib'ana ri xinb'ij
chi'we kib'ano. 4 Rech we keb'e jujun chike ri kel waral pa Macedonia,
man k'a te ta kimulila ri sipanik chikiwach. Uj ri' kel qak'ixib'al we jeri'
kib'ano, rech man kaqab'ij taj chi ix ri' ri qas kel ik'ixib'al rumal man
ib'anom ta apanoq. 5 Xaq jeri' xinchomaj chi rajawaxik kinta chike ri
alaxik chi kakikowij apanoq usuk'umaxik ri kajawatajik chumulixik we
nimalaj sipanik ri itzujum loq. Rech jeri' jun nimalaj sipanik kelik man
jun xu'yal taj.
6 Na'taj we ri' chi'we: Ri xa nitz' kutiko, xa nitz' kuyako, are k'u ri sib'alaj
nim kutiko, sib'alaj nim kuyak na. 7 Rajawaxik chi'jujunal kiya ri xichomaj
pa iwanima' uya'ik, man ruk' ta b'is xuquje' man rumal ta kataqchi'x jun,
rumal cher ri Dios kuloq'aj ri winaq ri kuya usipanik ruk' ronojel ranima'.
8 Ri Dios kakwinik kuya ronojel toq'ob' chi'we, rech kaya'taj ronojel ri
kajawataj chi'we rech kixkwinik kib'an sib'alaj k'i utz taq chak kuk' nik'aj
chik. 9 Jacha ri kub'ij ri Tz'ib'atalik: *Xujacho ronojel ri uq'inomal chike ri
meb'aib', ri usuk'al xjeqi' chib'e q'ij saq.*✡ 10 Ri kayo'w ija' che ri ajtikolob'
xuquje' uwa ri kawa'ik, Are' kanimarisan ri tiko'n xuquje' kub'an chi'we
chi kiwachij suk'al. 11 Rech kixq'inomar pa ronojel ri jastaq rech kixkwinik

✡ **8:15** 8:15 Éxodo 16:18. ✡ **9:9** 9:9 Salmos 112:9.

kiya chike nik'aj chik ri kajawatajik, jeri' kujtyoxin uj che ri Dios rumal ri kib'ano. 12 We tob'anik ri' man xwi taj jun tyoxalaj sipanik ri kuto' ri tyoxalaj taq winaq, xane kuya sib'alaj k'i tyoxinik che ri Dios. 13 Qas tzij, are kakik'amawa'j ri alaxik we jun k'utb'al rech ri ipatanijik, kakiq'ijila'j ri Dios rumal ri inimanik xuquje' ri utzijoxik ri utz laj taq tzij rech ri Cristo, xuquje' rumal ri nimalaj itob'anik ri xiya chike konojel. 14 Xuquje' kakib'an ch'awem ri' pi'wi' rumal cher ix kiloq' xuquje' rumal ri nimalaj toq'ob' ri ik'amawa'm ix che ri Dios. 15 Sib'alaj tyox che ri Dios rumal ri usipanik ri man k'o ta utzij winaq kakwin chusolik rij.

10

Are ri Dios xyo'w kwinem che ri Pablo chub'anik ri chak

1 In in Pablo, qas kinb'ij chi'wach pa ri rutzilal ri Cristo, e k'i keb'inik chi sib'alaj kinxi'j wib' kinb'ij ri jastaq are kinwil kipalaj, are k'ut are sib'alaj naj in k'o wi, k'i ri kinb'ij. 2 Qas kinb'ij na chi'we, rech jeri' are kinopan iwuk' man ruk' ta kowil kineno'jin kuk' ri kakib'ij chi xaq pa ri qatyo'jal kujno'jinik. 3 Pune uj k'o cho ri uwachulew, man kaqab'an ta ch'o'j jetaq ri kakib'an ri a'juwachulew. 4 Ri che'yab'al ri kaqakojo kujch'o'jinik man rech ta uwachulew, xane ri ch'o'jib'al ri kaqakojo sib'alaj k'o uchuq'ab' pa Dios chutukixik ri chuq'ab' rech ri itzel. 5 Kaqatukij ronojel uwach nimal xuquje' chomanik ri kuq'atej ri reta'mab'al ri Dios, xuquje' kaqak'am b'ik ronojel uwach chomanik rech kumoch' rib' chuxe' raqan uq'ab' ri Cristo. 6 Xuquje' kujkwinik kaqaq'at tzij pu'wi' ri kub'an ri winaq ri man kaniman taj, k'a chopan na ri q'ij are iwonojel chik kixnimanik.

7 Chika'yejmpe ri jastaq ri kiwilo. We k'o jun uchapom uk'u'x chi rech ri Cristo, chuchomaj rij junmul chik: Uj uj re ri Cristo jetaq are' rech ri Cristo. 8 Man kink'ixib'ej taj una'ik nimal jub'iq' chi na cho ri qas taqalik, rumal ri kwinem ri ya'tal chaqe rumal ri Ajawxel, che ito'ik, man che ta itukixik. 9 Man are ta kawaj kixinxib'ij ruk' we nuwuj ri tajin kintaq b'ik chi'we. 10 Rumal cher e k'o jujun kakib'ij: Sib'alaj k'ax katzijon pa taq ri uwuj, pune are kaqil chiwinaqil man k'o ta uchuq'ab' xuquje' are kach'awik man je'l taj kataqik. 11 We winaq ri' rajawaxik kakich'ob'o chi junam kujno'jinik ruk' ri qatz'ib'am xuquje' we kujkil chiwinaqil.

12 Man kaqajunamaj ta qib' kuk' nik'aj chik ri kakitzuj kib' rech kekamik. Kakijunamaj kib' kuk' nik'aj chik ruk' ri ketab'al, man keta'm taj ri kakib'ano. 13 Ri uj k'ut, man kaqana' ta nimal cho ri ya'tal chaqe kaqab'ano. Xane kaqana' nimal jetaq ri karaj ri Dios, rech jeri' kujopan iwuk'. 14 We ta mat ujk'olinaq iwuk' nab'e kanoq, wine kib'ij chi tajin kujik'ow che ri qas taqalik kaqab'ano, qas tzij wi uj xujnab'ej chub'ixik chi'we ri utz laj taq tzij rech ri Cristo. 15 Man kaqana' ta nimal rumal ri chak ri nik'aj chik e b'anowinaq. Xane kaqaye'j chi are tajin kak'iy ri ikojob'al, kanimar xuquje' ri kib'ano. 16 Rech jeri' kitzijoj ri utzij ri Dios pa taq jule' taq tinimit chik, jeri' man kina' ta nimal ruk' ri chak ri nik'aj chik e b'anowinaq.

17 Are k'u ri kunimarisaj rib', chunimarisaj rib' pa ri Ajawxel. 18 Rumal cher man are ta kach'eken ri winaq ri xaq are' kuya uq'ij chib'il rib', xane are kach'eken ri winaq ri kaya uq'ij rumal ri Dios.

11

Ri Pablo xuquje' ri esal taq kiwach taqo'n

1 ¡K'o ta b'anom wi kiniq'i' jub'iq', pune kon kinb'antajik! 2 Kak'axir ri
wanima' iwumal iwe jetaq ri kub'an ri Dios, rumal cher kawaj xa ruk' jun
kixk'uli' wi, xaq xwi ruk' ri Cristo, rech jeri' kixinjach cho ri Dios jetaq jun
ak'al ali. 3 Kinxi'j wib' rumal ruk' jub'iq' kak'exetaj ri ichomab'al kitzaq
kanoq ri ijeqelem pa Cristo jetaq ri xk'ulmataj ruk' ri Eva, xsub'utaj rumal
ri kumatz. 4 Rumal cher we k'o jun winaq ri kutzijoj chik jun Jesús ri man
are ta ri qatzijom uj chi'we, o kik'amawa'j chi jun uxlab'al ri man are ta
ik'amawa'm o kutzijoj chi ne utz laj taq tzij ri man are ta qatzijom chi'we
sib'alaj utz kita ri kub'ij chi'we. 5 Kinchomaj k'ut chi man sib'alaj nitz'
ta nuq'ij chikiwach ri e nimaq taq taqo'n. 6 Pune man qas ta kinkwinik
kinch'awik, k'o weta'mab'al. Iweta'm wa' we ri', rumal k'i mul qak'utum
chi'wach pa ronojel ri qab'anom.
7 ¿La xinmakun k'ut rumal uya'ik iq'ij are xintzijoj ri utz laj taq tzij
chi'we man k'o ta pwaq xinta choch? 8 Qas tzij, xane nik'aj komontyox chik
xintojowik rech xixinpatanij ix. 9 Are xink'oji' iwuk' xa'jawataj jastaq we,
man xinux ta jun eqa'n chi'we, rumal cher ri a'laxik ri xepe pa Macedonia
xkiya ronojel ri xajawataj chwe. Man xwaj taj xk'axir ik'u'x rumal we,
xuquje' man kawaj taj chi kak'axir na ik'u'x chwe. 10 Ri qas tzij rech ri
Cristo k'o pa wanima' jeri' man k'o ta jun ri kel je la' pa ri tinimit Acaya
kinuq'atej rech mat kinnimarisaj wib'. 11 ¿Jas che jewa' kinb'ij? ¿La xa
k'u rumal man kixinloq'aj taj? Ri Dios reta'm chi qas kixinloq'aj wi.
12 Kinwilij k'u na ub'anik ri tajin kinb'ano, rech jeri' kinwesaj chike
ri winaq ri nimal kakina'o rumal cher kakib'ij chi e junam quk', kakiya
kiq'ij rumal ri kakib'ano. 13 We winaq ri' xaq esal taq kiwach ri e taqo'n,
eleq'omab' taq ajchakib', kakipo' kib' chi e taqo'n rech ri Cristo. 14 Man
mayijab'al ta wa' ub'ixik rumal cher ri Itzel kupo' rib' chi jun ángel
rech tunal. 15 Rumal ri' man mayijab'al taj chi ri e patanijelab' kakipo'
kib' rech jer keb'antaj patanijelab' rech suk'al. K'isb'al k'u rech ronojel
kakik'amawa'j na ri utojb'alil ri itzel taq kichak.

Ri k'ax ri xuriq ri taqo'n Pablo

16 Junmul chik kinb'ij: Man k'o ta b'a jun kub'ij chwe chi xa in kon, o
pa jule' taq tzij chik chinik'amawa'j pune in kon, rech jeri' kinna' jub'iq'
nimal. 17 Man are tajin kinb'ij ri karaj ri Ajawxel, xane man ruk' ta
eta'mab'al tajin kinb'ij, xaq xwi kawaj kinya nuq'ij chib'il wib'. 18 Rumal
cher sib'alaj e k'i kakinimarisaj kib' pa ri kityo'jal, ri in xuquje' je kinb'ano.
19 Rumal cher ix, pune k'o iweta'mab'al, ki'koch' ri man k'o taj keta'mab'al.
20 Ki'qi' ri winaq, pune kixkib'an che kajchak, o kixkitijo, o kakik'am ne ri
ijastaq, nimal kakina'o, o kixkich'ay chi'palaj. 21 Pune kinwesaj nuk'ixib'al,
kinb'ij chi'we chi sib'alaj ujb'aq'o'tinaq. We kakib'ij ri winaq chi kekwin
chub'anik ri jastaq, in xuquje' kinb'ij chi kinkwinik kinb'an we jastaq ri'.
22 ¿La a'j hebreo we winaq ri'? In xuquje' in hebreo. ¿La a'j Israel we
winaq ri'? In xuquje' in aj Israel. ¿La e rija'l ri Abraham? In rija'l ri
Abraham xuquje' in. 23 ¿La e patanijel k'ut rech ri Cristo? Jer ta ne tajin
kach'aw jun kon. In in k'o na chikiwach. Sib'alaj nim chak nub'anom
chikiwach konojel, man kajilab' taj ri mul inch'aytalik, in tz'apital k'i mul
pa che', sib'alaj k'i mul raj in kaminaq. 24 Job' mul in raputalik, juwinaq
b'elej lajuj kumal ri winaq a'j Israel. 25 Oxmul xinkich'ay ruk' che', junmul
xinkib'an che ab'aj, oxmul raj xinjiq'ik rumal xtukin ri jukub' b'inib'al
pu'wi' ja' chinuxe', xinwik'owisaj jun q'ij rachi'l jun aq'ab' pa ri nimalaj
plo. 26 K'i mul xinxi'j wib'. K'i mul raj xinjiq' pa nima', xinxi'j wib' chike
eleq'omab', xinkixib'ij ri nuwinaq, xuquje' ri man e nuwinaq taj. Xinxib'ix

pa ri tinimit, xuquje' pa ri k'olib'al jawje' maj wi ja, xinxi'j wib' pa ri plo, xuquje' xinxi'j wib' are xink'oji'k chikixo'l ri esal taq kiwach alaxik,
27 Sib'alaj k'i chak xuquje' q'i'tajik nuriqom, k'i mul man in warinaq taj, nuna'om numik xuquje' chaqij chi', k'i mul man inwo'qinaq taj, nuna'om tew xuquje' k'o mul man xinriq ta watz'yaq.
28 Man xaq xwi ta ri', q'ij chi q'ij kak'axir wanima' rumal ke ri komontyox. 29 ¿La xaq xwi k'u ri ix kixyawajik? In xuquje'. ¿La man k'u kinyojtaj xuquje' in we k'o jun kab'an che chi kutopij raqan? 30 We rajawaxik kinna' nimal, kinna' nimal rumal rech ri nub'aq'o'tik. 31 Ri Dios xuquje' Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo, ri tewchi'tal ri ub'i' chib'e q'ij saq, reta'm chi man b'anoj tzij taj ri kinb'ano. 32 Pa ri tinimit Damasco, ri nim taqanel Aretas xtaqanik rech kachajix ri tinimit kech ri a'j Damasco, rech jeri' kinchapik rech kab'an k'ax chwe. 33 Xa pa jun chakach chik xinqasax wi loq pa ri wenta'n rech ri tapya rech ri tinimit, rech jeri' man xinqaj ta pa kiq'ab'.

12

Ri jastaq ri xuk'ut ri Dios cho ri Pablo

1 Qas tzij wi, man taqal ta chwe kinna' nimal, chanim k'ut kintzijoj chi'we ri xuk'ut ri Ajawxel chinuwach. 2 Weta'm uwach jun achi ri k'o pa Cristo chi kajlajuj junab' xk'am b'ik k'a churox kaj, we k'u pa ri utyo'jal o man pa ri utyo'jal ta ne', man weta'm taj, xaq xwi ri Dios eta'maninaq.* 3 Xuquje' weta'm chi we achi ri' (man weta'm taj we pa ri utyo'jal o man pa ri utyo'jal ta ne', xwi ri Dios eta'maninaq) 4 xk'am b'ik k'a pa ri je'lalaj k'olib'al rech chikajil, xutatab'ej tzij ri man kitzij ta winaq xuquje' man ya'tal ta chike ri winaq kaketa'maj. 5 Kinkwinik kinya uq'ij ri achi ri', ri in k'ut man kinya ta nuq'ij, xaq xwi kinya nuq'ij are xaq kinb'aq'o'tik. 6 Pune jeri', we ta kawaj kinna' nimal, utz ri' we jeri' kinb'ano, rumal qas tzij ri kinb'ij. Kinya k'u kan chila' rech man k'o ta jun kuchomaj jun jastaq chik chwij cho ri qas karilo xuquje' kuto katzijox chwij.
7 Rech k'u man nimal taj kinna'o rumal ri jastaq ri xuk'ut ri Dios chinuwach jer xkoj jun k'ix che ri nutyo'jal, jun utaqo'n ri itzel xutaq loq chinuch'ayik chinupalaj, rech jeri' man kinnimarisaj ta wib'. 8 Oxmul xinta che ri Ajawxel chi karesaj chwe we ri'. 9 Ri Ajawxel k'ut xub'ij chwe: Ri nutoq'ob' xaqare' chawe, rumal cher ri nukwinem qas tz'aqat are xaq katb'aq'o'tik.
Rumal k'u ri' qas ruk' ronojel wanima' kinna' nimal ruk' ri nub'aq'o'tem rech jeri' kak'oji' ri ukwinem ri Cristo pa nuwi'. 10 Rumal ri' kinki'kotik pa ri nub'aq'o'tem, xuquje' are kab'ix k'ax taq tzij chwe, are man kaya ta b'e kinb'an ri rajawaxik, are kintzukuxik rech kab'an k'ax chwe, xuquje' are kinb'isonik, rumal cher are xaq kinb'aq'o'tik, k'a te ri' k'o nuchuq'ab'.

Kak'axir ranima' ri Pablo kumal ke ri winaq ri ke'l pa Corinto

11 Are xinna' nimal, jer xinno'jinik jun winaq ri man k'o ta reta'mab'al, ri ix k'ut xinitaqchi'j rech jewa' kinb'ano. Rumal cher taqalik chi ix kiya nuq'ij, rumal man in taj in nitz' chikiwach ri sib'alaj e nimaq taq taqo'n, pune in man k'o ta kinuxik. 12 Ri chak ri kak'utuwik chi jun qas taqo'n, xb'anik chi'xo'l, jacha ta ne ri etal, mayijab'al taq jastaq ri xk'ulmataj iwuk'

* **12:2** 12:2 Ri Pablo tajin kutzijoj rib' chi ri', wine are tajin kutzijoj rij ri q'otaj are xb'an che ab'aj kumal ri winaq a'j Listra, are wa' ri q'otaj are je xtzijon we ri'.

ix. 13 ¿Jas xixk'exen wi ix kuk' ri nik'aj taq komontyox chik? Xaq xwi chi
man xinux ta jun eqa'n chi'we. Chikuyu' we man utz kita ri kinb'ij.
14 Qas tzij ronojel chik nusuk'uman rech kixe'nsolij churox mul, man
kinux ta k'u jun eqa'n chi'we che wa', rumal cher man are ta kawaj kinta
chi'we ri k'o iwuk' rumal cher man are ta ri a'lk'wa'laxelab' kakiyak jastaq
rech kakikoj ri e tat nan, xane are ri tat nan kakiyak jastaq rech kakikoj
ri a'lk'wa'laxelab'. 15 Xaq jeri' qas ruk' ki'kotemal kinsach ri jastaq we,
xuquje' in kinjarisaj wib' xa rumal iwe. Pune man q'alaj taj chi kiniloq'aj
jetaq ri kinb'an in che iloq'axik.
16 We b'a ne jeri' man in jun eqa'n ta chi'we, xane rumal sib'alaj
kachoman ri nujolom rumal ri xinkoj jun k'a'mab'al pa ri ib'e. 17 ¿La xa
k'u xixinsub'u rumal ri jun nutaqo'n ri xintaq b'ik iwuk'? 18 Xinta toq'ob'
che ri Tito rech kixe'rila xuquje' xintaq b'ik ri jun alaxik ruk' ¿la xa k'u
xixusub' ri Tito? ¿La man k'u xa che jun uxlab'al uj petinaq wi xuquje'
junam b'e ujb'ininaq wi ruk' ri Tito?
19 ¿Te'q pi'k'u'x chi ronojel we q'otaj ri uj petinaq loq, xaq tajin
kaqatzukuj jas kaqab'ij chi'we? Qas cho ri Dios, pa Cristo kujtzijonik.
Loq'alaj taq qachalal, ronojel ri kaqab'ano, kaqab'ano che ito'ik. 20 Kinxi'j
wib', ruk' jub'iq' man kixe'nriqa taj jetaq ri kawaj, xuquje' ruk' jub'iq' man
je ta kinno'jinik jetaq ri kiwaj ix are kinopanik. Kinxi'j wib' ruk' jub'iq' k'o
ch'o'j k'ax kina' chike nik'aj chik, oyawal, pa'in taq ib', etzelal, tzijta'lik,
nimal xuquje' man tajin ta kab'an ri jastaq pa ucholajil, chi'xo'l. 21 Kinxi'j
wib', are kinchomaj ruk' jub'iq' kub'an chwe ri Dios chi kinmoch' wib'
rumal iwe are kinopan iwuk', wine kinoq' kumal ke e k'i ri e makuninaq
kanoq nab'e, xuquje' man kik'exom ta kik'u'x rumal ri ketzelal xuquje'
ri mak kib'anom ri itzel taq kirayinik kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq
ixoqib' je xuquje' ri k'ark'atik ri kijachom wi kib'.

13

K'isb'al taq no'jib'al ri kub'ij ri Pablo

1 Na'taj chi'we chi are urox mul wa' kixinsolij. Ronojel jastaq ri
xk'ulmatajik rajawaxik kachomax na rij kuk' keb' o oxib' winaq ri qas
xi'lowik. 2 Xinb'ij we ri' chi'we are xinopan chukab' mul iwuk', chanim
k'ut kintzalij chi ub'ixik chi'we pune man in k'o iwuk'. Kintzalij chi
una'taxik chi'we, are kintzalij chi iwuk' man kinkuy ta umak xapachin
jun ri makuninaq. 3 Rumal cher tajin kita chwe chi we kach'aw ri Cristo
chi nuchi' in. Ri Cristo man xaq ta kab'aq'o't chi'xo'l ix, xane kuk'ut ri
ukwinem pi'wi'. 4 Ri Cristo, pune maj chi uchuq'ab' are xekeb'ax cho ri
jun ripb'al, chanim k'ut k'aslik pa ri ukwinem ri Dios. Je xuquje' uj maj
qachuq'ab' uj k'o pa Are', kujk'asi' k'u na ruk' ri ukwinem ri Dios pa Cristo
rech kujk'oji' iwuk'.
5 Qas chichomaj rij ri tajin kixno'jinik. ¿La qas ix k'o pa ri ikojob'al?
¿La man kiwilo chi ri Cristo Jesús k'o pa iwanima'? O wine man kichomaj
taj, wine ixtzaqmajinaq chik. 6 Kinwaye'j chi kich'ob' rij chi uj man
ujtzaqmajinaq taj. 7 Kaqab'an ch'awem cho ri Dios pi'wi' rech maj jun itzel
jastaq kib'ano. Xane are chib'ana ri utzilal, pune ujtzaqmajinaq kaka'yik.
8 Rumal cher man kujkwin taj kaqab'an qak'ulel che ri qas tzij, xane are
kaqab'an ri utzilal pa ri qas tzij. 9 Qas tzij wi, kujki'kotik che ri ix k'o
ichuq'ab' pune man k'o ta qe uj; xuquje' kaqab'an ch'awem cho ri Dios
rech kub'an chi'we chi kixux tz'aqat. 10 Rumal ri' kintz'ib'aj we ri' chi'we
rumal cher man in k'o ta iwuk', rech we xinopan iwuk' man pa kowil taj

kixinch'ab'ej, rumal cher jewa' ub'anom ri Ajawxel chwe rech kintob'anik rech kixk'iyik man xa ta kasach iwach.

K'isb'al taq rutzil wach

11 K'isb'al rech wachalal, chixki'kotoq, chisuk'umaj ri ino'jib'al, chik'amawa'j ri nuyojonik, xa jun chib'ana, chixk'oloq pa ja'maril rech jeri' ri Dios rech loq'anik xuquje' rech ja'maril kak'oji' iwuk'. 12 Chiya rutzil iwach ruk' jun tyoxalaj tz'umanik.* 13 Konojel ri tyoxalaj taq winaq ri e k'o waral kakitaq rutzil iwach.

14 Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo, ri uloq'anik ri Dios xuquje' ri uriqoj ib' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kekanaj iwuk'.

* **13:12** 13:12 Naq'atal chike ri winaq che ri q'ij junab' ri' kakitz'umaj kib' chikipalaj, rech jeri' kakik'ut ri kiloq'anik chib'il taq kib'.

RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHIKE RI KOJONELAB' A'J GÁLATAS

Majib'al re

Ri Galacia jun le'aj re Roma, ri k'o pa uk'u'x ri Asia menor. Ri Pablo oxmul xe' je la' chutzijoxik ri utzij ri Jesús. Ri winaq a'j Galacia xkik'amawa'j ruk' jororemal ri xutzijoj ri Pablo chike.

Are ik'owinaq chi jun janipa q'ij ri Pablo kutzijoj chi xepe jujun winaq are xkaj xkichoq' uwach ri uk'utu'n ri Pablo. Rumal ri' ri Pablo xutz'ib'aj jun wuj tzalib'al wach rumal xchoq' uwach ri uchak ri re taqo'n ri xub'ano, rumal ri' xub'ij chi ri kojob'al che ri Mesías are kab'anow che jun kux kachi'l ri k'ak' uwok ri Dios.

Ri Pablo man kumajij ta we wuj ri' ruk' yojonik chike ri e taqo'n pa Jerusalén, xane are kub'ij chi ri utz laj tzij man ruk' ta winaq petinaq wi, xane are xuk'amawa'j rumal ri xk'ut choch rumal ri Jesús ri Cristo.

Ri Pablo xuchap uk'u'x chutzijoxik ri kolotajem xuquje' xrilo chi ri nik'aj e taqo'n chik xkimajij tob'anem ruk'.

Ri Pablo katzalij kanoq pa ri nab'e chomab'al ri kub'ij chi ri winaq ri man a'j Israel taj ri xu'x e terene'l taq re ri Jesús man rajawaxik taj kakikoj ketal che ri kityo'jal. Ri k'ak' wok winaq ri xtzuj loq che ri Abraham ojer ruk' ri kojob'al kab'anik man ruk' ta ri utaqanik ri Moisés.

Ronojel ri kutzijoj ri Tyoxalaj wuj ruk'a'm rib' ronojel. We man are ri nimanem che ri utaqanik ri Moisés ri ujeqelib'al ri utz laj tzij, ¿la suk' k'u ri'?

Ri Pablo kutzijoj chike ri e terene'l taq re ri Jesús jachin ruk' kajunumataj wi ri Uxlab'ixel ri kuya k'aslemal. Ri Pablo kuk'is utza'm ri wuj ruk' chuq'ab' kutzalij ub'ixik junmul chik kub'ij chi man are ta ri kojoj etal o ri man kakoj taj nim ub'anik xane are nim ub'anik ri k'ak' tiko'n.

1 Ri Pablo, taqo'n man kech ta winaq xuquje' man winaq taj taqowinaq,
xane rumal are ri Jesucristo xuquje' rech ri Dios Tataxel ri xk'astajisan ri
Jesucristo chikixo'l ri kaminaqib'. 2 Konojel ri alaxik ri e k'o wuk', kakitaq
rutzil kiwach ri e komontyox ri e k'o pa ri tinimit Galacia: 3 Are ri qatat
Dios xuquje' ri Ajawxel Jesucristo cheyo'w ja'maril xuquje' toq'ob' chi'we.
4 Ri Jesucristo xujach rib' xa rumal ri qamak rech jeri' xujresaj chuxe'
raqan uq'ab' ri uwachulew rech we q'ij junab', are wa' ri rayib'al uk'u'x
ri qatat Dios. 5 Che Are' ya'tal wi kaya ri juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'.

Xa jun ri utz laj tzij ri k'olik

6 Sib'alaj kinmayijanik rumal chi aninaq xitzaq kanoq ri xixsik'in apanoq
pa ri utoq'ob' ri Cristo rech xiterene'j chik ri jer kab'antaj jun utz laj tzij
chik. 7 Man kel ta kub'ij chi k'o chi jun utz laj tzij, xane xa e k'o chi nik'aj
winaq ri kakaj kix kisub'u rech jeri' kakik'ex ub'ixik ri utz laj utzij ri Cristo.
8 We k'u ne k'o jun chaqe uj, o jun ángel rech chikaj kutzijoj chi jun utz laj
tzij chi'we ri man are ta ri qatzijom uj chi'we, chetzelataj uwach. 9 Jetaq
ri qab'im chik chi'we: We k'o ne jun kutzijoj jun utz laj tzij chik chi'we ri
man are ta xqatzijoj chi'we, qaj k'ax pu'wi'.

10 ¿Jas k'u kawaj ruk' we ri'? ¿La are k'u kawaj kinqaj chikiwach ri
winaq, o rech kinqaj cho ri Dios? ¿Te'q pi'k'u'x ix are kawaj kinqaj

chikiwach nik'aj chik? We kinqaj chikiwach ri winaq, man in rajchak ta b'a ri Cristo ri'.

Are ri Dios xsik'in apanoq ri Pablo

11 Wachalal, kawaj kiweta'maj chi ri utz laj tzij ri kintzijoj in, man winaq taj tikowinaq loq. 12 Man ruk' ta winaq xinweta'maj wi xuquje' man che ta winaq xink'amawa'j wi, xane tzi are ri Jesucristo xk'utuw chinuwach.

13 Jeri' rumal iweta'm jas je' kinno'jin kanoq nab'e are in k'o chikixo'l ri winaq a'j Israel, are xwaj xinb'an k'ax che ri ukomontyox ri Dios, rech kak'is pu'wi'. 14 Are xink'oji' kuk' ri winaq a'j Israel in k'o na chikiwach ri e wachi'l pa ri nukojob'al, qas nim xinb'an chi rilik ri kinaq'atajib'al ri nutat nunan. 15 Pune jeri', ri Dios xinucha'o are in k'o chupam ri nunan, xinusik'ij apanoq pa ri utoq'ob'. 16 Xuq'alajisaj ri Uk'ojol chinuwach rech jeri' kintzijoj chike ri winaq ri man a'j Israel taj, man nab'e taj xinta che jachinaq. 17 Man xinpaqi' ta xuquje' pa Jerusalén chutayik chike ri e nab'e taq taqo'n chinuwach, xane xintzalij pa Arabia, k'a te ri' xine' chik pa Damasco.

18 Are xik'ow oxib' junab', k'a te ri' xinpaqi' pa Jerusalén xe'nsolij ri Pedro, xinkanaj kan ruk' o'lajuj q'ij. 19 Man xinwil ta chi jun chike ri e taqo'n chila' xaq xwi ri Jacobo ri rachalal ri Ajawxel Jesús. * 20 Qas karil ri Dios chi man b'anoj tzij ta ri tajin kinb'ij chi'we.

21 K'a te ri' xine' pa taq ri tinimit rech Siria xuquje' Cilicia. 22 Ri e komontyox k'ut ri e k'o pa Cristo je la' pa Judea man keta'm ta nuwach che ri'. 23 Xwi kitom ri kakib'ij ri winaq: Ri achi ri xub'an kan k'ax chaqe nab'e, kutzijoj chi ri kojob'al ri xraj xuchup uwach. 24 Kakiya k'u uq'ij ri Dios rumal we.

2

Ri Pablo kak'amawa'x kumal ri nik'aj taqo'n chik

1 Are xik'ow kajlajuj junab', xinpaqi' chik junmul pa ri tinimit Jerusalén, wachi'l ri Bernabé, xuquje' ri Tito. 2 Xine' pa Jerusalén rumal ri xinnimaj ri jun q'alajisanik ri xk'ut chinuwach. Xqamulij k'u qib' kuk' ri qas e k'amal taq b'e, xintzijoj k'ut chike ri utz laj tzij ri tajin kintzijoj chike ri winaq ri man a'j Israel taj, rech kinto jas kakib'ij, rech jeri' man xaq ta tzaqel ri nub'anom. 3 Ri e k'amal taq b'e k'ut, man xkitaqchi'j ta ne ri Tito ri b'enaq wuk', chukojik ri retal ri ch'ekom tzij pa ri utyo'jal, pune keta'm chi man aj Israel taj. 4 Pune e k'o jujun chila' ri xaq esal taq kiwach alaxik, xaq xwi ke'kila' jas ri kujkwinik kaqab'ano pa Cristo, rech jeri' kujkitaqchi'j chub'anik ri kub'ij ri taqanik rech ri Moisés. 5 Xa ta k'u ne jub'iq' xe'qanimaj, rech jeri' ri qas tzij rech ri utz laj tzij kajeqi'k pi'wanima'.

6 Are k'u ri e k'amal taq b'e, pune man k'o ta kutayij chwe ri ku'xik, jeri' rumal cher ri Dios man kuq'at ta tzij pa kiwi' ri winaq rumal ri keb'antajik, man k'o ta chi jun k'ak' jastaq ri xkib'ij loq chwe. 7 Xane qas xkilo chi qas xchilib'ex wi chwe utzijoxik ri utz laj tzij chike ri winaq ri man a'j Israel taj jetaq ri xb'an che ri Pedro xchilib'ex che kutzijoj ri utz laj tzij chike ri winaq a'j Israel. 8 Ri Dios ri xuya b'e che ri Pedro rech xux taqo'n kuk' ri winaq a'j Israel, xuya xuquje' b'e chwe xinux taqo'n kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj.

* **1:19** 1:19 Ri Jacobo ri' are k'amal kib'e ri qachalal kojonelab' pa Jerusalén.

9 Qas tzij ri Jacobo, ri Pedro xuquje' ri Juan, ri qas kab'an ke, xkilo chi
qas xink'amawa'j wi ri toq'ob', xkichap ri qaq'ab' ri in xuquje' ri Bernabé
chuk'utik chi uj kachi'l chik, rech jeri' kuje' uj kuk' ri winaq ri man a'j
Israel taj, are k'u ri are' keb'e kuk' ri winaq a'j Israel. 10 Xwi xkichilib'ej
ub'ixik chaqe chi kel qak'u'x chike ri e meb'aib', are k'ut wa qilim loq
ub'anik.

Ri Pablo kub'ij ri usuk'umal ri jastaq che ri Pedro

11 Are xulik ri Pedro pa ri tinimit Antioquía, xinb'ij chupalaj ri kano'jinik,
jeri' rumal cher man utz ta ri tajin kub'ano. 12 Jeri' rumal are maja' ku'lik
ri u'taqo'n ri Jacobo, ri Pedro kawa' kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj;
are xu'lik we winaq ri', xuchaple'j uq'atik rib' chike ri e winaq ri man a'j
Israel taj jeri' rumal xuxi'j rib' chike ri winaq ri e kojtal ketal. 13 Are xkil ri
nik'aj winaq a'j Israel ri xub'an ri Pedro, xkikoj kib' ruk' pa ri ukawachil,
ri Bernabé xuquje' xuterene'j ri kawach laj no'jib'al ri'. 14 Are xinwilo chi
man suk' ta ri tajin keno'jinik jetaq ri kub'ij ri usuk'al ri utz laj tzij, xinb'ij
che ri Pedro chikiwach konojel: We at at aj Israel, man je ta katno'jinik
jetaq jun aj Israel, ¿jas k'u che ka'taqchi'j ri man a'j Israel taj rech kakib'an
ri kakib'ij ri winaq a'j Israel?

15 Ri uj uj a'j Israel wi pa qak'oji'kal, man uj a'jmakib' taj jetaq ri winaq
ri man a'j Israel taj. 16 Qeta'm k'ut chi man k'o ta jun kab'antaj suk' che
rumal ri chak ri kuta ri taqanik xane xaq xwi kab'antaj suk' che jun rumal
ri kojob'al pa Jesucristo, jeri' rumal man k'o ta jun kab'antaj suk' che rumal
ri taqanik.

17 We k'u kaqaj kab'antaj suk' chaqe rumal ri Cristo, ri' kel kub'ij chi qas
uj a'jmakib' wi. ¿La kel k'u kub'ij wa chi ri Cristo patanil rech ri makaj?
Man je ta ri'. 18 We k'o jun kuwok chi jun jastaq ri xtukitajik, ri' kux chi
ajmak junmul. 19 Ri in k'ut in kaminaq chik pa ri taqanik rech ri Moisés,
rech jeri' in k'aslik chuya'ik uq'ij ri Dios. 20 Xinriptaj ruk' ri Cristo, rumal
ri' man in k'as ta chik xaq pa we wi, are ri Cristo k'as chwe. Ri tajin kinriq
chanim pa ri nutyo'jal, kiriqo pa ri nukojob'al che ri Uk'ojol ri Dios, Are'
xinloq'anik xuquje' xujach rib' rumal we. 21 Man kinwetzelaj ta ri utoq'ob'
ri Dios. Jeri' rumal we ta rumal ri taqanik xpe ri suk'al, man k'o ta b'a
kutayij ri' ri ukamikal ri Cristo.

3

Ri kojob'al xuquje' ri taqanik

1 Ri ix ix aj Galacia, ¡sib'alaj man k'o taj iweta'mab'al! ¿Jachin xb'anow
chi'we chi man kinimaj ta ri qas tzij, ri xk'ut chi'wach chirij ri Cristo ri
xekeb'ax cho ri ripb'al? 2 Xwi kawaj kinweta'maj: ¿La xik'amawa'j ri
Uxlab'al rumal ri chak ri kuta ri taqanik, o xa rumal ri xitatab'ej ri tzij
ruk' kojob'al? 3 ¿La xa k'u sib'alaj maj iweta'mab'al? Nab'e xichaple'j
pa ri Uxlab'al ¿la k'a te k'u ri' kiwaj kitz'aqatisaj ruk' ri ichuq'ab' pa ri
ityo'jal? 4 ¿La xaq k'u xiriq k'ax k'a te ri' man k'o ta kich'ek che? Pune
man kinkoj taj chi mat k'o kich'ek che ri jastaq ri xib'ano. 5 Ri Dios ri kuya
ri Uxlab'al chi'we rech kib'an mayijab'al taq jastaq chi'xo'l, ¿la kub'an k'ut
rumal ri chak ri kutoq'ij ri taqanik o kub'ano rumal ri kojob'al ri xikojo
chuk'amawa'xik ri tzij?

6 Jeri' xk'ulmatajik ruk' ri Abraham, xukojo ri xb'ix che rumal ri Dios
rumal ri' xb'ix che chi jun suk' achi. ✡ 7 Xaq jeri', chiweta'maj chi ri e

✡ **3:6** 3:6 Génesis 15:6.

rija'l ri Abraham are ri k'o kikojob'al. 8 Qas tzij wi, ri Tz'ib'atalik ojer xub'ij
loq chi ri Dios kub'an na suk' chike ri winaq ri man a'j Israel taj rumal
ri kikojob'al, k'a te ri' xub'ij che ri Abraham: *Rumal awe ketewchi'taj na
konojel ri e tinimit rech ri uwachulew.*✡ 9 Xaq jeri' ri e k'aslik pa ri kikojob'al
e tewchi'tal ruk' ri kojonel Abraham.

10 Konojel ri are kakub'i' kik'u'x che ub'anik ri chak ri kuta ri taqanik,
e k'o chuxe' ri etzelal, jeri' rumal cher ri Tz'ib'atalik kub'ij: *Etzelatajinaq
uwach ri winaq ri man kub'an ta ronojel ri kub'ij ri tz'ib'atal pa ri wuj rech
ri taqanik.*✡ 11 Xuquje' man k'o ta jun kab'antaj suk' che rumal ri taqanik.
Jeri' rumal ri suk' winaq kak'asi'k rumal ri kojob'al.✡ 12 Ri taqanik man
rech ta ri kojob'al, xane kub'ij: *Ri winaq ri kub'an we jastaq ri' kak'asi' na
rumal rech.*

13 Ri Cristo xujresaj loq pa ri etzelal rech ri taqanik are xub'an itzel
chib'il rib' xa rumal qe, jetaq kub'ij ri Tz'ib'atalik: *Etzelatajinaq uwach ri
karip cho jun che.*✡ 14 Jeri' xk'ulmatajik rech xa rumal ri Cristo Jesús, ri
tewechib'al rech ri Abraham xopan kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj, rech
jeri' rumal ri kojob'al kaqak'amawa'j ri tzujtal loq chaqe rumal ri Uxlab'al.

Ri taqanik xuquje' ri tzujtal loq chaqe

15 Qachalal, kinkoj jun k'utb'al chi'wach: Jun ch'ekom tzij, pune xa rech
achi, we xb'antajik, man k'o ta chi jun karesaj jub'iq' che ri xb'i'tajik
xuquje' man k'o ta chi jun kab'inik chi man k'o ta kutayij. 16 Je k'u ri',
ri tzujtal loq, che ri Abraham xb'ix wi loq xuquje' ri rija'l. Ri Tz'ib'atalik
man kub'ij taj chike ri e rija'l, je ta ne ri e k'o k'i, xane che ri rija'l ri
kel kub'ij chi xa jun, are wa' ri Cristo.✡ 17 Ri kawaj kinb'ij are we ri': Ri
ch'ekom tzij ri xb'anik ojer ruk' ri Dios man kakwin taj ri taqanik ri k'a te
xpe chi kajib' ciento ruk' juwinaq lajuj junab' chuchupik rech man kesax
ta uchuq'ab' ri tzujtal loq. 18 Rumal cher we ta kaya'taj ri echab'al xa
rumal ri taqanik ri' man kaya'taj taj rumal cher xa tzujtal loq. Ri Dios k'ut
xuya ri echab'al che ri Abraham xa rumal ri utzujum loq che.

19 ¿Jas k'u xutayij ri taqanik? Xya'tajik rech jeri' kaq'alajinik chi man
utz ta ri tajin kab'anik, k'a xpe na ri rija'l ri Abraham ri tzujtal loq chi
kape na. Are ri angelib' xeyo'wik ri taqanik pu'q'ab' jun ch'awenel. 20 Xaq
jeri' man k'o ta kutayij jun ch'awenel we xa jun kab'an rech, ri Dios k'ut
xa jun.

Jas xutayij ri taqanik

21 We jeri' ub'anik we jastaq ri', ¿la uk'ulel k'u ri taqanik ri utzujum
loq ri Dios? Man je ta ri'. We ta kakwin ri taqanik, ri xya'tajik, chuya'ik
k'aslemal ri maj uk'isik, are ta b'a ri taqanik ri' kayo'w suk'al. 22 Are k'u ri
Tz'ib'atalik kub'ij chi konojel ri winaq a'juwachulew e k'o chuxe' ri mak,
jeri' rech rumal ri kojob'al pa Jesucristo, kaya'taj na chike ri tzujtal loq.

23 Are maja' kape we kojob'al ri', uj jat'ital chuxe' ri taqanik, ujtz'apitalik
qaye'm ri kojob'al ri kak'ut na chiqawach. 24 Xaq jeri' ri taqanik xpe
chuk'amik qab'e rech xujpe ruk' ri Cristo, jeri' kab'antaj suk' chaqe rumal
ri kojob'al. 25 Kamik k'ut chi k'o chi ri kojob'al, man xa ta chi kak'am
qab'e.

26 Iwonojel ix ralk'wa'l ri Dios xa rumal ri ikojob'al pa Cristo Jesús.
27 Jeri' rumal konojel ri xb'antaj kiqasana' pa Cristo, are xkatz'yaqib'ej

✡ **3:8** 3:8 Génesis 12:3; 18:18; 22:18. ✡ **3:10** 3:10 Deuteronomio 27:26. ✡ **3:11** 3:11 Habacuc 2:4. ✡ **3:13** 3:13 Deuteronomio 21:23. ✡ **3:16** 3:16 Génesis 12:7; 13:15; 24:7.

ri Cristo. 28 Man k'o ta chi aj Israel xuquje' man aj Israel taj, man k'o ta
chi achi xuquje' ixoq, man k'o ta chi ajchak xuquje' man ajchak taj, xane
iwonojel ix, xa ix jun pa Cristo Jesús. 29 Kamik k'ut chi ix rech chi ri Cristo,
qas ix rija'l ri Abraham, xuquje' ix echa'nel rech ri utzujum loq ri Dios.

4

1 Kinb'ij xuquje', ri echa'nel are k'a nitz' na, xaq e junam ruk' ri patanijel
ri k'o pa ri ja, pune ri ak'al are ajchoq'e ronojel ri jastaq. 2 Xane chajital
kumal ri i'lol taq rech k'a jampa' katz'aqat na ri junab' ri karaj ri utat. 3 Je
xuquje' uj, are maja' qeta'm uwach ri Cristo, uj k'o chuxe' ri jat'ib'al rech
ri uwachulew. 4 Are xtz'aqat ri q'otaj, ri Dios xutaq loq ri Uk'ojol, ri xk'iyik
che jun ixoq xuquje' chuxe' ri taqanik. 5 Rech jeri' kek'am apanoq ri e k'o
chuxe' ri taqanik, rech ku'x alk'wa'laxelab'.

6 Rumal k'u che ri ixralk'wa'l chi ri Dios, ri Dios xutaq loq ri Uxlab'ixel
rech ri Uk'ojol pa taq iwanima' rech jeri' kixkwinik kib'ij: ¡Tat! 7 Xaq jeri'
man at patanijel ta chik, xane at ralk'wa'l chi ri Dios, jeri' rumal ri Dios
xub'ano echa'nel chawe.

Ri Pablo kub'isoj kiwach ri a'j Galacia

8 Ojer are maja' iweta'm uwach ri Dios, are kipatanij ri man e dios taj.
9 Kamik k'ut chi iweta'm chi uwach ri Dios, o pa jule' taq tzij chik ri Dios
xreta'maj iwach, ¿jas k'u che kiwaj kixtzalij kanoq chuxe' ri chuq'ab' ri
karaj kub'an rech pi'wi'? 10 Ri ix xaq je' nim tajin kiwil ri q'ij, ri ik' xuquje'
ri junab' rech taq ri nimaq'ij. 11 Kinxi'j wib' are kinchomaj iwij, ruk' jub'iq'
man k'o ta xutayij ri xinchakuj iwuk'.

12 Wachalal kixinb'ochi'j rech qas je kixuxik jetaq ri in, jeri' rumal in
xuquje' je xinuxik jetaq ri ix. Kinb'ij we ri', man xa ta rumal ib'anom
k'ax chwe. 13 Jeri' rumal iweta'm chi rumal rech jun yab'il pa ri nutyo'jal,
xintzijoj ri utz laj tzij chi'we. 14 Pune k'ax xiriq wuk' rumal ri yab'ilal
ri k'o chwe, man xiniwetzelaj taj, xane je xib'an chinuk'amawa'xik jetaq
jun ángel rech ri Dios, jetaq ta ne ri Cristo Jesús. 15 Je k'u ri' ¿jas k'u
xk'ulmatajik ruk' ri ki'kotemal ri xina'o? Qas tzij wi, xinwilo chi we ta
xixkwinik, xiwesaj ta ri' ri ib'oq'och rech xiya chwe. 16 ¿La xa k'u xib'an
ik'ulel chwe rumal xinb'ij ri qas tzij chi'we?

17 Ri e winaq ri kakib'ij chi kel kik'u'x chi'we, man tzij taq chi qas are
kakaj ri utzilal chi'we. Are kakaj kixkiq'at chaqe rech kixe' kuk'. 18 Utz
ri' we amaq'el kel uk'u'x jun che jun chik, man xwi ta are in k'o iwuk'.
19 Alaj taq walk'wa'l, kinna' chi junmul q'oxom iwumal iwe jetaq ri jun
nan ri kak'oji' ral, k'a jampa' katz'aqat na ri Cristo pa iwanima'. 20 Are
kawaj we ta in k'o apanoq iwuk' rech qas ko kixinch'ab'ej, jeri' rumal qas
kinmayijanik rumal ri kixno'jinik.

Ri Agar rachi'l ri Sara

21 Chib'ijmpe ix chwe, ri kiwaj kixk'oji'k chuxe' ri taqanik: ¿La man
k'u itatab'em ri kub'ij ri taqanik? 22 Ri Tz'ib'atalik kub'ij chi ri Abraham
xek'oji' e keb' uk'ojol, jun ruk' ri patanijel xuquje' jun ruk' ri qas rixoqil.
23 Ri ral ri patanijel xalaxik xaq pa ri tyo'jal, are k'u ri ral ri qas ixoqilom,
xalaxik rumal jeri' b'i'tal loq.✡ 24 We xtzijox loq ri', jun k'utb'al, jeri' rumal
we keb' ixoqib' ri' are ri keb' ch'ekom tzij: jun kape je la' pu'wi' ri juyub'
Sinaí, e k'o ral rech ku'x patanijelab', ri ub'i' ri ixoq ri' are Agar. 25 Jeri'

✡ **4:23** 4:23 Génesis 17:15-17.

rumal ri Agar are karetwachij ri juyub' ri k'o pa Arabia, are ri Jerusalén rech kamik. Jeri' rumal are' xuquje' ri e ral e k'o chuxe' ri taqanik. 26 Are k'u ri Sara are karetwachij ri k'ak' ch'ekom tzij, ri karetwachij ri Jerusalén ri k'o chikaj, are wa ri qatinimit uj ri man uj jat'ital ta chik. 27 Jeri' rumal ri Tz'ib'atalik kub'ij:
Chatki'kotoq at ixoq ri man e k'olinaq taj awal pa ri uwachulew,
at ri man xana' ta wi ri q'oxom jetaq ri kuna' jun ixoq are kak'oji' jun ral;
Jeri' rumal sib'alaj e k'i na ri awal kek'oji' cho ri e ral ri k'ulanik ixoq.✡
28 Xaq jeri' Qachalal, uj uj ralk'wa'l ri tzujtal loq, jetaq ri Isaac.✡ 29 Are k'u ri alk'wa'laxel ri xk'iy pa ri tyo'jal, kub'an k'ax che ri xk'iy pa ri Uxlab'al, xaq je' kak'ulmataj we ri' kamik. 30 ¿Jas k'u kub'ij ri Tz'ib'atalik? *Chawesaj b'ik ri patanijel rachi'l ri ral, jeri' rumal man junam ta ri kechab'al, ri ral ri patanijel ruk' ri ral ri qas ixoqilom.*✡ 31 Xaq jeri' Qachalal, man uj ral ta ri ixoq patanijel xane uj ral ri qas ixoqilom.

5

Kiritajik pa Cristo

1 Ri Cristo xujukiro rech jeri' kujk'oji'k pa ri kiritajik. Xaq jeri' ko chixk'oloq rech makinim ta chi iwib' chuxe' ri jat'ib'al rech ri taqanik.
2 Ri in, in Pablo kinb'ij chi'we chi man k'o ta kutayij che ri Cristo, we kisak'ij iwib'. 3 Junmul chik kinb'ij chi ri karaj kusak'ij rib' choq'aq' wi kub'ano ronojel ri kub'ij ri taqanik. 4 Ri ix ri kiwaj kab'antaj suk' chi'we rumal ri taqanik, man jeqel ta ik'u'x ri' chirij ri Cristo man xik'amawa'j ta ri' ri utoq'ob'. 5 Are k'u ri uj qaye'm pa ri Uxlab'ixel chi kab'antaj suk' chaqe, rumal ri kojob'al. 6 Jeri' rumal pa Cristo Jesús man k'o ta kutayij we jun sak'italik o man sak'ital taj, are k'o kutayij ri kojob'al ri chakunik xa rumal ri loq'anik.
7 Sib'alaj utz ya ib'anik nab'e. ¿Jachin xixq'ilowik rech man kinimaj ta chi ri qas tzij? 8 Man are taj ri Dios kixq'atenik, jeri' rumal are ri Dios xixsik'in apanoq pa ri kiritajik. 9 Iweta'm chi jub'iq' ch'am kuch'amirisaj ronojel ri q'or. 10 Ri in k'ut qas jeqel na k'u'x chirij ri Ajawxel, weta'm chi ix kijunamaj ri ichomab'al wuk', are k'u ri xaq kixumenk'etij, kaq'at na tzij pu'wi', xapachin na k'u ri kuxik.
11 Qachalal, we ta are kintzijoj chi konojel rajawaxik kakisak'ij kib' rech ku'x suk', k'a te ri' ri' ketani' ri na k'ulel chinutzukuxik rech kakib'an k'ax chwe xuquje' ri k'ax ri xuriq ri Cristo cho ri ripb'al man kuyak ta chi ri' koyawal. 12 K'o ta b'anom wi chi ri' ri xaq kixkimenk'etij man xwi ta kakisak'ij kib', xane chi kakesaj b'ik ronojel ri kityo'jal ri'.
13 Jeri' qachalal, pa kiritajem xixsik'ix wi apanoq ix. Xwi che ri man kikoj ta ri kiritajem chub'anik ronojel ri karaj ri ityo'jal, xane chipatanij iwib' chi'jujunal ruk' loq'anik. 14 Jeri' rumal cher ri taqanik kamulitajik xa pa jun tzij ri kub'ij: *Chaloq'aj ri awajil atz'aqat jetaq ri kab'an chuloq'axik awib' at.*✡ 15 Are k'u we xaq je' kiti' iwib' xuquje' kitij iwib', qas chichajij b'a iwib' rech man kitukij ta iwib' chi'jujunal.

Ri k'aslemal pa ri Uxlab'al

16 Rumal ri' kinb'ij chi'we: Chinimaj ri Uxlab'ixel rech ri Dios, man are ta kiwilij ri karaj ri ityo'jal ix. 17 Jeri' rumal ri kurayij ri Uxlab'al man

✡ **4:27** 4:27 Isaías 54:1. ✡ **4:28** 4:28 Génesis 17:15-17. ✡ **4:30** 4:30 Génesis 21:10. ✡ **5:14** 5:14 Levítico 19:18.

junam ta ruk' ri kurayij ri tyo'jal, we keb' chuq'ab' ri' kakiq'atela taq kib' rech man kib'an ix ri kiwaj. 18 We k'u are ri Uxlab'al kak'amow ib'e, man ix k'o ta chi ri' chuxe' ri taqanik.

19 Sib'alaj eta'matal uwach ri uchak ri tyo'jal: Are ri k'ulanem kuk' taq kakab' ixoqib' xuquje' kakab' achyab', mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib', ch'ulujil, rayin makaj pa taq anima'aj. 20 Q'ijila'n jastaq ri man are ta e dios, q'ijinik, k'ax pa taq kanima' chikij nik'aj chik, tzukun ch'o'j, oyawal, pa'in taj ib', oyawal rumal cher ronojel ri kak'ulmatajik, 21 k'ax na'oj chike nik'aj chik, q'ab'arik, nimaq'ij jawje' kab'an wi etzelal xuquje' nik'aj taq jastaq chik. Qas kinb'ij k'u chi'we chanim, jetaq ri nub'im loq chi'we, ri winaq ri kakib'an we jastaq ri' man ko'k ta pa ri ajawarem rech ri Dios.

22 Are k'u ri uwachinik ri Uxlab'ixel are ri loq'anik, ki'kotemal, ja'maril, aye'nik, utz laj no'jib'al, kojob'al, 23 moch'och'em ib', xuquje' man kaqaya ta b'e che ri etzelal are' kab'an rech pa qawi'. Man k'o ta q'atoj tzij pu'wi' wa' we jastaq ri'. 24 Are k'u ri e rech chi ri Cristo, xriptaj kanoq ri kityo'jal ruk' ri kirayinik. 25 We are ri Uxlab'al yo'winaq qak'aslemal, qaya b'e che rech kuk'am qab'e.

26 Maqana' nimal, xuquje' maqayak koyawal nik'aj chik rech jeri' man kaqab'an ta k'ax chib'il taq qib'.

6

Chito' iwib' chi ijujunal

1 Qachalal, we k'o ne jun kariqitaj pa mak, ri ix ri k'amtal ib'e rumal ri Uxlab'ixel, chito' apanoq ruk' moch'och'em rech jeri' kasuk'i'k. Chichajij xuquje' iwib', rech man kixtaqchi'taj ta xuquje' ix pa mak. 2 Chito'la taq iwib' are kixik'ow pa k'ax taq jastaq. Are ri' ri qas unimaxik ri utaqanik ri Cristo.

3 We k'o jun kuna'o chi nim uq'ij chikiwach nik'aj chik, man nim ta k'ut uq'ij, xaq tajin kusub' rib' ri'. 4 Qas chuna' na jun ri kano'jinik; we k'o jun jastaq ri karaj kuna' nimal ruk', mujunamaj rib' ruk' jun chik. 5 Chi'jujunal chib'ana ri taqal chi'we kib'ano.

6 Ri winaq ri tajin kak'ut utzij Dios choch, chuya rech ri rajtij ri utz taq jastaq ri k'o ruk'.

7 ¡Misub' iwib'! Man k'o ta jun kakwinik kusub' ri Dios. Ri kutik jun are kuk'amawa'j na. 8 We are karilij jun ub'anik ri karaj ri utyo'jal, kuk'amawa'j na kamikal, are k'u ri are karilij ub'anik ri kub'an ri karaj ri Uxlab'ixel, kuk'amawa'j na che ri Uxlab'ixel jun alik k'aslemal. 9 Mujq'itaj b'a chub'anik ri utzilal rech jeri' kaqak'amawa'j na ri utojb'alil we man kujq'i'tajik. 10 Xaq jeri', we kujkwinik, qab'ana ri utzilal kuk' konojel, nab'e na kuk' ri e qachalal pa ri qakojob'al.

K'isb'al taq no'j xuquje' rutzil wach

11 Qas chiwilampe', qas in kintz'ib'an b'ik we tzij ri' chi'we ruk' nimaq taq tz'ib'. 12 Konojel ri kakaj kixkitaqchi'j chusak'ixik iwib', jewa' kakib'ano rech man kakiriq ta k'ax chutzijoxik chi xaq xwi ruk' ri ukamikal ri Cristo k'o kolotajem. 13 Ri jewa' kakib'ij chi'we, man ne kakinimaj ta ri taqanik rech ri Moisés, pune kikojom ri retal ri ojer ch'ekom tzij chib'il kib', kakaj k'ut je' kib'an ix, rech kina' nimal pa ri ityo'jal rumal tajin kinimaj ri taqanik. 14 Najtin b'a chwe ri nimal, xwi chinna' nimal pa ri ukamikal ri Cristo cho ri ripb'al. Tyox che ri ukamikal,

man k'o ta chi kutayij ri kuchomaj ri uwachulew chwij in, je ta ne in kaminaq chik pa we uwachulew ri'. 15 Man k'o ta kutayij we ukojom jun ri retal ri ch'ekom tzij pa ri utyo'jal o man ukojom taj. Are k'o kutayij we k'ak' winaq chi jun. 16 Kik'amawa'j ja'maril che ri Dios konojel ri kakinimaj we no'jib'al xuquje' ri utinimit ri Dios. Israel are wa' ri qas utinimit ri Dios.

17 Man k'o ta chi b'a jun kuk'am loq k'ax pa ri nutyo'jal, jeri' rumal pa ri nutyo'jal k'o ri usokotajik ri Cristo.

18 Qachalal, are b'a ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo kanaj kanoq pa ri iwanima'. Jeri'.

RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHIKE RI KOJONELAB' A'J ÉFESO

Majib'al re

Naq'atalik chi we wuj ri' ub'i'nam Efesios, pune man chike ta ri kojonelab' pa Éfeso xtz'ib'ax wi. Jujun chike ri nab'e taq uwach wuj re Efesios ri xesaxik man kana'tax taj ri tzij Éfeso, we wuj ri' kuq'alajisaj chi ri Pablo man reta'mam ta wi kiwach ri winaq ri xutaq wi we wuj.

Waral ri Pablo kutzijoj rij keb' jastaq. Nab'e kutzijoj rij ri kuxik ri k'ak' winaq pa Cristo xuquje' jas je' kape chirij jun are jewa' ub'anik.

Ri Dios xuk'am loq ronojel ri jastaq chuxe' raqan uq'ab' ri Mesías, xuquje' xuya nim uq'ij ri Jesús pu'wi' ronojel ri jastaq. Ri Pablo kuna'taj ruk' chuq'ab' ri kub'ij pa ri Tyoxalaj wuj pa Salmos 8. Ri Dios xuya ronojel ri jastaq xe raqan uq'ab' jeri' xuk'utu chi xwi ri Jesús nim pa kiwi' konojel.

Ri Jesús kusuk'umaj kanoq ri nab'e sik'inik ri xya'taj che ri achi ojer rech are kab'an re pu'wi' ronojel ri jastaq ri tiktalik.

Ri winaq a'j Israel xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj xb'an jun chike are kijolom ri Jesús.

Ri Dios kamik tajin kuya jun k'ak' k'aslemal chike konojel ri e k'o cho ri uwachulew rumal re ri uchak ri Mesías. Kel kub'ij wa' chi rajawaxik chi ri e terene'l re ri Jesús kakik'asleb'ej jun ch'ajch'oj laj k'aslemal pa ri kiriqoj ib'.

Ketaqchi'x we winaq chi kakik'utu jas je' rajawaxik keno'jinik jacha ri karaj ri Dios. Ri Pablo kub'ij chike ri e sik'il taq re ri uwuj chi jer e k'o pa jun ch'o'j. Rajawaxik kakikoj ronojel ri kiche'yab'al tob'al kib' k'a pa ri q'ij are ri Mesías kub'an xa jun che ri jastaq pa ri kaj xuquje' cho ri uwachulew.

1 Ri Pablo, taqo'n rech ri Cristo Jesús rumal ri urayib'al uk'u'x ri Dios,
chike ri e tyoxalaj taq winaq ri jeqel kik'u'x pa Cristo Jesús, ri e k'o pa ri
tinimit Éfeso. 2 Chik'amawa'j toq'ob' xuquje' ja'maril che ri Tataxel Dios
xuquje' ri Ajawxel Jesucristo.

Ri tewechib'al rech chikajil, kak'amawa'x pa Cristo

3 Tewchi'tal ri ub'i' ri Dios, Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo, ri
ujutewechi'm ruk' ronojel tewechib'al pa ri uxlab'al pa Cristo Jesús, pa
ri chikajil k'olib'al. 4 Rumal cher ri Are' xujucha'o are maja' katiktaj loq ri
uwachulew, rech kujux tyoxalaj taq winaq xuquje' ch'ajch'oj cho Are'. Pa
ri loq'anik 5 xujuch'a loq, rech kujok che ralk'wa'l xa rumal ri Jesucristo,
rumal ri sib'alaj utz laj rayib'al uk'u'x, 6 rech kaqaq'ijila'j ri juluwem rech
ri utoq'ob' ri xuya chaqe rumal ri loq'alaj Uk'ojol. 7 Pa Are' xujtortaj wi
rumal ri ukik'el, xkuyutaj ri qamak rumal ri uq'inomal ri utoq'ob'. 8 Ri
xutixtob'isaj la pa qawi', ruk' ronojel no'jib'al xuquje' chomanik. 9 Xuquje'
xuk'ut chiqawach ri awatal loq najtir ojer, pa ri rutzilal, uchomam loq
ub'anik quk' we rayib'al uk'u'x ri'. 10 Xuchomaj loq unuk'ik' pa are' ronojel
ri jastaq rech uwachulew xuquje' ri jastaq rech chikajil.

11 Pa Cristo xuquje' xqak'amawa'j ri echab'al, rumal cher ojer xujcha'
loq, jacha ri uchomanik ri kakwin chub'anik ronojel ri jastaq, je' jas ri
kurayib'ej uk'u'x. 12 Rech ri uj ri uj nab'e chuya'ik ri qaku'lib'al k'u'x chirij

ri Cristo kaqaya q'ijila'nem che ri ujuluwem. 13 Ri ix xuquje', are xita ri utz laj tzij rech ri qas tzij, ri utz laj tzij re koltajem, xkoj iwetal rumal ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, ri b'i'tal kanoq, 14 are wa' ri na'tab'al re ri qechab'al, k'a jampa' ku'riqa q'ij rech ri kolotajem rech kaq'ijila'taj ri ujuluwem.

B'anoj ch'awem xuquje' tyoxinik che ri Dios

15 Rumal k'u ri, are xinta ri ikojob'al pa Cristo Jesús, xuquje' ri kib'an chi kiloq'axik ri tyoxalaj taq winaq, 16 man intanalinaq ta che utyoxixik che ri Ajawxel pi'wi' pa ri nuch'awem ri kinb'ano, 17 kinta che ri Dios, Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo, Tataxel rech juluwem chuya iweta'mab'al pa ri uxlab'ixel xuquje' chuq'alajisaj chi'wach pa jun je'lalaj eta'manik. 18 Xuquje' kinb'an ch'awem pi'wi' rech kajaqataj ri ib'oq'och rech kiweta'maj jas ri ku'lib'al ku'x rech ri sik'inik, xuquje' jas ri q'inomal rech ri echab'al ri ya'tal chike ri tyoxalaj taq winaq. 19 Xuquje' ri sib'alaj nim utoq'ob' quk' uj ri kujkojon che. Are ri' nimalaj chuq'ab' rech ri ukwinem. 20 Ri xub'an chak are xuwa'jilisaj ri Cristo chikixo'l ri kaminaqib', xuquje' xut'uyub'a' pa ri uwiqiq'ab' pa ri chikajil k'olib'al. 21 Xuquje' xya taqanik pa uq'ab' pa kiwi' konojel ri e taqanelab' cho ri uwachulew, pa kiwi' ronojel kwinem, xuquje' ronojel taqanik pa kiwi' ronojel b'i'aj, man xaq xwi ta pa we q'otaj re kamik, xane xuquje' ri kape na. 22 Ri Dios xuya ronojel ri jastaq chuxe' raqan uq'ab' ri Cristo, xuquje' xub'an che chi xux ujolom ri komontyox. 23 Rumal cher ri komontyox are utyo'jal ri Cristo, xuquje' are ri Cristo kayo'w ronojel ri jastaq ri kajawatajik, pa ronojel q'otaj.

2

Ri k'aslemal pa Cristo

1 Are' xyo'w ik'aslemal are ix kaminaq kanoq pa taq ri iwetzelal xuquje' ri imak. 2 Che ri' are je xixno'jinik jetaq ri karaj ri uwachulew are xib'an rech ri kataqan pa ri q'equ'mal, je' jas ri uxlab'al ri kataqan pa kanima' ri winaq ri man keniman ta che ri Dios. 3 Qonojel je xujno'jin kan nab'e, are xqab'an ri karaj ri qatyo'jal are xqab'an ri itzel taq qarayinik. Uj ralk'wa'l oyawal jetaq ri nik'aj winaq chik ri maj Dios kuk'. 4 Ri Dios k'ut rumal ri je'lalaj utoq'ob'san wach xuquje' ri uloq'anik chaqe, 5 pune uj kaminaq pa ri qamak xuya qak'aslemal are kaminaq junam ruk' ri Cristo, xa rumal ri toq'ob' xixkolotajik. 6 Xujuk'astajisaj xuquje' ruk' Are', k'a te ri' xujut'uyub'a pa ri chikajil k'olib'al pa Cristo Jesús, 7 rech pa ri q'otaj ri petinaq kuk'ut na ri uje'lal ri unimal ri utoq'ob' ri xutixixej pa qawi' pa Cristo Jesús. 8 Xaq pa toq'ob' xixkolotajik, rumal ri ikojob'al, man ruk' ta ichuq'ab', xane xaq usipanik ri Dios. 9 Man rumal ta chak rech maj jun kuna' nimal. 10 Rumal cher are ri Dios xujtikowik pa Cristo Jesús, rech kaqab'an utza taq chak, ri rajawam loq ri Dios ojer.

Xa jun qa'nik pa Cristo

11 Xaq jeri' na'taj chi'we chi ri ix man ix a'j Israel taj, man kojtal ta iwetal, jeri' kakib'ij chi'we ri winaq ri kojtal ketal are wa ri b'antal ruk' uq'ab' winaq. 12 Che ri q'otaj ri' naj ix k'o wi che ri Cristo, man ix a'j Israel taj, naj ix k'o wi che ri b'i'tal kanoq, maj iku'lib'al ku'x xuquje' man k'o ta ri Dios iwuk'. 13 Kamik k'ut pa Cristo ix ri naj ix k'o wi kanoq xixk'am apanoq rumal ri ukik'el ri Cristo. 14 Rumal cher are qaja'maril ri Cristo, rumal xa jun xub'an chike ri e keb' tinimit, xuwulij ri q'ateb'al ri xaq kukoj

ch'o'j chikixo'l. 15 Xuchup ri q'atoj tzij ri kub'an ri taqanik xub'an ja'maril
chikixo'l ri keb' tinimit, rumal xraj xub'an xa jun k'ak' tinimit chike, rech
jeri' xujeqeb'a ri ja'maril. 16 Rech ku'tzir ruk' ri Dios kikob'chal tinimit, pa
jun tyo'jal cho ri ripb'al, jawje' ri xukamisaj wi ri b'anoj k'ulel.
17 Xpetik xulutzijoj ja'maril chi'we ri naj ix k'o wi, xuquje' chike ri naqaj
e k'o wi. 18 Rumal cher rumal ri Cristo ya'tal b'e chaqe kujok ruk' ri Tataxel
ruk' ri utob'anik ri Uxlab'ixel. 19 Rumal ri' eta'matal chi iwach, man naj
ta chik kixpe wi, xane xa ix jun chi kuk' ri winaq ri e cha'tal rumal ri
Dios, ix tyoxalaj taq winaq ix kachi'l ri uwinaq ri Dios. 20 Chixk'ol pu'wi'
ri tak'alib'al ri xkikoj ri e taqo'n xuquje' ri q'alajisal taq utzij ri Dios. We
ab'aj ri qas k'o kutayij are Jesús. 21 Ri ja ri tak'al pa Cristo sib'alaj utz
b'antal che uyakik, tajin kawa'jilik rech kux jun templo q'ijila'b'al rech ri
Ajawxel. 22 Ix xuquje' kixyak pa Cristo rech kixux rachoch ri Uxlab'ixel
rech ri Dios.

3

Ri uchak ri Pablo pa ri komontyox

1 Rumal k'u wa', in in Pablo, in k'o pa che' rumal iloq'axik ix ri man ix a'j
Israel taj. 2 Iweta'm wa' chi ri Dios xroqxa'nij chwe utzijoxik ri uchomanik
ri Dios chi'we pa ri utoq'ob'. 3 Ri Dios are xk'utuw chinuwach ri awatal
loq, jetaq ri nutz'ib'am kan chi'we. 4 Are kisik'ij uwach ri xintz'ib'aj chi'we,
kiweta'maj na jas ri uchomanik ri Dios chrij ri Cristo ri man eta'matal ta
kan nab'e. 5 Are wa', ri xawax loq chikiwach ri winaq ojer, kamik k'ut tajin
kak'ut chikiwach ri e tyoxalaj taq taqo'n rech ri Dios. Xuquje' ri e q'alajisal
taq utzij ri Dios rumal ri Uxlab'ixel 6 kel kub'ij chi ri winaq ri man aj Israel
taj xuquje' ri winaq aj Israel kaya'taj junam ri echab'al chi'we, rumal cher
qonojel uj tyo'jal rech ri Cristo, xuquje' iwech junam ri utzujum ri Cristo
Jesús chi'we rumal ri utz laj tzij.
7 In xinux patanil rech we utz laj tzij ri'. Are wa' ri usipanik ri Dios ri
xuya chwe xaq pa ri utoq'ob', rumal ri uchuq'ab' ri ukwinem. 8 Pune in
ri' ri sib'alaj nitz' nuq'ij chkiwach ri u'winaq ri Dios, xink'amawa'j k'u we
toq'ob' rech kintzijoj chike konojel ri winaq rech ri uwachulew ri nimalaj
uq'inomal ri Cristo. 9 Xuquje' kinya uch'ob'ik ri urayib'al ri Dios, ri awatal
loq pa Dios ri tikol rech ronojel ri jastaq, najtir ojer. 10 Rech katzijox rumal
ri komontyox chike ri e chikajil taq chuq'ab', ri unimal ri reta'mab'al ri
Dios. 11 Jetaq ri uchomanik loq, ri xk'ulmataj pa Cristo Jesús ri Ajawxel.
12 Rumal ri qakojob'al pa Cristo, kujki'kotik rumal xujkiritajik xuquje' k'o
ku'lib'al ku'x chaqe rech kujqeb' ruk' ri Dios. 13 Rumal ri' kinta chi'we chi
man kak'is taj ta ik'u'x rumal ri k'ax ri tajin kinriq rumal iwe, jun utzilal
wa' chi'we ix.

Ri ch'awem pa kiwi' ri winaq a'j Éfeso

14 Rumal wa' kinxuki' cho ri Tataxel, 15 ri tikowinaq ronojel ri k'o cho
ri uwachulew xuquje' ri k'o pa ri kaj.* 16 Xuquje' kinta che chi kuya
ichuq'ab' ri Uxlab'ixel, xuquje' kwinem ri kape pa ri uje'lal ri uq'inomal,
17 rech kak'oji' ri Cristo pa taq iwanima' kinta xuquje' che chi kixjeqi' pa
ri loq'anik, 18 rech kich'ob' rij junam kuk' ri tyoxalaj taq winaq ri raqan,
ri uwach, ri unimal xuquje' janipa qajinaq ri uloq'ab'al ku'x ri Cristo.

* **3:15** 3:15 Che are kape wi ronojel b'i'aj kech ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew

19 Ri kawaj are qas kichomaj ri loq'ab'al ku'x ri', ri sib'alaj nim cho ri
qachomanik, rech kixnoj ruk' ronojel ri k'o ruk' ri Dios.
20 Are' kakwinik kub'an sib'alaj nimaq taq jastaq quk' uj, rumal ri
uchuq'ab' ri k'o pa qanima' ri man kujkwin taj kaqach'ob' rij, 21 ¡che are'
ya'tal wi kaya juluwem kumal ri winaq rech we q'ij junab' ri' pa taq ri
komontyox xuquje' pa Cristo Jesús, chib'e q'ij saq! Jeri'.

4

Xa jun qa'nik pa Cristo

1 Rumal k'u wa' in k'o pa che' rumal utzijoxik ri Ajawxel, xa k'u
kinta chi'we: Chik'asleb'ej jun utz laj k'aslemal taqal che ri sik'inik ri
xik'amawa'j. 2 Chimoch'o iwib' xuquje' utz chixno'jinoq, man kayakataj ta
iwoyawal aninaq, chi'k'amawa'j nik'aj winaq chik ruk' loq'anik. 3 Chikojo
ichuq'ab' rech xa ix jun, jetaq ri karaj ri Uxlab'ixel, rumal ri ja'maril ri
k'o chi ixo'l. 4 Xa jun tyo'jal, xa jun Uxlab'ixel, xa jun ku'lib'al ku'x, are
ri' ri sik'inik ri ub'anom ri Dios. 5 Xa jun Ajawxel, xa jun kojob'al, xa jun
qasana'. 6 Xa jun Dios xuquje' xa jun Tataxel kech konojel ri winaq, ri k'o
pa kiwi' konojel, xuquje' chikixo'l konojel, je xuquje' pa kanima' konojel.
7 Ya'tal k'u chaqe chqajujunal ri toq'ob' jetaq ri retab'al ri Cristo are
xujach ri sipanik. 8 Rumal wa' kub'ij ri tz'ib'atalik: *Are xpaqi' chikaj
xu'ka'm b'ik konojel ri e chaptal b'ik xuquje' xuya jaljoj taq sipanik chike
ri achyab'.*✡
9 ¿Jas kel kub'ij wa' chi xpaqi' chikaj? Kel kub'ij chi nab'e xqaj b'ik
xuquje' k'a chuxe' ri ulew. 10 Ri xqaj b'ik chuxe' ri ulew, are wa' ri
xpaqi' xuquje' b'ik pa ri kaj, chunojisaxik ronojel. 11 Are' na xyo'w b'e
chike ri winaq rech k'o ku'x e taqo'n, e nik'aj chik e q'alajisal taq utzij
ri Dios, e nik'aj chik e tzijol taq utzij ri Dios, e nik'aj chik a'jyuq'ab',
xuquje' nik'aj chik a'jtijab'. 12 Rech ke'kitijoj ri utinimit ri Dios chub'anik
ri patanijem, rech kawok ri utyo'jal ri Cristo. 13 Xaq jeri' kujux xa jun pa
ri qakojob'al xuquje' pa ri eta'manik rech ri Uk'ojol ri Dios, rech kujux ko
pa ri qakojob'al xuquje' rech kujopan pa ri tz'aqat etab'al rech ri Cristo.
14 Rech man je ta kujuxik jas ri ak'alab' ri man xaq ta jun kek'oji' wi,
keb'e jewa' jeri', rumal ri k'utu'n ri kaya chike kumal ri e q'olonelab'
xuquje' ri winaq ri xaq kesub'unik. 15 Xaq jeri' kaqatzijoj ri qas tzij, ruk'
loq'ab'al ku'x, xuquje' kujk'iyik k'a kujux na jetaq ri Cristo are' jolomaj
rech ri komontyox. 16 Rumal rech ri Cristo kak'iy ri qatyo'jal, rumal cher
chikijujunal ri wokowinaq ri tyo'jal kakib'an ri kichak rech jeri' kakito' kib'
kek'iyik xuquje' kakik'amawa'j kichuq'ab' pa ri loq'anik, rumal kitiqelo'm
rib'.

Chik'asleb'ej ri k'aslemal pa Cristo

17 Xaq jeri' pa ri ub'i' ri Ajawxel kinta chi'we: Man je ta b'a kixno'jinik
jetaq ri winaq ri man e kojonelab' taj, ri a're' e sachinaq ruk' taq ri
kino'jib'al. 18 Q'equ'marinaq ri kichomab'al. Man kakiki'koteb'ej ta ri
k'aslemal ri kape ruk' ri Dios, kowirinaq ri kanima', rumal chi man k'o ta
keta'mab'al. 19 Maj chi kik'ixib'al, xkijach kib' pa ri b'anoj taq mak, man
kak'is taj ta kik'u'x chub'anik ri etzelal. 20 Man are ta k'u wa' ri k'utu'n ri
xik'amawa'j che ri Cristo. 21 We na k'u qas xita ri xtzijox chi'we, chi xaq
pa Jesús k'o wi qas tzij. 22 Xaq jeri' rajawaxik kitzaq kan ronojel ri q'e'l

✡ **4:8** 4:8 Salmos 68:18.

taq ino'jib'al xuquje' chiya kanoq ronojel ri xixux kan nab'e, rumal cher q'ayinaq chik ri ik'aslemal ri', rumal ri itzel taq irayinik. 23 Chik'exa b'a ri uk'u'x ri ichomanik. 24 Xuquje' chikojo ri k'ak' taq atz'yaq rech ri k'ak' taq no'jib'al rech ri k'ak' k'aslemal, ri b'antal jetaq ri uka'yib'al ri Dios, pa ri qas tzij, ri suk'al xuquje' ri tyoxalaj k'aslemal.

25 Man kib'an ta chi b'a ri b'anoj taq tzij, are chib'ij ri qas tzij kuk' taq ri ik'ul ja, rumal qonojel xa jun tyo'jal qa'nik.

26 Man kiya ta b'e che ri oyawal kab'an rech pi'wi'. Man kiya ta b'e naj kixoyowarik.✡ 27 Man kiya ta b'e che ri Itzel kok pi'wanima'.

28 Ri kelaq' kan nab'e, man kelaq' ta chik, xane chakunoq ruk' suk'al, ruk' ri uq'ab' rech k'o kuya chike ri winaq ri e meb'a.

29 Man kib'ij ta itzel taq tzij. Are chitzijoj jastaq ri kuk'am la utzilal chike ri ketowik. 30 Man kiya ta b'is che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rech ri Dios, ri xukoj iwetal are xixkiritajik.

31 Chitzaqa kan ronojel k'axal ri k'o pa iwanima', oyawal, yojtajem, raqoj taq chi'aj, b'anoj taq tzij, xuquje' ronojel uwach etzelal. 32 Xane utz chixno'jinoq, che'l ik'u'x chike ri winaq, chikuyu taq iwib' jacha ri xub'an ri Dios xixukuy pa Cristo.

5

1 Xaq jeri' chiwesaj uwach ri uno'jib'al ri Dios, jer chixno'jin utz laj taq alk'wa'laxelab'. 2 Chik'asleb'ej jun k'aslemal rech loq'anik, jetaq ri xub'an ri Cristo, xujuloq'aj xuquje' xujach ri uk'aslemal je' jas jun k'ok' laj sipanik cho ri Dios.

3 Xaq jeri' man kib'an ta b'a mak kuk' taq ixoqib' xuquje' kuk' taq achyab', man kixjiq'jat ta xuquje', man kib'an ta jastaq ri man e ch'ajch'oj taq, rumal chi man kataqi' ta chike ri winaq ri ucha'om ri Dios. 4 Xuquje' mib'ij itzel taq tzij, tzijitzatik ri man k'o ta choq'aq' che, q'olob'al taq tzij, xuquje' tzij ri kawach kel kub'ij. Xane are chixtyoxinoq. 5 Rumal cher maj jun winaq ri kak'ark'atik, xuquje' kuq'ijila'j itzel taq jastaq ri man are ta Dios, ri b'anal mak kuk' taq achyab', ixoqib', karechab'ej ri ajawarem rech ri Cristo xuquje' ri rajawarem ri Dios. 6 Mixsub'utaj b'a ruk' taq ri tzijonem ri maj kupatanij, rumal chi ruk' wa' we jastaq ri' kape ri q'atoj tzij rech ri Dios pa kiwi' ri man keniman taj. 7 Xaq jeri' man kib'an ta iwachi'l chike.

8 Rumal k'u cher ix q'equ'mal kanoq ix nab'e, kamik k'ut ix ralk'wa'l ri tunal, je b'a chixno'jinoq jetaq ri ralk'wa'l ri tunal. 9 Ri uwachinik ri tunal are ri utzilal, ri suk'al xuquje' ri qas tzij. 10 Qas chiwila b'a jas ri karaj ri Ajawxel. 11 Man kijunamaj ta b'a ik'u'x kuk' ri winaq ri kakib'an jastaq rech ri q'equ'mal, xane chi'tzujuj. 12 Rumal chi k'ixib'al ub'ixik ronojel ri kakib'an cha'wal ri winaq ri man keniman taj. 13 Xa k'u ronojel ri kutunaj ri tunal, kaq'alajin na. 14 Rumal are ri tunal kak'utuw ronojel ri jastaq, rumal ri' kub'ij ri tz'ib'atalik: *Chatwa'jiloq at ri katwar chikixo'l ri kaminaqib', katutunaj ri Cristo.*

15 Rumal ri' qas chiwila na ri kixno'jinik, qas chichomaj na jas ri kib'ano, man je ta ri kixno'jin kon. Xane jer chixno'jin winaq ri k'o iweta'mab'al. 16 Utz chib'ana chukojik ri q'otaj rumal cher kepe na q'ij ri man e utz taj. 17 Xaq jeri', man je ta kixno'jin ri winaq ri maj keta'mab'al xane chich'ob'o rij ri urayib'al uk'u'x ri Dios chi'we. 18 Man kixq'ab'ar taj

✡ **4:26** 4:26 Salmos 4:4.

ruk' jastaq ri kaq'ab'arisanik, rumal xaq kixukonarisaj, xane are chixnoj che ri Uxlab'ixel. 19 Chitaqchi'j iwib' ruk' ri Salmos, xuquje' ruk' ronojel uwach b'ix. Chixb'ixonoq xuquje' chixq'ijila'n che ri Ajawxel ruk' ronojel iwanima'. 20 Amaq'el chixtyoxin che ri Dios Tataxel che ronojel ri jastaq, pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesucristo.

Ri rajawaxik kakib'an ri k'ulanik taq winaq

21 Chinimaj iwib' rumal nim kiwil ri Cristo.

22 I'xoqilom chi'nimaj ri iwachajilal je' jas ri kib'an chunimaxik ri Ajawxel. 23 Rumal chi are ri achajilom jolomaj rech ri rixoqil, jetaq ri Cristo are jolomaj xuquje' xukol ri komontyox, rumal cher are utyo'jal. 24 Je' jas ri komontyox kunimaj ri Cristo, je xuquje' ri i'xoqilom rajawaxik kakinimaj ronojel ri kakib'ij ri kachajilal chike.

25 A'chajilom, chi'loq'aj ri iwixoqilal, je' jas ri xub'an ri Cristo xuloq'aj ri komontyox xuquje' xujach rib' cho ri ripb'al rumal rech 26 rech xutyoxirisaj, xuch'ajch'ob'ej are xuch'ajo ruk' ja', rumal ri utzij. 27 Rech xujach rib' chib'il rib' jun komontyox kachuplinik, maj ch'uluj che, xuquje' man q'uchu'ch taj, xane tyox xuquje' ch'ajch'oj. 28 Ri achajilom xuquje' rajawaxik kuloq'aj ri rixoqil je' jas ri utyo'jal. Xapachin ri kuloq'aj rib' kuloq'aj xuquje' ri rixoqil. 29 Rumal maj jun retzelam uwach ri utyo'jal, xane kutzuqu xuquje' kuchajij je' jas ri kub'an ri Cristo che ri komontyox. 30 Rumal chi uj utyo'jal ri Cristo. 31 Rumal ri', ri achi ku'ya kan ri utat ri unan, ku'x jun ruk' ri rixoqil, xaq jeri' ri e keb' winaq ku'x xa jun tyo'jal.✡ 32 Chi ri' kaqil wi chi sib'alaj nim wa' we uchomanik loq ri Dios, are wa' ri kinchomaj in chirij ri Cristo xuquje' ri komontyox. 33 Pune jeri' pa jujunal b'a chi'we chiloq'aj ri iwixoqil je' jas ri kib'an chuloq'axik iwib' ix, xuquje' ri ixoqilom chunimaj ri achajilom.

6

1 Alk'wa'laxelab', chi'nimaj ri itat inan, pa ri Ajawxel, are wa' ri suk' ub'anik. 2 Cha'nimaj ri atat anan, are wa' ri nab'e taqanik ri k'o tewechib'al chi'tal loq ruk', 3 *rech utz katelik, xuquje' kaki'koteb'ej naj k'aslemal cho ri uwachulew.*✡

4 Xuquje' ri ix, tat nan, man xaq ta kiyak koyawal ri i'walk'wa'l, xane chi'k'iyisaj xuquje' chi'pixab'aj pa ri utzij ri Ajawxel.

5 Ri ix, ajchakib', chi'nimaj ri ajchoq'e chak rech uwachulew ruk' moch'och'em, ruk' suk'al rech ri iwanima' jacha kib'an che ri Cristo.

6 Man xwi ta ki'nimaj are tajin kixkika'yej kixchakunik, jacha ri kakib'an ri winaq ri xwi kakaj keqaj chikiwach ri winaq, xane je chixno'jinoq ajchakib' rech ri Cristo, chib'ana ronojel ri jastaq ri karaj ri Dios. 7 Chixpatanijoq ruk' ronojel iwanima', iweta'm chi are kipatanij ri Dios man are ta ri winaq. 8 Iweta'm chi ri Dios kutoj na uk'axelal chi'we pa ijujunal rumal ri utzilal ri kib'ano we ix ajchakib' o wine ix patrón.

9 Ri ix xuquje', ri ix patrón, utz chib'ana chike ri iwajchakib', man xaq ta k'ax kib'an chike. Na'taj chi'we, xa jun iwajaw k'o pa ri kaj, ri Are' man xaq ta k'yaqal ri ku'chao.

Ri qach'o'jib'al ri uya'om ri Dios

10 K'isb'al rech kinb'ij chi'we, chik'amawa'j ichuq'ab' pa ri ukwinem ri Ajawxel. 11 Chikojo ri ch'o'jib'al ri uya'om ri Dios rech man kixch'eketaj ta

---

✡ **5:31** 5:31 Génesis 2:24. ✡ **6:3** 6:3 Deuteronomio 5:16.

rumal ri Itzel. 12 Rumal man kuk' ta ri winaq kujch'o'jin wi, xane kuk' ri
itzel taq uxlab'al a'juwo kaj ri keb'in pa ri sutz', ri k'o taqanik pa kiq'ab',
e q'atal taq tzij, ri nimaq taq taqanelab', itzel taq uxlab'al ri ketaqan pa
ri q'equ'mal cho ri uwachulew. 13 Rumal k'u ri', chiwatz'yaqib'ej ronojel
ri ch'o'jib'al ri xuya ri Dios, rech are kuriq ri itzel taq q'ij, kixkwinik kito'
iwib', k'a pa ri k'isb'al rech ri ch'o'j. 14 Ko b'a chixtak'aloq, chijat'ij ri
ipam ruk' ri qas tzij, chich'uqu ri uwach ik'u'x ruk' ri suk'al. 15 Chikojo
che ixajab' ri ja'maril rech kixkwinik kitzijoj ri utz laj tzij. 16 Xuquje'
chiwuk'aj ri to'b'al iwib' rech kojonik, rech kixkwinik kichup ronojel
ri k'yaqab'al rech q'aq' ri kub'an ri Itzel. 17 Chikojo ri tob'al ijolom
rech ri kolotajem, xuquje' chiwuk'aj ri sak'ib'al rech ri Uxlab'ixel, are ri
utzij ri Dios. 18 Chib'ana ch'awem pa ri Uxlab'ixel, chita che ri Dios ri
kajawatajik xuquje' chichilib'ej iwib' che. Chixk'asloq xuquje' amaq'el
chiwilij ch'awem pa kiwi' konojel ri Tyoxalaj taq winaq. 19 Chib'ana
xuquje' ch'awem pa nuwi', rech are kinb'ij ri utzij ri Dios, kinya uk'utik ri
man eta'matal taj chrij ri utz laj taq tzij 20 Rumal wa' we tzij ri in jat'ital
ruk' ch'ich', xaq jeri' chib'ana ch'awem pa nuwi' rech ruk' chuq'ab' qas
je' kinb'an che uq'alajisaxik ri utz laj tzij jetaq ri karaj ri Dios.

K'isb'al rutzil kiwach

21 Ri loq'alaj qachachal Tíquico, suk' ranima' patanil rech ri Ajawxel,
kutzijoj wa' chi'we ronojel ri tajin kak'ulmataj wuk', rech kiweta'maj, jas
je' nub'anom. 22 Kintaq b'i iwuk' rech kiweta'maj jas kujriqitajik xuquje'
rech kaya'taj ichuq'ab' are kiwil uwach.

23 Are b'a ri Dios Tataxel xuquje' ri Ajawxel Jesucristo kuya ja'maril,
loq'anik xuquje' kojob'al chike ri e qachalal. 24 Are b'a ri utoq'ob' ri Dios,
ri man kak'is taj, kakanaj kuk' konojel ri kakiloq'aj ri Ajawxel Jesucristo.

RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHIKE RI KOJONELAB' A'J FILIPOS

Majib'al re

Pa ri ukab' b'inem ri Pablo are xe' kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj, ri taqo'n Pablo xtob'anik rech xmajix jun komontyox pa ri tinimit Filipo. (Chawila pa Hechos 16:11-40.) Filipo jun tinimit jawje' xe'sax wi b'ik ri ajch'o'jab' chajil tinimit re Roma. Ri winaq a'j Filipo xu'x e tob'anelab' xuquje' e rech ch'ab'e'n ri Pablo k'a xkil na ri uchak ri Pablo.

Are xkita ri winaq a'j Filipo chi ri Pablo xtz'apix pa che' je la' Roma xkimulij pwaq che tob'al re xuquje' xkitaq b'ik jun kachi'l ruk' ub'i'nam Epafrodito.

Are ik'owinaq chi jun janipa q'otaj ri Pablo xutaq b'ik jun wuj jawje' xutyoxij wi b'ik ri kitob'anik xuquje' ri achi'lanem ri xkiya che.

Ri Pablo reta'm chi ri a'j Filipos tajin kakiriq nim k'axal, rumal ri' kukoj ri uk'aslemal che jun k'amb'ejab'al no'j xuquje' rajawaxik chi jun kaki'kotik pune k'o pa k'axk'olal.

Ri Pablo ruk' chuq'ab' kub'ij pa ri nimalaj ja jawje' k'o wi ri César chi are chi are ri Jesús Ajawxel. Ri urayib'al uk'u'x are chi konojel ri a'j Filipos kakitzijoj ri utz laj tzij man ruk' ta xib'in ib'.

Ruk' jun je'l laj b'ix, ri Pablo ku'taqchi'j ri a'j Filipos rech kepatanijik jetaq ri xub'an ri Jesús, ri Jesús man xuna' ta nimal chi are Dios xumoch' rib' k'a pa ri kamikal xa rumal ke nik'aj chik. Are wa ri rajawaxik kub'an ri winaq pa ri rajawarem ri Dios.

Ri qachoch k'o pa ri ajawarem re ri Dios rumal ri' qaye'm ri utzalijib'al ri Qakolonel ruk' ronojel qanima'.

Ri Jesús ri' kuk'ex na b'ik ri qatyo'jal kub'an che jetaq ri re are' are xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib'.

1 Ri Pablo rachi'l ri Timoteo e patanil rech ri Cristo, kakitaq rutzil kiwach
konojel ri e tyoxalaj taq winaq ri e k'o pa Cristo je la' pa ri tinimit Filipos,
kuk' ri e k'amal taq b'e xuquje' ri e patanijelab'. 2 Toq'ob' xuquje' ja'maril
chi'we rech ri Dios Tataxel xuquje' rech ri Ajawxel Jesucristo.

Ch'awem xuquje' tyoxinik

3 Kintyoxin che ri Dios are kixna'taj chwe. 4 Kinb'an ch'awem pa iwi' ruk'
ki'kotemal. 5 Jeri' rumal ixk'olinaq loq pa ri utz laj utzij ri Dios xchaple'taj
loq are xixkojonik k'a pa taq we q'ij kamik ri'. 6 Qas uchapom na k'u'x
chi ri majininaq loq ri utz laj chak pa iwanima', kutz'aqatisaj na k'a pa
ri q'ij rech ri upetib'al ri Jesucristo. 7 Sib'alaj utz we jeri' kinchoman in
chi'we, jeri' rumal ix k'o pa wanima' xuquje' kixna'taj chwe are in k'o pa
che' xuquje' are in k'o chikiwach ri q'atal taq tzij chuq'alajisaxik ri utz laj
tzij, iwonojel k'o iwe che ri utoq'ob' ri Dios ri uya'om chwe. 8 Rumal
cher karil ri Dios chi sib'alaj ixnuloq' ruk' ri uloq'anik ri Cristo Jesús
xuquje' kixinb'isoj. 9 Kinta k'u pa ri nuch'awem chi ri iloq'anik, kanimar
na pa eta'mab'al xuquje' pa no'jib'al. 10 Rech jeri' are kicha' ri sib'alaj utz
ub'anik, xuquje' kixux ch'ajch'oj, man k'o ta imak pa ri upetib'al ri Cristo.
11 Xuquje' rech ixnojinaq chub'anik ri utzilal rech jeri' kiya unimal uq'ij
xuquje' b'ixonem che ri Dios.

Ri k'aslemal pa Cristo

12 Qachalal, kawaj kiweta'maj chi ronojel ri xk'ulmataj wuk' xub'ano chi
xnimar utzijoxik ri utz laj tzij. 13 Qas xq'alajinik chikiwach ri e chajil taq
rech ri nimalaj ja rech ri q'atal tzij xuquje' chikiwach konojel chi xinkoj
pa che' xa rumal rech ri Cristo. 14 Tyox chi xintz'api'k pa che', sib'alaj e k'i
chike ri alaxik ri jeqel kik'u'x che ri Ajawxel, xkichaple'j utzijoxik ri utzij
ri Dios man ruk' ta xib'in ib'.
15 E k'o jujun kakitzijoj ri Cristo rumal cher k'ax kakina' chaqe, e k'o
chi nik'aj xa rumal sib'alaj utz kanima'. 16 Ri k'isb'al wok kakitzijoj ri
Cristo rumal cher kinkiloq'aj, rumal cher keta'm chi in in cha'tal apanoq
chuq'alajisaxik ri utz laj taq tzij. 17 Ri kakitzijoj ri Cristo rumal cher
k'ax kakina' chwe, man qas ta ruk' rutzil kanima' kakib'ano, are kakaj
katz'aqatisax ri k'ax chwij pa che'. 18 ¿Jas k'u kaqab'ij? Jas ta b'a lo rumal
tajin katzijox ri Cristo we k'u qas ruk' ch'ajch'oj anima'aj o man ruk' ta ne',
are wa' kayo'w nuki'kotemal in. Je', kinki'kot na rumal rech. 19 Rumal cher
weta'm chi ri ich'awem xuquje' ri utob'anik ri Uxlab'ixel rech ri Cristo, are
kinesan na b'i waral. 20 Ri kurayij na k'u'x are chi man kel ta nuk'ixib'al,
xane ruk' ronojel ku'lib'al k'u'x we kinkamik o kink'asi'k, kaya'taj na uq'ij
ri Cristo pa ri nutyo'jal. 21 Rumal cher chwe in ri k'aslem are Cristo, ri
kamikal ch'ekoj ri'. 22 We xaq je' kink'asi' na cho we uwachulew, xa k'a
k'o na kintayij ri' che ri Dios, man kinriq ta k'ut jachin chike kincha'o.
23 Ukob'chal we jastaq ri' utz chwe, kawaj kine'ek ruk' ri Cristo rumal
sib'alaj je'lik ri k'olem ruk'. 24 Xa k'u rumal iwe kinkanaj na kanoq cho ri
uwachulew. 25 Qas uchapom na k'u'x, weta'm chi kink'oji' na iwuk' rech
jeri' kintob'an ruk' ri iki'kotemal xuquje' pa ri ikojob'al. 26 Rech jeri' ri
iki'kotemal pa Cristo kanimar na rumal we, are kiwil chinuwach junmul.
27 Xaq xwi kinchilib'ej chi'we je chixno'jinoq jetaq ri kub'ij ri utz laj tzij
rech ri Cristo, rech pune in k'o iwuk' o man in k'o ta ne', katataj na chi ko
ix k'olik pa ri uxlab'al tajin kikoj ichuq'ab' pa ri kojob'al chutzijoxik ri utz
laj tzij. 28 Makixi'j ta iwib' chike ri kakib'an kik'ulel chi'we, rumal cher ri
utz laj tzij kub'an na chi kasach kiwach we winaq ri', are k'u chi'we ix ri
utz laj tzij are jun k'utb'al re ri kolotajem ri kape ruk' ri Dios. 29 Rumal
cher ri ix man xwi ta ya'tal b'e chi'we kixkojon che ri Cristo, xane kiriq
xuquje' k'ax rumal rech. 30 Rumal tajin kikoj ichuq'ab' chub'anik ri ch'o'j
ri xiwilo xinb'an ojer xuquje' tajin kinb'an kamik ri'.

2

Chiwesaj uwach ri Cristo

1 We ri Cristo uya'om ichuq'ab' rech ki'taqchi'j nik'aj chik, xuquje'
we ri iloq'anik kixutaqchi'j chukub'isaxik kik'u'x nik'aj chik, xuquje'
we iwonojel xa jun Uxlab'al ixuk'a'ninaq xuquje' we kel ik'u'x chike
nik'aj chik, 2 chininojisaj che ki'kotemal, chijunamaj ik'u'x, chijunamaj ri
iloq'anik, xuquje' chijunamaj ri iwanima' xuquje' ri ichomab'al. 3 Mib'an
jun jastaq ruk' nimal o xa rumal kiwaj kitzukuj ch'o'j, xane chib'ana ruk'
moch'och'em, chi'wila' chi are e nima'q ri nik'aj chik chi'wach. 4 Man xwi
ta kiwilij ri jastaq ri kajawataj chi'we ix pa ijujunal, xane chiwila xuquje'
ri kirajawaxik ri nik'aj chik.
5 Ri ino'jib'al rajawaxik je kuxik jetaq ri rech ri Cristo Jesús, 6 ri are',
pune are Dios, man xukoj ta uchuq'ab' chub'ixik chi tzi are wi Dios.
7 Xane xub'an nitz' chib'il rib' je' jas jun ajchak, xalax pa ri uwachulew
jetaq jun winaq, xuquje' xub'an achi chib'il rib'. 8 Are xub'an achi chib'il
rib', xumoch' rib', xnimanik xe' k'a pa ri kamikal, kamikal cho ri ripb'al.

9 Rumal ri', ri Dios xuya nimalaj uq'ij, xuya ri b'i'aj che pu'wi' ronojel
b'i'aj. 10 Rech jeri' kakimej kich'ek choch konojel ri e k'o pa ri kaj, ri e k'o
choch ri uwachulew xuquje' ri e k'o chuxe' ri uwachulew. 11 Xuquje' rech
konojel kakiq'alajisaj ruk' ri kichi' chi are ri Jesucristo Ajawxel rech jeri'
kaya'taj uq'ij ri Dios Tataxel.

Ri q'alajisanik ri kab'an pa ri tunal ri katunanik

12 Xaq jeri', loq'alaj taq qachalal, rumal cher amaq'el kixniman chwe,
man xwi ta are in k'o iwuk', xane are man in k'o ta iwuk', chiwuk'aj ri
ikolotajem ruk' moch'oj ib' xuquje' ruk' nimanik. 13 Jeri' rumal cher are
ri Dios kab'anow chi'we chi kixnimanik xuquje' kiwaj kib'an ronojel ri
jastaq rech kib'ano ri urayib'al uk'u'x.
14 Chib'ana ri jastaq man ruk' ta ch'aoj ib' xuquje' man ruk' ta oyawal.
15 Jeri' qas ixch'ajch'oj man k'o ta imak, rumal cher ix, ix ralk'wa'l ri Dios,
ri ix k'o chikixo'l ri winaq ri a'jmakib', ri man k'yaqal taj kechomanik.
Ix k'o chikixo'l we winaq ri', jetaq ri ch'umil ri kachuplinik cho ri kaj.
16 Are chiwilij uq'alajisaxik ri tzij rech k'aslemal. Rech jeri' are kuriq ri
upetib'al ri Cristo, kaki'kot na k'u'x are kinweta'maj chi man xaq ta xintzaq
ri nuchuq'ab', xuquje' man xaq ta xinchakun chi jeri'. 17 Pune kesax na
ri nuk'aslemal xuquje' katzuj na jetaq jun sipanik xa rumal ri ikojob'al,
kinki'kotik na ri' xuquje' kawaj chi kixki'kot na ix wuk'. 18 Ix xuquje',
chixki'kotoq, xuquje' chiya we ri iki'kotemal.

Ri e keb' tob'anelab'

19 Kinwaye'j che ri Ajawxel Jesús kinkwinik kintaq b'ik ri Timoteo iwuk'
rech jeri' kink'amawa'j nuchuq'ab' are kinweta'maj jas je' ib'anom. 20 Ri
Timoteo sib'alaj k'ax uk'u'x chi'we, rumal cher kixuloq'aj jetaq ri kinb'an
in. 21 Konojel ri nik'aj xaq are kakilij ri jastaq ri kajawataj chike, man are
ta kakilij ri karaj ri Jesucristo. 22 Ix iweta'm uwach ri Timoteo, sib'alaj utz
ri kano'jinik, ub'anom ri patanijik wuk' chuq'alajisaxik ri utz laj tzij, je
ri k'o jun alk'wa'laxel ri sib'alaj utz kano'jinik che ri utat. 23 Kawaj k'ut
kintaq b'ik aninaq iwuk', xwi waye'm kinweta'maj jas kak'ulmataj wuk'.
24 Ku'l na k'u'x chirij ri Ajawxel chi kine' xuquje' na in, kixe'nwila'.
25 Xuquje' xinchomaj chi utz kub'an chi'we we kintaq b'ik ri Epafrodito
iwuk', are' jun alaxik xuquje' jun tob'anel, wachi'l pa taq ri nuch'o'j, are
wa' ri xitaq loq chinupatanixik. 26 Ri Epafrodito sib'alaj kixub'isoj xuquje'
k'ax ranima' chi'we xiweta'maj wa' chi yawab'. 27 Qas ne tzij wi xyawajik,
jub'iq' xraj xkamik. Ri Dios k'ut xel uk'u'x che, man xwi taj xel uk'u'x
che are' xane xel xuquje' uk'u'x chwe in, rech jeri' man xnimataj ta ri
nub'is. 28 Rumal ri' kintaq chi b'i iwuk' rech kixki'kot chi junmul we chiwil
uwach, rech xuquje' man kak'axir ta chi wanima' in. 29 Chik'amawa'j pa
ri Ajawxel, ruk' ki'kotemal xuquje' nim chi'wila ri je keno'jinik jetaq ri
are'. 30 Jeri' rumal jub'iq' xraj xkamik rumal ri uchak ri Cristo, xuya ri
uk'aslemal rech xub'an ri patanijik ri man xixkwin ta ix xib'ano.

3

Ri ku'lib'al qak'u'x pa Cristo

1 Xaq k'u jeri' wachalal, chixki'kot pa ri Ajawxel. Man kinq'i'taj taj
kintzalij utz'ib'axik we jastaq ri' chi'we xuquje' weta'm chi utz kub'an
chi'we ix. 2 Chichajij iwib' chike ri itzel taq winaq ri jer keno'jin tz'i', ri
a're' kakaj kakoj iwetal. 3 Jeri' rumal ri uj ri uj kojom qetal, kaqapatanij

ri Dios pa ri uxlab'al xuquje' man kakub'i' ta qak'u'x pa ri qatyo'jal xane
nim kaqana'o rumal uj k'o pa Cristo Jesús. 4 Ri in qas ku'linaq na k'u'x
chirij wa' we ri'. We k'o jun kukojo chi k'o rumal kakub'i' uk'u'x chirij ri
uchuq'ab' ri winaq, in in k'o na cho we winaq ri'. 5 Kojtal wetal chi wuq
q'ij, in aj pa ri tinimit Israel, in rija'l ri Benjamín, qas in hebreo wi, xuquje'
chuterene'xik ri taqanik xink'oji'k kuk' ri fariseos. 6 Qas uchapom wi na
k'u'x chupatanixik ri taqanik, rumal ri' xinb'an k'ax chike ri komontyox.
Man k'o ta jun kab'in chwe chi mat xinnimaj ri taqanik. 7 Pune jeri',
ronojel ri ch'ekoj kanoq chinuwach nab'e, chanim kinchomaj chi man k'o
ta kutayij chwe rumal cher are nim na ri xub'an ri Cristo choch ronojel.
8 Qas ne tzij wi, man k'o ta kutayij ronojel ri xinb'an kanoq rumal chi are
sib'alaj nim na uq'ij ri reta'maxik uwach ri wAjaw Cristo Jesús cho we
jastaq ri'. 9 Rech jeri' kinb'an na riqoj ib' ruk' are'. Man are ta kawaj
kinb'an ri suk'al re ri taqanik, xane are kawaj ri suk'al ri kape che ri
Dios pa ri kojob'al. 10 Ronojel xintzaq kanoq rumal reta'maxik uwach ri
Cristo, xuquje' rech kinna'o ri ukwinem ri xuk'utu are xk'astajik chikixo'l
ri kaminaqib', rech xuquje' kinriq we ri k'ax ruk' Are' rech jeri' xuquje'
kinkamik jetaq ri xub'an Are'. 11 Kurayij na k'u'x kinuk'astajisaj na ri Dios
chikixo'l ri kaminaqib'.

Winaq ajchikaj

12 Man tajin ta kinb'ij chi xch'ektaj wumal ronojel, o man k'o ta chi
kajawataj chwe. Xane xaq je' inb'enaq, kurayij ri wanima' kinopanik
chub'anik ri inusik'im wi apanoq ri Cristo. 13 Wachalal, weta'm chi
k'amaja' kinopanik jawje' ri ya'talik kinopan wi. Xwi ri kinb'ano are chi
kasachan kanoq chwe ri xik'ow kanoq, are kinkoj nuchuq'ab' chub'anik
ri k'o apanoq chinuwach. 14 Xaq jeri' inb'enaq chinuwach rech kinopanik
jawje' ri ya'tal wi kinopanik rech jeri' ke'nriqa na ri utzujum ri Dios chwe
pa ri sik'inik rech chikajil pa Cristo Jesús.

15 Xaq jeri' qonojel ri uj tz'aqat chik kaqana'o, xa jun chujchomanoq,
we k'u jun chi wi kixchomanik, ri Dios ri' kuq'alajisaj chi'wach. 16 Junam
qab'ana che ri qachomab'al japawje' ri ujopaninaq wi chanim.

17 Wachalal, are chiwesaj uwach ri kinb'ano, xuquje' chi'wila ri je
tajin keno'jinik jetaq ri qak'utum chikiwach. 18 Jetaq ri nub'im chi'we,
kinkamulij chi ub'ixik junmul ruk' uwa'l nub'oq'och, sib'alaj e k'i ri
kakichomaj chi man k'o ta kutayij chike ri ukamikal ri Cristo cho ri
ripb'al. 19 Kak'is na tzij pa kiwi' we winaq ri', rumal che ri are kakiq'ijila'j
ri urayib'al taq kik'u'x xuquje' nimal kakina'o are kakib'ano ri k'ixib'al
ub'anik, xaq xwi kakichomaj rij ri jastaq rech uwachulew. 20 Ri uj k'ut, uj
rech pa ri kaj, qaye'm apanoq ri Kolonel, ri Ajawxel Jesucristo ri upetik
chila' chikaj. 21 Ri Jesucristo ruk' ronojel ri ukwinem ri ukojom chuchajixik
ronojel ri utikom, are kak'exow na b'ik ri qatyo'jal ri xaq kaq'ayik, pa
tyo'jal ri kajuluwik, jetaq ri rech Are'.

4

Chixki'kotoq pa ri Ajawxel Jesús

1 Xaq jeri', loq'alaj taq wachalal, sib'alaj ixnuloq' xuquje' sib'alaj nimal
kinna' rumal iwe. Ko chixk'oloq pa ri Ajawxel.

2 Kinta jun toq'ob' che ri Evodia xuquje' ri Síntique rech kakijunamaj
ri kichomanik pa ri Ajawxel. 3 Kinta xuquje' jun toq'ob' chawe at suk'alaj
wachi'l, kawaj kinta chawe chi kab'an jun toq'ob' chikito'ik we ixoqib'

ri', a're' echakuninaq wuk' chutzijoxik ri utz laj tzij, xuquje' ri Clemente rachi'l ri nik'aj taq tob'anelab' chik ri tz'ib'atal ri kib'i' pa ri wuj rech k'aslemal.
4 Amaq'el chixki'kotoq pa ri Ajawxel, junmul chik kinb'ij: Chixki'kotoq.
5 Chib'ana ri utzilal rech konojel ri winaq kakilo ri kib'ano. Man naj ta chik k'o wi loq ri upetib'al ri Ajawxel.
6 Mak'axir iwanima' che ri jastaq, xane chib'ana ch'awem ronojel mul, chib'ij che ri Dios jas je' ri kiwaj, xuquje' kixtyoxinoq che ronojel ri ub'anom. 7 Rech jeri' kuya na ri Dios ri uja'maril chi'we, are wa' ri ja'maril ri man kekwin taj ri winaq cho ri uwachulew kakich'ob' rij, are wa' ri kato'w ri kanima' xuquje' ri kichomab'al ri e rech chik ri Cristo.
8 K'isb'al rech Qachalal, qas chixchomanoq chirij ronojel ri qas tzij, ronojel ri qas utz kanimaxik, ronojel ri suk', ronojel ri ch'ajch'oj, ronojel ri qas kajoror ub'anik, ronojel ri kuyak mayijanik xuquje' ri ya'talik kaya uq'ij.
9 Are chib'ana ri xiweta'maj, xito, xiwilo, xuquje' xik'amawa'j chwe in, rech jeri' ri Dios rech ja'maril kak'oji' iwuk'.

Ri Pablo katyoxin che ri tob'anik ri xuk'amawa'j

10 Sib'alaj kinki'kotik pa ri Ajawxel rumal junmul chik xixchoman chwe. Qas weta'm wi chi kiwaj kixtob'anik xa man iriqom taj jun q'ijal chuya'ik ri itob'anik. 11 Man tajin ta kinb'ij wa' chi'we xa rumal k'o nurajawaxik, ri in rumal weta'm kakub'i' na k'u'x ruk' ri k'o wuk'. 12 Weta'm kink'asi'k are man k'o ta sib'alaj k'i nujastaq xuquje' weta'm kink'asi'k are k'o ronojel wuk'. Weta'mam kink'asi'k are k'o ri kintijo xuquje' are kinna' wi'jal, we xaq kapulin chi ri k'o wuk' o man k'o ta chi ne ri kinkojo. 13 Ronojel kinkwinik kib'ano pa Cristo rumal cher Are' kayo'w nuchuq'ab'. 14 Sib'alaj utz xixno'jinik are kixk'oji' wuk' pa ri k'ax ri xinriqo.
15 Ri ix ri kixel pa Filipos iweta'm chi pa ri majib'al rech ri utzijoxik ri utz laj tzij, are xinel loq pa Macedonia, man k'o ta chi jun komontyox xuya pwaq chinuto'ik, xaq xwi ri ix. 16 Xuquje' are xink'oji' pa ri tinimit Tesalónica, man xa ta junmul xitaq b'ik ri itob'anik chwe, ri itob'anik xinkojo che ri kajawataj chwe. 17 Man tajin ta kinb'ij wa' chi'we rumal kajawataj ri isipanik chwe, xane are kawaj chi ri Dios karil ri kib'ano. 18 Nuk'amawa'm chik ronojel ri kajawataj chwe, xuquje' k'a nim na k'o wuk'. Jeri' rumal ri Epafrodito xuya chwe ri xitaq loq ruk'. Sib'alaj jun k'ok'alaj sipanik ri xitaq loq ruk', are wa' ri qas kaqaj cho ri Dios. 19 Are ri nuDios pa ri uq'inomal chuya na chi'we ri kajawataj chi'we pa Cristo Jesús. 20 Che ri qaDios xuquje' Tataxel ya'tal wi ri juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'.

K'isb'al rutzil wach

21 Chiya rutzil kiwach konojel ri e tyoxalaj taq winaq pa Cristo Jesús. Kakitaq xuquje' rutzil iwach ri alaxik ri e k'o wuk'. 22 Chik'amawa'j rutzil iwach chike konojel ri e tyoxalaj taq winaq ri e k'o wuk', je xuquje' chike ri e rajchakib' ri nim laj taqanel ri kel pa Roma.
23 Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo, kakanaj kanoq pa ri iwanima'. Jeri'.

RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHIKE RI KOJONELAB' A'J COLOSAS

Majib'al re

We wuj ri' xtz'ib'ax rumal ri Pablo are tz'apal pa che' pa ri tinimit Roma che ri' are raye'm kak'am b'ik cho ri César.

Ri Pablo man rilom ta kiwach we winaq a'j Colosas, we winaq k'ut ri a'j Colosas keta'm jachin ri' ri Pablo, rumal ri' keniman che rumal ri ub'anom.

Ri Pablo xchakun ruk' jun achi ub'i'nam Epafras je la' pa ri tinimit Éfeso. We Epafras aj Colosas, ri Colosas jun ciento ruk' sesenta kilómetro k'o wi pa ri relib'al q'ij che ri tinimit Éfeso.

Ri Pablo xutaq b'ik ri Epafras chutzijoxik ri utz laj tzij pa ri utinimit xuquje' pa keb' tinimit chik ri Laodicea xuquje' ri Hierápolis.

Ri Epafras xchapik k'a te ri' xk'am b'ik pa ri tinimit Roma xkoj pa che'. Ri Epafras are xb'in che ri Pablo jas ri tajin kak'ulmataj pa taq ri tinimit ri xe'k'ol wi. Xaq e k'yaqal winaq a'j Israel e k'o pa ri tinimit Colosas, are sib'alaj e k'i ri man a'j Israel taj. We winaq ri' kejunumataj kuk' ri winaq a'j Gálatas rumal chi ketaqchi'xik rech kakinimaj ri taqanik kech ri winaq a'j Israel xuquje' ri k'utu'n kech ri b'anal taq tzij ri kemenk'etinik rech ke'l kanoq pa ri kikojob'al. E k'i chike we winaq ri' kakinimarisaj kib' kakib'ij chi kakil jastaq ri kak'ut chikiwach rumal ri Dios xuquje' kakib'ij chi kakiq'alajisaj jastaq rech ri Uxlab'ixel. Rumal ri' ri Pablo xutz'ib'aj chike: Ronojel xya'taj chi'we we k'o ri Jesús pa iwanima'.

Ri Pablo kuya uq'alajisaxik chi rumal re ri uK'ojol ri Dios k'o ronojel ri jastaq ri k'o pa ri kaj xuquje' cho ri uwachulew xuquje' xb'antaj ri utzirem ruk' ri Dios rumal re ri ukamikal ri Cristo cho ri ripb'al. Pa ri Cristo k'o ronojel ri ukwinem ri Dios. Rumal k'u che ri xek'am apanoq ri winaq a'j Colosas pa ri rajawarem ri Cristo kuya'o kek'oji' pa ri kikojonik. Rajawaxik kejeqi'k pa k'ak' winaqil jeri' kakaye'j apanoq ri Mesías ri kape na, kuluk'utu ri ujuluwem.

1 Ri Pablo u'taqo'n ri Cristo Jesús rumal ri urayib'al uk'u'x ri Dios, rachi'l
ri alaxik Timoteo. 2 Chike ri tyoxalaj taq kojonelab' ri e k'o pa Colosas
chuya toq'ob' xuquje' ja'maril chike rech ri qatat Dios.

Ch'awem xuquje' tyoxinik che ri Dios

3 Kujtyoxin che ri Dios, Tataxel re ri Ajawxel Jesucristo, kaqab'an
ch'awem pi'wi', 4 rumal qatom ri ikojob'al pa Cristo Jesús, xuquje' ri
iloq'anik chike ri kojonelab'. 5 Xa rumal ri ku'lib'al ik'u'x ri yaktal pa
ri kaj. Pa we k'ulib'al k'u'x ri', ri ix xita ri utz laj tzij re qas tzij, ri utz
laj tzij 6 ri xopan iwuk'. We utz laj tzij ri' tajin kawachinik xuquje' tajin
kak'iyik pa ronojel ri uwachulew, je xuquje' xk'ulmataj iwuk' ix pa ri q'ij
ri xito xuquje' xich'ob' ri qas tzij rech ri je'l laj utoq'ob' ri Dios. 7 Jetaq
ri xiweta'maj ruk' ri Epafras, patanil re ri Cristo xuquje' to'l qe uj, rumal
iwe. 8 Are' xtzijon chaqe ri iloq'anik pa ri Tyoxalaj Uxlab'ixel.

9 Are xqatab'ej rech we ri', man uj tanalinaq taj che ub'anik ch'awem
pi'wi'. Kaqata che ri Dios rech kub'ano chi ruk' eta'mab'al kiweta'maj ri
rayib'al uk'u'x ruk' ronojel eta'manik xuquje' ch'ob'onik pa ri Uxlab'ixel.
10 Rech je kixno'jinik jetaq ri karaj ri Ajawxel, xuquje' kaqaj choch ronojel

ri kib'ano. Rech kixwachinik pa ronojel ri chak ri kib'ano, xuquje' rech kixk'iy pa ri eta'manik rech ri Dios. 11 Kaqata che ri Dios rech kaya'taj ichuq'ab' ruk' ri je'lalaj ukwinem rech ri ujuluwem. Rech ko kixk'oji'k, kixaye'nik ruk' ki'kotemal, 12 kujtyoxin che ri Tataxel ri xuya b'e chaqe kaqak'amawa'j qechab'al kuk' ri e tyoxalaj taq winaq, pa ri ajawarem rech ri tunal. 13 Are' xujresaj xe' raqan uq'ab' ri q'equ'mal xujuq'axaj pa ri ajawarem rech ri Loq'alaj uK'ojol. 14 Pa Cristo xujtortaj wi, xuquje' xqak'amawa'j ri kuyb'al qamak.

Ri Unimal ri Cristo

15 Ri Cristo are uka'yeb'al ri Dios ri man kilitaj taj. Are nim uq'ij choch ronojel ri jastaq ri xetikik. 16 Rumal rech are' xetikitaj ronojel ri jastaq pa ri kaj xuquje' choch ri uwachulew, ri jastaq ri ki'litaj uwach, xuquje' ri man ki'litaj ta uwach, t'uyulib'al kech e taqanelab', kwinem, e chuq'ab' xuquje' winaq ri kab'an ke. Xtikitaj loq rumal are' xuquje' rech are'. 17 Are k'o nab'e choch ronojel ri jastaq, xa rumal are' e k'olik, are xuquje' kab'anowik chi kechakun ronojel. 18 Are ri Cristo ujolom ri komontyox, are' majib'al rech ronojel, are nab'yal chike konojel ri e k'astajinaq, rech jeri' are' nab'yal che ronojel. 19 Rumal chi xraj ri Tataxel chi pa Cristo kak'oji' ronojel ri Dios, 20 xuquje' rumal are' xe'rutzirisaj ri jastaq ri e k'o cho ri uwachulew ruk' ri e k'o pa ri kaj, xub'an ja'maril chikixo'l, ruk' ri ukik'el ri xtixtob' cho ri ripb'al.

21 Pune ojer ix najtininaq kanoq che ri Dios rumal ri iwetzelal xuquje' ri ino'jib'al, ix b'anal taq itzel taq chak. 22 Kamik k'ut ri Dios, ruk' ri ukamikal ri Cristo xixrutzirisaj rech are kixujacho ixch'ajch'oj, ix tyoxalaj taq winaq xuquje' xa ta ne jun makaj kariqitaj chi'we are kixujach cho Are'. 23 Rech ko kixk'oji' pa ri ikojob'al, man kixtzaq taj, rech man kixel ta pa ri ku'lib'al ku'x ri kutzuj ri utz laj tzij chi'we. Are wa' ri utz laj tzij ri xito xuquje' ri tzijotal pa ronojel ri uwachulew xe' ri kaj, are wa' ri tajin kintzijoj in, in Pablo.

Ri uchak ri Pablo pa ri komontyox

24 Kinki'kotik are kinriq ri k'ax pa ri nutyo'jal rumal iwe, xuquje' kintz'aqatisaj pa ri nutyo'jal ri kajawataj na che ri q'oxomal rech ri Cristo, rumal rech ri utyo'jal, are wa' ri komontyox. 25 Rumal we komontyox ri' xinux patanijel rech ri Dios rumal iwe, rech kintzijoj ri utzij ri Dios. 26 Are kintzijoj ri awatal kan najtir ojer, q'ij junab', kamik k'ut xk'ut chikiwach ri e tyoxalaj taq winaq. 27 Chike we winaq ri' ri Dios xraj xuk'ut ri ujuluwem rech ri uq'inomal ri awatal loq chikiwach ri man a'j Israel taj, are wa' ri Cristo ri k'o pa iwanima' ri ku'lib'al ku'x rech juluwem.

28 Are wa' ri Cristo ri kaqatzijoj chike ri winaq, ke'qapixib'ax, kaqak'ut chikiwach ruk' eta'mab'al rech e tz'aqat ke'qajacho pa Cristo. 29 Rumal wa' kinchakunik kinkoj nuchuq'ab' ri kink'amawa'j che ri Cristo, ri kachakun pa wanima'.

2

1 Kawaj kiweta'maj chi sib'alaj tajin kintij chuq'ab' rumal iwe, xuquje' kumal ke ri e k'o pa ri tinimit Laodicea, xuquje' kumal ke e k'i ri winaq ri man keta'm ta nuwach. 2 Kawaj chi kik'amawa'j ichuq'ab', xa jun kib'ano kixk'oji' pa ri loq'anik, xuquje' kak'oji' iwuk' ronojel q'inomal ri kape qas ruk' ku'lib'al ku'x xuquje' ruk' eta'mab'al. Rech kiweta'maj ri awatal loq rumal ri Dios, are wa' ri Cristo. 3 Pa Cristo awatal wi ronojel ri q'inomal

rech ri eta'mab'al xuquje' ronojel no'j. 4 Kinb'ij wa' chi'we, rech maj jun kixsub'uw ruk' q'olob'al taq tzij. 5 Pune in maj iwuk', ri wanima' k'o iwuk', kinki'kotik are kinwilo chi tajin kib'an ri jastaq pa ri ucholajil, xuquje' ko k'o ri ikojob'al pa Cristo.

6 Rumal k'u ri', chixk'ol pa ri Ajawxel Jesucristo, jacha ri xib'an chuk'amawa'xik. 7 Chixjeqeloq xuquje' chixk'iy pa Cristo, qas chixk'ol pa ri kojob'al jetaq ri xk'ut chi'wach, xuquje' chixnoj che tyoxinik.

8 Chichajij iwib' rech maj jun kixmenk'etinik ruk' chomanik rech ri uwachulew, ri kuterene'j ri kinaq'atajib'al ri winaq ri k'amtal kib'e rumal ri itzel uxlab'al, junam ruk' ri kikojonik ri winaq rech we uwachulew ri', man je ta k'u ri' karaj ri Cristo.

9 Rumal cher ronojel ri kux ri Dios k'o pa Cristo pa ri utyo'jal jun winaq. 10 Ri ix k'ut xixux tz'aqat pa Cristo, ri Are' are jolomaj rech ronojel chuq'ab' xuquje' kwinem. 11 Xuquje' pa Cristo xkoj iwetal, man ruk' ta uq'ab' winaq, are xiya ri ityo'jal re makaj pa ri etal ri xub'an ri Cristo. 12 Are wa' ri xik'amawa'j are xixmuqi' pa ri qasana' xuquje' xixk'astajik rumal ri ikojob'al pa ri ukwinem ri Dios, ri xuk'astajisaj ri Cristo chkixo'l ri kaminaqib'. 13 Are maja' kakoj iwetal, ix kaminaq kanoq pa taq ri imak, ri Dios k'ut xuya ik'aslemal pa junamam ruk' ri Cristo, are xukuy ronojel ri qamak. 14 Xuquje' xutoj ri qak'as ri k'o kanoq are wa' ri kutoq'ij ri taqanik. Are' xtojow ri qak'as ri ub'anom k'ulel chaqe, xub'ajij kan cho ri ripb'al. 15 Are xetukitaj ri chuq'ab' xuquje' ri e kwinem rumal, xu'ya pa kik'ixibal chikiwach konojel xch'eken pa kiwi' cho ri ripb'al.

16 Rumal b'a ri' maj jun kuq'at tzij pi'wi' rumal ri kitijo xuquje' rumal ri kiqumuj, o rumal taq ri nimaq'ij, rech ri k'ak' ik', xuquje' rech uxlanem. 17 Wa' we jastaq ri' xaq umu'jal ri jastaq ri kepe na, are k'u ri tyo'jal rech ri Cristo. 18 Man kiya ta b'a b'e chike we winaq ri kakijaluj kakimoch' kib' chkiwach ri angelib' xuquje' ke'kiq'ijila'j. We winaq ri' kakiya ub'ixik ri man kilom ta uwach xuquje' kakinimarisaj kib' ruk' ri kichomanik rech uwachulew. 19 Man kakaj taj kakinuk' kib' ruk' ri jolomaj. Rumal ri jolomaj ronojel ri tyo'jal uchapom rib' xuquje' unak'om taq rib', tajin kak'iyik jetaq ri karaj ri Dios.

20 We ix kaminaq chi ruk' ri Cristo pa ri ino'jib'al rech ri uwachulew ¿jas k'u che kib'ano chi je ri ix k'o ajuwachulew, kinim iwib' chuxe' ri taqanik ri kub'ij 21 man chapo, matijo, man kachap ta we jastaq ri'? 22 We taqanik ri' xaq utaqanik xuquje' uk'utu'n winaq, ronojel kasach na uwach are kakojik. 23 Jer k'o no'jib'al che ri ub'i'tajik, xaq jalum utzilal, moch'och'em, xuquje' ri k'ax che ri tyo'jal, maj k'u kutayij chuq'ilik ri jiq'jatem rech ri b'anoj makaj.

3

1 We k'u xixk'astaj ruk' ri Cristo, are b'a chitzukuj ri jastaq rech chila' chikaj, jawje' ri t'uyul wi ri Cristo pa uwiqiq'ab' ri Dios. 2 Are chichomaj rij ri jastaq ri k'o chila' chikaj, man are ta ri k'o cho ri uwachulew, 3 ri ix ix kaminaq chik, ri ik'aslemal ix awatal ruk' Cristo pa Dios. 4 Are kuk'ut rib' ri Cristo, ri ik'aslemal kixk'ut na xuquje' ruk' are', pa ri ujuluwem.

5 Rumal ri' chib'ana chi ri ityo'jal kaminaq chik chub'anik mak, chitzaqa kan ri b'anoj taq mak kuk' taq ixoqib' xuquje' achyab', ri jastaq ri man e ch'ajch'oj taj, itzel taq irayinik, jiq'jatem, kajunumataj ruk' ri q'ijila'n taq jastaq ri man Dios taj. 6 Rumal taq we jastaq ri' kape ri royawal ri Dios pa kiwi' ri winaq ri man keniman taj. 7 Are wa' kib'an taq kan nab'e, are ix

mu'l chupam ri mak. 8 Kamik k'ut chitzaqa kan ronojel oyawal, ch'u'jilal, etzelal, b'anoj taq tzij, xuquje' ub'ixik itzel taq tzij. 9 Man kib'an ta b'anoj tzij chib'il taq iwib', rumal chi iwesam chi kan ri q'e'l taq atz'yaqib'al xuquje' ri ijiq'jatem. 10 Xuquje' ikojom chik ri k'ak' atz'yaqib'al rech ri k'ak' k'aslemal, ri kak'exk'ob'ik pa ri reta'mab'al ri uka'yib'al ri tikol rech. 11 Pa we k'ak' k'aslemal ri', man choq'aq' taj we a'j Israel ri winaq o man a'j Israel taj, we okisatal retal o man okisatal taj, we k'o reta'mab'al o maj reta'mab'al, we tzoqopitalik o man tzoqopital taj, xane are ri Cristo ronojel, xuquje' k'o pa kanima' konojel.

12 Rumal k'u ri ixucha'om apanoq ri Dios, ix tyoxalaj taq winaq xuquje' sib'alaj ix loq', chiwatz'yaqib'ej b'a ri ub'anik toq'ob', moch'och'em, utzilal, xuquje' koch'oj ib'. 13 Rech kixkwinik kito' iwib', we k'o ne jun kuch'a' rib' che jun chik, chixkuyun b'a jetaq ri xub'an ri Ajawxel che ikuyik. 14 Pa uwi' ronojel, chiwatz'yaqib'ej ri loq'anik rumal are' qas chapowinaq ronojel. 15 Are ri uja'maril ri Cristo, ri xixsik'inik rech kixux xa jun tyo'jal, b'ana rech pa taq ri iwanima', xuquje' chiya tyoxinik.

16 Are k'ol ri utzij ri Cristo pa iwanima', chipixab'aj iwib' xuquje' chiya taq ino'j ruk' eta'mab'al, chib'ixoj ri salmos, xuquje' chiya b'ix pa ri Uxlab'ixel che ri Dios ruk' tyoxinik pa taq iwanima'. 17 Ronojel k'u ri kib'ano, we k'u xa kib'ij o xane kib'ano, chib'ana pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús, chixtyoxin che ri Tataxel rumal ri Cristo.

Ri kino'jib'al ri e winaq ri e kojonelab'

18 K'ulanik taq ixoqib', chi'nimaj ri iwachajilal, jacha ri taqal cho ri Dios. 19 Achajilom, chi'loq'aj ri iwixoqilal, man xaq ta kixk'ank'at kuk'. 20 Alk'wa'laxelab', chi'nimaj ri itat inan che ronojel ri kixkitaq wi, rumal chi are wa' kaqaj cho ri Ajawxel. 21 Tat nan, man kiyak ta koyawal ri i'walk'wa'l, rech man kak'istaj ta kik'u'x. 22 Ajchakib', chi'nimaj ri i'wajaw rech ri uwachulew, man xaq xwi ta kixpatanijik are e k'o iwuk', jetaq ri winaq ri kakaj keqaj chikiwach ri e winaq, xane chib'ana ruk' rutzil iwanima', kimoch' iwib' cho ri Dios. 23 Ronojel k'u ri kib'ano, chib'ana ruk' rutzil iwanima', rumal che ri Dios kib'an wi, man chike ta ri winaq. 24 Iweta'm k'ut chi are ri Ajawxel kayo'w uk'axelal ri echab'al, rumal cher are kipatanij ri Cristo ri Ajawxel. 25 Are k'u ri man are ta kub'an ri suk', kuk'amawa'j na uk'axelal ri kub'ano, rumal man xaq ta e k'yaqal ri kakik'amawa'j ri tojb'al rech ri k'axal ri kakib'ano.

4

1 Ri ix, ri ix ajchoq'e chak, chiya ri qas taqal chike ri i'wajchakib', qas tz'aqat chib'ana che, na'taj chi'we chi k'o jun iwajaw pa ri kaj.

2 Are chiwilij ub'anik ch'awem, chixjeqel chupam ruk' tyoxinik. 3 Chib'ana xuquje' ch'awem pa qawi' rech kujaq ri Dios k'i k'olib'al rech kaqatzijoj ri utzij, ri rumal utzijoxik in tz'apil pa che'. 4 Chib'ana ch'awem rech qas k'yaqal kinb'an chutzijoxik, jacha ri kajawatajik.

5 Ruk' eta'mab'al chixno'jin kuk' ri winaq ri man e kojonelab' taj che ri Cristo, qas utz chib'ana chukojik ri q'otaj. 6 Qas utz chib'ana che ri itzijonem xuquje' qas k'o rumal chixtzijonoq. Rech iweta'm jas kib'an chutzalixik uwach ri kitzij ri winaq chi kijujunal.

K'isb'al rutzil wach

7 Ri loq'alaj qachalal Tíquico, suk' patanijel xuquje' tob'anel pa ri Ajawxel, kutzijoj wa chi'we qas jas je nub'anom. 8 Kintaq b'ik iwuk'

rech kito qas je' ri qab'anom jeri' kik'amawa'j ichuq'ab'. 9 Ke' xuquje'
ri Onésimo ruk'. Are' jun iwachi'l ix. Ku'tzijoj wa' chi'we jas ri tajin
kak'ulmataj waral.
10 Ri Aristarco ri wachi'l uj k'o pa che' kutaq rutzil iwach, xuquje' ri
Marcos ri uprimo ri Bernabé. Are k'u we kixu'solij ri Marcos, utz chib'ana
che uk'amawa'xik jetaq ri itaqkil ya'talik. 11 Kutaq xuquje' rutzil iwach
ri Jesús, ri kab'ix Suk' che, xaq xwi we o'xib' winaq ri' a'j Israel ketob'an
wuk' chuq'alajisaxik ri ajawarem rech ri Dios, kiyo'm k'u k'ulib'al ku'x
chwe. 12 Kutaq xuquje' rutzil iwach ri Epafras, jun iwachi'l. We patanil
rech ri Jesucristo ri', tajin kub'an uchuq'ab' kub'an ch'awem pi'wi', rech
qas kuchap ik'u'x, kib'an ri rayib'al uk'u'x ri Dios. 13 Qas wilom chi are'
kok il rumal iwe, xuquje' kumal ke ri ke'l pa ri tinimit Laodicea xuquje'
kumal ri e k'o pa tinimit Hierápolis. 14 Kutaq xuquje' rutzil iwach ri Lucas,
ri loq'alaj kunanel, xuquje' ri Demas.
15 Chitaqa rutzil kiwach ri alaxik ri e k'o pa ri tinimit Laodicea, xuquje'
che ri Ninfas, xuquje' chike ri komontyox ri k'o cho rachoch. 16 Are
kasik'itaj uwach we wuj ri' pa ijolom, sik'ix xuquje' pa ri komontyox je
la' pa ri tinimit Laodicea, xuquje' chisik'ij ix ri wuj ri taqtal b'ik che
ri komontyox ri'. 17 Chib'ij che ri Arquipo are chub'ana ri upatan ri
xuk'amawa'j che ri Ajawxel, are rilij ub'anik.
18 In in Pablo kintz'ib'aj ruk' ri nuq'ab' xuquje' ruk' ri nutz'ib'. Na'taj
chi'we chi in tz'apal pa che'. Are ri utoq'ob' ri Ajawxel kakanaj kan iwuk'.

RI NAB'E WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHIKE RI KOJONELAB' A'J TESALÓNICA

Majib'al re

Pa taq ri junab' 51 are kaminaq chi ri Cristo, ri Pablo rachi'l ri Silas xuquje' ri Timoteo xe'kitzijoj ri utz laj tzij re ri Jesús ri Mesías chike ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Tesalónica. Sib'alaj e k'i xekojonik, pune jeri' e k'o nik'aj winaq xkimulij kib' xkimol kimak ri Pablo rachi'l ri Silas xkib'ij chi man kakinimaj ta ri utaqanik ri César, xuquje' xe'kitzujuj chi kakib'ij chi k'o chi jun nim taqanel ri kakitzijoj ub'i'nam Jesús. (chawila pa Hechos 17:1-9) Are xkita we ri' chi awal xe'l b'ik pa ri tinimit, xa'nimaj b'ik.

Are ik'owinaq chi jun janipa junab', ri Pablo xk'axir uk'u'x chike ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Tesalónica ruk' ta ne jutz'it ke'l kanoq pa ri kikojob'al rumal ri k'ax ri tajin kakiriqo, xaq jeri' xutaq b'ik ri Timoteo chuya'ik kichuq'ab'.

Ri Timoteo are xtzalij pa ri tinimit Acaya xu'ya ub'ixik che ri Pablo chi ri e k'o pa Tesalónica ko e k'olik pa ri kikojob'al, ri Pablo xutz'ib'aj jun wuj chuk'utik ri uki'kotemal. Pa we nitz' wuj ri', ri Pablo kuna'taj are xk'oji'k pa ri tinimit Tesalónica xuquje' kutyoxij chike chi ko e k'o pa ri kikojob'al pune k'i ri k'ax ri tajin kakiriqo. Ri Pablo xuk'ut chikiwach chi rajawaxik kakiq'at kib' che ri b'anoj mak kuk' taq ixoqib' xuquje' kuk' taq achyab', xuquje' chuloq'axik kib' chi kijujunal je xuquje' rech kechakunik kakich'ek rajil ri kakitijo.

Ri Pablo xuquje' kuya jun k'utu'n jacha ta ne rech jun ajyuq' kuta we k'otb'al ri' chike: ¿Jas kiku'lib'al kik'u'x ri kojonelab' chike ri e kaminaq chik? Ri Pablo kuk'ut chikiwach chi ri kojonelab' ri xekamik are k'amaja' kape ri Cristo man xsach ta kiwach, xane kak'astajisax kiwach pa ri petib'al. Kuna'taj chike ri a'j Tesalónica chi ri Cristo kape na are maj jun kanab'enik, xaq jeri' rajawaxik utz kib'ana chuk'asleb'exik ri kik'aslemal rech kakaye'j apanoq.

Ri uk'u'x ri xraj ri Pablo xub'ij pa we wuj ri'. Are chi ri winaq kakilij ri chak ri utz ub'anik.

1 Ri Pablo, ri Silvano* xuquje' ri Timoteo, kakitaq rutzil kiwach konojel
ri e komontyox ri e k'o pa ri Tataxel Dios xuquje' pa ri Ajawxel Jesucristo.
Chik'amawa'j toq'ob' xuquje' ja'maril.

Tyoxinik che ri Dios kumal ke ri kojonelab' a'j Tesalónica

2 Ronojel mul kujtyoxin che ri Dios rumal iwe, are kixna'taj chaqe pa
ri qach'awem. 3 Amaq'el kixqana'taj cho ri Dios ri qatat rumal ri ichak ri
ib'anom ruk' kojob'al, ri ichak ri xib'an ruk' loq'anik, xuquje' ri iku'lib'al
ik'u'x pa ri Ajawxel Jesucristo. 4 Loq'alaj taq alaxik rech ri Dios, qeta'm
chi are ri Dios ix cho'winaq apanoq. 5 Jeri' rumal man xwi ta xqatzijoj
ri utzij ri Dios chi'we ruk' taq tzij, xane qas k'yaqalik ri xqab'ij chi'we
chi ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kachakun pa qanima' uj rech qas utz kaqab'an
chub'ixik ri tzij chi'we.

6 Ri ix je xib'ano jetaq ri xqab'an uj xuquje' jetaq ri xub'ano ri Ajawxel,
pune xiriq sib'alaj k'ax xik'amawa'j ruk' ki'kotemal ri utz laj tzij ri kuya

* **1:1** 1:1 Ri Silvano are xuquje' Silas, are wa' ri achi ri xuk'am b'ik ri Pablo are xub'usolij ri kojonelab' chukab' mul. Hechos 15:40.

ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 7 Rumal ri' xik'ut chikiwach ri kojonelab' a'j
Macedonia xuquje' a'j Acaya jas ri usuk' ri jastaq. 8 Jeri' rumal ri ix
xitzijoj ri utzij ri Jesucristo, man xaq xwi ta pa Macedonia xuquje' pa
Acaya xane pa ronojel k'olib'al. Ri winaq ri ke'l chila' keta'm chik chi
ixkojoninaq che ri Dios, rumal ri' man choq'aq' ta chik chi kaqab'ij uj
jun jastaq chik chike. 9 Tzi a're' ri winaq ketzijonik chi ix xujik'amawa'j
xuquje' qas suk' xkib'ano a're' xekojon che ri Dios, xe'kitzaq kanoq ri e
b'anom tyox xkichaple'j upatanixik ri k'aslik Dios. 10 Xuquje' kakib'ij chi
iwaye'm apanoq ri Jesús, ri uK'ojol ri Dios, ri xuk'astajisaj ri Dios chikixo'l
ri kaminaqib', Are' kujkolow na pa ri q'ij are kaq'at na tzij pa kiwi' konojel
ri winaq.

2

Ri upatanijik ri Pablo pa ri tinimit Tesalónica

1 Qachalal, ix iweta'm chi qas k'o xupatanij ri solinik ri xqab'an iwuk'.
2 Xuquje' iweta'm chi pune xb'an k'ax chaqe je la' pa ri tinimit Filipos,
xqak'amawa'j qachuq'ab' pa Dios rumal ri' xqatzijoj ri utz laj tzij chi'we.
3 Xuquje' are xqatzijoj ri utz laj tzij chi'we, xqab'ij ri qas tzij, are xqaj
xqab'an ri utzilal iwuk', man are ta xqaj xqasub' jachinaq. 4 Xane qas
are ri Dios xchilib'en chaqe we utz laj tzij ri', are wa' ri kaqaj kaqab'ano.
Man are ta kaqaj kujqaj cho jachinaq chik xane xwi kaqaj kujqaj cho ri
Dios rumal are eta'maninaq ri kaqana'o xuquje' ri kaqachomaj. 5 Ri ix qas
iweta'm chi man xqab'ij ta jun jastaq chi'we xaq xwi rech kixqamenk'etij
xuquje' rech kixqasub'u rech kaqach'ek pwaq chi'wij. Ri Dios reta'm we
jastaq ri'. 6 Man are ta kaqaj chi nim kujiwilo o rech nim kujkil nik'aj
winaq chik. 7 Man je ta xujno'jin iwuk' jetaq ri taqal chaqe rumal cher
uj, uj taqo'n rech ri Cristo, man xqata ta chi'we ri kajawataj chaqe, xane
je xujno'jin iwuk' jetaq kano'jin jun ixoq are ku'tub'isaj ri ral. 8 Xaq jeri'
rumal ri loq'anik ri k'o pa qanima' chi'we kujki'kotik man xwi ta rumal
kaqatzijoj ri utz laj tzij rech ri Dios chi'we xane we ta xujkwinik xqaya
ta xuquje' ri' ri qak'aslemal rumal iwe. 9 Wachalal, kana'taj ri' chi'we chi
ruk' chuq'ab' xuquje' ruk' k'ax xqatzijoj chi'we ri utz laj tzij rech ri Dios,
xuquje' xujchakun iwuk' chi paq'ij chi chaq'ab' rech man xujux taj jun
eqa'n chi'we.

10 Ri Dios xuquje' ri ix qas xiwilo chi qas je xujno'jin kojonelab' iwuk'
pa jun tyoxalaj k'aslemal, suk' xuquje' sib'alaj ch'ajch'oj. 11 Qas iweta'm
chi qas je qab'anom chi'wilik jetaq kub'an jun tat chike ri e ralk'wa'l.
12 Xuquje' xqakoj qachuq'ab' chi'taqchi'xik xuquje' chukub'isaxik ik'u'x
rech kik'asleb'ej jun je'lik laj k'aslemal cho ri Dios. Are' ix sik'ininaq
apanoq pa ri rajawarem xuquje' pa ri ujuluwem.

13 Xaq jeri' man kujtani' taj chuya'ik tyoxinik che ri Dios jeri' rumal
kaqato chi xik'amawa'j ri utzij ri Dios ri xqatzijoj xuquje' man xik'amawa'j
taj jacha ri utzij ri winaq xane are utzij ri Dios, are k'u wa' we tzij
ri' kachakun pa taq kanima' ri e kojonelab'. 14 Jeri' qachalal, ri ix are
xiterene'j ri xkik'ut ri ukomontyox ri Dios pa Cristo Jesús chi'wach ri e
k'o pa Judea, rumal a're' xiriq k'ax pa kiq'ab' ri iwinaq jacha ri k'ax ri
xkiriq we e komontyox ri' pa kiq'ab' ri winaq a'j Israel. 15 Are ri winaq
a'j Israel xekamisan b'ik ri Jesús xuquje' ri e q'alajisal taq utzij, are k'u
ri uj xujkesaj loq. Man kaqaj ta ri kino'jib'al cho ri Dios, sib'alaj itzel
keno'jin kuk' konojel ri winaq. 16 Jeri' rumal are kakaj kujkiq'atej rech
man kaqatzijoj ta ri utzij ri Dios chike ri winaq ri man a'j Israel taj rech

kekolotajik. Tajin kakitz'aqatisaj ri mak chikij ruk' ri tajin kakib'ano. Kape k'u na ri nimalaj uq'atoj tzij ri Dios pa kiwi'.

Karaj ri Pablo ke'ril chi na ri kojonelab' a'j Tesalónica

17 Are k'u ri uj qachalal, pune man xujk'oji' iwuk' jun janipa q'otaj, ri qanima' k'o iwuk', kaqakoj qachuq'ab' rech jun q'ijal kixqasolij. 18 Qas kurayij ri qanima' kixqasolij, are k'u ri in in Pablo, k'i mul xinuq'atej ri itzel, rumal ri' man inb'enaq taj. 19 Jeri' rumal ¿jas k'u ri' ri k'ulib'al qak'u'x, ri qaki'kotemal xuquje' ri rumal kaqana' nimal pa ri upetib'al ri Ajawxel? ¿La man k'u ix ri' ri kixqak'ut cho ri Ajawxel? 20 Je', ix ri' ri ix qaki'kotemal xuquje' rumal iwe kaqana' nimal.

3

1 Xaq jeri' rumal cher man xqaq'i'ta chik, xqachomaj chi are katanik we kujkanaj kanoq pa ri tinimit Atenas. 2 Xuquje' xqataq b'ik ri Timoteo iwuk', jun qachalal xuquje' jun tob'anel che utzijoxik ri utz laj tzij rech ri Cristo, rech jeri' ke' iwuk' rech ku'ya ichuq'ab' pa ri ikojob'al. 3 Rech xuquje' man k'o ta jun kak'axir ranima' rumal ri k'ax ri kaqariqo. Ix iweta'm chi xujcha' apanoq rech kaqarik we k'ax ri'. 4 Xuquje' are xujk'oji' iwuk' xqab'ij chi'we chi kujik'ow na pa sib'alaj k'i k'axal. Qas je' k'u wi ri' xk'ulmatajik. 5 Rumal ri', are man xinq'i ta chik, xintaq b'ik ri Timoteo rech jeri' kinweta'maj we xaq je' ku'l ik'u'x chirij ri Dios, ruk' ta ne jub'iq' xixumenk'etij ri itzel chub'anik ri etzelal xuquje' man k'o ta xutayij ri xqachakuj iwuk'.

6 Are xtzalij loq ri Timoteo upetik pa ri tinimit Tesalónica, xulutzijoj chaqe chi ri ix sib'alaj kiloq'aj iwib', xuquje' ku'l ik'u'x chirij ri Dios. Xub'ij xuquje' chaqe chi sib'alaj kujna'taj chi'we ruk' loq'anik are kiwaj kiwil qawach jetaq ri uj kaqaj kaqil iwach ix. 7 Xaq jeri' qachalal, pa ronojel ri k'ax xuquje' b'is ri kaqariqo, ri ix iya'om qachuq'ab' rumal ri ikojob'al. 8 Are xqeta'maj chi jeqel ik'u'x chirij ri Ajawxel, xqak'amawa'j qachuq'ab' rech jeri' kujk'asi' na. 9 Rumal ri' ¿jas k'u kaqab'an wa chutyoxixik che ri Dios rumal ri ki'kotemal ri xqak'amawa'j rumal iwe? 10 Chi chaq'ab' chi paq'ij kaqata che ri Dios kuya b'e chaqe kixqasolij rech jeri' kixqato'o pa ri ikojob'al.

11 Kaqata che ri Dios, Tataxel xuquje' ri Ajawxel Jesús rech kakik'am qab'e, rech jeri' kixe'qila'. 12 Xuquje' kaqata che ri Ajawxel rech kub'an chi'we chi kanimar ri iloq'anik chike nik'aj chik xuquje' kuk' konojel ri winaq, jetaq ri kaqab'an uj iwuk'. 13 Are ri Dios chuya ichuq'ab' pa taq iwanima' rech are kape ri Jesús e rachi'l loq ri winaq ri u'cha'om, man kixuluriqa taj pa mak xane ixch'ajch'oj cho ri Dios Tataxel. Jeri'.

4

Ri k'aslemal ri kaqaj cho ri Dios

1 Xaq jeri' qachalal, kaqata chi'we ruk' ronojel qanima' pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús are chik'asleb'ej ri k'aslemal ri qas kaqaj cho ri Dios, jetaq ri xiweta'maj quk'.

2 Iweta'm chik ri ucholajil ri xqak'amawa'j che ri Ajawxel xuquje' xqab'ij chi'we ix. 3 Jeri' rumal ri urayib'al uk'u'x ri Ajawxel are chi kiq'at iwib' che ri makaj kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib'. 4 Chi'jujunal chiweta'maj jas je' kib'an chuchajixik ri ityo'jal rech jeri' kik'asleb'ej jun tyoxalaj k'aslemal sib'alaj nim uq'ij. 5 Man je ta kixno'jinik jetaq ri winaq

ri man e kojoninaq taj che ri Dios. 6 Xuquje' man k'o ta b'a jun kub'an
k'ax che ri rachalal ruk' taq we jastaq ri'. Ri Ajawxel kuq'at na tzij pa
kiwi' ri jewa' keno'jinik, jetaq ri qak'utum chi'wach. 7 Jeri' rumal ri Dios
man xujusik'ij ta apanoq chub'anik ch'ulujil xane rech kaqak'asleb'ej jun
tyoxalaj k'aslemal. 8 Xaq jeri' xapachin ri karetzelaj we ucholajil we jastaq
ri', man are ta karetzelaj ri winaq xane are karetzelaj ri Dios, ri xyo'wik
ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chi'we.

9 Man rajawaxik ta k'ut kaqatz'ib'aj chi'we chi kiloq'aj iwib' chi'jujunal,
jeri' rumal cher are ri Dios k'utuwinaq chi'wach jas kib'an chuloq'axik
iwib'. 10 Qas tzij wi sib'alaj i'loq' ri alaxik ri ke'l pa Macedonia. Pune jeri'
kixqataqchi'j rech sib'alaj kiloq'aj iwib' ix. 11 Chikojo ichuq'ab' rech jeri'
kixk'oji' pa ja'maril kuk' konojel ri winaq xuquje' are chiwilij ri rajawaxik
kib'ano xuquje' chikojo ri iq'ab' chub'anik ri ichak, jetaq ri qab'im chi'we.
12 Rech ruk' ri ino'jib'al ki'chek ri winaq ri man e kojonelab' taj xuquje'
man kitoq'ij ta jastaq iwe chike.

Ri upetib'al ri Ajawxel

13 Qachalal, man kaqaj taj chi mat kiweta'maj jas kak'ulmataj kuk' ri
kojonelab' ri e kaminaq chik, rech man kixb'ison taj jetaq ri kakib'an ri
man k'o ta ku'lib'al kik'u'x. 14 Ri uj kaqakojo chi ri Jesús xkamik xuquje'
xk'astaj uwach je xuquje' kab'an na chikik'astajisaxik ri xekamik ri ku'l
kik'u'x pa Cristo.

15 Rumal ri' kaqab'ij chi'we ri kub'ij ri utzij ri Ajawxel, ri uj ri man uj
kaminaq taj man kujnab'ej ta b'ik chikiwach ri e kaminaqib' are kape ri
Ajawxel. 16 Tzi are ri Ajawxel kaqaj na loq pa ri kaj, k'a te ri' ruk' ri
utaqanik ri kinimal ri angelib' xuquje' ruk' ri usu' ri Dios, kek'astaj na
b'ik nab'e ri e kaminaqib' pa Cristo. 17 Ri uj k'ut ri uj k'aslik, ri man uj
kaminaq ta na, kujk'am b'ik junam kuk', kuje' na pa ri sutz' ke'qariqa qib'
ruk' ri Ajawxel pa ri kyaqiq'. 18 Xaq jeri' chitaqchi'j iwib' chi'jujunal ruk'
taq we tzij ri'.

5

1 Wachalal, kamik k'ut man rajawaxik ta chik chi katz'ib'ax chi'we jas
ri kak'ulmataj na pa taq ri q'ij junab' ri petinaq. 2 Rumal cher iweta'm
chik chi ri Ajawxel Jesús katzalij na loq, jetaq kub'an jun elaq'om are
kelaq'ik chaq'ab', man k'o ta jun aye'ninaq apanoq. 3 Are kakichaple'j
ub'ixik ri winaq: K'o ja'maril xuquje' maj rumal kaqaxi'j qib' qas che ri'
kape na aq'anoq k'axal pa kiwi', jetaq ri q'oxom ri kuriq jun ixoq are
kak'oji' ral. Man kekwin ta k'ut kakikol kib' che we k'axal ri'. 4 Ri ix k'ut
alaxik, man ix k'o ta chik pa ri q'equ'mal xaq jeri' ri upetib'al ri Ajawxel
Jesús man je taj jas jun elaq'om chi'we ix ri xaq k'a te kelaq'ik. 5 Iwonojel
ix, ix ralk'wa'l ri tunal ri katunanik xuquje' ix ralk'wa'l ri paq'ijal man ix
ralk'wa'l ta ri chaq'ab'il xuquje' man ix ralk'wa'l taj ri q'equ'mal. 6 Man
kuya ta b'a kujwarik jetaq ri kakib'an ri nik'aj winaq chik, xane rajawaxik
kujk'asi'k xuquje' k'ol qeta'mab'al che ri kaqab'ano. 7 Ri kewarik, chaq'ab'
ri' kewarik, xuquje' ri keq'ab'arik, chaq'ab' ri' keq'ab'arik. 8 Ri uj k'ut ri uj
re ri tunal, k'ol qeta'mab'al, qakojo ri tob'al uwo qak'u'x rech kojob'al
xuquje' rech loq'anik xuquje' ri aye'nik rech kolotajem to'b'al rech ri
qajolom rech man kaqarik ta k'ax. 9 Jeri' rumal ri Dios man xujucha' ta
apanoq rech kaqarik k'ax, xane rech kaqak'amawa'j ri kolotajem xa rumal
rech ri Ajawxel Jesucristo. 10 Ri Jesucristo xkamik rumal qe rech jeri' ta
k'u pa ri k'aslemal ta k'u pa ri kamikal kujk'oji'k na ruk' Are'. 11 Xaq

jeri' chitaqchi'j iwib' xuquje' chiya ichuq'ab' chib'il taq iwib' jetaq ri tajin kib'ano.

Ri Pablo kub'ij ri k'isb'al taq ucholajil ri jastaq

12 Qachalal, kixqab'ochi'j rech ki'nimaj ri e k'amal taq ib'e. Ri e k'amal taq ib'e sib'alaj kakikoj kichuq'ab' kakik'ut chi'wach jas je' ri kab'an chuk'asleb'exik ri k'aslemal rech kojonem. 13 Sib'alaj nim chi'wila', xuquje' chi'loq'aj rumal ri chak ri tajin kakib'ano cho ri Ajawxel. Chixk'oloq pa ja'maril kuk' konojel ri winaq.

14 Qachalal, kixqab'ochi'j rech ki'kowij ri man kakaj taj kakib'an jun jastaq, chi'taqchi'j ri man k'o ta kakaj kakib'ano, chi'to' ri man k'o ta kichuq'ab' xuquje' che'l ik'u'x chike konojel.

15 Qas na'taj chi'we chi man k'o ta jun kutzalij uk'axel ri etzelal ri kab'an che, xane chikojo ichuq'ab' are chib'ana ri utzilal, man xaq xwi ta chi ixo'l ix, xane kuk' konojel ri winaq.

16 Amaq'el chixki'kotoq. 17 Man kixtani' ta chub'anik ch'awem.
18 Chixtyoxinoq che ri Dios pa ronojel ri k'ulmatajik ri kixik'ow wi, rumal cher are wa' ri urayib'al uk'u'x ri Dios chi'we ix ri ix k'o pa Cristo Jesús.

19 Mixnajtin che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. 20 Miwetzelaj ri q'alajisanik ri kab'ix chi'we. 21 Qas chisolij rij pa ko'kijal, chik'amawa'j ri utz che.
22 Xuquje' chiwetzelaj ronojel ri man utz taj.

23 Are ri Dios rech ja'maril chutz'aqatisaj ityoxirisaxik xuquje' chuchajij ri iwuxlab'al, ri ichomab'al xuquje' ri ityo'jal rech man kariqitaj ta mak che pa ri upetib'al ri Ajawxel Jesucristo. 24 Are' xixcho'wik rech kixux utinimit xuquje' rumal kub'an na ronojel ri utzujum loq chi'we.

Ri k'isb'al rutzil wach ri kutaq ri Pablo

25 Qachalal, chib'ana xuquje' ch'awem pa qawi' uj.

26 Chiya rutzil kiwach konojel ri alaxik ruk' jun tyoxalaj tz'umanik.

27 Kinchilib'ej chi'we cho ri Ajawxel chisik'ij we wuj ri' chikiwach konojel ri alaxik.

28 Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo kakanaj kanoq iwuk'.

RI UKAB' WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHIKE RI KOJONELAB' A'J TESALÓNICA

Majib'al re

Are xtz'ib'ataj ri nab'e wuj chike ri Tesalonicenses, ri Pablo xutz'ib'aj chi jun wuj chike chusuk'umaxik ri kik'utu'n ri esal taq kiwach ri e q'alajisal taj tzij rumal ri' xub'ij chike chi ri uq'ijal ri Dios k'ulmatajinaq chik. Ri uq'ijal ri Dios are jun tzij ri xkikoj ri e q'alajisal taq utzij ri Dios a'j Israel, jewa' xkib'ij rumal che ri xkiq'alajisaj ri uch'ekenem ri Dios pu'wi' ri itzel xuquje' ri tojb'al ke ri e ralk'wa'l.

Ri winaq a'j Tesalónica xk'axir kik'u'x rumal chi pa kik'u'x chi xik'ow ri upetib'al ri Cristo xuquje' chi a're' man xeb'e ta ruk', man ik'owinaq ta k'ut. Rumal k'u che ri xkichaple'j uriqik k'ax xaq are chi katzijox rij.

Ri Pablo pune k'amaja' kutzalij uwach ri kik'utu'n ri esal taq kiwach q'alajisal taq tzij, xub'ij chike chi ri Dios kutoj na ri k'axal ri xb'an chike ri kojonelab' kumal ri man e kojonelab' taj. Xuquje' ri Pablo kuna'taj ronojel ri jastaq ri utzijom chike pa kiwinaqil xuquje' kuna'taj chi ri upetib'al ri Ajawxel xnaqajir loq. Xuquje' kutzalij ub'ixik chike ri ucholajil ri xub'ij chike pa ri nab'e wuj jawje' kub'ij wi chike chi choq'aq' kechakunik kakich'ek ri kakitijo, man xaq ta kesaq'orinik.

Pa ri k'isb'al re ri wuj, ri xtz'ib'ax rumal jun ajtz'ib', ri Pablo ruk' ri utz'ib' kutaq jun rutzil kiwach ri winaq a'j Tesalónica, rech jeri' kakilo chi qas are' xyo'w b'ik ri k'utu'n.

1 Ri Pablo, ri Silvano* xuquje' ri Timoteo chike ri e kojonelab' ri e k'o
pa ri komontyox ke ri a'j Tesalónica, chi'we ix ri ix rech ri Dios xuquje'
ri Tataxel rachi'l ri Ajawxel Jesucristo: 2 Are ri Tataxel Dios xuquje' ri
Ajawxel Jesucristo cheyo'w toq'ob' xuquje' ja'maril chi'we.

Tyoxinik che ri Dios xuquje' b'anoj ch'awem

3 Qachalal, sib'alaj choq'aq' wi kujtyoxin che ri Dios rumal iwe, jetaq ri
qas usuk' kab'anik, jeri' rumal ri ikojob'al sib'alaj amaq'el tajin kak'iyik
xuquje' tajin kanimar pa iwanima' ri loq'anik chike nik'aj chik. 4 Rumal
k'u ri' kaqana' nimal are kaqatzijoj iwij pa taq ri nik'aj ukomontyox ri Dios
chik. Jeri' rumal pune tajin kixik'ow pa taq sib'alaj k'i k'ax xuquje' jaljoj
taq k'axk'olal, xaq je' ko ix k'olik, jeqel ik'u'x chirij ri Dios. 5 Ronojel wa'
kuk'utu chi suk' ronojel ri uq'atoj tzij ri Dios, rumal k'u ri' ri Dios kub'an
chi'we chi taqalik kixk'oji'k pa ri rajawarem, ri rumal rech tajin kiriq k'ax
kamik.

6 Ri Dios sib'alaj suk' kuq'at na tzij pa kiwi' ri kakib'an k'ax chi'we ix.
7 Ri ix k'ut ri kiriq k'ax, kuya na uxlanem chi'we, xuquje' kuya na uxlanem
chaqe uj. We jastaq ri' kak'ulmataj na are kuk'ut rib' ri Ajawxel Jesús
cho ri kaj, ruk' q'aq' ri kajininik, e rachi'l ri rangelib' ri k'o kikwinem,
8 kuluq'ata tzij pa kiwi' ri man kakinimaj ta ri utz laj tzij rech ri Ajawxel
Jesús. 9 Ri winaq ri man kekojon ta che ri utz laj tzij kakiriq na jun alik
k'axk'olal, ke'sax na b'ik cho ri uka'yeb'al ri Ajawxel, kek'am na b'ik naj
jawje' ri man kekwin taj kakil wi ri ujuluwem xuquje' ri ukwinem ri Dios.
10 Jeri' kak'ulmataj na pa ri q'ij are kape ri Ajawxel Jesucristo rech jeri'

* **1:1** 1:1 Are xuquje' Silas, are wa' ri achi ri xuk'am b'ik ri Pablo are xub'usolij ri kojonelab' chukab' mul. Hechos 15:40.

konojel ri utinimit ri ucha'om apanoq nim karilo xuquje' kuq'ijila'j. Ri ix k'ut ix kachi'l we tinimit ri' rumal xixkojonik che ri q'alajisanik ri xqab'ij chi'we.

11 Rumal ri' amaq'el kaqab'an ch'awem pa iwi' rech jeri' ri Dios kub'ano chi kataqi'k ri sik'inik ri xuya apanoq chi'we xuquje' pa ri ukwinem chub'ana pa iwanima' ronojel ri rayib'al uk'u'x rech utzilal xuquje' chutz'aqatisaj ronojel chak ri kab'an ruk' kojob'al. 12 Rumal ri' kaqab'an ch'awem pa iwi' rech kaq'ijila'taj na ri ub'i' ri Ajawxel Jesús xa rumal iwe xuquje' kanimarisataj na iq'ij ix rumal are, rumal ri utoq'ob' ri Dios xuquje' ri Ajawxel Jesucristo.

2

Ri q'atoj tzij ri kape na pu'wi' ri itzel achi

1 Qachalal, are k'u ri upetik ri Ajawxel Jesucristo xuquje' ri qariqoj ib' ruk' are', qas kixqab'ochi'j rech 2 mak'exen ri ichomab'al xuquje' mak'axir iwanima' rumal ri kab'ix chi'we chi xuriq ri upetib'al ri Ajawxel we kab'ix chi'we rumal jun uxlab'al, pa tzij ne kab'ix chi'we o xuquje' xane pa wuj tz'ib'atal wi loq chi'we pune qatz'ib' uj kab'antajik. 3 Miya iwib' pa sub'ik, ri uq'ijal ri Ajawxel k'amaja' kuriqo are nab'e kak'ulmataj ri elik pa ri kojob'al xuquje' ri q'ij are kuk'ut rib' ri achi b'anal mak, ri ralk'wa'l etzelal. 4 We achi ri' kub'an uk'ulel che ronojel ri tzujtal cho ri Dios. Kub'an k'u na rech che ri Templo xuquje' kub'ij na Dios chib'il rib'.

5 ¿La man kana'taj chi'we chi xintzijoj wa' we ri' chi'we are in k'o iwuk'? 6 Iweta'm chi k'o jun jastaq ri kaq'aten we achi ri' rech man kuk'ut ta na rib' xane k'a te kuk'ut rib' qas pa ri uq'ijal. 7 Je k'u ri' rumal cher tajin kachakun chik ri etzelal ri awatal loq, xaq xwi maja' kesaxik ri tajin kaq'aten we achi ri' rech kuk'ut rib'. 8 We xik'ow we ri', kuk'ut na rib' ri itzel achi, are ri' ri kakamisax na rumal ri Ajawxel ruk' ri Uxlab'al ri kel loq pu'chi' xuquje' katukix na ruk' ri utunal ri upetib'al ri Ajawxel. 9 Are ri Itzel kab'anow na chi ri itzel achi kape na kulub'ana' ronojel uwach mayijab'al taq jastaq, k'utb'al xuquje' jastaq ri xaq q'olob'al. 10 Ruk' ronojel uwach etzelal ku'menk'etij na konojel ri kasach kiwach, jeri' rumal man xkaj taj xkiloq'aj ri qas tzij rumal ri' man xekolotaj taj. 11 Rumal ri', kuya na b'e ri Dios che we jastaq ri' kak'ulmatajik rech rumal ri ukwinem ri sub'unik, ri winaq kekojon na che ri b'anoj tzij. 12 Rech jeri' kaq'at na tzij pa kiwi' konojel ri man xekojon ta che ri qas tzij, xane are xeki'kot chub'anik ri etzelal.

Taqchi'nik rech jeri' kejeqi' ri winaq pa ri kikojob'al

13 Ri uj k'ut rajawaxik kaqaya tyoxinik che ri Dios rumal iwe ix qachalal, rumal ix loq' rumal ri Ajawxel, jeri' rumal pa ri majib'al rech ronojel, ri Dios xixucha'o rech kixkolotajik rumal ri chak rech ri Uxlab'ixel ri katyoxirisanik xuquje' ri ikojob'al ri k'o pa ri qas tzij. 14 Rumal wa' xixusik'ij apanoq ri Dios rumal ri utz laj taq tzij ri xqatzijoj chi'we, rech jeri' k'o iwe che ri ujuluwem ri Ajawxel Jesucristo.

15 Xaq jeri' qachalal, k'o chixk'oloq xuquje' chixjeqeloq pa taq ri k'utu'n ri qab'im xuquje' qatz'ib'am chi'we. 16 Tza're ri Ajawxel Jesucristo rachi'l ri Dios Tataxel ri xujuloq'aj xuquje' rumal ri utoq'ob' xukub'isaj qak'u'x chib'e q'ij saq. 17 Chixutaqchi'j xuquje' chuya uchuq'ab' ri iwanima' rech ta k'u pa tzij xuquje' pa ri chak are chib'ana ri utzilal.

3

Ri Pablo kuta ch'awem rech kachikox ub'ixik ri utz laj tzij

1 Qachalal, k'isb'al re, chib'ana ch'awem pa qawi' rech jeri' aninaq
kachikon ub'ixik ri utzij ri Dios xuquje' nim kilik are kak'amawa'xik, jetaq
ri xk'ulmataj iwuk' ix. 2 Chib'ana xuquje' ch'awem rech man kujqaj ta
pa kiq'ab' itzel taq winaq, jeri' rumal man konojel taj k'o kikojob'al pa
Jesucristo.
3 Ri Ajawxel k'ut kub'an na ri kub'ij, are' kuya na ichuq'ab' xuquje'
kixukol na cho ri Itzel. 4 Ku'l qak'u'x chirij ri Ajawxel chi ri ix kib'ano
xuquje' kib'an na ri qak'utum chi'wach. 5 Are b'a ri Dios chixuto' rech
jeri' kixloq'anik xuquje' rech kajeqi' ik'u'x jetaq ri xub'an ri Cristo xuchap
uk'u'x churiqik ri k'axal.

Choq'aq' kab'an chakunem

6 Qachalal, pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesucristo kixqataqchi'j rech kiq'at iwib'
che ri alaxik ri man je taj tajin kanoq'ijik jetaq ri kub'ij ri k'utu'n ri
xqaya chi'we. 7 Ri ix iweta'm jas rajawaxik kib'ano rech je kixno'jinik
jetaq ri kujno'jin uj. Man xujq'i'taj taj are xujk'oji' iwuk'. 8 Xuquje' man
xaq ta xqatij ri iwa xane xqatoj chi'we. Xujchakunik ruk' chuq'ab' chi
paq'ij chi chaq'ab' rech jeri' man xujux ta jun eqa'n chike jujun chi'we.
9 Jeri' xqab'ano, man xa ta rumal mat taqal chaqe kaqak'am ri tob'anik,
xane are kaqaj kaqak'ut chi'wach jas ri taqalik kixno'jinik. 10 Jeri' rumal
are xujk'oji'k iwuk' xqab'ij chi'we: Chi ri man karaj taj kachakunik, man
wa' b'a. 11 Xqeta'maj chi e k'o jujun chi'xo'l ri xaq e saq'or, man kakaj
taj kechakunik xuquje' kakinim kib' pa taq k'ulmatajik ke nik'aj chik.
12 Ke'qataqchi'j we winaq ri' xuquje' ke'qayajo pa ri Ajawxel Jesucristo
rech jeri' kechakunik pa jororemal rech kakich'ek ri kakitijo.
13 Ri ix k'ut qachalal, mixq'i'tajik chub'anik ri utzilal. 14 We k'o jun man
kunimaj ta we xqab'ij chi'we pa we wuj ri', chitzujuj chikiwach konojel
xuquje' makiwachi'laj taj rech jeri' kel uk'ixib'al. 15 Pune jeri' kub'ano,
mib'an ik'ulel che, xaq xwi chiyaja' jetaq ri kib'ano che jun iwachalal.

K'isb'al rutzil wach

16 Are ri Ajawxel rech ja'maril chuya ja'maril chi'we pa ronojel ri
k'axk'olal. Are ri Ajawxel kakanaj kanoq iwuk' iwonojel.
17 In in Pablo kintz'ib'aj b'ik we rutzil iwach ri' ruk' ri nuq'ab' xuquje'
ruk' ri nutz'ib'. Are wa' retal ronojel ri nuwuj nukojom. 18 Are ri utoq'ob'
ri Ajawxel Jesucristo kakanaj iwuk'.

RI NAB'E WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHE RI TIMOTEO

Majib'al re

Ri Pablo are xel loq pa che' je la' pa ri tinimit Roma, xuto chi ri e k'amal taq b'e ri e k'o pa ri tinimit Éfeso xkik'ex ub'ixik ri utz laj tzij ri xkita chuchi' ri Pablo.

Man utz taj xkib'an chukojik ri kitaqanik ri e winaq a'j Israel xuquje' xkikoj jule' taq k'amb'ejab'al taq no'j chik re ri q'ij junab', xe'kiq'il ri winaq rech man kakitij ta jule' taq rikil chik, xe'kiq'il ri winaq kek'uli'k, xuquje' xe'kiq'atej nik'aj chik che ri kik'iyem pa ri Uxlab'ixel. Xuquje' che taq ri q'ij ri' xe'kikuyu xe'kik'amawa'j che kachi'l ri kakib'an mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib', rumal ri' ri Pablo xutaq b'ik ri rachi'l Timoteo je la' pa ri tinimit Éfeso xutz'ib'aj apanoq jun wuj che rech jeri' ku'jacha chike ri komontyox.

Ri Pablo xraj xuya apanoq uchuq'ab' ri Timoteo rech kub'an ri jastaq pa ucholajil k'a pa ri q'ij are kopan ri Pablo chikisolixik.

Ri Pablo xutzijoj chike jas kab'an che ri k'amoj b'e re jun komontyox. We ri' ku'to' ri a'j Éfeso chiketzelaxik ri man keqaj ta cho ri Dios xuquje' rech are ke'kik'amawa'j ri keraj ri Dios.

Pa ri k'isb'al re ri uwuj kub'ij chi ri jiq'jatem are uxe'al ronojel ri k'axk'olal ri tajin kakiriqo. Pa ronojel we wuj, ri Pablo kukoj ri tzij Cristo Jesús are Mesías. Are wa' ri ruk' chuq'ab' kuna'taj rumal are wa' ri utaqanik ri Jesús. We ri' kuna'taj chike ri komontyox chi ri Jesús are ri qas tzij k'amal b'e xuquje' are xuk'utwachij jas je' rajawaxik kano'jin jun k'amal b'e.

1 Ri Pablo, taqo'n rech ri Cristo Jesús rumal ri utaqanik ri Dios qaKolonel
xuquje' ri Cristo ri ku'lib'al qak'u'x. 2 Che ri Timoteo ri qas nuk'ojol pa ri
kojob'al: Are b'a ri Dios xuquje' ri Cristo Jesús ri Ajawxel, kayo'w toq'ob',
toq'ob'isan wach, xuquje' ja'maril chawe.

Ri kakib'an ri winaq ri kakijaluj chi a'jtijab' rech ri taqanik

3 Are xine' pa Macedonia, xinwoqxa'nij kan ub'ixik chawe chi katkanaj
kan pa ri tinimit Éfeso xuquje' kab'ij chike ri kakijaluj chi a'jtijab' chi
ketani'k chuk'utik ri k'utu'n ri man utz taj. 4 Xuquje' ketani' chusik'ixik ri
k'ulmatajinaq najtir ojer, xuquje' ri kib'i' ri e kitat kinan ojer ri man kak'is
ta wi. We jastaq ri' xaq kuyak ch'o'j, man are ta kuq'alajisaj ri uchak ri
Dios, ri xa rumal ri kojob'al.

5 Jewa' rajawaxik kib'ano rech ri loq'anik katixtob' loq che jun ch'ajch'oj
anima'aj, che jun utz laj chomanik, xuquje' che jun qas tzij laj kojob'al. 6 E
k'i xkijelech'uj kan kib'e che we no'jib'al ri', xkira'lij kib' pa taq tzijonem
ri maj kutayij. 7 Kakijaluj chi a'jtijab' rech ri taqanik, xa k'u man keta'm
taj xa ta ne kakich'ob' rij ri kakiq'alajisaj.

8 Kamik k'ut qeta'm chi utz ri taqanik, we je kab'an che ukojik. 9 Na'taj
chaqe chi ri taqanik man xya'taj kumal ke ri e suk' taq winaq, xane kumal
ke ri man ke'niman taj, xuquje' kumal ri k'ax laj taq winaq ri man kakita
ta tzij, kumal ke ri itzel taq winaq xuquje' a'jmakib', kumal ke ri man
kemek'ek' taj xuquje' ri man kakib'an ta ri Tyoxalaj taq jastaq. Ri taqanik
xya'ik rumal ke ri winaq ri man ke'kinimaj ta ri e kitat kinan, xuquje'

kumal ke ri kamisanelab', 10 ri taqanik xya'ik kumal ke ri winaq ri kakib'an
mak kuk' taq ixoqib', ri achyab' ri kewar kuk' achyab', chike ri e k'ayil taq
patanijelab', chike ri kakib'ij chi qas tzij ri kakib'ij, xaq k'u b'anoj tzij
kakib'ano. Xaq jeri', ri taqanik xya rumal ronojel ri k'utu'n ri man utz taj,
ri kuq'atej ri utz laj k'utu'n. 11 Are wa' ri kuk'ut ri utz laj tzij ri xroqxa'nik
ri Tyoxalaj Dios, kintzijoj.

Ri toq'ob' ri xya che ri Pablo rumal ri Ajawxel

12 Kintyoxin che ri Cristo Jesús ri Ajawxel, are kayo'w nuchuq'ab', rumal
xkub'i uk'u'x chwij xinukoj che patanil rech. 13 Nab'e kanoq in in b'anal
k'ax chike ri kojonelab', in b'il taq k'ax taq tzij che ri Jesús, xuquje' man
kinniman ta che, ri Dios k'ut xutoq'ob'isaj nuwach, rumal man xinkoj ta
ri kub'ij, xuquje' maj kan weta'mab'al. 14 Are k'u ri utoq'ob' ri Ajawxel
xtixtob' la pa nuwi', xuquje' ri kojob'al rachi'l ri loq'anik ri k'o pa Cristo
Jesús.

15 We tzij ri' sib'alaj k'o uq'ij, xuquje' ya'talik kakoj kumal konojel ri
winaq: Are ri Cristo Jesús xpe choch ri uwachulew che kikolik ri a'jmakib',
in in nab'e ajmak chike. 16 Qas rumal k'u wa, ri Dios xutoq'ob'isaj nuwach,
rech kuk'ut ri rutzilal ri Cristo wuk' in, sib'alaj in k'ax laj ajmak chikiwach
konojel ri winaq. Rech kinux jun k'amb'ejab'al no'j chike ri kakik'amawa'j
na jun alik k'aslemal rumal ri kekojon na che ri Cristo. 17 Rumal k'u ri',
che ri Taqanel ri man kasach ta uwach, ri man kakam taj, xuquje' man
kilitaj ta uwach, ri xa jun Dios, yo'q nimal uq'ij, xuquje' juluwem chib'e
q'ij saq. Jeri'.

18 Nuk'ojol Timoteo, kurayib'ej na k'u'x chi kakub'i' ak'u'x chirij we ri',
rech kach'o'jij ri utz laj ch'o'j. 19 Chatjeqel pa ri akojob'al xuquje' ri utz laj
achomanik. Rumal e k'i xe'l kanoq pa ri kikojob'al rumal man xkitatab'ej
ta ri kichomanik. 20 Chikixo'l we winaq ri' e k'o ri Himeneo xuquje' ri
Alejandro, are wa' xe'njach pa uq'ab' ri Itzel rech kaketa'maj chi man utz
taj retzelaxik ri Dios.

2

Ri ucholajil ri b'anoj ch'awem

1 Xaq jeri' kinchilib'ej chi nab'e na cho ronojel, chib'ana ch'awem,
tzijonem ruk' ri Dios, toj toq'ob', xuquje' tyoxinik, pa kiwi' konojel ri
winaq, 2 kenab'ejisax ri ketaqan pa ri tinimit, xuquje' ri q'atal taq tzij,
rech k'o ja'maril xuquje' jororem, xuquje' rech kaqak'asleb'ej jun utz laj
k'aslemal nim uq'ij. 3 Rumal cher sib'alaj utz wa' we ri', xuquje' kaqaj cho
ri Dios qakolonel. 4 Ri Dios karaj chi konojel kekolotajik, xuquje' ko'pan
chi reta'maxik ri qas tzij. 5 Rumal cher xa jun ri Dios xuquje' xa jun ri'
ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, are' ri Jesucristo ri achi, 6 ri xuya
ri uk'aslemal chi kikolik konojel ri winaq. Are wa' ri q'alajisanik ri xuya ri
Dios pa ri k'yaqal q'otaj. 7 Xub'an k'u taqo'n xuquje' q'alajisal rech ri utzij
chwe. Qas tzij ri kinb'ij, man b'anoj tzij taq: Ri Dios xub'an chwe kinux
ajtij ke ri winaq ri man a'j Israel taj, rech kink'ut ri qas tzij rech ri kojob'al
chkiwach.

8 Kawaj k'ut chi pa ronojel k'olib'al konojel ri winaq kakib'an ch'awem
kakiyak ri kiq'ab' chikaj, man ruk' ta oyawal xuquje' man pa ch'o'j taj,
xane ruk' ch'ajch'ojalaj anima'.* 9 Kawaj chi ri ixoqib' utz kakib'an che

* **2:8** 2:8 Naq'atal chike ri kojonelab' kakiyak ri kiq'ab' are kakib'an ch'awem.

ukojik ri katz'yaq jas ri qas taqalik, man kakib'ananej taj nimal, man
kakib'an ta xiyoj wi re pispi'tal rech ki'litaj chi kumal nik'aj winaq, man
kakiwiqiqej ta kib' ruk' q'ana pwaq, o ruk' taq chachal ri paqal rajil, o ruk'
ne atz'yaq ri sib'alaj paqal rajil. 10 Are k'u sib'alaj utz keka'yik are kakib'an
ri utz laj taq chak, jacha ri ixoqib' ri kakiq'ijila'j ri Dios. 11 Rajawaxik
ri ixoq kareta'maj kanimanik ruk' jororem. 12 Man kinya ta b'e che ri
ixoq kuya k'utu'n che ri achi xuquje' kataqan pu'wi' xane chutatab'ej ri
kab'ixik. 13 Rumal cher are nab'e xb'an ri Adán, k'a te ri' ri Eva. 14 Xuquje'
man are ta ri Adán ri xtaqchi'x pa ri mak, xane are ri ixoq ri xtaqchi'taj
pa mak, xtzaq k'u pa ri mak. 15 Ri ixoq k'ut kakolotaj na rumal chi are
nan, xuquje' we kuk'asleb'ej ri uk'aslemal ruk' eta'mab'al pa ri kojonik,
pa loq'anik xuquje' kuk'asleb'ej ri tyoxalaj k'aslemal.

3

Ri o'bispos xuquje' ri e patanijelab'

1 Qas tzij kab'ixik: We k'o jun karaj kux k'amal b'e jun je'l laj patanijel
ri' kurayij kuxik. 2 Xaq jeri', rajawaxik chi ri k'amal b'e jun ch'ajch'oj
laj winaq, xa jun rixoqil, qas kuna' na ri kub'ano, nim kilik, kuya
kik'olib'al xuquje' kiwa ri ko'pan chusolixik, qas kana'wik kuya k'utu'n.
3 Man kaq'ab'ar taj, man jun tzukul ch'o'j taj, man are ta kuloq'oq'ej
ri pwaq, xane utz kano'jinik xuquje' kajororik. 4 Utz rilik ri rixoqil
xuquje' ri ralk'wa'l kub'ano, ku'taqchi'j ri e ralk'wa'l kenimanik, je' jas
ri kajawatajik. 5 We k'u man kakwinik ku'pixib'aj ri e ralk'wa'l xuquje' ri
rixoqil, ¿la are k'u kakwin ri' kuchajij ri komontyox rech ri Dios? 6 Man
jun k'ak' kojonel taj, rech man kape ta nimal che, xuquje' rech man kaqaj
ta apanoq pa ri k'axk'olal ri xqaj wi ri itzel. 7 Xuquje' rajawaxik chi utz
ketzijon ri winaq che rech man kayoq' taj xuquje' man kaqaj ta pa ri
uk'a'mab'al ri itzel.

Ri rajawaxik kub'an jun winaq rech kok che jun patanijel

8 Je xuquje' rajawaxik chi ri patanijelab' nim kiq'ij, man kakib'an ta
b'anoj tzij, man kakitij ta nim viño, man ke jiq'jat taj che ri pwaq ri man
kich'ekoj taj. 9 Rajawaxik ch'ajch'oj ri kichomanik, xuquje' kakik'ol ri
nimaq taq qas tzij rech ri kojob'al. 10 Nab'e na solix kij, we k'u maj mak
kariqitaj chike, k'a te ri' cho'k che patanijel. 11 Xuquje' rajawaxik chi ri
e kixoqil ri e patanijelab' nim kiq'ij, man e b'anal taq tzij taj, xane utz
keno'jinik, xuquje' e ku'lib'al ku'x. 12 Rajawaxik chi ri patanijel achajilom
xa rech jun ixoq, xuquje' ku'pixib'aj ri e ralk'wa'l pa ri rachoch. 13 Ri utz
kakib'an che ri kipatan, kakich'ek jun k'olib'al jawje' ri nim ki'l wi, xuquje'
kaya'taj ku'lib'al ku'x chike chutzijoxik ri kikojob'al pa Cristo Jesús.

14 Pune kawaj kate'nwila' aninaq, kintz'ib'aj k'u we ucholajil ri' chawe
rech 15 we kinb'eyetajik, aweta'm jas je' katno'jin pa ri rachoch ri Dios,
are wa' ri komontyox rech ri k'aslik Dios, ri teleninaq xuquje' ri uk'u'x ri
qas tzij. 16 Qas q'alaj chi qas nim wi ri awatalik che ri qakojob'al: ri Cristo
xuk'ut rib' jacha jun achi, xya pa ri uk'olib'al rumal ri Uxlab'ixel, xil uwach
kumal ri angelib', xtzijox pa ronojel ri tinimit rech ri uwachulew. Ri winaq
choch ri uwachulew xkikoj pa kanima', xk'amawa'x pa ri juluwem.

4

Ri Pablo kub'ij che ri Timoteo ri rajawaxik kub'ano

1 Qas k'yaqal ri kub'ij ri Uxlab'ixel chi, pa ri k'isb'al taq q'otaj, e k'i
kakitzaq kan ri kikojob'al rech keb'e chuterene'xik chomanik ri xaq e
menk'etib'al xuquje' e k'utu'n rech ri itzel. 2 Ri e k'utu'n ri' xaq e
kech taq e kawach b'anal taq tzij, ri sib'alaj kowirinaq ri kichomab'al.
3 Kakiq'atej kab'an ri k'ulanem, xuquje' man kakiya ta b'e katij taq ri
jastaq ri uk'iyisam ri Dios rech ri kojonelab' ruk' tyoxinik kakitijo rumal
cher a're' keta'm ri qas tzij. 4 Sib'alaj utz ronojel ri xutik ri Dios, xuquje'
maj k'etzelan uwach we kak'amawa'x ruk' tyoxinik. 5 Rumal cher are ri
utzij ri Dios xuquje' ri ch'awem katyoxirisan ri jastaq.

6 We kak'ut wa' we jastaq ri' chikiwach ri alaxik, katux jun utz laj
patanijel rech ri Cristo, ri k'o uchuq'ab' rumal ri kojob'al xuquje' ri utz
laj k'utu'n ri aterene'm pa ko'kijal. 7 Chawetzelaj ri jastaq ri ke'tzijoxik ri
man qas ta tzij, xuquje' ri jastaq ri e rachi'l taq wa'. Are k'u chak'amawa'j
achuq'ab' pa ri utzilal. 8 Pune ri usalab'axik ri qatyo'jal k'o kutayij, ri
utzilal k'ut sib'alaj k'o na, rumal cher rachi'l ri chi'tal loq, man xaq xwi
ta rech ri k'aslemal rech kamik, xane rech ri k'aslemal ri kape na. 9 We
utz laj tzij ri' sib'alaj k'o uq'ij, xuquje' ya'talik kak'amawa'x kumal konojel
ri winaq. 10 Qas tzij, we k'u kujchakunik xuquje' kaqakoj qachuq'ab' wa'
xa rumal qayo'm ri ku'lib'al qak'u'x chirij ri k'aslik Dios, are kolonel kech
konojel, kolonel kech ri qas kekojon che.

11 Chachilib'ej xuquje' chak'utu we jastaq ri'. 12 Maj b'a jun ketzelan
awach rumal at ak'al ala. K'o ta b'a ne wi, kak'am kib'e ri e kojonelab'
rech kakiterene'j pa ri kitzijonem, pa ri kino'jib'al, xuquje' pa ri loq'anik,
pa ri kojob'al, xuquje' ch'ajch'ojil. 13 Chasik'ij ri utzij ri Dios chikiwach
ri winaq kawaye'b'ej we, xuquje' chaya k'utu'n xuquje' cha'taqchi'j ri
alaxik. 14 Chakojo ri sipanik rech ri Uxlab'ixel, ri xak'amawa'j are xya
uq'alajisaxik chawe, are xkiya kiq'ab' ri e k'amal taq b'e rech ri komontyox
pa'wi'.

15 Chab'ana sak'aj chub'anik we jastaq ri', qas are chawilij, rech kakil
ri winaq chi tajin kanimar ri kab'ano. 16 Chachajij awib' che ri ano'jib'al
xuquje' ri k'utu'n. Chatk'ol chupam rech katkwinik kakol awib' xuquje'
kekolotaj ri katkitatab'ej.

5

Jas kab'an che kilik ri e malka'nib', ri e ri'jab' taq winaq xuquje' ri ajchakib'

1 Man ko taj kach'ab'ej ri e nimaq taq winaq, xane chaya uno'j, jer kab'an
atat che. 2 Jer cha'wila anan ri e nimaq taq chuchuib', ri ak'al taq alitomab'
jer cha'wila awanab', nim cha'wila' ruk' ch'ajch'ojil.

3 Utz chab'ana che kilik ri e malka'n taq ixoqib' ri qas e tzaqtal kanoq.
4 We k'u k'o jun malka'n ri e k'o ral o e k'o ri' taq umam, nab'e keta'maj
ri rajawaxik kakib'an kuk' taq ri e winaq ri e k'o pa kachoch, ri e kitat
kinan, xuquje' ri e kimam, rumal are wa' kaqaj cho ri Dios. 5 Ri malka'n
ixoq ri tzaqtal kanoq, kakub'i' uk'u'x chirij ri Dios, xuquje' amaq'el chi
paq'ij chi chaq'ab' are karilij ub'anik ch'awem xuquje' kuta tob'anik che
ri Dios. 6 Are k'u ri malka'n ixoq ri xaq are karilij ri urayib'al uk'u'x, xkam
ri' pune k'aslik kab'antajik. 7 Chachilib'ej chike are kakib'an we jastaq ri',
rech maj mak kariqitaj chike. 8 Ri man kuya ta ri jastaq ri kajawataj chike
ri winaq ri e k'o ruk' pa ri rachoch, uk'ek'em ri ukojob'al xuquje' sib'alaj
ajmak na choch ri winaq ri man kojonel taj.

9 Chikixo'l ri e malka'n taq ixoqib' xwi ya'talik kak'oji' ri ixoq ri oxk'al
chik ujunab' ri qas xa jun rachajil xk'oji'k, 10 xuquje' eta'matal uwach
rumal ri utz laj taq chak ub'anom, jas ta ne ri kik'iyisaxik ri ral, yo'j
kiwa xuquje' kachoch nik'aj winaq chik, ch'ajoj kaqan ri e kojonelab', yo'j
tob'anik chike ri kakiriq k'ax xuquje' kub'an ri utzilal pa ronojel q'otaj.
11 Man kaya ta chikixo'l ri malka'nib' ri ak'al taq ixoqib' malka'n, rumal
cher are keq'at b'ik che ri Cristo rumal ri urayib'al kik'u'x kakaj kek'uli'
chi na. 12 Jeri' ku'x a'jmakib', man kakib'an ta ri xkib'ij chi kakib'ano.
13 K'a te ri' kak'aman chike xaq e saq'orib', kewa'katilob' cho taq ri ja.
Man xaq xwi ta k'ut ku'x saq'orib', xane e tzijta'l, xuquje' kakitzijoj taq
ri man ya'tal ta chike. 14 Rumal k'u wa' ke'ntaqchi'j ri ak'al taq ixoqib' ri
e malka'nib', rech kek'uli'k xuquje' kek'oji' kal, utz ka'na chi rilik ri uwo
kachoch, makiya b'e che ri yoq'b'al rech ri k'ulel. 15 Kinb'ij wa' rumal cher
e k'o jujun ri xkijelech'uj kan ri kib'e chuterene'xik ri Itzel.
16 We k'o jun kojonel ri e k'o malka'nib' pa rachoch, rajawaxik ku'to'o
rech man e jun eqa'n taj che ri komontyox, jeri' ri komontyox kakwinik
ke'ril ri e malka'nib' ri e tzaqtal kanoq.
17 Ri e k'amal taq b'e ri utz kakib'an che ri jastaq pa ri komontyox, kamul
ya'tal kiq'ij, sib'alaj e k'o na ri kakitzijoj ri utzij ri Dios xuquje' ri kakiya
k'utu'n. 18 Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Makoj chim pu'wi' utza'm ri wakax are
tajin kuyaq' ri tiriko, rumal cher ri ajchak taqal che chi katojik.*
19 Maya b'e xaq katzujux jun k'amal b'e, we man e k'o keb' o oxib' winaq
ri xi'lowik. 20 Cha'yaja chikiwach konojel ri winaq rech ri komontyox ri
k'amal taq b'e ri kemakunik rech kux jun k'amb'ejab'al no'j chikiwach
konojel. 21 Qas cho ri Dios katintaqchi'j, xuquje' chikiwach ri Jesús rachi'l
ri angelib' ri e cha'talik, chaterene'j we kinb'ij chawe, man kaya ta b'e xaq
kak'utwachin apanoq jastaq chawach, xuquje' man xaq ta k'yaqal winaq
ka'cha'o. 22 Qas chachomaj na are kaya aq'ab' pu'wi' ri winaq ri kawaj
kok che k'amal b'e pa ri komontyox, rech man ka'wachi'laj ta pa ri kimak.
Qas chatk'ol pa ch'ajch'ojil.
23 Man xwi ta katij ja', chatija jub'iq' vino, rumal chi k'ax ri apam xuquje'
amaq'el tajin katyawajik.
24 Ri kimak e jujun kaq'alajinik pune maja' kasol rij. Are k'u ri kimak
nik'aj k'a te keta'matajik ik'owinaq chi ri q'otaj. 25 Je xuquje' ri utz laj taq
chak, pune a'watalik xa k'u we aninaq o k'ama'tam kakik'ut wi na kib'
keq'alajin wi na.

6

1 Rajawaxik konojel ri ajchakib' ke'kinimaj ri keyo'w kichak, xaq jeri'
man kakiya ta b'e kab'ix k'axal che ri ub'i' ri Dios xuquje' che ri qak'utu'n.
2 Ri e kojonelab' kipatron, man utz taj we man ke'kinimaj xa rumal
alaxik, xane rajawaxik sib'alaj utz na kakib'an che kipatanixik, rumal ri
kek'amawa'n ri kipatanijik e kojonelab' xuquje' e loq'alaj taq alaxik. Are'
wa ri rajawaxik kak'utu xuquje' kachilib'ej.

Ri uloq'axik ri pwaq

3 We k'o ne jun kuya k'utu'n ri man utz taj, ri kujelech'uj che ri utz
laj k'utu'n rech ri Ajawxel Jesucristo xuquje' che ri k'utu'n rech ri utzilal,
4 wa' jun winaq ri maj reta'mab'al, ri man kakwin taj kuch'ob' ri jastaq.
We winaq ri' kek'ark'at che utzukuxik tzijonem ri maj kutayij, ri kutik
loq oyawal, tzukun ch'o'j, itzel taq chomanik, 5 we winaq ri' e tzukul taq
ch'o'j chikixo'l ri winaq, man utz ta ri kechomanik, are wa ri maj qas tzij

kuk'. Pa kik'u'x chi ri utzilal ch'ekb'al pwaq. 6 Qas ne tzij wi chi ruk' ri
utzilal kak'amawa'x nimaq taq ch'ekoj, we jun kakub'i' uk'u'x ruk' ri k'o
ruk'. 7 Rumal cher maj xqak'am loq are xujul pa ri uwachulew, xuquje'
maj kujkwinik kaqak'am b'ik are kujkamik. 8 Xaq jeri' ku'l qak'u'x we
k'o qatz'yaq xuquje' qawa. 9 Ri kakaj keq'inomarik, ketzaq pa ri mak,
xuquje' ku'x ajchakib' rech ri rayib'al kik'u'x. Xaq k'axirib'al ku'x ri
man k'o ta eta'mab'al chupam, xuquje' ku'tzaq ri winaq pa ri tukin ib'.
10 Rumal ri uloq'axik ri pwaq are uk'u'x ronojel etzelal. Rumal urayixik, e
k'i xkijelech'uj kib'e che ri kojob'al xuquje' e k'i kik'owisam k'i k'axal.

Ri kachilib'ex che ri Timoteo kub'ano

11 Ri at k'ut, achi rech ri Dios, chatanimaj cho we jastaq ri', are chasak'ajij
uterene'xik ri suk'al, ri utzilal, ri kojob'al, ri loq'anik, ri moch'och'em
xuquje' ri ub'anik ri jastaq. 12 Chach'o'jij ri utz laj ch'o'j rech ri akojob'al,
chab'ana awe che ri jun alik k'aslemal, ri xatsik'ix wi apanoq, rumal rech
xab'an ri q'alajisanik rech kojob'al chikiwach e k'i winaq. 13 Chaya b'e che
karil ri Dios ri kab'ano, are' yo'winaq uk'aslemal ronojel ri jastaq, xuquje'
ri Cristo Jesús ri xuya ri mayijab'al laj q'alajisanik cho ri Poncio Pilato,
kinchilib'ej 14 chak'olo we taqanik ri', k'a pa ri q'ij ri kape ri Ajawxel
Jesucristo, man ruk' ta ch'ulujil xuquje' man ruk' ta yoq'oj. 15 Ri Dios
kub'an na chi kak'ulmataj we jastaq ri' pa ri k'yaqalik q'otaj. Che ri xa jun
tewchi'tal, ri k'o kwinem pu'q'ab', Taqanel pa kiwi' ri taqanelab', xuquje'
Ajawxel pa kiwi' ri ketaqan pa kiwi' ri winaq. 16 Che ri xa jun ri man
kakam ta wi, ri k'o pa ri tunal ri maj jun chik kakwinik kok chupam, ri
man ilitajinaq ta wi, xuquje' maj jun kakwin chi rilik, che are' ya'tal wi
nim uq'ij, xuquje' ri kwinem chib'e q'ij saq. Jeri'.

17 Chab'ij chike ri e q'inomab' rech uwachulew, man kakina' ta nimal,
xuquje' man kakub'i' ta kik'u'x chirij ri kiq'inomal, ri xaq sachel uwach.
Xane ku'l kik'u'x chirij ri Dios, are' kayo'w ronojel ri uk'iyal ri jastaq chaqe,
rech kaqa ki'koteb'ej ukojik. 18 Cha'taqchi'j chub'anik ri utzilal, kib'ana utz
laj taq chak, xuquje' che sipanoq, kijacha ri k'o kuk'. 19 Xaq jeri' kakik'ol
sib'alaj k'i jastaq rech ri k'aslemal ri kape na, xuquje' kakik'amawa'j jun
alik k'aslemal.

20 Timoteo, jas chawilij ub'anik ri chilib'etal chawe. Man kaya ta b'e
che ri tzijonem chirij ri jastaq ri maj kutayij, xuquje' ri chomanik rech ri
eta'mab'al ri xaq ke achyab'. 21 E k'o jujun rumal uk'amawa'xik we jastaq
ri', xkijelech'uj kan kib' che ri kojob'al. Are ri toq'ob' kakanaj iwuk'.

RI UKAB' WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHE RI TIMOTEO

Majib'al re

Ri Pablo xuya kanoq ri rachi'l Timoteo pa ri tinimit Éfeso rech jeri' kachakun kuk' ri jujun k'amal taq b'e re ri komontyox ri man keniman taj. Ri Timoteo are xuriq k'ax, ri Pablo xtzalij pa Éfeso.

Ri Pablo are k'o pa che' pa ri tinimit Roma, xutz'ib'aj apanoq che ri Timoteo chi rajawaxik kuchajij rib' che ri Alejandro rumal che ri Alejandro xub'an k'ax che ri Pablo are xk'oji' chila' pa Éfeso. Ri Pablo xusik'ij apanoq ri Timoteo rech kape chusolixik.

Ri Pablo xub'ij chike ri Figelo rachi'l ri Hermógenes chi man kakib'an ta chi ri k'amoj b'e, man xkita ta k'ut ri xb'ix chike xane xkib'an kik'ulel che ri Pablo.

E k'o xuquje' nik'aj winaq chik xkib'an kachi'l chike ri man keniman taj xe'kimenk'etij ri winaq rech kakijelech'uj ri kib'e rech are kakilij ub'anik ri tijoj chuq'ab' pa tzij xuquje' man keniman taj, rech ke'l kanoq pa ri k'aslemal re ch'ajch'ojil xuquje' nimanik. Ri Timoteo xk'istaj uk'u'x xuquje' xuxi'j rib', rumal ri' ri Pablo pa ri uwuj kuya chuq'ab' rech kab'an tak'alem pa ri kojob'al rech ri utz laj tzij pune kakam jun rumal we ri'. Ri Pablo xuquje' kuna'taj che ri Timoteo chi are kanaqajir loq ri q'ij re ri upetib'al ri Jesús ri kape na jetaq jun nim taqanel, kepe na k'axk'olal, kepe na esal taq kiwach ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, b'anal taq tzij taq winaq, k'axk'olal are wa' ri kuya na q'ateb'al chike ri e kojonelab' che ri Dios. Ri Pablo kutaqchi'j ri Timoteo rech kana'taj che ri utz laj tzij are chi ri Jesús ri Rija'l ri David xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib' xuquje' kuq'alajisaj ri tyoxalaj wuj ri reta'mam ri Timoteo pa ri ralk'a'lal are wa' kato'w na chub'anik ri utz laj chak.

1 Ri Pablo, taqo'n rech ri Cristo Jesús rumal ri rayib'al uk'u'x ri Dios,
rumal ri k'aslemal ri chi'tal loq, ri ya'tal chaqe pa Cristo Jesús,
2 che ri loq'alaj nuk'ojol Timoteo:
Are ri Tataxel Dios xuquje' ri Cristo Jesús ri Ajawxel cheyo'w toq'ob',
toq'ob'isan wach, xuquje' ja'maril chawe.

Tzijonem chirij ri jeqelem

3 Are katna'taj chwe chi paq'ij chi chaq'ab' pa ri nuch'awem, kintyoxin
che ri Dios, ri kinpatanij ruk' ch'ajch'oj laj chomab'al jacha ri xkib'an
ri wati't numam ojer. 4 Xuquje' are kana'taj ri uwa'l awach chwe, are
xinel loq, kawaj katinwil chi junmul, rech kinnoj che ki'kotemal. 5 Xuquje'
kana'taj chwe ri akojob'al ri qas ko k'olik, ri xutaqchi'j nab'e ri awati't
Loida xuquje' ri anan Eunice, chanim k'ut tajin katutaqchi'j at. Qas weta'm
chi jewa' tajin kak'ulmatajik.

6 Rumal wa' kawaj chi kak'asb'a' ri usipanik ri Dios, ri xak'amawa'j
are xinya ri nuq'ab' pa awi'. 7 Rumal cher ri Dios man xuya taj jun
uxlab'al rech xib'in ib' chaqe, xane jun rech kwinem, loq'anik, xuquje'
uj kujchoman ri kaqab'ano. 8 Xaq jeri' man kak'ixib'ej ta uq'alajisaxik ri
Ajawxel, xuquje' man kak'ixib'ej ta nub'ixik in, rumal xa rumal rech ri
Cristo in tz'apital pa che'. Je xuquje' ri at, rajawaxik ruk' ri ukwinem ri
Dios, kakoch' ri k'axk'olal rumal ri utz laj tzij. 9 Rumal cher ri Dios xujukolo
xuquje' xuya sik'inik chaqe pa ri jun tyoxalaj k'aslemal, man xa ta rumal
ri qachak, xane rumal ri utoq'ob' xuquje' ri ucha'nik loq. Xuya loq we

toq'ob' chaqe pa Cristo Jesús, are maja' kamajitaj loq ri q'otaj. 10 Kamik
k'ut xuq'alajisaj ruk' ri upetib'al ri qakolonel Cristo Jesús, ri xutukij ri
kamikal xuquje' xuk'am la pa ri tunal, ri k'aslemal ri man sachel ta uwach,
rumal ri utz laj tzij.
11 In xinux taqo'n, ajtij, xuquje' tzijol rech we tzij ri'. 12 Rumal wa' kinriq
k'ax. Man kink'ix ta k'ut rumal cher weta'm jachin che in kojoninaq wi,
xuquje' ku'l na k'u'x chi k'o ukwinem chinuyakik pa ri k'isb'al q'ij, ri
waye'm.
13 Chaterene'j ri k'utu'n ri xaweta'maj wuk', ruk' kojob'al xuquje'
loq'anik pa Cristo Jesús. 14 Chachajij ri je'l laj k'utu'n ruk' ri ukwinem
ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, ri k'o pa qanima'.
15 Aweta'm chi konojel ri ke'l pa taq ri tinimit rech Asia xinkitzaq
kanoq, e kachi'l ri Figelo xuquje' ri Hermógenes. 16 Are b'a ri Dios
toq'ob'isan kiwach ri winaq ri e k'o pa rachoch ri Onesíforo, rumal k'i
mul, xinkitaqchi'j, man xek'ix ta chwe, pune in k'o pa che'. 17 Xuquje'
are xopan pa ri tinimit Roma, xinutzukuj k'a xinuriq na. 18 Are b'a ri
Ajawxel chutoq'obisaj kiwach pa ri q'ij rech chila' chikaj. Aweta'm ronojel
ri patanijik ri xub'an wuk' pa ri tinimit Éfeso.

2

1 Xaq jeri' nuk'ojol, chak'amawa'j achuq'ab' rumal ri toq'ob' ri k'o quk'
pa Cristo. 2 Ri atom, nub'im chkiwach e k'i winaq, cha'taqchi'j ri kojonelab'
e ku'lib'al taq ku'x, xuquje' qas k'o keta'mab'al chuk'utik chkiwach nik'aj
winaq chik.
3 Chatzijoj ri k'ax ri qariqom, je' jas jun ajch'o'j chajil tinimit, rech ri
Cristo. 4 Maj jun ajch'o'j chajil tinimit kaqaj choch ri k'amal ub'e, we are
ke' uk'u'x ruk' ri jastaq rech ri le'aj ri kel wi. 5 Je xuquje' man k'o ta jun
winaq ri kok pa jun tijoj anim, kuk'amawa'j ri korona we man kunimaj ri
kub'ij ri taqanik rech ri etz'anem. 6 Ri ajchak ri sib'alaj kachakunik ya'tal
b'e che kuk'amawa'j rech nab'e, ri yakoj. 7 Qas chachomaj rij we kinb'ij
chawe, ri Ajawxel k'ut katuto' chuch'ob'ík wa' we ri'.
8 Man kattani' ta che una'taxik ri Jesucristo, rija'l ri David, ri xwa'jilisax
chikixo'l ri kaminaqib'. Are wa' ri utz laj taq tzij. 9 Rumal rech in jat'italik
jacha jun b'anal k'ax. Ri utzij ri Dios k'ut man jat'ital taj. 10 Kinkoch'
k'u ronojel ri q'oxomal kumal ke ri e cha'talik. Rech xuquje' ko'pan pa ri
koltajem ri kajuluwik ri maj uk'isik, ri ya'tal chaqe pa Cristo. 11 Qas tzij wi
we tzij ri':
We kujkam ruk' ri Cristo,
kujk'asi' xuquje' na ruk'. 12 We kaqachuq'ab'ej, kujtaqan k'u na ruk',
we kaqab'ij chi man qeta'm ta uwach
Are' xuquje' kub'ij na chi man reta'm ta qawach. 13 We man kujjeqi' pa ri
kaqab'ij,
Are' kajeqi' wi pa ri utzij,
man kakwin taj kuk'ek'ej rib'.

Ri ajchak ri qas kaqaj cho ri Dios

14 Man kattani' ta che una'taxik we ri' chike ri kojonelab'. Chab'ij chike
man kakiya ta b'e che taq ri tzijitzatem ri maj kutayij, rumal xaq xwi
ku'tukij ri ketowik. 15 Chab'ana ri achuq'ab', rech katqaj cho ri Dios, je'
jas jun ajchak ri maj kuk'ixib'ej, ri kakwinik suk' kuq'axaj ri tzij rech qas
tzij. 16 Chaq'ila awib' chub'ixik k'i taq tzij ri man tyoxalaj taq tzij taj, rumal

ri jewa' kakib'ano, tajin kenajtin che ri utz laj b'e, 17 xuquje' ri itzel taq
kik'utu'n tajin kajab'unik jer k'o jun yab'il. Chikixo'l we winaq ri' e k'o ri
Himeneo rachi'l ri Fileto, 18 a're wa' ri kiq'atom kib' che ri qas tzij. Tajin
kakib'ij chi xk'ulmataj ri k'astajib'al kiwach ri kaminaqib', kakimenk'etij
k'u ri kojob'al kech e jujun. 19 Pune jewa' kak'ulmatajik, ri utak'alib'al ri
Dios sib'alaj ko k'olik, rumal cher kojtal retal ruk' we tz'ib'atalik ri': *Reta'm
ri Ajawxel konojel ri e rech.* We jun chik ri' kub'ij: *Ri winaq ri kuq'ijila'j ri
ub'i' ri Ajawxel, chuq'ila rib' che ri mak.*✡

20 Pa jun nimalaj ja man xwi ta k'o qumub'al ri b'antal che q'ana pwaq,
xuquje' saqa pwaq, xane k'o xuquje' b'antal che, che' xuquje' k'o b'antal
che ulew, k'o are kupatanij che ri jastaq ri nim uq'ij, k'o xuquje' are
kakoj che ri jastaq ri man nim ta uq'ij. 21 We k'u k'o jun kuk'asleb'ej
jun ch'ajch'oj laj k'aslemal, kuxik jun je'l laj k'olib'al, tyoxirisatalik, k'o
kutayij che ri Ajawxel, xuquje' kakwinik kub'an utz laj taq chak.

22 Chatanimajok choch ri rayinik rech alk'a'lal, are chab'ana achuq'ab'
chaterene'j ri suk'al, ri kojob'al, ri loq'anik, xuquje' ri ja'maril, kuk' ri
kakina'taj ri ub'i' ri Ajawxel ruk' jun ch'ajch'oj laj anima'aj. 23 Man kanim
ta awib' pa taq tzijonem ri maj kutayij, aweta'm chi ch'o'j kak'isb'en rech
ronojel. 24 Xuquje' maj jun patanil rech ri Ajawxel ri xaq ch'o'j karilij, xane
rajawaxik utz kano'jin kuk' konojel, kakwinik kuya k'utu'n, man aninaq
taj kayojtajik. 25 Xaq jeri' ruk' moch'och'em, cha'suk'umaj ri e k'ulel, ku'l
ak'u'x che ri Dios rech kub'an chike chi kakik'ex kik'u'x, rech kaketa'maj
ri qas tzij. 26 Rech kek'astajik xuquje' man keqaj ta pa ri k'a'mab'al jawje'
ri ku'tz'apij wi ri Itzel, rech kakib'an ri urayib'al uk'u'x.

3

Ri etzelal ri kab'an na pa ri k'isb'al taq q'ij

1 Kamik k'ut, k'ol pa ajolom chi kape na k'ax taq q'otaj pa taq ri k'isb'al
taq q'ij. 2 Ri winaq kenoj na xaq che uloq'axik kib' a're' xuquje' che
k'ark'atem. Kakina' na nimal ruk' ri kakib'ano, kakinimarisaj na kib', man
keniman ta che ri kitat kinan, man ketyoxin taj, man kakikoj ta ri kab'ix
chike, xaq are kakichomaj na rij ri pwaq, 3 maj kina'oj, k'ax keno'jin na,
b'anal taq tzij, kakib'an ri etzelal maj keq'atenik, man winaq taj keno'jinik,
u'k'ulel ri utzilal, 4 kakib'an b'anoj tzij chikij ri e kachi'l, xaq e tzukul taq
ch'o'j, kakib'an ri jastaq ri maj kutayij. Are sib'alaj kakiloq'oq'ej ri mak,
man kakiloq'aj ta k'u ri Dios. 5 Kakijaluj na chi e utz taq winaq, ruk' k'u
ri kichak kakiq'alajisaj chi xaq e b'anal taq tzij. Man kanim ta awib' kuk'
taq we winaq ri'.

6 Jeri' keno'jin ri ke'l cho taq ri ja, ke'kimenk'etij ri ixoqib' ri man k'ax ta
kitaqchi'xik pa mak, ri k'o itzel taq kirayinik. 7 Amaq'el tajin ke'ta'manik,
man kekwin ta k'u wi kaketa'maj uwach ri qas tzij. 8 Man kakiya ta b'e
keta'max ri qas tzij, jacha ri xkib'an ri Janes xuquje' ri Jambres, xkik'opij
kib' choch ri xub'ij ri Moisés, itzel taq kichomab'al, man utz taq keno'jin
pa ri kojob'al.* 9 Man naj ta k'ut kek'asi' we winaq, we jewa' keno'jinik,
rumal cher ki'l na kumal ri winaq chi maj keta'mab'al, jacha ri xk'ulmataj
kuk' we keb' achyab' ri'.

Ri uchilab' ri Pablo che ri Timoteo

✡ **2:19** 2:19 Números 16:5. * **3:8** 3:8 Janes rachi'l Jambres are wa' kib'i' e keb' achyab' ri kakesaj uwach keb' oxib' jastaq ri xub'an ri Moisés ojer are xopan ruk' ri Faraón. Éxodo 7:10-13.

10 At k'ut, are aterene'm pa ucholajil ri na k'utu'n, ri nub'anom che
uk'asleb'exik ri nuk'aslemal, ri kurayib'ej na k'u'x, ri nukojob'al, ri kinb'an
che raye'xik ri jastaq, ri nuloq'anik, ri q'otaj nuq'i'om ub'anik ri jastaq.
11 Ri kab'an chub'anik k'ax chwe, ri k'axk'olal ri kinriqo. Aweta'm ri
k'axk'olal ri xinriq pa ri tinimit Antioquía, pa Iconio, xuquje' pa Listra,
xuquje' ri k'ax ri xinq'i'o. Xuquje' che ronojel ri k'axk'olal ri man xraj ta
ri Dios, xinriqo. 12 Xaq jeri' kab'an k'u na k'ax chike ri kakaj kakik'asleb'ej
jun utz laj k'aslemal pa Cristo Jesús. 13 Are k'u ri itzel taq winaq ri
ke'kimenk'etij chi nik'aj, kenimataj ri' pa ri etzelal, ke'kimenk'etij chi na
nik'aj chik, xuquje' kemenk'etitaj na a're'.
14 Ri at k'ut, ko chatk'ol pa ri aweta'mam, xuquje' chupam ri qas
uchapom wi ak'u'x, rumal cher aweta'm jachin kuk' aweta'mam wi. 15 Pa
ri awalk'a'lal aweta'mam ri k'o pa ri Tyoxalaj tz'ib'atalik, are wa' kayo'w
aweta'mab'al ri kajawataj che ri akolotajem rumal ri kojob'al pa Cristo
Jesús. 16 Ronojel ri tz'ib'atalik pa we wuj ri' utzij ri Dios, xuquje' utz
kak'utik, rech ku'l ri winaq pa ri uchomab'al, rech qas utz kano'jinik,
rech kasuk'umax ri winaq, xuquje' kapixib'ax jun pa ri suk'al. 17 Rech
ri rajchak ri Dios, qas kak'oji' reta'mab'al che ub'anik utz taq chak.

4

1 Kinchilib'ej chawe qas cho ri Dios rachi'l ri Cristo Jesús, ri kape na
pa ri rajawarem xuquje' kuq'at na tzij pa kiwi' ri e k'aslik xuquje' ri e
kaminaqib'. 2 Chatzijoj ri utzij ri Dios, are chawilij amaq'el, we k'u are
uq'otaj o man are ta ne', cha'taqchi'j chi nik'aj, man katyojtaj ta aninaq,
man kattani' ta che uya'ik k'utu'n. 3 Rumal cher k'u ri qa na q'ij ri
man kak'amawa'x ta chi ri utz laj k'utu'n, xane ke'k'am b'ik rumal ri
urayib'al kik'u'x, keb'e kuk' a'jtijab' che utatab'exik ri q'olob'al ri kakaj
kakito. 4 Ketani' na che utatab'exik ri qas tzij, ketzalij kan chutatab'exik
ri jastaq ri man tzij taj. 5 At k'ut, qas chachajij awib' pa ronojel ri jastaq
ri kak'ulmatajik, chaq'i'a' ri k'ax, are chawilij utzijoxik ri utzij ri Dios, utz
chab'ana che ri achak ri xuya ri Dios.
6 Are k'u ri in, xuriq ri q'otaj kinkamisaxik jacha jun sipanik, xuquje'
xuriq ri q'otaj rech ri nub'enam. 7 Xinch'o'jij ri utz laj ch'o'j, xinto'taj che
ri nuchak, xinjeqi' pa ri nukojob'al. 8 Xaq jeri' in raye'm ri korona rech
suk'al, pa ri k'isb'al q'ij, ri kuya na ri Ajawxel, suk'alaj q'atal tzij. Man xaq
xwi ta k'u in kaya we, xane kaya ke konojel ri kakaye'j apanoq ri upetib'al.

Ri chilab' ri kab'an che ri Timoteo

9 Chab'ana toq'ob' chatpet chiwilik aninaq. 10 Ri Demas, rumal uloq'axik
ri jastaq rech uwachulew, xinutzaq kanoq, xe' pa ri tinimit Tesalónica. Ri
Crescente xe' pa ri tinimit Galacia, xuquje' ri Tito xe' pa ri tinimit Dalmacia.
11 Xaq xwi ri Lucas k'o wuk'. Chak'ama loq ri Marcos rumal cher k'o
kutayij chwe pa we chak ri'. 12 Xintaq b'ik ri Tíquico pa ri tinimit Éfeso.
13 Are katpetik, chak'ama loq ri nukaton ri xinya kan pa ri tinimit Troas,
pa rachoch ri Carpo. Chak'ama xuquje' loq ri nik'aj tz'u'm ri k'o tz'ib'
choch.
14 Ri Alejandro ri ch'ayal ch'ich', sib'alaj ub'anom k'ax chwe, are b'a ri
Dios katojow na uk'axel che. 15 Chachajij xuquje' awib' at che, rumal cher
xuk'opij rib' are xqatzijoj ri utz laj taq tzij che.
16 Are xinto' wib' nab'e mul cho ri q'atb'al tzij, xa ta ne jun xinuto'o, xane
konojel xinkitzaq kanoq. Mat b'a kakoj pa kwenta. 17 Ri Ajawxel k'ut xk'oji'
wuk' xuquje' xuya nuchuq'ab', rech kintzijoj na ri utz laj tzij, rech kakita

konojel ri winaq ri man a'j Israel taj. Ri Ajawxel xuquje' xinuto'o rech
man xinkikamisaj ta ri winaq ri jer keno'jin koj. 18 Ri Ajawxel kinuchajij
na che ronojel etzelal, xuquje' kinuyak na rech kinok ruk' pa ri rajawarem
chila' chikaj. Che are' yo'q wi juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'.

K'isb'al taq rutzil wach

19 Chaya rutzil kiwach ri Priscila* xuquje' ri Aquila, je xuquje' ri
Onesíforo. 20 Ri Erasto xkanaj kan pa ri tinimit Corinto. Are k'u ri Trófimo,
xinya kan pa ri tinimit Mileto rumal cher yawab'. 21 Chab'ana toq'ob'
chatpet kan pa taq ri q'ij are maja' kuchaple'j ri q'alaj. Kakitaq b'ik rutzil
awach ri Eubulo, ri Pudente, ri Lino, ri Claudia, xuquje' konojel ri alaxik.
22 Are ri Ajawxel kakanaj pa ri awanima'. Are ri toq'ob' kakanaj iwuk'.

* **4:19** 4:19 Prisca are jun ub'i' chi ri Priscila. Hechos 18:2.

RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHE RI TITO

Majib'al re

Are xel loq ri Pablo pa che' je la pa ri tinimit Roma, xuto chi ri itzel taq k'amal taq b'e tajin ke'kimenk'etij ri winaq ri e k'o pa ri komontyox ri utikom kanoq pa ri tinimit Éfeso. Rumal ri' xuya kanoq ri jun rachi'l chila' xutz'ib'aj kan jun wuj che jawje' kuchilib'ej wi chi ku'k'ex ri e k'amal taq b'e xuquje' kuk'ex ri ucholajil ri tajin kab'anik.

We jastaq ri' tajin kak'ulmataj pa ri ch'aqa'p ulew sutital che ja' ub'i'nam Creta. Ri Pablo xutaq kanoq ri jun rachi'l ub'i'nam Tito rech je ri kux uk'ex wach chila'.

Ri uwuj ri Pablo ri xutaq che ri Tito man xwi ta che are xutaq wi xane chike xuquje' ri komontyox. Ri Pablo kuchilib'ej che ri Tito ronojel ri kajawatajik kub'ano, kub'ij che jas ub'anik ri ucholajil ri jastaq xuquje' kutz'ib'aj che jas rajawaxik kub'ano chikicha'ik ri k'amal taq b'e.

Ri Pablo kutzijoj kij ri e menk'etinel re taq ri k'utu'n, ri jupuq winaq a'j Israel ri kikojom ketal chib'il taq kib' xuquje' ri winaq ri kakiq'il kib' che k'yaqal taq rikil je xuquje' ri winaq ri kakitzukuj k'utu'n re menk'etib'al.

We ri' k'utu'n man katob'an taj rech kek'oji'k pa jun ch'ajch'oj laj k'aslemal.

Ri Pablo kub'ij chike ri winaq chi are ri utoq'ob' ri Dios xuk'ut rib' rumal ri' kutzuj kolotajem chike konojel ri winaq.

Ri utz laj tzij re ri Jesús are keto'w ri kojonelab' chuk'asleb'exik ri k'ak' k'aslemal.

Ri Pablo kutzijoj chi karik'owisaj ri q'alaj je la' pa ri tinimit Nicópolis, we tinimit ri' k'o pa ri elib'al q'ij rech Macedonia xuquje' kub'ij chi utz kamajix loq utzijoxik ri utz laj tzij je la' pa ri elib'al q'ij rech ri nim tinimit.

Ri Pablo ku'l uk'u'x chi ri Tito katob'an chukojik ucholajil ri jastaq ri tajin kak'ulmataj pa Creta rech jeri' kux rachi'l ri Pablo pa ri k'ak' chak.

Ri wuj ri xtz'ib'ax che ri Tito

1 Ri Pablo, patanil rech ri Dios xuquje' utaqo'n ri Jesucristo, sik'ital
apanoq rumal ri kojob'al, cha'tal rumal ri Dios che uk'utik ri qas tzij ri
2 kuk'utu jas kab'an chuk'asleb'exik ri utz laj taq k'aslemal. Ri uku'lib'al
qak'u'x are ri jun alik k'aslemal, ri Dios ri man b'anal tzij taj ub'im
loq are k'amaja' katikitaj loq ri q'ij junab'. 3 Xuq'alajisaj ri utzij qas pa
ri uq'ijal rumal ri utaqanik ri Dios qakolonel ri xya chwe chi kintzijoj.
4 Che ri Tito qas nuk'ojol, ri junam qakojob'al ruk'. Ya'taj toq'ob' chawe,
toq'ob'isan wach xuquje' ri ja'maril rech ri Dios Tataxel, ri Ajawxel Cristo
Jesús qakolonel.

Ri uchak ri Tito pa ri tinimit Creta

5 Xatinya kan pa ri tinimit Creta, rech kasuk'umaj ri kajawataj ub'anik,
xuquje' ka'koj k'amal taq b'e pa taq ri tinimit, jetaq ri xinb'ij kan chawe.
6 Rajawaxik chi ri k'amal b'e man kariqitaj ta etzelal pa ri uk'aslemal, xa
jun rixoqil, e kojonelab' ri ralk'wa'l, maj etzelal katataj chike e nimanelab'.
7 Ri k'amal b'e pa ri uchak ri Dios rajawaxik chi man kariqitaj ta etzelal pa
ri uk'aslemal man kuna' ta nimal, man aninaq taj kayakataj royawal, man
kaq'ab'ar taj, man tzukul ch'o'j taj, man kajiq'jat ta che ri pwaq ri man
uch'ekoj taj. 8 Xane rajawaxik kuya kiwa xuquje' kachoch ri kesolinik,
b'anal utzilal, k'o reta'mab'al, suk', tyoxalaj winaq, xuquje' qas kuchomaj

ri kub'ano. 9 K'olol re ri suk'alaj tzij ri k'uttal choch, rech kakwinik
ku'taqchi'j nik'aj chik ruk' ri utz laj k'utu'n rech ku'chek' ri kek'ulula'nik.

10 Rumal cher sib'alaj e k'i man keniman taj xuquje' xaq japastaq
kakitzijoj, e menk'etinelab', are qas keb'anow ri winaq ri k'o ketal che
ri kityo'jal. 11 Rajawaxik katz'apix ri upakichi' wa' we winaq ri', rumal
cher tajin ke'kitukij winaq ri e wokol pa ri kachoch; kakik'ut jastaq ri man
utz ta uk'utik chi resaxik pwaq chike ri winaq.

12 K'o jun chike ri e kiq'alajisanelab' xub'ij: Ri winaq ri kel pa ri tinimit
Creta e b'anal taq tzij wi, itzel taq a'waj, e saq'orib' ri xaq kakipaq' kipam.
13 Qas tzij k'u wi, rumal ri' ko cha'yaja', rech ku'tzir pa ri kikojob'al, 14 rech
man kakikoj ta ri menk'etib'al ke ri winaq a'j Israel, xuquje' man kakikoj
ta ke ri winaq ri kakiq'at kib' che ri qas tzij.

15 Ronojel jastaq ch'ajch'oj chikiwach ri winaq ri e ch'ajch'oj, chikiwach
k'u ri q'ayinaq taq winaq xuquje' ri man kekojon taj, maj jun jastaq
ch'ajch'oj rumal cher ri kakichomaj xuquje' ri kichomab'al q'ayinaq chik.
16 Kakib'ij chi keta'm uwach ri Dios, ruk' k'u ri kichak kaq'alajinik chi man
tzij taj ri kakib'ij e xa'wib'al, man keniman taj, xa ta ne jun utz laj jastaq
kekwin chub'anik.

2

Ri rajawaxik kak'utik

1 Chatzijoj k'u at ri k'o pa ri utz laj k'utu'n. 2 Rajawaxik chi ri e ri'jab' taq
winaq utz keno'jinik, taqal chike ri kakib'ano, k'o keta'mab'al, utz keno'jin
pa ri kojob'al, pa ri loq'anik xuquje' pa ri aye'nik. 3 Chak'utu chikiwach ri e
ri'jab' taq ixoqib' ri moch'oj ib' ruk' ri kakib'ano, makib'an b'anoj taq tzij,
xuquje' me jiq'jat che ri vino, xane are rajawaxik chi kakik'ut ri utzilal,
4 xuquje' kik'utu chikiwach ri ak'al taq ixoqib' jas kakib'an chi kiloq'axik
ri e kachajilal xuquje' ri e kal, 5 rech ku'x ixoqib' ri k'o keta'mab'al, e
ch'ajch'oj, e chajil taq re ri uwo kachoch, sib'alaj e utz, ke'kinimaj ri e
kachajilal, rech maj etzelal kab'ix che ri utzij ri Dios rumal ke.

6 Cha'pixab'aj xuquje' ri alab'om rech utz keno'jinik. 7 Chak'ama kib'e
pa ronojel ri jastaq, ruk' ri utz taq achak, pa ri k'utu'n ruk' ch'ajch'ojil,
xuquje' tzij chatk'oloq, 8 xuquje' chak'utu ri utz laj tzij ri maj mak kariqitaj
che, rech kel uk'ixib'al ri k'ulel, xuquje' man kakwin taj kub'ij itzel jastaq
chaqe.

9 Chak'utu chikiwach ri patanijelab' chi kakimoch' kib' chikiwach ri e
kajchoq'e, rech keqaj chikiwach, xuquje' man kek'ulula'n ta chike. 10 Man
kuya taj ke'laq'ik, xane kiya ku'lib'al k'u'x chike, rech pa ronojel jastaq
nim kil ri uk'utu'n ri Dios qakolonel.

11 Rumal cher xuk'ut ri utoq'ob' ri Dios, rech koltajem, chike konojel
ri winaq. 12 Xuquje' kuk'ut chiqawach chi kaqetzelaj ri etzelal xuquje' ri
rayib'al taq k'u'x rech ri uwachulew. Rech kujk'asi' pa eta'mab'al, suk'al
xuquje' rech are kaqab'an ri utzilal. 13 Kaqaye'b'ej apanoq ri tyoxalaj
ku'lib'al k'u'x, ri kajuluwik laj upetib'al ri utz laj qaDios xuquje' qaKolonel
Jesucristo. 14 Ri xujach rib' rumal qe, rech xujresaj pa ri uq'ab' ri makaj,
xuquje' xujuch'ajch'ob'ej rech kujux utinimit ri xucha'o, rech kaqab'an ri
utzilal.

15 Chak'utu we jastaq ri', chattaqchi'noq xuquje' chatpixab'oq ruk'
chuq'ab', chatyojonoq. Maj b'a jun ketzelan awach.

3

Ri uno'jib'al ri kojonel

1 Chana'taj chike chi rajawaxik kakimoch' kib' xuquje' keniman chike ri
e q'atal taq tzij, amaq'el kirayij ub'anik ri utza taq chak. 2 Man kuya taj
kakib'ij itzel taq jastaq chirij uwi' jun chik, makikoj ch'o'j chikixo'l nik'aj
chik xane utz cheno'jinoq, kimoch'o kib' kuk' konojel ri winaq.
3 Ojer kanoq ri uj xuquje' man k'o ta qeta'mab'al, man kujniman taj, uj
sachinaq xuquje' uj k'o kan xe' raqan uq'ab' ri urayinik tyo'jal. Uj k'o pa ri
etzelal xuquje' k'ax kaqana' chike nik'aj chik, kaqetzelaj taq qib'. 4 Are k'ut
xuk'ut rib' ri rutzilal xuquje' ri uloq'anik ri Dios qaKolonel kuk' konojel
ri winaq, 5 xujukolo, man rumal ta ri qachak ri qab'anom, xane rumal ri
utoq'ob' ruk' ri ch'ajik xub'an k'ak' pa ri Uxlab'ixel, 6 ri xutixixej pa qawi',
rumal ri Jesucristo, ri qaKolonel. 7 Rech kab'antaj suk' chaqe rumal ri
utoq'ob', kujux echa'nel, jacha ri ku'lib'al k'u'x re ri jun alik k'aslemal.
8 We tzij ri' qas suk', kawaj k'ut chi kakamulij karoxmulij ub'ixik we
jastaq ri', rech ri kojonelab' che ri Dios are kakilij ub'anik ri utza taq chak.
We jastaq ri' sib'alaj utz xuquje' k'o kutayij chike ri winaq. 9 Man nim
awib' pa taq ri tzijonem ri maj kutayij xuquje' ri sik'in taq kib'i' ri ati't
mam ri man k'o ta ke'l wi, xuquje' ri ch'o'j pu'wi' taq ri taqanik rech ri
Moisés jeri' rumal man k'o ta choq'aq' che, xuquje' maj rumal kab'anik.
10 Chapixab'aj junmul kamul ri winaq ri kukoj jachoj ib' chikixo'l ri
alaxik k'a te ri' chawesaj b'ik. 11 Rumal cher wa' we winaq ri' xok itzel
chomanik pa ujolom xuquje' xuq'at tzij pu'wi' chib'il rib'.

K'isb'al rutzil wach xuquje' ri rajawaxik kub'an ri Tito

12 We chintaq b'ik ri Artemas awuk' o wine are ri Tíquico, chab'ana
toq'ob' kina'wila pa ri tinimit Nicópolis, rumal cher nuchomam chi chila'
kinwik'owisaj wi ri q'alaj. 13 Chab'ana toq'ob' cha'to' ri Zenas q'axel
tzij re ri taqanik xuquje' ri Apolos rech maj jas kajawataj chike. 14 Ri
qachi'l xuquje' keta'maj ub'anik ri utz taq chak are kajawatajik, rech jeri'
kewachinik.
15 Konojel ri e k'o wuk' kakitaq rutzil awach rutzil kiwach konojel ri
kujkiloq'aj pa ri kojob'al. Ri toq'ob' kakanaj iwuk' iwonojel. Jeri'

RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PABLO CHE RI FILEMÓN

Majib'al re

Ri Pablo xucha' jun achi chujachik ri uwuj re Colosenses rachi'l Efesios, ri ub'i' we achi ri' are Onésimo. Ri Onésimo aj Colosas. Pune jeri' ri Pablo xrilo chi choq'aq' wi kutz'ib'aj jun wuj xaq che ri Onésimo rumal cher ri Onésimo xux kanoq jun patanil rech jun q'inom achi aj Colosas ub'i'nam Filemón, pa rachoch we Filemón kakimulij wi kib' ri kojonelab'.

Ri Onésimo xanimaj b'ik xel b'ik ruk' ri Filemón, are xopan pa Roma xuriq ri Pablo xuquje' xkojon che ri Jesús, xuchaple'j uto'ik ri Pablo. Ri Pablo xuchomaj chi are utz we katzalij ri Onésimo pa Colosas.

Ri Pablo karaj chi man xwi ta kak'amawa'x ri Onésimo rumal ri Filemón xane kak'amawa'xik jacha jun alaxik man jacha ta chi jun ajchak.

Ri k'in laj nitz' uwuj ri Pablo kub'ij jas ri k'exen pa ri uk'aslemal ri Onésimo, ri ub'i' ri Onésimo pa griego kel kub'ij sib'alaj k'o kutayij. Ri Pablo kub'ij che ri Filemón pune maj xutayij kan ri Onésimo nab'e, kamik k'o chi kutayij chike kikob'chal.

Ri Pablo man kuya ta jun eqa'n chirij ri Filemón xane kuta che chi kaya uq'ij ri suk'al rech kusuk'umaj rib' pa are' wi.

Pa ri uk'aslemal ri Onésimo keqilo jun k'utb'al re ronojel ri k'aslemal ri xek'exetajik rumal ri utzij ri Dios ri xtzijox pa ri nimalaj tinimit Roma.

Majib'al re ri uwuj ri Pablo

1 Ri Pablo, tz'apil pa che' rumal ri Cristo Jesús, xuquje' ri alaxik Timoteo,
che ri loq'alaj Filemón, to'l qe, 2 xuquje' che ri alaxik Apia, ri alaxik
Arquipo, e qachi'l pa ri ch'o'j, xuquje' ri komontyox ri kakimulij kib'
cho awachoch: 3 Toq'ob', ja'maril rech ri qaDios Tataxel xuquje' rech ri
Ajawxel Jesucristo chi'we.

Tyoxinik xuquje' toj jastaq che ri Dios

4 Kintyoxin che ri Dios, amaq'el katna'taj chwe pa ri nuch'awem. 5 Rumal
cher nutom ri aloq'anik xuquje' ri akojob'al ri k'o che ri Ajawxel Jesús,
xuquje' kuk' konojel ri tyoxalaj taq winaq. 6 Kinta che ri Dios chi ri riqoj ib'
ri kak'iy pa ri akojob'al, qas k'o kutayij pa Cristo, rumal rech ri eta'manik
rech ri utzilal, ri qeta'mam junam awuk'. 7 Rumal cher k'o qaki'kotemal
xuquje' ku'lib'al qak'u'x pa ri aloq'anik, rumal cher ri tyoxalaj taq winaq
xkik'amawa'j kichuq'ab' rumal awe.

Kach'aw ri Pablo pu'wi' ri Onésimo

8 Rumal ri', pune pa Cristo kinkwinik kintaqan pa'wi', rech kab'an ri
rajawaxik kab'ano, 9 xa kinta toq'ob' chawe pa ri loq'anik. In in Pablo, in
nima winaq chik, xuquje' in tz'apital pa che' rumal rech ri Cristo Jesús,
10 kinta chawe pu'wi' ri nuk'ojol Onésimo, ri xux nuk'ojol are in tz'apital
pa che'.*
11 Ojer maj kutayij wa' chawe, kamik k'ut k'o kutayij chawe at xuquje'
chwe in. 12 Kintaq b'ik rech katzalij awuk', chak'amawa'j k'ut, je ta ne

* **1:10** 10 Onésimo pa ri tzijob'al griego kel kub'ij *Sib'alaj k'o kutayij.*

tzi in kinopan awuk'. 13 Are ta ne kawaj in kakanaj wuk' che ak'axel rech
kinupatanij pa we che' ri in tz'apital wi rumal re ri utz laj tzij. 14 Man xwaj
ta k'ut xinb'an jun jastaq ri man aweta'm taj, rech man kab'antaj rumal
cher in kinb'inik xane are ri qas kape pa awanima'. 15 Wine rumal wa' xel
loq awuk' najtir, rech kamik kak'amawa'j amaq'el. 16 Man kak'amawa'j taj
jacha jun patanil awe, xane chak'amawa'j je' jas jun loq'alaj alaxik, sib'alaj
nim ub'anik chinuwach in, nim ub'anik chawach at rumal cher jun winaq
xuquje' jun alaxik pa ri Ajawxel.

17 Xaq jeri', we in awachi'l, chak'amawa'j tzi jacha ta ne ri in. 18 We
ub'anom jun k'ax chawe o k'o uk'as awuk', chaya pa ri nukwenta. 19 In
in Pablo, ruk' ri nuq'ab' kintz'ib'aj: Kintoj na chawe, na'taj chawe chi k'o
ak'as wuk' che ri katux kamik. 20 Je' wachalal, chikink'amawa'j jun toq'ob'
chawe at. Chaya uchuq'ab' ri wanima' pa Cristo.

21 Xintz'ib'aj b'i wa' chawe, ku'l na k'u'x chi katnimanik, xuquje' weta'm
chi k'o na ri kab'ano choch ri kinta chawe. 22 Xuquje' chasuk'umaj apanoq
ri ja ri kine'k'ol wi, rumal cher ku'l na k'u'x chirij ri Dios kinopan chi na
iwuk', rumal ri ich'awem.

23 Kakitaq rutzil awach ri Epafras, wachi'l pa Cristo Jesús, uj k'o pa che',
24 xuquje' ri Marcos, ri Aristarco, ri Demas, ri Lucas, e to'l taq we.

25 Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo, kakanaj kan pa awanima'. Jeri'.

RI WUJ RI XTZ'IB'AX CHIKE RI WINAQ HEBREOS

Majib'al re

Wuj ri xtaq chike ri winaq a'j Israel, man qas ta q'alaj jachin xtz'ib'an we wuj ri' xuquje' jachin chike xtaq wi. Pune jeri' we wuj ri' kuq'alajisaj jas ri tz'ib'atal chupam xuquje' jas rumal xtz'ib'axik.

Ri kech'ab'ex chupam we wuj ri' are ri winaq a'j Israel ri e kojoninaq che ri Jesús xa k'u raj kakiya kanoq ri kikojob'al, kejunumataj kuk' ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Italia, ri ajtz'ib' re we wuj ri' kuya kan rutzil kiwach ri a'j Italia kuk'ut chiqawach chi alaxik pa Cristo Jesús.

Ri karaj we wuj ri' kub'ij are chi ri ukab' ch'ekom tzij k'o na ub'anik cho ri nab'e, ri e sik'il taq re we wuj ri' ketaqchi'xik rech ko kek'oji'k pa ri kikojob'al rech ri k'ak' jastaq ri xuya ri Jesús chike.

We wuj ri' kuxol uk'utik taq ri jastaq, kuya uk'utik ri utzijoxik ri uk'aslemal ri tinimit Israel xuquje' ri q'ijila'nik ri kab'an pa ri Ja Templo Dios je xuquje' kutzijoj rij ri rajawaxik kab'anik.

K'o kajib' k'utu'n ri kutzijoj rij:

1. Ri Jesús xuquje' ri koltajem are sib'alaj nim na chikiwach ri angelib' xuquje' ri koltajem ri xkitzijoj loq ojer. (Ri utaqanik ri Moisés)
2. Ri Jesús are ri achi ri xtaq loq chaqe uj (are wa' ri xutaq loq ri Dios chub'anik xa jun jastaq) xuquje' kujuk'am b'ik pa jun nimalaj uxlanem xuquje' pa jun je'l laj ulew ri xek'am wi b'ik ri tinimit Israel kumal ri Josué rachi'l ri Moisés.
3. Ri Jesús are nimalaj k'amal kib'e ri ch'awenelab' jeri' kub'ij ri utaqanik ri Moisés. Rumal k'u che ri Dios ub'anom ri ub'im loq pa ronojel ri q'otaj ri ik'owinaq rajawaxik chi kujk'oji'k pa ri tunal rumal uj kaqak'utwachij uwach ri Dios rumal are uk'a'ninaq ronojel ri jastaq ruk' ri kwinel laj utzij.
4. Ri Jesús are xch'ajtaj ronojel ri makaj rumal, xt'uyi'k pa ri uwiqiq'ab' ri Nim ub'anik pa ri kaj. Rumal ri' xux nim uq'ij chikiwach ri angelib' xuquje' ri ub'i' k'o na chikiwach ri kib'i' ri angelib'.

Nim uq'ij ri K'ojolaxel chikiwach ri angelib'

1 Ojer uloq ri e q'alajisal taq tzij xkib'ij ri utzij ri Dios chike ri e qatat
qanan. K'i mul xkitzijoj ri tzij xuquje' jaljoj xkib'an chub'ixik. 2 Kamik k'ut
pa we k'isb'al q'ij junab', ri Dios xujuch'ab'ej xa rumal ri Uk'ojol. Rumal
rech ri uk'ojol xutik ronojel ri jastaq, xuquje' xub'an che ri uk'ojol xux
ajchoq'e rech ronojel ri jastaq. 3 Ri k'ojolaxel Dios are utunal ri ujuluwem
ri Tataxel Dios, xuquje' je kapetik jas ri Tataxel, are xuquje' ri k'ojolaxel
uk'a'ninaq ronojel ri jastaq ruk' ri tzij rech ri ukwinem. Ri uk'ojol ri Dios
xkwinik xub'ano chi ri Dios xukuy ronojel ri qamak, k'a te ri' xpaqi' chikaj
rech xe't'uyul pa uwiqiq'ab' ri t'uyul wi ri Dios.

4 Ri uk'ojol ri Dios xuxik nim uq'ij chikiwach ri angelib', jeri' rumal xya
che rumal ri Dios jun b'i'aj nim cho ri ke a're'. 5 Rumal cher ri Dios man
xub'ij taj che jun ángel:✡*At at nuk'ojol, kamik ri' kinux aTat.* Xuquje' man
xub'ij ta che jun ángel: *In kinux na uTat xuquje' Are' kux na nuk'ojol.*✡
6 Xuquje' are xutaq loq ri Dios ri uk'ojol pa we uwachulew ri', xub'ij:
Q'ijila'x ri ub'i' kumal konojel ri angelib'.✡ 7 Xuquje' are katzijox kij ri

✡ **1:5** 1:5 Salmos 2:7. ✡ **1:5** 1:5 2 Samuel 7:14. ✡ **1:6** 1:6 Deuteronomio 32:43.

angelib' rumal ri Dios jewa' kab'ix chike: *Kub'an rangelib' che ri kyaqiq' xuquje' kub'an patanil taq re che ri kayapa'.* ✡ 8 Are katzijon ri Dios chirij ri
k'ojolaxel, kub'ij: *Ri ajawarem la Dios jeqel chib'e q'ij saq, kakoj ri kwinem*
la chub'anik ri suk'al. 9 Xloq'aj la ri suk'al xuquje' xetzelaj la ri etzelal;
rumal ri' ri Dios, ri Dios la, xuq'ij aceite rech ki'kotemal pa wi' la, xuya
q'ij la chikiwach ri achi'l la. ✡ 10 Xuquje' kub'ij:
Ajawxel, xtik la loq ri uwachulew pa ri majib'al rech ronojel xuquje' lal
xb'anow la ri e kaj.
11 *We jastaq ri' kasach na kiwach, are k'u ri lal jeqel la chib'e q'ij saq. We*
jastaq ri' kejar na jetaq ri kakib'an ri atz'yaq.
12 *Keb'us na la jetaq ri kab'an che jun manta, xuquje' kek'exen na jetaq*
ri atz'yaqib'al; ri lal k'ut man kak'exen ta wi la, xuquje' ri junab' la maj
uk'isik. ✡
13 Ri Dios man xub'ij ta che jun ángel: *Chatt'uyul pa ri uwiqiq'ab' ri*
nut'uyulib'al k'a pa ri q'ij ri ke'nya na ri ak'ulel chuxe' ri utak'alib'al ri
awaqan. ✡ 14 Jeri' rumal ri angelib' u'xlab'al e patanil rech ri Dios, are
ri Dios ketaqow loq ri angelib' chikito'ik ri winaq ri kakik'amawa'j ri
kolotajem.

2

Sib'alaj nim ub'anik ri koltajem

1 Rumal k'u ri' sib'alaj rajawaxik kaqakoj retal ri qatatab'em, rech jeri'
man kujsach ta kanoq. 2 Rumal we ri tzij ri xtzijox kumal ri angelib' ko
xutayij xuquje' ri man xeniman taj xq'at tzij pa kiwi' jetaq ri qas taqal
chike. 3 Qas kaq'at k'u wi na tzij pa qawi' we man nim kaqilo ri koltajem
ri katzuj chaqe. Are ri Ajawxel xyo'w loq ub'ixik nab'e jas ub'anik we
koltajem ri', xuquje' ri xetowik xkib'ij chaqe chi qas jeri' wi ub'anik. 4 Ri
Dios xuquje' xuk'utu ri uq'alajisanik ruk' mayijab'al taq jastaq xuquje'
sib'alaj k'i k'utb'al, k'i sipanik ri xuya'o rumal ri urayib'al ku'x ri Tyoxalaj
Uxlab'ixel.

Ri Jesucristo xjunamataj kuk' ri rachalal

5 Ri Dios man xub'an ta chike ri angelib' chi kab'an ke pu'wi' ri
uwachulew ri kape na. 6 Jetaq ri xub'ij loq jun ojer:
¿Jas ub'anik ri winaq che ri kel ku'x la che? ¿Jas ub'anik rija'l ri winaq rech
jeri' kakoj la pa kuenta?
7 *Ko'l uq'ij xb'an la che chikiwach ri angelib', xya la ri juluwem che xuquje'*
xya la uq'ij.
8 *Xb'an la che chi kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq.*
We are ri Dios xb'anow che chi kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq, Are
kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq. Pune kaqilo chi kamik k'amaja' na
kab'an rech pu'wi' ronojel. ✡ 9 Pune jeri', kaqilo chi ri Jesús xb'an k'ol uq'ij
che chikiwach ri angelib', xya unimal uq'ij xuquje' juluwem che rumal
xuriq ri kamikal. Xaq jeri' rumal ri utoq'ob' ri Dios, ri kamikal ri xuriq ri
Jesús k'o xutayij chaqe qonojel.
10 Jeri' rumal taqal che ri tikol rech ronojel ri jastaq xuquje' ri yo'winaq
uk'aslemal ronojel ri k'olik, xub'ano chi xuriq k'ax ri b'anal rech ri
koltajem rech jeri' ku'k'am na b'ik e k'i pa ri juluwem. 11 Jeri' rumal

✡ **1:7** 1:7 Salmos 104:4. ✡ **1:9** 1:9 Salmos 45:6-7. ✡ **1:12** 1:12 Salmos 102:25-27. ✡ **1:13** 1:13 Salmos 110:1. ✡ **2:8** 2:8 Salmos 8:4-6.

cher ri katyoxirisanik xuquje' ri ke'tyoxirisaxik, xa jun a'jchoq'e; rumal
ri' ri Jesús man kuk'ixib'ej taj ub'ixik rachalal chike. 12 Rumal ri' xub'ij:
Kintzijoj na ri b'i' la chike ri e wachalal; chikixo'l konojel ri komontyox la,
kinq'ijila'j na ri b'i' la.✡

13 Xuquje' junmul chik xub'ij: *Kajeqi' na k'u'x chirij ri Dios*, xuquje'
kutz'aqatisaj ub'ixik: *Chi ri' in k'o wi kuk' ri e ralk'wa'l ri Dios ri xu'ya
chwe.*✡

14 Rumal k'u che ri xaq e tyo'j xuquje' e b'aq e wokowinaq, rumal
ri' xujunamaj rib' ri Jesús kuk' rech rumal ri ukamikal xuchek' ri Itzel
rumal chi are ri Itzel kab'an kan rech nab'e pu'wi' ri kamikal, 15 rech
jeri' kekiritaj na konojel ri xa rumal ri xib'in ib' cho ri kamikal e k'o
kanoq chuxe' ri jat'ib'al. 16 Rumal cher ri Jesús man xpe taj chikito'ik
ri angelib' xane xpe chikito'ik ri e rija'l ri Abraham. 17 Rumal ri' tzi
choq'aq' wi chi kajunumataj kuk' ri e rachalal, rech jeri' kux ri nimalaj
suk' xuquje' toq'ob'isal wach ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rech
jeri' kuchup ronojel ri makaj rech ri tinimit. 18 Ri Jesús are xuriq k'ax
xtaqchi'x chub'anik mak, rumal k'u ri' kamik ruk' ri ukwinem kakwinik
ku'to' konojel ri ketaqchi'x chub'anik mak.

3

Ri Jesús are nim uq'ij cho ri Moisés

1 Xaq jeri' qachalal, ix ri ix tyoxirisatal chik xuquje' k'o iwe che ri sik'inik
rech chila' chikaj, chiwila' ri Jesús, are' are q'alajisal tzij xuquje' kinima'qil
ri ch'awenelab' cho ri Dios, are k'amowinaq qab'e pa ri qakojob'al. 2 Ri
Cristo Jesús sib'alaj suk', rumal cher xub'ano ri xb'ix che, jetaq ri Moisés
xnimanik che ri xb'ix che rumal ri Dios kub'ano. 3 Qas tzij wi, ri Jesús nim
na uq'ij cho ri Moisés, jacha ta ne ri yakal rech ri jun ja, are nim uq'ij cho
ri ja. 4 Jeri' rumal cher ronojel ja k'o jun yakal rech, are k'u ri tikowinaq
ronojel ri jastaq are ri Dios. 5 Ri Moisés qas xunimaj wi ri Dios che ronojel
ri xtaq wi, rech jeri' kakoj na che jun k'utb'al rumal ri kak'ulmataj na.
6 Are k'u ri Cristo, uk'ojol ri Dios are kab'an rech pu'wi' ri ja, uj ri' ri ja ri',
rech jeri' kajeqi'k xuquje' kakub'i' qak'u'x chirij ri kub'an chaqe kaqana'
nimal.

Ri nimanik

7 Rumal ri' jetaq ri kub'ij ri Tyoxalaj Uxlab'ixel:
We kita ri uch'ab'al,
8 *mikowirisaj ri iwanima' jetaq ri xk'ulmatajik are man xeniman taj ri nik'aj
winaq a'j Israel, pa ri ulew ri katz'inowik.*
9 *Ri itat inan xinkik'ululaj xuquje' are xkaj xinb'an jastaq chikiwach pune
kawinaq junab' xkil ri nuchak.*
10 *Rumal ri' xinyojtajik kuk' ri winaq ri', xinb'ij:* "Man qas ta jeqel ri kanima'
chwij xuquje' xketzelaj ri xinb'ij chike."
11 *Rumal ri' xinb'ij ruk' woyawal chi man ko'k ta wi pa ri wuxlanem.*✡

12 Qachalal, chichajij iwib', rech man k'o ta jun chi'we kanoj ri ranima'
che mak xuquje' xaq kakab'alaj uk'u'x rech man kel ta kanoq chirij ri
k'aslik Dios. 13 Xane rumal che ri k'o na ri q'otaj chitaqchi'la iwib' ronojel
q'ij rech man k'o ta jun chi'we kakowir kanoq rumal ri sub'unik ri kub'an

✡ **2:12** 2:12 Salmos 22:22. ✡ **2:13** 2:13 Isaías 8:17, 18. ✡ **3:11** 3:11 Salmos 95:7-11.

ri makaj. 14 Xya'taj k'u ri qechab'al junam ruk' ri Cristo, rech jeri' kakub'i' na qak'u'x chirij Are' k'a pa ri k'isb'al rech jacha ri xqamajij loq.

15 Jetaq ri xb'i'taj chi'we:

We kitatab'ej ri uch'ab'al kamik, makikowirisaj ta ri iwanima'
jetaq ri xk'ulmatajik are man xeniman taj ri nik'aj winaq a'j Israel.✡
16 Kamik k'ut ¿jachin k'u ri' ri winaq ri xkito k'a te ri' man xeniman taj? ¿La man k'u are ri nik'aj winaq a'j Israel ri xe'l loq je la' pa Egipto ri xk'am k'ib'e rumal ri Moisés? 17 ¿Jachin k'u kuk' ri' ri xyojtaj wi ri Dios kawinaq junab'? ¿La man k'u kuk' ri winaq ri xemakunik, ri xekam pa ri ulew ri katz'inowik? 18 ¿La man k'u chike we winaq ri' xb'ix wi chi ko'k pa ri uxlanem, xa k'u man xeniman taj? 19 Kaqilo chi man xekwin taj xo'kik pa ri uxlanem pa ri tinimit Canaán rumal cher man xkikoj ta ri xb'ix chike.

4

1 Rumal k'u ri', qas qila na ri kaqab'ano, rumal cher pune ya'tal na b'e chaqe kujok pa ri uxlanem, k'o b'a jun mat ko'k kanoq. 2 Rumal cher chaqe uj xtzijox wi ri utz laj tzij ri xtzijox chike a're', pune jeri' man k'o ta xutayij ri tzij chike ri xkitatab'ej, rumal cher man xkikoj ta ri xb'ix chike. 3 Are k'u ri uj ri xujkojonik che ri utz laj tzij, xujokik pa ri uxlanem, are k'u ri man xkikoj taj ri xb'ix chike xub'ij:✡*Xaq jeri' ruk' woyawal xinb'ij chi man ko'k ta wi pa ri wuxlanem.* Jewa' xub'ij ri Dios rumal xna'taj che are xto'tajik chub'anik ri uchak are xutik ronojel ri uwachulew. 4 Jeri' rumal cher ri Tz'ib'atalik katzijon chirij ri wuq q'ij kub'ij: *Pa ri wuq q'ij xuxlan ri Dios che ronojel ri uchak.*✡ 5 Xuquje' junmul chik pa ri tz'ib'atalik ri' kub'ij: *Man kekwin taj ko'k pa ri wuxlanem.*✡ 6 Pune jeri' e k'o na jujun ri maja' ko'k pa ri uxlanem, are wa' ri xetow nab'e ri utz laj tzij, xa k'u rumal man xeniman taj rumal ri' man xo'k taj pa ri uxlanem. 7 Rumal ri' kuya chi na jun q'ij, are ri q'ij kamik, jeri', rumal k'u ri' are ik'owinaq chik sib'alaj k'i junab', ri David xub'ij: *We kita ri uch'ab'al ri Dios kamik, makib'an ta b'a ko che ri iwanima'.*✡ 8 Ri Josué we ta xuya ri uxlanem chike, mat xtzijon ri Dios ri' chirij jun q'ijal chik. 9 Rumal ri' k'a k'o na jun uxlanem chike ri utinimit ri Dios. 10 Xapachin k'u ri kok pa ri uxlanem, kuxlan ri' che ri uchak, jetaq ri xub'an ri Dios, xuxlanik are xto'taj che ri uchak. 11 Qakojo b'a qachuq'ab' rech kujok pa ri uxlanem ri', rech jeri' man k'o ta jun are ku'terene'j ri man xeniman taj.

12 Qas tzij wi ri utzij ri Dios k'aslik xuquje' k'o ukwinem, k'o na cho ri ch'ich' ri keb' upu'chi' are kasak'inik. Kok b'ik k'a pa ri uk'u'x ri anima'aj, ri uxlab'al xuquje' k'a chupam ri ub'aqil ri winaq, xuquje' kuq'at tzij pu'wi' ri chomab'al xuquje' ri urayinik ri anima'aj. 13 Man k'o ta jun jastaq che ri tiktalik kakwinik karawaj rib' cho ri Dios. Ronojel ri jastaq q'alaj cho ri kilow ronojel, cho are' kaqaya wi na kwenta che ronojel.

Ri Jesús are kinimal ri ch'awenelab' cho ri Dios

14 Rumal b'a che ri ya'tal chaqe jun kinimal ri ch'awenelab' cho ri Dios ri xok b'ik pa ri kaj, ri Jesús uk'ojol ri Dios, chujjeqel b'a pa ri qakojob'al. 15 Rumal cher man k'o ta jun ch'awenel cho ri Dios pa qawi' ri mat karilo xuquje' kuchomaj chi kujtaqchi'x pa mak, rumal cher jeri' xb'an che Are' xwi che ri Are' maj wi mak xub'ano. 16 Xaq jeri' chujqeb' b'a ruk' ri Dios

✡ **3:15** 3:15 Salmos 95:7, 8. ✡ **4:3** 4:3 Salmos 95:11. ✡ **4:4** 4:4 Génesis 2:2. ✡ **4:5** 4:5 Salmos 95:11. ✡ **4:7** 4:7 Salmos 95:7, 8.

ruk' k'ulib'al k'u'x are k'o qarajawaxik rech jeri' kaqak'amawa'j ri utoq'ob' rech kujuto'o pa ri q'otaj ri qas kajawataj chaqe.

5

1 Konojel k'u ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios, chikixo'l ri achyab' kecha' wi rech jeri' kakitzuj sipanik cho ri Dios rumal ri makaj.
2 Rech jeri' ri Dios kutoq'ob'isaj kiwach ri man k'o ta keta'mab'al xuquje' ri e sachinaq kanoq, rumal kuchomaj chi ri winaq e junam ruk' are' man k'o ta kichuq'ab'.
3 Rumal ri', rajawaxik wi chi ri ch'awenel cho ri Dios kutzuj sipanik cho ri Dios rumal ri umak xuquje' rumal ri kimak ri tinimit.
4 Man k'o ta jun chike ri achyab' ri xaq pa rech wi kuk'am ri patanijik rech kux ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xane are ri Dios kach'ab'en apanoq jetaq ri xk'ulmatajik ruk' ri Aarón.
5 Je xuquje' ri Cristo man xaq ta pa rech wi xub'an ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xane are ri Dios xraj chi jeri' kak'ulmatajik, are ri Dios xb'in che: *At, at nuk'ojol kamik xinux atat*✡
6 Xuquje' pa ri Tz'ib'atalik kub'ij: *At, at ch'awenel wi cho ri Dios pa kiwi' ri winaq jetaq ri xuxik ri Melquisedec.*✡
7 Ri Cristo are xk'oji'k cho ri uwachulew xub'an ch'awem ruk' moch'och'em xuquje' ruk' oq'ej, xuta che ri Dios chi kakol che ri kamikal, xtataj k'u ri uch'awem rumal cher xub'ano ruk' moch'och'em.
8 Pune uk'ojol ri Dios, xreta'maj ri nimanik rumal ri k'axk'olal.
9 Are xto'taj ri Cristo chub'anik ronojel ri karaj ri Dios, xuxik kolonel rech jeri' xuya kikoltajem konojel ri kenimanik.
10 Rumal ri' ri Dios xub'an che ri Cristo chi xuxik kinimal ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq jetaq ri xuxik ri Melquisedec.

Qeta'maj uwach ri Dios

11 Sib'alaj k'o na kaqab'ij chirij we jastaq ri', k'ax k'u ub'ixik chi'we rumal cher k'ax kib'an chuch'ob'ik.
12 Rajawaxik ya wa' we ta ix a'jtijab' chik, xa k'u rajawaxik kixtijox chi na junmul rech kak'ut na chi'wach ri qas tzij rech ri Dios ri man k'ax ta uch'ob'ik. Pa jule' taq tzij chik, ix xaq je' leche na kitijo, man kixkwin ta na kitij ko taj jastaq.
13 Ri xaq xwi leche kutijo, man qas ta reta'm ri' ri kub'ij ri tzij rech suk'al, jer k'o jun laj nitz' ak'al ri k'a katu'n na.
14 Are k'u ri ko taq jastaq tijowik rij, xaq xwi ri winaq ri e nima'q chik ketijowik, are wa' ri winaq ri kekwinik kakich'ob' ri utz xuquje' ri man utz taj, jeri' rumal cher naq'atal chike kakich'ob' rij ri jastaq.

6

1 Rumal k'u ri', man xwi ta b'a kaqilij ri nab'e taq k'utu'n ri xya chaqe chirij ri Cristo xane jo' chiqawach. Man are ta chi b'a kaqatzalij ub'ixik ri nab'e taq jastaq jetaq ri ch'ekoj koltajem ruk' ri chak ri xaq kamikal kuk'am loq, ri kojonik chirij ri Dios,
2 ri ucholajil chirij ri qasana', ri ya'oj q'ab'aj pa kiwi' ri winaq, ri k'astajib'al kiwach ri kaminaqib' xuquje' ri q'atoj tzij ri man k'o ta uk'isik.
3 Ronojel wa' kaqab'ano we kuya b'e ri Dios chaqe.
4 Rumal cher makuya ta chik chi ri winaq ri xetunax kanoq rumal ri sipanik rech chila' chikaj xuquje' xya'taj kech ri Uxlab'ixel,
5 xuquje' utz xkita ri utz laj utzij ri Dios xuquje' utz xkita ri kwinem ri kape na.
6 Xetzaq chi k'u junmul, man kuya ta k'ut kab'an chi k'ak' chike junmul rumal man kuya taj karip chi junmul ri Uk'ojol ri Dios xa rumal ke a're'.
7 Rumal cher

✡ **5:5** 5:5 Salmos 2:7. ✡ **5:6** 5:6 Salmos 110:4.

jetaq ta ne ri ulew, kub'iq' ri jab' ri kaqaj choch, k'a te ri' kuya uwach ri utz xuquje' je'l taq tiko'n kech ri ketikowik, kuk'amawa'j ri utewechi'b'al ri Dios. 8 Are k'u ri ulew ri xaq k'ix kak'iy choch, man k'o ta kutayij, xane xaq raye'm ketzelaxik xuquje' raye'm kaporoxik.

9 Are k'u ri ix loq'alaj taq wachalal, pune jeri' kaqab'ij chi'we, uchapom qak'u'x chi man ixtanalinaq taj che ri ikojonem, we ri' sib'alaj utz kub'an chi'we rech jeri' kixkolotajik. 10 Rumal cher ri Dios suk', man kasachan ta ri ichak rech loq'anik ri ib'anom xuquje' ri kib'an na chikito'ik ri e tyoxalaj taq winaq. 11 Kurayij qanima' chi xaq je' kiwilij ub'anik ri chak k'a pa ri k'isb'al q'ij, rech jeri' kik'amawa'j ri utojb'alil. 12 Man kixux ta saq'orib', xane chiwesaj kiwach ri rumal ri kikojob'al xuquje' ruk' aye'nik kakik'amawa'j ri b'i'tal loq chike.

13 Rumal cher are taq xub'ij loq ri Dios che ri Abraham, in katintewechi'j na. Rumal k'u che ri man k'o ta jun ruk' kub'an wi ri ch'ekom tzij, xub'an ri ch'ekom tzij ruk' are' pa utukel. 14 Ri Dios xub'ij che ri Abraham: *Qas tzij katintewechi'j na xuquje' ke'nk'iyarisaj na ri awija'l.*✡ 15 Ri Abraham xraye'j ruk' ku'lib'al ku'x ri xb'ix loq che. 16 Qas tzij wi ri achyab' kakib'an ch'ekom tzij choch jun winaq ri nim reqele'n chikiwach, are kab'i'taj jun jastaq kumal, makekwin taj kakitzalij kib' che ri xkib'ij. 17 Rumal ri' ri Dios rumal chi karaj kuk'ut chikiwach ri e'chanel chi ri b'i'tal loq man k'o ta jun kak'exowik, rumal ri' xub'an ri ch'ekom tzij. 18 Jeri' xub'ano rech rumal ri b'i'tal loq xuquje' ri ch'ekom tzij, are wa' keb' jastaq ri man kak'exetaj ta wi, rumal cher ri Dios man kub'an ta b'anoj tzij. Wa' we ri' kuya uku'lib'al qak'u'x rumal cher are kaqaj chi ri Dios kujuchajij, xuquje' qas ku'l wi qak'u'x chi kuya na chaqe ri ub'im loq. 19 Wa' we ri' qas kub'an chaqe chi qas kakub'i' qak'u'x jacha ta ne ri jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' ko xekelik rumal cher ko xeketal rumal ri ch'ich' ri qajinaq pa ri ja', jewa' ri k'ulib'al ku'x ri kok b'ik chirij ri tasb'al ri k'o pa ri Ja Q'ijila'b'al Dios.* 20 Chila' xok wi b'ik ri Jesús rumal qe, are wa' ri xb'an b'ik kinimal ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq che, jetaq ri xux ri Melquisedec.

7

Ri Jesús rachi'l ri Melquisedec

1 Ri Melquisedec are jun nim taqanel rech ri tinimit Salem xuquje' ch'awenel pa kiwi' ri winaq rech ri nimalaj Dios, xpe chuk'ulaxik xuquje' chutewechi'j ri Abraham are xech'ektaj kanoq ri e taqanelab' rumal 2 ri Abraham xuya ri lajujil rech ronojel ri xu'ch'eka loq pa ri ch'o'j che ri Melquisedec. ✡Ri ub'i' ri Melquisedec kel kub'ij taqanel rech suk'al xuquje' taqanel rech ri tinimit Salem, ri kel kub'ij taqanel rech ja'maril. 3 Man k'o jun eta'maninaq jawje' xepe wi ri utat unan, man e k'o ta rati't u'mam, xuquje' man eta'matal jampa' xchaple'taj loq ri uk'aslemal xuquje' jampa' kak'isik, jun ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, kajunumataj ruk' ri uK'ojol ri Dios, ri k'aslik chib'e q'ij saq.

4 Qas chiwilampe' chi ri Melquisedec sib'alaj nim uq'ij, rumal ri' ri Abraham xuya ri lajuj re ronojel ri xu'ch'eka loq pa ri ch'o'j che. 5 Qas tzij wi, ri e rija'l ri Leví ri kakik'amawa'j uq'ab' ri ub'anik ri ch'awem cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, ri taqanik kub'ij chi taqal chike kakik'amawa'j ri lajuj re ri kich'ekoj ri tinimit, pa jule' taq tzij chik pune we winaq ri'

✡ **6:14** 6:14 Génesis 22:17. * **6:19** 6:19 Ri jukub' je ri k'o jun nimalaj ja ri ke' pu'wi' ri ja'.
✡ **7:2** 7:2 Génesis 14:17-20.

alaxik kuk' ri nik'aj chik e rija'l xuquje' ri Abraham. 6 Ri Melquisedec k'ut,
rumal che ri man rija'l ta ri Leví, xuk'amawa'j ri lajuj re ri xu'ch'eka loq ri
Abraham pa ri ch'o'j k'a te ri' xutewechi'j ub'i' ri Dios rumal chi are' ub'im
loq we jastaq ri' che. 7 Qas tzij wi qeta'm chi ri winaq ri kayo'w tewechib'al
are nim cho ri kak'amawa'nik ri tewechib'al. 8 Ri e ch'awenelab' cho
ri Dios ri kek'amawa'nik ri lajuj re ri kich'ekoj ri winaq, e winaq ri xa
kekamik, are k'u ri Melquisedec k'aslik, rumal cher ri Tz'ib'atalik man
kub'ij taj chi ri Melquisedec xkamik. 9 Kuya'o kaqab'ij chi ri e ch'awenelab'
cho ri Dios kamik, ri e rija'l ri Leví, xkiya xuquje' ri lajuj re ri kich'ekoj che
ri Melquisedec, rumal cher are ri Abraham xtojow pa kib'i' a're'. 10 Rumal
cher konojel ri e rija'l ri Leví e rija'l ri Abraham. Pune k'amaja' kek'oji'k
are xuriq ri Abraham ri Melquisedec, e k'o wi loq che ri Abraham.

11 Are ri Dios xyo'wik ri taqanik chike ri tinimit Israel. We taqanik ri'
xb'anik rumal cher xchomax rij chi ri e rija'l ri Leví ke'kito' ri winaq
rech ku'x suk'. Xa k'u rumal cher man xekwin taj ri ch'awenelab' cho ri
Dios xkib'an wa' we ri', tzi choq'aq' wi chi xpe jun k'ak' ch'awenel cho
ri Dios: jun ch'awenel cho ri Dios ri man rija'l taj ri Aarón xane rija'l
ri Melquisedec. 12 Rumal cher we kak'exetaj ri ch'awenel cho ri Dios,
kak'exetaj xuquje' ri taqanik. 13 Qas tzij, are Jesús we katzijox rij chi ri',
Are' upetik chike jupuq winaq chik ri man patanijinaq taj cho ri tzujb'al.
14 Tzi q'alaj chi ri Ajawxel chike ri jupuq winaq Judá upetik wi, ri taqanik
kub'ij chi man kuya taj kape jun ch'awenel cho ri Dios chike we winaq ri'.

15 Sib'alaj man k'ax taj uchomaxik we kaqakoj pa kwenta chi we
ch'awenel cho ri Dios ri tajin kaqatzijoj rij, kajunumataj ruk' ri
Melquisedec. 16 Man kajunumataj ta k'ut kuk' nik'aj ch'awenelab' chik,
rumal cher man xcha' taj rumal chi kape chike jupuq k'yaqalik winaq,
xane xcha'ik rumal cher k'aslik chib'e q'ij saq. 17 Kaq'alajisax k'ut pa ri
Tz'ib'atalik are kub'ij: *At at ch'awenel pa kiwi' ri winaq chib'e q'ij saq,
jetaq ri Melquisedec.*✡ 18 Xaq jeri' ri utaqanik ri Moisés xq'ati'k rumal cher
man k'o ta xutayij. 19 Rumal cher ri taqanik, man xkwin taj xub'an suk'
chike ri winaq. Rumal k'u ri' xokisax chi loq jun ku'lib'al ku'x ri kakwinik
kujuqeb'isaj ruk' ri Dios.

20 Ri Dios xub'an jun ch'ekom tzij kuk' chi kuya wi na jun kich'awenel
cho ri Dios man jetaq ta ri e k'o kanoq nab'e. Ri nik'aj e ch'awenelab'
ri e k'o kanoq nab'e are xo'kik man xb'an ta ch'ekom tzij kuk'. 21 Are
xok ri Cristo che ch'awenel pa kiwi' ri winaq, ri Dios xub'an jun ch'ekom
tzij ruk' Are', rumal cher pa ri Tz'ib'atalik kub'ij: *Ri Ajawxel xub'an jun
ch'ekom tzij man kak'exen ta wi ri uchomanik: "At at ch'awenel wi chib'e
q'ij saq, jetaq ri Melquisedec."*✡ 22 Rumal ri' are ri Jesús yo'winaq ku'lib'al
qak'u'x chi k'o jun je'l ch'ekom tzij ri uyo'm ri Dios chaqe. 23 Sib'alaj e k'i
ch'awenelab' xaq kakik'ex kib' chub'anik ri kipatan rumal chi kekamik.
24 Ri Jesús rumal che ri maj ukamik, are wa ch'awenel pa kiwi' ri winaq,
ri k'aslik chib'e q'ij saq. 25 Rumal k'u ri' ri Jesús kakwinik ku'kol konojel ri
keqeb' ruk' ri Dios jeri' rumal cher ri Are' k'aslik chib'e q'ij saq chub'anik
ch'awem pa kiwi' konojel ri winaq amaq'el.

26 Rumal cher ri Jesús are kinimal ch'awenelab' ri kajawataj chaqe.
Rumal cher ri Jesús man k'o taj umak, man k'o ta ch'ulujil che Are',
xuquje' man kachi'l ta a'jmakib' xane ya'tal nim uq'ij cho ri kaj. 27 Man
kajunumataj ta kuk' ri nik'aj e kinima'qil taq ch'awenelab' chik. Ri Jesús

✡ **7:17** 7:17 Salmos 110:4. ✡ **7:21** 7:21 Salmos 110:4.

man kutzuj ta sipanik q'ij chi q'ij rumal ri umak, k'a te ri' rumal kimak ri tinimit, xane Are' xutzuj jun sipanik xa junmul chib'e q'ij saq, are ri uk'aslemal. 28 Qas tzij wi, ri taqanik ku'cha' achyab' ri xaq keb'aq'o'tik rech ku'xik e kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, are k'u ri ch'ekom tzij ri xb'anik are ya'om chik ri taqanik are xucha'o ri K'ojolaxel rech kok che kinima'qil ch'awenel pa kiwi' ri winaq, are wa ri b'antal suk' che, chib'e q'ij saq.

8

Ri kinimal ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rech ri k'ak' ch'ekom tzij

1 Kamik k'ut ri qas uk'u'x ri tajin kaqab'ij loq are chi k'o chik quk' ri kinimal ri e ch'awenelab' cho ri Dios, are wa' ri xt'uyi'k pa uwiqiq'ab' ri ut'uyulib'al ri Dios. 2 Are wa' ri kinimal ch'awenelab' ri kapatanijik pa ri Tyoxalaj k'olib'al, are wa ri qas tzij Tabernáculo ri utz kuk'a'xik ri man achi taj yakowinaq. 3 Rumal cher kojonel ri e kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios, ya'tal b'e chike kakitzuj sipanik, tzi choq'aq' wi chi k'o kutzuj che sipanik. 4 We ta k'o ri Jesús cho ri uwachulew, mat b'a ch'awenel ri' cho ri Dios jeri' rumal e k'o chi ch'awenelab' cho ri Dios ri kakitzuj ri sipanik jetaq ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés. 5 We ch'awenelab' cho ri Dios ri kepatanijik pa ri Tyoxalaj k'olib'al xaq esal uwach ri kape na, jacha ri xub'ij loq ri Moisés are jub'iq' karaj kuyak ri q'ijila'b'al Dios ri utz kuk'a'x kumal achyab', ri Dios xub'ij che ri Moisés: *Qas na'taj chawe je kab'an che jetaq ri xink'ut chawach pu'wi' le juyub'.** 6 Are k'u ri chak ri xuya ri Dios che ri Jesucristo rumal Are' kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios, sib'alaj k'o na chikiwach nik'aj chik, rumal rech are' k'o jun ch'ekom tzij ri je'l na cho ronojel rumal cher pa Dios ya'tal chaqe jun je'l laj chi'nik.

7 Qas tzij wi, we ta ri nab'e ch'ekom tzij tz'aqat, mat xya chi ri' jun ukab' ch'ekom tzij. 8 Are k'u ri Dios, are xrilo chi man kaniman ta ri tinimit jetaq ri karaj Are' xub'ij:

Kape na ri q'ij are kinb'an na jun k'ak' ch'ekom tzij ruk' ri tinimit Israel xuquje' ruk' ri tinimit Judá.

9 *Man kajunumataj taj ruk' ri ch'ekom tzij ri xinb'an kuk' ri itat inan ojer, are xe'nwesaj loq pa Egipto xe'ntzuyej loq, rumal k'u che ri man xejeqi' taj pa ri ch'ekom tzij, man xel ta chi na k'u'x chike.*

10 *Rumal k'u ri' kinb'an chi na jun ch'ekom tzij kuk' ri tinimit Israel: "Kinya na ri nutaqanik pa ri kichomab'al xuquje' kintz'ib'aj na pa ri kanima'. In kinux na kiDios xuquje' a're' ku'x na e nutinimit."*

11 *Pa ri q'ij ri' man choq'aq' ta chik chi jun kuya k'utu'n che ri uk'ulja xuquje' man k'o ta jun ri kub'ij che ri rachalal: "Chaweta'maj uwach ri Ajawxel, rumal cher konojel kaketa'maj na nuwach kachaple'taj la ruk' ri nitz' ak'al k'a ruk' ri nim winaq.* 12 *Kinkuy na ri ketzelal xuquje' man kana'taj ta chi wi chwe ri kimak".*✡

13 Ri Dios are xub'ij k'ak' che we ch'ekom tzij ri', xub'ij chi man k'o ta chi kutayij ri jun ri xik'ow kanoq rumal q'e'l chik xuquje' jub'iq' karaj kasach uwach.

---

* **8:5** 8:5b Ri nimalaj juyub' ri' are ri kab'ix "juyub' Sinaí" che.

✡ **8:12** 8:12 Jeremías 31:31-34.

9

Ri ojer taq sipanik

1 Pa ri nab'e ch'ekom tzij ri Dios xuya ri ucholajil ri jastaq rech jeri' kab'an ri q'ijila'nik che, are wa' ri ucholajil ri q'ijila'nik cho ri uwachulew.
2 Rumal cher pa ri nab'e k'olib'al rech ri Tabernáculo, ri ub'i'nam tyoxalaj k'olib'al ya'tal wi ri k'olib'al kantela, ri mexa xuquje' ri kaxlan wa ri tzujtal choch ri Dios. 3 Chirij ri ukab' tasb'al upam ri Tabernáculo ri utz kuk'a'xik ri ub'i'nam sib'alaj tyoxalaj k'olib'al, 4 chila' k'o wi ri tzujb'al ri b'antal che q'ana pwaq, xuquje' chila' k'o wi ri kaxa rech ri ch'ekom tzij ri ch'uqtal che q'ana pwaq. Pa ri kaxa k'o wi ri jun xaru' b'antal che q'ana pwaq ri ya'tal maná chupam, xuquje' ri uch'ami'y ri Aarón ri xtuxik, rachi'l ri lajuj taqanik ri tz'ib'atalik cho ri keb' tz'alam ab'aj. 5 Pu'wi' ri kaxa e k'o keb' angelib' kib'i'nam e querubin rech ri juluwem ruk' ri kinanoch'al kich'uqum ri ch'uqb'al uwi' ri arca. Man kuya ta k'ut kujtzijon chirij chanim pu'wi' we ri' chanim.

6 Jeri' ub'anik we jastaq ri' pa ri tyoxalaj k'olib'al. Q'ij chi q'ij ko'k b'ik ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa we k'olib'al ri' rech ke'kiq'ijila'j ri Dios.
7 Pa ri sib'alaj tyoxalaj k'olib'al k'ut xwi kokik ri kinimal ri ch'awenelab', we ri' xaq junmul pa jun junab' kak'ulmatajik. Ri ch'awenel are kok b'ik pa ri sib'alaj tyoxalaj k'olib'al kuk'am b'ik kik' rech kuta kuyb'al umak are' xuquje' ku'ta kuyb'al kimak ri winaq ri kemakunik man ruk' ta kichomab'al. 8 Ruk' we ri', ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kuya uch'ob'ik chi are k'a k'o na we Tabernáculo ri', man xaq ta xapachin kok pa ri sib'alaj Tyoxalaj k'olib'al. 9 Ronojel we ri' xb'anik rech jeri' xk'ut chiqawach chi ri sipanik xuquje' ri tzuju'nijik ri katzujik man k'o ta ukwinem chub'anik suk' che ri kichomab'al ri kakib'an ri q'ijila'nik ri'. 10 Wa' we ri' xaq e jastaq tijowik rij, jastaq qumuxik rij, jastaq ri kab'anik rech kach'ajch'ojir ri winaq, we jastaq ri' xeya loq k'a pa ri q'ij are xk'exen ronojel.

11 Are k'u xul ri Cristo, ri kinima'qil ri ch'awenelab' pa ri Tabernáculo ri man kiq'ab' ta achyab' b'anowinaq, xuquje' man rech ta we uwachulew ri', 12 xok b'ik xa junmul pa ri sib'alaj tyoxalaj k'olib'al, man xok ta b'ik chutzujik kikik'el ri ama' taq k'isik' xane are xu'tzuju ri ukik'el Are', rech jeri' xujukol che ri makaj. 13 Ri kikik'el ama' taq k'isik' xuquje' ama' taq wakax, xuquje' ri uchajil ri k'ojol taq wakax ri kachikox pa kiwi' ri winaq ri man e ch'ajch'oj taj ku'tyoxirisaj jeri' kech'ajch'ojirik. 14 We jeri', la mat k'u k'o na ri ukik'el ri Cristo, ri man k'o ta xa ta ne nitz' ch'uluj che ri xtzuj cho ri Dios, are wa' kuch'ajch'ob'ej na ri qachomab'al che ri itzel taq chak ri xaq kak'aman b'ik pa ri kamikal, rech jeri' kaqapatanij na ri k'aslik Dios.

15 Rumal ri', rumal ri Cristo xqak'am uq'ab' jun k'ak' ch'ekom tzij che ri Dios. Rech jeri' ri e sik'ital apanoq kakik'amawa'j ri echab'al ri man kasach ta uwach, jeri' rumal cher ri Jesús xkamik chikikirik konojel ri winaq che ri mak ri xkib'an kanoq chuxe' ri ojer ch'ekom tzij. 16 Pa we k'ak' ch'ekom tzij ri' sib'alaj choq'aq' kilik chi ri xyo'w kan ri wuj rech echab'al, kaminaq chik. 17 Rumal cher ri wuj rech echab'al xaq xwi' k'o kutayij we kakam ri yo'winaq kanoq, man kuya taj kachakun ri wuj we xaq je' k'aslik ri ajchoq'e. 18 Jeri' rumal are xb'an ri nab'e ch'ekom tzij, sib'alaj k'i a'waj xekamisaxik. 19 Are xb'i'taj ronojel ri taqanik rech ri Moisés chike ri tinimit, ri Moisés xuk'am ri kikik'el ri k'isik' xuquje' wakax rachi'l ja', kyaq lana, xuquje' jun uq'ab' ri q'ayes ub'i'nam hisopo, xuchikoj chirij ri wuj rech ri taqanik xuquje' chikij ri tinimit. 20 Jewa' xub'ij: *Are wa' ri*

kik' rech ch'ekom tzij ri xutaq loq ri Dios chi'we.✡ 21 Xuquje' xuchikoj ri kik' pu'wi' ri Tabernáculo, xuquje' pu'wi' ronojel ri jastaq ri kakoj che ri q'ijila'nem. 22 Ri taqanik kub'ij chi ruk' kik' kach'ajch'ob'ex ronojel, jeri' rumal we man katixtob' kik' man kakuyutaj ta ri makaj.

23 Rumal ri' sib'alaj choq'aq' xekamisax ri a'waj rech jeri' kach'ajch'ob'ex ronojel ri k'o pa ri Tabernáculo, are wa jun esal uwach ri kaj. Pa ri kaj kajawatajik chi katzuj sipanik ri k'o na chikiwach ri a'waj. 24 Jeri' rumal ri Cristo man xok taj pa ri k'olib'al q'ijila'b'al Dios ri xaq achyab' e b'anowinaq, ri xaq esal uwach ri q'ijila'b'al Dios, xane xok b'ik pa ri kaj xu'ta che ri Dios chi kujukuyu. 25 Xuquje' man xok ta b'ik pa ri kaj chutzujik rib' sib'alaj k'i mul jetaq ri kub'an ri ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rech uwachulew kok b'ik pa ri sib'alaj tyoxalaj k'olib'al chutzujik kikik'el a'waj. 26 We ta jeri' xub'an ri Cristo, sib'alaj k'i mul ta b'a ri xkamik xuchaple'j ta loq kamik ri' are xtiktaj loq ri uwachulew. Man je ta k'u ri' xub'ano pa ri k'isb'al rech taq ri q'ij xa junmul xuk'ut rib' chib'e q'ij saq rech jeri' xuk'is pu'wi' ri mak ruk' ri tzuju'nijik ri xub'ano. 27 Jetaq ri b'i'tal loq, qonojel uj winaq xa junmul kujkamik, k'a te ri' kape na ri q'atoj tzij. 28 Je xuquje' ri Cristo xa junmul xutzuj rib' rech jeri' karesaj ri kimak e k'i, k'a te ri' katzalij chi na loq man xa ta kulkam chi junmul rumal ri qamak xane kapetik chuya'ik koltajem chike ri kaye'm ri upetib'al.

10

1 Ri taqanik rech ri Moisés xaq uq'equ'mal ri jastaq ri kape na, man qas ta are'. Rumal ri', ri taqanik man kakwin taj kub'an suk' chike ri winaq ri chi junab' kakitzuj ri sipanik ke ri kaminaq taq a'waj. 2 We ta qas xkwinik ri taqanik chi resaxik ri makaj chib'e q'ij saq, mat b'a a'jmakib' ri' kakina'o xuquje' xetani' ta b'a ri' chutzujik ri sipanik kech kaminaq taq a'waj cho ri Dios. 3 Man je' ta k'u ri' kak'ulmatajik. We tzuju'nijik ri kab'anik junab' chi junab' xaq na'tab'al rech ri makaj 4 Rumal cher ri kikik'el ri e wakax xuquje' ri e k'isik' man kakwin taj kuchup ri makaj.

5 Rumal ri', are xpe ri Cristo cho ri uwachulew xub'ij:
Man kaqaj ta choch la ri sipanik xuquje' ri tzuju'nijik kech kaminaq taj a'waj, rumal ri' xya la nutyo'jal.
6 *Ri sipanik kech awaj ri keporoxik, xuquje' ri a'waj ri ketzujik rech kakuyutaj kimak ri winaq man xqaj ta cho la.*
7 *Rumal ri xinb'ij: Ri' in k'olik chub'anik ri kurayij ri anima' la jetaq ri kub'ij pa ri wuj ri tz'ib'atalik.*✡
8 Nab'e xub'ij: *Tzuju'nijik xuquje' sipanik, e porom taq a'waj xuquje' kik' chupb'al rech ri makaj man xqaj ta choch la.* (We jastaq ri' xetzujik jetaq ri kub'ij ri taqanik.) 9 K'a te ri' xub'ij: *In k'olik ri', in petinaq chub'anik ri urayib'al ku'x la.* Chesaj la ri nab'e ch'ekom tzij rech kajeqeb'a la ri ukab'. 10 Pa ri urayib'al uk'u'x ri Dios xb'antaj suk' chaqe pa ri utyo'jal ri Cristo ri xa junmul xtzuj cho ri Dios chib'e q'ij saq.

11 Qas tzij wi ronojel ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq kub'an ri q'ijila'nem q'ij chi q'ij kutzuj ri sipanik kech taq a'waj ri man kakwin ta wi karesaj ri makaj. 12 Are k'u ri Jesucristo are xtzujtaj ri xa jun sipanik choch ri makaj ri xjeqi'k chib'e q'ij saq, xt'uyi'k pa uwiqiq'ab' ri Dios. 13 Xaq raye'm chi keya ri uk'ulel chuxe' ri raqan rech kab'an chike chi kakimoch'

✡ **9:20** 9:20 Éxodo 24:8. ✡ **10:7** 10:7 Salmos 40:6-8.

kib'. 14 Jeri' rumal xa ruk' jun sipanik xub'an suk' chike ri utyoxirisam
chik. 15 Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje' kutzijoj rij are kub'ij:
16 *Are wa ri ch'ekom tzij ri kinb'an na kuk' are kik'ow we q'otaj ri', kacha*
ri Ajawxel. Kinya na ri nutaqanik pa kanima' xuquje' kintz'ib'aj na pa ri
kichomab'al.✡
17 Xuquje' xub'ij: *Man kana'taj ta chi wi chwe ri ketzelal xuquje' ri kimak.*✡
18 Jeri' rumal cher we xkuyutaj ri makaj man k'o ta kutayij sipanik kech
a'waj katzujik cho ri makaj.

Rajawaxik chi kujqaj cho ri Dios

19 Xaq jeri' qachalal, rumal ri ukik'el ri Cristo ya'tal b'e chaqe kujokik pa
ri sib'alaj Tyox k'olib'al. 20 Rumal cher are xkam ri Jesús, xujaq kanoq ri
b'e are xuraqij ri tasb'al ri kujuq'atej. Kamik k'ut ri Jesús k'aslik, xa rumal
rech kujkwinik kujqeb' ruk' ri Dios pa jun k'ak' b'e. 21 Rumal k'u che ri
k'o jun nimalaj qak'amal b'e ri nab'e chikiwach konojel ri u'winaq ri Dios,
22 chujqeb' b'a ruk' ri Dios ruk' jun ch'ajch'oj laj anima'aj xuquje' qas ko
kujk'oji'k ruk' kojob'al, man ruk' ta ch'ulujil ri k'o pa taq ri qachomab'al
xuquje' qach'ajom ri qatyo'jal ruk' ch'ajch'oj ja'. 23 Ko chujk'oloq, jeqel
qak'u'x chirij ri Dios rumal cher qas kub'an wi na ri ub'im loq chaqe.
24 Chel qak'u'x chiqajujunal rech jeri' kujkwinik kaqaloq'aj qib' xuquje'
kaqab'an ri utz laj taq chak. 25 Mujtani'k che ri b'enam pa taq ri mulim
ib' jetaq ri kakib'an e jujun, xane qataqchi'j qib' chqajujunal, qas are qilij
ub'anik jeri' rumal ri q'ij are katzalij loq ri Ajawxel xqeb' loq.

26 We xeta'mataj ri qas tzij qumal k'a te ri' xaq je' kujmakunik, man
k'o ta chi jun sipanik ri kakwinik kujukuyu. 27 Xane xaq xwi qaye'm ri
k'axk'olal rech ri q'aq' ri ku'poroj na ri u'k'ulel ri Dios. 28 Ojer, xapachin
ri kilitajik kumal e keb' winaq chi man kunimaj taj ri utaqanik ri Moisés,
man katoq'ob'isax ta uwach, xane kakamisaxik. 29 La are k'u mat kaq'at
tzij pu'wi' ri winaq ri karetzelaj uwach ri uk'ojol ri Dios, ri kub'ij chi man
k'o ta kutayij ri ukamikal, ri jewa' keno'jinik kaketzelaj ri Uxlab'al rech ri
utoq'ob' ri Dios. 30 Qeta'm uwach ri Dios, ri xub'ij:✡
In kintojow na uk'axelal chike, in kinq'atow na tzij pa kiwi'.
Xuquje' xub'ij: *Ri Dios kuq'at na tzij pa kiwi' ri utinimit.*✡
31 ¡Sib'alaj k'ax, we kaq'at tzij pu'wi' jun winaq rumal ri k'aslik Dios!

32 Chena'taj chi'we ri k'axk'olal ri xixik'ow wi, are k'a te wi xixkojon che
ri utz laj tzij. 33 Jujun mul xb'ix itzel taq tzij chi'we chikiwach sib'alaj e k'i
winaq, k'o chi jujun mul xikub'isaj kik'u'x ri jewa' xb'an chike. 34 Xuquje'
xel ik'u'x chike ri e tz'apil pa taq che', are xmaj ri iwechab'al pune k'ax
xiriqo, xixki'kotik, rumal cher iweta'm chi k'o jun je'l laq iwechab'al ri
man kasach ta uwach. 35 Mixtani'k chujeqeb'axik ik'u'x chirij ri Dios rech
jeri' kik'amawa'j na jun nimalaj tojb'al iwe. 36 Ko chixk'oloq rech are
xb'antaj ri urayib'al uk'u'x ri Dios iwumal kik'amawa'j ri ub'im loq chi'we:
37 *Rumal cher man naj ta chik karaj, ri petik rij, kape na, man kab'eyetaj taj*
loq.
38 *Are k'u ri suk' winaq kak'asi' na rumal ri kojob'al, we k'u katzalij kanoq*
chirij makaqaj ta ri' chinuwach.✡
39 Ri uj k'ut, man uj kachi'l taj ri ketzalij kanoq, ri kasach kiwach, xane uj
kachi'l ri k'o kikojob'al chuchajixik ri kik'aslemal.

✡ **10:16** 10:16 Jeremías 31:33. ✡ **10:17** 10:17 Jeremías 31:34. ✡ **10:30** 10:30 Deuteronomio 32:35. ✡ **10:30** 10:30 Deuteronomio 32:36; Salmos 135:14. ✡ **10:38** 10:38 Habacuc 2:3, 4.

11

Ri jastaq ri xb'anik ruk' kojob'al

1 Ri kojonik are chi qas tzij kaqaye'j xuquje' kakub'i' qak'u'x chi
kaqak'amawa'j na ri man kaqil ta uwach. 2 Jeri' rumal che ri rumal ri
kojob'al ri Dios xu'k'amawa'j ri qatat qanan ojer.
3 Xuquje' rumal ri kojob'al kaqach'ob'o chi rumal ri utzij ri Dios xtikitaj
ronojel ri jastaq ri kaqil uwach xuquje' ri man kaqil ta uwach jeri' ri kaqil
uwach xb'anik rumal ri man kaqil ta uwach.
4 Rumal ri kojob'al ri Abel xutzuj jun sipanik ri sib'alaj xqaj cho ri Dios
man kajunumataj ta ruk' ri rech ri Caín, rumal ri' xq'alajisaxik chi jun
suk'alaj winaq, rumal cher ri Dios xuk'am ri usipanik. Xuquje' pune
kaminaq chik ri Abel k'o kaqeta'maj chirij ri uku'lib'al uk'u'x chirij ri
Dios.✡
5 Rumal ri kojob'al ri Enoc xesax b'ik pa we uwachulew ri' rech jeri'
man xkam taj, are maja' kak'am b'ik xnimanik xuquje' xqaj cho ri Dios
man xriqitaj ta chi k'u wi, rumal cher are ri Dios xk'amow b'ik.✡ 6 Qas tzij
wi, we man k'o qakojob'al man kujqaj ta wi cho ri Dios, jeri' rumal ri kaqet
ruk' ri Dios choq'aq' wi kukojo chi k'o ri Dios xuquje' Are' katewchi'nik ri
kajeqi' uk'u'x chirij.
7 Rumal ri kojob'al xb'ix loq che ri Noé ri kak'ulmataj na, ruk' moch'oj
ib' xuyako ri arca rech jeri' xu'kol ri e k'o pa ri rachoch.✡ Ruk' ri kojob'al
xuq'at tzij pa kiwi' ri winaq ajuwachulew xuquje' xuxik echa'nel rech ri
suk'al ri kak'amawa'xik rumal ri kojob'al.
8 Ri Abraham rumal chi k'o ukojob'al xnimanik xel b'ik pa ri k'olib'al ri
k'o wi, xe' pa ri k'olib'al ri xuk'amawa'j na che rechab'al, xe'ek, pune man
reta'm taj jawje' ri ke' wi. 9 Rumal che ri k'o ukojob'al, xk'oji'k pa ri tinimit
jacha kub'an jun ik'owel pa ri ulew ri xtzuj che, xuquje' xk'oji'k pa taq ri
ja ri xaq che atz'yaq xuquje' che' b'antal wi, e rachi'l ri Isaac xuquje' ri
Jacob are wa' e rachi'l chi rechab'exik ri tzujtal loq. 10 Jeri', rumal cher ri
Abraham raye'm ri tinimit ri uyakom ri Dios, ri qas ko xuquje' utz b'antal
chuyakik.
11 Rumal ri kojob'al, ri Dios xuya uchuq'ab' ri Sara rech kak'oji' ral pune
man kakwinik kek'oji' ral, ✡ rumal cher ri Sara xkub'i' uk'u'x chi ri Dios
kub'ano ri ub'im loq. 12 Rumal ri' ri Abraham are jub'iq' karaj kakamik
xek'oji' sib'alaj e k'i rija'l kejunumataj ruk' ri ch'umil ri e k'o cho ri kaj
xuquje' ri sanyob' ri k'o chuchi' ri plo, man k'o ta jun kakwinik ka'jilanik.
13 Konojel we winaq ri xe'qatzijoj xek'am b'ik man xkik'amawa'j ta ri
jastaq ri xtzuj chike, xane xwi xkil apanoq chi petinaq xuquje' xkib'ij chi
xaq i'k'owel xuquje' man e rech taj ri uwachulew. 14 Ri winaq ri jewa'
kakib'ij, qas kakik'utu chi qas man ajuwachulew taj, xane tajin kakitzukuj
na jun kitinimit. 15 We winaq ri' man are ta tajin kakichomaj rij ri tinimit
ri xe'l wi loq, we ta jeri', xetzalij ta b'a kan ri' je la'. 16 Xane are kakirayij
jun kitinimit ri k'o na cho ronojel, are wa' ri k'o pa ri kaj. Rumal ri' ri
Dios man xuk'ixib'ej taj chi we winaq ri' xkib'ij kiDios che, xane xuyak
jun tinimit ri xaq ke a're'.
17 Rumal ri kojob'al, ri Abraham xunimaj ri Dios are xtaqchi'x chutzujik,
ri Isaac ri xa jun uk'ojol, che sipanik. 18 Pune xub'ij ri Dios che chi kek'oji'
na sib'alaj e k'i rija'l rumal rech ri Isaac. 19 Ri Abraham reta'm chi ri Dios

✡ **11:4** 11:4 Génesis 4:4. ✡ **11:5** 11:5 Génesis 5:22, 24. ✡ **11:7** 11:7 Génesis 6; 9. ✡ **11:11** 11:11 Génesis 21:1, 2.

k'o ukwinem chikik'astajisaxik ri kaminaqib', jeri' xaq esal uwach chi ri Isaac xk'astajik chikixo'l ri kaminaqib'.✡

20 Rumal ri kojob'al ri Isaac xu'tewechi'j ri u'k'ojol ri Jacob rachi'l ri Esaú, xril apanoq ri kak'ulmatajik pa ri q'ij ri petinaq.✡ 21 Rumal ri kojob'al ri Jacob are jub'iq' karaj kakamik, xu'tewechi'j chi kijujunal ri e ralk'wa'l ri José, k'a te ri' xuq'ijila'j ri Dios xuq'ale'j ri utza'm ri uch'ami'y.✡ 22 Ri José rumal ri kojob'al are jub'iq' karaj kakamik, xutzijoj chi ke'l na loq ri winaq a'j Israel je la' pa ri tinimit Egipto, xuquje' xub'ij kanoq chike chi kakik'am b'ik ri ub'aqil are keb'ek.✡

23 Rumal ri kojob'al ri Moisés are xk'oji'k xawaxik oxib' ik' kumal ri utat unan, rumal cher xkilo chi ri k'in laj ak'al sib'alaj je'l kaka'yik, man xkixi'j ta kib' cho ri utaqanik ri nim taqanel.✡ 24 Rumal ri kojob'al, ri Moisés are achi chik, man xraj taj xuk'amawa'j uq'ab' chi ral ri umi'al ri faraón. 25 Ri Moisés man xraj taj xuk'amawa'j ri ya'tal che jetaq jun winaq ri a'j Egipto, rumal cher we jastaq ri' makaj cho ri Dios, xane are xukoch'o xb'an k'ax che ruk' ri utinimit ri Dios. 26 Man xraj taj xuk'amawa'j ri q'inomal rech Egipto, are xuchomaj chi are katanik kuriq k'ax jetaq ri k'ax ri kuriq na ri Cristo, jeri' rumal cher reta'm chi are ri Dios kayo'w na ri utojb'alil che. 27 Rumal ri kojob'al, ri Moisés xel b'ik pa ri tinimit Egipto, man xuxi'j ta rib' che ri royawal ri nim taqanel, ko xk'oji'k pa ri uchomanik, are xuka'yej ri Dios ri man kilitaj ta uwach.✡

28 Rumal ri kojob'al xrik'owisaj ri nimaq'ij rech Pascua, xuquje' xtaqanik chi ri a'j Israel kakichikoj kik' chuchi' taq ri kachoch rech jeri' ri ángel rech ri kamikal man xu'kamisaj ta ri e nab'yal taq kal ri a'j Israel.✡ 29 Rumal ri kojob'al, ri winaq a'j Israel kiq'axaj ri kyaq plo jetaq ta ne chi xeb'inik choch ri chaqi'j uwachulew, ri winaq a'j Egipto, are xkaj xeq'ax pa ri plo, xejiq' kanoq.✡

30 Rumal ri kojob'al xetzaq ri tapya ri usutim rij ri tinimit Jericó, are xesutin wuqub' mul ri a'j Israel chirij.✡ 31 Rumal ri kojob'al, ri ixoq ub'i' Rahab, ri kuk'ayij rib' kamakun kuk' taq achyab', man xkam taj kuk' ri winaq ri man xeniman taj, rumal cher utz xub'an che kik'amawa'xik ri xetaq b'ik chi rilik ri tinimit Jericó.✡

32 ¿Jas chi k'u ri kinb'ij na? Xa man kuya ta chi ri q'otaj chutzijoxik kij ri Gedeón, Barac, Sansón, Jefté, David, Samuel, xuquje' ri e q'alajisal taq tzij. 33 We winaq ri' ruk' ri kikojob'al xech'eken chike ri tinimit, xkiq'at tzij pa kiwi', xuquje' xkik'amawa'j ri b'i'tal loq chike, xkitz'apij upakichi' ri e koj, 34 Xkichup nimaq taq q'aq'. Ri winaq man xekwin taj che kikamisaxik ruk' sak'ib'al, pa ri ch'o'j xkik'utu chi qas k'o kichuq'ab', ri ajch'o'jab' e kik'ulel xa'nimaj b'ik chikiwach. 35 Ri ixoqib' rumal che ri xkub'i' kik'u'x chirij ri Dios, xek'astaj na ri e kikaminaqib'. E k'o chi jujun ri xech'ayik xekamisaxik man xkaj taj chi xetzoqopix kanoq jeri' rumal cher keta'm chi sib'alaj je'l ri k'aslemal ri kakiriq na are kek'astajik. 36 E nik'aj chik xkiriq yoq'ik, xkiriq ch'ayik, xejat'ix ruk' taq ch'ich' jat'ib'al k'a te ri' xetz'apix pa che'. 37 Xeb'an che ab'aj, xesyerixik, xe'sax pa keb'. Xa'nimajik xeb'ek naj naqaj, kikojom utz'u'mal chij xuquje' utz'u'mal k'isik' che katz'yaq, xkiriq ri meb'ail, xkiriq ri b'is, k'ax xb'an chike. 38 Ri winaq ri a'juwachulew man xtaqi' ta chike xek'oji' we utz taq winaq ri' kuk', rumal ri' we winaq

✡ **11:19** 11:19 Génesis 22:1-16. ✡ **11:20** 11:20 Génesis 27:1-28; 7. ✡ **11:21** 11:21 Génesis 47:31. ✡ **11:22** 11:22 Génesis 47:31. ✡ **11:23** 11:23 Éxodo 1:16; 2:10. ✡ **11:27** 11:27 Éxodo 21:11-22. ✡ **11:28** 11:28 Éxodo 11:1; 12:51. ✡ **11:29** 11:29 Éxodo 13:17; 14:31. ✡ **11:30** 11:30 Josué 6:1-21. ✡ **11:31** 11:31 Josué 2:1-24; 6:22, 23.

ri' man k'yaqal taj xek'oji' wi, xane xek'oji' pa taq ri ulew ri katz'inowik,
pa taq ri juyub', xuquje' pa taq ri jul. 39 Konojel we winaq ri', pune utz
xeno'jinik xuquje' xki'kotik ri Dios kuk', man k'o ta jun chike xuk'amawa'j
ri b'i'tal loq. 40 Jeri' xk'ulmatajik, rumal k'o apanoq jun je'l laj uchomanik
ri Dios chaqe uj, rech jeri' kaqak'amawa'j ri b'i'tal loq chaqe. Ri Dios xwi
kub'an na suk' chike ri' ri winaq ri', we xb'antaj suk' chaqe uj.

12

Ri k'axk'olal xuquje' ri qaku'lib'al ku'x chirij ri Dios

1 Rumal k'u che ri sutital qij kumal sib'alaj k'i winaq ri tajin kujilow loq,
qaya b'a kanoq ri ra'lal ri makaj ri xaq kujuq'atej, xane are qilij ri b'inem
ri k'o chiqawach. 2 Are qila ri Jesús rumal cher chirij are' ku'l wi qak'u'x
rumal are' xmajin loq ri qakojob'al xuquje' are katz'aqatisan na. Are ri
Jesús xq'i'owik ri k'ixib'al are xkamik cho ri ripb'al rumal cher reta'm
chi kaki'kot na are kik'ow chupam ri k'axk'olal. Chanim k'ut t'uyul pa
uwiqiq'ab' ri ut'uyulib'al ri Dios pa ri kaj.

3 Chixchoman chirij ri xno'jinik ri Jesús. Sib'alaj e k'i winaq xe'tzelan
uwach xuquje' xkib'an k'ax che, man xtzalij ta k'u kan chirij. Rumal
ri' man kuya taj kixq'i'taj chub'anik ri tajin kib'ano. 4 K'amaja' ya
kixkamisaxik pa ri ch'o'j ri kib'an ruk' ri mak. 5 La xsachan k'u chi'we
ri utzij ri Dios ri b'i'tal loq chuya'ik ichuq'ab' jeri' rumal cher ix ralk'wa'l
ri Dios. Ri tzij ri xb'ix loq chi'we kub'ij:
Nuk'ojol, man kawetzelaj taj ri pixab' ri kuya ri Ajawxel chawe, xuquje' man
katchuquchub' taj are katuyajo.
6 *Rumal cher ri Dios kusuk'umaj ri kuloq'aj xuquje' kurapuj ri kuk'amawa'j*
che ralk'wa'l.✡ 7 Ri Dios kixuk'amawa'j che ralk'wa'l we kikoch'o ri
uyojonik ri Dios, rumal cher man k'o ta jun tataxel ri' ri mat ku'yaj ri
ralk'wa'l. 8 We man kixuyaj ri Dios jetaq ri kub'an chike ri e ralk'wa'l,
man qas ta b'a ix ralk'wa'l ri Dios ri'. 9 Ojer, are uj ak'alab' na, ri e qatat
qanan rech ri uwachulew xe'qanimaj pune xujkiyajo. La are ta k'u mat
kaqanimaj ri Dios, ri qatat ri k'o pa ri kaj, rumal we kaqanimaj ri kub'ij
kaqarik na jun alik k'aslemal. 10 Qas tzij ri qatat qanan ojer xujkiyajo
xuquje' xujkipixib'aj jun janipa q'ij jetaq ri xkaj, ri Dios k'ut kujupixab'aj
rumal karaj kujuxik tyoxalaj taq winaq jacha ri are' sib'alaj tyox. 11 Qas
tzij man k'o ta jun pixab' ri qas kaqaj pa ranima' jun, xane sib'alaj k'ax
kano'wik, pune jeri' are kak'amawa'tajik kuya ja'maril, suk'al chike ri
xek'amawa'nik.

12 Rumal b'a ri', pune q'i'tajinaq chi ri iq'ab' xuquje' ri iwaqan,
chik'amawa'j ichuq'ab'. 13 Chixb'inoq pa ri suk' b'e, rech ri man kakwin
taj kab'inik, kutzirik xuquje' kuchaple'j b'inem.✡

14 Chixk'oloq pa ja'maril kuk' konojel ri winaq xuquje' chinimaj ri Dios
rumal cher we man kixnimanik man ki'wila ta uwach ri' ri Dios. 15 Qas
chiwila' chi man k'o ta jun mat kuriq ri utoq'ob' ri Dios, xuquje' chi man
k'o ta jun kak'iy kachkatem pa ranima' jeri' man kub'an ta k'ax chike
nik'aj chik. 16 Xuquje' man k'o ta b'a jun kub'an mak kuk' taq achyab'
xuquje' kuk' ixoqib' xuquje' maretzelaj uwach ri Dios jetaq ri xub'an ri
Esaú, xuk'ayij ri tewechib'al re ri unab'ya'lil cho jun laq urikil. 17 Xuquje'
iweta'm chi ri Esaú xraj chi na xuk'amawa'j we tewechib'al ri', man

✡ **12:6** 12:6 Proverbios 3:11, 12. ✡ **12:13** 12:13 Proverbios 4:26.

xk'amawa'x ta chik: Man xya ta chib'e che xuk'ex uk'u'x pune xoq'ik chutayik ri tewechib'al.✡

18 Ri ix man xixqeb' ta chi rilik xuquje' chuchapik ri juyub' Sinaí chupam ri juyub' ri' k'o q'aq' kajininik, q'equ'mal, q'eqmuj, xuquje' kaqulja. 19 Xuquje' xkita ri roq'ib'al ri uk'a', ri uch'ab'al ri Dios, are xuya ri taqanik. Ri xetowik we ch'ab'al ri' pa ri juyub' Sinaí, xkib'ochi'j rech katanik ri ch'ab'al ri'. 20 Rumal ri' man k'o ta jun kaq'i'ow unimaxik ri tajin kab'ix chike, ri winaq o awaj ri kapaqi' cho ri juyub' che ab'aj kakamisaxik o kateq' che tz'ijtz'ik ch'ich'.✡ 21 Sib'alaj xib'ib'al we jun k'utb'al ri', rumal ri' xub'ij ri Moisés: Tajin kinb'irib'at che xib'in ib'.✡

22 Ri ix k'ut xixqeb' chuxukut ri juyub' Sión xuquje' chuxukut ri utinimit ri Dios, ri k'aslik chib'e q'ij saq. Ri tinimit ri' are Jerusalén ri k'o pa ri kaj, chila' e k'o wi sib'alaj e k'i mil angelib' ri kakiq'ijila'j ri Dios. 23 Chila' e k'o wi konojel ri xu'k'amawa'j ri Dios che ralk'wa'l xuquje' xuya b'e chike kek'oji'k pa ri kaj, ix kixqeb' ruk' ri Dios ri kuq'at na tzij pu'wi' ri winaq cho ri uwachulew. Chila' ruk' ri Dios e k'o wi ri uxlab'al kech ri e suk' taq winaq ri xb'an suk' chike rumal ri Dios. 24 Ix xixqeb' ruk' ri Jesús, na'taj chi'we chi xa rumal ri Are' ri Dios xub'an jun k'ak' ch'ekom tzij iwuk' ix. Tyox che ri ukik'el ri Jesús ri xtixtob'ik are xkamik xe'kuyutaj ri qamak. Rumal k'u ri', ri Jesús are nim uq'ij cho ri Abel, rumal cher ri ukik'el ri Abel man kakuyun taj xane are karaj kab'an q'atoj tzij.

25 Chiwila b'a iwib', miwetzelaj ri uch'ab'al ri Dios rumal cher we man xtoq'ob'isax kiwach ri winaq a'j Israel ri e k'o cho ri uwachulew, la are ta k'u katoq'ob'isax qawach uj we man kaqato ri ch'ab'al upetik pa ri kaj ri kujupixab'aj. 26 Ojer, ri ch'ab'al ri' xubirirej ri uwachulew, xub'ij xuquje' loq: *Kinb'irirej chi na junmul man xwi ta ri uwachulew, xane ri kaj rachi'l ri uwachulew.*✡ 27 Are kub'ij ri tzij junmul chi na, tajin kub'ij chi karesaj na b'ik ri jastaq ri tiktalik, rech jeri' xwi kekanaj kanoq ri jastaq ri man utz taj kesalab'axik. Rech jeri' kaqaq'ijila'j ri Dios jetaq ri kaqaj cho are', ruk' moch'och'em ib'. 28 Tyox che ri Dios, ri ajawarem ri kuya ri Dios chaqe man kasalab'ataj taj. Rumal ri' rajawaxik kaqaq'ijila'j ri Dios ruk' loq'anik xuquje' kaqaya ri q'ijila'nik che ri kaqaj choch. 29 Jeri', rumal cher ri qaDios are q'aq' ri kaja'risanik.

13

K'isb'al taq pixab'

1 Chiloq'aj iwib' chi'jujunal, jetaq ri qas iwachalal iwib'. 2 Masachan chi'we kik'amawa'xik ri winaq cho ri iwachoch, rumal chi e k'i winaq xe'kik'amawa'j winaq cho ri kachoch man keta'm taj chi angelib' ri xe'kik'amawa'j.

3 Chena'taj chi'we ri e tz'apital pa che', jetaq ta ne chi ix tz'apital junam kuk', xuquje' chena'taj chi'we ri kab'an k'ax chike, jetaq ta ne chi ix tajin kixriqow ri k'ax.

4 Rajawaxik nim kiwil ri k'ulanem xuquje' nim chiwila ri achi ri xa jun rixoqil xuquje' ri ixoq xa jun rachajil, rumal cher ri Dios kuq'at na tzij pa kiwi' ri e kakab' kachajil, ri e kakab' kixoqil xuquje' ri kakib'an taq mak kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib'.

✡ **12:17** 12:17 Génesis 25:27-34. ✡ **12:20** 12:20 Éxodo 19:12, 13. ✡ **12:21** 12:21 Deuteronomio 9:19. ✡ **12:26** 12:26 Hageo 2:6.

5 Man kak'axir ta ri iwanima' chuloq'axik ri pwaq, xuquje' ku'l ik'u'x
ruk' ri k'o iwuk', rumal cher ri Dios ub'im loq: *Man katinya ta kanoq*
atukel xuquje' man katintzaq ta kanoq.✡ 6 Xaq jeri' ruk' ku'lib'al ku'x
kujkwinik kaqab'ij: *Are ri Ajawxel kinto'wik; man kinxi'j ta wib', man k'o*
ta jun kakwinik kub'an k'ax chwe.✡
7 Chena'taj chi'we ri e k'amal taq ib'e, rumal a're' xetzijon ri utzij ri Dios
chi'we, chiwila ri kino'jib'al xuquje' chiwesaj uwach ri kikojob'al.
8 Ri Jesucristo man kak'exen ta wi, Are' kanoq iwir, Are' kamik xuquje'
Are' amaq'el. 9 Xaq miterene'j jule' taq k'utu'n chik ri man are ta uk'utu'n
ri Cristo. Are utz chi ri anima'aj kuk'am uchuq'ab' che ri toq'ob', man
che ta ri tijowik rij ri kub'ij ri naq'atajib'al ri man k'o taj kutayij chike ri
ketijowik.
10 Ri uj ya'tal jun tzujb'al sipanik chaqe jawje' man kekwin ta wi kewa' ri
ajchakib' ri kechakun pa ri Tabernáculo. 11 Jeri' rumal cher ri kinima'qil
ri ch'awenelab' cho ri Dios kukoj b'ik ri kikik'el ri a'waj pa ri Tyoxalaj
k'olib'al rech jeri' kakuyutaj ri makaj, ri kityo'jal k'u ri kaminaq taq a'waj
kaporoxik chrij ri tinimit. 12 Rumal ri', ri Jesús rumal utyoxirisaxik ri
tinimit ruk' ri ukik'el, xkamisaxik chirij ri tinimit. 13 Chujel b'a b'ik uj
xuquje' ruk' ri Jesús, qak'ama qe ri k'ixib'al ri xuriqo are xekeb'ax cho ri
ripb'al. 14 Rumal cher man k'o ta jun qatinimit waral cho ri uwachulew,
xane are qaye'm ri tinimit ri kape na. 15 Xaq jeri' qatzuju che ri Dios pa
ri ub'i' ri Jesús, sipanik rech q'ijila'nem, are wa' ri q'ijila'nik ri kaqaya
ruk' ri qachi' ri kuq'alajisaj ri ub'i'. 16 Masachan ub'anik ri utzilal chi'we
xuquje' chiya ke' nik'aj chik ri jastaq iwe, rumal cher are wa' ri kaqaj cho
ri Dios.
17 Chi'nimaj ri e k'amal taq ib'e, xuquje' chimoch'o iwib' chikiwach, jeri'
rumal cher a're' kixchajinik, je ta ne chi a're' kejachow na kwenta cho ri
Dios che ri kak'ulmataj iwuk' ix.
18 Chib'ana ch'awem pa qawi', rumal cher qeta'm uj chi man k'o ta jun
etzelal pa ri qachomab'al xuquje' kaqaj kaqab'an ronojel uwach utzilal
kuk' konojel. 19 Qas kinchilib'ej chi'we, chib'ana ch'awem pa nuwi' rech
jeri' kixe'nsolij aninaq.

K'isb'al rutzil wach

20 Are b'a ri Dios rech ja'maril ri xuk'astajisaj ri nimalaj Ajyuq' kech
ri chij, chikixo'l ri kaminaqib' rumal ri kik' rech ri ch'ekom tzij, ri man
kasach taj uwach. 21 Are' chuya chi'we ri kwinem chub'anik ronojel ri
utz taq jastaq, rech jeri' kib'an ri urayib'al uk'u'x. Xuquje' rumal b'a ri
Jesucristo, ri Dios chub'ana pa qanima' uj ri kaqaj cho are'. Che are yo'q
wi ri juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'.
22 Qachalal, kixinb'ochi'j chuk'amawa'xik ri tzij rech pixab', jeri' rumal
man k'i ta ri xintz'ib'aj b'ik chi'we. 23 Kawaj kiweta'maj chi ri alaxik
Timoteo xtzoqopitajik, we kul wuk' kink'am b'ik rech junam kujopan
chi'solixik.
24 Chiya rutzil kiwach konojel ri e k'amal taq ib'e xuquje' konojel ri e
tyoxalaj taq kojonelab'. Kakitaq xuquje' rutzil iwach ri e k'o pa ri tinimit
Italia.
25 Are ri utoq'ob' ri Dios kakanaj kanoq iwuk'.

✡ **13:5** 13:5 Deuteronomio 31:6. ✡ **13:6** 13:6 Salmos 118:6, 7.

RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI SANTIAGO

Majib'al re

Ri Santiago jun chike ri e rachalal ri Jesús, jun k'amal b'e pa ri komontyox pa ri tinimit Jerusalén are kaminaq chik xuquje' k'astajinaq chik ri Jesús.

Ri Santiago ub'i'nam Jacobo sib'alaj xnimaxik rumal ri no'jib'al ri xuya chike ri e kojonelab'. (Chawila Hechos 15:13-21.) Ri Santiago xutz'ib'aj ri utz laj k'utu'n xuquje' no'jib'al xutaq b'ik chike ri e kojonelab' che ri Jesús ri e tukininaq pa ri nimalaj tinimit re Roma.

Ri xutz'ib'aj chike xub'ina'j uwuj ri Santiago. We wuj ri' kuchaple'j ruk' jun wuj ri xtaq b'ik chike nik'aj winaq ri naj e k'o wi.

We wuj ri' man kajunumataj ta ruk' nik'aj wuj re ri q'otaj ri'. Chupam k'o k'amb'ejab'al taq no'j ri katzijon chirij jastaq ri choq'aq' ub'anik, k'o tzijonik, xuquje' ronojel ri kutzijoj kajunumataj ruk' ri wuj re eta'mab'al ri kaqarik pa ri wuj re Proverbios rachi'l Eclesiastés.

Ri wuj re Santiago kajunumataj ruk' ri nik'aj wuj chik re eta'mab'al xaq kutoq'ij jas rajawaxik kub'an jun rech kuk'asleb'ej ri k'aslemal pa ri je'l laj utiko'n ri Dios.

Ri Santiago kutzijoj rij jastaq jacha ta ne ri tob'anik che ri meb'a', ri utz ukojik ri q'inomal, ri ukojik ri raq' jun, ch'ajch'ojil pa ri k'aslemal, ri nuk'uj ib' pa ri wok ke ri kojonelab' re ri Cristo, pu'wi' ronojel ri aye'nik are taq kariq ri k'axk'olal.

Ri utz laj eta'mab'al sib'alaj k'o kutayij rech kak'asleb'ex jun utz laj k'aslemal pa taq ri q'ij junab' are xtz'ib'ax we wuj ri'.

1 In in Santiago,* patanil re ri Dios xuquje' rech ri Ajawxel Jesucristo.
Kintaq rutzil kiwach konojel ri e kab'lajuj puq winaq a'j Israel ri e
tukininaq choch ri uwachulew.
2 Wachalal, chixki'kotoq are kiriq sib'alaj k'i uwach k'axk'olal. 3 Iweta'm
chik chi are kape k'axk'olal chi'wij kub'an chi'we chi kixjeqi'k pa ri
ikojob'al. 4 Xuquje' ri jeqelem kub'ano chi utz kib'an che ri chak rech
qas ix tz'aqat xuquje' maj kajawataj chi'we.
5 We k'o jun chi'we ri man k'o ta reta'mab'al, chuta che ri Dios. Ri
Are' kuya na chi'we. Man kixuyaj taj we kita che. 6 Chita' ruk' kojob'al,
man kakab'alaj ta ik'u'x are kito rumal cher ri winaq ri kakab'alaj uk'u'x
kajunumataj ruk' ri ja' ri k'o pa ri plo xaq kasalab'ax wi rumal ri kyaqiq'.
7 We k'o jun winaq jewa' kub'ano, maraye'j kuk'amawa'j xa ta ne jun
ujastaq che ri Dios. 8 Jeri' rumal man qas ta jeqel uk'u'x ri' pa ri kub'ano.
9 Ri alaxik ri meb'a rajawaxik nim kuna'o rumal nim ub'anik. 10 Xuquje'
ri alaxik ri q'inom rajawaxik kumoch' rib' rumal ri ub'anik. Ri q'inom
winaq kajunumataj ruk' ri kotz'i'j ri kak'iy cho ri saq, xaq sachel uwach.
11 Are kel loq ri q'ij ruk' ri uk'atanal kuchaqi'jarisaj ri q'ayes. Katzaq ri
ukotz'i'jal, man je'l ta chik kaka'yik. Jeri' kak'ulmataj na ruk' ri q'inom
xuquje' ri uq'inomal.
12 Utz rech ri winaq ri man katzaq taj pa mak, rumal cher are kaya'taj
na che ri korona ri utzujum ri Dios chike ri kakiloq'aj ri ub'i'. 13 Mub'ij jun
are kataqchix pa mak chi are ri Dios xintaqchi'nik, rumal cher ri Dios man
kataqchi'x taj pa mak xuquje' makutaqchi'j ta chi jun pa mak. 14 Xane ri

* **1:1** 1:1 Santiago jun ub'i' chi ri Jacobo, are wa' ri rachalal ri Ajawxel.

winaq kaqaj pa mak rumal kajurux b'ik rumal ri itzel taq urayinik. 15 Are
kak'iy ri urayinik jun chub'anik mak, kalax ri makaj pa ranima', ri makaj
are kachaple'x ub'anik, kuk'am loq kamikal.
16 Loq'alaj taq wachalal, ¡misub' iwib'! 17 Ronojel ri utz xuquje'
tz'aqatalaj sipanik chikaj kape wi, ruk' ri Tataxel ri xtikowik ri q'ij xuquje'
ri ik' xuquje' ronojel ri ch'umil ri kaqilo xuquje' man kaqil taj. Ri Dios
man kak'exetaj ta wi man kajunumataj ta ruk' ri mu'j ri xa kak'exenik.
18 Xa rumal ri urayinik ri Dios xub'an chaqe xujalaxik chik junmul rumal
ri tzij rech qas tzij, rech je kujuxik ri tiko'n ri qas k'o kutayij.

Rajawaxik kachakub'ex ri utzij ri Dios

19 Loq'alaj taq wachalal, na'taj we ri' chi'we: Rajawaxik ix sak'aj
chutayik ri kab'ix chi'we, xuquje' man aninaq taj kitzalij uwach xane qas
chichomaj na jas ri kib'ij, xuquje' man aninaq taj kayakataj iwoyawal.
20 Rumal cher ri royawal ri winaq man kub'an taj chi kape ri urayib'al
uk'u'x ri Dios. 21 Rumal k'u wa' chitzaqa kanoq ronojel makaj xuquje'
etzelal ri sib'alaj nim k'o choch ri uwachulew, rech kixkwinik kik'amawa'j
ruk' moch'och'em ri tzij ri xtik pa iwanima', ri tzij ri' kakwinik kixukolo.
22 Makakub'i' ta ik'u'x xwi kita ri utzij ri Dios, ri' xaq kisub' iwib' xane
rajawaxik kib'ano ri kub'ij ri utzij ri Dios. 23 Ri winaq ri xaq xwi xutatab'ej
ri utzij ri Dios man kuchakub'ej taj, kajunumataj ruk' ri winaq ri karil rib'
pa jun ka'yeb'al, 24 are kil taj rib' chupam, kasachan che jas kab'antajik.
25 Ri kajeqi'k pa ri suk' taqanik ri kuya kiritajem xuquje' kuchap uk'u'x
kak'oji' chupam, man kasachan taj che ri xutatab'ej, kuk'amawa'j na ri
tewechib'al are kuchakub'ej ri tzij.
26 We k'o jun kub'ij chi kojonel, man kuq'il ta k'ut rib' chub'ixik etzelal,
maj kutayij ri' ri kub'ij. 27 Ri utz laj kojonem ri man ch'uluj taj choch ri
Dios ri Tataxel, are kichajixik ri e maj kitat kinan xuquje' ri e malka'n taq
ixoqib', xuquje' tasoj ib' che ri etzelal rech ri uwachulew.

2

Man xaq ta e k'yaqal winaq ki'cha'o

1 Wachalal, jas che kib'ij chi k'o ikojob'al chirij ri juluwem laj Ajawxel
Jesucristo we xaq k'yaqal winaq ki'cha'o. 2 Qa'nampe che kok b'ik jun
winaq iwuk' ukojom b'ik jun umulq'ab' b'antal che q'ana pwaq xuquje'
uk'exexem b'ik ratz'yaq, k'a te ri' kok xuquje' b'ik jun meb'a ri jarinaq
chi ri ratz'yaq ri ukojom. 3 We kib'ij che ri ujalalem b'ik ratz'yaq, utz
kat'uyi' lal waral, are utz wa' we k'olib'al ri' che la are k'u ri meb'a' kib'ij
che: Chattak'al apanoq chila', o chatt'uyul pa le ulew. 4 ¿La junam ri'
tajin kib'an chike we winaq ri' we jeri' kixno'jinik, la man k'ax ri' ri tajin
kixno'jinik?
5 Qas chitampe', loq'alaj taq wachalal: Ri Dios xu'cha' ri e meb'aib'
ri a'juwachulew rech ku'xik q'inomab' pa ri ajawarem ri kuya na chike
konojel ri winaq ri kakiloq'aj ri ub'i'. 6 Ix iwetzelam ri meb'a', ¿la man are
ri q'inomab' ri qas keb'anow k'ax chi'we xuquje' kixkik'am b'ik choch ri
q'atb'al tzij? 7 ¿La man are ri q'inomab' ri kakib'ij itzel taq tzij che ri Dios
ri ikojom?
8 Utz ri' kixno'jinik, we kib'ano jetaq ri kub'ij ri taqanik: *Chaloq'aj
ri a'k'ulja jetaq kab'an chuloq'axik awib' at,*✡ 9 are k'u we xaq ki'cha' ri
ki'loq'aj kixmakunik, man inimam ta ri' ri taqanik. 10 Jeri' rumal cher ri

✡ **2:8** 2:8 Levítico 19:18.

winaq ri tz'aqat chunimaxik ri taqanik, kasach k'u apanoq che unimaxik
jun che ri taqanik, xsach ri' che ronojel. 11 Are ri Dios xb'inik: Ma'tzukuj e
keb' awixoqil, are' xuquje' xb'inik matkamisanik.✡ Wine man katzukuj
e keb' awixoqil xaq xwi xatkamisanik, man xanimaj ta ri' ri taqanik.
12 Qas utz chixtzijonoq, qas utz chixno'jinoq, rumal iweta'm chi kaq'at
na tzij pi'wi' rumal cher ri taqanik kuya b'e chaqe kaqab'an ri utz taq
jastaq. 13 Pa ri q'ij rech q'atoj tzij, makatoq'ob'isax ta uwach ri winaq ri
makutoq'ob'isaj ta chi uwach jun chik. Ri winaq ri xutoq'ob'isaj uwach
jun chik, katoq'ob'isax na uwach pa ri q'ij rech q'atoj tzij.

Ri kojob'al rachi'l ri utz taq chak

14 Wachalal, ¿jas kutayij che jun kub'ij chi k'o ukojob'al we man kub'an
utz taq chak? Ri kojob'al are kattaqchi'nik chub'anik utz taq chak.
15 Qa'nampe che k'o jun alaxik achi o ixoq ri maj ratz'yaq xuquje' maj
uwa. 16 K'a te ri' kape jun chi'we ix kub'ij che: "No'jim kate'ek, kapis
awib' xuquje' utz kab'an che ri awa'im rech man katnum taj." Maj k'u
kuya che ¿la utz ri' we jeri' kaqab'ij che ri winaq ri'? 17 Je xuquje' ri
kojob'al we man kaqachakub'ej ri kub'ij maj kutayij.

18 Wine k'o jun kub'ij: "At k'o akojob'al are k'u ri in nub'anom utz taq
chak." Qilab'a': chak'utu ri akojob'al ri maj utz taq chak ab'anom ruk', in
kink'ut ri nuchak chawach ri nub'anom ruk' ri nukojob'al. 19 Ri at kakojo
chi xa jun ri Dios, je'lik ri'. Ri itzel taq uxlab'al kakikojo chi xa jun ri
Dios xuquje' keb'irib'atik kakixi'j kib' choch. 20 ¡Sib'alaj at kon! Pa ku'x
chi ri kojob'al man rachi'l taj utz taq chak. 21 ¿La man k'u xb'ix che ri
Abraham chi suk' achi rumal cher xunimaj utzujik ri uk'ojol che sipanik
cho ri Dios pu'wi' ri tzujb'al sipanik?✡ 22 Kawilo ri ukojob'al xuquje' ri
utz uchak junam xechakunik, ri Abraham xtz'aqat ri ukojob'al rumal ri
utz chak ri xub'ano. 23 Je' xk'ulmatajik jetaq ri tz'ib'atal loq: *Ri Abraham
xukojo ri xub'ij ri Dios che,✡ruk' wa' xb'ix che chi jun suk' achi, rumal ri'
xok che rech ch'ab'e'n ri Dios.*✡

24 Kiwilo, kab'ix suk' che jun winaq rumal ri utz taq chak kub'ano, man
xaq xwi taj rumal ri ukojob'al. 25 Je xuquje' xk'ulmataj ruk' ri Rahab ri jun
ixoq ri makuninaq kuk' e k'i achyab'. Xb'ix che chi suk' rumal cher xuya
k'olib'al jaw xkawaj wi kib' ri achyab' a'j Israel k'a te ri' xu'to'o xa'nimaj
b'ik, xeb'e chik pa jun b'e.✡ 26 Ri tyo'jal are maj ri uxlab'al che are junam
ruk' ri kojob'al are maj utz taq chak ruk'. Kajunumataj ruk' jun kaminaq.

3

Rajawaxik qas kuna' jun ri kub'ij

1 Wachalal, mijaluj iwonojel ix a'jtijab', rumal cher iweta'm chi k'ax
na ri kab'an chuq'atik tzij pa qawi'. 2 Qonojel kujsach apanoq. We k'o
jun winaq ri man kasach ta wi pa ri utzij, jun suk' laj winaq ri', kakwin
ri' kuchajij ri utyo'jal. 3 Ri kej are kaqakoj ri ch'ich' pa kichi' kujkwinik
ke'qajik'o, rech kujkinimaj, kujkwinik kab'an qe pa kiwi'. 4 Chiwila xuquje'
ri e jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' pune e nima'q xuquje' kepaqchi'lo'x rumal
ri nimaq taq kyaqiq', xa jun laj nitz' ri kakoj chub'inisaxik. 5 Je xuquje'
ri qaq' jun chike ri sib'alaj nitz' rech ri qatyo'jal, xa k'u kunimarisaj
rib' che ri mayijab'al taq jastaq. Chichomajmpe rij, xa jun laj nitz' q'aq'

✡ **2:11** 2:11 Éxodo 20:13, 14; Deuteronomio 5:17, 18. ✡ **2:21** 2:21 Génesis 22:1-14. ✡ **2:23** 2:23 Génesis 15:6. ✡ **2:23** 2:23 2 Crónicas 20:7; Isaías 41:8. ✡ **2:25** 2:25 Josué 2:1-21.

kak'atow jun nimalaj juyub'. 6 Je xuquje' ri qaq' jun itzel q'aq' nojinaq che etzelal. Jun chike ri nitz' che ri qatyo'jal are wa' ri kuch'ulujij ronojel ri qatyo'jal, we kak'atisax rumal ri tyo'nel q'aq', kakwinik kuk'atisaj ronojel ri qak'aslemal. 7 Ri winaq kwininaq che kimanxorisaxik konojel kiwach a'waj, juyub'il taq a'waj, a'waj ri kerapinik, a'waj rech pa ri ja', xuquje' a'waj ri kakijururej kib' choch ri ulew. 8 Man k'o ta k'u jun winaq kwininaq chumanxorisaxik ri raq'. Sib'alaj itzel, maj jun kwininaq chuq'ilik, nojinaq che etzelal jetaq ri utyo'b'al ri kumatz ri kakamisanik. 9 Ruk' ri qaq' kaqaq'ijila'j ri Dios xuquje' ruk' ri qaq' ke'qetzelaj kiwach ri winaq ri e tiktal rumal ri Dios. 10 Pa ri qachi' kel wi loq tewechib'al xuquje' kel loq etzelal. Makuya ta k'ut jeri' kak'ulmatajik. 11 Pa jun k'iyib'al ja' ¿la kel loq ki' ja' xuquje' k'a ja'? 12 Wachalal, ¿la kakwin jun uche'al higos kuwachij olivo? ¿La kakwin ri uche'al uvas kuwachij higos? Man kakwin taj, xuquje' man kak'iy taj ki' ja' pa jun k'iyb'al k'a ja.

Keb' uwach eta'manik

13 We k'o jun chi'xo'l qas k'o reta'mab'al xuquje' qas kuch'ob' ri kub'ano, chuk'utu' ruk' ri uno'jinik xuquje' ruk' ri utz taq chak ri kub'ano. 14 Are k'u we k'ax kina' che jun chik, xuquje' kiwetzelaj uwach, man kuya taj jeri' kixno'jinik. Man kina' taj nimal, xane are chib'ana ri utzilal. 15 We are kib'an ri etzelal man are ta tajin kikoj ri' ri eta'mab'al rech ri Dios xane are tajin kikoj ri reta'mab'al ri winaq xuquje' ri reta'mab'al ri Itzel. 16 Jawje' k'o wi oyawal, k'axal, nimal xuquje' ronojel uwach etzelal chila' k'o wi sachinaqil. 17 Ri eta'manik ri kape ruk' ri Dios sib'alaj ch'ajch'oj, sib'alaj kajororik, kutoq'ob'isaj wach xuquje' man kub'an ta b'anoj tzij. 18 Ri uwachinik ri suk'al katik pa ja'maril jeri' rech kakechab'ej ri winaq ri kakitik ja'maril.

4

Chimoch'o iwib' cho ri Dios

1 ¿Jawje' kape wi ri nim taq ch'o'j xuquje' ri nitz' taq ch'o'j ri kak'ulmataj chi'xo'l? ¿La man k'u kak'ulmataj wa rumal ri itzel taq rayinik ri k'o pa iwanima'? 2 Man kixkwin taj chuloq'ik ri jastaq ri kirayij, kixkamisanik rumal ri ti'tatem ri k'o chi'we. Kixk'ank'atik rumal ri' kixch'o'jinik. Maj k'o iwuk' rumal man kitata che ri Dios. 3 Man kaya'taj taj ri jastaq ri kito rumal che etzelal kikoj wi, xaq rech ri itzel taq irayinik. 4 ¡Winaq ri man utz ta iwanima' ruk' ri Dios! ¿La man iweta'm chi ri ke' ranima' ruk' ri jastaq rech uwachulew kub'an uk'ulel ri' che ri Dios? Xapachin ri ke' uk'u'x ruk' ri jastaq rech uwachulew kub'an uk'ulel che ri Dios. 5 ¿Te'q pik'u'x chi xaq b'anoj tzij ri kub'ij ri utzij ri Dios are kub'ij chi sib'alaj kuloq'aj ri Uxlab'ixel ri k'o pa qanima'? 6 Ri Dios pa ri utoq'ob' kujuto'o. Rumal ri' kub'ij pa ri tz'ib'atalik: *Ri Dios man ku'k'amawa'j taj ri nimal kakina'o, xaq xwi nim ke'rilo ri kakimoch' kib'.*✡ 7 Chimoch'o iwib' choch ri Dios, rech kixuk'amawa'j. Man kiya ta b'e che ri Itzel kok chi'we xaq jeri' kanimaj b'ik. 8 Chixqeb' ruk' ri Dios rech kaqet are iwuk'. ¡A'jmakib' chich'ajch'ob'ej iwib'! Ri man qas tzij taj ix k'olik, chich'ajch'ob'ej ri iwanima'. 9 Chik'amawa'j uq'ab' chi maj k'o iwuk', chixoq'oq, k'ax china'. Chik'exa ri itze' pa oq'ej xuquje' ri iki'kotemal pa b'is. 10 Chimoch'o iwib' cho ri Dios rech kuya na iq'ij.

✡ **4:6** 4:6 Proverbios 3:34.

11 Qachalal, mib'ij k'ax chib'il taq iwib'. We k'o jun itzel katzijon che ri
rachalal, o wine kuq'at tzij pu'wi', tajin karetzelaj ri' ri taqanik, man tajin
ta kunimaj ri' ri taqanik xane tajin karesaj uwach ri q'atal tzij. 12 Xa jun
ri Dios q'atal tzij, ri kakwinik kakolonik xuquje' kub'an k'ax. Are k'u ri at,
¿jachin jun je' kana'o cher kaq'at tzij pu'wi' ri ajil tz'aqat?

Ri kak'ulmataj na chwe'q kab'ij

13 Chitampe ri kinb'ij, ix kib'ij kamik kuje' pa we jun tinimit ri', kujk'oji'k
jun junab' chila', kaqab'an qak'ay rech kaqach'ek qarajil. 14 ¡Man ne
iweta'm taj jas ri kak'ulmataj chwe'q! ¿La iweta'm jas ruk' kajunumataj
wi ri ik'aslemal? Jer ix k'o ri sutz' xaq k'a te kuk'ut q'anoq rib' xuquje'
xaq k'a te' kasachik. 15 Ri qas rajawaxik kib'ij are: we karaj ri Ajawxel
kujk'asi'k, kujk'asi' wa' rech kaqab'ano ri qachomam ub'anik. 16 Man je
ta k'u ri' tajin kib'ano, kina' nimal che taq ri iwetzelal, man utz ta k'ut
una'ik nimal. 17 Xaq jeri' xapachin ri reta'm ub'anik utzilal k'a te ri' man
kuchakub'ej taj, kamakunik.

5

Ri k'ax ri kape na pa kiwi' ri q'inomab'

1 ¡Q'inomab', chitampe'! Chixoq'oq, chiraqa ichi' rumal cher kape na
nimalaj k'ax pi'wi'. 2 Xq'ay ri iq'inomal, ri iwatz'yaq xixjutirik. 3 Xpusir ri
q'ana pwaq iwuk'. Ri pus taq pwaq kuq'alajisaj na ri imak xuquje' kuporoj
na ri ityo'jal. Imulim sib'alaj nim pwaq, pune iweta'm chi ix k'o chi pa
taq ri k'isb'al taq q'ij. 4 ¡Chitampe'! Ri kirajil ri ajchakib' ri xkichakuj
ri iwulew ri man xitz'aqatisaj taj kakicha' kib' chi'we. Ri kich'awem ri
ajchakib' xtataj rumal ri Ajawxel, ri kakwin chub'anik ronojel jastaq. 5 Ix
qas inimarisam iwib' ruk' taq ri iq'inomal, xaq xwi iq'ob'isam iwib' rech
kixpilik are kuriq ri q'ij kaq'at tzij pi'wi'. 6 Xikamisaj, xuquje' xiq'at tzij
pu'wi' ri suk' winaq, man xiya ta b'e che xuto' rib'.

Rajawaxik kikoch'o ri k'ax ri kiriqo

7 Rumal k'u ri' wachalal, chichajij iwib' k'a pa ri upetib'al ri Ajawxel.
Chik'ama ino'j chrij ri kub'an ri ajtikolob' are karaye'j ri je'lalaj uwach
ri utiko'n, xuquje' karaye'j chi kaqaj ri jab' ri kab'eyetajik. 8 Je chib'ana
ix, ko chixk'oloq, chiwaye'j ruk' koch'onik ri upetib'al ri Ajawxel ri xqeb'
loq. 9 Wachalal, xaq mixch'o'jinik, rech man kaq'at taj tzij pi'wi'. Man naj
ta chik k'o wi loq ri q'atal tzij chaqe. 10 Wachalal, chik'ama jun ino'j che
ri xk'ulmataj kuk' ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, xkiriq k'ax xuquje' ruk'
koch'onik xkiq'alajisaj ri ub'i' ri Ajawxel. 11 Qas tzij wi, sib'alaj utz kech
ri qas tzij kek'oji'k. Xita ri kab'ix che ri Job' chi xjeqi' uk'u'x chirij ri Dios,
k'isb'al rech xtewechi'x rumal ri Dios. Ri Ajawxel sib'alaj utz, kutoq'ob'isaj
qawach xuquje' maj uk'isik ri utoq'ob'.✡

12 Ri qas kinchilib'ej chi'we wachalal are mikoj ri ub'i' ri Dios, ri ub'i' ri
kaj, ri ub'i' ri uwachulew o japaskux chi ne jun jastaq are kib'an ch'ekom
tzij. We kib'ij chi jeri', jeri' ri', we kib'ij chi man je ta ri', man je ta ri', rech
man kaq'at ta tzij pi'wi'.

13 We k'o jun chi'we kab'isonik pa ranima', chib'ana ch'awem ruk'. We
k'o jun kaki'kotik, chub'ixoj b'ix. 14 We k'o jun chi'we yawab', taqanoq
chikisik'ixik ri k'amal taq b'e rech ri komontyox rech kab'an ch'awem
pu'wi' xuquje' kakoj aceite olivo che, pa ri ub'i' ri Jesús. 15 Ri ch'awem
ri kab'an ruk' kojob'al kukunaj ri yawab', ri Ajawxel kuwa'jilisaj na ri

✡ **5:11** 5:11 Job 1:21, 22; 2:10.

yawab'. We makuninaq, kakuyutaj na ri umak ri ub'anom. 16 Rumal ri',
chitzujuj iwib' che ri imak chib'il taq iwib', xuquje' chib'ana ch'awem
chib'il taq iwib', rech kixkunatajik. Ri uch'awem ri suk' winaq sib'alaj
kwinel, xuquje' kakwinik kuya che ri winaq ri kuto. 17 Qilampe ri Elías,
ri q'alajisal utzij ri Dios, jun winaq jetaq ri uj. Xuna' ri k'ax jetaq ri
kaqarik uj, xub'an ch'awem ruk' chuq'ab' rech man kub'an ta jab', qas
xk'ulmataj wi ri xuto, oxib' junab' ruk' nik'aj maj jab' xub'ano.✡ 18 Xub'an
chik ch'awem junmul rech kaqaj jab', xqaj ri jab', xraxar ri ulew xuquje'
xwachin ri tiko'n.
19 Wachalal, we k'o jun chi'we kel kanoq pa ri qas tzij, k'a te ri' jun chik
katzalin pa qas tzij, 20 ri winaq ri kato'w ri ajmak rech katzalij pa ri qas
tzij, xkwinik xuto'o rech man xkam taj we winaq ri' xuquje' xuto'o rech
xel chuxe' sib'alaj k'i makaj.

✡ **5:17** 5:17 1 Reyes 17:1; 18:1.

RI NAB'E WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PEDRO

Majib'al re

Ri taqo'n Pedro are nab'e chike ri kab'lajuj tijoxelab' ri xya k'utu'n chike rumal ri Jesús are xk'oji'k cho ri uwachulew.

Ri k'isb'al taq uq'ij ri Pedro xuquje' ri upatanijik xk'ulmatajik are k'amal b'e pa ri komontyox je la' pa ri tinimit Roma, pa taq ri junab' 60 d C. Are xreta'maj chi tajin kab'an k'ax chike chi ri komontyox ri e k'o pa ri le'aj rech ri tinimit Roma (are wa' ri tinimit ri e k'o pa ri tinimit Turquía kamik) xutz'ib'aj we wuj ri' chike rech jeri' kuya kichuq'ab' rech kejeqi' pa ri kikojob'al che ri Jesús.

Ri Silas are xe'jachow ri wuj ri xutz'ib'aj ri Pedro, we Silas sib'alaj xchakun ruk' ri taqo'n Pablo. (Chawilampe ri Hechos 15:22; 17:15.)

Ri Pedro kutzijoj rij ri Silas xuquje' kub'ij chi xtob'an ruk' ri Pedro chutz'ib'axik ri wuj.

Pa ri wuj k'o oxib' q'at.

1. Pa ri nab'e ri Pedro kub'ij chike ri e sik'il taq re ri wuj chi rajawaxaxik kakik'asleb'ej ri tyoxalaj k'aslemal pa ronojel ri kakib'ano.

We winaq ri' man a'j Israel taj xek'oji'k xkib'an ri itzel taq jastaq (man keta'm ta wi uwach ri Dios) kamik k'ut e tyoxalaj tinimit, e kachi'l ri utinimit ri Dios ri e sik'ital pa ri k'ak' k'aslemal.

2. Pa ri ukab' q'at ri Pedro kutzijoj rij chi we k'aslemal ri' kaya na chike ri kakib'an k'ax chike ri kojonelab' xuquje' chi kemayijan na jun q'ijal.

3. K'isb'al re, ri Pedro kutzijoj rij chi ri e sik'il taq re ri uwuj tajin kakiriq k'ax rumal ri kikojob'al, xuquje' kub'ij chi we ri' tzi kak'ulmataj wi na.

Ri Mesías xuriq k'ax rumal ri' kojonel ri kojonelab' kakiriq wi na k'ax.

Ri e terene'l taq re ri Jesús kaye'm ri q'ij are kape ri Dios chikisolixik pune k'u tajin kakiriq ri k'axk'olal kekwinik kakik'utu chi e rech ri Dios.

1 Ri Pedro, taqo'n rech ri Jesucristo, kutaq rutzil kiwach ri e cha'talik
rumal ri Cristo, xuquje' konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Ponto,
Galacia, Capadocia, Asia xuquje' Bitinia. 2 Ri e cha'talik rumal ri kwinel
laj uchak ri Dios Tataxel pa ri Uxlab'ixel, ri xetyoxirisataj rumal xkinimaj
ri Jesucristo xuquje' xe'tortajik ruk' ri ukik'el, kinwaye'j chi kik'amawa'j
nimalaj toq'ob' xuquje' ja'maril.

Q'ijila'tal ub'i' ri Dios rumal ri ku'lib'al qak'u'x ri uya'om

3 Q'ijila'tal ub'i' ri Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo, xa rumal ri utoq'ob'
xub'an chaqe xujalax chik junmul pa ri uk'astajib'al ri Jesucristo rech jeri'
k'o jun k'aslik qaku'lib'al ku'x 4 xuquje' kaqak'amawa'j ri qechab'al ri man
katukin taj, man ch'uluj taj, xuquje' man sachel taj uwach. Ri echab'al
ri', yaktal chi'we pa ri kaj. 5 Rumal cher ix ri' ri ixchajitalik rumal ri
ukwinem ri Dios rumal ri ikojob'al k'a chopan na ri q'ij are kak'ut chi'wach
ri kolotajem pa taq ri k'isb'al taq q'ij.

6 Rumal wa' rajawaxik kixki'kotik, pune iriqom k'i uwach k'axk'olal, pa
taq we q'ij kamik. 7 Ri q'ana pwaq*, pune xaq sachel uwach, pa ri q'aq'
kab'an wi na rilik we qas utz. Je xuquje' ri ikojob'al nim na ub'anik choch
ri q'ana pwaq, kil na we qas utz xuquje' we taqalik kaya nim uq'ij are
kape ri Jesucristo.

---

* **1:7** 1:7 Ri q'ana pwaq kaya pa ri q'aq' rech jeri' kel kan ri ch'uluj che. Ri q'ana pwaq man kak'at taj xane kach'ajch'ojirik.

8 Ri ix kiloq'aj ri Jesucristo pune man iwilom uwach, kikojo chi k'olik,
xuquje' sib'alaj kajuluwik ri iki'kotemal. 9 Jeri', rumal tajin kik'amawa'j ri
ikolotajem rumal ri ikojob'al.
10 Ri e q'alajisal taq utzij ri Dios xkitzijoj ri toq'ob' ri yaktalik ri kaya na
chi'we, a're' xkisolij rij jas ub'anik we koltajem ri'. 11 Are xkaj xkich'ob'
rij jachike q'otaj xuquje' jas taq ri' ri k'axal ri kub'ij ri Uxlab'ixel rech ri
Cristo, ri k'o chike a're'. Ri Uxlab'ixel xub'ij chike jas ri k'ax ri kuriq na
ri Cristo xuquje' ri juluwem ri kape na. 12 Xq'alajisax chkiwach chi man
a're' taj tajin kakipatanij kib', xane are tajin kixkipatanij ix. Xkitzijoj ri utz
laj tzij ri katzijox chi'we kamik ruk' ri ukwinem ri Uxlab'ixel ri xtaq loq
pa ri kaj. Ri angelib' sib'alaj kakirayij rilik we jastaq ri'.

Man kixmakun taj

13 Rumal ri' qas chib'ana ronojel ri jastaq ruk' eta'mab'al, qas chichomaj
ri kib'ano, chi jeqeb'a ik'u'x pa ri toq'ob' ri kaya'taj na chi'we are kape ri
Cristo. 14 Chixnimanoq jetaq ri kakib'an ri ak'alab' are kenimanik, man
je ta kixno'jinik jetaq ri kixno'jin kanoq nab'e are k'amaja' iweta'mab'al.
15 Man kixmakun taj, rumal cher ri Dios ri xixsik'in apanoq tyoxalaj Dios.
16 Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Chitasa iwib' che ri mak jetaq ri in nutasom wib' che
ri mak.*✡
17 Jeri' rumal cher are kib'ij iTat che ri kakwinik kuq'at tzij pa kiwi'
konojel, chimoch'o b'a iwib' rumal cher xaq ix ik'owel choch ri uwachulew.
18 Iweta'm chi xa xixesax loq pa ri k'aslemal ri xiwechab'ej kanoq chike
ri itat inan ojer. Man q'ana pwaq man saq pwaq taj xloq'b'ex iwe, 19 xane
ruk' ri je'l laj ukik'el ri Cristo ri paqal rajil, kajunumataj ruk' ri ukik'el ri
jun laj chij ri man k'o ta uyab' xuquje' man ch'uluj taj. 20 Are wa' ri Cristo
ri xuchaple'j ito'ik pa taq we k'isb'al taq q'ij ri', ri xcha'loq rumal ri Dios
are majo'q katiktaj loq ri uwachulew. 21 Xa rumal ri Jesús, kikojo chi ri
Dios xuk'astajisaj ri Jesús xuquje' xunimarisaj uq'ij, rumal la' weta'm chi
ri ikojob'al xuquje' ri ku'lib'al ik'u'x jeqel chirij ri Dios.
22 Kamik k'ut chi ixch'ajch'oj chik rumal xinimaj ri qas tzij, pa ri
Uxlab'ixel, qas chiloq'aj iwib' ruk' ronojel iwanima' xuquje' ruk' ronojel
ichuq'ab'. 23 Ix xixalax chik junmul, man ix rija'l ta chik winaq ri xaq
kamel xane maj ikamik rumal cher ix rija'l chi ri utzij ri Dios ri k'aslik
chib'e q'ij saq:
24 *Konojel ri winaq xaq jer e k'o q'ayes, ri kije'lal junam ruk' ri kotz'i'j ri
kak'iy cho ri saq; are kachaqi'jar ri q'ayes katzaq ri ukotz'i'jal.*
25 *Are k'u ri utzij ri Dios jeqel chib'e q'ij saq.*✡
Are wa' ri tzij ri utz laj tzij ri tzijotal chi'we.

2

1 Rumal ri' chitzaqa b'a kanoq ronojel etzelal, ri taqchi'nik pa mak,
kawachaj, ti'tatem xuquje' ronojel uwach b'anoj tzij. 2 Chirayij ri utzij
ri Dios jetaq ri kub'an jun laj ak'al kurayij ri leche rech jeri' kixki'yik pa ri
ikolotajem. 3 Jeri' chib'ana rumal cher iweta'm chik chi ri Ajawxel sib'alaj
utz.

Ri k'aslik ab'aj xuquje' ri utinimit ri Dios

4 Ri Cristo are k'aslik ab'aj cha'tal rumal ri Dios ri xetzelax kumal ri
winaq. Chixqeb' ruk' Are'. 5 Ri ix k'ut jer ix k'o k'aslik taq ab'aj ri kakoj
chuyakik ri Templo rech chikajil. Jeri' rech kixux ch'awenelab' cho ri Dios

✡ **1:16** 1:16 Levítico 19:2. ✡ **1:25** 1:25 Isaías 40:6-9.

rech kitzuj sipanik che ri Dios pa Jesucristo ruk' ri utob'anik ri Uxlab'ixel.
6 Ri tz'ib'atalik kub'ij: *Chiwilampe', kinya pa Sión jun ab'aj ri nucha'om xuquje' paqal rajil, xapachin ri kakub'i' uk'u'x chirij man kel ta uk'ixib'al.*✡
7 Chi'wech ix ri ix kojonelab' wa', we ab'aj ri' sib'alaj k'o uq'ij, chike ri man e kojonelab' taj, *are wa' ri ab'aj ri xketzelaj uwach pune jeri' xux na ri ab'aj ri qas k'o kutayij.*✡ 8 Xuquje': *Jun ab'aj topib'al aqanaj, ri ku'tzaq e k'i.*✡ Ri winaq ketzaqik are man kakinimaj taj ri utz laj tzij ri kab'ix chike.
9 Ri ix k'ut ixcha'talik taq ija'l, ix ch'awenelab' cho ri Dios, ix jun tinimit ri ixcha'talik, ix utinimit ri Dios, ix tzijol taq rech ri je'l laj taq uchak ri Dios ri xixresaj loq pa ri q'equ'mal, xixuk'am loq pa ri mayijab'al laj tunal.
10 Ri ix nab'e kanoq man ix utinimit taj ri Dios, kamik k'ut ix utinimit chik. Ojer man ik'amawa'm taj ri utoq'ob' ri Dios kamik k'ut ik'amawa'm chik.
11 Loq'alaj taq wachalal, qas kinta chi'we ruk' ronojel na k'u'x, je ta ne ri ix k'o wa'katel cho ri uwachulew, chitasa iwib' che ri mak ri kach'o'jinik ruk' ri ik'aslemal. 12 Qas utz chixno'jinoq chikiwach ri man e kojonelab' taj, rech man kakib'ij taj chi itzel kixno'jinik xane are kakil ri utz taq ino'jib'al rech jeri' kakiya na uq'ij ri Dios pa ri q'ij rech kolotajem.
13 Chi'nimaj konojel ri e q'atal taq tzij rech uwachulew pune are ri qas nim kab'an rech, 14 xuquje' chi'nimaj ri e kitaqo'n, rumal cher ri nim q'atal tzij are kaq'atow tzij pa kiwi' ri kakib'an etzelal xuquje' kuya kiq'ij ri kakib'an utzilal. 15 Ri urayib'al uk'u'x ri Dios are chi kab'an ri utzilal rech kaq'atex ri etzelal ri kakib'an ri itzel taq winaq ri maj keta'mab'al.
16 We are kib'an ri suk'al qas kixk'oji' na ri' pa ri kiritajem, man are ta kib'an ri etzelal xane are chib'ana ri utzilal rech jeri' kik'utu chi ix patanil rech ri Dios. 17 Nim chi'wila konojel ri winaq, chi'loq'aj ri alaxik, chimoch'o iwib' choch ri Dios xuquje' chinimaj ri nim q'atal tzij.
18 Ajchakib', chimoch'o iwib' xuquje' chi'nimaj ri ajchoq'e chak man xwi taj ki'nimaj ri utz kakib'an chi'we, xane chi'nimaj pune itzel keno'jin chi'we. 19 Jeri' rumal cher sib'alaj nim kil jun rumal ri Dios pune utz kano'jinik kab'an k'ax che. 20 ¿Jas k'u che nima'q kina'o ruk' ri k'ax kib'ano? Kab'an k'ax chi'we rumal ri k'ax ri kib'ano, we kab'an k'ax chi'we rumal ri utzilal ri kib'ano, ri Dios kuya na iq'ij. 21 Are wa' ita xixusik'ij apanoq ri Dios, ri' ri Jesucristo xuriq k'ax, xuquje' xuk'ut kanoq chi'wach jas je' rajawaxik kixno'jinik. 22 Ri Cristo maj jun nitz' laj mak xub'ano, xuquje' man xub'ij ta wi jun k'ax laj tzij. 23 Are xb'ix k'ax taq tzij che, man xutzalij ta uwach, are xuriq k'ax, man xuq'at taj tzij pa kiwi' ri winaq, xane xujach rib' choch ri suk' laj q'atal tzij. 24 Ri Cristo xuk'am b'ik pa ri utyo'jal ri qamak choch ri ripb'al, jeri' rech kujkamik man kaqab'an ta chik ri mak, xane rech kujk'asi'k chub'anik ri suk'al. Xa rumal ri usokotajik ri Cristo xixutzir ix. 25 Nab'e kanoq, je ri ix k'o ri sachinaq chij, kamik k'ut xixtzalij loq ruk' ri ajyuq' ri kakwinik kuchajij ri ik'aslemal.

3

Ri rajawaxik kakib'an ri k'ulanik taq winaq

1 Ri ix k'ulanik taq ixoqib', chi'nimaj ri iwachajilal, rech jeri' we k'o jun chike ri achajilom man kukoj taj ri utzij ri Dios, kach'eketaj na, 2 rumal cher karil na ri utz laj ino'jib'al pa ri ik'aslemal. 3 Ixoqib', man are ta je'l kixka'yik we kiwiqiqej iwib' ruk' q'ana pwaq rachi'l chachal xuquje' kikoj atz'yaq paqal taq rajil. 4 Xane are chuxoq ije'lal ri kel loq pa taq iwanima'

✡ **2:6** 2:6 Isaías 28:16. ✡ **2:7** 2:7 Salmos 118:22. ✡ **2:8** 2:8 Isaías 8:14-15.

are wa' ri maj uk'isik xuquje' sib'alaj kajororik. Are wa' ri sib'alaj k'o uq'ij choch ri Dios. 5 Jewa' xeno'jinik ri tyoxalaj taq ixoqib' ojer, xkub'i kik'u'x chirij ri Dios, xe'kinimaj ri e kachajilal. 6 Je' chixno'jinoq jetaq ri xno'jin ri Sara, xunimaj ri Abraham, wajaw xcha che.✡ Ix ix ral ri Sara we kib'an ri utzilal man ruk' taj xib'in ib'.

7 Je xuquje' ix achajilom, qas chichomaj na ri kib'an kuk' ri iwixoqilal, nim chi'wila', jeri' rumal cher jun ixoq man ko taj. Ri achi xuquje' ri ixoq junam a're' a'jchoq'e ri uje'lal ri k'aslemal. We utz kixno'jinik maj kaq'aten ri' ri ich'awem cho ri Dios.

8 Kisb'al rech chixk'oloq pa utzilal kuk' konojel ri winaq; chitzijoj chib'il taq iwib' ri k'ax xuquje' ri ki'kotemal ri kiriqo, chiloq'aj iwib', che'l ik'u'x chike nik'aj chik, xuquje' chimoch'o iwib'. 9 Mitzalij uk'axel ri etzelal ri kab'an chi'we, xane chi'tewechi'j ri kakib'an k'ax chi'we jeri' rumal ri ix, ix sik'ital chi rechab'exik ri tewechib'al. 10 Qas tzij:

Ri winaq ri karaj kuk'asleb'ej ri uk'aslemal pa ja'maril, rajawaxik qas kuna' na ri kub'ij, chuq'ila rib' chub'ixik b'anoj taq tzij.

11 *Chuq'ila rib' chub'anik etzelal, are chub'ana ri utzilal. Chutzukuj xuquje' chuterene'j ub'anik ri ja'maril.* 12 *Jeri' rumal cher ri Dios ke'rilo ri e suk' taq winaq, xuquje' kuta ri kich'awem, xa k'u ke'retzelaj ri kakib'an etzelal.*✡

13 ¿Jachin ta k'u ri' ri kab'anow k'ax chi'we we are kib'an ri utzilal? 14 Utz iwe we kiriq k'ax rumal ri utzilal ri kib'ano, mixi'j iwib' xuquje' miya iwib' pa xib'ixik rumal ri kexib'in ri winaq. 15 Xane are nim chiwila ri Cristo ri iwAjaw ri k'o pa iwanima'. Ruk' utzilal chib'ij chike ri winaq ri ketow chi'we jachin chirij jeqel wi ik'u'x. 16 Chib'ana ruk' utzilal xuquje' ruk' mek'ek'em, man ruk' ta itzel taq chomab'al, rech kek'ix ri winaq kakib'an b'anoj tzij chi'wij xuquje' ri itzel ketzijon chi'we. 17 We karaj ri Dios kiriq k'ax, kiriq ri', are katanik kiriq k'ax rumal ri utzilal ri kib'ano, cho we kiriq k'ax rumal ri etzelal ri kib'ano.

18 Jeri' rumal cher ri Cristo xa junmul xkam rumal ronojel ri makaj, ri suk' xujach rib' kumal kech ri man e suk' taj rech kixuk'am b'ik ruk' ri Dios. Ri Cristo xuriq ri kamikal pa ri utyo'jal, ri Uxlab'ixel k'ut xuk'astajisaj uwach. 19 Pa ri Uxlab'ixel xe' chutzijoxik ri utz laj tzij chike ri uxlab'al ri e tz'apatz'oj. 20 Are' taq wa' ri uxlab'al ri man xeniman taj pa taq ri uq'ij ri Noé are tajin kuyak ri arca, ri Dios xeraye'j na kakik'ex kik'u'x. Pa ri arca xa e wajxaqib' winaq xekolotajik, are ri ja' xekolowik.✡ 21 Ri ja' kajunumataj ruk' ri qasana' ri kixukolo. Ri qasana' man are ta kuch'aj ri tyo'jal, xane kub'an jun rayib'al rech ch'ajch'ojil re ri qachomab'al choch ri Dios. We koltajem xb'antajik xa rumal ri uk'astajib'al wach ri Jesucristo. 22 Ri Cristo xpaqi' pa ri kaj, xe't'uyul pa uwiqiq'ab' ri Dios, q'atal tzij pa kiwi' konojel ri angelib' xuquje' ri nima'q taq q'atal tzij xuquje' ronojel chuq'ab'.

4

Je chixno'jinoq jetaq ri Cristo

1 China' iwe jetaq ri xuna' ri Cristo are xuriq ri k'ax pa ri utyo'jal, xapachin ri una'om we k'ax ri' pa ri utyo'jal maj chi rech che ri mak. 2 Man are ta chik kub'an ri karaj ri utyo'jal xane are kub'an ri rayib'al uk'u'x ri Dios. 3 Man kib'an ta chik ronojel ri xib'an kanoq kuk' ri man e kojonelab' taj, nab'e maj jachin kixq'aten che ri mak: mak kuk' achyab'

✡ **3:6** 3:6 Génesis 18:12. ✡ **3:12** 3:12 Salmos 34:12-16. ✡ **3:20** 3:20 Génesis 6:1-7; 24.

xuquje' ixoqib', ri q'ab'arik, ri ch'uluj taq nimaq'ij, ri q'ijila'n taq tz'aq ri man e Dios taj, sib'alaj xa'wib'al. 4 Ri winaq kemayijanik rumal cher man junam ta chik kixmakun kuk' kamik, rumal ri' kixkiyoq'o. 5 Kakiya k'u na kwenta choch ri kuq'at tzij pa kiwi' ri e k'aslik xuquje' ri e kaminaqib'. 6 Rumal ri' xtzijox xuquje' ri utz laj tzij chike ri e kaminaqib', rech pune e winaq xeq'atow b'i tzij pa kiwi' pa ri kityo'jal, kek'asi' k'u na je keno'jin k'u na jetaq ri karaj ri Dios.

7 Xqeb' loq ri k'isb'al q'ij rech ronojel ri jastaq. Xaq jeri' chib'ana ch'awem, chixk'asloq, chichomaj ub'anik suk' taq jastaq. 8 Qas chiloq'aj iwib', are wa' ri qas nim ub'anik, rumal cher ri loq'anik kakwinik kukuy ronojel ri makaj. 9 Itzel mixno'jin chike ri k'opan cho taq iwachoch, utz chib'ana che kik'ulaxik. 10 Chi'jujunal, chikojo ri sipanik ri xuya ri Dios chi'we chikipatanixik chi nik'aj, rech qas utz kib'an chukojik ri utoq'ob' ri Dios pa ri k'yaqal ucholajil. 11 Ri kutzijoj ri utzij ri Dios are chub'ij ri utzij ri Dios, ri kapatanijik patanijoq ruk' ri ukwinem ri Dios ri k'o ruk'. Jeri', rech ri Dios kaq'ijila'taj na ri ub'i' pa Jesucristo, che are' ya'tal wi juluwem, ri kwinem chib'e q'ij saq, jeri'.

Utz rech jun we kuriq k'ax rumal ri Cristo

12 Loq'alaj taq wachalal, mixmayijanik che ri k'ax ri tajin kiriqo, ri jer k'o q'aq'. 13 Xane chixki'kotoq chi tajin kiriq k'ax rumal ri Cristo, jeri' rech sib'alaj nim ri ki'kotemal kiriqo are kuk'ut rib' ri ujuluwem ri Cristo. 14 Utz iwe, we ketzelax iwach xa rumal ri ub'i' ri Cristo, rumal k'o ri Uxlab'al rech ri Dios pi'wi', ri kajuluwik. 15 Muriq b'a k'ax jun chi'we xa rumal kamisanel, elaq'om, ch'ayanel, o xane kunim rib' pa taq tzij. 16 We k'u k'o ne jun chi'we kuriq k'ax xa rumal kojonel, muk'ixib'ej, xane chuq'ijila'j ri ub'i' ri Dios rumal cher we winaq ri' ruk'a'm b'ik ri ub'i' ri Cristo.

17 Jeri' rumal xnaqajir loq ri q'ij kachaple'taj uq'atik tzij pa kiwi' ri e rech ri Dios, kachaple'taj b'ik quk' uj, ¿we kachaple'taj b'ik quk' uj, jas k'u ri' ri kak'ulmataj kuk' ri man kakinimaj taj ri utz laj tzij rech ri Dios? 18 Ri tz'ib'atalik kub'ij: *We ruk' k'ax kakolotaj ri suk' winaq, ¿jas lo ri kak'ulmataj na ruk' ri ajmak, b'anal k'ax?*✡ 19 Xaq jeri', kijacha kib' pa uq'ab' ri Tikol kaj ulew, ri winaq ri kakiriq k'ax rumal cher jeri' karaj ri Dios, xuquje' are kilij ub'anik ri utzilal.

5

Ri pixab' ri kaya chike ri kojonelab'

1 Kinb'ij chike ri e kamal taq b'e ri e k'o chi'xo'l, in in jun k'amal b'e jetaq ri ix, xinwilo ri k'ax ri xuriq ri Cristo xuquje' ix wachi'l pa ri ujuluwem ri Dios ri kuk'ut na, kinchilib'ej chi'we: 2 Chi'chajij ri kojonelab' jetaq kub'an ri ajyuq' ku'chajij ri u'chij. Man xa ta rumal kixtaqchi'xik xuquje' man rumal taj ri ijiq'jatik che pwaq, xane qas k'axir ik'u'x chupatanixik ri Dios jetaq ri karaj are'. 3 Mib'an k'ax chike ri e ya'tal chi'we ki'chajij, xane chik'utu chikiwach jas je' rajawaxik keno'jinik. 4 Rech are kape ri nimalaj Ajyuq', ix kik'amawa'j na ri korona rech juluwem.

5 Je xuquje' ix alab'om, chinimaj ri e k'amal taq b'e, chimoch'o iwib' chikiwach, jeri' rumal cher tz'ib'atalik kub'ij: *Ri Dios man ku'k'amawa'j taj ri nimal kakina'o, xaq xwi nim keril ri kakimoch' kib' choch.*✡ 6 Chimoch'o b'a iwib' chuxe' raqan uq'ab' ri Dios, rech kuya na iq'ij are kuriq ri uq'ijal.

✡ **4:18** 4:18 Proverbios 11:31. ✡ **5:5** 5:5 Proverbios 3:34.

7 Chiya ronojel ri ik'ark'atem pa uq'ab' ri Dios, rumal cher are' kakwin
che ichajixik.
8 Chib'ana ri qas suk' ub'anik, qas chiwila na ri kib'ano, jeri' rumal cher
ri Itzel xaq kasutinilob'ik jer kub'an jun koj, xaq raye'm jachin kutij b'ik.
9 Miya b'e che, ko chixk'ol pa ri ikojob'al, iweta'm wachalal chi konojel ri
i'wachalal ri e k'o pa ronojel ri uwachulew tajin kakiriq xuquje' ri q'oxom
ri kiriq ix. 10 Are chriqtaj k'ax iwumal jun janipa q'ij, ri Dios ajchoq'e
ronojel toq'ob' ri xixusik'ij apanoq pa ri ujuluwem ri maj uk'isik pa Cristo,
kixusuk'umaj na, kub'an na ko chi'we xuquje' kujeqeb'a na ik'u'x. 11 Are'
ajchoq'e ri juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'.

Ri k'isb'al rutzil wach ri kutaq ri Pedro

12 Are wa' jub'iq' xintz'ib'aj b'ik chi'we ruk' ri utob'anik ri Silvano,* ri
jer k'o jun wachalal suk' ranima', rech qas kixjeqi'k xuquje' ko kixk'oji'k
chupam ri qas tzij rech ri utoq'ob' ri Dios.
13 Kakitaq xuquje' rutzil iwach ri alaxik ri e cha'talik rumal ri Dios ri e k'o
pa ri tinimit Babilonia, je xuquje' ri Marcos, ri jer elinaq nuk'ojol. 14 Chiya
rutzil iwach pa ri uloq'anik ri Dios. Kintaq ja'maril chi'we iwonojel ri ix
k'o pa Cristo.†

* **5:12** 5:12 Silvano ub'i' pa ri tzijob'al griego. Silas are jun ub'i' chik ri Silvano. † **5:14** 5:14 Naq'atal chike ri kojonelab' che ri' chi kakitz'umaj ri kipalaj chkijujunal rech jeri' kakik'ut ri kiloq'anik.

RI UKAB' WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI PEDRO

Majib'al re

Pa ri junab' d. C. 65 ri taqo'n Pedro xokisax pa che' pa ri tinimit Roma rumal ri nim taqanel ub'i'nam Nerón xuquje' xreta'maj chi man naj ta chik k'aslik xaq jub'iq' chik karaj kakamisaxik. Rumal k'u che ri xrilo ronojel ri xub'an ri Jesús, rumal ri' xutz'ib'aj chi jun wuj chike ri kojonelab' ri xutz'ib'aj wi ri nab'e uwuj kuya apanoq ub'ixik chi qas tzij xuquje' k'yaqalik ri xuk'ut kanoq ri Jesús.

Ri e jalul taq kiwach a'jtijab' kakitzijoj chi man tzalijinaq ta loq ri Jesús xuquje' man k'o ta chi rumal kaye'xik rumal chi man katzalij ta loq, kakitzijoj chi maj chi k'axk'olal kape na pa kiwi' ri kakib'an ri mak ri man ya'tal taj kab'anik. (Ri Pedro xreta'maj pa ri uwuj ri Judas, rachalal ri Jesús, chi jeri' tajin keno'jin ri a'jtijab' rumal ri' xu'tz'ib'aj ri wuj rech kuq'alajisaj apanoq chikiwach ri kojonelab' ri tajin kak'ulmatajik. Ri uwuj ri Pedro raj kajunumataj ruk' ri uwuj ri Judas). Ri Pedro kuya ub'ixik chike ri kakijaluj chi a'jtijab' chi are' qas xril ri ukwinem xuquje' ujuluwem ri Dios pu'wi' ri juyub'. (chawila Marcos 9:2 – 13) Konojel kakil na ri ujuluwem ri Jesús are katzalij loq. Ri Pedro kutzijoj rij ri k'axk'olal ri kuk'am loq ri k'utu'n kech ri kakijaluj chi a'jtijab' xuquje' ri k'axk'olal ri kape pa kiwi' ri winaq ri kakitatab'ej we k'utu'n ri'.

Pa ri k'isb'al re we wuj ri', ri Pedro kub'ij chi ri upetib'al ri Jesús b'eyetajinaq rumal are karaj chi konojel ri winaq kakik'ex kik'u'x. Xaq jeri' rajawaxik chi kaqak'asleb'ej utz taq k'aslemal xuquje' kaqaye'j apanoq ri Jesús, jeri' rumal are qaye'm apanoq ri k'ak' kaj rachi'l ri k'ak' ulew jawje' k'o wi ri suk'al.

1 In wa' ri Simón Pedro, in patanijel xuquje' taqo'n rech ri Jesucristo, kintz'ib'aj we wuj ri' chike ri kik'amawa'm jun kojob'al ri sib'alaj paqal rajil, jetaq ri qe uj, xa rumal ri usuk'al ri qaDios xuquje' ri qaKolonel Jesucristo. 2 Chik'amawa'j nimalaj toq'ob' xuquje' ja'maril pa ri reta'mab'al ri Dios xuquje' ri Ajawxel Jesucristo.

Rajawaxik ko kak'oji'k jun pa ri sik'inik ri xya che rumal ri Dios

3 Are ri chikajil ukwinem ri Dios xyo'wik ri eta'manik chaqe are xujusik'ij apanoq pa ri uje'lal ri ujuluwem rech xuya ronojel ri jastaq ri kajawataj chaqe, rech kujk'asi'k jetaq ri karaj ri are'. 4 Ri Dios xuya chaqe ri paqalik xuquje' je'l laj taq tzij, rech jeri' kixkwinik kixel loq pa taq ri etzelal ri k'o pa ri uwachulew rumal ri itzel taq rayinik, rech jeri' k'o iwech che ri k'aslemal rech chikajil. 5 Rumal wa' rajawaxik kikoj ichuq'ab' rech xa jeri' kanimar ri ikojob'al, chib'ana utz taq chak ruk' ri ikojob'al, chib'ana utz taq chak ruk' eta'manik. 6 Qas china' ruk' eta'mab'al jas ri kib'ano, chiwilij ub'anik ri utzilal ruk' ri ina'oj, ruk' ri ina'oj chiq'ijila'j ri Dios. 7 Ri irayinik chupatanixik ri Dios, chib'ana ruk' loq'anik. Xuquje' ri irayinik chub'anik ri utzilal chib'ana ruk' loq'anik.

8 We utz kixno'jinik, kixk'iy ri' pa ri eta'manik rech ri Ajawxel Jesucristo rech jeri' kixux winaq ri k'o kitayij. 9 Are k'u ri winaq ri man utz taj kano'jinik man naj taj kopan wi ri uka'yeb'al, xsachan che chi xch'ajch'ob'ex che ri najtir taq umak. 10 Rumal ri', wachalal, chikojo ichuq'ab' rech qas kixjeqi'k pa ri usik'inik ri Dios, ri xixcho'wik. We are

kib'an we jastaq ri' man kixtzaq ta wi pa mak. 11 Kajaqataj na ri uchi' ja
rech ri ajawarem rech ri Ajawxel Jesucristo qaKolonel, ri maj uk'isik.
12 Rumal ri' kinna'taj wi na chi'we we jastaq ri' pune iweta'm chik
xuquje' qas ix jeqel chik pa ri qas tzij. 13 Weta'm chi ya'tal chwe
kinq'alajisaj ri utzij ri Dios, rumal cher in k'as na. 14 Rumal k'u cher
weta'm chi man naj ta chik in k'aslik jeri' xuk'ut ri Ajawxel Jesucristo
chinuwach. 15 Kinkoj sib'alaj nuchuq'ab' rech jeri' we kinkamik, kana'taj
na chwe ronojel ri xinb'ano.
16 Man xaq ta b'anoj tzij ri xqab'ij chi'we, are xqatzijoj ri upetib'al ri
Ajawxel Jesucristo ruk' ri ukwinem, man xaq ta xqawok aq'anoq xane
are xqatzijoj ri nimalaj ukwinem ri qas xqilo. 17 Ri Cristo xya uq'ij
xuquje' xuk'amawa'j juluwem rumal ri Tataxel Dios xch'aw loq pa ri je'l laj
uk'olib'al xub'ij: "Are wa' ri loq'alaj nuk'ojol, ri sib'alaj kaki'kot wanima'
ruk'." 18 Qas uj k'o uj ruk' ri Jesús are xqata ri ch'ab'al ri upetik pa ri kaj,
are uj k'o pu'wi' ri tyoxalaj juyub'.✡
19 Ruk' wa' xq'alajisax chiqawach ri utz laj tzij ri xkitzijoj ri q'alajisal
taq utzij ri Dios, ri utz xib'an chutatab'exik, kajunumataj ruk' jun q'aq' ri
katunan pa ri q'equ'm, k'a kuriq na ri q'ij are kel loq ri q'ij ri katunanik
pa taq iwanima'. 20 Qas na'taj chi'we, chi man k'o ta jun q'alajisanik
tz'ib'atalik pa ri utzij ri Dios ri xaq achi xwokowik. 21 Jeri', rumal ri
uq'alajisaxik ri utzij ri Dios man kichomanik taj ri achyab', xane are ri
Tyoxalaj Uxlab'ixel xq'alajisan chikiwach ri e q'alajisal taq utzij ri Dios
ojer, ri tzij ri rajawaxik katzijoxik.

2

Kasachisax na kiwach ri itzel taq a'jtijab'

1 E k'o xkijaluj chi e q'alajisal taq utzij ri Dios pa ri tinimit Israel ojer,
je xuquje' kamik chi'xo'l ix e k'o a'jtijab' ri kakiya k'utu'n ri man k'o taj
pa ri usuk' a're' kakib'ij chi man are taj ri Ajawxel Jesucristo xixkolowik.
Kasachisax k'u na kiwach ri winaq ri jeri' kakib'ano. 2 E k'i na kakesaj
uwach ri k'ixib'al taq jastaq ri kakib'an we a'jtijab' ri', rumal ke kab'ix na
k'ax taq tzij che ri b'e rech qas tzij. 3 We a'jtijab' ri' rumal ri kijiq'jatem
kixkimenk'etij na ruk' ri kitzij. Ojer uloq xaq a'ye'tal chik kaq'at tzij
xuquje' kak'is tzij pa kiwi'.
4 Ri Dios man xukuy ta kimak ri angelib' ri xemakunik xane xu'k'yaq
b'ik pa ri q'equ'm, pa taq ri jul, e tz'apal chila', kaye'm ri q'ij ri kaq'at tzij
pa kiwi'.* 5 Xuquje' man xu'kuy taj ri winaq ri xek'oji' choch ri uwachulew
najtir, xane xutaq loq jun q'eqal jab' pa kiwi' ri itzel taq winaq, xaq xwi
xu'kol kanoq e wajxaqib' winaq kachi'l ri Noé, are wa' ri xtzijonik ri
suk'al.✡ 6 Xuquje' xuq'at tzij pa kiwi' ri e tinimit Sodoma xuquje' Gomorra,
xu'poroj, xaq xwi chi ri kichajil xkanajik, jeri' xub'ano rech kakil ri itzel
taq winaq ri ukwinem ri Dios. 7 Xuquje' xukol ri suk' achi ub'i'nam Lot,
ri k'o rachoch chikixo'l ri winaq ri itzel keno'jinik xuquje' ronojel q'ij
kemakunik. 8 We suk'alaj achi Lot, k'o kuk' we winaq ri itzel keno'jinik,
are' are karaj kub'an ri utzilal, xuquje' sib'alaj k'ax kuna' ranima' are
karilo xuquje' kuto ri makaj ri kakib'an ri winaq.✡ 9 We ri' jun k'utb'al re
chi ri Ajawxel kakwinik ku'kolo ri winaq che ri k'axk'olal we je keno'jinik

---

✡ **1:18** 1:18 Mateo 17:1-5; Marcos 9:2-7; Lucas 9:28-35. * **2:4** 2:4 Ri tzij tyo'nel q'aq' pa ri tzijob'al griego, are jun nimalaj jul ri sib'alaj nim qajinaq, pa jule' taq paj tzij chik, kub'ij chi ri jul maj uk'isik. ✡ **2:5** 2:5 Génesis 6:1; 7:24. ✡ **2:8** 2:8 Génesis 19:1-16.

jetaq ri karaj ri Dios, xuquje' ku'q'at na apanoq ri itzel taq winaq rech kuq'at tzij pa kiwi', pa ri q'ij rech k'axal.

10 We k'ax ri' kape na pa kiwi' ri winaq ri kakib'an ri mak rech ri kityo'jal xuquje' pa kiwi' ri kaketzelaj ri utzij ri Dios. Sib'alaj nimal chike man kakub'i' ta kik'u'x, kakib'ij itzel taq tzij chike ri chikajil taq ajchakib'. 11 Pune ri angelib' are nim kichuq'ab' chikiwach ri winaq, man kakib'ij ta k'ut itzel taq tzij xuquje' man kakimol ta kimak ri winaq choch ri Ajawxel.

12 Ri itzel taq winaq kakib'ij itzel taq tzij che ri jastaq ri man kakich'ob' taj. Jer e k'o a'waj, xaq are kakilij ri kirayinik rumal cher xek'iyik rech kechapik kasak'ix ri kiqul. 13 Kakik'amawa'j k'u na ri tojb'al rech ri kimak. Paq'ij kemakunik. Kakib'an ri ch'ulujil, kakiki'koteb'ej ub'anik ri kimak are kek'oji' iwuk' pa taq ri iwa'im ix.

14 We winaq ri' kekika'yej ri ixoqib' rech kakib'an mak kuk', man kekos taj che ub'anik ri mak, kakikoj kik'u'x ri winaq ri man qas tzij taj e k'olik, naq'atal chike ri jiq'jatem, e ralk'wa'l ri etzelal. 15 Xkitzaq kanoq ri suk'alaj b'e, are xkiterene'j ri ub'e ri Balaam, ralk'wa'l ri Beor,✡ ri achi ri' are karaj kuk'am pwaq chirij ri jastaq ri man suk' taj ub'anik. 16 Jun b'ur xk'utuw choch ri achi ri' ri retzelal, jun awaj ri maj uch'ab'al, xch'aw ruk' uch'ab'al winaq xub'ij che ri q'alajisal tzij ri' chi man kub'an taj ri tonto'il.

17 We achyab' ri je keno'jinik jetaq ri Balaam, jer e k'o jun k'iyb'al ja' ri man k'o ta ja' chupam, xane xaq jer e k'o ri sutz' ri xaq kepaqchi'x b'ik rumal jun kyaqiq', we winaq ri' e q'attal apanoq rech ketaq b'ik pa ri q'equ'mal. 18 Kakib'ij taq tzij ri xaq rech nimal, maj kutayij, xuquje' ke'kitaqchi'j pa mak ri e k'ak' taj kojonelab' ri k'a te kakichaple'j uq'atik kib' che ri mak. 19 Kakitzuj kiritajem chike nik'aj chik, a're' k'ut xaq je' e jat'ital na. Ri winaq ri kunimaj ri kataqchi'n pa mak, k'o xe raqan ri kataqchi'n pa mak. 20 We xel loq jun pa ri etzelal ri k'o choch ri uwachulew are xreta'maj uwach ri Ajawxel xuquje' kolonel Jesucristo, k'a te ri' katzalij chik pa ri etzelal, kach'eketaj chi junmul k'ax k'u na ri k'aslemal ri kuk'asleb'ej cho ri nab'e uk'aslemal kanoq. 21 Are katan ri' we ta mat xreta'maj ri b'e rech suk'al choch ri xreta'maj, k'a te ri' kutzaq kan ri Tyoxalaj taqanik ri xya che. 22 Xk'ulmataj ruk' we winaq ri' jetaq ri kab'ixik: Ri tz'i' xtzalij chutijik ri uxo'j, ri aq xub'alkatij chi rib' pa ri xaq'o'l pune k'a te xatinisataj b'ik.

3

Ri upetib'al ri Ajawxel Jesucristo

1 Loq'alaj taq alaxik, are wa ri ukab' wuj ri kintz'ib'aj chi'we. Pa ukob'chal we wuj ri' nuna'tam chi'we rech qas ruk' ichomab'al 2 kana'taj chi'we ri kitzij ri tyoxalaj taq e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios ri xkitzijoj loq ojer xuquje' ri utaqanik ri Ajawxel qaKolonel ri xkitzijoj ri u'taqo'n.

3 Chiweta'maj k'ut chi pa taq ri k'isb'al taq q'ij kepe na winaq ri kakiyak kitze' chi'wij, xuquje' are kakiterene'j ri itzel taq kirayinik, kakib'ij: 4 ¿La man k'u xub'ij kanoq ri Cristo chi katzalij na loq? Maj jawje' k'o wi le'. Ri e qatat qanan xekam b'ik, maj k'exk'ob'inaq che ronojel le jastaq, xaq je ub'anik jetaq ri xtikitaj loq ojer. 5 Kakib'ano chi kasachan chike ri xub'an ri utzij ri Dios ojer. Xa rumal ri utzij xtiktaj loq ri kaj xuquje' ri ulew, xuquje' ri ja'. 6 Are ri tzij rachi'l ri ja', xb'anowik chi xejiq' ri winaq ri e k'o ojer. 7 Kamik k'ut, xa rumal ri tzij, ri kaj rachi'l ri ulew e yaktal na

✡ **2:15** 2:15 Números 22:4-35.

rech keporoxik are kuriq ri uq'ijal kaq'at na tzij pa kiwi' konojel ri itzel taq winaq.
8 Loq'alaj taj wachalal, masachan k'ut chi'we chi jun q'ij jer k'o jun mil junab' choch ri Ajawxel xuquje' jun mil junab' je ri k'o jun q'ij. 9 Ri Dios man kab'eyetaj taj chub'anik ri utzujum kanoq, pune e k'i keb'inik chi xa b'eyetajinaq. Ri Dios ixraye'm na, rumal cher man karaj taj chi k'o jun kasach kanoq xane konojel kakik'ex na kik'u'x.
10 Are k'u ri q'ij rech ri upetib'al ri Ajawxel kajunumataj ruk' ri upetib'al jun elaq'om. Che ri q'ij ri' katukix na ri kaj. Ronojel ri jastaq ri k'o choch ri uwachulew xuquje' ri uwachulew kaporox na rumal ri q'aq'.
11 Ronojel katukix na, rumal ri' choq'aq' kik'asleb'ej jun ch'ajch'oj laj k'aslemal jetaq ri karaj ri Dios 12 rech jeri' kiwaye'j ri q'ij rech ri upetib'al ri Dios. Che ri q'ij ri', ruk' q'aq' ketukix na ri kaj, keja'risax na. 13 Ri Cristo k'ut xutzuj kanoq k'ak' taq kaj xuquje' k'ak' ulew jawje' kab'an wi na ri suk'al.
14 Rumal ri', loq'alaj taq wachalal, utz maja' kak'ulmataj taq we jastaq ri', chib'ana ichuq'ab' rech are kape ri Dios man ix ch'uluj taj kixuluriqa' xane maj imak xuquje' utz ib'anik ruk' are'. 15 Na'taj chi'we chi ri Ajawxel man petinaq ta na, rumal raye'm kekolotaj konojel, jetaq kub'ij ri xutz'ib'aj ri alaxik Pablo, ruk' ri eta'manik ri xya che rumal ri Dios. 16 Pa ronojel ri uwuj ri Pablo xtzijon chirij ri upetib'al ri Cristo, pune k'o jastaq ri k'ax uch'ob'ik, are k'u ri winaq ri maj keta'mab'al kakik'ex ub'ixik we tzij ri', je kakib'an che ronojel ri utzij ri Dios, nimalaj k'ax k'u na kape pa kiwi' we winaq ri jeri' kakib'ano.
17 Xaq jeri', loq'alaj taq wachalal, iweta'm chi loq wa' we ri', ko b'a chixk'oloq, miya b'e kixjururex b'ik chub'anik ri mak rech ri tyo'jal, rech man kixel ta kanoq pa ri tunal. 18 Xane kixk'iy pa ri toq'ob' xuquje' ri eta'manik rech ri Ajawxel qaKolonel Jesucristo. Che are' ya'tal wi ri juluwem kamik xuquje' ronojel q'ij. Jeri'.

RI NAB'E WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI JUAN

Majib'al re

We wuj ri' ub'i'nam nab'e Juan xtaq b'ik chike jupuq winaq e kojonelab' ri e k'o pa jun k'ulmatajik ri man qas ta k'yaqalik. E k'o jujun chike xkitzaq kan ri kikojob'al che ri Jesús rumal che ri xk'ut chikiwach chi ri Dios xpe pa tyo'jal we k'utu'n ri' man kajunumataj ta ruk' ri kichomanik ri winaq a'j Grecia ri kub'ij chi ri utyo'jal ri winaq itzel wi, xwi ri ruxlab'al utz. Pune jeri', man kakikoj taj chi k'o ri Mesías, xaq mak kakilij ub'anik, kakitzijoj rij ri loq'anik xuquje' kakib'ij chi keta'm uwach ri Dios xuquje' e rech ri Dios. Kakib'ij chi ri kakil a're' pa ri uxlab'al kub'an chike chi e k'o na chikiwach ri e kachi'l are wa' xkik'utu are xkitzaq kanoq ri kikojob'al.

Ri xekanaj kanoq sib'alaj xexib'ixkanoq man qas ta k'yaqalik ri xk'ut chikiwach. Rumal wa' jun chike ri winaq qas xril ri Jesús xutz'ib'aj chike ri winaq ronojel ri kitom loq pa ri majib'al re ronojel.

Ri tz'ib'al re we wuj ri man kuq'alajisaj taj jas ri ub'i' xa k'u tzi q'alaj chi are ri taqo'n Juan jeri' rumal ronojel ri tzij ri kub'ij kajunumataj ruk' ri wuj re ri utz laj tzij re Juan.

Ri wuj kuq'alajisaj chi ri Mesías xpe pa tyo'jal xuquje' kuk'yaqab'a ub'ixik chike ri kojonelab' chi a're' eta'maninaq ri qas tzij.

K'isb'al re kub'ij jas rajawaxik keno'jin ri keta'm uwach ri Dios.

Ri tzij ri kuya k'aslemal

1 Ri k'o wi loq are majo'q katik ronojel ri jastaq, ri xqato, ri xqil ruk' ri qab'oq'och, ri qas xqachap ruk' ri qaq'ab', ri tzij ri kuya k'aslemal, are wa' ri kaqatzijoj chi'we. 2 We k'aslemal ri' xuk'ut rib' chiqawach rumal wa' kaqatzijoj xuquje' kaqaq'alajisaj chi'we ri jun alik k'aslemal ri ojer k'o ruk' ri Tataxel Dios. 3 Kaqatzijoj chi'we ri xqilo xuquje' xqato rech k'o qariqoj ib' iwuk', xuquje' ruk' ri Tataxel Dios, rachi'l ri uk'ojol Jesucristo. 4 Kaqatz'ib'aj we jastaq ri' chi'we rech qas katz'aqat ri qaki'kotemal.

Chujb'inoq pa ri tunal

5 Are wa' ri tzij ri xub'ij ri Cristo chaqe, rumal ri' kaqatzijoj chi'we: Ri Dios are tunal, maj q'equ'mal ruk' Are'. 6 We kaqab'ij chi k'o qariqoj ib' ruk' ri Cristo k'a te ri' xaq je' uj k'o pa ri q'equ'mal, xaq uj b'anal taq tzij ri', man tajin ta kaqanimaj ri Dios. 7 We uj k'o pa ri tunal, jacha ri Cristo k'o pa ri tunal, k'o qariqoj ib' ri' kuk' nik'aj chik, xuquje' ri ukik'el ri Cristo, uk'ojol ri Dios are kujch'ajch'ob'en che ronojel uwach mak.

8 We kaqab'ij chi maj qamak, uj b'anal taq tzij ri', man uj k'o ta ri' pa ri qas tzij. 9 We kaqatzujuj qib' che ri qamak, ri Dios ri sib'alaj suk' ri kub'ano ri kub'ij, kujukuy na xuquje' kujuch'ajch'ob'ej na che ronojel uwach etzelal. 10 We kaqab'ij chi man uj makuninaq taj, tajin kaqab'ij ri' chi ri Dios xaq b'anal tzij, xuquje' man k'o ta ri' ri utzij pa qanima'.

2

1 Loq'alaj taq walk'wa'l, kintz'ib'aj we jastaq ri' chi'we rech man kixmakun taj. We k'u ne k'o jun kamakun chi'we, k'o jun ch'awenel pa qawi' choch ri Tataxel Dios, are ri Jesucristo ri suk'. 2 Are ri Jesucristo xya pa kamikal rumal ri qamak, man xaq xwi taj rumal ri qamak uj xane xkam xuquje' rumal ri kimak konojel ri winaq choch ri uwachulew.

3 Qeta'm uwach ri' ri Dios we kaqanimaj ri utaqanik. 4 Ri winaq ri kub'ij
weta'm uwach ri Dios, k'a te ri' man kunimaj taj ri utaqanik, xaq b'anal
tzij, man reta'm taj uwach ri' ri qas tzij. 5 Are k'u ri uloq'anik ri Dios
kuk'ut rib' pa ri winaq ri kunimaj ri utz laj tzij. Are wa' kak'utuwik chi
xa jun qa'nik ruk' ri Dios. 6 Ri winaq ri kub'ij chi k'o pa Cristo, rajawaxik
je kano'jinik jetaq ri xno'jin are'.
7 Loq'alaj taq wachalal, man jun k'ak' taqanik taj ri kintz'ib'aj chi'we,
xane ojer chik ya'tal loq chi'we. We ojer taqanik ri' are ri utzij ri Dios ri
xitatab'ej. 8 Xuquje' kintz'ib'aj chi'we jun k'ak' taqanik ri' ri kak'ulmataj
na pa Cristo xuquje' pa taq ri ik'aslemal ix, jeri' rumal tajin kasach uwach
ri q'equ'mal are tajin katunan chik ri tunal.
9 Ri winaq ri kub'ij chi k'o pa ri tunal k'a te ri' karetzelaj uwach ri
rachalal, ri' pa ri q'equ'mal ri k'o wi. 10 Ri winaq ri kuloq'aj ri rachalal
pa ri tunal ri' k'o wi', maj jun jastaq kaq'aten na pa ri uk'aslemal. 11 Ri
karetzelaj ri rachalal, k'o ri pa ri q'equ'mal, pa ri q'equ'mal ri' k'o wi
rachoch, man reta'm ta ri' jawje' ke' wi, rumal ri q'equ'mal karil ta ri
ub'e.
12 Kintz'ib'aj we wuj ri' chi'we ix alk'wa'laxelab' rumal xkuyutaj ri imak
pa ri ub'i' ri Cristo. 13 Kintz'ib'aj we wuj ri' chi'we ix tat nan rumal
cher iweta'm loq uwach ri Cristo k'o wi loq pa ri majib'al rech ronojel.
Kintz'ib'aj xuquje' chi'we ix ak'al taq alab'om, ak'al taq alitomab' rumal
cher xich'ek ri itzel. 14 Kintz'ib'aj chi'we ix tat nan, rumal cher iweta'm
uwach ri Dios ri k'o wi loq pa ri majib'al rech ronojel. Kintz'ib'aj chi'we
ix ak'al taq alab'om, ak'al taq alitomab' rumal cher sib'alaj k'o ichuq'ab'
xuquje' ri utzij ri Dios k'o pa iwanima', xuquje' xich'ek ri itzel.
15 Me' ik'u'x ruk' ri jastaq rech uwachulew. We jachin kuloq'aj ri jastaq
rech ri uwachulew, man k'o ta ri' ri uloq'anik ri Tataxel Dios pa ranima'.
16 Ronojel ri jastaq rech uwachulew, ri itzel taq urayinik ri tyo'jal, ri
jiq'jatem ri kuka'yej ri b'oq'ochaj, ri nimal ri kuna' jun, man ruk' taj ri
Tataxel Dios kape wi, xane rech ri uwachulew. 17 Ri itzel taq rayinik rech
ri uwachulew kasach na uwach, are k'u ri winaq ri kunimaj ri kub'ij ri
Dios, kak'asi' na chib'e q'ij saq.

Kepe na winaq ri kakijaluj chi a're' e Cristo

18 Loq'alaj taq walk'wa'l, uj k'o chi pa ri k'isb'al taq q'ij, jetaq ri xitatab'ej
chi kape na ri winaq ri kujaluj chi are Cristo, sib'alaj e k'i chik ri winaq
ri kakijaluj chi a're' e Cristo rumal la' kinb'ij chi'we chi uj k'o pa taq ri
k'isb'al taq q'ij kamik. 19 Pune we winaq ri' quk' xe'l wi b'ik, man kel ta
kub'ij chi e qachi'l, we ta e qachi'l xekanaj ta kan ri' quk'. Xel k'u b'ik quk'
rumal man e qachi'l taj.
20 Ri ix k'ut, xik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, rumal ri' iweta'm uwach
ri qas tzij. 21 Man kintz'ib'aj taj we tzij ri' chi'we rumal man iweta'm taj
ri qas tzij, xane kintz'ib'aj chi'we rumal iweta'm ri qas tzij xuquje' rumal
maj xa ta ne nitz' b'anoj tzij k'o pa ri qas tzij.
22 ¿Jachin k'u ri b'anal tzij we man are ri winaq ri man kuq'alajisaj taj ri
Cristo? Ri winaq ri kujaluj chi are Cristo, are ri' ri winaq ri man kakojon ta
che ri Dios rachi'l ri Cristo. 23 Ri man kakojon ta che ri Cristo, ri k'ojolaxel,
man k'o ta ri' ri Tataxel Dios pa ranima', ri kakojon che ri Cristo, k'o ri' ri
Tataxel Dios pa ranima'.
24 K'ol pa iwanima' ri k'uttal loq chi'wach are xmajtaj loq ronojel, rech
jeri' kixk'oji' pa Dios xuquje' pa ri uk'ojol Jesús. 25 Ri ub'im kanoq ri Cristo
chaqe are ri jun alik k'aslemal ri xuya chaqe.

26 Are' wa' ri jastaq ri kintz'ib'aj chi'we rech maj jun kixsub'uwik.
27 Xuquje' ri uxlab'al ri xik'amawa'j che ri Cristo k'o chi'we, man rajawaxik
ta chik chi jun winaq kak'utuw chi'wach. Ri uxlab'al ri xik'amawa'j, qas
che ri Dios xik'amawa'j wi' man xaq ta esal uwach, are wa' ri kak'utuw
na chi'wach ronojel ri jastaq. Chixjeqel b'a pa Cristo jacha ri xuk'ut kanoq
chi'wach.
28 Loq'alaj taq walk'wa'l, chixk'ol b'a pa Cristo, rech are kapetik man
kub'an ta keb' qak'u'x are kaqak'ut qib' choch, rech man kel taj qak'ixib'al.
29 We qas kich'ob'o chi ri Jesucristo maj umak, chich'ob'o xuquje' chi ri
winaq ri kub'an ri suk'al, che ri Cristo petinaq wi.

3

1 ¡Chiwilampe'! Sib'alaj nim ri loq'anik ri xuya ri qatat Dios chaqe,
rumal ri' kub'ij chi uj ralk'wa'l, qas uj ralk'wa'l k'u wi, ri winaq ri man
e kojonelab' taj man keta'm taj uj jachin uj, jeri' rumal cher man keta'm
taj uwach ri Cristo. 2 Loq'alaj taq qachalal, uj ralk'wa'l chi ri Dios kamik,
maja' k'u kaq'alajinik jas qas kujux na. Xwi qeta'm chi are kape ri Cristo
kujjunumataj na ruk' Are', jeri' rumal kaqil na uwach. 3 Xapachin ri jeqel
uk'u'x pa Cristo man kamakun ta ri' jacha ri Cristo man kamakun taj.
4 Ri winaq ri kub'an mak kuq'ipij ri taqanik; xuquje' man nimanel taj
che. 5 Iweta'm k'ut chi ri Cristo xpetik chuchupik ri qamak. Xuquje' Are'
man k'o ta umak. 6 Ri winaq ri k'o pa Cristo man are ta karilij ub'anik
ri mak. Ri winaq ri are karilij ub'anik mak man rilom taj xuquje' man
reta'mam ta uwach ri Cristo. 7 Loq'alaj taq walk'wa'l, k'o mixsub'uwik.
Ri winaq ri kub'an ri suk'al, suk' winaq ri', jetaq ri Cristo. 8 Ri winaq ri
are karilij ub'anik mak rech ri Itzel ri', jeri' rumal ri Itzel xaq are wi rilim
loq ub'anik ri mak pa ri majib'al rech ronojel. Rumal ri' ri Cristo xtaq loq
chutukixik ri uchak ri Itzel.
9 Ri xalax chi junmul pa Cristo man are ta karilij ub'anik ri' ri mak,
jeri' rumal xya jun ija' rech ri Dios pa ri uk'aslemal rech man are ta karilij
ub'anik ri mak. 10 Jeri' kaq'alajinik jachin ri ralk'wa'l ri Dios xuquje' jachin
ri ralk'wa'l ri Itzel. Ri man kub'an ta ri suk'al xuquje' man kuloq'aj taj ri
rachalal man ralk'wa'l ta ri Dios ri'.

Qaloq'aj qib' qonojel

11 Ri utz laj tzij ri itatab'em loq pa ri majib'al rech ronojel, are chi
kaqaloq'aj qib' chqajujunal. 12 Man kaqesaj taj uwach ri Caín, are wa'
ri xuya b'e xok ri Itzel che rumal ri' xukamisaj ri rachalal Abel. ¿Jas che
jewa' xub'ano? Jeri' xub'ano rumal are xrilij ub'anik itzel taq chak, are
k'u ri uchak ri rachalal sib'alaj utz.✡
13 Wachalal, man kixmayjan taj we kixketzelaj ri winaq ri man e
kojonelab' taj. 14 Qeta'm uj chi uj kaminaq kan nab'e xa k'u xya chi na
qak'aslemal rumal ri' ke'qaloq'aj ri e qachalal. Ri winaq ri man kaloq'an
taj rech ri kamikal ri'. 15 Ri karetzelaj ri rachalal jun kamisanel ri', iweta'm
k'ut chi maj jun kamisanel kakwinik kok pa ri jun alik k'aslemal. 16 Ri uj
qeta'm jas ub'anik ri loq'anik are chi ri Jesucristo xuya ri uk'aslemal rumal
qe. Je xuquje' rajawaxik kaqab'an uj, rajawaxik kaqaya ri qak'aslemal pa
kiwi' ri e qachalal. 17 We k'o jun chi'we sib'alaj q'inom karil k'u ri rachalal
chi kajawataj ujastaq man kel ta k'u uk'u'x che, man kakwin ta ri' kub'ij
chi k'o ri loq'anik rech ri Dios pa ranima'. 18 Loq'alaj taq walk'wa'l, man
xaq xwi ta kaqab'ij ruk' ri qachi' chi ku qas qak'utu ruk' ri kaqab'ano.

✡ **3:12** 3:12 Génesis 4:8.

19 Ruk' wa' qas kaqeta'maj chi uj k'o pa ri qas tzij xuquje' kaqana'o chi
utz qa'nik cho ri Dios. 20 Pune ri qanima' man kuq'at ta tzij pa qawi', ri
Dios reta'm ronojel, are' nim choch ri qanima'. 21 Loq'alaj taq qachalal,
we kaqana'o chi ri qanima' man kuq'at ta tzij pa qawi' rumal ri xqab'ano,
k'o uku'lib'al qak'u'x ri' che ri Dios. 22 Xuquje' kaqak'amawa'j na ronojel
ri kaqata che ri Dios, jeri' rumal kaqanimaj ri utaqanik xuquje' kaqab'an
ri taqalik choch ri Dios. 23 Ri utaqanik ri Dios are chi kujkojon che ri
Jesucristo, ri uk'ojol, xuquje' kaqaloq'aj qib' chiqajujunal, rumal jeri' karaj
kaqab'ano. 24 Ri kunimaj ri u'taqanik ri Dios, qas k'o ri' pa Dios, xuquje' ri
Dios k'o pa ranima' ri winaq ri'. Are ri Uxlab'ixel ri xuya chaqe kujto'wik
chi reta'maxik chi qas k'o ri Dios pa qanima'.

4

Qak'asleb'ej ri qak'aslemal pa ri Uxlab'ixel

1 Loq'alaj taq qachalal, mikoj rech xapachin ri kub'ij chi'we chi are ri
Uxlab'ixel kach'aw che, xane qas chich'ob'o rij we qas rech ri Dios ri kub'ij,
rumal cher sib'alaj e k'i winaq xe'l loq cho ri uwachulew ri kakijaluj chi
e q'alajisal taj utzij ri Dios. 2 Ri q'alajisal tzij ri kub'ij chi ri Jesucristo xpe
cho ri uwachulew pa tyo'jal rech winaq, qas rech wi ri Dios. 3 Ri q'alajisal
tzij ri kub'ij chi ri Jesús man rech ta ri Dios, man ralk'wa'l taj ri Dios ri'
xane ralk'wa'l ri esal uwach ri Cristo, itom loq chi ri esal uwach ri Cristo
kape na, qas k'o chi k'u wi choch ri uwachulew.
4 Loq'alaj taq walk'wa'l, ix ix rech ri Dios xuquje' xixch'eken pa kiwi' ri
kakijaluj chi e q'alajisal taq utzij ri Dios, jeri' rumal sib'alaj nim uchuq'ab'
ri k'o iwuk' ix, cho ri k'o kuk' ri winaq ri ajuwachulew. 5 Ri winaq kakitzijoj
ri jastaq jetaq ri kakichomaj a're', rumal cher e rech ri uwachulew xuquje'
ri winaq ajuwachulew utz ke'kito. 6 Ri uj uj rech ri Dios, konojel ri winaq
ri keta'm uwach ri Dios kakitatab'ej ri kaqab'ij; ri winaq ri man e rech ta
ri Dios man kutatab'ej ta ri kaqab'ij. Jeri' kaqab'an chi reta'maxik jachin
chike ri uxlab'al rech ri qas tzij xuquje' jachin ri uxlab'al rech b'anal tzij.

Chujjeqeloq pa ri loq'anik

7 Loq'alaj taq qachalal, qaloq'aj qib' chiqajujunal, rumal che ri loq'anik
ruk' ri Dios kape wi. Ri winaq ri kaloq'anik, reta'm uwach ri Dios ri'
xuquje' che ri Dios petinaq wi. 8 Jachin ri man kaloq'an taj man reta'm
ta uwach ri Dios ri', jeri' rumal ri Dios are' loq'anik. 9 Ri Dios xuk'ut ri
uloq'anik chiqawach are xutaq loq ri xa jun uk'ojol cho ri uwachulew rech
xa rumal are' kaya'taj na jun alik qak'aslemal. 10 Ri loq'anik man are taj
chi xqaloq'aj uj nab'e ri Dios, xane Are' xujuloq'aj xuquje' xutaq loq ri xa
jun uk'ojol rech xjach pa kamikal rumal ri qamak.
11 Loq'alaj taq wachalal, we ujuloq'am uj ri Dios, qaloq'aj xuquje' qib'
uj chiqajujunal. 12 Maj jun ilowinaq ri Dios, we k'u kaqaloq'aj qib'
chiqajujunal k'o ri' ri Dios pa qanima' xuquje' k'o ri' ri uloq'anik chiqaxo'l.
13 Ri Uxlab'ixel ri k'o pa qanima' are kak'utuwik chi uj k'o pa Cristo xuquje'
ri Cristo k'o pa qanima'. 14 Ri uj xqilo xuquje' kaqatzijoj chi ri Tataxel Dios
xutaq loq ri uk'ojol chkikolik ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew. 15 Ri
kuq'alajisaj chi ri Jesús are uk'ojol ri Dios, we winaq ri' k'o pa Dios xuquje'
ri Dios k'o pa ranima' are'.
16 Ri uj xqeta'maj xuquje' kaqakojo chi ri Dios kujuloq'aj. Ri Dios are
loq'anik. Ri k'o pa loq'anik, k'o pa Dios xuquje' ri Dios k'o pa ranima' ri
winaq ri'. 17 We loq'anik ri' kuk'ut rib' chiqaxo'l uj, rech are kuriq ri q'ij

rech q'atoj tzij ruk' ku'lib'al k'u'x kaqak'ut qib' choch ri Dios, jeri' rumal xqak'asleb'ej ri qak'aslemal jacha ri xno'jin ri Jesús. Pa ri loq'anik maj xib'in ib'. 18 Xane ri tz'aqatalaj loq'anik karesaj b'i ri xib'in ib'. Ri winaq ri xaq kuxi'j rib' che ri k'ax ri kape pu'wi', maja' katz'aqat ri' pa ri loq'anik.

19 Ri uj kaqaloq'aj ri Dios jeri' rumal cher Are' xujuloq'aj nab'e. 20 We k'o jun kub'ij: Ri in kinloq'aj ri Dios, karetzelaj k'u uwach ri rachalal, xaq jun b'anal tzij ri', rumal che ri winaq ri man kuloq'aj taj ri rachalal, ri karil uwach ronojel q'ij, man kakwin ta ri' kuloq'aj ri Dios ri man rilom ta uwach. 21 Are ri Dios yo'winaq ri taqanik chaqe ri kub'ij: Ri kuloq'aj ri Dios chuloq'aj xuquje' ri rachalal.

5

Ko chujk'ol pa ri qakojob'al

1 Ri winaq ri kukojo chi ri Jesús are Cristo che ri Dios k'iyinaq wi, xuquje' ri kuloq'aj ri Tataxel Dios ku'loq'aj xuquje' ri e ralk'wa'l ri Dios. 2 Are kaqaloq'aj ri Dios xuquje' kaqanimaj ri utaqanik, qeta'm chi tajin ke'qaloq'aj ri e ralk'wa'l ri Dios. 3 Ri uloq'anik ri Dios are chi kaqanimaj ri utaqanik. Man k'ax ta k'ut unimaxik. 4 Ri alaxinaq pa Dios kach'eken pu'wi' ri jastaq rech uwachulew. Ri qakojob'al kach'eken pu'wi' ri jastaq rech uwachulew. Are wa' ri qach'ekoj. 5 Ri winaq ri kukojo chi ri Jesús are uK'ojol ri Dios kach'eken na pu'wi' ri jastaq rech uwachulew.

6 Ri Jesucristo xpe cho ri uwachulew, rumal ri ja' xuquje' kik'; man xaq xwi taj rumal ri ja' xane ruk' kik' xuquje' ja'. Are ri Uxlab'ixel kaq'alajisan we jastaq ri', rumal chi ri Uxlab'ixel are qas tzij. 7 Oxib' ri keq'alajisanik pa ri kaj. 8 Koxchal junam kechomanik: ri Uxlab'ixel, ri ja' xuquje' ri kik'. 9 We kaqakoj ri kakib'ij ri achyab', la are k'u mat kaqakoj ri uq'alajisanik ri Dios ri sib'alaj nim, jeri' rumal chi are ri Dios kuya q'alajisanik chirij ri uK'ojol. 10 Ri winaq ri kakojon che ri uk'ojol ri Dios kuk'amawa'j we q'alajisanik ri'. Ri man kukoj ta ri Dios, tajin kub'ij chi ri Dios xaq b'anal tzij, rumal cher man kukoj taj ri q'alajisanik ri xuya ri Dios chirij ri uK'ojol Jesús. 11 Ri q'alajisanik ri xub'an ri Dios are chi ri Dios xuya jun alik qak'aslemal, ri k'aslemal ri' k'o pa ri uk'ojol Jesús. 12 Ri winaq ri xkojon che ri K'ojolaxel Jesús k'o uk'aslemal. Ri man kojoninaq ta che ri K'ojolaxel, maj uk'aslemal.

K'isb'al rech we wuj

13 Kintz'ib'aj we jastaq ri' chi'we, ri ixkojoninaq che ri uK'ojol ri Dios. Rech xa jeri' kiweta'maj chi k'o jun alik ik'aslemal.

14 We kujqeb' ruk' ri Dios chutayik jun jastaq ri are urayib'al uk'u'x, are' kujuto. Are wa' ri k'ulib'al qak'u'x ri k'olik. 15 We qeta'm chi ri Dios kuta ri qach'awem, rajawaxik kakub'i' qak'u'x chi k'o chi quk' ri kaqata che.

16 We k'o jun karil ri rachalal kub'an jun makaj ri man rech ta kamikal, chub'ana ch'awem pu'wi' rech kaya na uk'aslemal rumal ri Dios. Are tajin kinb'ij jun ri kub'an mak ri man kak'aman ta b'ik pa kamikal. K'o jun makaj ri kak'aman b'ik pa kamikal, man kinb'ij ta in chi utz kab'an ch'awem pu'wi' ri winaq ri kub'an we mak ri'. 17 Ronojel uwach etzelal makaj, pune jeri', k'o k'ut makaj ri kak'aman b'ik pa kamikal.

18 Qeta'm chi ri winaq ri xkojon che ri Cristo man k'o ta chik pa mak, xane kato'ik rumal ri Jesucristo uK'ojol ri Dios xuquje' man kachap ta chik rumal ri Itzel.

19 Ri uj qeta'm chi uj ralk'wa'l ri Dios, are k'u ri winaq ri man e kojonelab'
taj e k'o chuxe' raqan uq'ab' ri Itzel.
20 Qeta'm k'ut chi ri uK'ojol ri Dios xpetik chuya'ik qeta'mab'al rech jeri'
kaqeta'maj uwach ri k'aslik Dios. Qas uj k'o wi ruk' ri uK'ojol Jesucristo.
Are wa' ri k'aslik Dios, xuquje' are jun alik k'aslemal. 21 Loq'alaj taq
walk'wa'l, man kiq'ijila'j taj ri e b'anom taq tyox.

RI UKAB' WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI JUAN

Majib'al re

Ri winaq ri xtz'ib'an ri nab'e wuj re Juan xu'taqchi'j ri kojonelab' rech kejeqi' pa ri kikojob'al, are xtz'ib'an we wuj ri' chike nik'aj komontyox chik jawje' ri e k'o wi ri esal taq kiwach a'jtijab' ri kakiya ri k'utu'n xuquje' ri no'jib'al jetaq ri kakichomaj a're'.

Ri wuj re ri ukab' Juan kujunamaj ri komontyox ruk' jun ixoq xuquje' ri kojonelab' ri e k'o pa ri komontyox ke'junumax ruk' ri' ral ri ixoq.

Ri xtz'ib'an we wuj ri' kub'ij chi ri komontyox ri k'o wi are' a'laxik ruk' ri komontyox ri kutaq wi b'ik ri uwuj. (kuya jun rutzil kiwach ri naq'atal chike kakib'an ri e terene'l taq re ri Jesús, k'o jun rutzil wach chik ri kajunumataj ruk' ri' rutzil wach pa ri k'isb'al re ri uwuj ri Pedro).

Ri xtz'ib'an we wuj ri' kub'ij chi are' jun k'amal b'e. Ri kaqil waral are chi e nik'aj winaq ri e k'o pa we komontyox e petinaq pa solinik rumal ri' kub'ij chike chi utz karilo chi tajin keb'in pa ri qas tzij. Kuya ub'ixik chike ri komontyox chi man kuya taj ke'kito'o ri esal taq kiwach a'jtijab' xa ta ne jub'iq'.

Pune xa k'in laj nitz' we wuj ri' katzijon k'u chirij chomanik ri nim ub'anik.

1 In in k'amal b'e, kintaq rutzil kiwach ri komontyox ri cha'talik xuquje' ri e kojonelab', ri sib'alaj ke'nloq'aj pa ri qas tzij man xaq xwi ta ri in xuquje' konojel ri keta'mam uwach ri qas tzij. 2 We qas tzij ri' k'o pa qanima' xuquje' kak'oji' quk' ronojel q'ij. 3 Ri toq'ob', toq'ob'isan wach xuquje' ri ja'maril rech ri Tataxel Dios xuquje' ri uK'ojol Jesucristo, qas kak'oji' na quk' pa ri qas tzij xuquje' pa ri loq'anik.

4 Sib'alaj xki'kot wanima' are xe'nriq jujun chi'we tajin kakichakub'ej ri jastaq rech ri qas tzij, jetaq ri taqanik ri xuya ri Tataxel Dios chaqe. 5 Wachalal, kamik kixinb'ochi'j kaqaloq'aj qib' chiqajujunal. Man jun k'ak' taqanik taj ri tajin kintz'ib'aj chi'we xane are wa' ri xb'ix loq chaqe pa ri majib'al rech ronojel. 6 Ri loq'anik are chi kaqachakub'ej ri utaqanik ri Dios, xuquje' kujk'oji' pa ri loq'anik jetaq ri xitatab'ej loq pa ri majib'al rech ronojel.

7 Rumal k'u cher sib'alaj e k'i winaq ri xaq e sub'unelab' e k'o choch ri uwachulew, man kakiq'alajisaj taj chi ri Jesús xalax choch ri uwachulew jetaq jun winaq, ri man kuq'alajisaj taj chi jeri' xk'ulmatajik, xaq jun sub'unel ri' xuquje' uk'ulel ri Cristo ri'. 8 Qas chiwila' man kitukij taj ri utz laj chak qab'anom iwuk' rech jeri' tz'aqat ri tojb'al iwe kik'amawa'j.

9 Xapachin ri kel kanoq chirij ri uk'utu'n ri Cristo, man k'o ta Dios ri' pa ranima', are k'u ri kajeqi' pa ri uk'utu'n ri Cristo, k'o ri' ri Tataxel Dios xuquje' ri K'ojolaxel pa ranima'. 10 Xuquje' we k'o ne jun kixusolij ri man ruk'a'm ta b'ik we k'utu'n ri' man kik'amawa'j ta cho iwachoch, xuquje' man kiya ta utz upetik. 11 Rumal chi xapachin ri kuk'amawa'j jun chike wa' we winaq ri' cho rachoch xuquje' kuya utz upetik, kux rachi'l ri winaq ri' pa ri umak.

12 K'i jastaq ri kawaj na kinb'ij b'i chi'we, man kawaj ta k'ut kintz'ib'aj b'ik rumal cher are kawaj kixe'nsolij rech qas kintzijon iwuk' chwinaqil rech jeri' katz'aqat ri qaki'kotemal.

13 Kakitaq rutzil iwach konojel ri alaxik, ri e cha'talik, ri e k'o wuk'.

RI UROX WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI JUAN

Majib'al re

We wuj ri' jun wuj re tyoxib'al xuquje' taqchi'b'al che ri jun achi ub'i'nam Gayo.

Ri Juan xutaq b'i jun wuj che ri komontyox jawje' k'o wi ri Gayo, chupam we wuj ri' kutzijoj jas xb'an chikitaqik b'ik nik'aj winaq pa we komontyox ri', are k'u ri jun k'amal b'e ub'i'nam Diótrefes man xuya ta b'e chi kek'oji' ri alaxik ri' chila' kuk', xuq'atej uwach ri xub'ij b'i, ri Juan. Ri Juan are xraj chi keto' we a'laxik ri' xuquje' kaya utz kipetik ri xu'taq b'ik.

Rumal ri' ri Gayo xu'k'amawa'j we winaq ri', rumal e tzijol taq utzij ri Dios, xu'ya pa ri rachoch xaq jeri' utz xkib'an ri kipatan.

Pa ri utyoxinik ri Juan kuq'alajisaj chi rajawaxik chi ri komontyox kuya ronojel ri kajawataj chike ri e tzijol taq re ri qas tzij.

Ri Juan xuquje' kub'ij chi man kanajtin ta chi ri upetik jeri' kulusuk'umaj ri jastaq ri kajawatajik.

1 Ri k'amal b'e che ri alaxik Gayo ri kinloq'aj pa ri qas tzij.

2 Loq'alaj wachalal, kinb'an ch'awem pa'wi' rech utz ke'l chawach ronojel ri kab'ano, jacha ta ne ri awanima' utz b'enaq, xuquje' rech k'o rutzil awach. 3 Sib'alaj xinki'kotik are xu'l nik'aj alaxik xulkitzijoj chi ko at k'olik pa ri qas tzij xuquje' tajin kichakub'ej ri jastaq rech ri qas tzij. 4 Man k'o ta jun jastaq ri kuya sib'alaj nim ki'kotemal chwe choch ri kinto chi ri a'walk'wa'l kakib'an ri jastaq rech ri qas tzij.

5 Loq'alaj wachalal, utz ri tajin kab'an chkilixik ri a'laxik pune man aweta'm kiwach. 6 We alaxik ri' xkitzijoj chike ri komontyox ri xab'an chuk'utik ri aloq'anik chikiwach. Utz ri tajin kab'ano rumal tajin ka'to'o rech kakitaqej ri kib'inem jetaq ri karaj ri Dios. 7 Xa rumal cher kakiloq'aj ri ub'i' ri Ajawxel rumal ri e b'enaq man kik'amom ta jun jastaq chike ri man e kojonelab' taj. 8 Rumal ri' choq'aq' wi ke'qato'o, rech jeri' kujtob'an kuk' chutzijoxik ri qas tzij.

9 In xintz'ib'aj b'i jun wuj che ri komontyox, are k'u ri Diótrefes, ri karaj kux nab'e pa ronojel ri jastaq, xuk'opij rib' che ri xintz'ib'aj b'ik. 10 Rumal ri', are kinopan je la' kuk' kinb'ij na chupalaj ri kano'jinik rumal cher kub'ij tzij chaqe ri man k'o ta pa ub'e'l usuk', man xaq xwi ta ri' kub'ano xane man karaj ta xuquje' ku'k'amawa'j ri a'laxik ri kepe pa taq nik'aj komontyox chik, xuquje' man kuya ta b'e chike ri alaxik ke'kik'amawa'j ri alaxik, we jeri' kakib'ano ke'resaj b'i pa ri komontyox.

11 Loq'alaj wachalal, mawesaj kiwach ri kakib'an etzelal xane are chawesaj kiwach ri kakib'an ri utzilal. Ri kub'an utzilal rech ri Dios ri', are k'u ri kub'an etzelal man rilom ta uwach ri' ri Dios.

12 Konojel kakib'ij chi ri alaxik Demetrio utz kano'jinik. Utz ketzijon konojel ri winaq che, ri utzij ri Dios utz xuquje' katzijon che. Uj xuquje' kaqab'ij chi utz kano'jinik, aweta'm chi man kaqab'an taj b'anoj tzij.

Rutzil wach

13 K'i jastaq kawaj kintz'ib'aj b'i chawe, man kawaj ta k'ut kintz'ib'aj ruk' che' tz'ib'ab'al rachi'l tinta, 14 rumal cher kawaj kinwil awach aninaq rech jeri' kujtzijonik.

15 Ri ja'maril kakanaj kan awuk'. Konojel ri awach ch'ab'e'n waral
kakitaq b'i rutzil awach. Chaya rutzil kiwach konojel ri awach ch'ab'e'n
ri e k'o awuk'.

RI WUJ RI XUTZ'IB'AJ RI JUDAS

Majib'al re

Sib'alaj e k'i rachalal ri Jesús xek'oji'k, e keb' chike are ri Santiago rachi'l ri Judas. Xaq jub'iq' qeta'm che ri uk'aslemal ri Judas are nim qeta'm che ri uk'aslemal ri Santiago, pune jeri' qeta'm chi ri Judas xux jun k'amal b'e pa ri komontyox xuquje' pa ri uwuj ku'yaj apanoq ri kojonelab'.

Man qas ta q'alaj jachin chike xtaq wi we wuj ri' xuquje' man qeta'm taj jas xraj xub'ij are xu'na'taj ri angelib' xuquje' are xuna'taj jas ri k'ulmatajinaq kuk' ri winaq a'j Israel.

K'o jujun wuj ri kuq'alajisaj chi we wuj ri' xtaq chike ri e kojonelab' a'j Israel.

Ri Judas kutz'ib'aj rij ri k'axk'olal ri tajin kakiriq ri esal taq kiwach a'jtijab' ri xu'lik chiretzelaxik ri kojob'al ri xuqxa'nix chike ri utinimit ri Dios. We winaq ri' kakikoj uq'ab' ri jastaq ri kakachik'aj man kakinimaj taq ri kab'ix chike xuquje' kakib'an etzelal ruk' ri kik'aslemal, pune kakib'ij chi are kakitzijoj ri utzij ri Dios man tzij ta k'ut xane are kakinimaj ri kina'oj man are taj ri Uxlab'ixel.

Rajawaxik chi ri kojonelab' kaketzelaj ri kab'ix chike kumal we esal taq kiwach a'jtijab', xuquje' rajawaxik ke'kesaj b'ik we achyab' ri' pa ri kile'aj.

We wuj kuk'ut chiqawach chi ri alaxik Pedro xuk'amawa'j jun uwach we wuj ri' rumal ri' xutz'ib'aj jun wuj ri kuq'alajisaj chi ri e terene'l taq re ri Jesús xkiya ub'ixik ri k'utu'n ri xketa'maj ruk' ri Jesús. (Chawila we ri' pa 2 Pedro).

1 Ri Judas patanil re ri Jesucristo, xuquje' rachalal ri Jacobo, chike ri
e sik'ital apanoq xuquje' e loq' pa Dios Tataxel e yaktal pa Jesucristo:
2 Toq'ob'sab'al wach, ja'maril xuquje' loq'anik chuya ri Dios chi'we.

Ri makaj rachi'l ri q'atoj tzij pa kiwi' ri itzel taq winaq

3 Loq'alaj taq wachalal, sib'alaj urayim na k'u'x kintz'ib'aj chi'we chirij
ri koltajem ri xya'taj chaqe. Kawaj k'ut chi kikoj ichuq'ab' chujeqeb'axik
ri ikojob'al ri xya chike konojel ri e Tyoxalaj taq winaq. 4 Jeri' rumal cher e
k'i winaq xo'k chi'xo'l, we winaq ri' ojer q'attal chi loq tzij pa kiwi' rumal
cher e rech chi wi ri k'ax. Itzel taq winaq kakib'ij chi utz kemakun pa ri
utoq'ob' ri Dios xuquje' kakawoj ri xa jun kwinel laj Ajawxel Jesucristo.
5 Pune iweta'm chik ronojel wa' we jastaq ri', kawaj kinna'taj chi'we chi
ri Ajawxel are xe'resaj loq ri utinimit pa Egipto, xuk'is kan pa kiwi' ri man
xekojon ta che. 6 Xuquje' ri angelib' ri man xkib'an ta ri xb'ix chike xane
xkitzaq kanoq ri kachoch ri ya'tal rumal ri Dios, e tz'apital pa ri q'equ'mal
kamik xaq kaye'm ri nimalaj q'ij are kaq'at tzij pa kiwi'. 7 Jewa' xuquje'
xk'ulmataj kuk' ri tinimit Sodoma xuquje' ri tinimit Gomorra xuquje' ri
tinimit ri e k'o chikinaqaj jeri' rumal cher xemakunik xkib'an mak kuk'
taq achyab' xuquje' kuk' ixoqib', xuquje' xkib'an ri man taqal ta ub'anik
rumal ri' ri Dios xutaq loq q'aq' pa kiwi' ri man k'o ta uk'isik.✡

8 Pune jeri' we achyab' ri' e b'anal taq achik', kakib'an mak ruk' ri
kityo'jal, ke'ketzelaj ri q'atal taq tzij xuquje' kakib'ij ri awas ub'ixik chike
ri kwinem rech chikajil. 9 Ri kinimal ri angelib' Miguel man ne xub'ij ta
jun itzel tzij che ri itzel are xech'o'jin pu'wi' ri utyo'jal ri Moisés, man
xuq'at ta tzij pu'wi' ruk' k'axal xane xwi xub'ij che: "¡Are ri Ajawxel Dios

✡ **1:7** 7 Génesis 19:1-24.

chatyajowoq!” 10 Are k'u we winaq ri', kakib'ij ri awas ub'ixik che ronojel
ri man kakich'ob' taj. Jer e k'o ri awajib' kakib'an ri kub'ij ri kichomab'al
chike, rumal wa' kak'is na tzij pa kiwi'.
11 ¡K'ax kech rumal cher xkiterene'j ri ub'e ri Caín! Xkib'an kech jetaq
ri xub'an ri Balaam xkik'am pwaq tojb'al rech ub'anik ri etzelal, man
xeniman taj jetaq ri xub'an ri Coré.✡✡✡ 12 We winaq ri' e ch'uluj ri kek'oji'
pa ri iriqoj ib', man kakimoch' ta kib' xaq a're' kakiyuq'uj kib', jer e
k'o ri sutz' ri man k'o ta jab' chupam e k'amtal b'ik rumal ri kyaqiq'
kepaqi'k kexuli'k. Jer e k'o ri che' ri man kawachin taj, keb' mul e
kaminaq, kejunumataj ruk' ri che' ri man tikil ta chi ri uk'a'mal pa ri ulew.
13 Kejunumataj ruk' ri ja' re ri plo man kak'ix taj karesaj loq ri uwusuw ri
uk'ixib'al. Jer e k'o ri ch'umil ri man keta'm taj jaw keb'e wi, we winaq ri'
e yaktalik rech kek'yaq b'ik pa ri nimalaj q'equ'mal.
14 Are wa' ri xutzijoj loq ri Enoc, wuqub' q'alajisal tzij xchaple'taj loq
rajilaxik ruk' ri Adán, xub'ij: “Chiwilampe', ri Ajawxel kape na e rachi'l
sib'alaj e k'i u angelib'. 15 Rech kuluq'ata tzij pa kiwi' konojel ri winaq ri
itzel taq winaq, xuquje' che ronojel ri itzel taq chak ri kib'anom xuquje' ri
kib'im k'axa taq tzij che.” 16 We winaq ri' kakib'ij itzel taq tzij pa kanima',
are kakiterene'j ri itzel taq kirayinik, nimal chike, ke'kitaqchi'j nik'aj chik
chub'anik mak rech kakik'amawa'j ri kakaj.

Rajawaxik kejeqi'k ri kojonelab' pa ri kikojob'al

17 Ri ix k'ut loq'alaj taq wachalal, na'taj chi'we ri tzij ri xkitzijoj loq ri e
taqo'n rech ri Ajawxel Jesucristo, 18 xkib'ij: “Pa taq ri k'isb'al taq q'ij kepe
na winaq ri xaq a'j yoq'olob', ri are kakiterene'j na ri itzel taq kirayinik.”
19 Are wa' ri kekojow ch'o'j chikixo'l ri alaxik rech ke'kiq'at b'ik, xuquje'
are kakib'an ri urayib'al kik'u'x, rumal cher man k'o ta ri Uxlab'ixel pa
kanima'.
20-21 Are k'u ri ix loq'alaj taq wachalal, chixjeqeloq pa ri uloq'anik ri Dios,
chixk'iyoq pa ri Tyoxalaj kojob'al xuquje' chib'ana ch'awem pa ri Tyoxalaj
Uxlab'ixel, rech jeri' kiwaye'j chi ri Ajawxel Jesucristo pa ri utoq'ob' kuya
na chi'we k'aslemal ri maj uk'isik.
22 Chitoq'ob'isaj kiwach ri winaq ri kub'an keb' kik'u'x. 23 Chi'to' nik'aj
chik rech man keb'e ta pa ri q'aq'. Chel ik'u'x chike nik'aj chik, xuquje'
chiwetzelaj ri atz'yaq ri uch'ulujim ri winaq ruk' ri utyo'jal.

Kanimarisax uq'ij ri Dios

24 Che ri xa jun sib'alaj kwinel ri kixchajinik rech man kixqaj taj pa mak
xuquje' rech kixujacho man ruk' ta ch'ulujil cho ri ujuluwem, ruk' nimalaj
ki'kotemal. 25 Che ri xa jun Dios ri k'o reta'mab'al, ri qakolonel ya'tal wi'
juluwem, q'ijila'nem, kwinem, pa Jesucristo, ri Ajawxel rech nab'e kanoq,
rech kamik xuquje' rech chib'e q'ij saq. Jeri'.

✡ **1:11** 11 Génesis 4:3-8. ✡ **1:11** 11 Números 22:1-35. ✡ **1:11** 11 Números 16:1-35.

RI XQ'ALAJISAX CHOCH RI JUAN

Majib'al re

Ri Nim Taqanel rech ri tinimit Roma man xraj taj chi mat are' kab'an re pu'wi' ri jastaq kech ri kojonelab' rumal ri xuya taqanik chi kab'an ri "Pax Romana" ri kel kub'ij Ja'maril pa Roma.

K'o jun kojonel aj Israel ub'i'nam Juan ri xe'yo'q kanoq pa ri jun le'aj ri sutital rumal ja', ri ub'i'nam Patmos. Chila' xk'ut wi choch chi kasach na uwach ri xub'an ri nim taqanel xuquje' kakiriq na k'ax ri e terene'l taq re ri Mesías.

Ri wuj re Apocalipsis ri kel kub'ij ri kilitaj na uwach, jun wuj q'ilb'al ri kaya chike wuqub' tinimit ri e k'o pa ri tinimit Roma rech Asia menor.

Ri xraj ri Juan are xutz'ib'aj we wuj ri' are chi kuya kichuq'ab' xuquje' ku'taqchi'j ri kojonelab' ri ke'l pa we le'aj ri' pune tajin kakiriq ri k'axk'olal.

Ri xk'ut rij ub'i'nam Apocalipsis, jewa' kab'ix che pa taq ri q'ij are xtz'ib'an ri Juan.

Pa jun tz'ib' ri kab'ix Apocalipsis che ojer k'o jun solinel ri kape pa ri kaj kuluk'utu ruk' taq jaljoj jastaq jun jastaq ri man ilitajinaq ta wi cho uwachulew, pune ri k'utb'al ri kakojik sib'alaj mayijab'al pa ri nab'e mul qas kaq'alanijik pa ri junab'.

We wuj ri' kutzijoj kajib' jastaq ri xk'ut cho ri Juan, kikajichal t'iqtal rumal ri tzij pa ri Uxlab'ixel.

Are xb'i'taj ri tzij rech q'ilb'al xuquje' yab'al kichuq'ab' ri e wuqub' komontyox, ri xk'ut cho ri Juan kuchaple'j chirij ri Jesús, ri xub'ano chi kiloq'ik ri winaq xuquje' ri q'atoj tzij ri kuk'am na loq cho ri uwachulew.

Ri e taqanelab' nima'q kib'antajik ri man keniman ta che ri Dios kak'is na tzij pa kiwi'. Ri Mesías kach'eken k'u na pa kiwi' konojel ri u'k'ulel.

Ri k'isb'al re we wuj kub'ij chi ri e patanil re ri Dios, ri qas kajeqi' kik'u'x chirij ketaqan na ruk' ri Jesús pa ri rajawarem.

Ri wuj Apocalipsis jer k'o jun tz'apib'al re ronojel ri xk'ulmataj pa ri Tyoxalaj Wuj.

Ri Juan kuk'is utza'm ri wuj kutzijoj rij jas ub'antajik ri Edén rumal are wa' ri nab'e jastaq ri xtzijox rij pa ri Tyoxalaj Wuj.

Ri uwachulew karil na jun k'ak' chaple'tajik ri t'uyul pa ri T'uyulib'al xub'ij: Kinb'an na k'ak' che ronojel ri k'olik.

Majib'al re

1 Are wa' ri xuq'alajisaj ri Jesucristo, ri xya che rumal ri Dios rech kuk'ut
chikiwach ri u'taqo'n. Ri Jesucristo xutaq loq jun ángel xulub'ij we jastaq
ri' che ri utaqo'n Juan. 2 Ri Juan kuq'alajisaj ri utzij ri Dios, ri utzij ri
Jesucristo xuquje' xuq'alajisaj chi qas tzij xril we jastaq ri'.
3 Utz rech ri kusik'ij we tzij ri' xuquje' utz ke ri kakitatab'ej we tzij ri',
xuquje' kakiyak pa kanima' ri jastaq ri tz'ib'atal pa we wuj ri', rumal cher
man naj ta chik karaj kak'ulmataj we jastaq ri'.

Rutzil wach xuquje' q'ijila'nem

4 In in Juan, kintz'ib'aj we wuj ri' chike ri e wuqub' komontyox ri e
k'o pa Asia: Chik'amawa'j toq'ob' xuquje' ja'maril che ri Dios ri are' k'o
kanoq, are' k'o kamik xuquje' are' kape na; xuquje' che ri e wuqub'
uxlab'al ri e k'o cho ri ut'uyulib'al ri Dios; 5 xuquje' che ri Jesucristo,
ri qas kaq'alajisan ronojel ri jastaq, ri xk'astaj uwach nab'e chikiwach

konojel ri kaminaqib', ri kab'an rech pa kiwi' konojel ri e taqanelab' cho ri uwachulew, ri xujuloq'aj xuquje' xuch'aj ri qamak ruk' ri ukik'el. 6 Xuquje' xub'an chaqe chi uj taqanelab' xuquje' uj ch'awenelab' cho ri Dios rech kaqapatanij ri Dios, ri Tataxel. ¡Che are' ya'tal wi kaya ri juluwem xuquje' ri kwinem chib'e q'ij saq! Jeri'.

7 ¡Chiwilampe', ri Cristo kape na pa ri sutz'! Konojel ri winaq kakil na ruk' ri kib'oq'och, xuquje' konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew ri xekamisan b'ik ko'q' na rumal rech. Je' jeri'.

8 "Ri in ri Ajawxel ri kinkwin chub'anik ronojel ri jastaq, in k'aslik xuquje' in k'as wi loq xuquje' xa jub'iq' kawaj kinopanik, kinb'ij: In in majib'al rech xuquje' in k'isb'al rech ronojel."

Ri xk'ut cho ri Juan chirij ri Jesucristo

9 In in Juan, in iwachalal, xuquje' in iwachi'l pa ri k'ax ri kaqariqo pa ri ajawarem rech ri Dios xuquje' pa ri jeqelem ri ya'tal chaqe ruk' ri Jesús. In in k'o pa ri jub'iq' chaqi'j ulew ri ub'i'nam Patmos, xa rumal utzijoxik ri utzij ri Dios xuquje' rumal uq'alajisaxik ri Jesús. 10 Pa ri uq'ijal ri Ajawxel, in in k'o pa ri Uxlab'ixel, xaq k'a te xinta jun ko alaj ch'ab'al chwij jetaq ri uch'ab'al jun su'. 11 Ri ch'ab'al xub'ij: Chatz'ib'aj pa jun wuj ronojel ri kawilo, k'a te ri' chataqa chike ri e wuqub' komontyox ri e k'o pa Asia: ri komontyox rech Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia xuquje' ri komontyox pa Laodicea.

12 Are xintzalq'omij chwij chuka'yexik ri kinch'ab'enik, xinwil wuqub' k'olib'al kantela b'antal che q'ana pwaq. 13 Pu'nik'ajil ri k'olib'al kantela xinwil jun achi kajunumataj ruk' ri uK'ojol ri Achi, ukojom jun nimalaj ratz'yaq kopan k'a chuqul taq raqan xuquje' ximtal cho uk'u'x jun atz'yaq ri b'antal che q'ana pwaq, 14 ri uwi' sib'alaj saq, jetaq ri lana, kajunumataj ruk' ri saqlaj tew, ri ub'oq'och kajunumataj ruk' ri q'aq' are kajinowik. 15 Ri raqan kerepq'unik jacha ri q'anq'oj ch'ich' are kaya pa ri q'aq'. Ri uch'ab'al kajunumataj ruk' ri nima' ri katix loq pu'wi' taq ri juyub'. 16 Pa ri uwiqiq'ab' k'o wuqub' ch'umil xuquje' pa ri uchi' kel loq jun sak'ib'al ri keb' uwi', ri upalaj kajunumataj ruk' ri q'ij are qas kaporonik.

17 Are xinwil we ri', xintzaq choch je ta ne chi xinkamik. Are' k'ut xuya ri uwiqiq'ab' pa nuwi', k'a te ri' xub'ij chwe: Man kaxi'j ta awib', in ri' ri in nab'e xuquje' in k'isb'al. 18 Ri in k'aslik, pune xinkam na, kamik ri' in k'aslik chib'e q'ij saq. K'o wuk' ri lawe rech ri kamikal xuquje' rech ri k'olib'al jawje' ke' wi ri kanima' ri e kaminaqib'. 19 Chatz'ib'aj b'a ronojel ri jastaq ri xawilo, ri jastaq ri tajin kak'ulmataj kamik xuquje' ri kak'ulmataj na. 20 Chanim kinb'ij chawe jas kel kub'ij ri wuqub' ch'umil ri xawilo k'o pa nuq'ab' xuquje' ri wuqub' k'olib'al kantela ri b'antal che q'ana pwaq. Ri wuqub' ch'umil are karetwachij ri angelib' e k'amal taq b'e ri e k'o pa ri komontyox are k'u ri wuqub' k'olib'al kantela kuretwachiij ri wuqub' komontyox.

2

Ri tzij ri xtz'ib'ax chike ri kojonelab' a'j Éfeso

1 Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri komontyox ri k'o pa Éfeso: Ri k'o wuqub' ch'umil pa ri uwiqiq'ab', ri k'o pu'nik'ajil ri wuqub' k'olib'al kantela b'antal che q'ana pwaq, kub'ij: 2 Ri in weta'm ri tajin kab'ano, ri k'ax laj chak xuquje' ri ajeqelem. Weta'm chi man kaq'i'taj katk'oji'k kuk' ri itzel taq winaq. Qas xa'solij na ri winaq ri kakijaluj chi e nutaqo'n

xawil k'ut chi xaq e b'anal taq tzij. 3 Qas xjeqi' ak'u'x xuquje' xariq k'ax
rumal ri nub'i', man at q'i'tajinaq ta k'ut. 4 Pune jeri' at no'jininaq, k'o
jun jastaq ri man utz taj wilom chawe, man kinaloq'aj ta chik jetaq ri
xab'an chinuloq'axik are k'a te wi xatkojonik. 5 Na'taj b'a chawe jas je' ri
katno'jin kan nab'e, chattzalij chunimaxik ri Dios. Chatzaqa kanoq ub'anik
ri etzelal, are chawilij ub'anik ri utz taq chak ri kab'an kan nab'e. We
man jeri' kab'ano, ke'nq'ata tzij pa'wi' xuquje' kinwesaj b'ik ri k'olib'al
akantela pa ri uk'olib'al. 6 Ri utz kinwilo che ri kab'ano, are chi kawetzelaj
ri kakib'an ri winaq ri kab'ix Nicolaítas chike,* are wa' jun jastaq ri
kinwetzelaj xuquje' in. 7 Ri k'o uxikin, chutatab'ej ri kub'ij ri Uxlab'ixel
chike ri komontyox. Ri kach'eken pu'wi' ri k'axk'olal, kinya na b'e che
kutij ri uwach ri che' ri kuya k'aslemal, are wa' ri k'o pa ri jun je'l laj
k'olib'al ri utikom ri Dios.

Ri tzij ri xtz'ib'ax che ri kojonelab' a'j Esmirna

8 Xuquje' chatz'ib'aj che ri ángel rech ri komontyox ri k'o pa Esmirna:
In ri' ri in nab'e xuquje' in k'isb'al, ri xinkam na k'a te ri' xink'astajik:
9 In weta'm ri achak xuquje' ri k'ax ri kariqo, je xuquje' ri ameb'ail, pune
jeri' at, at q'inom. Weta'm chi ri winaq ri kakib'ij chi a'j Israel kakib'an
b'anoj tzij chawij pune k'u jeri' kakib'ano, we winaq ri' xaq e rachoch ri
Itzel. 10 Maxi'j awib' che ri k'ax ri kariq na. Ri itzel ku'koj na nik'aj chi'we
pa che', rech jeri' karilo we qas jeqel ik'u'x chwij. Xuquje' kiriq na k'ax
jun lajuj q'ij. We k'u kajeqi' ik'u'x chwij k'a pa ri kamikal kinya na chi'we
ri korona rech jun alik k'aslemal. 11 Ri k'o uxikin, chutatab'ej ri kub'ij ri
Uxlab'ixel chike ri komontyox. Ri kach'eken pu'wi' we jastaq ri' man kuriq
ta ri ukab' kamikal.†

Ri tzij ri xtz'ib'ax chike ri kojonelab' a'j Pérgamo

12 Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri ángel rech ri komontyox pa Pérgamo: Are
wa' ri kub'ij ri ajchoq'e ri sak'ib'al ri nitz' uwach keb' upu'chi'. 13 Weta'm
chi chila' katel wi jawje' k'o wi ri ut'uyulib'al ri Itzel. Pune jeri' xaq je'
jeqel ak'u'x chwij. Man xkab'alaj ta ak'u'x chwij pune xawilo chi xkamisax
ri suk'alaj patanil we Antipas, ri xkamisax pa ri tinimit jawje' k'o wi ri
Itzel. 14 Pune jeri', k'o jujun jastaq ri man utz taj kinwil chawe, are chi
man awetzelam taj ri kakiterene'j ri uk'utu'n ri Balaam. ✡ Ri Balaam
xuya uno'j ri Balac rech xu'taqchi'j pa mak ri a'j Israel xuquje' xukoj
kik'u'x rech kakiq'ijila'j e b'anom taq tyox xuquje' chutijik ri jastaq ri
ik'owisatal chikiwach ri e b'anom taq tyox, je xuquje' chub'anik makaj
kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib'. 15 Xuquje' man a'wetzelam taj ri winaq
ri are kakiterene'j ri kik'utu'n ri winaq ri kab'ix nicolaítas chike. 16 Rumal
ri' kinb'ij chawe chak'exa ak'u'x, rumal cher we man kinanimaj, ruk' ri
sak'ib'al ri kel loq pa nuchi', kinpe na chub'anik k'ax chawe xuquje' chike
ri e terene'l taq ke ri e nicolaítas 17 Ri k'o uxikin chutatab'exik, chutatab'ej
ri kub'ij ri Uxlab'ixel chike ri komontyox.‡ Ri kach'eken pu'wi' we jastaq
ri', kaya'taj na che ri maná ri awatalik, xuquje' jun laj nitz' saq ab'aj jawje'

---

* **2:6** 2:6 Ri e Nicolaítas e jun wok winaq ri kakiya jun k'utu'n ri man are ta qas tzij. Eta'matalik chi sib'alaj k'o keta'mab'al chkiwach ri kojonelab'. † **2:11** 2:11 Ri ukab' kamikal are wa' are taq ke' jun pa jun alik k'axk'olal. ✡ **2:14** 2:14 Números 25:1-3; 31:16. ‡ **2:17** 2:17 Ri maná are wa' ri wa ri xuya ri Dios ojer chike ri tinimit Israel are e k'o pa ri katz'inow ulew. Ri maná ri katzijox rij waral jun maná rech ri uxlab'al man kajunumataj ta ruk' ri rech ojer.

ri tz'ib'atal wi jun k'ak' b'i'aj ri xwi ri winaq ri kak'amawa'nik keta'manik jas ri tz'ib'atal choch.§

Ri tzij ri xtz'ib'ax chike ri kojonelab' a'j Tiatira

18 Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri ángel ri k'o pa Tiatira: Are wa' ri kub'ij ri Uk'ojol ri Dios, ri k'o ub'oq'och ri jer k'o ri q'aq' ri kajinowik xuquje' ri raqan ri jer k'o q'anq'oj ch'ich' ri kajuluwik. Chatatab'ej ri kub'ij: 19 Wilom chi ku'linaq ak'u'x chwij, ri chak ri ab'anom, ri aloq'anik, ri apatanijik xuquje' ri ajeqelem, xuquje' ri k'isb'al taq achak are nima'q cho ri nab'e taq chak ri xab'ano. 20 Pune jeri' katno'jinik, k'o jun jastaq ri man utz taj wilom chawe,* are chi utz kawilo chi ri jun ixoq Jezabel xaq je' tajin ku'taqchi'j ri e patanil taq we pa mak, xuquje' ub'im chike chi utz kakitij ri jastaq ri tzujtal chikiwach ri e b'anom taq tyox, k'a te ri' kukoj kik'u'x rech man kajeqi' ta kik'u'x chwij. 21 Ri in nuyo'm na jun janipa q'ij che rech kuk'ex uk'u'x, rech katzalij chinunimaxik, man tanalinaq ta k'u che ri uterenem chikij ri e b'anom taq tyox. 22 Rumal ri' kinb'an na che kuriq jun nimalaj yab'il, ri winaq k'ut ri kakib'an mak ruk' kakiriq na nimalaj k'ax we man kakik'ex kik'u'x che ri xketa'maj ruk' we ixoq ri'. 23 Ri e terene'l taq rech we ixoq ri' kakiriq na yab'il rech kamikal. Jeri' konojel ri komontyox kaketa'maj na chi in kinsolin ri uchomab'al xuquje' ri ranima' ri winaq. Are kinya na ri kataqi'k chike ri winaq pa kijujunal. 24 Are k'u ri ix, ri ix k'o xuquje' pa Tiatira ri man iweta'mam ta iwe ri uk'utu'n we ixoq ri' xuquje' man iweta'mam ta ri kab'ix ri uk'u'x ri uchomab'al ri Itzel che ri awatalik, kinb'ij chi'we: Man kinya ta chi jun eqa'n chi'wij. 25 Are k'u ri ya'tal chi'we chiyaka', k'a pa ri q'ij ri kintzalij loq. 26 Ri kach'eken pu'wi' we jastaq ri' xuquje' kub'an ri urayib'al na k'u'x k'a pa ri k'isb'al re ronojel, kinya na kwinem che kab'an re pa kiwi' konojel ri tinimit ri e k'o cho ri uwachulew. 27 Jetaq ri ub'im ri Tataxel chwe in, ri winaq ri jewa' kano'jinik, kab'an na rech pa kiwi' we tinimit ri', ruk' k'axal, xuquje' ku'paxij na jetaq ri kab'an che ri t'u'y ri b'antal che rulewal b'o'j. 28 Kinya na ri kwinem ri xuya ri Tataxel chwe in, xuquje' kinya na che ri ch'umil rech aq'ab'il.† 29 Ri k'o uxikin, chutatab'ej ri kub'ij ri Uxlab'ixel chike ri e komontyox.

3

Ri tzij ri xtz'ib'ax chike ri kojonelab' pa Sardis

1 Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri ángel rech ri komontyox pa Sardis: Ri k'o ri wuqub' uxlab'al rech ri Dios xuquje' ri wuqub' ch'umil ruk' kub'ij: Weta'm ri achak, pune kab'ix chawe chi at k'aslik, man at k'aslik ta k'ut xane at kaminaq. 2 Xaq jeri' are katanik chatk'astajoq, chak'asuj ri raj kakamik, rumal cher wilom chi ri achak man qajinaq ta cho ri Dios. 3 Na'taj chawe ri ak'amawa'm xuquje' atatab'em, chanimaj xuquje' chak'exa ak'u'x. We man katnimanik ke'nq'ata na tzij pa'wi' are man inawaye'm ta apanoq. Kinopanik jetaq kub'an jun elaq'om, man kub'ij ta na are kopanik. 4 Pune jeri', e k'o jujun winaq chila' pa Sardis ri man kib'anom ta ri etzelal; are wa' ri winaq ri keb'in na wuk' kakikoj na saq taq atz'yaq rumal cher kataqi'k chike. 5 Ri kach'eken pu'wi' we k'ax taq jastaq ri', kakoj na saq taq

§ **2:17** 2:17 Ri jun laj nitz' saqa ab'aj kajunumataj ruk' ri wuj okib'al pa jun nimaq'ij. * **2:20** 2:20 Ri xk'ulmataj ruk' ri ixoq Jezabel kariqitaj pa 1 Reyes 16:31-33. We ixoq ri' sib'alaj itzel, rumal ri' xkoj we b'i'aj ri' che. † **2:28** 2:28 Chi ri' wine are tajin katzijox rij jun ch'umil ri karepq'unik jacha ri kub'ij pa Job 38:7, Daniel 12:3.

ratz'yaq. Xuquje' man kinchup taj ri ub'i' pa ri wuj rech k'aslemal, xuquje' kinq'alajisaj na ri ub'i' cho ri nuTat xuquje' chikiwach ri angelib'. 6 Ri k'o uxikin chutatab'exik, chutatab'ej ri kub'ij ri Uxlab'ixel chike ri komontyox.

Ri tzij ri xtz'ib'ax chike ri kojonelab' pa Filadelfia

7 Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri ángel pa ri komontyox pa Filadelfia: Are wa' ri kub'ij ri qas tzij ralk'wa'l ri Dios, in kab'an we pu'wi' ri ajawarem rech ri David.* Are kinjaq jun uchi' ja man k'o ta jun kakwinik katz'apinik, xuquje' are kintz'apij man k'o ta jun kakwinik kujaqo. Chanim chatatab'ej ri kinb'ij chawe: 8 Weta'm ri achak. Chawila', nujaqom jun uchi' ja chawach, man k'o ta jun kakwinik kutz'apij. Weta'm chi man qas ta k'o achuq'ab', pune jeri' animam ri nutzij xuquje' man awawam ta ub'ixik ri nub'i'. 9 Kinb'an na chi ri winaq ri e rech ri Itzel, kexuki' na chawach rech jeri' kakilo chi sib'alaj katinloq'aj rumal cher kakib'ij chi a'j Israel man qas tzij ta k'ut. 10 Konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew kakiriq na k'axal xuquje' k'axk'olal. Ri at k'ut katinchajij na, rumal cher xanimaj ri xinb'ij chawe xjeqi'k ak'u'x chwij. 11 Kinpetik ri'. Chayaka ri k'o awuk', rech jeri' man k'o ta jun kamajow chawe ri tojb'al awe. 12 Ri kach'eken pu'wi' we jastaq ri', kinb'an na che chi kok che raqan ja rech ri Templo rech ri nuDios, man kel ta k'u wi loq chila'. Xuquje' kintz'ib'aj na ri ub'i' ri nuDios chirij, kintz'ib'aj xuquje' na ri ub'i' ri utinimit ri nuDios chirij, ri ub'i'nam k'ak' Jerusalén ri kaqaj na loq chila' chikaj, xuquje' kintz'ib'aj na chirij ri k'ak' nub'i'. 13 Ri k'o uxikin, chutatab'ej ri kub'ij ri Uxlab'ixel chike ri e komontyox.

Ri tzij ri xtz'ib'ax chike ri kojonelab' pa Laodicea

14 Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri ángel ri k'o pa ri komontyox pa Laodicea: Ri Jeri', ri qas kuk'ut ri qas tzij chirij ri Dios, ri man b'anoj tzij ta ri kub'ij, ri rumal re, ri Dios xutik ronojel ri jastaq. Chatatab'ej ri kinb'ij chawe: 15 Weta'm ri achak, weta'm chi man kinanimaj taj pa ronojel xane xa jub'iq' kinanimaj, are katanik we ta kinanimaj pa ronojel ri kinb'ij chawe, o are ta b'a katanik xuquje' we ta mat kinanimaj xa ta ne jub'iq'. 16 Xa k'u rumal che ri xa jub'iq' kinanimaj, rumal ri' kinwetzelaj awach. 17 Rumal ri at kab'ij: In sib'alaj in q'inom, nuch'ekom sib'alaj nim nuq'inomal, man k'o ta kajawataj chwe. Man ayo'm ta k'u kwenta chi at jun moy laj meb'a, man k'o ta kak'am chawe, at ch'analik. 18 Rumal ri' kinya jun ano'j. Chaloq'o q'ana pwaq chwe ri juluwisatal pa q'aq', rech jeri' qas katq'inomarik, chaloq'o saq taq awatz'yaq rech kakojo, jeri' man kilitaj ta chi ri ak'ixib'al rumal cher at ch'analik, xuquje' chaloq'o kolirio rech kach'ajb'ej ri ab'oq'och rech jeri' katka'yik. 19 Ri in ke'nyajo xuquje' ke'npixib'aj konojel ri ke'nloq'aj, rumal ri' chatnimanoq xuquje' chak'exa ak'u'x. 20 Ri in kinch'awik chuchi' ri uchi' ja, we k'o jun kutatab'ej ri nuch'ab'al, kujaq ri uchi' ja, kinok b'ik ruk', kinwa' ruk' xuquje' are' kawa' wuk' in. 21 Ri kach'eken na pu'wi' ronojel ri k'ax taq jastaq xuquje' kajeqi'k kik'u'x chwij, kek'oji' na wuk' pa ri nut'uyulib'al, jacha ri xinb'an in xinch'eken pu'wi' ri k'ax taq jastaq rumal ri' xint'uyi'k ruk' ri nuTat pa ri ut'uyulib'al. 22 Ri k'o uxikin, chutatab'ej ri kub'ij ri Uxlab'ixel chike ri komontyox.

4

Ri q'ijila'nem pa ri kaj

* **3:7** 3:7 Chawila pa Isaías 22:20-22.

1 Are xb'i'taj we ri', xinka'yik k'a te xinwilo jun uchi' ja jaqalik pa ri kaj.
Xuquje' xinta jun ch'ab'al ri kajunumataj ruk' ri nab'e ch'ab'al ri xinto
kajunumataj ruk' jun ch'ab'al rech jun su', xub'ij chwe: Chatpaqal loq
rech kink'ut chawach ri kak'ulmataj na.

2 Qas pa ri q'otaj ri' xinkanaj pa ri ukwinem ri Uxlab'ixel, k'a te ri'
xinwilo jun t'uyulib'al pa ri kaj, pa ri t'uyulib'al ri' k'o jun t'uyulik. 3 Ri
t'uyul pa ri t'uyulib'al xinwilo kajunumataj ruk' ri ab'aj jaspe xuquje' ruk'
ri kornalina; ri t'uyulib'al sutital rumal jun xokaq'ab' ri kajunumataj ruk'
ri esmeralda. 4 Ri t'uyulib'al sutital rij kumal juwinaq kajib' t'uyulib'al
jawje' e t'uyul wi juwinaq kajib' e nimaq taq winaq kikojom saq taq
katz'yaq xuquje' kikojom jujun kikorona pa taq kijolom b'antal che q'ana
pwaq. 5 Che ri t'uyulib'al kel loq kayapa' xuquje' kaqulja. Cho ri t'uyulib'al
ketzijij wuqub' q'aq' ri tzijtalik, are wa' ri e wuqub' uxlab'al rech ri Dios.
6 Cho ri t'uyulib'al k'o jun plo ri kajunumataj ruk' ri ka'yeb'al ib', xuquje'
cho ri t'uyulib'al e k'o kajib' k'aslik taq jastaq, nojinaq ri kityo'jal che
b'oq'ochaj chikiwach xuquje' chikij. 7 Ri nab'e k'aslik winaqil jer kab'antaj
jun koj; ri ukab' jer kab'antaj jun ama' wakax; ri urox jer kab'antaj jun
achi; ri ukaj jer kab'antaj jun xik ri tajin karapinik. 8 Ri e kajib' k'aslik taq
winaqil k'o waqib' kixik' chi kijujunal, xuquje' chirij xuquje' chupam ri
kixik' e nojinaq che b'oq'ochaj. Maketani' ta wi chi paq'ij chi chaq'ab'
chub'ixik: Tyoxalaj Dios, Tyoxalaj Dios, Tyoxalaj Dios, ri Ajawxel Dios
sib'alaj kwinel, ri k'as wi loq ojer, ri k'aslik kamik xuquje' kape na.

9 Are ri k'aslik taq winaqil kakiya ri q'ijila'nik xuquje' ri tyoxinik che
ri t'uyul pa ri t'uyulib'al, ri k'aslik chib'e q'ij saq. 10 Ri e juwinaq kajib'
k'amal taq b'e kexuki'k cho ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xuquje' kakiq'ijila'j
ri k'aslik chib'e q'ij saq, kakiya ri kikorona choch Are' xuquje' kakib'ij:
11 Ajawxel qaDios,
taqal che la kaya ri q'ijila'nem che la,
taqal che la chi nim kil la chi kak'amawa'j la ri juluwem xuquje'
taqal che la kak'amawa'j la ri kwinem,
rumal cher lal xtikow la ronojel ri jastaq. Xtiktaj loq ronojel rumal chi jeri'
xaj la.

5

Ri b'otom wuj rachi'l ri alaj chij

1 Pa ri uwiqiq'ab' ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xinwil jun b'otom wuj
tz'ib'atalik cho ukob'chal uwach ri wuj tz'apitalik ruk' wuqub' tz'apib'al.
2 Xuquje' xinwilo jun ángel ri sib'alaj k'o uchuq'ab', kuraqaqej uchi' kub'ij:
¿Jachin ri k'o ukwinem chut'oqopixik ri t'iqb'al rech jeri' kujaqo ri wuj ri
b'ottalik?

3 Man k'o ta k'u jun pa ri kaj, pa ri ulew, chuxe' ri ulew, man k'o ta
jun kakwinik kusol ri wuj xuquje' kusolij rij ri k'o chupam we wuj ri'.
4 Ri in sib'alaj xinoq'ik rumal cher man xriqitaj taj jachinaq ri taqal che
kusol ri wuj xuquje' kusolij rij ri k'o chupam. 5 Jun chike ri k'amal b'e,
xub'ij chwe: Man katoq' ta chik, rumal xch'ekenik ri koj rech ri jupuq
winaq ub'i'nam Judá, ri Rija'l ri David, are' kakwinik kusol ri wuj b'ottalik
xuquje' kakwinik kujaqo ri wuqub' t'iqb'al.

6 K'a te xinwilo jun laj chij ri b'antal k'ax che, k'o chikixo'l ri e kajib'
k'aslik taq winaqil xuquje' chikixo'l ri e k'amal taq b'e, we alaj chij ri' k'o
wuqub' ruk'a', xuquje' wuqub' ub'oq'och: Are wa' ri wuqub' uxlab'al rech

ri Dios ri e taqtal b'ik cho ronojel ri uwachulew.* 7 Ri alaj chij xuk'am ri
wuj ri b'ottalik pa ri uwiqiq'ab' ri t'uyul pa ri tem. 8 Are xk'amtaj ri wuj
rumal, ri e kajib' e k'aslik taq winaqil e kachi'l ri juwinaq kajib' k'amal taq
b'e xexuki'k cho ri k'in laj chij. Chkijujunal k'o jujun arku' q'ojom xuquje'
kuk'am jun k'olib'al nojinaq che incienso ri kuk'utwachij ri kich'awem ri
utinimit ri Dios. 9 Konojel kakib'ixoj jun k'ak' b'ix ri kub'ij:
Taqal che la chi kak'am la ri wuj ri b'ottalik xuquje' kajaq la jawje' k'o
wi ri tz'apib'al, rumal cher xkamisax la, xuquje' ruk' ri kik'el la xe'loq' la
konojel ri winaq rech ri uwachulew, winaq ri ketzijon pa ronojel ch'ab'al,
rech konojel tinimit ta k'u nitz' ta k'u nim. 10 Xb'an la chike we winaq
ri' ku'x jun ajawarem, xuquje' e ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq rech jeri'
kakipatanij ri qaDios kab'an k'u na ke pu'wi' ri uwachulew.
11 K'a te ri' xinta ri kich'ab'al e k'i angelib' ri kisutim rij ri t'uyulib'al,
sib'alaj e k'i e k'i millón angelib', e kachi'l ri e kajib' k'aslik taq winaqil
xuquje' ri e juwinaq kajib' k'amal taq b'e. 12 Kakiraqaqej kichi' kakib'ij:
Taqal che ri alaj Chij ri xkamisaxik, kuk'amawa'j ri kwinem, ri q'inomal,
ri eta'mab'al xuquje' ri chuq'ab', ri b'ixonem xuquje' taqal che nim kilik.
13 Xuquje' xinta ri kakib'ij konojel ri e jastaq ri e tiktal pa ri kaj, pa ri
ulew, chuxe' ri ulew xuquje' pa ri plo, konojel keb'ixonik kakib'ij:
Yo'q chib'e q'ij saq ri q'ijila'nem, nim uq'ij, ri juluwem xuquje' ri kwinem
che ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xuquje' che ri k'in laj chij.
14 Ri e kajib' k'aslik taq winaqil xkib'ij: Jeri'.
Xuquje' ri e juwinaq kajib' k'amal taq b'e xexuki'k xkiya ri kipalaj pa ri
ulew, xkiq'ijila'j ri k'aslik chib'e q'ij saq.

6

Ri kajib' nab'e t'iqb'al

1 Are xpe ri alaj chij xujaq ri nab'e chike ri wuqub' tz'apib'al, xinta jun
chike ri kajib' k'aslik taq winaqil ri kuraqaqej uchi' jetaq jun kaqulja xub'ij:
Chatampe loq, chawila we ri'.
2 K'a te xinwilo xel loq jun saq kej. Ri kejeninaq chirij ruk'a'm b'ik jun
arku' k'yaqb'al pa ri uq'ab', che we jun ri' xya b'ik jun korona, rumal cher
xch'eken pa kiwi' ri uk'ulel xuquje' karaj kach'eken na pa kiwi' nik'aj chik.
3 Ri alaj chij are xujaq ri ukab' tz'apib'al, ri ukab' chike ri k'aslik taq
winaqil xub'ij chwe: Chatqeb'mpe loq, chawila we ri'.
4 K'a te xinwilo xel loq jun kyaq kej. K'o jun kejeninaq chirij ri kej,
che we jun ri', xya'taj kwinem che karesaj ri ja'maril cho ri uwachulew,
xuquje' rech nik'aj chik kakikamisaj kib' chi sak'ib'al.
5 Ri alaj chij are xujaq ri urox tz'apib'al, xinta ri urox k'aslik winaqil
xub'ij: Chatampe loq, chawila we ri'.
Are xinka'yik xinwil jun q'eq kej, k'o jun kejeninaq chirij, ri kejeninaq
ri kej ruk'a'm b'ik jun pajb'al pa ri uq'ab'. 6 K'a te ri' xinta jun ch'ab'al
chikixo'l ri e kajib' k'aslik taq winaqil ri xub'ij: Ri pwaq ri kach'ek che
jun q'ij chak xwi kub'an ri' chuloq'ik keb' pajb'al tiriko xuquje' xwi kuloq'
waqib' pajb'al cebada, pune jeri' man kapaqab'a ta rajil ri aceite xuquje'
ri vino.
7 Ri k'in laj chij are xujaq ri ukaj tz'apib'al, xinta ri uch'ab'al ri ukaj
k'aslik winaqil ri xub'ij chwe: Chatampe loq, chawila we ri'.

* **5:6** 5:6 Ri ajilab'al 7 kel kub'ij chi jun jastaq tz'aqat. 7 uk'a ri kel kub'ij chi k'o ronojel kwinem pa uq'ab', 7 b'oq'ochaj ri karil ronojel ri kak'ulmatajik, 7 Uxlab'al re ri Dios ri kipetik pa ronojel ri uwachulew.

8 Xinka'yik k'a te xinwilo jun q'ana kej, k'o jun kejeninaq chirij ub'i'nam
Kamikal, terene'tal rumal ri k'amal kib'e ri ajawarem rech ri kamikal. Che
we jun ri' xya'taj ri kwinem rech ku'kamisaj ri ukaj q'at chike ri winaq
rech uwachulew ruk' sak'ib'al, numik, ch'o'j, ruk' yab'ilal xuquje' kumal
e juyub'il taq a'waj.
9 Are xujaq ri uro' tz'apib'al, xinwil ri kanima' konojel ri e kojonelab'
ri k'o chuxe' ri tzujb'al, are wa' ri xekamisaxik rumal utzijoxik ri utzij ri
Dios. 10 Ri e kamisatalik rumal utzijoxik ri utzij ri Dios ko xkib'ij: Kwinel
laj Dios, sib'alaj lal Tyox xuquje' man kab'an ta la b'anoj tzij. ¿Jampa'
kaq'at la tzij pa kiwi' ri winaq ri xujkamisanik?
11 Ri Dios xuya saq taq katz'yaq we e kaminaqib' ri' xuquje' xub'ij
chike chi rajawaxik kakaye'j chi na jub'iq', rumal cher maja' ketz'aqat
ri kojonelab' ri rajawaxik kekamik, jacha ri xk'ulmataj kuk' ri xekamisax
b'ik.
12 Ri alaj chij are xujaq ri uwaq tz'apib'al, xinka'yik, k'a te xinwilo xub'an
jun nimalaj kab'raqan, xchup ri q'ij, xkyaqar ri ik' jetaq ri kik'. 13 Ri
ch'umil ri e k'o cho ri kaj xetzaq loq cho ri uwachulew, jetaq ri kub'an
ri uwach ri higuera are katzaq loq cho ri uwachulew rumal xq'ayik. 14 Ri
kaj xuquje' xsach uwach jetaq ri kub'an jun wuj are kab'otik, ri juyub'
xuquje' ri ch'aqa'p taj ulew ri sutim rij rumal ja' xk'am b'ik pa jun k'olib'al
chik. 15 Ri e taqanelab' a'juwachulew xuquje' ri e nima'q taq keqele'n ri e
k'amal taq b'e xuquje' ri k'o kikwinem, ri e q'inomab' xuquje' ri ajch'o'jab',
ri e patrón xuquje' ri patanijelab'. 16 Konojel we winaq ri' xkib'ij chike ri
juyub' xuquje' chike ri ab'aj: Chixtzaq loq pa qawi', rech jeri' man karil ta
qawach ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xuquje' rech man kuq'at ta tzij pa qawi'
ri alaj chij.
17 Xuquje' xkib'ij xopan ri q'ij are kuq'at tzij pa qawi' ri alaj chij, man
k'o ta jun kakwinik kak'oji' cho ri uka'yeb'al.

7

Kakoj ketal ri jun ciento rachi'l kawinaq kajib' mil cha'talik

1 K'a te ri', xe'nwil e kajib' angelib' e tak'alik: jun chuxukut kaj, jun
chuxukut ulew, jun chik pa relib'al q'ij xuquje' jun pa ri uqajib'al q'ij. We
angelib' ri e tak'al chila' chuq'atexik ri kyaqiq' rech man kik'ow ta chi cho
ri ulew, pa ri plo, xuquje' rech man kik'ow ta chi pa ri k'ache'laj. 2 Xinwil
xuquje' jun ángel ri paqal loq jawje' kel wi loq ri q'ij, ruk'a'm loq ri u
tz'apib'al ri k'aslik Dios. We ángel ri' xuraqaqej uchi' chike ri e kajib'
angelib', ri ya'tal b'e chike kakib'an k'ax che ri uwachulew xuquje' che ri
plo, jewa' xub'ij: 3 Man kib'an ta k'ax chanim che ri uwachulew, ri plo,
ri k'ache'laj, k'a te chib'ana k'ax chike we xkojtaj jun ketal chikipalaj ri e
patanil rech ri Dios.
4 Xinta ri ka'jilab' ri winaq ri xkoj ketal, are e jun ciento ruk' kawinaq
kajib' mil winaq kipetik che ri kab'lajuj puq rech Israel. 5 E kab'lajuj mil
xkoj ketal chike ri jupuq winaq rech ri Judá,
e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri Rubén,
e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri Gad, 6 e kab'lajuj mil chike ri
jupuq winaq rech ri Aser,
e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri Neftalí,
e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri Manasés, 7 e kab'lajuj mil chike
ri jupuq winaq rech ri Simeón,
e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri Leví,

e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri Isacar, 8 e kab'lajuj mil chike
ri jupuq winaq rech ri Zabulón,
e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri José,
e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri Benjamín.

Sib'alaj e k'i winaq ri kikojom saq taq atz'yaq

9 K'a te ri' xe'nwil sib'alaj e k'i winaq kipetik pa ronojel ri uwachulew,
kepetik pa ri nitz' xuquje' nim tinimit, ri ketzijon pa taq jaljoj taq ch'ab'al
rech ronojel ri uwachulew, man k'o ta jun kakwinik karajilaj ri kik'iyal.
E tak'atoj cho ri ut'uyulib'al ri alaj chij, kikojom saq taq katz'yaq xuquje'
kuk'a'm uq'ab' taq palma pa kiq'ab'. 10 Konojel kakiraq kichi' kakib'ij: Ri
koltajem kape che ri Dios xuquje' che ri alaj chij ri e t'uyul pa ri t'uyulib'al.
11 Konojel ri angelib' ri e tak'alik kisutim rij ri t'uyulib'al, ri e k'amal taq
b'e, e kachi'l ri e kajib' k'aslik taq winaqil. Xexuki'k cho ri t'uyulib'al xkiya
ri kipalaj pa ri ulew, xkiq'ijila'j ri Dios, 12 jewa' xkib'ij:
¡Jeri'! Ri q'ijila'nem, ri juluwem,
ri tyoxinik, ri nim rilik, ri kwinem,
ri chuq'ab' are ri qaDios ajchoq'e chib'e q'ij saq. ¡Jeri'!
13 K'a te ri' jun chike ri e k'amal taq b'e xuta jun k'otb'al chi', jewa' xub'ij:
¿Jachin wa' we kikojom saq taq atz'yaq, jawje' kepe wi?
14 Ri in xinb'ij che: Ajawxel, lal lal eta'maninaq. Ri Are' xub'ij chwe: Are
wa' ri xe'l loq' pa ri nimalaj k'axk'olal ri xk'ulmatajik cho ri uwachulew.
Are wa' ri xjeqi'k kik'u'x chirij ri Dios, rumal ri' ri Dios xukuy ri kimak
ruk' ri ukamikal ri alaj chij. 15 Rumal ri', e k'o cho ri ut'uyulib'al ri Dios,
kakiq'ijila'j ri ub'i' chi paq'ij chi chaq'ab' pa ri Templo. Are k'u ri t'uyul pa
ri t'uyulib'al kak'oji' na kuk' we winaq ri' xuquje' ku'to' na. 16 Man kakina'
ta chi chaqij chi' xuquje' numik we winaq ri', man kek'at ta chi cho ri q'ij,
xuquje' man kakina' ta chi ri q'aq'. 17 Rumal cher ri alaj chij ri t'uyul pa
ri t'uyulib'al are keyuq'un na konojel xuquje' kuk'am na b'ik kib'e chuchi'
ri k'aslik taq nima', ri Dios kusu' na ronojel ri uwa'l kib'oq'och.

8

Ri uwuq tz'apib'al rachi'l ri wuqub' su'

1 Ri k'in laj chij are xuqaj ri uwuq tz'apib'al, konojel ri e k'o pa ri kaj man
xech'aw taj nik'aj q'otaj. 2 K'a te ri' xe'nwil ri e wuqub' angelib' e tak'al
cho ri Dios, xya'taj k'u jujun su' chike chi kijujunal. 3 K'a te ri' xpe chi
jun ángel ruk'a'm jun b'orxe'r b'antal che q'ana pwaq, chupam ri b'orxe'r
ri' xkiya b'ik k'ok' q'ol rech katzuj cho ri tzujb'al b'antal che q'ana pwaq
ruk' ri kich'awem ri utinimit ri Dios. 4 Ri sib' rech ri incienso ri ruk'a'm ri
ángel xpaqi' cho ri Dios rachi'lam b'ik ri kich'awem konojel ri kojonelab'.
5 Ri ángel xuk'am ri b'orxe'r xunojisaj che rachaq q'aq' ri xuk'am cho ri
tzujb'al. K'a te ri' xuk'yaq b'ik cho ronojel ri uwachulew, xtataj k'ut jun
nimalaj kaqulja, jininik, xuquje' xilitaj nimaq taq kayapa' xub'an xuquje'
jun kab'raqan cho ri uwachulew.

Ri e su'

6 Ri e wuqub' angelib' ri k'o kisu' xkisuk'umaj kib' rech jeri' kakichaple'j
uch'awisaxik ri su'.
7 Ri nab'e ángel are xuch'awisaj ri su', xetzaq loq cho ri uwachulew
saqb'ach rachi'l q'aq' yuja'tal kik' ruk'. Xuquje' xk'atik ri urox q'at che ri
uwachulew, rachi'l ri urox q'at che ri k'ache'laj xuquje' ri q'ayes ri k'o cho
ri uwachulew.

8 Ri ukab' ángel are xuch'awisaj ri su', k'o jun jastaq ri kajunumataj ruk' jun juyub' kajinin pa q'aq', xk'yaq b'ik pa ri plo. Ri urox q'at che ri plo xkik'arik. 9 Xuquje' xekamik ri urox q'at che ri e k'o pa ri plo, xetukix xuquje' ri urox q'at chike ri e jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja.

10 Ri urox ángel are xuch'awisaj ri su', jun nimalaj ch'umil ri k'o cho ri kaj xtzaq b'ik pu'wi' ri urox q'at chike ri nima', we ch'umil ri' sib'alaj kajininik. 11 We ch'umil ri' ub'i'nam k'ayil pa anima'aj, ri urox q'at che ri ja' xk'ayirik, e k'i winaq xekamik rumal xkitij we ja' ri'.

12 Ri ukaj ángel are xuch'awisaj ri su', xb'an k'ax che jun urox q'at che ri q'ij, ri ik', ri ch'umil, rumal ri' xechupik rech man k'o ta xtunan ri uwachulew pa ri urox q'at rech ri q'ij xuquje' pa ri urox q'at che ri jun aq'ab'.

13 Are xinka'yik, xinwil jun ángel ri karapapik pa unik'ajil ri kaj kuraqaqej uchi' kub'ij: Sib'alaj k'ax ke ri e k'o cho ri uwachulew, sib'alaj k'ax na kakiriqo are kakich'awisaj ri kisu' ri oxib' angelib' ri e k'o na.

9

1 Ri uro' ángel are xub'an ri usu' xinwil jun ch'umil ri k'o cho ri kaj, xtzaq loq cho ri uwachulew. Che we ch'umil ri' xya'taj loq ri lawe rech ri uchi' ri jul rech q'equ'mal ri man k'o ta uk'isik. 2 Ri ch'umil are xujaq ri uchi' ri jul rech ri q'equ'mal ri man k'o ta uk'isik, xel loq sib' chupam, jetaq usib'al jun nimalaj tuj, ri sib' xuq'eqarisaj ri q'ij xuquje' ri kyaqiq'. 3 Chupam ri sib' xe'l loq a'waj, xkinojisaj ri uwachulew, xya'taj kwinem chike rech ke'kiti' ri winaq jetaq ri ketyo'n ri alakran. 4 Xb'ix chike we a'waj ri' chi man kakib'an ta k'ax che ri uwachulew, chike ri k'ache'laj xuquje' che ri q'ayes, xane xwi chike ri man kojtal ta ketal chikipalaj ruk' ri retal re ri Dios. 5 Ri Dios xuquje' xuya b'e chike we a'waj ri' chi kakib'an k'ax chike we winaq job' ik', man ke'kikamisaj taj xane xwi ke'kiti'o, ri kityo'b'al we awaj ri' kajunumataj ruk' ri utyo'b'al ri alakran. 6 Ri winaq pa ri job' ik', kakaj na kekamik, man kekam ta k'ut. Ri kamikal kanimaj na chikiwach.

7 Ri a'waj jer keb'antaj kej ri kekam b'ik pa ch'o'j. Pa ri kijolom kojtal jujun korona b'antal che q'ana pwaq, ri kipalaj kajunumataj ruk' kipalaj winaq. 8 Ri kiwi' kajunumataj ruk' ri uwi' jun ixoq, ri kiware kajunumataj ruk' ri kiware ri e koj. 9 Ri uwo taq kik'u'x ch'uqtal ruk' ch'uqb'al je ri kab'antaj ch'ich'. Ri kixik' jer katataj ch'ab'al kech sib'alaj e k'i b'inib'al kech ajch'o'jab' are keb'e pa ch'o'j. 10 Ri kije' jer k'o jun nim k'ix tz'ijtz'ik, ruk' wa' kakib'an k'ax chike ri winaq job' ik'. 11 Ri ángel ub'i'nam Abadón pa tzijob'al hebreo, pa ri tzijob'al griego ub'i'nam Apolión, ri kel kub'ij tukinel are wa ri k'o pa ri q'equ'm jul ri man k'o ta uk'isik, are wa' k'amal kib'e ri a'waj.

12 Are wa' ri nab'e nimalaj k'ax xk'ulmatajik, k'o chi k'u na keb' ri maja' kapetik.

13 Ri uwaq ángel are xuch'awisaj ri su', xinta jun ch'ab'al ri xel loq chuxo'l ri kajib' uk'a' ri k'o cho ri tzujb'al ri b'antal che q'ana pwaq, ri k'o cho ri Dios. 14 Xub'ij ri ch'ab'al che ri ángel ri ruk'a'm ri su': Cha'tzoqopij b'ik ri e kajib' angelib' ri e jat'ital chuchi' ri nimalaj nima' Éufrates.

15 Ri uwaq ángel xu'tzoqopij ri e kajib' angelib' rech jeri' ke'kikamisaj ri urox q'at ke ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew, rumal cher ri Dios u'yakom loq rech kakib'an ri kipatan pa ri q'ij, ri q'otaj, ri ik' xuquje' ri

junab' ri cha'tal loq. 16 K'a te ri' xinta ri ka'jilab' ri ajch'o'jab' chajil tinimit
ri keb'e chirij kej, are e keb' ciento millón.

17 Ri ajch'o'jab' ri xe'nwilo e kejeninaq chirij kej, kikojom kyaq taq ch'ich'
cho taq kik'u'x jetaq ri kaka'y ri q'aq', kyaqkoj xuquje' azufre. Ri kijolom
ri kej kajunumataj ruk' ri kijolom ri koj, kel loq q'aq' rachi'l sib' xuquje'
azufre pa kichi'. 18 Ri urox q'at chike konojel ri winaq a'juwachulew
xekamik rumal ri q'aq', ri sib' rachi'l ri azufre. 19 Ri kije' ri kej kajunumataj
ruk' ri kumatz, ruk' ri kijolom kakib'an k'ax chike ri winaq. Ri kikwinem
ri kej pa taq ri kichi' k'o wi' xuquje' che ri kije'.

20 Ri winaq ri man xekam taj rumal ri k'ax ri xk'ulmatajik xuquje' man
xetani' taj chub'anik ri itzel taq jastaq, man xetani' taj chuq'ijila'xik ri
itzel, ri e b'anom taq tyox ri e b'antal che q'ana pwaq, saq pwaq, q'anq'oj
ch'ich', ab'aj, che', we jastaq ri' xa e b'antalik kumal achyab' man kekwin
taj kakito, man keka'y taj, man kekwin taj keb'inik. 21 We winaq ri' man
xkik'ex ta wi kik'u'x che ri kamisanik ri kib'anom, che ri q'ijinik, che ri
mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib', xuquje' man xkik'ex ta wi kik'u'x
che ri elaq' kib'anom.

10

Ri ángel rachi'l ri k'in laj wuj ri b'ottalik

1 K'a te ri' xinwil jun ángel ri sib'alaj k'o uchuq'ab', upetik pa ri kaj tajin
kaqaj loq cho ri uwachulew ch'uqtal rumal ri sutz'. K'o jun xokaq'ab' pa
ujolom, ri upalaj kajunumataj ruk' ri q'ij. Ri raqan jer k'o raqan ja ri
kajinin ruk' q'aq'. 2 Ri ángel ruk'a'm jun laj wuj jaqalik. Ri ángel are
xtak'i'k, xuya ri uwiqiq'ab' raqan pu'wi' ri plo, are k'u ri umox raqan
xutak'ab'a pu'wi' ri ulew. 3 Ri ángel xuraqaqej uchi' ruk' chuq'ab', jetaq
kub'an jun koj, are xuraq uchi' xetataj wuqub' kaqulja ri xkiraq kichi'.
4 Are xtataj ri kich'ab'al ri kaqulja, are xwaj in xintz'ib'aj ri xkib'ij, k'a te
kinta jun ch'ab'al ri xpe pa ri kaj xub'ij chwe: Man katz'ib'aj taj ri xkib'ij
ri wuqub' kaqulja, xane chayaka pa'wanima', man kab'ij ta chi che jun
chik.

5 Ri ángel ri tak'al pu'wi' ri plo xuquje' pa ri ulew, xuyak ri uwiqiq'ab'
chikaj. 6 K'a te ri' xub'ij pa ri ub'i' ri k'aslik chib'e q'ij saq, ri xtikow ri kaj
rachi'l ri jastaq ri e k'o choch, ri ulew xuquje' ri jastaq ri e k'o choch, ri
plo xuquje' ri jastaq ri k'o chupam, xub'ij: Xk'is ri q'otaj. 7 Pa ri q'ij are
kach'aw na ri wuqub' ángel, are kuch'awisaj na ri su', kak'ulmataj na ri
rajawam loq' uk'u'x ri Dios ri awatal loq ub'ixik, are wa' ri xkitzijoj loq ri
e patanil taq rech ri Dios ojer rachi'l ri e q'alajisal tzij.

8 Ri ch'ab'al ri xinta kan nab'e, xinuch'ab'ej chik junmul xub'ij chwe:
Chatqeb' ruk' le ángel le tak'al pu'wi' le ulew xuquje' pu'wi' le plo,
chak'ama le k'in laj wuj le k'o pa uq'ab'.

9 Ri in xinqeb' ruk' ri ángel, xinta che chi kuya ri wuj chwe, ri ángel
xub'ij chwe: Ri' chatija'. Sib'alaj k'i wa' kana'o are kaya pa'chi' are k'u we
xqaj b'ik chapam sib'alaj k'a la' kano'wik.

10 Xenk'ama ri k'in laj wuj pa ri uq'ab' ri ángel, k'a te ri' xintijo. Are
xinya pa nuchi', sib'alaj ki' xinna'o jetaq ri kab'. Are k'ut xtijtaj wumal
sib'alaj k'a are xqaj b'ik chinupam. 11 K'a te ri' xub'ij chwe: Kattzalij chi
na chuq'alajisaxik ri kak'ulmataj na kuk' k'i nitz' xuquje' nim taq tinimit,
ri jaljoj keka'yik, ri jaljoj kech'awik, xuquje' chike ri e taqanelab'.

11

Ri e keb' q'alajisal utzij ri Dios

1 K'a te ri' xya'taj chwe jun che' etab'al, k'a te ri' xub'ij ri Dios chwe:
Jat, ja'wetaj ri Templo rech Dios, ri tzujb'al xuquje' janipa tajin keq'ijila'n
chila'. 2 Xwi man kawetaj ta ri uwo ja, rumal cher xjachtaj chike ri winaq
ri man a'j Israel taj, rumal cher we winaq ri' kakib'an na etzelal kawinaq
keb' ik'. 3 Kinya xuquje' na b'e chike ri keb' q'alajisal taq we kinkitzijoj
na jun mil ruk' keb' ciento ruk' oxk'al q'ij, kakikoj na katz'yaq b'antal che
koxtar rech kaq'alajinik chi sib'alaj keb'isonik.*
4 We keb' q'alajisal tzij ri' are wa' ri keb' olivos, xuquje' are wa ri keb'
k'olib'al kantela ri e k'o cho ri Dios ri ajchoq'e ri ulew. 5 We k'o jun winaq
karaj kub'an k'ax chike we e keb' q'alajisal taq tzij ri', a're' kakesaj loq
q'aq' pa kichi' rech ke'kija'risaj ri e kik'ulel, jeri' ke'kikamisaj. 6 We e keb'
q'alajisal taq tzij ri' kaya'taj na b'e chike kakitanab'a ri jab' oxib' junab'
ruk' nik'aj, are wa' ri q'otaj ri kakib'an ri q'alajisanik cho ri uwachulew.
Xuquje' ya'tal b'e chike chi kakikik'arisaj ri ja' rech jeri' ronojel uwach
k'axk'olal, kakib'an che ri uwachulew janipa mul kakaj a're'. 7 We xeto'taj
ri keb' q'alajisal taq tzij chub'anik ri kipatan, ri itzel awaj ri kel loq pa ri jul
rech q'equ'mal ri man k'o ta uk'isik kub'an na ch'o'j kuk' ri keb' q'alajisal
taq tzij, ri itzel awaj kach'eken na chike kakwin na chikikamisaxik. 8 Ri
kityo'jal ri keb' q'alajisal taq tzij keli'i' na pa ri nimalaj tinimit ri b'i'tal
che pa ri uxlab'al Sodoma rachi'l Egipto, chila' jawje' xrip wi ri Ajawxel.
9 Ri winaq ri ke'l pa ri nitz' xuquje' nim tinimit, ri kakitzijob'ej jaljoj taq
ch'ab'al, kakil na ri kityo'jal ri e q'alajisal taq tzij ri lya'nik pa ri tinimit,
makakiya ta k'u b'e kamuq ri kityo'jal. 10 Ri winaq a'juwachulew keki'kot
na rumal ri xk'ulmatajik, kakiya taq k'u na sipanik chib'il taq kib'. Rumal
cher we keb' q'alajisal taq tzij ri' xe'kitonti'risaj ri ke'l cho ri uwachulew
ruk' ri xkib'ano. 11 Are xik'ow ri oxib' q'ij ruk' nik'aj, we keb' q'alajisal taq
tzij ri' xek'astajisax rumal ri Dios, xetak'i' cho ri uwachulew. Sib'alaj xkixi'j
kib' ri winaq ri xi'lowik. 12 We keb' q'alajisal taq tzij ri' xkita jun ko alaj
ch'ab'al ri kub'ij: Chixpaqal loq jewa', ri e q'alajisal taq tzij chikiwach ri e
kik'ulel xepaqi' pa jun sutz'. 13 Qas che ri q'otaj ri', xub'an jun kab'raqan ri
xutukij jun lajuj q'at che ri tinimit, wuqub' mil winaq xekamik. Ri xek'asi'k
sib'alaj xkixi'j kib', xkiq'ijila'j ri ub'i' ri Dios ri k'o pa ri kaj.
14 Are wa' ri ukab' k'axk'olal ri xk'ulmatajik, petinaq chi k'u na ri urox
k'axk'olal.

Ri uwuq su'

15 Ri uwuq ángel are xuch'awisaj ri usu', xtataj pa ri kaj sib'alaj k'i
ch'ab'al ri ko xkiraq kichi', xkib'ij: Ronojel ri e ajawarem ri e k'olik, xq'ax
pa uq'ab' ri Ajawxel xuquje' pa rech ri Cristo, are' kab'an na rech pa kiwi'
konojel ri winaq chib'e q'ij saq. 16 Ri juwinaq kajib' e k'amal taq b'e ri
e t'uyul cho ri Dios pa taq ri kitem xkiya ri kipalaj cho ri uwachulew,
xexuki'k cho ri Dios, xkiq'ijila'j. 17 Jewa' xkib'ij:
Kujtyoxin che la sib'alaj kwinel laj Ajawxel Dios,
lal k'o kanoq ojer, lal k'o kamik xuquje' kape na la.
Jeri' rumal cher xk'ut la ronojel ri kwinem la xuquje' xchaple'j la taqanem
pu'wi' ronojel ri k'olik. 18 Konojel ri tinimit xek'a'narik,
xpe k'u ri q'otaj are kaq'at la tzij pa kiwi',
are wa' ri q'otaj are kaq'at la tzij pa kiwi' ri kaminaqib',

* **11:3** 11:3 Jun mil keb' ciento q'ij ruk' oxk'al junam ruk' oxib' junab' ruk' nik'aj. Apocalipsis 12:6.

xuquje' ketoj la ri patanil e la
xuquje' ri e q'alajisal e la,
ri kakixi'j kib' choch la,
ta k'u nitz' ta k'u nim.
Are q'otaj wa' are katukij la ri uwachulew.
19 K'a te ri' xjaqajob' ri Templo pa ri kaj, xilitaj k'u chila' ri kaxa rech
ch'ekom tzij, xuquje' xub'an kayapa', kaqulja, kab'raqan xuquje' xqaj
nimalaj saqb'ach.

12

Ri ixoq rachi'l ri nimalaj kumatz ri k'o raqan

1 K'a te ri' xilitaj jun ixoq cho ri kaj ri ukojom ri q'ij che ratz'yaq, ri ik' k'o
pa raqan, pa ri ujolom k'o jun korona ri k'o kab'lajuj ch'umil che. 2 Ri ixoq
jub'iq' karaj kak'oji' ral, kuraqaqej uchi' rumal ri q'oxom ri kuna'o, rumal
chi xa jub'iq' karaj kuya ri ral cho ri uwachulew. 3 Xaq k'a te' xuk'ut chi
rib' cho ri kaj jun nimalaj kyaqa kumatz ri k'o raqan ri sib'alaj xib'ib'al,
we kumatz ri' wuqub' ujolom k'olik, lajuj ruk'a', xuquje' pa ri ujolom k'o
wuqub' alaj taq nitz' korona. 4 Ri kumatz ruk' ri uje' xu'jururej loq ri urox
q'at chike ri ch'umil ri e k'o cho ri kaj xu'k'yaq loq cho ri uwachulew. Ri
kumatz xtak'i'k cho ri ixoq ri xa jub'iq' karaj kak'oji' ral rech jeri' kutij
b'ik ri ral ri ixoq are kak'oji'k. 5 Ri ixoq xk'oji' jun ral ala pa ri uwachulew,
are wa' ri kataqan na xuquje' kuq'at na tzij pa kiwi' konojel ri winaq rech
ri uwachulew ruk' jun ch'ích'a b'ara. K'a te ri' xmaj b'ík ri ral we ixoq
ri', xk'am b'ik cho ri Dios pa ri kaj.* 6 Xanimaj k'u b'ik ri ixoq xe' pa ri
k'olib'al ri katz'inowik, chila' suk'umatal wi jun uk'olib'al rech jeri' kato'ik
oxib' junab' ruk' nik'aj.†
7 K'a te ri' xb'an jun ch'o'j pa ri kaj, are xech'o'jin ri Miguel e rachi'l ri
rangelib' ruk' ri kumatz e rachi'l xuquje' ri rangelib'. 8 Man xkwin ta k'u ri
kumatz xuquje' ri e rachi'l xekanaj kanoq pa ri kaj. 9 Jeri' xb'an chi resaxik
b'ik ri kumatz, ri ojer kumatz ri ub'i'na'm Itzel, are wa' ri ku'menk'etij
konojel ri winaq cho ri uwachulew, ri rangelib' xek'yaq xuquje' loq pa ri
ulew.
10 K'a te ri' xinta jun ch'ab'al ri sib'alaj ko xch'aw pa ri kaj, jewa'
xub'ij: Xulik ri kolotajem, ri kwinem xuquje' ri rajawarem ri qaDios.
Xulik ri ukwinem ri Cristo, rumal cher xk'yaq b'ik ri tzujunel, are wa'
ri chi paq'ij chi chaq'ab' ketzujun ri qachalal cho ri Dios. 11 We qachalal
xech'eken pu'wi' we jastaq ri' rumal ri ukamikal ri alaj chij xuquje' rumal
xkiq'alajisaj ri ub'i'; man xkixi'j ta kib' cho ri kamikal xane xkiya kib' pa
kamik. 12 Rumal k'u ri' cheki'kot ri kaj xuquje' ri e k'o chila'. K'ax ke ri e
k'o cho ri uwachulew xuquje' ri e k'o pa ri plo, rumal cher ri Itzel sib'alaj
royawal xqaj b'ik iwuk' xuquje' reta'm chi xa jun janipa q'ij chik ya'tal
che.
13 Are xril ri kumatz chi xk'yaq loq cho ri uwachulew, xok chi roqotaxik
ri ixoq ri k'a te xk'oji' ral ala. 14 Xya'taj k'u che ri ixoq keb' uxik' jetaq ri
rech jun nimalaj xik, rech jeri' kanimaj cho ri kumatz rech ke' pa ri ulew
ri katz'inowik, jeri' ke'k'ol pa ri uk'olib'al jawje' kak'oji' wi na oxib' junab'
ruk' nik'aj. 15 Ri kumatz resaj loq pa ri uchi' jun nimalaj nima' rech jeri'
ri nima' kuk'am b'ik ri ixoq. 16 Ri ulew k'ut xuto' ri ixoq, jeri' rumal ri
ulew xub'iq' b'ik ri nima' ri xresaj loq ri kumatz pu'chi'. 17 Xyojtaj k'ut ri

* **12:5** 12:5 Ch'ich'a b'ara kel kub'ij chi kataqan na pa kiwi' ri winaq ruk' k'axal. † **12:6** 12:6 Ri 1260 q'ij kel kub'ij oxib' junab' ruk' nik'aj. Apocalipsis 11:3.

kumatz ruk' ri ixoq, rumal ri' xe' chub'anik ch'o'j kuk' ri nik'aj rija'l chi ri ixoq, are wa' ri winaq ri kakinimaj ri utaqanik ri Dios xuquje' qas kejeqi'k pa ri utzij ri Jesús. 18 Are k'u ri kumatz xtak'i'k chuchi' ri plo.

13

Ri nimalaj awaj ri k'o pa ri plo

1 K'a te ri' xintak'i'k pu'wi' ri sanyob' ri k'o chuchi' ri plo, k'a te xinwilo xel loq pa ri plo jun nimalaj awaj ri k'o wuqub' ujolom rachi'l lajuj ruk'a', chkijujunal ri ruk'a' k'o jujun alaj nitz' taq kikorona, pa ri ujolom k'o jun tz'ib' ri karetzelaj ri Dios. 2 We nimalaj awaj ri' jer kab'antaj jun nimalaj b'alam, ri raqan jer k'o raqan jun oso, ri uchi' jer k'o uchi' jun koj. Ri xib'ib'alaj kumatz ri k'o raqan xuya ri ukwinem xuquje' ri rajawarem che we nimalaj awaj ri'. 3 K'o k'u jun chike ri ujolom ri nimalaj awaj sokotajinaq, xkunax k'ut ri sokotajinaq rumal ri' ri winaq a'juwachulew xemayijanik xuquje' xekojon che ri nimalaj awaj ri'. 4 Konojel ri winaq xkiq'ijila'j ri kumatz rumal cher are xyo'w taqanik che ri nimalaj awaj, jewa' xkib'ij: ¿Jachin kajunumataj ruk' we nimalaj awaj ri', jachin kakwinik kach'o'jin ruk'?

5 Xya'taj che we nimalaj awaj ri' chi kuna' nimal xuquje' kujaluj chi are' Dios. Xya'taj xuquje' kwinem che chi kataqan na kawinaq keb' ik'. 6 Ri nimalaj awaj xuchaple'j ub'ixik itzel xuquje' awas taq tzij che ri Dios xuquje' che ri k'olib'al ri k'o wi ri Dios xuquje' chike ri e k'o pa ri kaj. 7 Ri nimalaj awaj xuquje' xya'taj b'e che kach'o'jin kuk' ri utinimit ri Dios, xch'eken k'u chike. Xya'taj xuquje' b'e che kab'an rech pu'wi' konojel ri e nitz' xuquje' ri e nimaq taq tinimit, pu'wi' ri winaq ri kakitzijob'ej jaljoj taq tzijob'al. 8 Konojel ri winaq ri man tz'ib'atal ta ri kib'i' pa ri uwuj ri alaj Chij ri xkamisaxik are maja' katiktaj loq ri uwachulew, xkiq'ijila'j ri nimalaj awaj.

9 We k'o jun k'o uxikin, chutatab'ej. 10 Ri winaq ri kak'am na b'ik pa che', kak'am na b'ik ri'. Ri kakamisan na chi sak'ib'al, chi sak'ib'al ri' kakamisax na.* Are wa' ri kak'utuwik chi ri kojonelab' jas jeqel kik'u'x chirij ri Dios.

11 K'a te xinwilo xel chi loq jun nimalaj awaj pa ri ulew. Ri awaj keb' ruk'a' jetaq ri ruk'a' jun laj chij, jer kach'aw jun kumatz ri k'o raqan. 12 Ri awaj xya'taj b'e che ku'taqchi'j konojel ri e k'o cho ri uwachulew rech kakiq'ijila'j ri nab'e nimalaj awaj, ri xkunax jun ruk'a'. 13 Xuquje' xub'an mayijab'al taq jastaq, xuk'ut chikiwach konojel chi kakwinik kutzaq loq q'aq' pa ri kaj cho ri uwachulew. 14 We nimalaj awaj ri' xu'taqchi'j ri winaq a'j uwachulew rech kakib'an jun tzaq jetaq ri kaka'y ri nab'e nimalaj awaj, are wa' ri awaj ri xkamisaxik chi sak'ib'al k'a te ri' xk'astaj chi loq junmul. 15 Xya'taj k'u b'e che ri ukab' nimalaj awaj rech kakwinik kuya uk'aslemal ri tz'aq rech kach'awik jeri' ku'taqchi'j ri winaq rech kakiq'ijila'j xuquje' xtaqan chikikamisaxik ri man kaq'ijila'n ta che. 16 Ri nimalaj awaj xtaqanik chi kakoj ketal konojel ri winaq chikipalaj o pa ri wiqiq'ab' ta k'u e nitz' o nima'q, e q'inom e meb'a', e patrón xuquje' ajchakib'. 17 Man k'o ta k'u jun winaq kakwinik kak'ayinik xuquje' kaloq'o'manik we man kojtal ri retal o ri ub'i' ri awaj che. 18 Waral rajawaxik kakoj ri eta'mab'al rech kach'ob'ik jas ri kub'ij: Chuchomaj ri k'o reta'mab'al churiqa' jas

* **13:10** 13:10 We jupaj tzij ri' pa jule' taq tzij chik jewa' kub'ij: We k'o ne jun ke' pa che', ke' na k'u ri' rumal jeri' karaj ri Dios, je xuquje' we kakamisax chi sak'ib'al, jeri' ri' kak'ulmatajik.

kub'ij ri ajilab'al retal ri nimalaj awaj, jeri' rumal ri ajilab'al, rajilab'al winaq. Ri ajilab'al ri' are waqib' ciento oxk'al waqib'.

14

Ri alaj Chij rachi'l ri jun ciento ruk' kawinaq kajib' mil winaq

1 K'a te ri' xinka'yik xinwilo ri alaj Chij tak'al pu'wi' ri juyub' Sión e
rachi'l jun ciento rachi'l kawinaq kajib' mil e terene'l taq rech, chikipalaj
tz'ib'atal ri ub'i' ri alaj Chij xuquje' ri ub'i' ri Tataxel Dios. 2 K'a te ri',
xinta jun ch'ab'al upetik pa ri kaj ri kajunumataj ruk' ri uchojojik jun
nimalaj nima', xuquje' jer raj katataj ri ujininik jun nimalaj kaqulja. Je
xuquje' jer raj ketataj nik'aj ajq'ojomab' are kakiq'ojomaj ri arku' q'ojom.
3 Are wa' ri kich'ab'al ri jun ciento ruk' kawinaq kajib' mil winaq e tak'al
cho ri t'uyulib'al tajin kakib'ixoj jun k'ak' b'ix e kachi'l ri e kajib' k'aslik
taj winaqil xuquje' ri e kawinaq kajib' k'amal taq b'e. Man k'o ta jun
kakwinik kareta'maj ri b'ix ri tajin kakib'ixoj xwi a're' eta'maninaq rumal
cher a're wa' ri winaq ri xe'sax loq cho ri uwachulew. 4 We winaq ri' man
xkiq'ijila'j ta wi ri e b'anom taq tyox, xuquje' qas xjeqi' wi kik'u'x ruk' ri
Dios, man xkib'an ta wi mak kuk' achyab' xuquje' kuk' ixoqib', are wa' ri
keteri' na chirij ri alaj Chij japawje' ri ke' wi. Are wa' ri e nab'e winaq
ri xekolotajik rech jeri' ketzuj cho ri Dios xuquje' cho ri alaj Chij. 5 Man
xriqitaj ta jun b'anal tzij chkixo'l, rumal ri man xkib'an ta wi b'anoj tzij.

Ri o'xib' angelib'

6 K'a te ri' xinwil chi jun ángel tajin karapin cho ri kaj, ruk'a'm b'ik ri utz
laj tzij ri man kasach ta uwach, rech jeri' ku'tzijoj pa ronojel ri uwachulew
chike konojel ri e k'o cho ri uwachulew, chike ri nim xuquje' nitz' tinimit
xuquje' chike ri konojel ri winaq ri kakitzijob'ej jaljoj taq tzijob'al. 7 We
ángel ri' xuraqaqej uchi' xub'ij: Chixi'j iwib' cho ri Dios, chiya uq'ij, rumal
ri xopan ri q'otaj rech ri uq'atb'al tzij. Chiq'ijila'j ri xb'anow ri kaj, ulew,
ri plo xuquje' jawje' ri kak'iy wi ri ja'.

8 K'o chi jun ángel teren b'ik chirij ri nab'e xub'ij: Xtukinik, xtukinik ri
nimalaj tinimit Babilonia, are wa' ri xetaqchi'n konojel ri winaq chub'anik
ri mak xuquje' chikiq'ijila'xik ri e b'anom taq dios.

9 K'a te ri' xteri' chi b'ik jun urox ángel chikij ri e keb', xub'ij: We k'o jun
kuq'ijila'j ri nimalaj awaj xuquje' ri tz'aq rech ri awaj, xuquje' kuya b'e chi
kakoj ri retal ri nimalaj awaj pa ri uq'ab' xuquje' chupalaj. 10 Kayojtaj na
ri Dios ruk' we winaq ri' xuquje' kab'an na k'ax che rumal Are'. Qas kuna'
na ri k'ax ri man una'om taj pa ri q'aq' ri ya'tal azufre chupam. Ri alaj
Chij xuquje' ri rangelib' kakil na we k'ulmatajik ri'. 11 Ri usib'al ri q'aq'
man katani' taj xane kajeqi' chib'e q'ij saq. Xuquje' man k'o ta kuxlanem
ri keq'ijila'n che ri nimalaj awaj xuquje' che ri tzaq rech ri awaj man
ku'xlantaj xuquje' ri xuk'amawa'j ri retal ri awaj. 12 Chi ri' kaq'alajin wi
na we qas e jeqel ri e kojonelab' xuquje' we kakiyak ri utaqanik ri Dios
rachi'l ri kikojob'al che ri Jesús.

13 K'a te ri' xinta jun ch'ab'al upetik pa ri kaj xub'ij chwe: Sib'alaj utz
ke ri winaq ri e k'o pa ri Ajawxel are kekam b'ik. Je'. Jeri' rumal cher
ketani' na che ri kichak, xuquje' ka'chi'lax na b'ik rumal ri utz taq chak ri
xkib'ano.

Ri xuwachij ri uwachulew

14 Are xinka'yik xinwil jun saqlaj sutz', pu'wi' ri sutz' kejeninaq jun ri
kajunumataj ruk' ri uK'ojol ri Achi, pa ujolom k'o jun korona b'antal che

q'ana pwaq, pa ri uq'ab' ruk'a'm jun jos ri k'o upu'chi'. 15 K'a te ri' xel chi
loq jun ángel pa ri Templo, we ángel ri' xureq apanoq uchi' che ri t'uyul
pu'wi' ri sutz' xub'ij che: Xuriq ri q'ij kab'an ri yakoj. Chaq'ata ri tiko'n
ruk' le ajos.
16 Ri t'uyul pu'wi' ri sutz' xrik'owisaj ri jos pu'wi' ri uwachulew jeri'
xub'an ri q'atoj.
17 Xel chi loq jun ángel ri k'o pa ri Templo pa ri kaj, ruk'a'm xuquje' jun
jos ri k'o upu'chi'. 18 Xel chi loq jun ángel ri k'o cho ri tzujb'al sipanik cho
ri Dios, we ángel ri' k'o ukwinem pu'wi' ri q'aq', ko xuch'ab'ej apanoq ri
ruk'a'm ri jos xub'ij che: Chachaple'j ri q'atoj ruk' ri ajos. Chatzukuj ri
uwach ri uvas e chaq' chik.
19 Ri ángel xrik'owisaj ri ujos cho ri uwachulew xuq'at b'ik ri uvas, k'a
te ri' xuya pa ri k'olib'al rech kaq'utik, are wa' ri karetwachij ri royawal
ri Dios. 20 Xepich' ri uvas chirij ri tinimit. Xel k'u loq ri kik' pa ri k'olib'al
ri xpich' wi ri uvas xpaqi' jun metro ruk' nik'aj upetik cho ri uwachulew,
ri ulemik are oxib' ciento kilómetros.

15

Ri wuqub' k'ax rachi'l ri wuqub' angelib'

1 Xinwil xuquje' cho ri kaj jun nimalaj mayijab'al k'utb'al: Are wa' ri
e wuqub' angelib' ri kepe na kuk'am loq ri wuqub' k'ax, are taq wa' ri
k'isb'al k'ax, rumal cher ruk' we ri' katani' ri royawal ri Dios.
2 Xinwil xuquje' jun plo je' je jacha jun ka'yeb'al ib' rachi'l q'aq'. Chuchi'
we plo ri' e tak'al ri winaq ri xech'eken pu'wi' ri nimalaj awaj rumal cher
man xkik'amawa'j taj ri retal xuquje' man xkiq'ijila'j ta ri tz'aq rech ri
nimalaj awaj, we winaq ri' kuk'am ri kiarku' q'ojom ri xya rumal ri Dios.
3 We winaq ri' tajin kakib'ixoj ri b'ix ri xutz'ib'aj ri patanil rech ri Dios,
Moisés, we b'ix ri' che ri alaj Chij xb'ixox wi, jewa' kub'ij:
Ajawxel, sib'alaj lal nim, xuquje' mayijab'al,
ri chak ri b'anom la Ajawxel, sib'alaj kwinel la.
Suk' xuquje' qas tzij ri b'e la, taqanel pa kiwi' konojel ri tinimit rech ri
uwachulew. 4 ¿Jachin mat kuxi'j rib' cho la, Ajawxel
xuquje' kuq'ijila'j ri b'i' la?
Jeri' rumal xwi ri lal lal Tyoxalaj Dios,
rumal ri' konojel ri tinimit rech ri uwachulew kepe na
xuquje' kakiq'ijila'j la rumal cher ri q'atoj tzij la xuk'ut rib'.
5 K'a te ri' xinka'yik, k'a te xinwilo xjaqajob' ri Templo ri k'o pa ri kaj, are
wa' ri Tabernáculo rech ri taqanik. 6 Chupam ri Templo xe'l loq e wuqub'
angelib' ri kuk'am loq ri wuqub' k'ax, we angelib' ri' sib'alaj ch'ajch'oj
ri katz'yaq b'antal che lino, xuquje' kachuplinik, kikojom cho taq kik'u'x
jujun pas b'antal che q'ana pwaq. 7 Jun chike ri kajib' k'aslik winaqil
xuya chike ri wuqub' angelib', wuqub' qumub'al b'antal che q'ana pwaq
nojinaq che ri royawal ri Dios, ri k'aslik chib'e q'ij saq. 8 Ri Templo xnojik
che ri usib'al ri ujuluwem ri Dios xuquje' ri che ri ukwinem, man k'o ta jun
kakwinik kok b'ik chila' rumal cher maja' katz'aqat ri wuqub' k'axk'olal
ri kuk'am loq ri angelib'.

16

Ri wuqub' qumub'al jawje' k'o wi ri royawal ri Dios

1 K'a te ri' xinta jun ch'ab'al ri k'o pa ri Templo rech ri Dios xuraq uchi' xub'ij chike ri e wuqub' angelib': Jix, ji'tixa pu'wi' ri uwachulew ri wuqub' qumub'al ri nojinaq che ri royawal ri Dios.

2 Ri nab'e ángel xel loq pa ri Templo, xu'tixa ri qumub'al nojinaq che ri royawal ri Dios pu'wi' ri uwachulew, konojel k'u ri winaq ri kojom ketal rumal ri awaj xuquje' kakiq'ijila'j ri tzaq rech ri awaj, xel loq jun ch'a'k che ri kityo'jal ri sib'alaj kaq'oxowik.

3 Ri ukab' ángel xu'tixa ri qumub'al ri nojinaq che ri royawal ri Dios pu'wi' ri plo. Ri plo k'ut xkik'arik jetaq ri kub'an ri kikik'el ri winaq ri kekamisaxik, ronojel k'u k'aslik taj jastaq ri e k'o pa ri plo, xekamik.

4 Ri urox ángel xu'tixa ri qumub'al ri nojinaq che ri royawal ri Dios pu'wi' taq ri nima' xuquje' jawje' kek'iy wi loq ri ja', ronojel k'u ri ja' xekik'arik. 5 K'a te ri' xinta jun ángel ri k'o ukwinem pu'wi' ri ja' xub'ij: Sib'alaj lal suk', nimalaj Ajawxel, rumal cher lal ojer lal k'o la loq, lal k'o la kamik xuquje' kak'oji' na la chib'e q'ij saq. Sib'alaj lal Tyox, rumal chi xq'at la tzij pu'wi' ronojel we jastaq ri'. 6 Rumal cher xe'kikamisaj ri e kojonelab' che la xuquje' ri e q'alajisal taq tzij la, rumal ri' xya la b'e chi kakiqumuj kik' jeri' rumal cher kataqi' chike.

7 Xuquje' xinta chi jun ch'ab'al upetik cho ri tzujb'al xub'ij: qas tzij wi Ajawxel kwinel laj Dios sib'alaj suk' xuquje' qas tzij ri q'atoj tzij la.

8 Ri ukaj ángel xu'tixa ri k'o chupam ri qumub'al pu'wi' ri q'ij, jeri' ri q'ij xya b'e che xu'poroj konojel ri winaq. 9 Konojel ri winaq xek'atik, pune jeri' man xkik'ex ta wi kik'u'x, man xkiq'ijila'j ta ri Dios ri k'o ukwinem pu'wi' ri k'ax, xane xketzelaj xuquje' xkib'ij ri awas ub'ixik che.

10 Ri uro' ángel xu'tixa ri k'o pa ri uqumub'al pu'wi' ri ut'uyulib'al ri nimalaj awaj. Xq'equ'mataj k'ut ronojel ri rajawarem ri awaj xuquje' konojel ri winaq kakiti'titej ri kaq' rumal ri q'oxom, 11 pune xkina' ri k'ax xuquje' ri ch'a'k man xkik'ex ta wi kik'u'x xane xketzelaj uwach ri Dios xuquje' xkib'ij awas taq tzij che.

12 Ri uwaq ángel are xu'tixa ri k'o pa ri uqumub'al pu'wi' ri nimalaj nima' Éufrates, ri nima' xchaqi'jarik rech jeri' utz ki'k'ow loq ri nimaq taq taqanelab' ri ke'l pa taq ri tinimit ri k'o pa relib'al q'ij.

13 K'a te xinwilo xe'l loq pu'chi' ri kumatz ri k'o raqan oxib' uxlab'al ri jer keb'antaj ixpeq, ri nimalaj awaj xuquje' ri achi ri kujaluj chi q'alajisal tzij. 14 Jeri' keb'antajik rumal e ruxlab'al ri itzel are wa' ri kakib'an k'utb'al xuquje' mayijab'al taq jastaq keb'e k'u chikimulixik konojel ri e taqanelab' rech ronojel ri uwachulew jeri' kakib'an ch'o'j pa ri q'ij are kaq'at tzij pa kiwi' rumal ri nimalaj kwinelalaj Dios. 15 Ri Ajawxel Jesús xub'ij: "¡Chitampe'! Ri in kinpe na jetaq kub'an jun elaq'om. Sib'alaj utz rech ri man warinaq ta apanoq xuquje' ukojom apanoq ri ratz'yaq, ri' man kel ta uk'ixib'al rumal cher man ch'anal taj are kul riqitajoq." 16 Are k'u ri kuxlab'al ri itzel xe'kimulij ri e taqanelab' rech ri uwachulew pa jun le'aj ri kab'ix Armagedón che pa ri ch'ab'al kech ri a'j Israel.

17 Ri uwuq ángel are xu'tixa ri uqumub'al pa ri kyaqiq'. Xpe jun ch'ab'al ruk' ri t'uyulib'al ri k'o pa ri Templo pa ri kaj, xub'ij: Xb'antajik.

18 K'a te ri' xepe taq kaqulja, jininik, kayapa', xuquje' jun nimalaj kab'raqan. Man k'ulmatajinaq ta wi pa ri uwachulew jun jastaq ri kajunumataj ruk' we jun ri'. 19 Ri nimalaj tinimit xpa'ix pa oxib' q'at, xetukin konojel ri tinimit. Man xsachan ta k'u che ri Dios ri tinimit Babilonia, xb'an sib'alaj k'ax che rumal ri royawal ri Dios. 20 Konojel k'u ri ch'aqa'p taq ulew ri sutital rij rumal taq ri ja' rachi'l ri juyub' xsach

kiwach. 21 Xuquje' xqaj saqb'ach pa kiwi' konojel ri winaq. Ri saqb'ach jer keb'antaj ab'aj, jub'iq' karaj pa jun kintal kepajanik. Ri winaq xkib'ij k'ax taq tzij che ri Dios rumal ri k'ax ri xkiriqo.

17

Ri jun ixoq ri ukejem ri jun nimalaj awaj

1 Xpe k'u jun chike ri wuqub' angelib' ri ruk'a'm jun chike ri wuqub' qumub'al, xinuch'ab'ej xub'ij chwe: Chatampe loq, kink'ut chawach ri k'axk'olal ri kuriq na ri nimalaj ajmak ixoq ri sib'alaj e k'i rachajil ri t'uyul pu'wi' sib'alaj k'i ja'. 2 Konojel ri e taqanelab' xuquje' ri winaq rech ri uwachulew xemakun ruk', xeq'ab'arik xuquje' xe'kiq'ijila'j e b'anom taq dios.

3 Ri Uxlab'ixel rech ri Dios xinuk'am b'ik pa ri k'olib'al ri katz'inowik. Chila' xinwil jun ixoq t'uyul chirij jun kyaq nimalaj awaj, we awaj ri' nojinaq che ub'i' awas taq tzij. K'o wuqub' ujolom xuquje' lajuj ruk'a'. 4 Ri ixoq ukojom jun kyaq rachi'l mora't ratz'yaq uwiqiqem rib' ruk' q'ana pwaq xuquje' ruk' ab'aj ri sib'alaj paqal rajil, rachi'l ab'aj ri kachuplinik, pa ri uq'ab' ruk'a'm jun qumub'al nojinaq che xa'wib'al taq jastaq xuquje' etzelal rachi'l mak kuk' taq achyab'. 5 Chupalaj tz'ib'atal jun b'i'aj ri man k'o ta jun kach'ob'owik, jewa' kub'ij: Ri nimalaj tinimit Babilonia are kinan ri kakib'an mak kuk' taq achyab' xuquje' ri kakib'an xa'wib'al taq jastaq cho ri uwachulew. 6 Xinwilo chi ri ixoq xq'ab'arik rumal cher xuqumuj ri kikik'el konojel ri e kojonelab' ri xekamisaxik rumal cher xjeqi' kik'u'x chirij ri Jesús, sib'alaj xinmayijanik are xinwil we ri'. 7 Ri ángel xub'ij chwe: ¿Jas che sib'alaj katmayijanik? Chanim kinb'ij chawe jas kel kub'ij ri ixoq ri k'o wuqub' ujolom xuquje' lajuj ruk'a'. 8 Ri nimalaj awaj ri xawilo are wa' ri k'o kanoq nab'e, man k'o ta chi k'u chanim, jub'iq' karaj kel loq pa ri nimalaj jul ri maj uk'isik k'a te ri' kak'am b'ik rech jeri' kak'is tzij pu'wi', ri winaq ri man tz'ib'atal ta ri kib'i' pa ri wuj rech k'aslemal pa ri uwokotajik loq ri uwachulew, kemayijan na are kakil we awaj ri', ri k'o kanoq nab'e, man k'o ta chi k'u kamik, katzalij k'u na loq.

9 We jastaq ri' xwi kach'ob'ow ri k'o reta'mab'al: Ri wuqub' jolomaj kel kub'ij wuqub' juyub' jawje' ri t'uyul wi ri ixoq. 10 Xuquje' e wuqub' taqanelab' rech ri uwachulew: E kaminaq chi job' chike, jun k'a tajin kataqan na, ri jun chik maja' kulik, we k'u xulik tzi choq'aq' wi chi man naj taq kataqanik. 11 Ri nimalaj awaj ri k'o kanoq, ri man k'o ta chi kamik, xa k'u katzalij na loq, are wa' ri wajxaq taqanel, kajunumataj kuk' ri wuqub' taqanelab', xa k'u kak'is na tzij pu'wi'.

12 Ri lajuj uk'a' ri xawilo, e lajuj taqanelab' ri k'amaja' kakichaple'j taqanik, kaya'taj k'u na ri taqanik pa kiq'ab' jun hora junam ruk' ri nimalaj awaj. 13 Ri lajuj taqanelab' kakijunamaj na kichomanik kakijach na ri kikwinem xuquje' ri kichuq'ab' pu'q'ab' ri nimalaj awaj. 14 Kech'o'jin na ruk' ri alaj Chij, ri alaj Chij k'ut kach'eken na chike rumal cher Are' Ajawxel pa kiwi' konojel ri ajawxelab' xuquje' are taqanel pa kiwi' konojel taqanelab'. Kek'oji' na ruk' konojel ri e terene'l taq rech. Ri Dios u'cha'om xuquje' u'sik'im apanoq rumal e jeqel pa ri utzij.

15 Xub'ij xuquje' chwe: Ri nima' ri xawilo jawje' ri t'uyul wi ri ixoq ri sib'alaj e k'i rachajil, are karetwachij e nitz' xuquje' e nimaq taq tinimit xuquje' tzijob'al. 16 Ri lajuj uk'a' ri xawilo, rachi'l ri nimalaj awaj kaketzelaj na ri ixoq ri sib'alaj e k'i rachajil, kakimaj na ronojel ri k'o ruk', kakitij na ri utyo'jal k'a te ri' kakiporoj na pa q'aq'. 17 Ri Dios xuya b'e chike ri lajuj taqanelab' chi jewa' kakib'ano. Xub'an chike chi

kakijunamaj kichomanik ruk' ri nimalaj awaj, kakinimaj k'u na k'a pa ri q'ij are katz'aqat ri uchomanik loq ri Dios. 18 Ri ixoq ri xawilo, are karetwachij ri nimalaj tinimit ri kab'an rech pa kiwi' konojel ri taqanelab' cho ri uwachulew.

18

Katukix ri tinimit Babilonia

1 K'a te ri' xinwil chik jun ángel xqaj loq pa ri kaj ruk'a'm sib'alaj nim kwinem, xtunax k'u ri uwachulew ruk' ri nimalaj utunal. 2 Ri ángel xuraq uchi', xub'ij: Xtukixik, xtukixik ri tinimit Babilonia, chanim xaq kachoch chi itzel taq uxlab'al, kisok a'waj ri kerapinik xuquje' kijul a'waj e xib'ib'al ri k'o kajib' kichakalib'al konojel we a'waj ri' sib'alaj e xa'wib'al. 3 Rumal cher konojel ri tinimit rech ri uwachulew xkesaj uwach ri kub'ano xkiq'ijila'j ri e b'anom taq dios je xuquje' xkib'an konojel ri e taqanelab' ri e k'o cho ri uwachulew. Konojel ri a'jk'ayib' a'juwachulew xeq'inomarik ruk' ri pwaq ri xya chike rumal we tinimit ri'.

4 K'a te ri' xinta chi jun ch'ab'al upetik pa ri kaj, xub'ij: Nutinimit, chixel loq chikixo'l we winaq ri', jeri' man kib'an ta iwe ri mak ri kakib'ano xuquje' rech man kiriq ta ri k'axk'olal ri kakiriq na. 5 Rumal cher xopan ri unimal ri kimak k'a pa ri kaj, man xsachan ta k'u che ri Dios xa ta ne jun che ri kimak ri kib'anom. 6 Je chib'ana che jetaq ri xub'an chike nik'aj chik, chib'ana che chikutoj keb' mul ri xub'ano. Chib'ana chi kuna' keb' mul q'oxomal jetaq ri xkina' nik'aj chik rumal rech. 7 Sib'alaj xuna' nimal xuquje' utz xuna'o xuwokokej rib' ruk' ri paqalik taq jastaq, chanim k'ut chib'ana k'ax che, rech qas kuna' ri q'oxomal xuquje' koq'ik. Rumal cher sib'alaj nimal che kub'ij: "In in t'uyulik jetaq kub'an jun taqanel, man in malka'n taj xuquje' man kinriq ta wi k'ax." 8 Rumal ri', xa pa jun q'ij kepe na ri k'axk'olal pu'wi': kamikal, oq'ej, numik xuquje' kaporox na pa ri q'aq', jeri' rumal cher ri kwinel laj Dios ri Ajawxel kub'an na ri q'atoj tzij.

9 Konojel ri taqanelab' rech ri uwachulew ko'q' na xuquje' k'ax kakina' na are kakil ri usib'al ri q'aq' ri kaporon ri tinimit Babilonia rumal cher xemakun ruk'. 10 Ri winaq we xkil we k'ax ri' ketak'i' apanoq naj che ri tinimit xuquje' kakib'ij: K'ax, k'ax rech ri nimalaj tinimit Babilonia, aninaq xtukitajik ri sib'alaj kwinel laj tinimit.

11 K'ax xuquje' kakina' na ri a'jk'ayib' rech ronojel ri uwachulew, ko'q' na rumal cher man k'o ta chi jun kaloq'ow ri kik'ay. 12 Man k'o ta chi jun kaloq'owik ri q'ana pwaq, ri saq pwaq, ab'aj ri kachuplinik, ri ab'aj ri paqal taq rajil, ri atz'yaq ri paqal rajil, kyaq xuquje' mora't, ronojel uwach che, paqal rajil, k'ok' taq che' xuquje' ch'ich', cobre rachi'l mármol. 13 Xuquje' kanela, k'ok' taq q'ayes, k'ok' taq q'ol, mirra, olibano, aceite, ukotz'i'jal k'aj, tiriko, a'waj, chij, kej, ch'ich' b'inib'al, ajchakib' xuquje' ajch'o'jab'. 14 Kakib'ij k'u na che ri tinimit Babilonia: Man k'o ta chi ri q'inomal awuk' ri qas utz xawilo, man katzalij ta chi wi loq we q'inomal ri' awuk' xuquje' jastaq ri paqal taq rajil ri xk'oji' kan awuk' nab'e.

15 Ko'q' na xuquje' k'ax kakina' na konojel ri a'jk'ayib' ri xeq'inomarik rumal xkik'ayij we jastaq ri' che ri tinimit Babilonia, kenajtin xuquje' na che, rumal kakixi'j kib' che ri k'axk'olal. 16 Kakib'ij k'u na we winaq ri': K'ax rech ri nimalaj tinimit ri ukojom ri atz'yaq mora't rachi'l kyaq sib'alaj paqal rajil, uwiqiqem rib' ruk' q'ana pwaq, ab'aj ri kachuplinik, xuquje' ab'aj ri sib'alaj paqal rajil. 17 Rumal cher aninaq xsach uwach ri uq'inomal. Konojel ri winaq ri keb'inisan ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', ri a'jk'ayib' xuquje' ri ajchakib' chupam, konojel ri kechakun pa ri plo xenajtin che ri

tinimit Babilonia. 18 Are xkil ri sib' rech ri q'aq' ri tajin kaporon ri tinimit,
xkiraq kichi' xkib'ij man k'olinaq ta wi jun tinimit sib'alaj kwinel jetaq we
tinimit ri'.
19 We winaq ri' xkiya chaj pa kijolom chuk'utik ri kib'is xuquje' xo'q'ik.
Xkib'ij: K'ax, k'ax rech ri nimalaj tinimit Babilonia, xeq'inomar ri winaq
ri kechakun pa ri plo rumal rech, pune jeri' aninaq xsach uwach.
20 Chatki'kotoq kaj, rumal ri xk'ulmatajik, chixki'kotoq xuquje' ix ix tyox
taq winaq, taqo'n xuquje' q'alajisal taq tzij, rumal cher ri Dios xub'an
q'atoj tzij rumal iwe.
21 Xpe k'u jun kwinel laj ángel xuk'am jun ab'aj, jetaq jun ab'aj rech
ke'b'al, xuk'yaq loq pa ri plo, xub'ij: Jewa' kab'an na chutukixik ri nimalaj
tinimit Babilonia, man kilitaj ta chi wi uwach junmul. 22 Man katataj ta
chi wi ri q'ojom ke ri ajb'ixab' awuk', ri arku' q'ojom xuquje' ri chirimi'y,
rachi'l ri su'. Man ki'litaj ta chi wi kiwach jaljoj taq ajchakib' awuk'. Man
katataj ta chi wi awuk' ri uch'ab'al ri kete't rech ke'b'al. 23 Man katunan
ta chi wi ri q'aq' tunab'al awuk' xuquje' man katataj ta chi nimaq'ij rech
k'ulanem, rumal cher ri a'wa'jk'ayib' sib'alaj nim kan kiq'ij pa ronojel ri
uwachulew xuquje' xa'menk'etij konojel ri tinimit rech ri uwachulew ruk'
ri aq'ijinik. 24 Xuquje' rumal awuk' xekamisax wi e k'i q'alajisal taq tzij, e
k'i chike ri e kojonelab' xuquje' e k'i chike ri kepe pa ronojel ri uwachulew.

19

1 K'a te ri' xinta kich'ab'al sib'alaj e k'i winaq ri e k'o pa ri kaj jewa'
xkib'ij: ¡Q'ijila'tal ri Ajawxel!
Ri kolotajem, ri juluwem ri kwinem e rech ri qaDios. 2 Rumal cher sib'alaj
qas tzij
xuquje' suk' ri uq'atoj tzij:
Xuq'at tzij pu'wi' ri ixoq ri ub'anom
nimalaj mak kuk' taq achyab',
we ixoq ri' xuyojij ri uwachulew ruk' ri umak,
rumal ri' xq'at tzij pu'wi' rech jeri' xtoj che ri k'ax ri xub'ano rumal cher
xu'kamisaj ri e patanil taq rech ri Dios.
3 Ri winaq xkib'ij chi junmul: Konojel kiq'ijila'j ri Dios.
Ri usib'al ri q'aq' jawje' ri xporox wi ri ajmak ixoq man katani' ta wi.
4 Ri juwinaq kajib' k'amal taq b'e rachi'l ri e kajib' k'aslik taq winaqil
xexuki'k pa ri ulew xkiq'ijila'j ri Dios ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xuquje'
xkib'ij: Jeri', chiq'ijila'j ri Dios iwonojel.
5 Xel k'u loq jun ch'ab'al ruk' ri t'uyulib'al ri xub'ij:
Chiq'ijila'j ri qaDios iwonojel ri ix patanil taq rech, ta k'u ix nitz' o ix
nima'q, ix ri kipatanij ri Dios ruk' moch'och'em.
6 Xuquje' xinta kich'ab'al sib'alaj e k'i winaq kajunumataj ruk' ri
uchojojem sib'alaj k'i ja' je xuquje' je katataj ri sib'alaj k'i kaqulja, jewa'
xkib'ij:
¡Chiq'ijila'j ri Dios iwonojel!
Rumal cher ri qaDios sib'alaj kwinel xuchaple'j ri utaqanik. 7 Chujki'kot
xuquje' chujtz'etzatoq qaya ri juluwem che ri Dios
rumal cher xopan ri q'ij are kak'uli' ri alaj Chij,
ri rixoqil usuk'umam chi apanoq rib'. 8 Ya'tal k'u che ri rixoqil chi
karatz'yaqib'ej ch'ajch'oj, kachuplinik xuquje' sib'alaj paqal rajil ri lino.
Ri ch'ajch'oj lino karetwachij ri utz taq chak ke konojel ri kojonelab'.
9 Ri ángel xub'ij chwe: chatz'ib'aj we ri': "Utz ke ri e sik'ital pa ri wa'im
rech b'enaq q'ij rech ri alaj Chij" xuquje' xub'ij: "We ri' qas utzij ri Dios
wi."

10 Xinxuki' cho ri ángel chuq'ijila'xik, xpe k'ut xub'ij chwe: Chatwa'jiloq, man katxuki' ta chinuwach are chaq'ijila'j ri Dios in in awach patanijel je' jas ri a'wachalal ri e kojoninaq che ri Jesús. Jeri' rumal ri uk'utu'n ri Jesús are ketaqchi'n ri winaq rech amaq'el kakitzijoj.

Ri kejeninaq ri saq kej

11 K'a te ri' xinwilo ri kaj jaqalik, xuquje' xuk'ut rib' jun saq kej. Ri kejeninaq chirij ub'i'nam Suk' xuquje' Qas tzij. Rumal cher sib'alaj suk' chub'anik ri utaqanik xuquje' suk' kano'jinik are kach'o'jinik. 12 Ri ub'oq'och kajunumataj ruk' ri q'aq' are karepepik, xuquje' k'o sib'alaj k'i korona pa ri ujolom k'a te ri' tz'ib'atal jun b'i'aj ri xwi Are' eta'maninaq. 13 Ukojom jun ratz'yaq ri mu'tal pa kik', ri ub'i' are: UTZIJ RI DIOS. 14 Terene'tal kumal ri ajch'o'jab' chajil tinimit kikojom ch'ajch'oj katz'yaq b'antal che saq lino sib'alaj paqal rajil xuquje' e kejeninaq chirij saq taq kej. 15 Kel loq pu'chi' jun sak'ib'al ri k'o upu'chi', are wa' kukoj na chub'anik k'ax chike ri winaq pa ronojel tinimit. Are' kataqan na pa kiwi' ri tinimit ruk' ch'ich'a b'ara.* Are' kapich'ow na ri uvas xuquje' karesaj na ri uwa'l ri karetwachij ri nimalaj royawal ri nimalaj kwinel laj Dios. 16 Tz'ib'atal che ri ratz'yaq xuquje' che ri raqan we b'i'aj ri': TAQANEL pa kiwi' taqanelab' xuquje' AJAWXEL pa kiwi' ajawxelab'.

17 Xuquje' xinwil jun ángel ri tak'al cho ri q'ij, xuraq uchi' chike konojel ri a'waj ri kerapin cho ri kaj xub'ij: Chixpetoq chimulij iwib' rech kixwa' pa ri urekeq'ij ri Dios. 18 Chixpetoq jilitija kityo'jal e taqanelab', kityo'jal nimaq taq k'amal kib'e ajch'o'jab', kityo'jal winaq nimaq taq kib'antajik, kityo'jal kej xuquje' ri e winaq ri e kejeninaq loq, kityo'jal winaq ri kepe pa ronojel tinimit rech ri uwachulew kech winaq ri e tzoqopitalik xuquje' ajchakib', e nima'q xuquje' e nitz'.

19 K'a te ri' xinwil ri nimalaj awaj e rachi'l ri e taqanelab' rech ri uwachulew e kachi'l ri e kajch'o'jab', kimulim kib' rech kech'o'jin ruk' ri kejeninaq chirij ri kej e rachi'l ri rajch'o'jab'. 20 Xchap k'u ri nimalaj awaj rachi'l ri xujaluj chi q'alajisal tzij are wa' ri xub'an k'utb'al chikimenk'etixik ri xkik'am ri retal ri a'waj xuquje' man xkiq'ijila'j ta ri tz'aq rech ri awaj. Kikob'chal e k'aslik xek'yaq b'ik pa ri cho rech q'aq' ri ya'tal azufre chupam. 21 Are k'u ri nik'aj chik, xekamisax ruk' ri sak'ib'al ri kel loq pu'chi' ri kejeninaq ri saq kej. Konojel ri a'waj ri kerapinik xenojik rumal cher xkitij ri kityo'jal konojel ri winaq.

20

Ri jun mil junab'

1 K'a te ri' xinwil jun ángel ri xqaj loq pa ri kaj, ruk'a'm jun lawe jaqb'al rech ri nimalaj jul ri man k'o ta uk'isik rachi'l jun ch'ich' jat'ib'al. 2 Xuchap k'u ri ojer xib'ib'alaj kumatz ri k'o raqan, are wa' ri ub'i'nam Itzel xuquje' k'ulel re ri Dios, xujat'ij mil junab'. 3 Xuk'yaq b'ik pa ri nimalaj jul ri man k'o ta uk'isik, xutz'apij kan chila' rech jeri' man ku'menk'etij ta chi ri sib'alaj k'i tinimit k'a katz'aqat na ri mil junab'. Katzoqopix chi k'u na jun janipa q'ij we xtz'aqat ri mil junab'.

4 K'a te ri' xinwil e t'uyulib'al, chupam ri t'uyulib'al ri' xet'uyi' wi ri xya b'e chike kakib'an q'atoj tzij. Xe'nwil xuquje' ri kanima' ri xesax kijolom rumal rech ri uq'alajisanik ri Jesús xuquje' rumal ri utzij ri Dios, are wa' ri man xkiq'ijila'j ta wi ri nimalaj awaj xuquje' ri tz'aq rech ri

* **19:15** 19:15 Ruk' ch'ich'a b'ara kel kub'ij chi kataqan na ruk' k'axal.

awaj xuquje' man xkik'amawa'j taj ri retal ri awaj chikipalaj xuquje' pa kiq'ab'. Xek'astaj chi k'u na rech junam kakib'an ri taqanik ruk' ri Cristo mil junab'. 5 Are k'u ri nik'aj kaminaqib' chik man xk'astaj ta kiwach k'a xtz'aqat na ri mil junab'. Are wa' ri nab'e k'astajib'al wach. 6 Utz rech xuquje' sib'alaj tyox ri winaq ri kak'astaj pa ri nab'e k'astajib'al. Man k'o ta chi ukwinem ri ukab' kamikal pu'wi' we winaq ri', xane kux na ch'awenel cho ri Dios xuquje' rech ri Cristo, kataqan k'u na ruk' ri Cristo mil junab'.

7 We xtz'aqat ri mil junab', katzoqopix na ri Itzel, kesax na loq jawje' ri tz'apital wi. 8 Kel k'u na b'ik chikimenk'etixik konojel ri tinimit ri e k'o pa ri kajib' tak'alib'al rech ri uwachulew, ku'menk'etij na ri tinimit Gog rachi'l ri Magog, ku'mulij na che ri ch'o'j, ri kik'iyal kajunumataj ruk' ri sanyob' ri k'o chuchi' ri plo. 9 Keb'in k'u na cho ronojel ri uwachulew xuquje' kakisutij na kij ri utinimit ri Dios, ri sib'alaj uloq'. Katzaq k'u na loq q'aq' pa kiwi' konojel we winaq ri', keja'risax na. 10 Are k'u ri Itzel ri xu'menk'etij ri winaq kak'yaq na b'ik pa ri cho b'antal che q'aq' ya'tal azufre chupam, chila' jawje' ri e k'yaqtal wi b'ik ri nimalaj awaj rachi'l ri achi ri xujaluj chi q'alajisal tzij, chila' kab'an wi na k'ax chike chib'e q'ij saq, chi paq'ij chi chaq'ab'.

Ri k'isb'al q'atoj tzij

11 Xinwil xuquje' jun saqlaj t'uyulib'al xuquje' ri t'uyul chupam. Ri kaj xuquje' ri ulew xa'nimaj b'ik cho ri t'uyul pa ri t'uyulib'al, man k'o ta chi jun xilow kiwach. 12 K'a te ri' xinwil ri e nitz' xuquje' nimaq taq kaminaqib' e tak'al cho ri Dios, xejaqataj k'u ri wuj, k'a te ri' xjaq chi jun wuj are wa' ri wuj rech k'aslemal, xq'at k'u tzij pa kiwi' ri e kaminaqib' rumal ri kichak ri xriqitaj pa ri wuj. 13 Ri plo xu'jach ri kaminaqib' ri e kaminaq chupam, ri kamikal xuquje' ri q'aq' ri man k'o ta uk'isik xe'kijach xuquje' ri e kaminaq chikipam, xq'at k'u tzij pa kiwi' chi kijujunal jas taq na k'u ri xkichakuj. 14 Xek'yaq k'u b'ik ri kamikal rachi'l ri ajawarem rech ri kamikal pa ri cho ri b'antal che q'aq'. Are wa' ri ukab' kamikal. 15 Are k'u ri man xriqitaj ta ri ub'i' pa ri wuj rech k'aslemal, xk'yaq b'ik pa ri cho ri k'o q'aq' chupam.

21

Ri k'ak' tinimit Jerusalén

1 K'a te ri' xinwil jun k'ak' kaj rachi'l jun k'ak' ulew, rumal cher ri nab'e kaj xuquje' ri nab'e ulew xuquje' ri plo ri e k'o kanoq nab'e xsach kiwach. 2 In in Juan, xinwil ri Tyoxalaj tinimit, ri k'ak' tinimit Jerusalén xqaj loq pa ri kaj rech ri Dios jer atz'yaqininaq jetaq jun alib'atz ri jub'iq' karaj kak'uli'k. 3 K'a te ri' xinta jun ch'ab'al ri upetik pa ri kaj xub'ij: Are wa' ri rachoch ri Dios, chi ri' kak'oji' wi na ri Dios junam kuk' ri utinimit, ri winaq ku'x na utinimit xuquje' ri Dios kux na ri xa jun kiDios. 4 Ri Dios kusu' na ri uwa'l kiwach konojel, man k'o ta chi wi kamikal xuquje' man keb'ison ta chi wi, man kakina' ta chi wi k'ax, rumal cher xik'ow kan ronojel we jastaq ri'.

5 Ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xub'ij: Chitampe', in kinb'an k'ak' taq jastaq. Xub'ij xuquje' chwe: We tzij ri' qas tzij wi xuquje' qas utz kajeqi' uk'u'x jun che.

6 Xub'ij xuquje' chwe: Ronojel xb'antajik. In ri', ri in Alfa xuquje' Omega*ri in majib'al rech ronojel xuquje' in ri' in k'isb'al rech. Kinya na ja' rech k'aslemal che ri kachaqi'j uchi'. 7 Xub'ij xuquje' chwe: Ri kach'ekenik karechab'ej na ronojel ri jastaq, kinux na uDios, are' xuquje' kux na nuk'ojol. 8 Are k'u ri kakixi'j kib', ri man kekojon taj, ri e xa'wib'al, ri kakib'an mak kuk' achyab' xuquje' ixoqib', ri a'jq'ijab', ri ke'kipatanij e b'anom taq dios, ri e b'anal taq tzij, keb'e na pa ri q'aq' ri kajininik ya'tal azufre chupam, are wa' ri ukab' kamikal.

9 Xpe k'u jun chike ri e wuqub' angelib' ri ruk'a'm jun chike ri wuqub' qumub'al rech ri wuqub' k'axk'olal, xtzijon wuk' xub'ij chwe: Chatampe loq jewa', kink'ut chawach ri rixoqil ri alaj Chij.

10 Xinuk'am b'ik pa ri Uxlab'al pu'wi' jun nimalaj juyub', k'a te ri' xuk'ut chinuwach ri nimalaj Tyox tinimit Jerusalén, tajin kaqaj loq pa ri kaj rech ri Dios. 11 Ri ujuluwem ri Dios sib'alaj xrepq'unik jetaq jun ab'aj ri sib'alaj paqal rajil, jer kaka'y jaspe, saqsoj jetaq ri kaka'y ri ka'yeb'al ib'. 12 Ri tinimit sutital rij ruk' jun nimalaj tapya ri k'o kab'lajuj uchi' ja che, chuchi' jujun uchi' ja e k'o jujun ángel xuquje' tz'ib'atal ri kib'i' ri kab'lajuj wok winaq a'j Israel. 13 Oxib' uchi' ja k'o pa ri relib'al q'ij, pa ri uxukut kaj k'o oxib' uchi' ja, pa ri uxukut ulew k'o oxib' uchi' ja, pa ri uqajib'al q'ij k'o oxib' uchi' ja. 14 Ri tapya rech ri tinimit kojtal kab'lajuj utak'alib'al xuquje' tz'ib'atal ri kab'lajuj kib'i' ri lajuj u'taqo'n ri alaj Chij choch.

15 Ri ángel ri tajin katzijon wuk' ruk'a'm jun aj etab'al b'antal che q'ana pwaq, ruk' ri aj karetaj ri tinimit, ri tapya xuquje' uchi' taq ja. 16 Ri retab'alil ri tinimit are we ri': ri kajib' u pa uxukut junam ketanik, ri raqan xaq junam ruk' ri uwach. Ri ángel xretaj ri unimal ri tinimit ruk' ri aj etab'al, ri ketanik are keb' mil ruk' keb' ciento kilómetro uwach, keb' mil ruk' keb' ciento kilómetro raqan xuquje' keb' mil ruk' keb' ciento kilómetro unimal. Ronojel xaq junam ketanik. 17 Xretaj xuquje' ri tapya oxk'al job' etab'al ketanik are wa' ri etab'al rech winaq ri xukoj ri ángel.

18 Ri tapya che ab'aj jaspe b'antal wi, are k'u ri tinimit che q'ana pwaq b'antal wi kajunumataj ruk' ri ka'yeb'al ib'. 19 Ri tak'alib'al rech ri tapya rech ri tinimit wiqtal ruk' ronojel uwach ab'aj paqal taq rajil. Ri nab'e tak'alib'al che ab'aj jaspe, ri ukab' che safiro, ri urox che ágata, ri ukaj che esmeralda, 20 ri uro' che ab'aj ónice, ri uwaq che ab'aj cornalina, ri uwuq che ab'aj crisólito, ri uwajxaq che ab'aj berilo, ri ub'elej che ab'aj topacio, ri ulajuj che ab'aj crisopraso, ri ulajuj nab'e che jacinto, ri ulajuj ukab' che ab'aj amatista. 21 Ri kab'lajuj uchi' ja che perla b'antal wi, chi kijujunal ri uchi' ja e jujun perla. Ri b'e pa ri tinimit che q'ana pwaq b'antal wi sib'alaj kachuplinik jetaq ri ka'yeb'al ib'.

22 Man xinwil ta pa ri tinimit ri' jun Templo rumal cher are ri kwinel laj Ajawxel Dios rachi'l ri alaj Chij a're u'templo ri Dios. 23 Man kajawataj ta xuquje' ri q'ij, ri ik' pa ri tinimit jeri' rumal ri ujuluwem ri Dios are katunan ri tinimit xuquje' ri alaj chij jun chike ri q'aq' ri katunanik rech ri Dios. 24 Konojel ri tinimit ri xekolotajik ketunax na rumal ri tunal ri kel loq pa ri tinimit, konojel ri e taqanelab' cho ri uwachulew kakijach na ri kiq'inomal che we tinimit ri'. 25 Man ketz'api' ta wi ri uchi' ja rech ri tinimit rumal cher man kok ta wi chaq'ab' chila'. 26 Konojel ri tinimit rech ri uwachulew kakijach na ri kiq'inomal xuquje' ri kikwinem che ri k'ak'

* **21:6** 21:6 Alfa rachi'l Omega are nab'e xuquje' k'isb'al tz'ib' rech ri choltzij rech ri tzijob'al griego.

tinimit Jerusalén. 27 Man k'o ta jun ch'uluj jastaq kok pa ri tinimit, man
kok ta xuquje' ri winaq ri kub'an xa'wib'al taq jastaq xuquje' ri winaq ri
kub'an b'anoj tzij, man kok ta xuquje' ri winaq ri kuq'ijila'j e b'anom dios,
xane xaq xwi ko'k ri winaq ri tz'ib'atal ri kib'i' pa ri Uwuj ri alaj Chij.

22

1 K'a te ri', ri ángel xuk'ut chinuwach jun nima' ch'ajch'oj ri kuya jun
alik k'aslemal, we nima' ri' kel loq pa ri ut'uyulib'al ri Dios xuquje' pa
ri ut'uyulib'al ri alaj Chij. 2 Ri nima' kik'ow b'ik pa unik'ajil ri nima b'e
ri k'o pa ri unik'ajil ri tinimit. Chuchi' ri nima' k'o jun che' ri kuya jun
alik k'aslemal are wa' ri kawachinik kab'lajuj mul pa jun junab', junmul
pa jun ik' kawachinik, ri uxaq ri che' are kikunab'al ri winaq ri e k'o pa
ronojel ri uwachulew. 3 Man k'o ta chi wi' etzelal kab'an pa ri tinimit ri'.
Ri ut'uyulib'al ri Dios rachi'l ri ut'uyulib'al ri alaj Chij kek'oji' na chila'.
Konojel ri e patanil rech ri Dios kek'oji' xuquje' na, keq'ijila'n na che
ri Dios. 4 Kaqil na ri upalaj ri Dios xuquje' katz'ib'ax na ri ub'i' ri Dios
chikipalaj. 5 Man k'o ta wi chaq'ab' chila' xuquje' man rajawaxik ta q'aq'
ri katunanik, man kajawataj ta ri utunal ri q'ij rumal cher are ri Ajawxel
Dios kixutunaj na, ketaqan k'u ri winaq ri e k'o chila' chib'e q'ij saq. 6 K'a te
ri' ri ángel xub'ij chwe: We tzij ri' sib'alaj ya'talik kajeqi' uk'u'x jun chirij
rumal cher sib'alaj qas tzij. Ri Ajawxel kiDios ri uxlab'al ke ri e q'alajisal
taq utzij ri Dios are xtaqow loq ri ángel rech kuluq'alajisaj chikiwach ri e
patanil taq rech jas ri kak'ulmataj na.

7 ¡Chitampe'! ¡Kinopanik ri'! Utz rech ri kuyak ri q'alajisanik ri
tz'ib'atal pa we wuj ri'.

8 In in Juan, in xinilowik xuquje' xintowik we jastaq ri'. Are xiltajik
xuquje' xtatab'etajik we jastaq ri' wumal, xinxuki' chuq'ijila'xik ri ángel
ri xk'utuw we jastaq ri' chinuwach. 9 Ri ángel xub'ij chwe: Man katxuki'
ta chinuwach, jeri' rumal in in awach patanijel jetaq ri a'wachalal ri e
q'alajisal taq tzij, xuquje' in junam kuk' ri kakiyak we jastaq ri' pa kanima'.
Are chaq'ijila'j ri Dios.

10 Xub'ij xuquje' chwe: Makawawaj ta ub'ixik we tzij rech q'alajisanik
ri tz'ib'atal pa we wuj ri', jeri' rumal chi xa chi jub'iq' karaj kak'ulmatajik.
11 Ri b'anal etzelal are rilij ub'anik ri etzelal, ri xaq ch'uluj taq jastaq
kuchomaj are rilij uchomaxik ri ch'uluj taq jastaq. Ri b'anal utzilal are
rilij ub'anik ri utzilal, ri uya'om rib' pa uq'ab' ri Dios xaq je' rilij uya'ik
rib' pa uq'ab' ri Dios.

12 Ri Jesús kub'ij: ¡Chitampe'! ¡Kinopanik ri'! Kink'am b'i ri tojb'al iwe
pa ijujunal jas na k'u ri ichakum apanoq. 13 In ri', ri in majib'al xuquje' in
uk'isb'alil ronojel, In in nab'e xuquje' In k'isb'al.

14 Utz ke ri kakich'aj ri katz'yaqib'al rech kakik'amawa'j ke ri uwach ri
che' rech k'aslemal rech ko'k na b'ik pa ri uchi' ja rech ri tinimit. 15 Are
k'u ri itzel taq winaq, xuquje' ri kakib'an q'ijinik, ri kakib'an mak kuk'
achyab' xuquje' ixoqib', ri e kamisanelab', ri ke'kiq'ijila'j ri e b'anom taq
dios, xuquje' konojel ri kakib'an b'anoj taq tzij man ko'k taj pa ri tinimit.

16 In in Jesús, nutaqom b'ik ri nuángel rech kuq'alajisaj we jastaq ri' pa
taq ri komontyox. In in uche'al xuquje' in rija'l ri taqanel David, In ri' ri
ch'umil ri karepq'unik are kasaqirik.

17 Ri Uxlab'ixel rech ri Dios rachi'l ri rixoqil ri alaj Chij kakib'ij: Peta la
Ajawxel Jesús, ri kakitatab'ej we ri' kib'ij: Peta la. Ri kachaqi'j uchi' petoq
xuquje' xapachin ri karaj chuqumuj rech ri ja' rech k'aslemal, man tojom
taj.

18 Kinb'ij chike konojel ri kakitatab'ej ri tzij rech we q'alajisanik ri': We
k'o jun kuya uwi' we tz'ib'atal pa we wuj ri', ri Dios kunimatajisaj na ri
k'ax pu'wi' ruk' q'oxomal jetaq ri tz'ib'atal pa we wuj ri'. 19 Xuquje' we
k'o jun k'o karesaj che ri tz'ib'atal pa we wuj rech we q'alajisanik ri', man
kaya ta b'e che kuk'am rech ri uwach ri che' ri kuya jun alik k'aslemal
xuquje' man kaya ta b'e che kok pa ri Tyoxalaj tinimit, jetaq ri xb'ix pa we
wuj ri'.
20 Ri xq'alajisan we jastaq ri' kub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we, kinopanik ri'.
Jeri', je' peta la Ajawxel Jesús.
21 Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo kakanaj kan iwuk'. Jeri'.